ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
2-3
SAMEDI-DIMANCHE
2-3 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.898

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.898

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՕՆԸ

(ՄԱՅԻՍ 1-Ի ԱՌԹԻՒ)

Պատմութեան չափ հին է չահագործուած դասակարգերուն ծառացումը՝ կաշկանդող ուժերուն դէմ: Հո՛ն, ուր ճնշումը իրօ – ղութեան արտայայտութիւնը պարզած է, հո՛ն, անպայման, պահանջները եւ ըմբ – վզումները անպակաս մնացած են:

Ստրուկները ճակատ կազմած են յղղ – փացած դասակարգերուն դէմ: Գրեթէ միշտ եւ ամէն տեղ:

Մարդկութեան մօտաւոր անցեալի էջերուն, ընկերվարական միտքին զար – գացումին շրջագիծին մէջ, ժողովրդա – վարական ըմբռնումներուն ծիրին մէջ, ընչազուրկներուն Կարմիր դրօշը, ծփուն ափերները, աստիճանաբար դարձած է յաղթողուն:

Էնգելս, Գիտական Սոցիալիզմին հե – ղինակը, ճշդած էր իր մահէն առաջ, թէ անակնկալ հարուածներուն ժամանակը անցած է: Երբ հարցը ընկերութեան փոփոխութեան կը վերաբերի, ժողովրդա – կան զանգուածներն են, որ պէտք է մաս – նակցին այդ շարժումին: Եւ, մանաւանդ, գիտնան, թէ ինչո՛ւ կը պայքարին:

Հայ իրականութեան մէջ, Հ. Յ. Դաշ – նակցութիւնը, առաջին օրէն իսկ սահ – մանեց ասոր իմաստը: Եւ սկիզբէն իսկ բանաձեւեց ընկերային պահանջներ: Ա – նոնց հիմնականը մոռնալու: Ընկերվա – րութիւն եւ ժողովրդավարութիւն հա – մազօր կ'ընթանան: Առանց մէկուն ու միւսին՝ ո՛չ ժողովրդավարութիւն եւ ո՛չ ալ ընկերվարութիւն կը հաստատուի:

Այնքան յստակ էին արդէն առաջադ – րութիւնները դեռ այդ Թուականին: 1907-ին, ծրագրի հրատարակուած Նուա – զագոյն Պահանջներու գրքոյկին մէջ, կազմուած Ծրագրէն, կը կարդանք.— Քա – ղաքներու թէ գիւղերու մէջ՝ օրական 8 ժամուան աշխատանք: Վնասակար ըն – կալուած աշխատանքներուն պարագա – յին՝ նուազ: Սահմանում՝ նուազա – գոյն օրապահիկի: Վերջ՝ գիշերային աշխատանքի, բացի հարկադրեալ պայ – մաններէ: «Վերացնել կանանց եւ երե – խաների գիշերային աշխատանքը: Կա – նայք ազատ պիտի լինեն աշխատանքից՝ ծննդաբերութիւնից վեց շաբաթ առաջ եւ վեց շաբաթ յետոյ»: Եւ դեռ՝ «վերացը – նել պայմանաժամից դուրս աշխատան – քը: Արգիլել տուգանքի ձեւի տակ օրա – վարձի նուազեցումը: Կիրակնօրեայ լիա – կատար հանգստութիւն ... Գործարա – նական վերատեսչութեան ընտրութիւն՝ բանուորների կողմից: Բանուորների մասնակցութիւն գործարանների ներքին կարգական գործերին»: Ապահովագր – րում: Ջրի բժշկութիւն եւայլն:

Այսօր աշխատաւորութեան դատը եր – կար ճամբայ կտրած է: Պահանջի եւ պայ – քարի զոյգ ուղիներով: Իրաւունքներ եւ ազատութիւններ ձեռք ձգուած են: Նոյնիսկ աւելիով: Եւ նորանոր իրա – ւունքներ պիտի ապահովուին: Միւս կողմէ, սակայն, առաւել շատ են կէս – կամ լման սովին ճիրաններուն մէջ – հառաչող աշխատաւոր բերանները: Եւ – կան Մարքս եւ Էնգելս հոլովող երկիր – ներ, ուր աշխատող բազուկը ի վերուստ շղթայուած մեքենային պարզ պտուտակը կը մնայ: Ուր ընկերվարութիւն կը փորձը – ուի կառուցանել՝ առանց ժողովրդավա – րական կարգերու հաստատումին:

Ուրեմն, դեռ երկար է պայքարի ճամ – բան:

Բայց աշխատաւոր դասուն ձայնը՝ օրէ օր աւելի հզօր եւ ազդու, իր կամքը աւելի կը դարձնէ:

Մինչեւ ընկերային արդարութեան դա – տին վերջնական յաղթանակը:

Ժ. Մ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼՓԱՍԼԱՆ ԹԻՒՐՔԵՇԻ դէմ զինուո – րական դատախազ մը մահապատիժ պա – հանջեց: Միլլի Սէլամէթի պարագլուխը առաջին դէմքն է որու դէմ մահապատիժ կ'ուզուի զինուորական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: 945 էջնոց ամբաս – տանագրի մը մէջ, դատախազը պահան – ջեց նաեւ որ օրէնքէ դուրս հռչակուած այս կուսակցութեան 220 անդամները եւ գործադիր կոմիտէին 15 անդամներն ալ մահուան դատապարտուին:

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԻ Բ. շրջանին համար, Հինգշաբթի լուրջ բանավէճ մը ծագած էր երկու թեկնածուներուն միջեւ, որոնք դէմ առ դէմ հրապարակային հանդի – պում մը պիտի ունենային Մայիս 10-էն առաջ: Միթերանի սպայակոյտին բան – բերը՝ մէթր Ռոպէր Պատէնթէռ, կ'առա – ջարկէ ամերիկեան ձեւի տեսակցութիւն մը, 2 ժամ 10 վայրկեան, 3 մասի բաժ – նուած, 40-ական վայրկեան, երեք յա – ջորդական նիւթերով՝ հիմնարկութիւն եւ ներքին քաղաքականութիւն, տնտեսական հարցեր եւ վերջապէս՝ արտաքին քա – ղաքականութիւն: Չորս լրագրողներ, ծանօթ իրենց առարկայական ձեռնհա – սութեան համար հարցումներ պիտի ը – նեն, իւրաքանչիւր թեկնածու իր ցանկը առաջարկած ըլլալով, միւս թեկնածուն վէթոյի իրաւունք կ'ունենայ 4-էն 2 լը – րագրողի համար: Իրաւարար մը կը նը – շանակուի փոխադարձ համաձայնու – թեամբ: Թուական՝ Երեքշաբթի Մայիս 5, ժամը 20: Ժիսքար բնաւ համաձայն չէ եւ իր բանբերը՝ Ժ. Ֆ. Լըքա լրագը – րող չուզեր, այլ միայն դէմ առ դէմ հան – դիպում կ'ուզէ: Պուրժի մէջ իսկ, Ժիս – քար ա՛նխմէն ընտրաժողովի մը ընթաց – քին ըսաւ որ Ֆրանսական ձեւի «դէմ առ դէմ» մը կ'ուզէ, կը մերժէ խորաման – կութիւնը եւ արուեստական միջոցները: Միակ ձեւն է զոր կ'ընդունի եւ միայն մէկ պայմանով՝ ժամանակի հաւասա – րութիւն: Հինգշաբթի առտու վէճը չէր լուծուած, կը շարունակէր եւ դէմ առ դէմը կոնակ – կոնակի բնոյթ ա – ռած էր:

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ չյաջողեցաւ միասնա – կան բնոյթ առնել եւ աշխատանքի տօնը կը ներկայանայ պառակտումի պատկե – րի մը ներքեւ: Փարիզի մէջ նախատես – ուած են 5 համախմբումներ: Աշխատան – քի Դաշնակցութիւնը (ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ) ժամը 14.30-ի տողանցք մը կը կազմա – կերպէ որ Ռեփիւպլիքի հրապարակէն Սէն – Լազառ կայարանը պիտի երթայ: Սէ – ԷՖ – Տէ – Թէ-ն մեծ համախմբում մը կը հրաւիրէ ժամը 15-ին Պասթիյի հրապարակը, միասնական Մայիս 1-ի մը կոչը ստորագրողները, որ կազմուած է չորս սենտիքաներու անդամներէ համա – խմբում մը կը հրաւիրէ ժամը 17.30-ին, Պօպուռ: ՖԷՆ-ը (Կրթական սենտիքա) ժամը 11-ին հաւաքոյթ մը կը կազմա – կերպէ եւ Բանուորական Ուժը իր շար – քերը կը հրաւիրէ ժամը 10.30-ին Ֆեռե – ռէններու Պատը նախքան Լէոն Ժուհոյի շիրիմը երթալը (Փէռ – Լաշէզ, Կամպեթ – թա մուտք):

«ՎԵՐԱՊՐՈՒՄԻ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆ» խորագրին տակ Ժան Քեհայեան յօդուած մը ստորագրած է Քօթիտիէն տը Փարիի Ապրիլ 30-ի թիւին մէջ, ուր կ'անդրա – դառնայ համայնավար կուսակցութեան ճշդած դիրքաւորումին, որ միակ լու – ծումն էր «վերապրելու» կուսակցութեան կրած ծանր պարտութենէն ետք:

ՀԱԿԱՀԱՅ ԾԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ՍՊԱՀԱՆԻ ՄԷՋ

60 ՀԱՅ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ ՈՐՈՆՑՄԷ 25-Ը ԴԵՌ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ ԿԸ ՄՆԱՆ

ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ

Երեքշաբթի իրիկուն, Լը Մոնտ (Ապ – րիլ 29) արձագանգ կը հանդիսանար լու – րի մը, ըստ որուն յարձակում մը կա – տարուած էր հայկ. ակումբին դէմ, Սպահանի մէջ, Կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը եւ որու հետեւանքով, 30 Հայեր վիրաւորուած էին: Փարիզեան օրաթերթը, որպէս յաւելեալ տեղեկու – թիւն կը յայտնէր թէ յարձակումը կա – տարած էին «անպատասխանատու տար – րեր» ըստ հայկական աղբիւրներու: Կ'ա – ւելցնէր թէ Սպահանի Յեղափոխական Պահապաններու կեդրոնավայրը կը հաս – տատէր թէ միջադէպեր պատահած են բայց մերժած էր որեւէ մանրամասնու – թիւն տալ:

Այս լուրին տեղեկանալէ ետք, Չորեք – շաբթի օր, անմիջապէս հեռաձայնեցինք Սպահանի առաջնորդարանը, աւելի ճըշ – գրիտ տեղեկութիւններ ստանալու հա – մար եւ Կորիւն Եպիսկոպոսէն առինք հետեւեալ մանրամասնութիւնները. –

Կիրակի, Ապրիլ 26-ի գիշերն է, ժամը 10-էն ետք, որ յարձակում գործուած է հայ 60 ընտանիքներ պատսպարող չորս յարկանի վանքապատկան շէնքերու վը – րայ: Ամբոխը յարձակած է եւ հրացա – նաձգութիւն ալ սկսած է դրացի շէնքե – րէն, որ տեւած է երեք ժամ: Ամբոխը խուժած է տուներէն ներս եւ թալանի տուած: 60 Հայեր վիրաւորուած են, հի – ւանդանոց փոխադրուած, որոնցմէ մէկ մասը յետադային տուն վերադարձած է եւ Չորեքշաբթի գիշեր միայն 25 հայ վիրաւորներ կը մնային հիւանդանոցը: Մահ չկայ: Միջադէպերու ընթացքին երբ հայ երիտասարդները կը պաշտպա – նէին Հայերու բնակարանները, 150 երի – տասարդ ձերբակալուած է բայց Չորեք – շաբթի իրիկուն բոլորն ալ ազատ ար – ձակուած էին:

Դրդապատճառները ծանօթ չեն – այդ մասին զանազան վարկածներ կան, որոնց կարգին նաեւ քաղաքական դաւադրու – թեան մը հաւանականութիւնը Հայերու դէմ, կը խօսուի նաեւ Ապրիլ 24-ի մասին եւ այդ առընչութեամբ՝ Թեհրանի դէպ – քերուն (տես՝ «Յառաջ», Ապրիլ 25): Ա – ռաջնորդարանը յայտնեց թէ բազմա – թիւ բողոքներ հասած են արդէն պաշ – տօն իշխանութեանց եւ այժմ գաղութը խաղաղ պայմաններու մէջ կը գտնուի:

× Ֆիկառօ Ապրիլ 30-ին կ'անդրադառ – նար «հայ – մահմետական» այս բախում – ներուն եւ կ'ըսէր թէ իրանեան արդա – րութիւնը որոշած է յատուկ քննութիւն մը բանալ: Յեղափոխական դատախազին բառերին համաձայն 30 հոգի վիրաւոր – ուած են որոնց 4-ը ապահովութեան ու – ժերու անդամ: 150 հայ եւ մահմետական ձերբակալուած են: Սպահանի հայ եպիս – կոպոսը (այսինքն Կորիւն Եպիսկ.) տե – սակցութեան մը մէջ Միզան ազատական թերթին յայտարարած է թէ 700 հոգի յարձակած են հայկ. թաղին վրայ: Սպա – հանի կառավարիչը սակայն այս խառ – վութիւնները կապեր է այն միջադէպե – րուն, որոնք վերջերս ծագեր են կիսա – գաղտնի ընդդիմադիր Մուճահետինէ Խալղ անդամներու կողմէ:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՏՕՆԻՆ առթիւ «Յառաջ» ինչպէս տեղւոյն բոլոր օրաթերթերը, լոյս չի տեսներ Մայիս 1-ին: Մեր յա – ջորդ թիւը լոյս կը տեսնէ Երկուշաբթի օր (Երեքշաբթի Մայիս 5-ի թիւ):

ՎԱՅՐԿԵԱՆՆ ԱՅՍ ՎԵՐՋԻՆ

Ժա՛մ յաւիտենի, թող որ ապրիմ դեռ
Վայրկեանն այս վերջին,
Ամէնուն այսօր ես իշխանօրէն
Կուտակուած գանձերն հոգիիս
բաշխեմ:

Ու կարմիր գինին սրտիս հոսի՛ դեռ,
Ցանուն մարդկութեան բարձրագոյն
աստղին,
Եւ մեր հիւրընկալ աստղերն ինձ
գրկեն
Հուր – ծաղիկներով,
Ու սէրն իր անհուն եռա՛նդը հեղու
Բորբ սրտիս վըրայ...
Արեւներուն հետ գըրկըւի՛մ այսօր ...
սարերուն վըրայ իմ հայրենական:

Միջերկրականի ջուրերուն անխոնջ
Տարերքն ըզգենու հոգիս տարագիր,
Ափիս մէջ առնեմ հեռաւոր ափերն
Ցաղթական երկրիս...

Ժա՛մ յաւիտենի,
Վայրկեանն այս վերջին թող
յաւերժանա՛յ...

Ու ցրուած ուժերն ա՛լ վերադառնան,
– Հաննա՛րդ հայութեան –
Առասպելական թեւերով բոցեղ,
Մետաղէ շաչերն ա՛լ վերածուին թող
Խրոխտ շեշտերու համանուագային...

Ու հոգիս անխոնջ
Ամբողջ կեանքի մը պայքարներէն
վերջ՝
Ապրի գերագոյն հրճուանքն
յաղթութեան...:

Ժա՛մ յաւիտենի,
Հերոսական պահդ այսպէ՛ս լիանայ:

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ – ՅՈՒՆԱԿԱՆ ԽԶՈՒՄ ՀԱՅԵՐՈՒ ՊԱՏՃԱՌՈՎ

«Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ի Ապրիլ 29-ի թի – ւին մէջ, թերթին Աթէնքի թղթակիցը կը հաղորդէ, թէ Թուրքիա ջնջած է այն ժողովը, որ տեղի պիտի ունենար այս շաբաթ Հռոմի մէջ, Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ՝ Եգէականի հարցին շուրջ: Լուրը տալէ ետք թղթակիցը անդ – րադառնալով պատճառին կը նշէ, թէ Ապրիլ 24-ին Յունաստանի զանազան շըր – ջանները, յատկապէս Աթէնք, Հայերու կողմէ հակաթուրք ցոյցեր կատարուած են, որոնց համար թրքական կառավա – րութիւնը բողոք ներկայացուցած է Յու – նաստանի: Յունական կառավարութիւնը ոչ միայն մերժած է թրքական բողոքը, ըսելով թէ Յունաստանի Հայերը իրա – ւունք ունին եւ ազատ են որեւէ ցոյց կա – տարելու, այլեւ արտօնութիւն տուած է երկրորդ ցոյցի մը, այս անգամ՝ Աթէն – քի թրքական դեսպանատան առջեւ: Այս քայլին դէմ Թուրքիա ջնջած է Հռոմի ժո – ղովը:

Թերթին նոյն թիւին մէջ, Անգարայի թղթակիցը դիտել կուտայ, թէ Թուրք կառավարութիւնը վստահ է, որ Յունաս – տանի կառավարութիւնը բացարձակ ի – րաւունք (քառթ պլանշ) կուտայ Հայե – րուն, որպէսզի Աթէնքը իբրեւ խարիսխ գործածեն իրենց հակաթուրք գործու – նէութեան համար: Թղթակիցը կը յիշէ նաեւ հայկական ահաբեկչական խումբե – րը, որոնք 17 Թուրք դիւանագէտ եւ ա – նոնց պարագաները սպաննած են եւ ո – րոնց նպատակն է հայկական Պետութիւն մը ստեղծել Թուրքիոյ արեւելեան նա – հանգներուն մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՊԱՏԿԵՐԸ

Երեւանի մէջ, Ապրիլ 14 – 15–ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Կինեմատոգրա – ֆիստների 4–րդ Համագումարը: Նախ – կինը տեղի ունեցած էր 1976 Փետրուա – րին:

Համագումարին ընթացքին քննութեան առնուած են վերջին հինգ տարիներուն արձանագրուած յաջողութիւնները, մատ– նանշուած են թերիները եւ հրապարակ դրուած են կարգ մը առաջադրութիւն – ներ:

Զեկուցաբերն է եղած միութեան վար– չութեան առաջին քարտուղարը՝ Կարեն Բալեանթար: Առաջին առթիւ դիտել տը– ուած է, թէ կարգ մը ժապաւէններ հա – մամիութենական եւ միջազգային գնա – հատութեան արժանացած են, ինչպէս, օրինակ, բեմադիր Հ. Մալեանի Նահա – պետը, որ համամիութենական շարժա – նկարի փառատօններուն մէջ առաջին ան– գամն ըլլալով գլխաւոր մրցանակը ապա– հոված է: Բեմադիրներ Ա. Վահունի եւ Եու. Երզնկեան, դերասան Ա. Ջիգար – խանեան ձեռք ձգած են Հայաստանի պե– տական մրցանակները:

Նկատելի կերպով աւելցած է «Հայ – ֆիլմ» արուեստանոցին պատրաստած ժապաւէնները, 30 նկարահանում հինգ տարուան մէջ: Ասոր պատճառը կարելի է գտնել նաեւ արուեստանոցին նոր շէն – քին իրագործումով: Զեկուցաբերը յի – շատակած է հայ բեմադիրներու նոր ժա– պաւէններէն մէկ քանին. – Աշնան արեւ, Բարէ հովիտ, Կեանքի լուսաւոր կէսը, Խոշոր շահում, Ապրեցէք երկար, Եօթ սարից այն կողմ, Օգոստոս, Արեւիկ, Թռիչք սկսւում է գետնից եւայլն: Յիշա– տակած է բեմադիրներուն անունները:

Զեկուցաբերը ընդունած է անկեղծ խոստովանութեամբ, թէ արձանագրե – լով հանդերձ յաջողութիւնները, անհը – րաժեշտ է ճշդել ընդհանուր պատկերին չափանիշը՝ միջին մակարդակ: Յայտա – րարած է. – «Հազուագիւտ բացառու – թիւններով, Հայ կինեմատոգրաֆիստը այսօր դեռ չի գերազանցել միջին մա – կարդակը»:

Կ. Բալանդար այլ կարեւոր հաստա – տում մըն ալ կատարած է: «Քիչ են կի– նոնկարները մեր ժամանակի հերոսի մա– սին: Ոչ թէ պարզապէս ժամանակակցի, այլ հէնց հերոսի մասին»: Բացատրելով իր միտքը ըսած է, թէ Հայաստանի շար– ժարուեստը բարձր մակարդակի վրայ կրնար գտնուիլ, եթէ հրապարակ հան – ուէին Հայ աշխատաւորին, օրուան դըլ– խաւոր տիպարին բացայայտումին նը – ւիրուած ժապաւէններ:

Վերջին տարիներու նշանակալից երե – ւոյթներէն մէկը նկատած է Հ. Մալեա – նին արուեստը: «Կտոր մը երկինք» ժա – պաւէնը՝ Վահան Թոթովենցի «Բաց կա– պոյտ ծաղիկներ» պատմուածքին հիման վրայ, արժանի տեղը գրաւած է համա – միութենական շարժարուեստին մէջ. այդ ժապաւէնը, իբրեւ խորհրդային ստեղ – ծագործութիւն, «ներկայացրեց սովետա– կան կինօարուեստը միջազգային կինօ – արուեստում»: Ուրախալի է հաստատել թէ հայկական շարժանկար մը կոչուած է Խորհ. Միութեան համապատասխան ճիւղին մէկ նուաճումը ապահովելու:

Եւ քանի խօսքը Հ .Մալեանի մասին է, փոքր մէջբերում մը կատարենք բեմադի– րին մէկ գրութենէն, հրապարակուած Համագումարին առթիւ, պարզելու հա – մար անոր տեսակէտը ազգային – ժամա– նակակից ըմբռնումներուն շուրջ:

– Այսօր մեր հանդիսատեսը հայկական կինոյից իրաւունք ունի պահանջելու ազ– գային նկարագրի հաստատում, ասելիքի առանձնահատկութիւն: Իմ խորին համոզմամբ, չի կարող նշմարիտ հայ – կական ֆիլմ ստեղծել այն արուեստա – գէտը, որը չի կարդացել Նարեկացի ու Քուչակ, չի շնչել Մատենադարանի ի– մաստուն օդը, չի հաղորդուել Թումա – նեանի, Իսահակեանի, Տէրեանի, Չա – րենցի, չի ապրել Արարատի «մօտիկ հե– ռաւորութիւնը», եւ սիրտը չի արիւնել Դէր – Զօր անապատում գործուած ոճի– րը յիշելիս: Չէ՞ որ Հայկինօն պէտք է անցնի ժողովրդի նակատագրի միջով, եւ այն ստեղծող արուեստագէտը պէտք է զգայ «սփիւռք» բառի մէջ եղած թախի– ծը եւ ուղղի իր թիկունքը՝ Աւարայր, Սարդարապատ, Անդրանիկ, Գայ, Շա – հումեան անունները լսելիս, հպարտանայ Արփա – Սեւանով, շտապի երեւանեան մետրոյի առաջին հերթն ուղեկցելու, փորձի թափանցել ութ տարեկան ման – կան եւ ութսունն անց ծերուկի աչքերի մէջ»: Բեմադիրին համար ժամանակա – կիցը ինքը՝ ստեղծագործողն է:

Վերադառնանք զեկուցաբերին, որուն հաստատումով այսպէս անուանուած մուլտիպլիկացիոն կինօն (Հայաստանի մէջ այդպէս կը սահմանուին տեսէն ա– նիմէները) որոշ յաջողութիւններ արձա– նագրած է: Երաժշտութիւն, Գտնուած երազ, Մկների ժողով, քանի մը այլ ժա– պաւէններ: Պակասը զգալի է մասնագի – տական քադրերուն, նկարիչներուն եւ բեմադիրներուն: Այս մասին արդէն ար– տայայտուած էր համապատասխան ճիւ– ղին ղեկավարներէն Ռո. Անդրանիկեան, Համագումարին նախօրէին գրելով. – «Ա– ռաջին կարեւոր պրոբլեմը մասնագէտ – ների պակասն է. քիչ են նկարիչ – բե – մադրողները, մուլտիպլիկատորները, սցենարիստները»:

Փաստագրական կամ վաւերագրական ժապաւէններուն մարզին մէջ, վերջին հինգ տարիներուն հարիւրէ աւելի ժա – պաւէններ պատրաստուած են, յիսունէ աւելի ալ կինօժուռնալ: Այս մարզին մէջ «Հայկական աչքեր» ժապաւէնը նախա – տեսուած է արտասահմանի հայկական գաղութներուն համար:

Այսուհանդերձ ,ինչպէս դիտել տուած է զեկուցաբերը, կարգ մը յաջող փաստա– նկարներէն զատ, ընդհանուր ձեւով մա– կարդակը «դեռ այնքան էլ բարձր չէ: Շատ են գորշ, անթեւ ժապաւէնները, որոնց հեղինակները անտարբեր, արհես– տաւորական վերաբերմունք են ցոյց տը– ւել»:

Ձայն – պատկերասփիւռի Երեւան ար – ուեստանոցը հրապարակ հանած է ա– ւելի քան հարիւր վաւերագրական բնոյ – թի ժապաւէններ:

Երիտասարդ մասնագէտներու ներկա – յութիւնը շարժարուեստի անձնակազմին մէջ, խրախուսելի նկատած է Կ. Բալան– թար:

Կ. Բալանթարի ներկայացուցած տե – ղեկագրին մէջ մանաւոր յիշատակու – թիւն չէ կատարուած մանկա – պատա – նեկան ժապաւէններուն մասին: Այսու – հանդերձ, առանձին հարցազրոյցի մը ընթացքին, «Սով. Հայաստան» օրաթեր– թի թղթակիցին հետ, վարչութեան Ա. քարտուղարը դիտել տուած էր, թէ այս ճիւղը խիստ թերի պատկեր կը պար– զէ: «Մեզանում, ըսած էր ան, իրօք, ոչ միայն մանկապատանեկան լաւ ֆիլմեր չեն նկարահանւում, այլ ուղղակի այդ – պիսիք գրեթէ չեն ստեղծւում»:

Համագումարին աւարտին գումար – ուած է միութեան նորընտիր վարչու – թեան լիակատար նիստը: Առաջին քար– տուղար վերընտրուած է Կ. Բալան – թար:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Ժամը 21–ին, Կավօ սրահին մէջ տեղի կ'ունենար ոգեկոչման երեկոյթը: Ներկայ էին շուրջ 500 հոգի, որոնց մէջ հայ յա– րանուանութեանց հոգեւոր պետերը:

Բացումը կը կատարէր վերպատուելի Դանիէլ Սահակեան նշելով, որ «տարի – ները կ'անցնին եւ սակայն մենք չենք կրնար մոռնալ, որ Ի դարու առաջին ցե– ղասպանութեան զոհերը մեր հայրերն էին ու մայրերը, մեր քոյրերն ու եղ – բայրները: Հայերը տառապեցան, չարդ ու կոտորած տեսան, բայց տոկացին շը– նորհիւ իրենց հաւատարմութեան ար – եան գնով իրենց աւանդուած ժառան – գութեան: Անցեալը չենք կրնար փոխել, բայց ներկային համար կ ր ն ա ն ք Աստուծոյ օ գ ն ո ւ թ ե ա մ բ բան մը ընել: Ուխտենք քալել մեր հայրերու գծած ուղիէն եւ այդ ոգին փոխանցել մեր զաւակներուն: Սիրենք զիրար իբրեւ մէկ ազգի զաւակներ, որովհետեւ միա– նականութիւնն է միակ գրաւականը մեր արդար Դատի լուծման»:

Ռազմիկ Աբրահամեանի կողմէ կա – տարուած Սիամանթոյի «Խեղդամահը» քերթուածի արտասանութենէն ետք խօսք առնելով առաջին բանախօսը՝ Տիգրան Ծինպաշեան, դիտել կու տար որ «այսօր Հայերու մեծամասնութեան համար սո – վորական օր մըն էր: Վաճառատուները եւ գործատուները բաց էին եւ մարդիկ դրամ շահելու ետեւէ էին: 80 հազար հաշուող գաղութէն ոչ իսկ երկու հազա– րը մասնակցեցաւ այսօրուան զանազան ձեռնարկներուն»: Ապա բանախօսը խոր – հրդածութեան նիւթ դարձնելով այս ե– րեւոյթը կը նշէր, թէ «հասեր ենք հոն, պայմաններու բերումով, մեր անճարա – կութեան բերումով թերեւս, որ նոր սե– րունդը չի խանդավառուիր ազգային ժառանգութեան պահպանութեամբ: Եթէ Հայ Դատ եւ հողային պահանջներ սովո– րական բառեր դարձած են, ո՞վ է մեղա– ւորը: Արդարութիւն պահանջելու ձեւե – րուն մէջ հայ ժողովուրդի իրացուցած քաղաքականութեան ձախողութեան ար– դիւնքն է այսօր, ամէն տեղ, երկտա – սարդական զինեալ պայքարը: Փաստօ – րէն այդ շարժումին հետեւանքով է, որ մամուլը սկսաւ տեղ տալ, սինակներ յառկացնել մեր հարցին, մեր Դատին»: Իր խօսքի աւարտին Տիգրան Ծինպաշեան կը շեշտէր՝ «պէտք է գիտնանք գուրգու– րալ ներկայ Հայաստանի վրայ: Դէպի Հայաստան, ամբողջական Հայաստան պէտք է ուղղուին մեր բոլորի ջանքերը, որովհետեւ միայն ամբողջական Հայաս– տանի իրականացումով է, որ պիտի լուծուի Հայկ. Դատը»:

Վիէննայի Օփերայի երգչուհի Օր. Հեր– մինէ Երիցեան, դաշնակի ընկերակցու – թեամբ Տիկին Մարիէթթա Մանուկեա – նի, կը մեկնաբանէր Կոմիտասի Գարուն ա եւ Ծիրանի ծառ երգերը:

Երկրորդ բանախօսը՝ Արտաւազդ Պէր– պէրեան, Յովհ. Թումանեանի «Լուսա – ւորչի Կանթեղը» քերթուածի արտասա – նութեամբ կը սկսէր իր խօսքը, ցոյց տալու համար, թէ այն օրերուն երբ ա– մէն ինչ կորսուած կը թուէր, բանաս – տեղծը կը նախատեսէր որ ա՛ն կրնայ տեսնել Արագածի կատարէն կախուած կանթեղը, որ լեցուն է սիրով եւ որ վառ յոյսերով աչքերը կը յառէ դէպի Հայոց ապագան: «Այսօր իրականացած է բա – նաստեղծին երազը, այլեւս մութն ու խաւարը չեն տիրեր մեր երկրին: Ծաղ – կուն է ան՝ մեր հայրենիքը. անոր ար – ուեստը, մշակոյթը կը լուսաւորեն ըՍ – փիւռքի հեռաւոր անկիւնները»: Ապա անդրադառնալով Եղեռնի ոգեկոչման հանդիսութիւններու զգեցած բնոյթին, Արտաւազդ Պէրպէրեան կը շեշտէր. «Մեր ոգեկոչումները, այսօր, դարձած են դարբնումի պահեր պահանջատէրի մեր վճռականութեան: Մենք կը պահանջենք, որ ճանչցուի մեր ժողովուրդին դէմ գոր– ծուած ցեղասպանութիւնը՝ 1915 – 1918 եւ մինչեւ 1920, քեմալականներու եւ ե– րիտասարդ Թուրքերու կողմէ: Կը պա – հանջենք որ վերադարձուին հայ ժողո – վուրդին իր բռնագրաւուած հողերը, ո– րոնց վրայէն դուրս շպրտուեցան մեր հայրերը: Թող գիտնան բոլորը, որ ար– դարութիւն պահանջող ձայնը ոչ միայն պիտի չմարի, այլեւ առաւել եւս պիտի զօրանայ ու վճռական պիտի դառ – նայ»:

Թորոս Սպիտանեան (Լիոնէն) կ'ար – տասանէր Սիամանթոյի «Պարը», Ժ. Ս. Յակոբեանի «Կանք ու կը մնանք» եւ Պա– րոյր Սեւակի «Մենք քիչ ենք, բայց Հայ ենք» քերթուածները:

Երրորդ բանախօսը՝ մէթր Էմիլ Ալ – լանեան, կը նշէր (ֆրանսերէն), որ ան– գամ մը եւս առանձին ենք՝ մենք մեզի հետ, հաւաքուած սրահի մը մէջ, ոգե – կոչելու համար մեր նահատակները: Մի– ջազգային դիւանագիտութիւնը միշտ լուռ է եւ հազուադէպ պարագաներուն միայն մամուլի առաջին էջերուն վրայ կը փռուինք, մեր պատմութեան մասին աղօտ արձագանգով: Մաս – մեդիաները կը խօսին մեր հարցին մասին, երբ ռումբ մը պայթի կամ մահափորձ մը կատար– ուի: Եւ այսօր, այս սրահին մէջ դարձ – եալ առանձին ենք՝ մենք մեզի հետ»: Ա– պա, մէթր Ալլանեան կը մէջբերէր Բլէ– մանսոյի մէկ վկայութիւնը, ուր կը յիշ– ուէր թէ Ի ․դարու նախօրեակին արեւ – մտեան քաղաքակիրթ պետութիւններու անտարբեր հայեացքին տակ 150 հազար Հայեր կը ջարդուէին եւ ոչ ոք բան մը կ'ընէր: Այդ ակնարկէն 20 տարի ետք՝ 1915–ին, Թուրք կառավարութիւնը կը ձեռնարկէր ու կը գործադրէր հայ ժողո– վուրդի զանգուածային ջարդը: «Այսօր դարձեալ առանձին ենք՝ մենք մեզի հետ, ու կը վերանորգենք մեր ուխտը հաւա– տարիմ մնալու մեր նահատակներու ար– եամբ ոռոգուած մեր հողերուն»:

Ռազմիկ Աբրահամեան Սիամանթոյի «Խաչը» քերթուածը արտասանելէ ետք, Օր. Հերմինէ Երիցեան կը մեկնաբանէր Վ. Կոտոյեանի «Երեւան»ը եւ Կոմիտասի «Կռունկ»ը:

Փակման իր խօսքին մէջ Սերովբէ Ար– դիտել տալէ ետք, թէ Ապրիլ 24-ը ներ– րականացած Թուական մըն է այլեւս պատմութեան մէջ՝ Աւարայրի, Սարդա– րապատի կողքին, շեշտեց. «Մեծ երազ մը իրականացման ճամբուն վրայ է, որ մեր նահատակները ինկան: Այդ երազի մէկ մասը իրականացած է այսօր. ատոր ուրախ ենք. սակայն տակաւին կը մնայ կապարի մը ծանրութեամբ կը ճնշէ մեր սրտերուն եւ մանաւանդ քաղաքակիրթ կոչուած ազգերու միտքերուն վրայ՝ այդ երազին միւս մասը՝ մեծ մասը: Կը պա– հանջենք բոլոր պետութիւններէն վերա– դարձը մեր բռնագրաւուած հողերուն: Կը պահանջենք հաւատարիմ մնալով մեր նահատակներու կտակին, որովհետեւ ա– նոնք ինկան միացեալ, ընդարձակուած Հայաստան մը ստեղծելու խոշալի ճամ– բուն վրայ»:

Երեկոյթը զոր վարեց Ն. Պշտիկեան, վերջ կը գտնէր միաբերան երգուած «Հայր Մեր»ով:

×

Շաբաթ, Ապրիլ 25–ի երեկոյեան, Ա– ժէքա սրահին մէջ Հայ Ուսանողներու եւ Երիտասարդներու Միութեան կազմա– կերպութեամբ հանդիպում մը տեղի կ'ու– նենար, աւելի քան 70 երիտասարդներու ներկայութեամբ: Ժամը 18.30–ին ներ– կաները կը դիտէին հայկական ջարդերը, յեղափոխական դէմքերը եւ նոր շար– ժումները ներկայացնող ցուցահանդէս, որմէ ետք խօսք կ'առնէին «Հայկական Ազատագրութիւն» կազմակերպութեան եւ Հայ Ուսանողներու Միութեան ներ– կայացուցիչները, առաւելաբար շեշտը դնելով զինեալ պայքարի վրայ իբրեւ միջոց Հայկ. Դատի լուծման: Հաւա– քոյթը կը տեւէր մինչեւ ժամը 23, ար– ծարծելով քաղաքական եւ երիտասար– դական հարցեր:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՆԱՒԱՍԱՐԴ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

ՊՈՒՔ – ՊԷԼ – ԷՌԻ – ՄԷՋ

Պուք – Պէլ – Էռի Հայ Մշակութային Միութեան հրաւէրով, Շաբաթ, Ապրիլ 11–ին, Փարիզի «Նաւասարդ» պարա– խումբը տուաւ հայկական տոհմիկ պա– րերու երեկոյթ մը, որուն ներկայ եղան աւելի քան 500 հոգի: Նկատի ունենալով Պուք – Պէլ – Էռի հայկական համայնքին թիւը՝ շուրջ 60 ընտանիք, յոյժ գնահա– տելի է Մշակութային Միութեան կազ– մակերպած ձեռնարկը, որ յաջողութիւն մը եղաւ:

Երեկոյթին բացումը կատարեց (ֆր– րանսերէն) Միութեան նախագահը՝ Գ. Մանուկեան, շնորհակալութիւն յայտ– նելով տեղւոյն քաղաքապետին՝ Պ. Կա– պըլէի, որ սիրայօժար տրամադրած էր սրահը: Փոխ – Նախագահ Պ. Գամպեր– եան անդրադարձաւ (հայերէն) Միու– թեան նպատակին եւ աշխատանքներուն՝ Հայը Հայ պահել, թելադրելով ստանա– րու մէջ միշտ հայերէն խօսիլ եւ կապ– ուիլ մեր պապենական աւանդութիւննե– րուն: Խօսք տրուեցաւ փոխ – քաղաքա– պետ Պ. Շօվէի, որ գրուատեց Միութեան աշխատանքները:

Այնուհետեւ «Նաւասարդ» պարախում– բի տղաքն ու աղջիկները ներկայացու– ցին հայկական տոհմիկ եւ աշխոյժ պա– րեր, քանի մը երգեր, արժանանալով հանդիսականներու ծափերուն:

Յայտագրի աւարտէն առաջ Պ. Մա– նուկեան շնորհակալութիւն յայտնեց պարախումբին, որ սիրայօժար ընդա– ռած էր Միութեան հրաւէրը:

Յաջորդ օրը, նոյն յայտագրով, տեղի ունեցաւ պարախումբին ցերեկոյթը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԴԷՊԻ ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑՈՒՄ

ՍԱՈՒՏՑԻՆԵՐԸ ՔՕՂԸ ԿԸ ՎԵՐՑՆԵՆ՝ ՓԵՍԱՑՈՒՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

14 դար ետքը, մահմետական խիստ ուղղափառութեան բծախնդիր յարումէ ետք, Սաուտի – Արաբիոյ կրօնական իշխանութիւնը վճռած է որ՝ կոյր ամուսնութիւնը անարդար է:

Գուրանի ուսուցման մասնագէտներէ կազմուած յանձնախումբ մը, որոշած է որ՝ կիները կրնան իրենց քօղերը վեր – ցնել՝ ապագայ փեսացուներուն համար: Օրէնքին համաձայն, նշանախօսութեան կարգադրութիւններու ատենին, գոյգը կրնայ զիրար տեսնել, կինը, փեսացուին համար՝ իր քօղը վերցնելով:

Յանձնախումբը յայտարարած է թէ՝ «Թէեւ անձ, որ իր աղջիկը կամ քոյրը կարգելէ իր նշանածին հետ դէմ առ դէմ հանելէ մեղանչած կը համարուի»:

Այր մարդիկ, միշտ իրենց մայրերէն կամ քոյրերէն կախում ունեցած են՝ իրենց ապագայ կիներու, փնտռտուքին մէջ, որոնք, ըստ սովորութեան, իրենց կնոջ երեսը կը տեսնեն ամուսնական ատարողութեան օրը միայն:

Փեսացուին մայրը, ընտրուած աղջկան ընտանիքին այցելութիւն տալով կը սկսի ամուսնութեան կարծելակերպը: Մայրը, հարսնացուին քանի մը կարծր կաղին – ներ առաջարկելով՝ կը ստիպէ որ զա – նոնք իր ակռաներով կոտրէ, ակռանե – րուն զօրութիւնը փորձելու եւ անոնց հաւաստութեան վստահ ըլլալու համար: Կրնայ նմանապէս հարսնացուին մազերն ալ քաշքշել, անոնց բնականութիւնը հաստատելու համար: Եթէ մայրը՝ խեւ – լացի է եւ ճարպիկ, կրնայ գաղտագողի կերպով հարսնացուին լուսանկարը քաշել, իր զաւկին ցոյց տալու համար: Եթէ մօր կողմը դժուարութեան հանդիպի, արհեստական միջնորդ մը կը ստանձնէ գոր – ծը:

Նոր կանոնագրութեան իշխանութիւ – նը, Մարտ 25-ին յայտարարած է թէ՝ «Մահմետականութիւնը» առաջարկու – ներու իրենց ապագայ կիները տեսնելու օրինաւորութիւնը կը ճանչնայ»: Նմա – նապէս, վճիռ արձակած է թէ՝ «կիները ամուսնութեան ստիպելը՝ կրօնական ոչ մէկ հիմք ունեցող կիրառումը պակաս մըն է»:

Արդարութեան նախարարը, յայտնած է նոյնպէս, թէ խլամական օրէնքը առաջարկուներուն կը թոյլատրէ իրենց ապագայ հարսնացուներուն հետ խօսիլ. տակայն՝ խնամակալներու ներկայու – թեան միայն՝ խնամակալը, հարսնացուի մօտիկ ազգականուհիներէն մին, կամ՝ իրեն հետ ամուսնութիւնը արգիլուած այր մարդ մը (հայր, եղբայր, հօրեղ – բայր) մը պէտք է ըլլայ:

Սաուդի երիտասարդ կիներն ու այլ մարդիկ հրճուած են, սակայն, աւելի երէցները՝ նոր օրէնքը իւրացնելու դըժ – կամ են:

Մէքքացի վարորդ մը՝ Մուսայէլ Ալ – Հինտի՝ «Եթէ Գուրանը այդպէս կ'ըսէ, ուրեմն՝ ճիշդ պէտք է ըլլայ: Սակայն, ճիշդն ըսելու համար, այս օրէնքը՝ մեր նախնիքներէն ժառանգ մնացած սկըզ – բունքներուն դէմ է» ըսած է:

Մուրէպ Հիւսէյին, 24 տարեկան վա – ճառական մը, կը խորհի թէ, այս կա – նոնը «շատ մը բարդութիւններ պիտի լուծէ: Մեր ընկերութեան մէջ յաճախ կը պատահի որ՝ փեսացուն անակնկալի կուգայ, երբ իր հարսնացուն կը տեսնէ ամուսնութեան օրը»: Հետեւաբար՝ «կամ զայն կ'անտեսէ, կամ ալ՝ կը ձգէ»:

Նոր կանոնագրութիւնը (Սաուտի Արաբիոյ) Ծոցի շրջանի թերթերուն մէջ լայն արձագանգներ գտած է:

Թէեւ, Սաուտցիները ճարտարար – ուեստականօրէն եւ տնտեսապէս կը յառաջանան, այսուհանդերձ, ընդդիմանա – լու հակում ունին՝ իրենց անապատային ընկերութեան հարազատ չափանիշնե – րուն դէմ դնող՝ ընկերային կեանքի նոր փոփոխութիւններուն: Այդ (հին) չա – փանիշները կը թոյլատրեն բազմակնու – թիւնը եւ կինը՝ այր մարդու հաճոյքին ծառայող գործիք մը ըլլալով կը նկա – տեն միայն:

Այսուամենայնիւ, կառավարութիւնը նախապատուութիւն կուտայ կիներու ուսուցման, այր մարդոց դպրոցներէն անջատ ըլլալով սակայն: Կան բժշկուհի – ներ, հիւանդապահուհիներ եւ բանուո – րուհիներ, որոնք իրենց սեռին յատուկ շրջանակներու մէջ կրնան աշխատիլ մի – այն:

Երթեւեկի գործակալութեան վերա – հըսկիչ մը, կիներուն կառք քշելու ար – տօնութիւն տալու առընչութեամբ կ'ա – ռարկէ թէ, որեւէ արկածի պարագային անոնք կը ստիպուին իրենց քօղը վեր – ցնել, արկածը նորոգելու համար, եւ ապա, երեթեւեկութեան պաշտօնեայի մը համար անյարմար կ'ըլլայ կին վարորդ մը կեցնել ու զայն հարցաքննել:

Քաղուած՝
«Ծորտըն Թայմզ»էն
Մէքքա, Ապրիլ 7 – 1981

ՆՈՐԷ՛Ն ԱԼՖՈՐՎԻԼԸ

Մեր մանուկներուն տոհմիկ դաստիա – րակութիւնը ամրապնդող մանկապար – տէզէն ետք, Ալֆորվիլ, եւս աւելի պանծացնելու համար Եկեղեցին Հայկական, այս անգամ, Ս. Զատկուան առթիւ օժտած էր իր առօթավայրը քառասուն հոգինոց երգչախումբով մը: Հաւատացեալներու հոծ բազմութեան մը ներկայու – թիւնը, ապացոյց մըն էր թէ, հայ ժողո – վուրդը կը պահէ միշտ իր ունեցած խոր հաւատքը հանդէպ՝ Լուսաւորչի կանթեղին:

Բարեբաստիկ զուգադիպութեամբ մը, երգիչ խումբին միացած էր բացի արժէքաւոր սոփրանօ Տիկին Աննա Գարաքայ – եանէն, Պուքրէշի Օփերայէն ծանօթ Պարիթոն Եդուարդ Թումաճանեան, որուն յուզիչ «Տէր Ողորմեան» յատկանշական փայլ մը կուտար պատարագին: Յոյժ ներդաշնակ երգեցողութիւն մը Տոքթ. Մոմճեանի ղեկավարութեան տակ, կ'արդարացնէր երգչախումբի անդամներուն աշալուրջ աշխատանքը: Յատկանշական էր նաեւ անթերի կարգապահութիւն մը:

Ի տես այս բոլորին, բացայայտ է որ հայաբնակ Ալֆորվիլը գիտակից ճերմակ ջարդի գործած աւերներու մեծութեանը, դիմելով արմատական միջոցներու, հաւատքով՝ աննկուն պայքար մը կը մղէ այլասերման դէմ:

Թող Ալֆորվիլը ըլլայ բոլորիս օրինակ...:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ տեղի ունեցած Գիրքի Միջազգային 7-րդ Ցուցահան – դէսի շրջագիծին մէջ, Մարտ 25-ին, կատարուած է հայ գիրքի տաղաւարին բացումը: Դասախօսութեանց սրահին մէջ գործադրուած է յայտագիր մը, ներկայութեամբ հոծ հասարակութեան մը: Բացումը կատարած է Ռուբէն Մոզեան (սպաներէն): Խօսք առած է գրականութեան դասախօս Փրոֆ. Ռենաթօ Ապրահամ Մորալէս տէ Ռիվերա եւ շեշտած հայ գրականութեան յատկանիշները: Ապա Մինաս Թէօլէօլեան (Պոսթընէն) ամբողջական պատկերը տուած է հայ գրքի պատմութեան:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ (Արժանթին) «Անդրանիկ» ակումբին մէջ, Մարտ 3-ին, նըշուած է Փետրուար 18-ի 60-ամեակը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Կրասիէլա Տօնիկեան: Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան «Անդրանիկ» մասնաճիւղի կողմէ խօսք առնելով Սուրէն Թոր – գոմեան վեր առած է հայ ժողովուրդի ազատատենչ ոգին: Հ. Յ. Դ. Երիտասարդաց Միութեան խօսքը արտասանած է Ատրիանա Ստեփանեան շեշտելով Փետրուարեան Ապստամբութեան պատմական բնոյթը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած է «Գուրգէն Ալեմշահ» նուագախումբի (Պուէնոս Այրէսէն) երգիչը՝ Խուարտօ Խուքուրեան, որ կիթառի ընկերակցութեամբ մեկնաբանած է յեղափոխական եւ աշուղական երգեր: Հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանական մթնոլորտի մը մէջ:

×

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ (Պոլիս) Իւմիտ Եաշար արուեստի ցուցասրահին մէջ, Ապրիլ 15-ին, բացուած է Քրիստին Սալէրիի նկարչական ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են 25 գործեր:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան «Քրիստափոր» մասնաճիւղի ակումբին մէջ, Մարտ 20-ին, տօնուած է Փետրուարեան Ապստամբութեան 60-ամեակը: Խօսք առած են ընկ. Եսայի Զաքարեան եւ ընկ. Միսաք Սվաճեան: Առաջինը ներկայացուցած է Փետրուար 18-ի պատմական դէպքերը, իսկ երկրորդը շեշտած ապստամբութեամբ ցուցաբերուած ոգին: Հանդիսութիւնը շարունակուած է խրախճանական մթնոլորտի մէջ:

×

ԼՈՍ ԱՆՃԵԼԸՍԻ «Պեվըրլի Շերաթոն» պանդոկին մէջ, Մարտ 21-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Տնտեսական Յանձնախումբի տարեկան ձեռնարկը: Ներկայ եղած են Թեհրանի Հայոց առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, Թեմին առաջնորդը՝ Եփրեմ Եպիսկ. Թապաքեան, Հ. Օ. Մ.ի Կեդր. Վարչութեան ատենապետուհի Օր. Արփի Զարխուտեան եւ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է՝ յանուն Յանձնախումբին՝ Վարդգէս Ալահայտոյեան: Խօսք առնելով «Ասպարէզ» օրաթերթի պատասխանատու խմբագիր Վահիկ Գիւրջեան նշած է, թէ անհրաժեշտ է այլեւս Հայութիւնը հետաքրքրող հարցերուն փորձել արմատական լուծումներ գտնել եւ այդ ընել նաեւ տնտեսական եւ նիւթական մարզերուն մէջ: Ապա յայտնած է, թէ որոշուած է «Ասպարէզ»ը օժտել եկամտաբեր ու արդիական բոլոր յարմարութիւնները ունեցող շէնքով մը: Եփրեմ Եպիսկ. շեշտած է, թէ եկեղեցւոյ, ազգային վարժարաններու եւ ակումբներու շարքին, իբրեւ լրացուցիչ ազդակ, կարեւոր դեր ունի նաեւ մամուլը: Գէորգ Սանդիկեան նշած է, որ ծրագրուած է շէնքը օգտագործել նաեւ իբրեւ տեղեկատուական գրասենեակ, ուսումնասիրութեան յարմարութիւն ունեցող կեդրոն եւ երիտասարդական միութիւններու մարմիններու գրասենեակ: Ճաշի ընթացքին եղած են նուէրներ եւ խոստումներ, ի նպաստ ծրագրի իրականացման:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Սաքօն ամէն առաւօտ, արեւին հետ ու արեւին պէս չէն, գիւղացիներու մօտ կուգար իր «բարի լոյս»ով ու կատակներով: Քանի Սաքոյի այդ չէն այցելու – թիւնը կար, աշխարհը խաղաղ էր ու «հրան չկար», եթէ նոյնիսկ թշնամին յարձակողականի սկսէր եւ կամ գիւղա – ցիներու աչքերուն մէջ վատ երազներու տրամութիւնը յամառէր:

Բայց այդ առտու Սաքօն կ'ուշանար: Գիւղացիներէն Կարօ Աստուր վրանէն դուրս եկաւ: Էհ, բարեն Աստուածմէ, լաւ երազ տեսած չէր: Կարօ Աստուր «Տէր, զի բազում»ի հատ հատ բառերը շրթնե – րուն, հոգին կապուող բարի ընճըոր մը պէս առաջին անգամ երկինքին նայեցաւ, յետոյ տեսաւ Մարգարի կերպարանքը:

Մարգար ապառաժի մը վրայ նստած էր մտածկոտ, առանց զէնքի, առանց փամփշտակալներու: Կարօ Աստուրի գիշերուան երազը, վրանի մը ծանրութիւ – նով կարծես տակաւին կոպերուն վրայ էր, թէեւ արեւը իր ծիրանի թարմ խուղաներկը ապառաժներուն վրայ ձգած էր ու կը լսուէր Ջուլհակ Կարոյին տփայի ձայնը:

Բա, ի՞նչ էր պատահեր, կ'ըսես ծառերու մէջէն փոթորիկ մըն էր անցեր: Սաքօն կ'ուշանար, իսկ Մարգարը բարձր ապառաժին վրայ նստած էր միս – մի – նակ՝ Վարդաձորի վանքին պէս աւե – րակ:

– Ի՞նչ կայ, Նաւօ, – Աստուր մօտեցաւ Ջրագացպան Նաւոյին, որ յոգնած նըս – տած էր վրանին մօտ եւ կարծես դարե – րու մէջէն ճամբորդած էր:

– Բան չկայ, Աստուր, ի՞նչ պիտի ըլ – լայ:

– Չէ՛, Նաւօ, շատ լաւ չեմ տեսներ: Էս գիշեր երազիս մէջ գորտերու ձէն լըսեցի, վանքի քովի էն մեր թարլան գորտերու ձէնով բռնուած էր:

– Բարին, բարին, – ըսաւ Նաւօն ձայնի յուսահատական շեշտով մը:

– Բան մը կայ, Նաւօ. Մարգարը էն – տեղ նստած է մինակ, առանց զէնքի: Սաքօն չերեւցաւ էս առաւօտ: Չէ, Նաւօ, կարծես բան մը պատահած է:

Նաւօն կ'ուզէր եղածը ծածկել Կարօ Աստուրէն: Էհ, ի՞նչ ըսէր: Ըսէ՞ր, որ գիշեր ժամանակ, երբ գիւղացիները քընացեր էին, ինք իմացեր էր ժաժքը: Այդ առաւօտ փետայինները ժաժքէ ճեղքուած տաճարի երեւոյթ առած էին: Ժաժքի ուժեղ ցնցումէն՝ տաճարէն փրթած էր հսկայ սիւն մը: Այդ սիւնը Մարգարն էր:

– Աղջի Աննա, էս փարչը ձե՞րն է:

Սարխոշ Գեւոն՝ դատարկ փարչը ձեռքին՝ վրանէ վրան կը պտըտէր:

Փարչին տէր չկար, կը լսուէր Սոմայի զնգան ձայնը:

– Ել, ել, ի՞նչ լէշդ կպցուցեր ես ընկողնին: Ե՛լ գնա՛, թուրք մը սպաննէ, արիւնիս գնովը վճարեմ:

Սոման իր ամուսնոյն՝ Եղոյին վրայ կը պոռար, որ արեւը պորտին վրայ էր ինկեր, եւ տակաւին անկողնէն ելած չէր:

– Ամօթ է, կնիկ, ի՞նչ է լեզուդ թոնիրի փարոիչ ես ըրեր:

Եղոյի հիւանդ ձայնն էր:

Այդ առաւօտ Սոման, երբ վրանէն դուրս ելաւ ու առաջին անգամ տեսաւ Մարգարի կերպարանքը ապառաժի մը վրայ, ձայնն աւելի բարձր ձգեց: Ի՞նչ հոգ, թո՛ղ իմանան նաեւ գիւղացիները: Թո՛ղ իմանան որ իր աղուոր մարմնին քով պառկողը դեղնած եղունգներով դիակ մըն է:

– Ե՛լ գնա, թուրք մը սպաննէ, արիւնիս գնով վճարեմ, Սոման կը պոռար:

Սոման մանաւանդ այդ գիշեր անհամբեր էր, որ արեւը բացուէր ու տեսնէր Մարգարի կերպարանքը: Մի քանի օր էր, որ Սոման իր մէջ փոխուած բան մը կը զգար, սակայն անփորձ էր, չգիտէր թէ ի՞նչ կը կատարուէր: Լուսնկին նուրը վաղուց անցած էր, ու մարմնին վրայ ինկած էր ջերմ ծանրութիւն մը:

(Շար. 308)

Շաքէ Կիւլեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 28-ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի՝ այս Շաբաթ օր, Մայիս 2, ժամը 9-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի՝ ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները՝ սիրելի Շաքէին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Փարիզի Ամասիոյ եւ Տրջանի Հայր. Միութիւնը, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ, ՄԱՅԻՍ 3ին, Կիրակի օր, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ, 1915-ի Մեծ Եղեռնի Ամասիոյ եւ շրջանի նահատակաց հոգիներուն համար։

Յաւարտ Պատարագի ծաղկեպսակի զետեղում եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Միութեանս նախաձեռնութեամբ կառուցուած յուշաղբիւրին առջեւ։

Կը հրաւիրուին՝ շրջանի բոլոր Ամասիացիները, ներկայ գտնուելու սոյն ոգեկոչման Պատարագին, եւ աղօթելու՝ իրենց ննջեցելոց յիշատակին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

20 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ յետոյ, ժամը 3-ին՝ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի Ամավերջի Հանդէսը։

« ARMENIENS,
Venez nombreux à la manifestation du 1er MAI

A l'appel de
LIBERATION ARMENIENNE
R.V. à 14 h. au Métro Arts et Métiers

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արսինէ Խըտըշեան, իր ամուսնոյն՝ Կարպիս Խըտըշեանի մահուան 6-րդ տարելիցին առթիւ՝ 200 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Մուշեղ Պետրոսեանի թարմ յիշատակին, փոխան ծաղիկի, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Գազանճեան 300 Ֆ. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (առանյալ «Յառաջ»էն) եւ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին։

CENTRE CULTUREL
SAHAK — MESROB
EGLISE ARMENIENNE

339. Ave. du Prado - Marseille
Dans le cadre du 50ème anniversaire de la fondation de l'Eglise
Mardi, 5 Mai, à 21 h.

CONCERT

DE L'ENSEMBLE INSTRUMENTAL DE PROVENCE

Direction: Clément Zassini
Au programme:
— Concerto pour hautbois; G. F. HAENDEL
— Concerto pour deux violons en RE Mineur; J. S. BACH
— Adagio: SAMUEL BARBER
— Divertimento en RE Majeur; W. A. MOZART

— Entrée libre —

Le Théâtre d'Art Dramatique d'EREVAN

AVEC SES 35 ACTRICES, ACTEURS, DANSEUSES, DANSEURS, REGISEURS ET TECHNICIENS
à l'occasion du 60ème anniversaire de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE
présente

Sous la Présidence de: HENRI VERNEUIL
SAMEDI, 13 JUIN, A 20h.30

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ

(LE DENTISTE ORIENTAL) ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ (Արեւմտահայերէն)

———×———

DIMANCHE, 14 JUIN, A 14h.30
Sou la Présidence de: JEAN CARZOU
(de l'Académie des Beaux-Arts)

ՍԷՐ ԵՒ ԾԻԾԱՂ

(AMOUR ET RIRES) ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ (Արեւմտահայերէն)
Mise en scène: HRATCHIA KAPLANIAN (Artiste Emerite d'URSS)

MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint Victor, 75005 Paris — Métro: Maubert-Mutualité

Assurez vos billets... sont en vente..:
— PARIS; Ets. BAKERDJIAN: 35, Rue de Trévise - Tél.: 770.07.25
— PARIS; Librairie PALOUYAN: 9 Rue de Trévise - Tél.: 523.24.97
— Alfortville; Maison DANY: 10 bis, Rue Etienne Dolet - Tél.: 378.03.65
— Alfortville; CAPPADOCE: 67 bis, Quai Blanquai - Tél. 375.05.30
— Arnouville; Alim. NIGOGHOSSIAN 121 Av. Henri Barbusse - Tél.: 985.04.46
— Bois-Colombes; DJIZMEDJIAN: 31, Rue Paul Déroulède - Tél.: 781.09.72
— Clamart; SEVAN: 4, Rue Lazare Carnot - Tél.: 642.16.07
— Issy-les-Mlx.; Ets. SANOSSIAN, 109. Rue J.J.Rousseau - Tél.: 645.13.52
Réservation par téléphone:
— NAVASSARTIAN: 985. 36. 53 — SAGHATELIAN: 854. 35. 74

LE THEATRE D'ART DRAMATIQUE D'EREVAN
présente également à:

« LE DENTISTE ORIENTAL »
— Lyon: Salle Rameau; Samedi, 6 Juin, à 20h.45
— Nice: Théâtre du Vieux Nice; 7 Juin, à 20.45

« AMOUR ET RIRES »
— Nice: Casino Club; Lundi, 8 Juin, à 15h.30
— Valence: Salle des Fêtes; Mardi, 9 Juin, à 20h.30

Prix des places pour chaque séance: 40, 60, 80 *et* 100 F.

— Les Détails ultérieurement —

Ayez la joie de posséder une médaille symbolisant notre patrie:

le Mont Ararat

finement ciselée sur bronze et habillée d'or 18 carats le mont Ararat apparait en relief
dimensions de la médaille:
H. 51mm l. 39mm E. 3,5mm
prix: 550 F
Pour toute commande joindre un chèque ou mandat-carte à
M. Gérard ADJEMIAN
4, square Surcouf Parly 2
Le Chesnay 78
(délai 15 jours)
Possibilité d'effectuer cette réalisation en or massif sur commande.

Գործ կը փնտռէ

Աշխատելու իրաւունք ունեցող, 40 տարեկան Պոլսահայ մը, որ հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի նորոգութիւն կ'ընէր, գործ կը փնտռէ։ Ելեկտրական գործերէ ալ կը հասկնայ եւ կառք վարելու իրաւունք ալ ունի։ Եւ կամ որեւէ գործի մէջ աշխատելու տրամադիր է։

Դիմել՝ 368·32·85 – Պ. Յովհաննէս

L'EPHORIE
DE L'EGLISE ARMENIENNE
D'ISSY - LES - MOULINEAUX
présente
AU
CENTRE CULTUREL FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain
JEUDI, 7 MAI
Soirée Poétique: BEDROS TOURIAN
Organisée par Vazkène Moutafian

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS		2° VOYAGES DE 14 JOURS	
du 01 au 12 Août 81	3.990 F.	du 27 Mai au 9 Juin 81	4.350 F.
du 05 au 16 Sept. 81	3.990 F.	du 18 au 31 Juillet 81	4.290 F.
		du 08 au 21 Août 81	4.290 F.
		du 02 au 15 Octobre 81	3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS

DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile: 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom ..
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au ci-joint 25% d'acompte.
2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour : ..

Rayer les mentions inutiles

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAINS DEPARTS
Δ 22 Mai 1981
Δ 19 Juin 1981
Δ 3 - 17 et 31 Juillet 1981
Δ 14 Août 1981
Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.
Cette année des formules originales:

1°/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*
— *Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).*
— *Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.*
— *Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.*

2°/ *Voyages combinés:*
— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.*
— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)*

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :
OPTIMA Tours
67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
75003 PARIS
Telex : 211 324 F.
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, Avenue du Prado 13008 MARSEILLE
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
5
MARDI
5 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.899 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.899

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ԺԻՍՔԱՐ ՇԻՐԱՔԻ ԴՐՈՒԱՏԻՔԸ Կ'ԸՆԷ

×

ՄԻԹԵՐԱՆ – ՄԸՆՏԵՍ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ձայներու որսը ծայրայեղ աստիճանի կը հասնի այս շաբթու երկու թեկնա – ծուներուն համար։ Ժիսքար ա'նխթէն ջանք չի խնայեր ամէն մէկ ելոյթին մէջ, գովասանքն ընելու Շիրաքի, որուն ստացած 5 միլիոն ձայները անհրաժեշտ են իրեն համար։ Արդարեւ եթէ Շիրաքցի- ներու բոլոր ձայներն ալ Ժիսքարի տոպր– ակն, ինչ որ բնաւ ապահով չէ, կրկին չի բաւեր, քանի որ առաջին շրջանի պա– ստկները մեծամասնութեան թեկնածու – ներուն (հաշուելով նաեւ Ծըպրէի եւ Մարի – Ֆրանս Կառոյի չնչին տոկոսնե– րը) հազիւ 49 առ հարիւրի կը հասնին։ Կը մնայ անշուշտ կարեւոր անծանօթը՝ ձեռնպահութիւնը, ընդհանրապէս ձեռնը– պահները աւելի աջ քուէարկողներն են քան՝ ձախ եւ հոդ Ժիսքար յոյսեր ու – նի։ Բայց մինչ այդ հարկ է հրապուրել եւ Ժիսքարի համար, ամէնէն առաջ Շիրաքը։ Այս առընչութեամբ, Ժիսքար պակալ չէ եւ չի վարանիր հրապարա – կաւ յայտարարելու. – «Այո՛, ժաք Շի – րաք իրաւունք ունեցաւ պաշտպանելու պատութեան, պատասխանատուու – թեան գաղափարները։ Այո՛, մեծամաս – նութեան թեկնածուները իրաւունք ունե– ցան մաղթելու զօրաւոր եւ գործունեայ Ֆրանսա մը, քանի որ միակն եմ, Բ. շրջանին, որ կրնամ այդ մասին խօսիլ, կարողականութիւնն ունիմ այդ տեսակէտ– ները պաշտպանելու...։ Այդ կ'ընեմ դիւ– րութեամբ, քանի որ այդ գաղափարնե– րը իմս են»։

Այլ խօսքով, Ժիսքար կ'ընդունի նաեւ իրեն դէմ եղած բոլոր քննադատութիւն– ները մեծամասնութեան թեկնածունե – րուն եւ մասնաւորաբար Շիրաքի կողմէ։ Կիրակի օր, Փանթէնի հսկայ հաւաքոյ – թին մէջ, որ տեսակ մը տօնախմբու– թիւն էր, Ժիսքար աւելցուց նոյնիսկ թէ պատ– րաստ է հանդիպելու Շիրաքի Բ. շր – ջանէն առաջ կամ ետքը։ Շուրջ 100 հա– զար հոգի հաւաքուած էին Փանթէն կի– րակի օր, ուր չէին բացակայեր նաեւ թեկնածուին զօրավիգ եղող դերասան – ներ ինչպէս՝ Ալէն Տըլոն, Լուի տը Ֆիւ– նէս, Միրէյ Մաթիէօ, Ժան Ռիշար, Կլոտիլտ Ջեռինա, Կի Լիւքս։ Միրէյ Մաթիէօ Մարսէյէզ կ'երգէ մինչ Տըլոն Վիքթոր Իւկոյի «Ճառ հանրապետ տեւի մա – սին» կտորէն հատուածներ, գրուած, 1850, Մայիս 18–ին։ Առաջին անգամն է ամբողջ ընտրապայքարին ընթացքին, որ Ժիսքար ա'նխթէն փոխանակ պատերազմի որոշ ինք– նաքննադատութիւնէ մը, իր ելոյթին ըն– թացքին խօսելով. – «Կ'ըսէք թէ տարած գործս կատարեալ չէ եղած։ Գիտեմ։ Ե– թէ գնահատումի սխալներ գործեցի, չեմ մոռնար։ Պարզութիւնն ու ակեղծու – թիւնը գաղտնի զէնքերն են դիւանագի – տութեան։ Նպատակս եղած է միշտ դէմ ելնել այն դժուարութեանց որոնց կը հանդիպիք։ Պատրաստ եմ, եթէ արժանի կը նկատէք, կրկին ծառայելու ձեզի։ Տեսածիս, ծանօթացածիս եւ լսածիս դա– սերը կը քաղեմ, աւելի լաւ գործելու համար»։

Միթերան, իր ապայակոյտը եւ իբրեւ «իմաստուն խորհրդատու» Մենտէս – Ֆրանս, հաւաքուած էին Ծերակոյտի մէջ։ Տնտեսագէտներու ժողով մը, որու ընթացքին Մենտէս – Ֆրանս պատկերը կը գծէր Ֆրանսական նոր ընկերութեան։ Իրեն համար եօթը տարիէ տարուած քա– ղաքականութիւնը կը նմանի «շաբթէ – շաբաթ յանպատրաստից» քաղաքակա – նութեան մը, մէկ կողմ դնելով հիմնա – կան հարցերը։ Նախկին նախա – րարապետը յայտարարութիւն մըն ալ ըրած է լրագրողներուն եւ ճըշ – դած. – «Ֆրանսական տնտեսութեան հի– մերը լաւ չեն, այլ ընդհակառակն՝ մեզ մտահոգութիւններ տալու բնոյթ ունին։ Այդ հիմերէն չէ որ կ'ուզենք կառուցա– նել»։ Խստօրէն կը քննադատէ Ժիսքար տ'էսթէնի տնտեսական հաշուեկշիռը։

× Համայնավար երեսփոխան Կի Էռմիէ իր մտահոգութիւնը յայտնեց Կասթոն Տէֆէրի արտասանած խօսքերուն առ– թիւ։ Արդարեւ Մարսէյլի ընկերվարա – կան երեսփոխան – քաղաքապետը նա – խատեսած էր ընկերվարական – համայ– նավար – կոլխոզ համախմբում մը, Ֆ. Միթերնի յաղթանակի մը պարագային։

×

Գալով Միթերան – Ժիսքար «դէմ – դիմաց» հանդիպումին, որ սկզբունքով տեղի պէտք է ունենայ Երեքշաբթի իրի– կուն, Կիրակին ոչ մէկ վճռական նորու– թիւն բերաւ այդ ուղղութեամբ։ Տուեալ– ները ծանօթ են. – Միթերան կ'ուզէ չորս լրագրողներ (ընտրուած թեկնածունե – րուն կողմէ) որոնք երեք մասով (40ական վայրկեանի) հարցումներ ընեն երեք գըլ– խաւոր նիւթերու մասին, ուրեմն՝ 2 ժամ եւ վերջաւորութեան ալ հինգական վայր– կեան խրաքանչիւրին, եզրակացութիւն մը հանելու համար։ Այս ձեւին համա – միտ չէ Ժիսքար, որ Ֆրանսական ձեւի, դէմ – դիմաց հանդիպում մը կ'ուզէ եւ կ'ըսէ թէ Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 20–էն քանի մը վայրկեան առաջ ներկայ կ'ըլլայ նշանակուած սթիւտիօն ու կը սպասէ իր մրցակիցին։ Այս ուղղու – թեամբ նամակ մը գրած է Միթերանի, որ մինչեւ Կիրակի իրիկուն չէր պատաս– խանած։ Պէտք է ըսել թէ Միթերանի այս դիրքը «փախուստ» մը կը նկատուի որոշ չափով եւ Շաբաթ առտու, Քոքի– տիէն բառախաղով մը, շատ ծանր խո – րագիր մը ունէր. – ՍԷ – ԺԷ – ԹԷՆ կը տողանցէ, Միթերան փախուստ կու – տայ», հոս անշուշտ բառախաղը միայն ֆրանսերէնով կ'ըլլայ, տէֆիլէ բայով։

Միթերան, Կիրակի օրուան տնտեսա – կան ժողովի առթիւ տեղի ունեցած մա– մուլի ասուլիսի ընթացքին, անդրադար– ձաւ Ժիսքարի վերջին ելոյթներուն եւ շեշտեց «իրար – անցած է եւ իր հակա – կշիռը կը կորսնցնէ։ Մէկ միտք ունի այլեւս՝ վախի բնազդը շահագործել, ըն– կերութեան փոփոխութեան խրտուիլակը ցուցադրելով։ Վտանգաւոր է անթեմա նետել, վախի կոչ ընել, մահուան հետ վախի կամ արեւմուտքի Լեհաստանի մասին խօսիլ։ Կը նշանակէ նահանջել»։ Ի վերջոյ կոչ ըրաւ «պէտք է միանալ եւ ոչ պառակտիլ»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՊԻ ՍԱՆՏՍ 28 տարեկան կաթողի – կէ Իրլանտացին, որ Մայիս 4–ին կամա– ւոր ծոմի 65րդ օրուան հասած էր, մահա– քունի մէջ ինկած էր նախորդ օրէն։ Մայրը եւ քոյրը այլեւս իրաւունք ստա– ցած էին քովը հսկելու եւ մայրը կոչ ը– րաւ որ կաթողիկէները հանդարտ մնան իր տղուն մահէն ետք եւ ծուղակն չիյնան ակնկալուած ըմբոստութիւններուն եւ ա– հաբեկումներուն։ Պերնատէթ Տէվլին, որ անթացուպով է, այն օրէն ի վեր, երբ ահաբեկումի մը զոհ գնաց, խիստ կեր– պով ձաղկեց մամուլը, որ «անօթի – ծա– ռաւ» եւ գրգռութիւններով կը սպասէ ծանր եւ արիւնալի բախումներու, սեւ – նակներ լեցնելու համար։ Ահաւասիկ համայնք մը, հիւսիսային Իրլանտայի կաթողիկէ համայնքը, որու ապրելու պայմանները իր իսկ հայրենիքին մէջ, չեն հասնիր իսկ Ֆրանսա գաղթած աշ – խատաւորներու պայմաններուն...։

ՄԱՅԻՍ ՄԷԿԸ, ինչպէս գրած էինք, պառակտուած պատկեր մը պարզեց Փա– րիզ եւ գաւառը։ Մոսկուայի մէջ, արեւ– մըտեան դիւանագէտները ներկայ չեղան տողանցքին, Բ. տարին ըլլալով իբրեւ բողոք Աֆղանիստան միջամտութեան։ Թուրքիա որեւէ ցոյց բացարձակապէս արգիլուած էր եւ շուրջ 400 հոգի ձեր – բակալուած։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նախարարութիւնը երեք ամսուան համար ջնջեց արտաքս – ման հրամանները երիտասարդ օտար աշխատաւորներու նկատմամբ, որոնք բնակութեան եւ աշխատանքի իրաւունք չեն ստացած եւ որոնց մէկ մասը կամա– ւոր ծոմի դիմած էր Լիոն։ Ասոնք «Բ. սերունդի» գաղթող կոչուած, Ֆրանսա իսկ ծնած են, մեծ մասամբ, Մաղրեպցի կամ ալժերացի ծնողք...։

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 24 – 28)

«ԱՐԱՐԱՏ» – «ԿԱՅՐԱԹ» ՀԱՒԱՍԱՐ

Խորհրդային 44–րդ ախոյենութեան մրցաշարքի վեցերորդ հանդրուանին, Ապրիլ 23–ին, «Արարատ» իր դաշտին վրայ հաւասար արդիւնքով վերջացու – ցած է Ալմա Աթայի «Կայրաթ»ի հետ հանդիպումը։ Առաջին կիսախաղին Երե– ւանցիները իրենց գրոհներով թէեւ տի – րապետած են դաշտին եւ յաճախ վտան– գաւոր պահեր ստեղծած հակառակորդի բերդին առջեւ, սակայն խաղին առաջին կոլը «Կայրաթ»ը նշանակած է, 11–րդ վայրկեանին։ «Արարատ»ի տղաքը զօ – րացուցած են իրենց յարձակողական գոր– ծողութիւնները եւ 26–րդ վայրկեանին Աշոտ Սահակեան ուղղակի հարուածով մը գնդակը մխրճած է մրցակիցի բերդին անկիւնը։ Երկրորդ կիսախաղին կարելի չէ եղած կոլ նշանակել եւ խաղին ար – դիւնքը մնացած է նոյնը՝ 1 – 1։

×

ՆԱՅԻՐԻ ԶԱՐԵԱՆԻ «ՀԱՅՍԱՒԱՆ»Ը ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԱԾ Է ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի «Մոսսովետ» թատրոնին մէջ հանդէս եկած է Երեւանի «Գ. Սուն– դուկեան» թատրոնի խումբը, Նայիրի Զարեանի «Հացաւան» վէպի հիման վը – րայ իրականացուցած իր նոր բեմադ – րութեամբ եւ արժանացած գնահատան – քի։ Բեմադրիչն է Խորէն Աբրահամեան, նկարիչը՝ Եւգինէ Սոփրոնով, երաժշտու– թիւնը՝ Տիգրան Մանսուրեանի։

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ – ԵՈՒԿՈՍԼԱՒ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Տնտեսական եւ գիտական համագոր – ծակցութեան Խորհրդային – Եուկոսլաւ միջկառավարական կոմիտէի շրջանակէն ներս Երեւանի մէջ գումարուած է փո – խադրութեան հարցերու նուիրուած խորհրդակցական ժողով մը։ Հայաստա– նի կառավարութեան անունով արտասա– նած ողջոյնի իր խօսքին մէջ վարչապե – տի տեղակալ Հրանտ Հայրապետեան ու– րախութիւն յայտնած է ժողովին Երեւան գումարման համար եւ շեշտած Հայաս – տանի ժողովրդական տնտեսութեան զար– գացումը, աւելցնելով որ Հայաստան Եուկոսլաւիոյ կը մատակարարէ ելեկտր– րական սարքաւորումներ, թել, լուսամ– փոփ, ձգախէժ, մետաղահատ հաստոց – ներ, ելեկտրական շարժակներ, պողպա – տէ խողովակներ, կահոյք եւայլն։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր ժո– ղովուրդին, թէ Նորին Սուրբ Օծու – թիւն Տ. Տ. ՎԱԶԳԷՆ Ա. Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետը շաբաթէ մը ի վեր Վիէննա – Աւստրիա – կը գըտ– նուի՝ պաշտօնական այցելութեամբ։

Վեհափառ Հայրապետը Մայիս 1–ին Վիէննայէն կը մեկնէր Արեւմտեան Գեր– մանիա՝ Միւնիխ, Քէօլն եւ Ֆրանք – ֆուրթ, Հայրապետական իր օրհնութիւ– նը եւ Պատգամը տալու նոր կազմուած գաղութին, – որուն թիւը կը հաշուուի շուրջ 10.000։ –

Գերմանիայէն՝ Վեհափառ Հայրապե – տը կը ժամանէ Փարիզ, Ուրբաթ օր, Մայիս 8–ին, ժամը 2–ին՝ Օռլիի օդա – նաւակայանը։

Վեհափառին Փարիզ այցելութիւնը ոչ պաշտօնական հանգամանք ունի. այս – տեղ պիտի մնայ շուրջ երկու շաբաթ, հանգիստի համար։

Կիրակի օր, Մայիս 10–ին, առաւօտեան ժամը 10–ին, Ամենայն Հայոց Կաթողի– կոսը ներկայ կ'ըլլայ Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Պատարագին եւ կը քարոզէ, տալով իր Հայրապետական Օրհնութիւններն ու Պատգամը մեր ժողովուրդին։

Այս առթիւ կոչ կ'ընենք մեր ժողո – վուրդին, որպէսզի եկեղեցիի եւ այլ հանդիսութիւններուն առիթով, որդիա – կան սիրով շրջապատէ Հայոց Հայրա – պետը՝ ստանալու Անոր օրհնութիւններն եւ լսելու իր հայրական յորդորները։

ԴԻՒԱՆ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44–ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 2–ին, հակառակորդին դաշտին վրայ Արարատ 0 – 0 արդիւնք արձանա– գրեց Ռոստովի ԲՍԱ.ի հետ։

×

ԲԵՄԱԴԻՐ ԼԵՒՈՆ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ԺԱՊԱՒԷՆԸ

Երիտասարդ բեմադիր Լեւոն Գրիգոր – եան ձեռնարկած է «Զնծաղիկներ եւ ա– ռեւծամագիլներ» շարժանկարի պատ – րաստութեան, նիւթ ունենալով Բ. Աշ – խարհամարտի ընթացքին Գերմանացինե– րու կատարած ռազմական գործողու – թիւնները Կովկասեան լեռներու մէջ։ Լե– ւոն Գրիգորեան, շրջանաւարտ Մոսկուայի Շարժարուեստի Հիմնարկէն, «Հայֆիլմ» արուեստանոցին մէջ պատրաստած է պատմական եւ արդիական նիւթերով զա– նազան ժապաւէններ։ Մոսկուայի հեռա – տեսիլը պատուէրով ան շարժանկարի վե– րածած է Ուիլեըմ Սարոյեանի «Իմ սիր– տը լեռներում է» գործը։

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԷՍ

ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Ասպետ» սրտայոյզ տողերով կը նկարագրէ Պարոնեանի այրին հիւանդութեան անկողնոյն մէջ, երբ այցելեր էր անոր կազմուելին առջի օրը, «Հայրենիք»ի խմբագրութեան զրկուած պումար–ներուն մէկ մասն յանձնելու: Այդ տըխուր «Օրը օրին»ը որ հիւանդաբոյր բան մը կը պարունակէ իր մէջ, յիշողութեանս մէջ կը կենդանացունէ հակապատկեր մը, Տիկին Սաթենիկ Պարոնեանը՝ երբ քսան տարի առաջ, դեռ նորատի աղջիկ մը, գրեթէ մանուկ մը, ծաղկի պէս նորափըթիթ ու թաչունի պէս ոստոստուն:

1873–ին, էր կարծեմ: Օրթագիւղի այն ձորին եզրը կը բնակէինք, որ գիւղը երկու մասի կը բաժնէ, ոչ միայն թաղային բաժանումով՝ այլ եւ բարուց ու գիրքերու տեսակէտով ալ: Գէթ այն թուականին, ձորին մէկ կողմի բնակիչնե՛րը միայն հարազատ Օրթագիւղցի կը նըկատուէին. միւս մասը, որ աւելի Գուրուչէշմէի բարձանց կը մօտենայ, այդ երաւունքը չէր տար իր հիւրընկալած բնակիչներուն, թէպէտ ոչ նուազ բազմաթիւ էին անոնք եւ կային որոք շատ պատուաւոր անուններ կը կրէին: Տեղական տեսակ մը սովորոյթ, տեսակ մը աւանդութիւն – ինչպէս կ'ուզէք – որ ժամանակին հետ այլափոխուեցաւ, մոռցուեցաւ, եւ իր հետ կորսնցնել տուաւ նաեւ «Օրթագեղցիութեան» հրապոյրը:

Ձորին վրայ նայող բոլոր տուները պարտէզներ ունէին. մերինը կիսափուլ տախտակորմով մը բաժնուած էր քովի պարտէզէն, ուր երկու եղբայրներ ու երկու քոյրեր կը վազվզէին ամէն իրիկուն ու Կիրակի օրերը, մանկական խաղերով զուարթութիւն սփռելով այդ մենաւոր ծառաստանին տակ: Քիչ քիչ – ոզայոյց յատուկ դիւրահաղորդումով – բարեկամացանք իրարու հետ, եւ իրաքանչիւրս անձկութեամբ կը սպասէինք իրիկուան արձակուրդի ժամուն, երբ ի դարձին դպրոցէ՝ ցիրար պիտի գտնէինք կեռասենիին տակ կամ հաւնոցին մօտ, նոր խաղ մը, նոր զբօսանք մը հնարելու հետամուտ: Երկու քոյրերէն փոքրիկը՝ Սաթենիկ զուարթ, ցնծուն աղջիկ մըն էր, կապոյտ գեղեցիկ աչքերով, մութ խարտեաշ գանգուր մազերով, որուն ներկայութիւնը միայն ուրախութիւն կը պատճառէր մեր մանկական խումբին: Իր մեծ քոյրը, երկու եղբայրները եւ ես՝ հակառակ մեր այնքան յօժարութեան՝ չկրցանք բնաւ իրեն չափ աշխոյժ, զրօսալից ըլլալ: Ինքն էր որ խաղերը կը ըստեղծէր, քաղուելիք պտուղները ցոյց կուտար, երգերը կը սկսէր, ծաղկեփունջեր կը կապէր: Իր անունը Սաթենի վերածած էինք, եւ երբեմն, խաղերու ոգեւորեալ վայրկեաններուն, աւելի կըրճատելով Սաթ կը կոչէինք:

×

Օր մը, երկու վարձուորներ եկան բընակիլ իրենց տան վերնայարկը. մէկը՝ ընտանիքով, միւսն առանց ընտանիքի: Երկուքն ալ պարկեշտ, բարի մարդիկ, որոնց համակրեցանք հետզհետէ. մեր պատանեկան սրատեսութեամբ՝ կը նըշմարէինք որ սովորաբար մեր տեսած մարդերէն տարբեր երեւոյթ մը կը կըրէին. իրենց խօսակցութիւնը կը հետաքրքրէր զմեզ ու միշտ զուարճալի կողմ մը ունէր, համով հոտով շեշտ մը որ կը քաշէր զմեզ: Կամովին կը թողուինք մեր խաղերը եւ կը համախմբուէինք անոնց շուրջը. առաջինը անպէտ, անմօրուս մարդ մըն էր, որուն տեսքը միայն ծիծաղնիս կը շարժէր. «դերասան է» կ'ըսէին. այս անունը մոգական բառի մը պէս կը հնչէր մեր ականջին ու զարմանքով կը դիտէինք զինքը: Ատեն անցնելէն վերջ, երբ բեմին վրայ կը տեսնէի Դիրանցը, կը յիշէի մեր հին դրացին որ այնքան խնդացունել տուած էր ըզմեզ:

Միւսը, «խտիրնէցին», ինչպէս կը կոչէին զինքը թաղին մէջ, շատ լուրջ դէմք մը ունէր, լուրջ խօսուածք մը. եւ սակայն տեսակ մը խրախանցում առաջ բերած էր ընտանեկան շրջանակներուն մէջ. կիները կը փսփսային իրարու թէ «չարխվարի կը գրէ» ու կը գգուշանային իրմէ: Շատ կը կարդար ու քիչ կը գրէր: Սովորաբար Մոլիէռի կամ Պուալոյի հատոր մը ունէր ձեռքը, պատուհանին քով ուր կ'առանձնանար իրիկունները: Պարոնեանն էր:

Երկու երեք տարիներ անցան այսպէս: Տակաւ առ տակաւ միտքս կրթուելով ու գաղափարներս զարգանալով, կը սկսէի ըմբռնել թէ յարգի բան մըն էր «Մեղու»ի խմբագրին դրացնութիւնը. իրմէ կ'առնէի լրագիրը զոր կը կարդայի անյագաբար. ու մտովի կը սքանչանայի այս պարզ, համեստ մարդուն վրայ որ այնքան սիրուն բաներ կը գրէր. չէի կրնար ըմբռնել թէ ինչպէ՛ս, իր սենեակին անկիւնէն, այնքա՛ն բան կ'իմանար եւ կ'ուսումնասիրէր: Անգամ մը – ո՜հ, պիտի չմոռնամ բնաւ զգացած ուրախութիւնս որուն նման անխառն հրճուանք շատ քիչ ունեցեր եմ անկից ի վեր, – խոստացաւ ինծի հրատարակել դպրոցական մէկ ոտանաւորս զոր ցոյց տուած էի իրեն. այդ խոստման գիշերն անքուն անցուցի, երազելով ստորագրութիւնս՝ լրագրին մէջ տպուած հատիկ հատիկ. տառերը կը խոշորնային տաք երեւակայութեանս առջեւ. յաջորդ օրերը տենդայոյզ անձկութեան մը ենթակայ էի. սիրտս կը բաբախէր խմբագիր – դրացիս տեսնելով, բայց չէի համարձակեր խոստումն յիշեցունել իրեն. դպրոցին մէջ ընկերներէս կը ծածկէի՝ անակնկալ մը ընելու իղձով, վասնզի իրենցմէ երկուքն յաջողած էին մէկ մէկ փոքրիկ բանաստեղծութիւն հրատարակել տալ «Մասիս»ին մէջ:

Վերջապէս իրիկուն մը Պարոնեան գըրպանէն հանեց նոյն օրուան «Մեղու»ն եւ ինծի երկնցուց՝ քմծիծաղով մը որուն մէջ բարութիւն կար եւ գուցէ նաեւ տեսակ մը արգահատանք, թէ այսքան պզտիկ բան մը կրնա՞ր այդքան մեծ երջանկութիւն պատճառել. ինք՝ որ վաղահաս ձանձրոյթ մը ունէր խմբագրութենէ: Դողդոջուն մատներով բացի թերթը, չէի գիտեր ո՛ր էջին մէջ փնտռել, բայց աչքերս բնազդաբար յառեցան սիւնակի մը մէջտեղը, փոքրիկ սիրուն տառերով տպուած ոտանաւորի մը վրայ որ ոսկետառ կ'երեւար ինծի...:

×

Դրացի ընկերներս ու ընկերուհիներս ալ մեծցած էին ինծի հետ. դադրեցուցած էինք այլեւս մեր խաղերը. երկու եղբայրները շուկայ կ'երթային եւ երկու քոյրերն՝ իրենց մօր թեւին տակ՝ կը ըզբաղէին տնական հոգերով: Փոքրիկը, Սաթեն, գեղեցիկ աղջիկ մը դարձած էր ու զգալապէս զարգացած. ծանրախոհ երեւոյթ մը կար իր վրայ, ու կանուխէն խոյս տուած էր առջի տարիներուն զըւարթութիւնը: Մելամաղձոտ ստուեր մը եկեր խառնուեր էր իր ժպիտին ու երազուն բան մը՝ իր նայուածքին: Չէինք կրնար – ու չէինք ալ հետաքրքրուեր, – գիտնալու թէ արդեօք դէպի երիտասարդութիւն թեւակախո՞ւմն էր թէ ոչ նոր սկսող սիրոյ մը անծանօթ յուզումն որ այդ այլափոխումն առաջ կը բերէր անոր կեանքին մէջ. բայց շատ չանցած, ու – րախութեամբ իմացանք – իբր բարի դըրացիներ, – թէ «Պարոնեանը Սաթենիկին նշանուեր է»: Այդ ծաղկատի աղջկան անդրանիկ սէրն՝ իր արժանանքը կը գտնէր «Մեղու»ի խմբագրին սրտին մէջ, որ՝ հանրութեան համար հեգնող ու ըսկեպտիկ, իր ներքին կեանքին մէջ կը զգար երիտասարդական խանդավառում ու պաշտում. սէրը՝ Պարոնեանի գրչին տակ այնքան ծաղրուած, կուգար վերջապէս իր սրտին ալ տիրել:

Հարսնիքէն վերջը, Օրթագիւղի մեծ հրդեհը, որ մոխիր դարձուց մեր բնակած թաղն ալ, ամէնքս մէկ մէկ կողմ ցրուեց: Պարոնեանն յաճախ կը տեսնէի, մանաւանդ վերջին տարիները, բայց անգամ մը միայն պատահեցայ իրեն կնոջն ու զաւկին հետ միատեղ: Բարի ամուսին մըն էր, որ կը գուրգուրար իր կնոջն ու փոքրիկ Աշոտին վրայ: Տիկին Սաթենիկ, քիչ մը նիհարցած, մանկամարդ ու գորովալի մօր մը կերպարանքին տակ կը յիշեցունէր ինծի փոքրիկ Սաթենը, տղայութեան ընկերուհիս:

Ու փոքրիկ Սաթենը կը յիշեմ հիմակ ալ, աղօտ հեռապատկերի մը պէս, որ քսան տարի ետքը յանկարծ կ'երեւայ «Ասպետ»ի տխուր տողերուն ընդմէջ: Եւ կը մտածեմ իւրովի, թէ իրա՞ւ արդեօք, այն երբեմնի զուարթ աղջիկն, որ այնքան վճիտ ձայն մը ունէր ու կենդանի այտեր, նոյն այն հիւանդ ու դալկահար կինն էր որ հազիւ ուժ կ'ունենայ երկու հազի մէջտեղ, դժուարին հեւքով մը, շնորհակալութիւն յայտնելու այն ազնիւ անձերուն՝ որք իր ցաւերը մեղմելու ջանքեր կ'ընէին:

ՏԻԳՐԱՆ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

«Մասիս, 1893, Թիւ 3973

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ԲՈՃԵԱՆ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԸ

———0———

Պոլսոյ մէջ, խնամի ունէինք Սարգիս էֆէնտի Բոճեանը, որ 10–ական թուականներուն գաղթած էր Մուշէն եւ հաստատուած Պոլիս, իր ընտանիքով: Իր կինը Բերսօն, մօրս հօրեղբօր, Մշոյ դաշտի մէջ յայտնի Քարսայ Ուէս Միրօյի աղջիկն էր:

Բոճեան Սարգիս էֆէնտին, Պոլսոյ մէջ ծանօթ առեւտրական մըն էր եւ Տարօն – Սալնոյձոր հայրենակցական միութեան կաբեւոր անդամներէն մէկը: Իր հիւրընկալ եւ չէն տան դուռը բաց էր միշտ, հայրենակիցներու, բարեկամներու ու, մանաւանդ, Եղեռնէն հրաշքով ազատած իր ազգականներուն, որոնք ամիսներով կը հիւրընկալուէին Փանկալթիի, Չիմէն փողոցի իր տան մէջ:

Բոճեան Գերդաստանի մեծ մասը զոհ գնաց Տարօնի կոտորածին:

Մշոյ դաշտի չէն գիւղերէն, Խասգիւղի մէջ շատ ծանօթ, այս նահապետական ընտանիքը, իրենց պապուն, հարիւր տարեկան Բոճի անունով աղբիւր մը ունէին Մշոյ Ձորու Թաղի իրենց տան դրան առջեւ, «Բոճից աղբիւր» կոչուած, որուն ակը անկասկած կը բխէր Սասնոյ ձիւնապատ լեռներէն: Այս աղբիւրի անմահական պաղ ջրէն կ'ըմպէին ու կը զովանային ոչ միայն տնեցիները, այլեւ, Ձորու Թաղեցիներն ու անցորդները: Վերջերս, այցելուներ գացած են Մուշ, լուսանկարած Ձորու Թաղի աւերակները, որոնց մէջ որբ եւ անտէր դեռ կը մնայ «Բոճից աղբիւրը»...:

Սարգիս Բոճեան ունէր բազմանդամ ընտանիք: Երեք մանչ եւ չորս գեղանի ու շնորհալի աղջիկ զաւակներ. Անահիտ, Աշխէն, Արմինէ եւ Ալիս, շրջանաւարտ Բերայի Էսայեան վարժարանէն: Տնօրէն Մեսրոպեանի օրով, Արմինէ եւ Ալիս, ուսուցչական պաշտօններ վարած են Էսայեան դպրոցին մէջ: Արժէքաւոր նկարչուհի Արմինէ Բոճեան, եղած է նաեւ, շատ սիրուած ուսուցչուհի մը իր աշակերտներէն:

Սարգիս Բոճեանի առաջին զաւակը, Հմայեակ գեղեցիկ եւ խոստմնալից երիտասարդ մը, որ կը յաճախէր Թրքական համալսարան, իբրեւ երկրաչափ, զոհ գնաց ուղեղատապի, ծաղիկ հասակին մէջ:

Երկրորդ արու զաւակը, տարաբա՜խտ Հրաչ, գաղափարապաշտ եւ հայրենասէր, փայլուն կերպով աւարտելէ յետոյ Նանսիի երկրագործական վարժարանը, մեկնեցաւ Հայաստան, ծառայելու իր հայրենիքին: Մէկ տարի Երեւանի համալսարանին մէջ դասաւանդելէ յետոյ, Ստալինեան հալածանքի օրերուն, աքսորուեցաւ Սիպերիա. վերադարձին, երկարատեւ տառապանքներու հետեւանքով, մացահաւ Երեւանի մէջ:

Իսկ Սարգիս Բոճեանի կրտսեր զաւակը, Զարեհ, իր հօրը տան միակ ճրագը, Գերմանիա ուսանելէ յետոյ, այժմ ամուսնացած ընտանիք կազմած, հաստատուած է Պոլիս: Իբրեւ հանճարեղ գործի մարդ. հասած է պատուաբեր եւ նախանձելի դիրքի մը: Մեծ ձեռնհասութեամբ կը վարէ իր գործատունը, ուր առաւելապէս Հայեր կ'աշխատին, մանաւանդ, Ս. Խաչ Դպրեվանքի սաներէն, դաւառացի երիտասարդներ: Բարեսէր եւ հիւրասէր Զարեհ Բոճեան, նուիրուած է ազգային գործունէութեան Պոլսոյ մէջ:

Սարգիս Բոճեան եւ կինը Բերսօն, այժմ կը հանգչին իրենց վաղամեռիկ զաւկին, Հմայեակի կողքին. Պոլսոյ Շիշլիի գերեզմանատունը, Մշեցիներու Թաղին մէջ:

Բոճեան Սարգիս, ունէր երեք եղբայրներ, Միսաք, Խօսրով եւ Վաղարշակ: Այս վերջին երկուքը գաղթած են Ամերիկա, Եղեռնէն առաջ: Խօսրով Բոճեան աւարտելէ վերջ Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանը մեկնած է Նոր աշխարհ, ամուսնացած եւ ընտանիք կազմած:

Իսկ Վաղարշակ Բոճեան, 1911–ին, իր կինն ու զաւակները առած կը վերադառնար Մուշ, հայրենի տուն եւ երեք տարի վերջ, իր ամբողջ գերդաստանով կը նահատակուէր Տարօնի ողջակէզին:

Գալով Սարգիս էֆէնտի Բոճեանի եղբօր՝ Միսաքի, մանկութեանս օրերուն զայն տեսած եմ Մշոյ մեր տանը մէջ, երբ կ'այցելէր հայրիկիս:

Միսաք Բոճեան, Մշոյ Չօջ աղաներէն մէկն էր Միսաք Բոճեան, իր մէկ զաւկին պատանի Գուրգէնի հետ, հրաշքով ազատեցաւ Եղեռնէն ու կրցաւ ողջ առողջ հասնիլ Կովկաս, հաստատուիլ Թիֆլիս ուր, ամուսնացաւ կրկին ու կազմեց նորոյն: Ցեղազգային Միսաք Բոճեանի երկու մանչ զաւակները եւս, որոնք ողջ մնացած, կ'ապրէին Մշոյ երեւելի թուրքերու մօտ, հետզհետէ փախան եկան Պոլիս, ու գտան իրենց հօրեղբայրը Սարգիս էֆէնտին, ժամանակ մը ապրեցան անոր չէն յարկին ներքեւ, գանձելով հարազատի գուրգուրանք: Միսաքի երկու զաւակներէն Գասպար, քանի մը տարի Պոլսոյ մէջ ուսանելէ յետոյ, մեկնեցաւ Թիֆլիս իր հօրը մօտ: Իսկ Թաբէն, մնաց Պոլիս իր հօրեղբօր շուքին տակ: Խեղճ Գասպար, որ, ազատած էր Մշոյ կոտորածէն եւ հազիւ գտած էր հայրը, Ստալինեան բռնակալութեան օրերուն, աքսորուեցաւ ու գնդակահարուեցաւ, Սիպերիոյ Սառնամանիքներու մէջ, Երբ, Տարօնի երգերու ա[illegible]թեամբ կը գունէի Հայաստան, Երեւանի մէջ հանդիպեցայ Միսաք Բոճեանի թոռան՝ Գուրգէնի զաւկին, Հմայեակ Բոճեանի, որուն տունը հիւրընկալուած եմ շաբաթներով...:

Հմայեակ Բոճեան, իբրեւ տաղանդաւոր նկարիչ եւ քանդակագործ, իր [illegible]բարական բաժինը կը բերէ հայրենիքի վերելքին, զարդարելով մայրաքաղաքի Երեւանի փողոցներն ու թատրոնները:

Սարգիս, Միսաք եւ Գասպար Բոճեաններու թանկարժէք յուշագրութիւնները Տարօնի պատմութեան եւ նահատակութեան վերաբերեալ, Մուշեղ Գուշեանի վկայութեանց հետ միասին, ամփոփուեցան ընդարձակ հատորի մը մէջ, որ 1962–ին Ազատ Տարօնցի – Ենիգոլե[illegible] հրատարակեց «Հարազատ Պատմութիւն Տարօնոյ» խորագրին տակ: (*)

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ազատ Տարօնցի «Հարազատ Պատմութիւն Տարօնոյ» Գահիրէ, տպարան Սահակ – Մեսրոպ, 1962 (հրատարակութիւն Հայ Ազգային Հիմնադրամի, թիւ 26):

Ի՞նչ կուռեցուց ՀԱՅ ՄԻՏՔԸ 1915-ի Ցեղասպանութեան

———0———

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ»). – Նիւթն էր Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան կազմակերպած դասախօսութեան, Ապրիլ 17-ին: Վասպուրական սրահը լեցուն էր երիտասարդ թէ տարեց սերունդներէ բաղկացած բազմութեամբ մը:

Երեկոն սկսաւ ժապաւէնի մը ցուցադրութեամբ: Ժապաւէն իրագործուած էր Կարէն Փափազի գործերու ընդմէջէն նըւիրուած Հայկ. Ցեղասպանութեան: Սարսափեցուցիչ տեսարաններու, պատկերներու շղթայ մը, գոյներ եւ գիծեր արունք առաւել կը շեշտեն աղէտին ահաւորութիւնը: Ժապաւէնը, փրանսական կը վերջանայ փարիզեան արուարձանի մը մէջ ապրող հայ մանուկի մը խրախ[illegible] դէմքով որուն աչքերուն մէջ կարելի է տեսնել եւ իր ազգին ողբերգութիւնը եւ վճռակամութիւնը՝ դէպի ապագան տանող հորիզոնին վրայ:

Առաջին դասախօսը, Կարօ Ցովսէփեան (փրանսերէն), հակիրճ ներածականով մը ներկայացուց Սուլթաններու եւ Իթթիհատականներու յաջորդական կառավարութեանց յղացած ծրագիրը Հայ[illegible] հարցը արմատէն լուծելու համար: Շեշտեց ցեղասպանութեան կանխամտածուած եւ գիտականօրէն պատրաստուած նկարագիրը, Ապրիլ 24-ը ըլլալով խորհրդանիշը, քանի այդ չարաշուք օրին որ Պոլսոյ եւ գաւառներուն մէջ ձերբակալուեցաւ ընտրանին Հայ Ժողովուրդին: Ամբողջ մտաւորականութիւն մը՝ գրագէտ, բանաստեղծ, ազգ. գործիչ, հրապարակագիր, բժիշկ, փաստաբան, եկեղեցական, գիտնական եւայլն, ... քշուեցաւ դէպի մահ: Ժողովուրդը ձգելով առանց առաջնորդի աւելի հեշտօրէն կիրարկելու համար իր դիւային ծրագիրը: Կարօ Ցովսէփեան թուեց քանի մը յատկանշական անուններ գրական, քաղաքական, ազգային, եկեղեցական մարզերէն մէջ՝ Գրիգոր Զօհրապ, Վարդգէս, Խաժակ, Ակնունի եւ Սեւակ, Դանիէլ Վա-

րուժան, Սիամանթօ, Սմբատ Եպիսկ. Սաատէճեան, Գէորգ Վրդ. Դուրեան, Պետրոս Քհնյ. Գասեան, Մխիթարեան միաբաններէն՝ Սանփան Վրդ. Սարեան եւ անշուշտ Կոմիտասը որ թէեւ փիզիքապէս դուրս եկաւ այս մրրիկէն, բայց որուն հանճարը կանգ առաւ 1915 Ապրիլ 24-ին: Հակառակ այս ահաւոր կորուստներուն հայկազեան դարաւոր եւ բեղուն ոգին մնաց կենդանի եւ հրաշքը կատարուեցաւ: Հրաշքը, ըստ Կարօ Յովսէփեան, երեք տարի յետոյ Հայկ. Հանրապետութեան ստեղծումն է Ապրիլեան Եղեռնի մնացորդացի կողմէ: Հրաշքը, հայ միտքն է որ հայրենիքի մէջ եւ Սփիւռքի տարածքին վրայ կը տեւէ որպէսզի սերունդները այսօրուան եւ վաղուան շարունակեն խօսիլ Վարուժանի լեզուն, որպէսզի երէկուան հաւատքով եւ վճռակամութեամբ կերտեն ապագան:

Նարեկ Տուրեան, վկայուած Երեւանի երաժշտական բարձրագոյն դպրոցներէն, դաշնակի վրայ նուագեց Կոմիտասի «Կռունկ»ը եւ Ա. Խաչատրեանի «Սուրբ Պարը»: Երիտասարդ արուեստագէտը կատարեալ յայտնութիւն մը եղաւ ներկաներուն համար, որ ջերմ ծափահարութիւններով գնահատեցին իր թեքնիքը, երաժշտական արտայայտութիւնը, «Կռունկ»ի իր ինքնատիպ (արդիականացած) մեկնաբանութիւնը:

Յետոյ, երկրորդ դասախօսը, Ժիրայր Միրիճեան հանրային-քաղաքական եւ ազգային միտքին հասած ծանր հարուածը բնութագրելու համար, իբրեւ մօտաւոր պատկերացում անդրադարձաւ 1909-ին, հիմնադրուած «Ազատամարտ» օրաթերթին՝ հաստատելու համար թէ Արեւմտահայ վերածնունդի արտակարգ թափը ընդգրկեց գրականէն քաղաքական տարածուող բոլոր շրջապատները, անխտիր: «Ազատամարտ»ը իր շուրջը մէկտեղեց փաղանգը Պոլսոյ եւ գաւառի գրագէտներուն եւ հրապարակագիրներուն: Այս իմաստով, Ժիրայր Միրիճեան ընդգծեց նկարագիրներն ու գործունէութեանց գլխաւոր գիծերը Խաժակի՝ որպէս ուսուցիչ, հրապարակագիր, ազգ. գործիչ. Յարութիւն Շահրիկեանի՝ որպէս հայ բանուորութեան դատին նուիրեալ, Ազգ. երեսփոխանական եւ քաղաքական ժողովներուն մէջ գիտական ղեկ. Ակնունիի՝ որպէս հրապարակագիր եւ ազգ. գործիչ. Տոքթ. Նազարէթ Տաղաւարեանի որպէս Հ. Բ. Ը. Մ. հիմնադիր անդամ, Օսմանեան Սահմանադրութեան շրջանի երեսփոխան եւ բժշկական ու գիտական հրատարակութիւններու հեղինակ. Մուրատի՝ որպէս յեղափոխական, Օսմանեան Խորհրդարանի անդամ, Գումգափուի ցոյցին առաջնորդ, եւ ուրիշներու: Դասախօսութեան աւարտին, Ժիրայր Միրիճեան յայտարարեց թէ 1915-ը Արեւմտահայ միտքին, բացարձակ իր տարողութեամբ, սրածումը արձանագրեց, բայց հակառակ աղէտին ահաւոր կշիռին, հայ միտքը նոր սլացքով մը վերստին ծաղկեցաւ, թիւեր արձակեց Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ եւ ներկայիս քաջալերական պատկեր մը կը ներկայացնէ:

Իր կարգին, Շահան Խաչակիր Քհնյ. Տէտէեան, սեղմ գիծերու մէջ, մի քանի պատկերներով ցոյց տուաւ Հայ Եկեղեցւոյ եւ Հայ Եկեղեցականութեան կրած աւերները եւ անոնց հետեւանքները կոտորածի եւ տեղահանութեան օրերուն, ներկայացնելով եկեղեցւոյ վիճակը աղէտէն առաջ եւ վերջ: Այսպէս, պարզեց հայ եկեղեցւոյ գլխաւոր աթոռներու (Էջմիածին, Կիլիկիա, Պոլիս) կացութիւնը եւ իւրաքանչիւրի ծիրէն ներս կատարուող աշխատանքը եւ թուեց յիշատակութեան արժանի դերակատարները: Անդրադարձաւ նաեւ Արմաշու Դպրեվանքի կարեւոր դերին եւ առաքելութեան շուրջ: Յետոյ, Շահան Քհնյ., Պոլսոյ Զաւէն Պատրիարքի մէկ նամակէն ուղղուած Պուլկարիոյ առաջնորդ Ղեւոնդ Դուրեան Եպիսկ.ի (1915 Օգոստոս 15) մէջբերում մը ընելով, թուեց եկեղեցականներու անուններ որոնք նահատակուեցան աքսորի ճամբուն վրայ, բանտի մը մութ անկիւնը կամ կախաղան: Անդրադարձաւ նաեւ կողոպտուած, քանդուած եւ սրբապղծուած եկեղեցիներու ու վանքերու մասին եւ յիշեց քանի մը տողեր այդ նամակէն՝ «...ամբողջ ազգը բնաջնջուելու վրայ է, որբանոց չմնաց, աղօթքները սպառեցան, սրտերը հալեցան, շրթունքները երիթացան, լսող, հասկցող չկայ ոչ յերկրի եւ ոչ յերկինս»: Շահան Քհնյ. Տէտէեան, ընդգծելէ յետոյ Կոմիտաս Վրդ.ի ահաւոր ճակատագիրը, ողբերգութիւնը, եզրակացուց իր խօսքը ըսելով թէ 1915 Ապրիլ 24-ը պատահեցաւ երբ հայ ժողովուրդի մտաւորական, հոգեկան, ազգային Զարթօնքը դեռ իր մանուկ հասակին մէջ էր: Կոչուած էր լուսաւորելու քաղաքակրթութիւնը ճառագայթելու երկրէ երկիր, սակայն այդ «մանուկը» լքուեցաւ ու մոռցուեցաւ:

Վահրամ Ծառայեան, ապրումով եւ յաջող առոգանութեամբ, ընթերցումներ ըրաւ նահատակ գրագէտներէն, Ռուբէն Զարդարեանէն՝ «Ով որ Սուլթան մը ունի հոգիին մէջ» կտորը եւ Դանիէլ Վարուժանէն «Ջօն» քերթուածը, արժանանալով ունկնդիրներու երկար ծափահարութիւններուն:

Օրուան վերջին դասախօսը՝ Կարօ Փոլատեան մեկնելով միջազգային կեանքի ընդհանուր նկատումներէն դիտել տուաւ որ 1915-ին Հայութեան դէմ գործուած ցեղասպանութիւնը ամէնէն զարհուրելին, վայրագը, ամէնէն անմարդկայինն է: Կը խօսինք քանակի մասին, մէկուկէս միլիոնին մէջ ի՛նչ տեսակի եւ ի՛նչ արժէքի մարդիկ: Մեզի դէմ գործուած ցեղասպանութեան ոճիրը, շարունակեց Կ. Փօլատեան, լոկ մարդկային ֆիզիքական բնաջնջման դէմ չէր, այլ մարդկային միտքին, ուստի համայն մարդկութեան: Քանի՞ տասնամեակ, քանի՞ դար հարկ են ծնունդ տալու համար Վարուժանի մը, Կոմիտասի մը, Զօհրապի մը: Կարօ Փոլատեան յատկապէս շեշտեց թէ երբ կ'ըսենք հայ միտքը ամէնէն աւելի կը մըտածենք մեր բանաստեղծներուն ու գրագէտներուն մասին: 1915-ի ցեղասպանութեան մեծագոյն զոհը հայ գրականութիւնն է: Այդ հրաշալի, բացառիկ շքեղութեամբ գրականութիւնը կը կոչուի՝ Վարուժան, Սիամանթօ, Զօհրապ, Ռուբէն Զարդարեան, Ռ. Սեւակ, Թլկատինցի, Երուխան, Հրանդ, Գ. Բարսեղեան, Ա. Յարութիւնեան, Ինտրա ... յիշելու համար միայն գլխաւորները: Իր խօսքին վերջաւորութեան դասախօսը նկարագրեց եղեռնական մահը, նահատակութիւնը Դանիէլ Վարուժանին, Գրիգոր Զօհրապին: «Գանկս կրնաք փշրել, բայց պիտի ծնին աւելի մեծեր»... ըսաւ՝ Զօհրապ: Մարդիկ կրնան մոռնալ այս գազանային ցեղասպանութիւնը, Հայու արիւնով ներկուած քարերը, ժայռերն ու լեռները եւս կրնան մոռնալ, բայց Հայը չի կրնար մոռնալ, մշտնջենապէս անջնջելի այս արարքը:

Յաջող երեկոյ մը, անկասկած: Ունկնդիրները մեկնեցան գոհ թէ ներկայացուած նիւթերու որակէն եւ թէ գեղարուեստական պատշաճ բաժնի մակարդակէն:

ԹՂԹԱԿԻՑ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒՄԳԱՓՈՒԻ (Պոլիս) Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Ապրիլ 19-ին, Զատկուան պատարագը մատուցանած է Շնորհք Պատրիարք, որ իր քարոզին մէջ գլխաւորաբար արտայայտուած է Պէշճեան Ամիրայի մասին: Կէսօրէ ետք, Պատրիարքարանին մէջ Շնորհք Արք. ընդունած է շնորհաւորութիւնները Ցունաց Տիմիթրիոս Տիեզերական Պատրիարքին, Սուրիանի Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչներուն եւ համայնական մարմիններուն: Այս վերջիններու ներկայութեան, ըստ տարիներու աւանդութեան, Շնորհք Պատրիարք Պատրիարքարանի տարեկան հաշուետուութիւնը կատարած է, Կարպիս Ուզունլեանի կողմէ հաշուեքննիչ մարմնի տեղեկագրի ընթերցումէն ետք: Պարզուած է, որ Պատրիարքարանը այլեւս ինքնաբաւ է եւ բեռ չէ եկեղեցիներուն համար:

×

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ, Ապրիլ 10-12, Հ. Օ. Միութեան Համահայկական Կեդրոնական Վարչութիւնը գումարած է իր երկրորդ ժողովը, զբաղելով համագաղութային կազմակերպական հարցերով եւ Միութեան Շրջանային վարչութեանց ներկայ վիճակով:

×

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Մարտ 21-ին, Հ. Օ. Մ.ի տեղւոյն մասնաճիւղին կազմակերպութեամբ երգահանդէս մը տուած է Մարուշ Բանեան-Նայկըն (Ֆիլատելֆիայէն): Բացումը կատարած է Միութեան ատենապետուհին՝ Տիկին Լուսվարդ Մանկասարեան, անդրադառնալով Հ. Օ. Մ.ի դերին՝ հայ կեանքի մէջ, կրթական, մշակութային եւ բարեսիրական մարզերէ ներս: Երգչուհին մեկնաբանած է Կոմիտասէն, Ա. Տիգրանեանէն, Գ. Սիւնիէն, Գ. Մ. Ալէմշահէն, Հ. Պէրպէրեանէն եւ այլ հայ երգահաններէն գործեր, որոնց դաշնակով ընկերացած է Տէյվիտ Աքընպաք (նոյնպէս Ֆիլատելֆիայէն):

×

ՔՈՒԷՅԹԻ Հայոց Կաթողիկոսական փոխանորդ նշանակուած է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան միաբաններէն Օշական Վրդ. Չոլոյեան, որ բացի գաղութին ազգային-եկեղեցական, կրօնական, կրթական եւ համայնական կեանքին զարկ տալէ, պիտի զբաղի նաեւ Արաբական Ծոցի երկիրներու եւ Արաբական Միացեալ Էմիրութեանց մէջ ապրող Հայերու հոգեւոր եւ կրթական հարցերով:

×

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Ապրիլ 6-ին, տեղի ունեցած է «Արմենիա» օրաթերթի նոր խմբագրատան բացումը, ներկայութեամբ Հարաւային Ամերիկայի Հայոց կաթողիկոսական պատուիրակ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեանի, հայկ. մամուլի եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներու: Խօսք առած են նորակառոյց շէնքին Շինութեան Յանձնախումբին կողմէ Ճորճ Տաշեան, «Արմենիա»ի անունով Պետրոս Հաճեան, «Արմենիա» Մշակ. Ընկերութեան կողմէ Յովսէփ Օղուլեան վեր առնելով թերթին դերը գաղութին մէջ: Բանախօսած է Մինաս Թէօլէօլեան (Պոսթընէն) անդրադառնալով հայկ. մամուլին, տուած է անոր պատմականը եւ շեշտած անոր անհրաժեշտութիւնը: Փակման խօսքը արտասանած է Դաւիթ Եպիսկ., որ կարգ մը թելադրութիւններ ըրած է թերթը թարմացնելու եւ երիտասարդութեան մատչելի դարձնելու ուղղութեամբ: Հանդիսութեան սկիզբը տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն:

×

ԳՈՐՏՈՊԱՅԻ (Արժանթին) «Պագըրճեան» սրահին մէջ, Մարտ 27-ին, տեղի ունեցած է Վարդանանց նուիրուած հանդէս մը, կազմակերպուած տեղւոյն Ազգ. Սահակ-Մեսրոպ վարժարանի տնօրէնութեան եւ ուսուցչական կազմին: Բացումը կատարած է հանդիսավարուհին՝ Արմենուհի Գասպարեան, ոգեկոչելով Աւարայրի հերոսներու յիշատակը: Բանախօսած է Աւետիս Քհնյ. Թորոսեան, տալով Վարդանանց հերոսամարտին պատմականը եւ վեր առնելով անոնց ոգին: Գեղարուեստական բաժնին մասնակցած են Սահակ-Մեսրոպ վարժարանի եւ հայ աւետարանական եկեղեցւոյ երգչախումբերը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Երէկ գիշեր, ուշ ատեն, Նուրխանի վրանէն դուրս ելլելէն առաջ փսփսուքի պէս կամաց խօսած էր Նուրխանին, որ հասկցաւ ամէն բան: Այո՛, այո՛, գրեթէ երեք օր էր, որ Նուրխան ինքն ալ Սըմայի դէմքին վրայ որոշ փոփոխութիւն մը նկատած էր: Նուրխան մէկ աչքի ժըպիտով ճրագը մարած ու ձեռքը Սըմայի կուրծքին տարած էր: Եղածը Նուրխանի համար այլեւս գաղտնիք մը չէր:

Վրանէն բաժնուելէ յետոյ, Սըման գըրեթէ քնացած չէր: Իր մէջ ուրիշ արեւոտ աշխարհ մը կը խլրտար: Նուրխանի չոկէ շիտակ խօսած յայտնութենէն յետոյ, մոռցած էր իր յուզումն ու երկիւղը եւ մարմնին մէջ զգացած էր իր ծանրութիւնը: Ի՞նչ հոգ, թէ Մարգարը եղած էր խիստ ու անհասկնալի: Սըմայի համար Մարգարի այդ խստութեան հըպատակուելու հաճոյքը աւելի կը շատնար: Անկախ ամէն բանէ՝ այդ երկու հոգիները Սըմայի մարմնին մէջ գտած էին իրար: Անոր համար լեռը, հողը, մարդիկ անծանօթ գաղտնիքներու պէս հետզհետէ իմաստ կ'առնէին: Այդ բոլորին մէջ միայն իր ամուսինն էր, որ անկողնին մէջ որդերէ կրծուած դիակ մը կը դառնար:

Սըման միշտ ալ յարգած էր Եղօն, արեւին տակ հազացող, հիւանդ ու դեղնած ականջներով ամուսինը: Անոր վրան – գլուխը փաք – խտակ պահած էր: Այդ գիշեր կարծես առաջին անգամն էր, որ ատելութիւն մը զգաց իր ամուսնին հանդէպ: Թերեւս այդ ատելութիւնը չափով մը մեղմանար, եթէ ամուսինը պոռար իր վրայ, նոյնիսկ զինքը ծեծելու ուժն ունենար: Սըման պիտի հպատակէր անոր բարկութեան, նոյնիսկ ծեծին:

– Ի՞նչ լէշը կպցուցեր ես ընկողնին: Ել գնա՛, Թուրք մը սպաննէ, արիւնիս գնով կը վճարեմ:

Մարգարը՝ Յովհաննէս Մկրտչի մը պէս միս-մինակ ապառաժի մը վրայ նստած՝ գլուխը վեր բարձրացուցած, լսեց Սըմայի ձայնը: Ինքն ալ չէր գիտեր, թէ ինչո՞ւ եկած ու վրաններուն նայող ապառաժին վրայ նստած էր: Կարծես չէր լսած հետզհետէ արթնցող գիւղացիներու աղմուկը, կարծես չէր տեսած արեւուն ելլելն իսկ: Զարհուրելի երազէ մը արթնցողի պէս գլուխը վեր բարձրացուց, երբ իմացաւ Սըմայի ձայնը:

×

Երէկ գիշեր Մարգարը, ընկերներէն բաժնուելէն յետոյ, բաւական թափառեցաւ առանձինն: Առաքոյի խօսքերը, գինաթափութիւնը նետի մը պէս զինքը հանգիստ չէին ձգեր: Նոյնիսկ իր շատ սիրած ընկերները, բոլորը, բոլորը քարերու մէջէն կարծես կը պոռային իր ետեւէն: Արջ Սաքօն, Վարդանը, նոյնիսկ լռակեաց Սերոբը ուրուականներու պէս կարծես իր ոտքերուն կը փաթթըւէին, ու բոլորը մէկ կը պահանջէին Սըմայի դիակը: Անոնց ձայնը, կ'ըսես երկաթէ սալին զարնուած մուրճի մը պէս, իր գլխին կը խփէր: Ա՛խ, ինչպէ՛ս խաբուած էր անոր մարմնէն, եւ թոյլ տըւած, որ կինը իր աչքերուն խորը ամփոփուի ու յետոյ կորսուի իր մարմնի ծալքերուն մէջ: Չէ, այլեւս չէր սիրեր անոր աչքերը: Սըմայի բաց կապոյտ աչքերուն մէջ՝ կ'ըսես լճի գորտ մը լուսընկայի լոյսէն զարհուրած շիւան էր ձըգեր:

Այդ մտածումներուն մէջ երէկ գիշեր Մարգար մօտեցած էր գիւղացիներու վրաններուն: Բնակիչները խուլտուքի աղմուկով քնացեր էին հանդարտ: Լսեց Զալոյին ու երեխայի մը ձայնը:

Մարգար ուզեց մօտենալ Սըմայի վրանին, ուզեց կամաց մը անոր անունը տալ:

Անտարակոյս, Սըման իր ծանր քունին մէջ պիտի լսէր իր ձայնը ու վրանէն դուրս պիտի գար: Մարգար այլեւս չպիտի խօսէր եւ գլուխը կախ՝ պիտի շտկըւէր դէպի Պզկան քարերը: Սըման քնաշրջիկի մը պէս պիտի հետեւէր Մարգարին, մինչեւ հասնէին Երեք Ծառերը:

(Շար. 309)

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Առաքելեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Եղուարդ Առաքելեան, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

Այրի Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ
(Ծննդ. Ժամկոչեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 2-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Պուա – Քոլոմպի գերեզմանատունը, ուր տը լ'Էկալիթէ, Անիէռ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՇԱԽԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Արզումեան Խումբը, խոր կսկիծով կ'ողբայ խումբին հիմնադիրներէն, իր վեթերան վաստակաւոր ընկերոջ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻԻԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Ապրիլ 28-ին, եւ այս առթիւ՝ ցաւակցութիւնները կը ներկայացնէ ողբացեալին աղջկան:

---×---

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը խոր ցաւով կը սգայ մահը իր մասնաճիւղին երկարամեայ գործօն եւ նուիրեալ անդամ՝

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻԻԼԵԱՆԻ

որ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ Շաքէ Կիւլեանի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Լեւոն Տօնիկեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Մալխեան, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն՝ 100 Ֆ. «Յառաջ»-ին, 100 «Աշխարհ»-ին, 100 Պանթէօ-Քաշանի Հայկ. Դպրոցին: Պանթէօ-Քաշանի խումբ մը բարեկամներ, փոխան ծաղկեպսակի կը հանգանակեն 230 Ֆ. ի նպաստ՝ Պանթէօ – Քաշանի Հայկ. Դպրոցին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանթէօ – Քաշանի մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Տօնիկեանին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն՝ Լեւոն Տօնիկեանի մահուան առթիւ:

×

Մասնաճիւղս շնորհակալութեամբ ստացած է 60 Ֆ. Տիկին Սէլթէքեանէ, Տիկին Իսահակեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

L'EPHORIE
DE L'EGLISE ARMENIENNE
D'ISSY - LES - MOULINEAUX
présente
A U
CENTRE CULTUREL FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain
JEUDI, 7 MAI
Soirée Poétique: BEDROS TOURIAN
Organisée par Vazkène Moutafian

- ՃԱՇ -
Փարիզի Համճնոյ Հայր. Միութեան
Տարեկան ճաշը
տեղի կ'ունենայ՝ Մայիս 10, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 1·30-ին, ճաշարան Օփէրա Լաֆայէթի մէջ՝
80, *Rue Lafayette, Paris 9e*
Ճաշագին 50 Ֆ.:

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 75-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ
Բարձր Հովանաւորութեամբ եւ շնորհաբեր ներկայութեամբ՝
ՎԱԶԳԷՆ Ա.
Մայրագոյն Պատրիարք – Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց
Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ՝
Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ
ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
«Էնթէրքոնթինանթալ» Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ:
3, Rue Castiglione — 75001 Paris
Շաբաթ, 9 Մայիս, ժամը ճիշդ 20·30-ին:
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
Մասնակցութեամբ՝
Δ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ Երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
Δ Սիրուած երգչուհի՝ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
Δ ՆԱԽԱՍԱՐԴ Պարախումբին
Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 300 Ֆ.
∅ Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել.—
11, *Square Alboni, 75016 - PARIS — Tél.: 520. 03. 18*

LYON
BANQUET de SOUTIEN
A
L'ORGANISATION TERRE et CULTURE
ՃԱՇ
Ի ՆՊԱՍՏ
ԵՐԿԻՐ եւ ՄՇԱԿՈՅԹ կազմակերպութեան
Lyon, Samedi, 9 Mai, à 20 h. 30
RESTAURANT TAMAR
5, Rue Ferrandière - 69002 Lyon
En fin de soirée, projection du film:
« ST. THADEE »
Inscriptions reçues à:
L'Eglise Apostolique Arménienne
295, Rue André-Philip (Boileau) Lyon
— *Participation:* 130 *F.* —

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er
GRAND GALA
DE DANSES FOLKLORIQUES
ARMENIENNES
avec La Troupe de Danses « ANI »
de la M. C. Arménienne
Chorégraphe: EVA ARZOUIAN
Samedi, 9 Mai, à 21 h.
— Entrée: 20 F —
×
ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Մշ. Տան «ԱՆԻ» Պարախումբին կողմէ

Grand Meeting
de Soutien
A LA LUTTE DE
LIBERATION DU PEUPLE ARMENIEN
à l'appel de
« LIBERATION ARMENIENNE »
Le Vendredi, 8 Mai, à 20 h. 30
84, Rue de Grenelle - 75006 Paris
(Métro: Rue du Bac)

A LA DEMANDE GENERALE
Pour la troisième fois à Paris
LA CROIX ROUGE ARMENIENNE
Présente:
«ՄԽԻԹԱՐ ՍՊԱՐԱՊԵՏ»
L'Etoile de l'Espoir
Film parlant français
DIMANCHE, 10 MAI, A 16 H.
Cinéma COSMOS
76, *Rue de Rennes,* 75006 Paris
Métro: St. Placide
Assurez vos billets chez:
— *Ets. BAKERDJIAN:*
35, Rue de Trévise - Paris 9e
— *Librairie PALOUYAN:*
9, Rue de Trévise, Paris 9e
— *U.C.F.A.F - J.A.F.:*
6, Cité Wauxhall, Paris 10e
Réservation par téléphone:
— NAVASSARTIAN: 985. 36. 53
— SAGHATELIAN: 854. 35. 74

THEATRE DES CHAMPS - ELYSEES
15, Ave. Montaigne - 75008 Paris
Samedi, 9 Mai, à 21 h.
GALA DE MUSIQUE
Franco — Orientale
Avec LINE MONTY
Orchestre sous la direction de son chef
le pianiste Maurice Medioni
- Prix des places: de 40 à 125 F. -

Organisation TERRE et CULTURE - ԵՐԿԻՐ և ՄՇԱԿՈՅԹ կազմակերպութիւն
Lyon, 9 et 10 Mai
SALLE DE L'EGLISE ARMENIENNE - 40, RUE D'ARMENIE, 69003 LYON
SITES ET HABITANTS ARMENIENS D'IRAN DU NORD
« ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԱՅԿ. ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐ
EXPOSITION – ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
Plus de 100 agrandissements couleurs, plans et maquette, illustrant le patrimoine et la vie des habitants arméniens d'une vaste région de l'Arménie historique, située entre l'Ararat, l'Araxe et le lac d'Ourmia.
Activités de l'Organisation Terre et Culture sur le terrain: protection et aménagements des domaines arméniens.
Entrée Libre: de 10 à 12 h.; de 14 à 19 h.
QUATRE VISITES COMMENTEES SUIVIES DE DEBATS
— *Samedi, 9 Mai, à 11 h.* — *Dimanche, 10 Mai, à 15 h.*
— *Samedi, 9 Mai, à 15 h.* — *Dimanche, 10 Mai, à 17 h.*

samedi, 30 mai à 21 h.
GRAND CONCERT
A L'OPERA DE MARSEILLE
Organisé par
L'OPERA ET LE CENTRE CULTUREL STS. SAHAK — MESROB
Sous la Présidence effective de: GASTON DEFFERRE
(Député - Maire de Marseille)
Dédié à la mémoire du grand compositeur
ARAM KATCHATRIAN
Avec la participation exceptionnelle du grand violoncelliste:
MSTISLAV ROSTROPOVITCH
L'Orchestre Symphonique de l'Opéra sera placé sous la direction de:
DIEGO MASSON
IIème SYMPHONIE, MASCARADE
RHAPSODIE-CONCERTO pour violoncelle.
Location à partir du 5 Mai, Voyages Wasteels, J. Chelélekian
87, La Canebière et du 27 Mai à lOpéra

DISQUES VOGUE
No. 434001
LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR
d'ARA BARTEVIAN
A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915
Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE
150 Exécutants
Avec le concours de:
○ LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) ○ MERY GASPARIAN (Soprano)
○ MIHRAN ELMAYAN (Ténor)
ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS
Sous la direction de l'Auteur
DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique
durée 1 h. 40 m.
Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.
En vente chez l'Auteur; 14, Rue Petit Paris
Tél.: 208. 99. 22

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին, շնորհակալութեամբ ստացած է՝ ողբ. Անուշաւան Կարապետեանի թաղման առթիւ.— Աստղիկ Կարապետեան եւ Անդրանեան, Պ. Գասպարեան 100-ական, Տէր եւ Տիկին Գասպարեան 30, Տէր եւ Տիկին Պերճ, Օր. Տօղումեան 50 Ֆր., Թէպոյեան ընտ. (Վալանս) 200, Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Եղիշ. Փարամեան, Տէր եւ Տիկին Միսաքեան, Տրիկեան ընտ., Տէր եւ Տիկին Տամլաճեան, Տօլապճեան ընտ., Պ. Մ. Պօղոսեան, Պօղոսեան ընտ., Մկրտիչեան ընտ., Պ. Յ. Սահակեան 100-ական, Շաքարեան ընտ. 150, Իսպիրեան, Այրի Տիկին Թուլթիկեան, Տէր եւ Տիկին Էժտահարեան, Տէր եւ Տիկին Քրթիկեան, Պ. Ա. Ճիհանեան, Տէր եւ Տիկին Թուրիկեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիսեան, Պ. Զիթճէքեան, Տէր եւ Տիկին Մեսրոպեան, Տէր եւ Տիկին Տէմիրճեան, Այրի Տիկին Օգսարեան, Այրի Տիկին Եփրեմեան, Այրի Տիկին Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկին Մէրճէմեան 50-ական, Պ. Ղարիբեան, Տիկին Թօնկարեան, Տիկին Կարապետեան 30-ական, Տիկին Ծըլըոյեան 25, Սօլաքեան ընտ., Տէր եւ Տիկին Օհանեան, Ոմն 20-ական, Տիկին Զիճեան, Պ. Հ. Աւետիսեան 10-ական Ֆ.:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
6
MERCREDI
6 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.900 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.900

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԼԱՆՏԱ

ՊՈՊԻ ՍԱՆՏՍ ՄԵՌԱՒ

ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ ԾԱՅՐ ՏՈՒԻՆ ՊԵԼՖԱՍԹԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի առաւօտեան մօտ է, որ Պոպի Սանտս մեռաւ 66 օրուան կամաւոր ծոմէ մը ետք: Հակառակ նախօրեակին եղած բոլոր կոչերուն թէ՛ երիտասարդին ընտանիքին եւ թէ կաթողիկէ գործիչ Պերնատեթ Տէվլինի կողմէ, անկարելի եղած է զսպել ամբոխը, որ վաղ առաւօտեան փողոց իջած էր: Թղթակիցները կը հաղորդէին թէ Պելֆասթ պատերազմական քաղաքի երեւոյթը վերըստացած է, կառքեր կրակի կը տրուին, ոստիկանական ուժեր փլաքիէ գնդակներ կը պարպեն, ձեռնառումբեր ամէն կողմ, մինչ բողոքական թաղերուն մէջ բնակչութիւնը փեղկերը գոց, վախով կը սպասէ: Փողոցները պատնէշներ բարձրացած են ամէն կողմ, ինչ որ ցոյց կուտայ թէ կոչերը օգուտ չունեցան, նոյնիսկ ԻՌԱ–ի զինուորական ճիւղի հրամանատարութեան: Քանիցս պատասխանատուները կրկնած էին թէ պէտք է որ բիրտ ուժը տեղ գտնէ. – «Ոչ մէկ քոքթէյլ, Մոլոթով, ոչ մէկ ռմբաստութիւն, ոչ մէկ քար իսկ պէտք է նետուի» ըսած էր Պերնատէթ Տէվլին, որ իրլանտացի փասիոնառիան կը նկատուի: Ուրիշ յայտարարութեամբ մը, կ'ըսուէր «Կը սպասենք Պոպի Սանտսի մահուան, պէտք չէ որ բռնութիւններ ըլլան: Ժողովուրդը երեք օրուան սուգ կը բռնէ եւ աղօթքներ կ'ըլլան»: Այս կոչը եղած է առժամեայ Սին – Ֆէյն–ի կողմէ, որ մօտ է Իռա–ի եւ այդ իսկ պատճառով պաշտօնական կը նկատուի այս յայտարարութիւնը: Բայց եւ այնպէս կարելի չեղաւ հանդարտ պահել բնակչութիւն մը, որ չի կրնար զսպել իր վրդովումը: Սանտս խոստանալ տուած էր մօրը, որ թոյլ պիտի չտայ որեւէ արուեստական միջամտութիւն, զինքը ապրեցնելու համար մինչ բրիտանական կառավարութիւնը անդրդուելի կը մնար: Քաղաքական վարչակարգ շնորհել Իռա–ի անդամներուն, պիտի նշանակէր, ըստ Տիկին Թաչըրի, վաւերացնել ահաբեկչութիւնը: Ծոմը նոր զէնք մը չէ, անշուշտ, աշխարհի ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար յուսահատական եւ անարդար պարագաներու վրայ, եթէ նոյնիսկ աւելի տարածուած է վերջերս: Կանուխն է, որ Հնդկաստան, կը ձեռնարկէր այս ձեւին, այսօր Գերմանիոյ մէկ բանտը մեռաւ քանի մը շաբաթ առաջ, Զիկուրթ Տէպուս եւ Պոն տեղի չտուաւ: Աւելի մեծ աղէտ մը կրնար պատահիլ Սպանիա, ուր հողագործութեան 1500 բանուորներ ծոմի դիմած էին, բողոքելու համար իրենց թշուառութեան դէմ բայց ձեռնատուներուն ժամուն հատուցման համաձայնութիւն մը եկաւ վերջ տալու մտահոգիչ կացութեան մը:

Այսօր կաթողիկէ Իրլանտացիք մարտիրոս մը ունին, որու մահը, կը թուի թէ նոր արիւնահոսութեանց պատճառ պիտի ըլլայ:

Երեքշաբթի ժամը 10–ին, կացութիւնը քիչ մը աւելի հանդարտ էր:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 24 – 28)

ՄԱՀ ԱԿԱԴ. ԷԶՐԱՍ ՀԱՍՐԱԹԵԱՆԻ

Մոսկուայի մէջ մեռած է Խորհ. Միութեան Ակադեմիայի թղթակից անդամ, Հայաստանի Ակադեմիայի անդամ Փրոֆ. Էզրաս Հասրաթեան: Ծնած էր 1903–ին՝ Մուշ գաւառի Մեծիկ գիւղը: 1926–ին աւարտած է Երեւանի պետական համալսարանը, այնուհետեւ նաեւ բժշկական հիմնարկը: Նոյն տարիներուն ան կազմակերպած է Հայաստանի առաջին բնախօսական տարրալուծարանը: Աշակերտած ըլլալով ակադ. Ի. Պաւլովի, Էզրաս Հասրաթեան իր ամբողջ կեանքը նուիրած է բարձրագոյն ջղային գործունէութեան մասին ուսմունքի կարգ մը արմատական ուղղութիւններու մշակման, մեծ նպաստ բերելով բնախօսութեան զարգացման: Մնայուն տնօրէնն էր Խորհ. Միութեան Գիտութիւններու Ակադեմիայի բարձրագոյն ջղային գործունէութեան եւ ջղա – բնախօսութեան հիմնարկի:

×

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երկու օրով Հայաստան այցելած է Ամերիկացիներէ կազմուած պատուիրակութիւն, որուն մէջ «Նէյշըն» հանդէսի հրատարակիչը՝ Համիլթըն Ֆիշ, Պալթիմորէն քահանայ մը, Պրուքլինի սպառազինման հարցերու հետազօտման հիմնարկի տնօրէն Ռենտըլ Ֆոպէր եւ այլք: Հիւրերը ընդունուած են Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի պրեզիտիումի փոխ – նախագահ Յովհաննէս Բաղդասարեանի կողմէ, այցելած են Երեւանի տեսարժան վայրերը, Ծիծեռնակաբերդի Յուշարձանին մօտ մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգած են 1915–ի Եղեռնի նահատակներու յիշատակը, Էջմիածնի մէջ ընդունուած են Վազգէն Ա.ի կողմէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՍՔԱՐ – ՄԻԹԵՐԱՆ ամէն կողմ կը դիմեն ձայն մը աւելի քաղելու համար: Երկուշաբթի օր ընկերվարական թեկնածուն կ'այցելէր Ալֆորվիլի մէկ ծերանոցը մինչ նամակներու փոխանակութեամբ մը, կը հաստատուէր որ «դէմ առ դէմ»ը տեղի պիտի ունենար Երեքշաբթի իրիկուն, երկու թեկնածուներն ալ քիչ մը ջուր խառնած ըլլալով իրենց գինիին: Այլ խօսքով Միթերան կ'առաջարկէր չորս լրագրողներ այբբենական կարգով, Ժիսքար կ'ընդունէր առաջին երկուքը՝ Տիկին Միշէլ Քոթա եւ Ժան Պուասոնա ինչ որ ըսել կուտար միւս երկուքին՝ Կի Թոմա եւ Ժան – Ֆրանսուա Քան, որ զոհն են այբուբենին...: Միւս կողմէ, ամէնէն յետին կազմակերպութիւնը կամ միութիւնը դիրք կը ճշդէ ըստ իր հարցումներուն ստացած պատասխաններուն թեկնածուներէն հակառակ անոր որ ծանօթ են ընտրական խոստումները...

ԼԻԲԱՆԱՆ հանդարտ է եւ վերջին հրադադարը յարգուած մինչ կը շարունակուին Լիբանան – Սուրիա խօսակցութիւնները: Պեկին կը շարունակէ պահանջել որ Սուրիա իր հրթիռները քաշէ Լիբանանէն, ընդունելով հանդերձ Թայմի տուած տեսակցութեան մը ընթացքին թէ պատերազմ մը՝ Սուրիոյ հետ անհաւանական է:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Մեծ Գերեզմանատուներու եւ Փոքրիկ Գերեզմանատան Պատմութիւն մը

ԽՄԲ. – «Հիւրրիյէթ»ի մէջ Հասան Փուլուր յօդուած մը ստորագրած է «Նայեցէք ի՞նչ ըսեր է Էրզրումի քաղաքապետ Զաքիր պէյ» խորագրուած եւ ուր իսկապէս ապշեցուցիչ բաներ կարելի է կարդալ, ի մէջ այլոց թրքական եւ հայկ. մեծ ու փոքր գերեզմանատուներու պատմութիւն մը, որմէ «հաշուական» փաստոր եզրակացութիւններ քաղեր է Էրզրումի երբեմնի քաղաքապետ՝ Զաքիր պէյ...

×

ԻՒՆՉ ԸՍԵՐ Է ԶԱՔԻՐ ՊԷՅ

Ափ մը Հայեր Աթէնքի մէջ հաւաքուելով մեր արեւելեան նահանգները ուզեր են:

Է՛հ, ինչ կայ որ, կ'ուզեն կ'ուզեն: Կարեւորը ուզելն չէ, առնելն է:

Արդէն այս մէկը նոր խնդիր մը չէ որ...

Ի՞նչ պէտք կայ ատոր համար հիմա այս աղմուկն բարկանալ, այսքան մեծցնել խնդիրը:

– Հրամմէ, ախպարիկ, կ'ըսես:

– Եկուր, ահաւասիկ Էրզրումը, ահա Կարսը, ահա Պիթլիսը, ահա Ատանան, ահա Վանը: Եկուր, առ:

Այն ատեն կը հասկցուի, թէ որն է դժուարը. առնե՞լ, տա՞լ:

Ահա թէ ինչու տեղը չկայ բարկանալով խուճապի մատնելու, նաեւ հանգիստը փախցնելու Հայկական ծագումով մեր հայրենակիցներուն, որոնք Օսմանցիներէն ի վեր հաւատարիմ Հայրենակից» կոչուած են:

×

Այս Հայկական հարցը Առաջին Համաշխարհային Պատերազմի օրերէն վերջ ալ մեր գլխուն եկած էր, եւ թէ շատ աւելի ծանր պայմաններու տակ:

Այդ օրերուն պարտեալ կայսրութեան մը հողերը բաժան բաժան կ'ըլլային: Սէվրի մէջ, քարտէսի վրայ, ամէն մարդ հողի կտոր մը կ'առնէր ու կ'երթար: Հայերն ալ, զիրենք Օսմանցիներու վրայ քալեցնողներէն կը պահանջէին այդ հրնազանդութեան վարձատրութիւնը: Բայց երբ կարգը հաշիւ տեսնելու եկաւ, այդ Պետութիւնները կռնակ դարձուցին Հայերուն: Եթէ բացատրութիւնը ներելի է, անոնք Հայերուն աղուոր Գազըէ մը նետեցին: Մինչդեռ Հայերը շատ բան մը չէ որ կ'ուզէին: Արեւելեան եւ Արեւմտեան Անատոլուն կը պահանջէին: Այս հողերուն վրայ Հայաստանի Պետութիւն մը պիտի հիմնէին:

Հայոց պահանջներուն առաջին դէմ ելլողը Անգլիան եղաւ: Անգլիացիները Թուրքիոյ վերածեցին այդ պահանջները: Վերջը եկան Ֆրանսացիները: Անոնք ալ Կիլիկիոյ վրայ իրաւունքներ ունենալ ճառեցին:

Հայերը ինչ յուսացած էին եւ ինչ կը գտնէին:

Անոնք կարծած էին որ այդ հողերը իրենց պիտի հրամցուէին ոսկի պնակներու մէջ:

Բայց շուկային հաշիւը տարբեր դուրս եկաւ: Գործերը դժուարացած էին:

Ամերիկայի Նախագահ Ուիլըընէն օգնութիւն ուզուեցաւ: Ուիլըսըն Անգլիացիներէն եւ Ֆրանսացիներէն աւելի լայնատարած Հայաստան մը ծրագրեց: Բայց ամերիկացի զօրավար Հարպուրթ տուաւ տեղեկագիր մը, որ Ուիլըսնի ծրագիրը խանգարեց: Ամերիկա զօրավար Հարպուրթի նախագահութեան տակ պատուիրակութիւն մը ուղարկեց Թուրքիա: Այս պատուիրակութիւնը 1919–ի Սեպտեմբերին եւ Հոկտեմբերին շրջեցաւ Արեւելեան Նահանգներու մէջ: Ամերիկացիներու տրուած տեղեկագրին մէջ պնդուած էր որ այս Նահանգներուն մէջ Հայերը մեծամասնութիւն կը կազմէին եւ յոռի վերաբերում կը տեսնէին Թուրքերէն:

Ամերիկեան Պատուիրակութիւնը Կարսէն վերջ Էրզրում եկաւ: Հոն պատուիրակութեան անդամներուն բացատրութիւններ կը տրուէին Հայոց մասին: Քաղաքապետ Զաքար Պէյ ամերիկացի Զօրավարը կանչեց պատուհանի մը առջեւ եւ անոր ցոյց տուաւ Կէզի ու Գավաքի գերեզմանները:

– Տեսէք, ասոնց բոլորն ալ Թուրքերու գերեզմանատուներ են, ըսաւ, ուրիշ տեղեր ալ ասոնց տասնապատիկ մեծութեամբ գերեզմանատուներ կան: Նայեցէք, սա միւս կողմն ալ պատով շրջապատուած փոքրիկ գերեզմանատուն մը կայ: Այդ ալ Հայոց գերեզմանատունն է: Հիմա հասկցաք թէ Հայե՞րը շատ են Էրզրումի մէջ, թէ Թուրքերը: Հայերը իրենց մեռելները կերած չեն, չէ՞:

Զօրավար Հարպուրթ այս շրջապտոյտէն վերջ 1919–ին տեղեկագիր մը տուաւ ամերիկեան Ծերակոյտին եւ ըսաւ.

– Սեւ Ծովէն մինչեւ Իրան, ամէն կողմ շրջեցանք: Բայց ոչ մէկ փաստ կրցանք գտնել Հայոց պնդումներուն մասին:

Ահա թէ ինչու կ'ըսենք որ պէտք չկայ հարցը այսքան մեծցնելու:

Դաս առնելու ենք Էրզրումի Քաղաքապետ Զաքիր Պէյէն:

Մանաւանդ բնաւ բարկանալու չենք Հելլէններուն, որոնք այս գործին համար սեղան կը պատրաստեն:

Դուք չէ՞ք գիտեր Հելլէնները:

Ցիսուն տարին անգամ մը մեզմէ ապտակ մը կ'ուտեն, յետոյ յիսուն տարի անոր վրէժը լուծելու կ'աշխատին:

Պոչի ցաւը դժուար է:

Մենք պոչի ցաւին ինչ ըլլալը չենք գիտեր, ատոր համար ներողամիտ աչքով նայելու ենք պոչի ցաւ ունեցողներուն:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻ ԿԱԹՈՒԱԾ ՈՒՆԵՑԱԾ Է

Ցաւով իմացանք որ Ուիլիըմ Սարոյեան երկու շաբաթ առաջ, մասնակի կաթուած մը ունեցած է ձախ կողմը եւ փոխադրուած Ֆրէզնոյի «Վեթերաններու հիւանդանոցը»: Բարեբախտաբար օրէ օր զգալի բարելաւում նկատուած է իր վիճակին մէջ, եւ այժմ յոյս կայ որ կատարելապէս լաւանայ եւ հարուածը ոչ մէկ հետք ձգէ:

Արագ ապաքինում կը մաղթենք սիրելի գրագէտին, որ Փարիզ իր բնակութեան շրջանին, կ'աշխատակցէր նաեւ կանոնաւորաբար «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽՄԲ. – 1980 Օգոստ. 10 – 17, Պուքրէշ տեղի ունեցած պատմաբաններու 15–րդ միջազգային համագումարին, 2500 պատգամաւորներու կարգին մասնակցած էր նաեւ Հայաստանի Ակադեմիայի անդամ Գէորգ Ղարիբջանեան եւ այդ առթիւ կարդացած դասախօսութիւն մը՝ «Համալսարանական կրթութիւնը միջնադարեան Հայաստանում եւ Հայերը Եւրոպայի ու Ռուսաստանի համալսարաններում» նիւթին շուրջ: Կուտանք ակադեմականին զեկուցման գլխաւոր մասերը, արեւմտահայերէն:

×

Ծանօթ է, որ համալսարաններու ըստեղծումը անհրաժեշտ դարձած է հասարակութեան տնտեսական զարգացման, քաղաքներու աճի, արհեստներու, առեւտուրի, մշակութային վերելքի հետեւանքով: Համալսարաններու զարգացման օժանդակած է նաեւ միջին դարերուն փիլիսոփայական նոր ուղղութիւններու յառաջացումը: Եւրոպայի մէջ առաջին համալսարանները հիմնադրուած են ԺԲ. դարուն՝ Իտալիա, Սպանիա, Ֆրանսա:

Այդ նոյն ժամանակ, շատոնց արդէն, Հայաստանի մէջ կային զարգացած քաղաքներ, որոնք ծանօթ էին իբրեւ արհեստներու, առեւտուրի, մշակոյթի կեդրոններ:

12 – 4–րդ դարերուն (Ն. Ք.) կազմաւորուած է հայ ժողովուրդը: 9 – 6–րդ դարերուն ստեղծուած ու զօրացած է Խորհ. Միութեան հողամասին վրայ առաջին Պետութիւնը, Ուրարտուն, որուն քաղաքներէն էր Էրեբունի՝ Հայաստանի մայրաքաղաք Երեւանի նախորդը: Ն. Ք. 189–ին կը հիմնուի Մեծ Հայքի թագաւորութիւնը՝ Արտաշէսեան հարստութիւնը, որ իր բարձր զարգացման կը հասնի 95 – 55 թուականներուն (Ն. Ք.)՝ Մեծն Տիգրան թագաւորի ժամանակ: Հակառակ հռոմէական, պարսկական, արաբական, սելճուք – թաթարական, մոնկոլական ու օսմանեան բանակներու նուաճողական քաղաքականութեան, որուն հետեւանքով մեր երկիրը բազմիցս բաժան – բաժան եղաւ օտար պետութիւններու միջեւ, հայ ժողովուրդը կը շարունակէր զարգացնել իր մշակոյթը: Անոր ազդապահպանման համար անգնահատելի նշանակութիւն ունեցաւ հայկական տառերու ստեղծումը 396–ին, Հանճարեղ Մեսրոպ Մաշտոցի կողմէ, կարեւոր ազդակ հանդիսացաւ գիտութեան մը մշակոյթի բուռն վերելքի համար: Ե. դարու պատմաբան Մովսէս Խորենացի, Դաւիթ Անյաղթ փիլիսոփան, Է. դարու գիտնական Անանիա Շիրակացի, Ժ. դարու մեծ մտածող եւ բանաստեղծ Գրիգոր Նարեկացի եւ շատ ուրիշներ տակաւին այն ժամանակ իրենց ազդեցութիւնը ունեցան Եւրոպայի ու Ասիոյ շատ մը ժողովուրդներու գիտութեան ու մշակոյթի զարգացման վրայ: Թ. դարուն հայ ժողովուրդի հերոսական պայքարի հետեւանքով կը վերականգնի Հայաստանի անկախութիւնը, զոր ան կորսնցուցած էր Դ. դարու վերջաւորութեան: Աննախընթաց զարգացում կ'ունենան Հայաստանի քաղաքները՝ Դուինը, Նախիջեւանը, Անին, Կարսը, Վանը եւայլն, որոնք միջազգային ճանաչում կը ստանան: ԺԱ. դարու հայ պատմագիր Արիստակէս Լաստիվերտցի Անին կը կոչէ «տիեզերահռչակ քաղաք»:

Թ. դարէն սկսեալ Հայաստանի մէջ կը բանին զանազան բնոյթի դպրոցներ՝ տուն – դպրոցներ, հանրային դպրոցներ, վանական դպրոցներ: Վերջինները կը բաժնուէին նախակրթարանի եւ բարձրագոյնի: Բարձրագոյն դպրոցները կոչուած են վարդապետարան եւ իմաստասիրական դպրոց կամ համալսարան:

ԺԳ. – ԺԵ. դարերուն հռչակ ձեռք կը ձգեն Տաթեւի եւ Գլաձորի համալսարանները: Անուանի էին նաեւ իբրեւ բարձրագոյն դպրոց Նարեկայ ճարտասանական դպրոցը, Անի քաղաքի իմաստասիրական դպրոցը, Սիս քաղաքի ճեմարան – համալսարանը եւ այլ դպրոցներ:
Հայ պատմիչները կը վկայեն, որ Տաթեւի վանքին կից դպրոցին մէջ կային «անյաղթ փիլիսոփաներ», «անմման երաժիշտներ», «հմուտ քանդակողներ, նկարիչներ», «ճարտար քերականներ», «բանիմաց համարողներ եւ երկրաչափներ», «իմաստուն բնախօսներ եւ տարրաբաններ», «դասասաց, դասերու վարժապետներ եւ բանիրուն, գիտուն վարդապետներ» եւայլն: Անոնք երկրի զանազան կողմերէ եկած երիտասարդներու համար դասախօսութիւններ կը կարդային բազմաթիւ գիտութիւններու մասին, կը վերլուծէին կրօնական եւ փիլիսոփայական թարգմանուած եւ ինքնուրոյն գիրեր, կ'ուսումնասիրէին երաժշտութիւն, նկարչութիւն եւ այլ առարկաներ: Տաթեւի դպրոցը Հայոց առաջին դպրոցներէն էր, ուր թափանցեցին աշխարհիկ, բնական ու համարողական գիտութիւնները: Հին աղբիւրներու մէջ Տաթեւի դպրոցը կը յիշատակուի իբրեւ «վարդապետարան», «լսարան», «վարժարան», «ուսումնարան» եւ «համալսարան»: Տարբեր ժամանակներ հոն ուսանած են 80 – 250 հոգի: Տաթեւի բարձրագոյն դպրոցը խոշոր կական համալսարան դարձաւ ԺԴ. դարու կէսէն, երբ անոր գլուխը անցան Յովհան Որոտնեցի եւ ապա՝ անոր աշակերտը՝ Գրիգոր Տաթեւացի: Այդ ժամանակ դպրոցը դուրս ելլելով վաղ միջնադարու հոգեւոր ու սահմանափակ վիճակէն, աչքի կը զարնէ ուսուցանուող առարկաներու զանազանութեամբ, բնական ու մարդասիրական գիտութիւններու մարզին մէջ հմուտ դասախօսներով, որոնք կը ղեկավարէին պատմական Հայաստանի հարաւ – արեւելեան մասը կազմող Սիւնիք նահանգի կրթական գործը:

Յովհան Որոտնեցի աւարտած էր Գլաձորի համալսարանը, ուր դասախօսած էր փիլիսոփայութիւն եւ իմաստասիրութիւն: Ան ճամբորդած էր Անդրկովկաս, Թիֆլիս, Երուսաղէմ, Երզնկա, Տրապիզոն, վիճաբանելով ժամանակի անուանի մտածողներու հետ, աչքի զարկած էր իր համարձակութեամբ ու խոր գիտելիքներով: Ան ծանօթ էր յունական փիլիսոփայութեան, Արիստոտէլի, Պորփիւրի, Փիլոնի գործերուն: Ժամանակակիցները Տաթեւը համարած են երկրորդ Աթէնք Հայաստանի մէջ եւ բազմաթիւ հեղինակութիւններու կեդրոն, որոնց մէջ յատկապէս կը յիշատակուին Յովհան Որոտնեցի եւ Գրիգոր Տաթեւացի: Ակադ. Հրաչեայ Աճառեան, ուսումնասիրելով Տաթեւի աշխատութիւնները, անոր «Գիրք Հարցմանց»ը համարած է իր ժամանակին համար տեսակ մը հանրագիտարան:

Երեւանի Մաշտոց Մատենադարանը գտնուող ձեռագիրներու մէջ 1291–էն կը յիշատակուի Գլաձորի համալսարանը, որ գոյութիւն ունեցած է մինչեւ 1340: Ունեցած է երեք լսարան՝ ուսումնարան, ներքին եւ արտաքին գրոց, գրչութեան արուեստի (մատենագիտութեան եւ մանրանկարչութեան), խազագիտութեան ու մանրանկարչութեան: Դասաւանդուած են աստուածաբանութիւն, քերականութիւն, ճարտասանութիւն, տրամաբանութիւն, թուաբանութիւն, աստղաբաշխութիւն – տոմարագիտութիւն, երկրաչափութիւն: Տաթեւի համալսարանը իր բնոյթով հանրային գիտութիւններ ու արուեստներ ուսուցանող հաստատութիւն մըն էր: Դասաւանդման գլխաւոր ձեւը եղած է դասախօսութիւնը: Ուսման տեւողութիւնը եղած է 7 – 8 տարի, տուած է մօտ 350 շրջանաւարտ՝ ուսուցիչ – վարդապետներ: Գլաձորի դպրապետը՝ համալսարանի տեսուչը, տարիներ եղած է Եսայի Նչեցի, որ ծանօթ է իբրեւ մանկավարժ, մատենագիր, հանրային ու եկեղեցական դէմք: Ժամանակակիցները Գլաձորը կը կոչէին «մեծ դպրատուն», «երկրորդ Աթէնք» եւ «մայրաքաղաք ամենայն իմաստից», «հռչակաւոր, սուրբ մենաստան համալսարան», «գլուխ դպրաց», «համալսարան ամենայն իմաստութեան»: Եսայի Նչեցի Գլաձորի համալսարանի ուսուցումը բնորոշած է որպէս «կրթութիւն տեսական եւ գործնական իմաստից»: Հոն կ'ուսումնասիրէին Արիստոտէլի, Պորփիւրի, Դիոնիս Թրակացիի, հայ անուանի փիլիսոփաներ Դաւիթ Անյաղթի, Եզնիկ Կողբացիի եւ այլոց աշխատութիւնները եւ անոնց մեկնութիւնները, կը բազմացնէին ու կը թարգմանէին հին գիրքերը, կը գրէին նոր գիրքեր, կը կազմէին դասագիրքեր, ձեռնարկներ, հաւաքածոներ ու կը համակարգէին ձեռագիրները, կը ծաղկազարդէին ու կը նկարազարդէին զանոնք: Գլաձորի աշակերտները իրենց ուսուցիչներուն հետ քարոզներ ու ճառեր կը կարդային նաեւ համալսարանէն դուրս:

ԱԿԱԴ. ԳԷՈՐԳ ՂԱՐԻԲՋԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄՇՈՅ ԱՇԽԱՐՀ

ԲՏԷԵԱՆ ԳԵՐԴԱՍՏԱՆԸ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Մշոյ մէջ, տեսած եմ նաեւ, Սարգիս էֆէնտի Բոէեանի մէկ քոյրը Օր. Սաթենիկ, որ նոր վերադարձած էր Պոլսէն: Խարտեաշ ու նրբամարմին Սաթենիկ Բոտէեան, վարպետ կարուհիի համբաւը կը վայելէր եւ Մշոյ աղջկանց վարժարանի ձեւագիտութեան ուսուցչուհի էր: Սաթենիկ Բոէեան, ամուսնացաւ, ծանօթ գրագէտ Գալուստ Անդրէասեանի եղբօր Սարգիս Անդրէասեանի հետ, ունեցաւ Պատրիկ անունով մանչ զաւակ մը, քանի մը տարի վերջ, իր ամբողջ ընտանիքով մարտիրոսուեցաւ Տարօնի կոտորածէն...:

Սաթենիկ անունը, ինծի յիշեցուց, ուրիշ ծանօթ գերդաստանի մը մէկ շառաւիղը, Սաթենիկ Մեսրիկեան, որ թըխադէմ երիտասարդ կին մըն էր, Կարինէն հարս եկած էր Մուշ: Սաթենիկ Մեսրիկեան ամուսնացած էր Մշոյ առաջնորդ, երջանկայիշատակ Ներսէս Եպիսկոպոս Խարախանեանի եղբօր, Միսաք Խարախանեանի հետ, որ յայտնի մտաւորական մըն էր եւ երկուքն ալ, կը դասաւանդէին Մշոյ վարժարաններու մէջ: Միսաք եւ Սաթենիկ Խարախանեան, 1913–ին, կը բնակէին Մշոյ Ս. Մարինէի թաղէն, վերին թաղ տանող ճամբուն վըրայ, Նազարէթ էֆէնտի Քէչիչեանի ապարանքին դիմաց եւ մեզի, անմիջական դրացի էին: Միսաք Խարախանեան, իր կրտսեր եղբօր Մակարի, զոյգ Սաթենիկներու եւ Օր. Իսկուհի Զիլչեանի (Տիկին Գարմէն) հետ, ազատութեան այդ խաբուսիկ տարիներուն, կիրակի եւ տօնական օրերուն, Մշոյ աղջկանց վարժարանին մէջ, գեղարուեստական եւ հայրենասիրական թատերգութիւններ կը սարքէին, իրենք իսկ ստանձնելով գլխաւոր դերերը, այսպէս, լուսաւորելով ու խանդավառելով, բռնակալութեան տակ ճընշուած Մշոյ ազատատենչ ժողովուրդը:

Մշոյ մէջ, յաճախ, զանազան առիթներով այցելած ենք մեր խնամիներուն, Բոէից տունը:

Անգամ մը, հայրս, շրջազգեստի մը համար Պոլսէն ինծի նուէր ղրկած էր կարմիր թաւիշէ կերպաս մը, որպէսզի դպրոցին Նոր Տարւոյ հանդէսին, հագնիմ եւ արտասանեմ: Մայրս, զիս եւ կերպասը հետը առած, գացինք Ջորու Թաղ, մեր խնամիներուն Բոէենց տուն, որպէսզի Պոլսէն նոր ժամանած Օր. Սաթենիկ Բոէեան, իբրեւ նորաձեւութեան հետեւող վարպետ կարուհի, կտրէր ու կարէր հագուստը: Ուրախութեամբ կը յիշեմ այդ այցելութիւնը, իբրեւ մանկութեանս երջանիկ օրերէն մէկը: Համակրելի Սաթենիկ Բոէեան, խնդումերես, կատակներով ու ծիծաղներով չափեց ձեւեց կերպասը եւ կարեց գեղեցիկ հագուստ մը, զոր դպրոցական հանդէսին հագնելով բեմ բարձրացայ: Սակայն, ուրիշ այցելութեան մը առթիւ, մանկական յիշողութեանս մէջ, դրոշմուած է ողբերգական դրուագ մը, Բոէեան գերդաստանի վերաբերեալ, զոր կը գրեմ անհո՜ւն տխրութեամբ:

Ինչպէս ըսի, Բոէեան ընտանիքի մէկ մասը, իբրեւ առեւտրական, կ'ապրէր մօտակայ Խասգիւղի մէջ: Քանի մը ամիս առաջ ամուսնանալու մտադրութեամբ, գիւղէն քաղաք փոխադրուած էր գերդաստանին կորիճ երիտասարդներէն, հազիւ 22 տարեկան Մուշեղ Բոէեանը: Անիկա նոր պսակուած էր, իր սիրած, Բերդի Թաղի ծանօթ ընտանիքի մը աղջկան, գեղեցիկ Մանիայի հետ, որ Մշոյ աղջկանց վարժարանի փայլուն շըրջանաւարտներէն էր: Նոր հարս, նոր փեսայ, Մուշեղ եւ Մանիա, մեղրալուսնի օրեր կ'ապրէին Ջորու Թաղի իրենց բընակարանին մէջ: Մուշեղ, Պոլիս ուսած, ազատամիտ երիտասարդ մըն էր, իսկ Մանիա, Մշոյ սարերու եղնիկ մը, թըռվռուն ու գրաւիչ: Օր մը, երբ անոնք ազատօրէն կը սիրուըտին ու կը գգուըտին եղեր, կատակներ ընելով հարսանեկան սենեակին մէջ, Մուշեղ, որ աըրճանակ կրելու սովորութիւն ունի եղեր, երբ պահ մը անկողնոյ վրայ երկարած է հանգչելու, զէնքը կը հանէ գրպանէն ու կը զետեղէ քովը գտնուող ցածլիկ աթոռին վրայ: Իր փառփռուն կինը, Մանիան, զէնքը պարապ կարծելով, կատակո՞վ, թէ, անխոհեմութեամբ, կը վերցնէ ատրճանակը եւ խնդալով կը քաշէ ըլթակը. յանկարծ, գնդակ մը կը սուրայ եւ կը հասնի անկողնոյ վրայ պառկած Մուշեղի սրտին...: Մահը կ'ըլլայ վայրկեանական...: Այնուհետեւ, ընթերցողին կը ձգեմ երեւակայել դաւառացի նոր հարսին, սպաննուած նոր փեսայի ընտանեկան պարագաներու սարսափն ու յուսահատութիւնը ու նաեւ, քաղաքին մէջ հրջան ընող, տգէտ ժողովուրդին բամբասանքները:

Կ'ըսէին թէ, Մանիա յուսահատութենէն քանի մը անգամ փորձած էր անձնասպան ըլլալ: Հարսը, այդ օրերուն դեռ կը մնար իր կեսրանց տուն. հսկողութեան ներքեւ: Կը մերժէր վերադառնալ իր հերանց տուն: Փակուած, հարսանեկան սենեակին մէջ, մտամոլո՛ր, կառչած կը մնար իր պաշտած ամուսնոյն յիշատակին, զոր ինք սպաննած էր ակամայ...: Ահա՛, այս անակնկալ դըժբախտութեան եւ խոր սուգի առիթով, մայրս զիս հետն առած, գացինք Բոէենց տուն ցաւակցութեան, աղէտէն քանի մը օր յետոյ:

Ես, այդ օրերուն շող – դողէ կը տառապէի: Մշոյ մէջ շատ սովորական եւ տարածուած հիւանդութիւն մըն էր ջերմը, այդ ժամանակ: Երբեմն օր ընդ մէջ, երբեմն ալ ամէն օր, կը շողցնէի, կը դողցնէի եւ կ'իյնայի անկողին, մինչեւ որ տագնապը անցնէր:

Հակառակ առողջական վիճակիս, մայրս, ստիպուած, զիս հետն առած, գացինք ցաւակցութեան:

Շատ փոքր էի, սակայն, լաւ կը յիշեմ, ամառնային տաք օր մըն էր, մենք, Բերդի Թաղէն, քալելով, հասանք Սուրբ Մարինէի Թաղ ու անկ էալ յառաջացանք դէպի Ջորու Թաղ. անցնելով տարաբախտ քրոջս Հայկանոյշի կեսրանց, Բարսեղ Աղայենց տան առջեւէն, կտրեցինք կամուրջը ու հասանք Ջորու Թաղ. մեր ետին ձգելով քաւոր Տիգրան Սինոյեանի բընակարանը, ուղղուեցանք դէպի վեր: Բարձունքին, պահապան հրեշտակի նման կանգնած էր Շէկ – Աւետրան եկեղեցին, յարակից Կեդրոնական դպրոցը եւ գերեզմանատունը, ուր, քանի մը տարի առաջ, թաղուած էր վաղամեռիկ քոյրս Հայկանոյշ: Ի տես Շէկ – Աւետրան եկեղեցիին ու գերեզմանատան, մայրս, խորունկ ա՜խ մը քաշեց ու երեսը խաչակնքեց: Մենք, քրտնած ու թաշկած, հասանք մեր սգաւոր խնամիներուն տան դըրան առջեւ, որուն ձախ կողմը կը գտնուէր Բոէենց զուլալ աղբիւրը: Արեւէն այրած, լեզուս պապակած, վազեցի դէպի աղբիւր ու աճապարանքով, քանի մայրս չէր մօտեցած, կլլեցի ումպ մը պաղ ջրէն ու զովացայ. մայրս տեսաւ ու պոռաց.

«Լա՜օ, զուրպա՜ն էղնիմ քըզի՛, դի խմի, պա՛ղ է, կը դողցո՞ւս» ու հանդիմանելով, քաշեց թեւէս եւ առաջնորդեց մեզ դէպի դռնէն ներս: Պահ մը կեցանք ընդարձակ պարտէզին մէջտեղ, շունչ մը առնելու: Պարտէզին խորը, դէպի աջ, ծառերուն մէջէն կը տեսնուէր Բոէենց տունը:

Լռութիւն կը տիրէր չորս կողմ...: Մայրս, ի զո՜ւր փնտռեց տանը չէմքին, Բոէենց Հաճի Խաթունի երկար ու սպիտակ բացուած մարմինը եւ հիւրընկալ ժպիտը, երբ մեզ կ'ընդունէր, ամէն անգամ որ այցելէինք իրենց: Մեր տունաձայներէն, տան դուռը բացուեցաւ ու երիտասարդ կին մը, եազման քթին քաշած, ներս հըրամցուց մայրս: Հիւրասրահին խորը, բազմոցի մը վրայ ծալապատիկ նստած, տեսանք, թեւերը կուրծքին խաչաձեւած, սեւաւոր Հաճի Խաթունը, որ գլուխը կ'երերցնէր ու. «որդի՜ք, քու կանանց արեւուն մեռնիմ»... կ'ըսէր ու կը սըրբէր արտասուքը: Մայրս, ծռեցաւ ու հեծկլտալով փաթթուեցաւ անոր վզին ու. «Սուրբ հոգւով մխիթարուիք» մրմնջեց, նստաւ բազմոցին: Մինչ երկու կիները, թաշկինակները հանած ողբաձայն կը պատմէին եղերերգութիւնը եւ կուլային, ես, Հաճի Խաթունի ձեռքը համբուրելէ յետոյ, շրջապատուած տանը երախաներով դէպի ու ջահէլներով, առաջնորդուեցայ դէպի տանը ետեւը գտնուող, պարտէզին վըրայ նայող պատշգամը, ուր հանգչեցայ պահ մը: Քիչ վերջ, կիներէն մէկը ձեռքես բռնած, զիս տարաւ ներսնտուն, անբախտ Մանիային սենեակը, ուր, տարաբախտ Մուշեղի արեան հետքերը նոր մաքրած էին...: Ցատակը փռուած, Մանիան նաշխուն կապերտին վրայ, Մանիան նստած էր սենեակին մէկ անկիւնը...: Նոր հարսը, եազման քաշած երեսին, աչքերը յառած գետին, լուռ ու մունջ կ'արտասուէր...: Մշոյ աղջկանց վարժարա-

[illegible]

Քարաքասի մէջ (Վենեզուելա) Մայիս 14-էն 29 տեղի կ'ունենայ Ֆրանսահայ ծանօթ նկարիչ՝ Ռիշար Ժերանեանի գործերու ցուցադրութիւնը. — (Կալեռիա Վալէռ Առթէ Օթէլ Ֆամանաքօ): Այս առթիւ լոյս տեսած քաթալոկը հակիրճ գիծերով կուտայ Ժերանեանի կենսագրականը, շահած մրցանակները, հաւաքական ցուցահանդէսները որոնց մասնակցած է ինչպէս նաեւ՝ անհատական, աշխարհի ամէն կողմը, 1953-էն 1981:

Նկարիչին արուեստը կը ներկայացուի սպաներէնի թարգմանուած Ժերար Մուակի մէկ ներածականով:

ԳՈՂՑՈՒԹԻ ԳՈՂՈՒԹ

ՊԼՈՎԴԻՒԻ Մշակոյթի Տունը, Ապրիլ 5-ին, տեղի ունեցած է «Երեւան» կազմակերպութեան դասախօսական երեկոյթը, նուիրուած Միքայէլ Նալբանդեանի, անոր մահուան 115-ամեակին առթիւ: Դասախօսած է Զատիկ Ղազարոսեան ներկայացնելով Միքայէլ Նալբանդեանի կեանքն ու գործը, անոր գաղափարներու աշխարհը:

նի բարձրագոյն դասարանի աշակերտուհի Մանիան, ծանօթ էր մեզի, փոքրերուս: Վառվռուն, խօսուն խնդացող, համարձակ աղջիկ մըն էր անիկա եւ սիրուած բոլորէն, ինքն ալ, խենթի նման կը սիրէր պզտիկները: Տնեցինները, ջանացին գիս մօտեցնել սգաւոր հարսին, պահ մը անոր թախիծը փարատելու եւ զայն մխիթարելու յոյսով: Բայց, նոր հարսին սրտէն, արի՞ւն կը կաթէր ու վէրքը, խորունկ էր...:

Ան 'աշխարհի հետ խռոված, արձանի պէս նստած էր անշարժ: Ժամ մը վերջ, լեմ գիտեր Բոէենց աղբերի պաղ ջրէ՞ն, թէ, մեռելաշո՛ւնչ մթնոլորտէն, սկսաւ մրսիլ ու սրսփալ, շողն ու դողը բռնեց ամբողջ մարմինս, այդ պահուն միայն, արցունքները կլլելով, Մանիան գրկեց գիս ու պառկեցուց իր հարսանեկան անկողնին մէջ, սպաննուած Մուշեղի մահիճին ու վրաս լեցուց բուրդէ վերմակներ, որոնց ծանրութեան տակ թաղուած մարմինս, սկսա՛ւ այրիլ ու մրկիլ: Ժամերով մրսպացի, դողցուցի ու շողցուցի: Կէս օր տեւող ջերմախտէ վերջ, բացի աչքերս: Երեկոյեան մօտ, մօրս եւ տան ծառային ընկերակցութեամբ, վերադարձանք մեր տուն, Բերդի թաղ, հոգիս լեցուած ցաւալի օրուան մը տխուր յիշատակներով...:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 4000 ՀՈԳԻ

Ուրբաթ, Ապրիլ 24 Լիոնի հայ գաղութն ալ ոգեկոչեց անթառամ յիշատակը մեր մէկ ու կէս միլիոն անմեղ զոհերուն, գործադրուած Թուրք կառավարութեան կողմէ 1915-ին:

Առաւօտեան ժամը տասին տեղւոյս Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց տեղւոյս հոգեւոր հովիւ Նորվան վրդ. Զաքարեան, մասնակցութեամբ եկեղեցւոյ երգչախումբին:

Պատարագին ներկայ էին կաթողիկէ եկեղեցւոյ հայր Միշալոն, հայ կաթողիկէ համայնքին կողմէ Գէորգ վրդ. Զապարեան, բողոքական համայնքին կողմէ պատուելի Լեւոնեան:

Հայր Միշալոն մեր նահատակներուն ուղղած իր պատգամին մէջ ըսաւ. Հայ ժողովուրդը առաջին քրիստոնեայ ժողովուրդն է. յիշելով մեր ժողովուրդին բարեմասնութիւնները, թելադրեց հաւատարիմ մնալ մեր նահատակներու պատգամին. պահել մեր յոյսն ու հաւատքը. որովհետեւ առանց յոյսի եւ հաւատքի ժողովուրդները դատապարտուած են անհետանալու»:

Կէս օրէն յետոյ կեդրոնական Ֆրանսայի Հայ Դատի Յանձնախումբը նախորդ տարիներուն նման կազմակերպած էր ժողովրդային համախմբում մը, Պէլքուռ հրապարակին վրայ, որուն ներկայ գտնուեցան 4000 հայորդիներ մեծամասնութեամբ երիտասարդներ, եկան բոլոր շրջաններէն:

Ժամը 16-ին օրուան խօսնակ Վարուժան Գրիգորեան բացումը կատարեց համախմբումին, խօսքը տալով Վիլէօրպանի երեսփոխան - քաղաքապետ Պր. Շառլ Էռնիւի որ ըսաւ. - «Այսօր կրկին հաւաքուած ենք, այս հրապարակին վրայ ոգեկոչելու համար 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը՝ գործադրուած Թուրք կառավարութեան կողմէ 1915-ին, որուն նպատակն էր վերջ տալ հայ ժողովուրդի գոյութեան, այդ թուականէն 66 տարիներ յետոյ չգտնուեցաւ Թուրք մը որ քաջութիւնը ունենար հետեւելու Վիլլի Պրանտներու օրինակին»:

Յարգելի քաղաքապետը այս առթիւ կարդաց 16 Սեպտեմբեր 1915, հեռագիրը, Ներքին Նախարար Թալէաթի ստորագրութեամբ, որ կը հրահանգէր կոտորել անխնայ բոլոր Հայերը առանց սեռի եւ տարիքի խտրութեան: Իր խօսքը վերջացուց ըսելով. մենք մեր հանգամանքներու բերումով պիտի շարունակենք մեր աշխատանքները, որպէսզի հայ ժողովուրդը օր մը կարենայ տիրանալ իր պապենական հողերուն:

Երեսփոխան Միշէլ Նուառ շեշտեց որ երբեք եւ երբեք ներելի չէ որ կարգ մը նահանգներու մէջ թոյլ տրուեցաւ որ Թուրքերը ցոյցեր կատարեն, այս կամ այն քաղաքին հրապարակին վրայ ընդդէմ՝ ֆրանսահայ Ֆրանսացի ժողովուրդին. մենք պիտի պահանջենք օրուան կառավարութենէն որ մեր քաղաքի Թուրք հիւպատոսը հեռացուի մեր քաղաքէն. մենք ոչ մէկ նկատում ունինք եւ կամ ակնկալութիւն. այլ կ'ըսենք որ հայ ժողովուրդը դատը արդար եւ մարդկային է. պէտք է խաղաղ միջոցներով լուծում մը գտնէ այս ժողովուրդին խնդիրը:

Հայ Դատի Յանձնախումբի կողմէ Պր. Այնթպլեան, կէս ժամ տեւող կուռ եւ համոզիչ լեզուով խարանեց բոլոր անոնք որոնք դաւաճանեցին եւ դեռ լուռ կը մնան այս ժողովուրդին արդար դատին հանդէպ: Երիտասարդը շեշտեց հայ ժողովուրդի զաւակները առանձին մեծ պատերազմին, երբեք չսակարկեցին իրենց արիւնը, Վէրտէօնէն Տարտանէլ, Կիլիկիայէն մինչեւ Բաքուի քարիւղի ճամբաները պաշտպանեցին եւ նպաստեցին Դաշնակիցներուն: Եւ սակայն այն Պետութիւնները որոնք ստորագրեցին 1920 Օգոստոս 10-ին Սեւրի դաշնագիրը ճանչնալով հայ ժողովուրդի ազատ ապրելու եւ ազատ ստեղծագործելու իրաւունքը, նոյն այդ պետութիւնները դրժեցին իրենց ստորագրութիւնը Լօզանի չարաբաստիկ դաշնագրով: Ո՛չ, այլեւս ծագումով հայ Ֆրանսացի քաղաքացիները կ'ըսեն, ժամանակը եկած պէտք է համարել որ այս ժողովուրդն ալ ուրիշ ազգերու նման պէտք է տիրանայ իր պապենական երեք հազարամեայ `հողերուն, եւ խաղաղօրէն իր բաժինը բերէ մարդկային քաղաքակրթութեան վերելքին:

Համախմբում մը որ շատ օրինակելի էր ամէն գետնի վրայ. տեղւոյս հայ ազգային միութեան կողմէ ծաղկեպսակի արարողութենէն յետոյ որ դրուեցաւ դիմադրական ճակատի յուշարձանին վրայ:

Ինչպէս «Յառաջ»ի մէջ, յայտարարուած էր ժողովուրդը կարգապահ կերպով բազմաթիւ եռագոյն զոյգ դրօշակներով եւ այլ եւ այլ ցուցատախտակներու նշանաբանով ուղղուեցաւ դէպի Նահանգապետարան. կտրելով քաղաքի մարդաշատ փողոցները, երգելով ազգային եւ հայրենասիրական երգեր. ներկայ քաղաքապետ - երեսփոխաններու եւ Հայ դատի անդամներէն բաղկացած մարմին մը ներկայացաւ նահանգապետին յանձնելու համար յուշագիր մը. սակայն ցաւալի է դիտել տալ որ տեղական իշխանութեան վերին մարմինը չարտօնեց որ ժողովուրդը ուղղուի դէպի Թրքական

Ի ՅՈՒՇ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՊԱՏԱՐԱԳ ՖՈՒՐՎԻԷՐԻ ՄԷՋ - ԼԻՈՆ

Կիրակի, Ապրիլ 26, առաւօտեան ժամը 11-ին, Ֆուրվիէրի Տիրամօր Տաճարը լեցուն էր հայ եւ ֆրանսացի հաւատացեալներով, որոնք եկած էին աղօթք ու մեծարանք մատուցանելու հայ ազգի Նահատակներու յիշատակին՝ մասնակցելով հանդիսաւոր ձայնաւոր Պատարագին:

Երանութիւններու Աւետարանի ընթերցումէն ետք՝ պատարագիչը, Գէորգ վրդ. Զապարեան, խօսք առնելով հայերէն ապա ֆրանսերէն՝ ի մէջ այլոց ըսաւ. «Կանգնած ենք այս Ս. Սեղանին առջեւ՝ Խորանին վրայ դնելու համար մեր մէկ ու կէս միլիոն զոհերու փառաւոր անուանացանկը հայցելով Աստուծոյ արդար դատաստանը ու մեր սուրբերուն բարեխօսութիւնը»: Քարոզիչ վարդապետը աւելցուց. «Հայ ազգը իր խաչելութեան յուսահատական խաւարէն անցաւ դէպի իր յարութեան յուսադրիչ արեւագալը որ ապագայի հորիզոնին վրայ կը նշուլէ»: Գործնականին գալով՝ պատարագիչ վարդապետը յարեց. «որպէսզի ապագայի անսպասը անակնկալներուն առաջքն առնենք պայման է որ փայլինք մտքի զարգացումով, ուժեղանանք կամքի զօրութեամբ, եւ բարձրանանք հոգւոյ վերանորոգութեամբ»: Զապարեան վարդապետը եզրակացուց Աստուծմէ հայցելով որ՝. «սէր աւելցնէ Հայերուս միջեւ, մեր միութիւնն ամրացնէ ,եւ մեր գաղափարականները վսեմացնէ»:

Ս. Պատարագի երգեցողութիւնը ձեռնհասութեամբ կատարեց Լիոնի Հայ կաթողիկէ ժողովրդապետութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Յակոբ Աբրահամեանի, մասնակցութեամբ երեւելի մեներգակներու, Աստղիկ Կարապետեանի, Լիւսի Քիւմիւրճեանի եւ Ժ. Լ. Սեմերճեանի:

Հաւատացեալները երկիւղածութեամբ հետեւեցան արարողութեան: Երկիւղը փոխուեցաւ յուզումի, յուզումը՝ աղօթքի, աղօթքը՝ յոյսի: Իւրաքանչիւր ոք այդ յոյսի խանդավառութիւնը սիրտը դրած՝ իր հարազատներուն տարաւ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

հիւպատոսարանը ի ցաւ ներկայ հասարակութեան:

Ապրի՛ք երիտասարդներ որ տէր ու պաշտպան կը կանգնիք գործնականօրէն ձեր պապերուն երեք հազարամեայ հայրենի հողերուն, եւ ի խորոց սրտի կ'ըսենք վարձքերնիդ կատար:

Ժողովրդային համախմբումին ներկայ էին Վիլֆրանշի, - Սէն - Շամօնի, Տէսինի, Վիէնի քաղաքապետները եւ կամ անոնց ներկայացուցիչները:

Օրինակելի եւ կարգապահ համախմբում մը:

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ԱՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Այնտեղ, Երեք Ծառերուն մէջ Սօման պիտի հասկնար ամէն բան ու հսկայ խաչքարի մը փաթթուողի աղաչանքով Մարգարի վզին պիտի փաթթուէր: Բայց Մարգարը անոր աղերսէն չպիտի թուլնար եւ երկաթէ մատներով պիտի սեղմէր անոր կոկորդը: Կռուցէն արիւն կաթող աղանիի մը պէս Սօման պիտի ցնցուէր, պիտի թփրտար ու իր խուրձ վարսերուն հետ թոյլ՝ անոր մարմինը Մարգարի ոտքերուն քով պիտի փլէր:

Մարգար իր գործած ոճիրը ուրիշ ոճիրով մը կ'ուզէր քաւել եւ կ'ուզէր արեւէն առաջ Սօմայի դիակը Երեք Ծառերու քարերուն վրայ ձգել: Եւ արեւէն յետոյ կ'ուզէր երթալ իր ընկերներուն, իր շատ սիրած ընկերներուն մօտ:

Երէկ գիշեր այդ չարչրկող մտածումներով երբ Մարգար Սօմայի վրանին մօտեցած՝ էր, անոր անունը չէր կրցած կանչել: Ինչքա՞ն երկչոտ եղած էր: Ամէն անգամ, որ այդ ոճիրի պահը իր գլուխը կը բռնէր, մութին մէջ կ'ուրուագծուէր Սօմայի աղաչաւոր կերպարանքը, եւ անոր աչքերը աւելի կ'աղուորնային:

Մարգար հեռացած էր Սօմայի վրանէն ու բարձրացած վրաններուն վրայ հսկող ապառաժը: Ընկերները զինաթափ ըրած էին զինքը, եւ սակայն ան չէր ուզեր զինաթափուիլ իր հոգիին խորը կատարուող ուժեղ պայքարին մէջ, որ երկու գոմէշներու կռուի մը պէս ահաւոր էր: Այդ պայքարը յոգնեցուցած էր նաեւ Մարգարի մարմինը:

Նստեցաւ այն ապառաժին վրայ, մինչեւ որ նշանտեցաւ, մինչեւ որ արեւը բացուեցաւ:

Գիւղացիները վաղուց արթնցեր էին: Օճախները կը վառէին: Կիները տեղ տեղ լուացքի սկսած էին եւ իրենց լաթերը կը փռէին քարերուն վրայ, երբ ձեռք մը Մարգարի ուսին դպաւ: Վարդանն էր:

— Ի՞նչ կայ, Վարդան, — հարցուց Մարգարը:

— Քեզ կը փնտռէի, Մարգար: Երէկ գիշեր ընկերները շատ յուզուեցան, երբ ձգեցիր ու հեռացար: Անոնք լսեցին, որովհետեւ փետայու նամուսը պահպանող երկաթէ մատն էր որ այս անգամ զինաթափ կ'ընէր Մարգարը:

— Էդ լաւ ըսիր, Վարդան: Եթէ զիս զինաթափ չընէիք, էն ժամանակ ես պիտի պոռայի ձեր երեսին. «Դուք փետայի չէք, փետայի չէք»: Վարդան, ճանս, Աօքոյի էդ խօսքերուն վրայ ես զիս կորցուցի, ղալաթ ըրի: Առքօն ճիշդ էր, Վարդան, պէտք է մտիք տալ էդ ձէնին. թէ չէ Սաքոյի ըսածին պէս Հայոց աշխարհը կը փլի, կը փլի: Վարդան, ճանս, ես տարուեցայ էդ քածով, ես տեսնուեցայ էնոր հետ: Ա՛յ, էս բոլորը քեզի կ'ըսեմ: Իմ ընկերները ինձ համար սիրելի են: Չէ, Վարդան, Մարգարը փետայի չէ, պէտք է քաւէ իր մեղքը՝ էն տաճարէն ներս մտնելու համար:

Մարգարի շրթները յուզումէն կը դողային կարծես: Վարդան օր մը օրանց այդ վիճակին մէջ տեսած չէր զայն:

— Մարգար, եկայ ըսելու որ քու զինաթափութեանդ պատճառով ընկերներու մէջ պառակտում ինկած է: Լուսադէմին Խէչօն ու Առքօն իրար առին: Քիչ մնաց արիւն թափէր, եթէ Սաքոյի հետ վրայ չհասնէինք:

(Շար. 310)

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Առաքելեան զաւակներն ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Առաքելեան, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

Այրի Տիկին ՄԱՐԻԱՄ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆԻ

(Ծնեալ Ժամկոչեան)

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 2-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Չորեքշաբթի, Մայիս 6, ժամը 16-ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Պուա – Քոլոմպի գերեզմանատունը, ուր տը լ'Էկալիթէ, Անիէռ:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչական Ժողովը, Վարիչ Մարմինը՝ Լոզան եւ Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովը կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի, Մայիս 10-ի առաւօտեան, յաւարտ Պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ (15, Ռիւ ժան Կուժոն) Միութեան հիմնադիր՝

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒՊԱՐ ՓԱՇԱՅԻ

Միութեան նախագահներ՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ, ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ – ՆՈՒՊԱՐ եւ ԱՐՇԱԿ ԳԱՐԱԿԷՕԶ – ԵԱՆԻ,

Մեծ բարերարներ՝

ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ Եղբայրներու, ԳԱՅՍԷՐ – ԼԵԱՆ ամոլի եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ ինչպէս նաեւ՝ Միութեան համայն ողբացեալ նուիրատուներու, կտակարարներու, վարչականներու, գործիչներու եւ անդամներու յիշատակին:

Հոգեհանգիստէն ետք, խմբական ուխտագնացութիւն Փէռ – Լաշէզի գերեզմանատունը՝ Պօղոս Նուպար Փաշայի շիրիմին: Աղօթք եւ ոգեկոչումի խօսք: Եկեղեցիէն գերեզմանատուն երթուդարձը ապահովուած է յատուկ օթօքարերով:

Սոյն արարողութեանց կը հրաւիրուին Փարիզի Ազգ. մարմիններ, հայկ. միութեանց ներկայացուցիչները, Հ. Մ. Ը. Միութեան անդամները եւ հայ ժողովուրդը անխտիր:

L'EPHORIE
DE L'EGLISE ARMENIENNE
D'ISSY - LES - MOULINEAUX
présente
A U
CENTRE CULTUREL FRINGHIAN
6, Avenue Bourgain
JEUDI, 7 MAI
Soirée Poétique: *BEDROS TOURIAN*
Organisée par Vazkène Moutafian

ԲԱԵԿԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ – ՃԱՇ

Կազմակերպուած՝ հին եւ նոր Այնթապցիներու համար:

Նպատակ՝ օգտակար դառնալ եւ զիրար ճանչնալ.–

Մայիս 29-ին, Եան'ց:

- Ճ Ա Շ -

Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան Տարեկան ճաշը տեղի կ'ունենայ՝ Մայիս 10, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 1.30-ին, ճաշարան Օփէրա Լաֆայէթի մէջ՝

80, *Rue Lafayette*, *Paris* 9e

Ճաշագին 50 Ֆ.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հանգուցեալ հայրենակից՝ Լեւոն Տօնիկեանի (Տարօնցի) մահուան առթիւ, Մարսէյլի եւ Շրջ. Տարօնի Հայր. Վար– Միութեան Վարչութիւնը եւ բոլոր անդամները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր այրիին՝ Մարկրիթին, զաւակներուն եւ թոռներուն, եւ այս առթիւ՝ կը նուիրեն 100 Ֆ. «Յառաջ» օրաթերթին:

×

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ գաղութիս ամէնէն սիրուած եւ յարգուած՝ Գրիգոր Կիւլեանի մահուան առթիւ՝ իր այրիկան՝ Շաքէ Կիւլեանի եւ իր բոլոր պարագաներուն եւ բարեկամներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ քաղաքի Կապ. Խաչի Վարչ.ը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Նազգաշեանէ 200 Ֆ. իր կնոջ մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի Ն Պ Ա Ս Տ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 30, ժամը ճիշդ 21-ին

Իսի-լէ-Մուլինոյի Քաղաքապետարանի Սրահը

Մասնակցութեամբ՝ – ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

– «ՆԱԽԱՍԱՐԴ» Պարախումբի – ԱՆՐԻ ԹԱՇԱՆԻ

SOIREE ARTISTIQUE

AU PROFIT DU COLLEGE TEBROTZASSERE

SAMEDI, 30 *MAI*, *à* 21 *h. précises*

Avec: ∅ MARTEN YORGANTZ

∅ HENRI TACHAN

∅ l'Ensemble Folklorique «NAVASSAR T»

Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux

25, *Avenue Victor Cresson*, *Issy - les - Moulineaux* (M° *Mairie d'Issy*)

— *Vente des billets*:

— *Collège TEBROTZASSERE*, 1, *Bd. du Nord*, Le Raincy

— *Librairie PALOUYAN*: 9, *Rue de Trévise*, Paris 9e

— *M. KEHYAYAN*: 124, *Ave. Henri Barbusse*, Clamart

— *Station «SHELL»*: *Quai J.Baptiste Clement*, Alfortville

— *«MOBIL Self-Service»*: 34, *Ave.de Rosny*, Villemomble

— *«MARIEES DE REVE»*: 94, *Rue de Cléry*, Paris 2e

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS
Samedi, 9 Mai:
Soirée dansante pour les jeunes.
Musique à gogo.
On s'amusera bien. On dansera, on mangera, on boira.
Participation aux frais: 30 F.
Jeudi, 14 Mai:
Conférence spirituelle sur
«La Famille Chrétienne»
du R.P. Georges ZABARIAN, Directeur du Centre St. Grégoire de Narek

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

———O———

Սուրէն Ալթըփարմաք, Մէրխօցի (Խարբերդի մօտ): Հօրը անունն է՝ Սերոբ: Կ'ենթադրուի թէ՝ Հայաստանէն Ֆրանսա գաղթած է (հաւանաբար՝ Մարսէյլ կամ շրջակայքը):

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի գրել կամ հեռաձայնել.–

M. HOVAGUIM AKYUZ
DIRECTION DU COLLEGE ARMENIEN
TEBROTZASSERE
1, Bd.du Nord, 93340 - LE RAINCY
Tél.: 381. 01. 72

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 75-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Բարձր Հովանաւորութեամբ եւ շնորհաբեր ներկայութեամբ՝

Վ Ա Զ Գ Է Ն Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք – Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ՝

Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

«Էնթէրքոնթինանթալ» Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ:

3, Rue Castiglione — 75001 Paris

Շաբաթ, 9 Մայիս, ժամը ճիշդ 20.30-ին:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՑԱՅՑԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ՝

Δ ՍԻՓԱՆ-ԿՈՄԻՏԱՍ Երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Δ Սիրուած երգչուհի՝ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

Δ ՆԱԽԱՍԱՐԴ Պարախումբին

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 300 Ֆ.

∅ Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել.–

11, *Square Alboni*, 75016 - *PARIS* — *Tél.*: 520. 03. 18

Imprimé sur les presses du Journal «Ha ratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Organisation TERRE et CULTURE - ԵՐԿԻՐ և ՄՇԱԿՈՅԹ կազմակերպութիւն

Lyon, 9 et 10 Mai

SALLE DE L'EGLISE ARMENIENNE - 40, RUE D'ARMENIE, 69003 LYON

SITES ET HABITANTS ARMENIENS D'IRAN DU NORD

« ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԱՅԿ. ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐ

EXPOSITION – ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Plus de 100 *agrandissements couleurs, plans et maquette, illustrant le patrimoine et la vie des habitants arméniens d'une vaste région de l'Arménie historique, située entre l'Ararat, l'Araxe et le lac d'Ourmia.*

Activités de l'Organisation Terre et Culture sur le terrain: protection et aménagements des domaines arméniens.

Entrée Libre: de 10 *à* 12 *h.;de* 14 *à* 19 *h.*

QUATRE VISITES COMMENTEES SUIVIES DE DEBATS

— *Samedi*, 9 *Mai*, *à* 11 *h.* — *Dimanche*, 10 *Mai*, *à* 15 *h.*

— *Samedi*, 9 *Mai*, *à* 15 *h.* — *Dimanche*, 10 *Mai*, *à* 17 *h.*

A MARSEILLE

L'UCFAF, La JAF
La CROIX ROUGE ARMENIENNE
Présentent
Jeudi, 14 *Mai*, *à* 20 *h.* 45
au *Cinéma* ODEON-160 *La Canebière*

«ՄԽԻԹԱՐ ՍՊԱՐԱՊԵՏ»
L'Etoile de l'Espoir
d'après le célèbre roman de
SERO KHANZADIAN
— *Cinémascope*
— *En couleur*
— *Version française*
Mosfilm — Armenfilm
Réalisateur: Ed. KEUSSEYAN
Avec: *A. DJIGARKHANIAN*, *L. GUEVORKIAN*, *S. SARKISSIAN*
Billets en vente: (places limitées)
∅ *Marseille Centre*: *Ets. R. SOULE* 58, Rue Longue
∅ *Beaumont*: *Chaussures MON'ELLE* 2 bis, Rue Pierre Guys
∅ *St. Antoine*: *Torréfaction Nord* 116, R. N. Saint Antoine
∅ *St. Loup*: *Garabédian*; 53, Bd. des Grands Pins
∅ *St. Jérome*: *Chaussures DERMI*; 8, Place Pelabon
— Participation aux frais: 20 F. —

Գործ կը փնտռէ

Աշխատելու իրաւունք ունեցող, 40 տարեկան Պոլսահայ մը, որ հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի նորոգութիւն կ'ընէր, գործ կը փնտռէ: Ելեկտրական գործերէ ալ կը հասկնայ եւ կառք վարելու իրաւունք ալ ունի: Եւ կամ, որեւէ գործի մէջ աշխատելու տրամադիր է:

Դիմել՝ 368.92.85 – Պ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ (ժամը 18-էն ետք):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աշխէն Իփրանեան 200 Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին, իր հիւանդներուն համար (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին, իր եղբօր կնոջ՝ Ատրինէ Պօյաճեանի կըսկըծալի մահուան առթիւ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er
GRAND GALA
DE DANSES FOLKLORIQUES
ARMENIENNES
avec La Troupe de Danses «ANI»
de la M. C. Arménienne
Chorégraphe: EVA ARZOUIAN
Samedi, 9 *Mai*, *à* 21 *h.*
— Entrée: 20 F —

×

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
Մշ. Տան «ԱՆԻ» Պարախումբին կողմէ

THEATRE DES CHAMPS - ELYSEES
15, Ave. Montaigne - 75008 Paris
Samedi, 9 *Mai*, *à* 21 *h.*
GALA DE MUSIQUE
Franco — Orientale
Avec LINE MONTY
Orchestre sous la direction de son chef
le pianiste Maurice Medioni
- Prix des places: de 40 à 125 F. -

LYON
BANQUET de SOUTIEN
A
L'ORGANISATION TERRE et CULTURE
Ճ Ա Շ
Ի ՆՊԱՍՏ
ԵՐԿԻՐ եւ ՄՇԱԿՈՅԹ կազմակերպութեան
Lyon, Samedi, 9 Mai, à 20 h. 30
RESTAURANT TAMAR
5, Rue Ferrandière - 69002 Lyon
En fin de soirée, projection du film:
« *ST. THADEE* »
Inscriptions reçues à:
L'Eglise Apostolique Arménienne
295, Rue André-Philip (Boileau) Lyon
— *Participation*: 130 F. —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
7
JEUDI
7 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.901 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.901

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

«ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ»Ը ԿԱՄ՝

ՆՈՐ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ ԲԱՅՑ ՀԻՆ ԽՕՍՔԵՐ

Գլխաւոր եզրակացութիւնն այն է, Ժիսքար – Միթերան այդ «դէմ առ դէմ»էն ետք, որ նոր ոչինչ ըսուեցաւ: Նոյն այս հանդիպումը տեղի ունեցած էր եօթը տարի առաջ, այս նոյն երկու թեկնածուներուն միջեւ բայց այս անգամ Միթերան առաւելութիւն մը ունէր իր մրցակիցին վրայ զոր Հարկ եղածին չափ չյաջողեցաւ օգտագործել: Արդարեւ այս անգամ Ժիսքար ա՛խոյեան եօթը տարուան, ոչ շատ փայլուն, Հաշուեկշիռ մը ունէր եւ առաջին իսկ վայրկեանէն, Հարկ է խոստովանիլ որ այդ եօթը տարուան Հաշուեկշիռը փոխանակ խուչընդոտ մը ըլլալու նախագահին Համար, վերածուեցաւ փորձառութիւն ունենալու առաւելութեան մը: Սկիզբէն այդ էր Ժիսքար ա՛խոյեանի, չափազանց ինքնավստահ, դիրքը, ձեւով մը կ'ըսէր «եօթը տարի է այս երկրին գլուխն եմ, ես գիտեմ այս բաները, դուն՝ չես գիտեր»: Ուրեմն ինք ջանաց միշտ մխրճել Միթերանը, մասնագիտական մանրամասնութիւններու մէջ իսկ երբեմն, ցոյց տալու Համար բարեմիտ ունկնդիրին որ՝ տեսաք, չի գիտեր անգամ որ այսօր Ֆրանքը որքան կորսնցուց իր արժէքը գերմանական մառքին բաղդատմամբ եւ երկիրը կ'ուզէ վարել...: Դալով Միթերանի Հաւանաբար բան չէր կորսնցներ նուազ մեղմ ու անոյշ ոճ մը գործածելով բայց ըստ երեւոյթին, իր գլխաւոր ջանքն էր Հանդարտեցնել Ֆրանսացիները, ցոյց տալով որ «պապա մարդ» մըն է եւ պէտք չէ վախնալ: Այդ իսկ պատճառով մնաց իրեն դէմ գործածուած ածականին սահմաններուն մէջ, այսինքն՝ անորոշ, մշուշոտ (փլու), ճշգրիտ պատասխաններ չտալով կարգ մը որոշ Հարցումներու: Օրինակ՝ ծանօթ է որ Միթերան պ ի տ ի լուծէ Ազգ. Ժողովը երբ ընտրուի բայց ե՞րբ եւ մինչ այդ իր կազմած կառավարութիւնը պիտի ներկայանա՞յ Ազգ. Ժողովին անոր վաւերացումը առնելու Համար: Ոչ, կ'ըսէ Միթերան, պնդելով որ Յունիսէն առաջ պիտի կատարուին երեսփոխանական ընտրութիւնները եւ մինչ այդ իր նշանակած կառավարութիւնը կարգ մը կարեւոր միջոցներ ձեռք պիտի առնէ: Չի կրնար, կ'ըսէ Ժիսքար, քանի որ չունի Խորհրդարանին վաւերացումը եւ միայն ընթացիկ գործեր կրնայ ընել, ուրիշ բան՝ ապօրինի է: Հոս Միթերան կէտ մը կը նշանակէ, յայտնելով թէ այն ատեն Ժիսքար, որպէս նախկին նախագահ անդամ կ'ըլլայ Սահմանադրական Խորհուրդին եւ կրնայ հսկել կառավարութեան գործունէութեան վրայ: Միթերան կը բողոքէ նաեւ Ժիսքարի վարչապետական վարմունքին դէմ եւ քիչ մը բարկանալով (վերջապէ՛ս) կ'ըսէ թէ Ժիսքարի աշակերտը չէ: Բայց խորքին մէջ մէկ Հարց կայ: Երկուքն ալ «Աքիլլէսի կրունկ» մը ունին, մէկունը Շիրաք կը կոչուի, միւսինը՝ Մառշէ եւ ուրեմն 2 թեկնածուները պիտի փորձեն զիրար նեղը դնել ասոնց միջոցաւ: Ժիսքար կը շարունակէ կրկնել, Համայնավար խրտուիլակը ցուցաբերելով «ինչպէ՞ս պիտի կառավարէք, ստիպուած էք Համայնավարներու դիմել, արդէն անոնց ձայներուն պէտք ունիք, վերջը անոնց պատանդը պիտի ըլլաք, նախարարութիւն պիտի ուզեն, ի՞նչ պիտի ընէք, եւայլն, եւայլն...: Ցանկերը ծանօթ է եւ ըսկսած է քիչ մը մաշիլ բայց Ժիսքար Հաւանաբար լաւագոյն զէնքը կը նկատէ քաղքենի եւ քիչ մը պահպանողական Ֆրանսացին վախցնելու Համար, քաջ գիտնալով որ Ֆրանսացին միշտ կը տրտնջայ օրուան ղեկավարին դէմ եւ յանկարծ քուէին օրն ալ անոր ի նպաստ կը քուէարկէ «տակնուվրայութենէ» խուսափելով: Այս Հոգեբանութիւնն է, զոր Ժիսքար կը շահագործէ առաւելագոյն չափով մրցակիցը նեղը դնելով՝ նաեւ անոր կարգ մը ծրագիրներով՝ 11 ճարտարարուեստական ձեռնարկներու ազգայնացում, բոլոր դրամատուներու ազգայնացում, 3 միլիոնէն վեր տուրք դրամագլուխի վրայ, աշխատանքը 35 ժամի իջեցնելէ ետք, աշխատաւորին աշխատավարձքը ի՞նչ պիտի ըլլայ, նոյնը կը մնայ թէ կ'իջնէ եւլն. եւլն.:

Միթերան թիւի հետ շատ բարեկամ չէ, ու կը խուսափի ճշգրիտ թիւեր տալէ եւ իր կարգին մրցակիցին դէմ կը գործածէ նոյն զէնքը, անունն է՝ Շիրաք: Մէջբերումներ կ'ընէ այս վերջինին քննադատական ելոյթներէն Ա. շրջանի քուէարկութենէն առաջ, մինչ Ժիսքար ինք եղերամայրերը որակած էր իր ինը մրցակիցները, Հարց տալու Համար թէ ի՞նչ եղաւ յանկարծ, Շիրաք մաս կը կազմէ՞ թէ ոչ այդ եղերամայրերուն: Ի՞նչպէս պիտի Համաձայնի Հետը, ինչո՞ւ կը խորհի թէ ի՛նք մեծամասնութիւն ունի Ազգ. Ժողովին մէջ երբ Շիրաք այդքան քննադատեց իր եօթնամեայ քաղաքականութիւնը, ի՞նչպէս հիմա կը գովէ եւ իրաւունք կուտայ Շիրաքի եւլն. եւլն.:

Այդ «պնդակները» գացին եկան առանց մեծ շահեկանութիւն ստեղծելու եւ խորքին մէջ, դուցէ ցաւալին այն էր, որ 1974–էն եօթը տարի ետք, Ֆրանսան նոյն երկու դէմքերը կը ներկայացնէր իր գերագոյն ատենակալութեան Համար: Հազիւ քանի մը «սրամտութիւններ» որոնք մասնաւոր աղ մը չբերին: Ժիսքար հետը բերած էր Ռիվառոլի խօսքը՝ «մեծ առաւելութիւն մըն է ոչինչ բրած ըլլալ» աւելցնելով իր կողմէ՝ «արդարեւ, 1965–էն ի վեր խօսքի Նախարարութիւնը կը վարէք: Ես՝ Ֆրանսան կը վարեմ», քիչ ետք Միթերան պիտի ըսէր՝ «կ'ըսէք միշտ որ անցեալին մարդն եմ, դուք՝ բացին մարդն էք» (հոս, անշուշտ ֆրանսերէն բառախաղ մը կայ՝ փասէ–ի եւ փասիֆ–ի):

Ի վերջոյ, նոր խօսքեր չկային եւ երկու լրագրողները՝ Միշել Քոթա եւ Ժան Պուասոնայի Հարցում – միջամտութիւնները չյաջողեցան նոր բաներ ըսել տալ այս հին մարդոց: Ժիսքար իր եզրակացութեան մէջ, ընդունեցաւ թէ սխալներ ըրած է եւ գիտակից ըլլալով եւ շատ բան սորված ըլլալով ի վիճակի է բարելաւելու եւ լաւ բաներ ընելու այլեւս, իրեն հետ ամէն մարդ գիտէ թէ ո՛ւր կ'երթայ (անգամ մը՝ եօթը տարի գացած ըլլալուն Համար...), միւսը՝ արկածախնդրութիւն է: Եւ արդէն, ինչպէս ըսինք սկիզբը, Ժիսքարի ամբողջ ջանքն է ցոյց տալ թէ լաւ կը ճանչնայ իր թղթածրարները, Համակարգիչ իր ուղեղով կ'ուզէ տպաւորել եւ ազդել, ու վարպետ է այդ մարզին մէջ, իր բացառիկ յիշողութեամբ նաեւ: Բայց ի վերջոյ ի՞նչ ըսաւ կամ ի՞նչ լուծումներ առաջարկեց: Նոր՝ ոչինչ, կրկնեց ընտրապայքարի ընթացքին ըսածները:

Միթերան մշուշոտ մնալով Հանդերձ կարգ մը Հիմնական Հարցերու շուրջ (բայց Հարկ է ընդունիլ թէ յստակ, ու վերջնական ոչինչ կրնայ վճռել, հիմա, այսինքն՝ թէ նախագահական եւ թէ մանաւա՛նդ երեսփոխանական ընտրութիւններէ առաջ: Եթէ նոյնիսկ ընտրուի կիրակի, շատ բան կախում ունի արդիւնքի տոկոսէն եւ յետագային ալ նոր մեծամասնութեան մը բաղկացուցիչներէն), նախ ընտրեց սրտէ սիրտ խօսիլ: Ցուցիչ իսկ էր երբ կը ծանրանար անգործներու վրայ (Ժիսքար չի սիրեր այս բառը – շոմէօռ – կը փոխարինէ «գործ փնտռող» բանաձեւով, տարբերութեան նրբութիւնները դուցէ շատ տեսանելի չըլլան, մանաւանդ՝ այդ կացութեան մէջ եղողներուն...): Համակարգիչ – ուղեղին դէմ Միթերան կ'ուզէ երեւալ որպէս սրտի մարդը եւ որոշ շեշտեր իր առողանութեան մէջ այդ նպատակին կը ծառայէն:

Եւ ուրե՞մն: Դուցէ Հաստատուեցաւ թէ Միթերան իրաւունք ունէր «խուսափելու» այս «դէմ առ դէմ»էն, որմէ մտահոգ էր, խորհելով թէ «միւսը» կրնայ աւելի «փայլուն» ըլլալ: Եւ որքան ալ Չորեքշաբթի օր իր կողմնակիցները շեշտեն թէ ի՛նք վարեց զրոյցը եւ նեղը դրաւ Ժիսքարը (ի Հարկէ Ժիսքարի կողմնակիցներն ալ ճիշդ հակառակը կ'ըսեն) այնքան ալ ճիշդ չէ: Առարկայական մօտեցումը կը ստիպէ ըսել թէ Ա. ռաունտին իսկ, յաղթողը Ժիսքարը կը թուէր: Եւ եթէ Ժիսքար այնքան պնդեց, որ տեղի ունենայ այս գլուխ – գլխին, ծանօթ էր իր «կարողութեան» կամ առաւելութեան այդ մարզին մէջ: Կը մնայ կենսական Հարցումը: Ինչի՞ ծառայեց այս տեսակցութիւնը: Հաստատելու թէ դեմոկրատ սկզբունքներ կա՞ն երկրին մէջ թէ ոչ՝ Համոզելու Կիրակի օրուան Համար վարանողները:

Անկասկած այս վերջինն էր նպատակը, մանաւանդ՝ Ժիսքարի՝ – քանի Միթերան Ապրիլ 26–ի յաղթանակէն ետք, հաւանաբար մինչեւ Մայիս 10 պիտի նախընտրէր շատ մէջտեղ չելլել – եւ Հարկ է ըսել որ ցաւալի է: Արդարեւ, Կիրակի, եօթը տարուան Համար պիտի որոշուի երկրին ուղին: Այդ ընտրութիւնը քանի մը ձայնի վրայ կը խաղայ եւ մե՛ղք, եթէ այս երկու ժամուան տեսակցութենէն ծնած տպաւորութեան մը տակ է, որ վարանողը որոշում պիտի տայ կամ որոշումը փոխէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, զինուորական դատախազ մը, 56 մահապատիժ ուզած է, ձախ շարժումի մը անդամներուն դէմ: Ասոնք ամբաստանուած են 85 Հոգիի սպանութեամբ որոնց մէջ՝ 4 Ամերիկացի: 100 Հոգի ալ վիրաւորած են: Միւս կողմէ, երկու ահաբեկիչ եւ երկու զինուոր ըսպաննուած են Թունճելիի մէջ Երկուշաբթի օր բախումի մը ընթացքին: Շրջանը, ըստ Թրքական աղբիւրներու, քիւրտ ազգայնական շարժումի կեդրոն մըն է:

ՊԷԼՖԱՍԹԻ մէջ երկու մեռեալ եւ 21 վիրաւոր կայ Պոպի Սանտսի մահուան յաջորդող բախումներու հետեւանքով: Հանդարտութիւնը վերահաստատուած է սակայն եւ տարաբախտ երիտասարդը փոքրիկ խաչվառ մը սրտին վրայ, կը հանգչի ծնողքին բնակարանը, մինչ հոս ու հոն ահաբեկչական արարքներ կը կատարուին անգլիական հաստատութեանց դէմ: Խորհ. Միութեան Համար, Պոպի Սանտս «դրամատիրութեան զոհն է»:

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ մահուան Հարիւրամեակին առթիւ, ԻՒՆԷՍՔՕյի մօտ Թըրքական մնայուն պատուիրակութիւնը Մայիս 8–էն 19 «Մշակութային օրեր» կազմակերպած է Իւնէսքոյի Տունը: Անգարայի սենեկային նուագախումբը եւ Թուրք Թատրոնի դերասաններ կը մասնակցին զանազան ցոյցերուն: Կան նաեւ ցուցահանդէսներ «Անատոլեան քաղաքակրթութեան ութհազարամեակ»...

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ԱՊՐԻԼ 24 – 28)

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ԿԻՐԻԱԿ ԶԱՎՐԻՅԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 90–ԱՄԵԱԿԸ ՆՇՈՒԱԾ Է ԹԻՖԼԻՍ

Վրաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան նշած է իր անդամներէն Կիրիակ Զավրիյեւի (Զավրիեան) ծննդեան 90ամեակը: Յոբելեանի բացումը կատարած է Ակադեմիայի նախագահ Եւգենի Խարաձէ: Գիտնականին կեանքին, երկրաշարժագիտական տեսութեան եւ փորձառութեան, շինարարական թէքնիքի զարգացման անոր բերած նպաստին մասին խօսած են իր գործակիցները, աշակերտները եւ խորհրդային Հանրապետութիւններէ ժամանած հիւրեր: Կիրիակ Զավրիյեւի գիտական գործունէութիւնը սկսած է իր ուսանողութեան տարիներէն: 1920–ական թուականներուն, երբ զօրաւոր երկրաշարժներ տեղի ունեցան Խրիմ եւ Լենինական, Զավրիյեւ ուշադրութիւն դրաւեց երկրաշարժի դիմացող շինարարութեան մէջ իր տեսութիւններով: Այդ մարզին մէջ ան դասուած է Համաշխարհային Հեղինակութիւններու շարքին: Առաջին Հնգամեակներու տարիներուն Խորհ. Միութեան մէջ ծայր տուած շինարարութեան հսկայ թափը ստիպած էր ղեկավարութիւնը կրաձոյլի խնայողութիւն ընելու: Զավրիյեւ արձագանգելով այդ մտահոգութեան կրցաւ լուծում գտնել նոր տեսութեամբ մը: Խորհ. Միութիւնը կարիք ունէր նաեւ այլ շինանիւթերու: Առաջադրուեցաւ հումքերու տեղական պաշարներու օգտագործման Հարցը: Սկսան տուֆերու վրայ կրաձոյլը օգտագործելու հետազօտութիւնները, քանի որ Անդրկովկասը հարուստ է տուֆերով: Զավրիյեւ եղած է Վրաստանի մէջ շինարարութեան գիտա – հետազօտական հիմնարկներու կազմակերպիչը եւ շինարարական ճարտարարուեստի գիտական ընկերութեան մնայուն նախագահը: Իր անունին կապուած է Կուր գետին վրայ կառուցուած Զելիւսկինցիներ կամուրջի շինարարութիւնը:

×

ՇԱՐԺԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՏՈՒՆ ՄԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒԱԾ ԴԻԼԻՋԱՆԻ ՄԷՋ

Դիլիջանի մէջ կառուցուած է Շարժարուեստագէտներու տունը, որ բաղկացած է գլխաւոր շէնքէ մը եւ տասը առանձին բնակարաններէ, երաժշտական տաղաւարէ, վարչական շէնքէ եւ օժանդակ սպասարկութիւններէ: Ամէն յարմարութիւն ստեղծուած է բեմադիրներու, սենարիօ գրողներու եւ դերասաններու ամառնային հանգիստի եւ աշխատանքի Համար:

×

ԶԲՕՍԱՇՐՋԻԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԿԵԴՐՈՆՆԵՐՈՒ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄ

Աբովեան քաղաքին մէջ զբօսաշրջիկային նոր կեդրոն մը կառուցուած է Դաշնակցային Ռուսիայէն, Ուկրանիայէն, Բելոռուսիայէն, Մոլտաւիայէն եկած զբօսաշրջիկներու Համար: Կեդրոնը, որ կրնայ 150 Հոգի հիւրընկալել, ունի շարժանկարի եւ համերգի սրահ մը, գրադարան, աւազան, ճաշարան, խաղի սենեակներ: Այս առթիւ Հայաստանի Զբօսաշրջիկութեան Խորհուրդի նախագահ Աստուր Մանուկեան յայտնած է, թէ ընթացիկ հնգամեակին զբօսաշրջիկային նոր համալիրներ կը կառուցուին Սեւանի ափին, Ծաղկաձոր, Դիլիջան, Բիւրական եւ Շիրակի դաշտին մէջ:

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԵՒ ՌՈՒՍԻՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Գիւմրիի համալսարանը ուսման բովանդակութեամբ, ուսումնական աշխատանքներու կազմակերպման եղանակներով, դասախօսներով ու աշակերտներով յատուկ տեղ ունի Արեւմուտքի եւ Արեւելքի այն ժամանակուան համալսարաններու շարքին: Ժամանակակից՝ ըլլալով Փարիզի, Փրակայի, Քրաքովի, Սալամանքի, Քէմպրիճի եւ այլ համալսարաններու, շատ ընդհանրութիւններ ունենալով անոնց հետ, Գիւմրիի համալսարանը նոյն ատեն պահպանած է իր յատուկ էութիւնն ու նշանակութիւնը, համապատասխան հայ ժողովուրդի պատմական անցեալի ու ազատագրական պայքարի աւանդութիւններուն, գիտա-մանկավարժական ու քաղաքական հարցերուն: Հայոց համալսարաններու՝ հայ մշակոյթի կարեւորագոյն կեդրոններու, իսկական տէրը եղած է պատմական Հայաստանի բնակչութիւնը ,որ կը պաշտպանէր ու նիւթապէս կ'ապահովէր կրթական ու գիտական իր օճախները:

Ինչպէս Տաթեւի, այնպէս ալ Գիւմրիի համալսարանները գործօն մասնակցութիւն կը բերէին երկրի տնտեսական եւ քաղաքական կեանքին, կրօնական ու մշակութային ձեռնարկներուն: Այդ բոլորը սերտօրէն կապուած էին երկիրը օտար նուաճողներէ պաշտպանելու եւ անկախութիւն ձեռք ձգելու հիմնական հարցի հետ, որուն պատճառաւ ալ այդ հաստատութիւնները ժողովուրդին համակրանքը կը վայելէին:

Քաղաքական աննպաստ պայմաններու հետեւանքով Հայոց հին ու միջնադարեան մշակութային օճախները, այդ կարգին նաեւ համալսարանները չեն կրցած երկար գոյութիւն ունենալ, անոնք բանած են ընդմիջումներով, հանգած ու վառած են երկրի քաղաքական կեանքի, հայ ժողովուրդի անկախութեան ու օտարի լուծի տակ տառապելու արագ փոփոխութիւններու ներքեւ:

ԺԵ. – ԺԷ. դարերուն Հայաստանի դպրոցներու կարեւոր մէկ մասը, այդ կարգին համալսարանները դոցուեցան թիւրքմէն ցեղերու եւ պարսկա-օսմանեան պետութիւններու միջեւ պատերազմներու հետեւանքով: ԺԷ. դարուն բացուեցան նոր դպրոցներ Հայաստան եւ Ռուսիոյ, Եւրոպայի ու Ասիոյ երկիրները սփռուած հայկական գաղութներու մէջ ,սակայն համալսարանական կրթութիւնը բուն Հայաստանի մէջ չվերահաստատուեցաւ: ԺԹ. դարու սկիզբը կցուելով Ռուսիոյ, Արեւելեան Հայաստանը, ինչպէս նաեւ ամբողջ Կովկասը, հնարաւորութիւն ստացան զարգացնելու իրենց տնտեսական ու մշակութային կեանքը:

1910-ին Անդրկովկասի վարչական կեդրոն Թիֆլիսի մէջ մասնակցելով Խորհ. Միութեան միակ բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեան՝ կանանց դասընթացքներու հիմնադրութեան առաջին տարեդարձին, Սուրէն Սպանդարեան զայն կը համարի մշակոյթի տուն, լուսաւորութեան տուն: «Մեր երկրամասը վաղուց է սպասում բարձրագոյն ուսումնական հաստատութեան, – կը գրէ ան, –լոյսի եւ գիտութեան օրրանի եւ օճախի: Վերջապէս սկիզբ կը դրուի՝ արդեօք լայնօրէն դրուած համալսարանական գիտութեան օգնութեամբ մեր հարուստ, բազմազան եւ բազմացեղ երկրամասը՝ կենցաղի իր խւրայատուկ պայմաններով, կուլտուրայի եւ աշխարհայեացքի իր տարբեր աստիճաններով, բազմակողմանիօրէն ուսումնասիրելուն»:

Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութեան յաղթանակէն ետք, խորհրդային իշխանութեան շնորհիւ վրացի, ադրբէջանցի եւ հայ ժողովուրդները ստացան իրենց ազգային համալսարանները: Հայաստանի համալսարանը հիմնադրուեցաւ Երեւանի մէջ՝ 1920-ին (*): Իսկ մինչ այդ Հայերը բարձրագոյն կրթութիւն կը ստանային Ռուսիոյ եւ Եւրոպայի կարգ մը երկիրներու համալսարաններու մէջ: Ոչ ամբողջական տուեալներով 1875 – 76 ուսումնական տարեշրջանին Ռուսիոյ եւ Եւրոպայի բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններուն մէջ կ'ուսանէին 364 Հայեր, որոնցմէ 200-ը Ռուսիոյ, 60-ը Ֆրանսայի, 46-ը Գերմանիոյ, 18-ը Աւստրիոյ, 17-ը Անգլիոյ, 12-ը Իտալիոյ եւ 11-ը Զուիցերիոյ համալսարաններու մէջ:

1900-ի Եւրոպայի բարձրագոյն վարժարաններու մէջ կ'ուսանէին շուրջ 300 Հայ երիտասարդներ, Գերմանիա՝ 90, Ֆրանսա՝ 70, Զուիցերիա՝ 60, Իտալիա՝ 25, Աւստրիա՝ 26, Անգլիա՝ 7, Պելժիա՝ 6 եւայլն: Պուքրէշի համալսարանը, իր հիմնադրութեան (1864) շրջանէն արդէն կային հայ ուսանողներ:

ԺԹ. դարու կէսէն Մոսկուայի ու Պետերբուրգի համալսարանները եւ բարձրագոյն ուսումնական այլ դպրոցներ կը դառնան ռուսահայ ուսանողութեան գաղափարական ու ազգային-ազատագրական շարժման հանգրուանները: Մոսկուայի համալսարանի եւ անոր աշակերտ Միքայէլ Նալբանդեանի անունին կապուած է հայ ուսանողական առաջին կազմակերպութեան ծնունդը: 1858 – 1859 թուականներուն կը ձեւաւորուի Մոսկուայի հայ ուսանողներու «Ժողով»ը, որ ընդլայնելով կը դառնայ Ռուսիոյ համալսարանական քաղաքներու (Մոսկուա, Պետերբուրգ, Օդեսա ,Կիեւ, Խարկով, Կազան, Դորպատ) Հայ Ուսանողներու Միութիւնը եւ կը բանի մօտ 50 տարի: Պետերբուրգի բարձրագոյն վարժարաններու մէջ 1875ին կ'ուսանէին մօտ 100 Հայեր:

Ներկայիս ոչ միայն Հայաստան, այլեւ Խորհ. Միութեան այլ վայրերու մէջ ապրող Հայերու բարձրագոյն կրթութեան ազգային կեդրոնը Երեւանի պետական համալսարանն է, որուն դերը բացառիկ է հայ ժողովուրդի գիտութեան ու մշակոյթի զարգացման եւ որակեալ մասնագէտներու պատրաստութեան մէջ: Հոն կ'ուսանին նաեւ Սփիւռքէն բազմաթիւ հայ երիտասարդներ: Հասկնալի է, որ տասնեակ հազարաւոր Հայեր ներկայիս ալ կը շարունակեն իրենց բարձրագոյն կրթութիւնը ստանալ Խորհ. Միութեան եւ արտասահմանի զանազան երկիրներու համալսարաններու մէջ, իրողութիւն մը՝ որ կ'ամրապնդէ հայ ժողովուրդի կապերը աշխարհի զանազան երկիրներու ժողովուրդներուն հետ:

ԱԿԱԴ. ԳԷՈՐԳ ՂԱՐԻԲՋԱՆԵԱՆ

(*) Այս մասին կ'անդրադառնանք առանձին, քանի որ առաջին համալսարանը հիմնուած է Հանրապետութեան օրով, 1920 Յունուար 31-ին, Ալեքսանդրապոլ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԾԻԾԵՌՆԱԿԱԲԵՐԴԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

Ապրիլ 24-ին Ծիծեռնակաբերդի Յուշարձանը այցելած են Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, նախագահ Բարկէն Սարկիսով, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի քարտուղարներ Գեննադի Անդրէյեւ, Վլադիմիր Ղալումեան, Կարլէն Ղամբարեան, Հրանտ Ոսկանեան, Երեւանի քաղաքապետ Մուրադ Մուրադեան, կուսակցական եւ պետական այլ դէմքեր, որոնք ծաղիկներ դնելով 1915-ի ցեղասպանութեան զոհերու յուշարձանին մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգած են հայ նահատակներու յիշատակը: Նոյն օրը Ծիծեռնակաբերդ այցելած են Երեւանի եւ շրջաններու հազարաւոր բնակիչներ՝ բանուորներ, աշխատաւորներ, մտաւորականներ, ուսանողներ, աշակերտներ, ինչպէս նաեւ Սփիւռքէն գացած զբօսաշրջիկներ:

×

ՖԼՈՐԱ ԽՈՐԷՆԵԱՆԻ 1000-ՐԴ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Սահմանապահ զինուորներու համար երգահանդէս մը տուած է Ֆլորա Խորէնեան: Երեկոյթի ընթացքին երգչուհիին նուիրուած է ծաղկեփունջ մը, որուն ժապաւէնին վրայ արձանագրուած է 1000 թիւը, իբրեւ խորհրդանշան Ֆլորա Խորէնեանի հազարերորդ երգահանդէսի: Երգչուհին մեկնաբանած է Բ. Աշխարհամարտի տարիներու երգերը, զորս սորված էր ռազմաճակատներու վրայ, փոքր տարիքին:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ («Յառաջ»). – Այս տարի աստիճան մը առաւել շուքով յիշատակուեցաւ Մեծ Եղեռնին տարեդարձը՝ հովանաւորութեամբ գաղութին Կրօն. Ընկ. Վարչութեան եւ նախաձեռնութեամբ Հայ Մշակոյթի Ակումբին:

Ուրբաթ, Ապրիլ 24-ին, ժամը 9-էն սկսեալ, 30 երիտասարդներ արիւնտուութեան մասնակցեցան Մեռեալներու Յուշարձանին մօտ: Խորհրդանշական կեցուածք. – նուիրել արիւնը մարդկութեան, երբ իրենց նախորդները զոհերը դարձան թրքական եաթաղանին: Հակառակ տեղատարափ անձրեւին, ժամը 11-ին, 200 ազգայիններ, որոնց շարքին շատ կարեւոր թիւով երիտասարդներ, բոլորուեցան Յուշարձանին շուրջ: Գաղութին մարմիններուն եւ միութիւններուն անունով առանձին-առանձին ծաղկեպսակներ զետեղուեցան Յուշարձանին առջեւ: Եօթը ծաղկեպսակներէն մէկը Նիսի երեսփոխան-քաղաքապետին եւ միւսը շրջանի ֆրանսական ընկերվարականներուն անունով:

Պաշտօնական արարողութեան ներկայ գտնուեցան Ալփ Մարիթիմի նահանգապետ Փ. Լամպէրթէնի ներկայացուցիչը՝ Ռըպամօ, ծերակուտական Վ. Ռոպինի, Նիսի երեսփոխան-քաղաքապետ Ժաք Մէտըսէնի ներկայացուցիչը հրամանատար Շառլ Արժիլլէ, Նիսի եպիսկոպոս Գերպ. Ժան Մուսիէի ներկայացուցիչը Հայր Ժիրօն, բարոնապետ Քլինկի կողմէ Մարթինօ, հրամանատար Թէօ Վիալ, գնդ. Վէրան, քաղաքապետական խորհուրդի անդամներ, ֆրանսական ընկերվարական, համայնավար եւ էր – Փէ – էր կուսակցութիւններու շրջաններու ներկայացուցիչներ եւ ուրիշներ, ինչպէս նաեւ հայ եւ ֆրանսական նախկին ռազմիկներու ընկերակցութիւններու, հայկական կազմակերպութիւններու նախագահներն ու ներկայացուցիչները:

Գաղութիս հոգեւոր հովիւ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեանի արտասանած Պահպանիչէն ետք, Հայ Մշակութային Ակումբի նախագահը՝ Եդուարդ Յովակիմեան յիշատակեց մէկտեղումին նպատակը. – Թուրք իշխանութեանց կողմէ գործադրուած հայկական ցեղասպանութեան զոհ մէկ ու կէս միլիոն նահատակներուն եւ համաշխարհային երկու պատերազմներուն ընթացքին ֆրանսական դրօշին տակ ազատութեան համար կռուած եւ մեռած հայ մարտիկներուն ի յիշատակ յարգանքի արտայայտութիւն:

Կիրակի, Ապրիլ 26-ին, յաւարտ պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին մէջ, ի ներկայութեան հաւատացեալ բազմութեան: Տարօն Ծ. Վրդ. քրիստոնէական մեկնաբանութեան ճամբով վկայակոչեց ժողովուրդի մը մահուան եւ յարութեան խորհուրդը՝ ցոյց տալով Թուրքերու գործադրած ցեղասպանութեան տարողութիւնը եւ, ապա, Հայութեան վերազարթնումը: Թելադրեց պահպանել մեր ազգային արժէքները, լեզուն, մշակոյթը, իբրեւ կռուանները մեր գոյատեւումին:

Նոյն օրը կէսօրէ ետք, Փլասա պանդոկին սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Ապրիլեան ոգեկոչումը պատուոյ նախագահութեամբ Նիսի երեսփոխան-քաղաքապետ Ժաք Մէտըսէնի եւ Մուշեղ Ճէրէճեանի:

Յոտնկայս լռութեամբ եւ Շոփէնի մահերգին ունկնդրութեամբ (դաշնակ՝ Օր. Սոֆի Յովակիմեան) Յուշատօնին բացումը կատարուեցաւ: Խօսնակը՝ Նուրհան Պալէօզեան՝ հայերէն եւ ֆրանսերէն, յիշեցուց 66 տարիներ առաջ Թուրքերու գործադրած ցեղասպանութիւնը:

Օրուան հայերէն արտայայտող բանախօսը՝ Ժիրայր Միրիճեան, անդրադառնալով Հայաստանի երիտասարդութեան պոռթկում-պահանջին, – մեր հողերը, – Եղեռնի Յիսնամեակին առթիւ, շեշտեց, թէ ինչպէս երէկ, այսօր եւս, պատմական Հայաստանի երբեմնի հայկական դիմագիծին վերահաստատումը՝ Միացեալ Հայաստանի կերտումով, մեր ժողովուրդին հիմնական ձըգտումը կը մնայ: Ազգային Իտէալը: Երեք առաջադրութիւններ հրապարակ դրուեցան յատկապէս երիտասարդութեան առջեւ: Հայապահպանում լեզուի, մշակոյթի արժէքներու եւ Հայոց պատմութեան լայն ծանօթութեանց ճամբով: Գիտակցութիւն, թէ այժմ Թուրքիա անուանուող հողամասին մէկ մասը մեր ժողովուրդին սեփականութիւնը կը նկատուի քարտէսով եւ արիւնով: Վերջապէս՝ տեւական պայքար, որպէսզի Երեւանի շողշողուն լոյսերը տարածուին եւ լուսաւորեն Արարատէն այն կողմ տարածուող խաւար հողերը:

Տոքթ. Իվ Թերնօն, հրաւիրուած Փարիզէն, կէս ժամուան տեւողութեան ընթացքին համայնապատկերի մը շրջագիծին մէջ հանգամանօրէն պարզեց մեր վերջին մէկ ու կէս դարու անցեալը: Կէս առ կէս մասնանշեց ոչ միայն թրքական իշխանութեանց քաղաքականութիւնը Հայաստանի եւ Հայութեան նկատմամբ, այլեւ, ընդհանրապէս, միջազգային գետնի վրայ: Հոս ցոյց տուաւ օտար մեծ եւ շահադրդիռ ու շահախնդիր Պետութիւններուն հակոտնեայ ձգտումները, որոնց արդիւնքը դրեթէ միշտ ի վնաս մեր փոքր ժողովուրդին՝ արձանագրուեցաւ. Բանախօսին պարզած պատմական տուեալները եղան հարուստ՝ հիմնական եւ ամբողջական: Ան Հայկական Հարցի պատկերացումը կատարեց մեկնաբանութեանց եւ խորհրդածութեանց զոյգ ճամբաներով: Դիւանագիտութիւն եւ, հետեւաբար, շահեր՝ հիւսք կազմեցին: Յաճախ Հայերը չյաջողեցան կամ ի վիճակի չեղան ըմբռնելու օրուան այսպէս ըսուած կացութիւնները: Երբեմն հնարաւորութիւնն իսկ չունեցան: Հայ կուսակցութիւններու երեւումը իրողութեան մը հետեւանքը նկատեց: Երիտասարդ Թուրքերուն Ցեղասպանութեան քաղաքականութեան դրդապատճառները, թրքական ազգայնականութեան ծաղկում, համաթուրանականութիւն, – յստակ բնորոշումի մը բովէն անցուց: Զանոնք սահմանեց: Վերջապէս, 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութեան գործադրութեան շատ պարզ, այլ սակայն շատ յստակ նկարագրութիւնը կատարեց:

Երեկոյթին գործադրուեցաւ գեղարուեստական խնամուած յայտագիր մը: Օր. Սոֆի Յովակիմեան դաշնակի վրայ մեկնաբանեց Շոփէնէն հատուած մը: Վահէ Սրապեան արտասանեց Ռուբէն Զարդարեանի Բագինի Փառաբանութիւնը, իսկ Տիկին Օտէթ Մարտոյեան արտասանեց Ռուբէն Սեւակի Կիլիկեան երգերու շարքերէն Վերջին Սերմնացանը:

Յուշատօնին փակման խօսքը արտասանեց Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան ընդգծելով Հողին ոգեկան արժէքը: Հայ հողը, իբրեւ պատմութիւն, իբրեւ մշակոյթի օճախ, այսօր թէեւ իր փոքր տարածքով, բայց իր գոյութեամբ՝ [illegible] եւ կենսունակ, ներկայ Հայաստանը իրաւամբ որակեց մեր յոյսն ու վէմը ապագայի մեծ Հայաստանին:

Նիս Մաթէն օրաթերթը առանձին թղթակցութիւններով եւ նկարով մանրամասն անդրադարձաւ Ապրիլեան ձեռնարկներուն:

×

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքի «Օրփեւս» ընդարձակ սրահին մէջ, Ապրիլ 19-ին, առաւօտեան տեղի ունեցած է Եղեռնի 66-րդ տարեդարձի ոգեկոչումը, կազմակերպութեամբ Յունաստանի Հայ Դատի Յանձնախումբին: Ներկայ եղած են հելլէն քաղաքական կուսակցութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ եւ 2000-է աւելի բազմութիւն մը: Բացումը կատարած է օրուան նախագահը Խաչիկ Խաչատուրեան: Յունաստանի Հայ Երիտասարդականի կողմէ ուղերձ մը կարդացած է Սերգօ Գույումճեան: Բանախօսած է Շահան Ֆարաճեան: Փոքր Ասիոյ ժողովուրդներու եւ Կիպրոսի պարքարի Համադրեալ Յանձնախումբին կողմէ խօսք առնելով Իոաննիս Մակրիոթիս, Հայկական Հարցի ամփոփ պատմականը ընելէ ետք՝ Քէմալ Աթաթիւրքը ոճրագործ կոչելով ըսած է. «Ահա այս ոճրագործին ծննդեան տարեդարձն է կը պատրաստուի տօնել մեր կառավարութիւնը ամիս մը յետոյ»: Նէա Տիմոքրաթիա կուսակցութեան կողմէ խօսք առած է նախկին Նախարար (ճարտարարուեստի, կրթական) Իոաննիս Վարվիցիոթիս, որ ի մէջ այլոց նշած է. «Մենք մօտէն կը հետեւինք ձեր հարցին. կ'ուզենք զայն առնել անկէ, վասն ըլլալով որ արդ-

...րութիւնը պիտի գայ: Մեր կուսակցութիւնը կը հաւատայ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքի սկզբունքներուն, որովհետեւ այդ սկզբունքներու յարգումն է, որ կրնայ մեզ դուրս հանել միջազգային քաղաքական տագնապէն»: ԲԱՍՕՔ-ի երեսփոխան Ափոսթոլոս Գագլամանիս, որ ներկայ եղած է կուսակցական ներկայացուցիչներու եւ երեսփոխաններու խումբով մը, իր խօսքին մէջ հաւաստիացուցած է Հայերը, որ «մարդկութիւնը իր հոգիին մէջ դատապարտած է Թրքական բարբարոսութիւնները, Թրքական ազգայնամոլութիւնը եւ աշխարհակալական ծրագիրները»: Երեսփոխանը իր խօսքը աւարտած է շեշտելով, թէ «ԲԱՍՕՔ-ը միշտ հայ ժողովուրդի կողքին պիտի ըլլայ ընդդիմադիրի հանգամանքով, թէ կառավարութեան գլուխը»: ԷՏԻՔ-ի անունով խօսք առնելով կուսակցութեան ներկայացուցիչ Պ. Սարրիս ի մէջ այլոց ըսած է. «Մենք հոս եկած ենք յայտնելու ձեզի, թէ դուք մեր դաշնակիցն էք. պիտի փափաքէի սակայն որ հոս ներկայ չգըտնուէր միայն իշխանութեան գլուխը գտնուող կուսակցութեան ներկայացուցիչը, այլ նոյնինքն կառավարութեան ներկայացուցիչը»: ՔՕՏԻՍՕ նորակազմ կուսակցութեան կողմէ խօսք առած է երեսփոխան Տիկին Վիրղինիա Ցուտերու եւ ըսած. «Կը դատապարտենք մեծերը, որքա՛ն ալ մեծ ըլլան անոնք: Կը դատապարտենք այսօրուան Թուրքիոյ կառավարութիւնը եւ անոր արտաքին նախարար Թիւրքմէնը, որ անցեալները Ուաշինկթընի մէջ խօսելով Թուրքիոյ ծաւալապաշտական ծրագիրներու առնթեր հիթլերական սկզբունքներ արտայայտեց. այս սկզբունքի պատճառաւ է որ այսօր Հայաստանը, Պոնտոսը եւ Կիպրոսը բռնագրաւուած են»: Տիկին Ցուտերու յիշեցուցած է, թէ իր կուսակցութիւնը առաջինը եղած է, որ Հելլէն խորհրդարանին առաջարկած է Հայկական Հարցին զօրավիգ կենալ ՄԱԿ-ի մէջ: ԷՏԱ-ի կողմէ խօսք առնելով Մանոլիս Գլեզոս ըսած է. «Այս սրահին մէջ վրէժխնդրութիւն բառը չլսուեցաւ երբեք. դուք յաղթած էք ձեր պայքարի առաջին հանգրուանին մէջ, որովհետեւ չէք մոռցած ձեր նահատակները: Կը փորձէք ձեր հարցին շուրջ բարձրացած պատը քանդել. մեզ հոս բերելով մեր լռութեան վերջ կուտաք, ա՛յս ալ յաղթանակ մըն է: Ձեր պայքարի ուղին, ձեզի, դուք էք որ պիտի ընտրէք, մենք ձեր կողքին ենք»: Ցայտագիրի աւարտին կարդացուած է բանաձեւ մը, որ ղրկըւած է Հելլէն խորհրդարանին:

Հանդիսութենէն ետք, բազմութիւնը թափօր կազմած Հ. Մ. Ը. Մ.ի ըսկաուտներու առաջնորդութեամբ ուղղըւած է Սենատաղմայի Անծանօթ Զինւորի [illegible]

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մայիս 2-ին, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 9-էն առաջ իսկ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն էր: Ընկերներ, բարեկամներ, ոչ միայն Շաւիլէն այլեւ զանազան շրջաններէ կը շրջապատէին եռագոյնով ծածկուած դագաղը՝ ընկեր Գրիգոր Կիւլեանի:

Ցաւարտ արարողութեան Մեսրոպ քհնյ. Ժամկոչեան քանի մը խօսքով կ'ոգեկոչէր ողբացեալը, վեր առնելով անոր նուիրեալ, ամբասիր նկարագիրը եւ այն ծառայութիւնները զորս ան մատոյց իր գաղութին, անխտիր:

Գրիգոր Փափազեան, դժուար կը զըսպէր իր յուզումը, դագաղին առջեւ անոր՝ որ այնքան հող տարած էր Շաւիլի գաղութին, իր կուսակցութենէն ալ անդին, հիմը դնելով պատերազմի վաղորդայնին, Հ. Յ. Դ. նոր սերունդին եւ բերելով նաեւ Կապոյտ խաչին, եկեղեցիին ու դպրոցին իր անգնահատելի օժանդակութիւնը: Գրիգոր Փափազեան կուտար հիմնական գիծերը Գրիգոր Կիւլեանի նկարագրին ու ոգիին: Կը թուէ թէ տարբեր էին իր ատենուան մարդիկը, որոնք նաեւ իրենց կեանքով ու աշխատանքով օրինակ կը ծառայէին երիտասարդութեան: Եթէ այսօր Շաւիլի հայ տուներուն մէջ քիչ թէ շատ հայերէն կը խօսուի, քիչ թէ շատ հայերէն կը կարդացուի այդ՝ արդիւնքն է Կիւլեաններու տարած աշխատանքին: Գրիգոր Փափազեան կը յիշէր թէ նոյն առաւօտը երբ քանի մը ընկերներ վերջին հրաժեշտը կուտային ընկ. Կիւլեանի, նախքան դագաղին փակուիլը իր կուրծքին վրայ դըրած էին իր այնքան սիրելի «Յառաջ»ը: Հակառակ ակներեւ յուզումին, Գրիգոր Փափազեան կը յաջողէր քանի մը հակիրճ խօսքերով, տալ հարազատ պատկերը ողբացեալ ընկ. Կիւլեանի:

Ապա, յուղարկաւորները կ'ընկերանային Գրիգոր Կիւլեանի մինչեւ վերջին կայանը, անցնելով Շաւիլի այն անտառէն, ուր տասնեակ տարիներ տօնուած է Խանասորի արշաւանքին տարեդարձը: Գերեզմանատան մէջ, նախքան դագաղը փոսն իջնելը, յանուն Հ. Յ. Դ. Արդարութեան խումբին, քանի մը խօսք ալ կ'ընէր ընկ. Պ. Շրտոյեան, վեր առնելով առաւելաբար դաշնակցականը՝ Գրիգոր Կիւլեանի մէջ, որու հետ քանի-քանի անգամներ կը կազմակերպէին Խանասորի արշաւանքի տօնակատարութիւնը: Կը յիշէր թէ որքան երախտապարտ են քանի քանիներ, որոնք իրենց գիտցածը սորված են ողբացեալէն: Ինք եւս, լսաւ ընկ. Շրտոյեան այնքան կը պարտի ընկ. Կիւլեանի: Աւելցուց թէ ինչպէս լսած էր Գրիգոր Փափազեան, ընկ. Կիւլեան միշտ պիտի շարունակէր ներկայ ըլլալ բոլորին սրտին մէջ: Ինքնաբուխ երգուած «կարկուտ տեղաց»ով, ընկերները փոս կ'իջեցնէին Գրիգոր Կիւլեանի դագաղը, վերջին հրաժեշտը տալով, ճիշդ այն խմբերգով, որ այնքան-այնքան յաճախ արձագանգած էր այս շիրիմներէն քիչ անդին, անտառներուն մէջ, երբ խանդավառութեամբ ու հաւատքով եւ Կիւլեաններու առաջնորդութեամբ, «Յուլիս ամսուն 25-ին կը կատարուէր մեր տօնը»:

Ա.

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՋԱՆՁՐԱՑԱԾ ԱՄՈՒՍԻՆԸ

Պասքէթ – պոլի իգական սեռի ամերիկեան խումբի մը խաղացողին ամուսինը դժգոհ է: Կինը խումբին լաւագոյն խաղացողներէն է, տեսակ մը ախոյենուհի: Դժգոհ ամուսինը իր հրամադրութիւնները փոխանցած է ժուռնալ տը ժընեւի թղթակիցին:

– Պասքէթը շատ լաւ, բայց շատն ալ շատ է: Անգործ կը նստիմ: Պարտականութիւնս երախաներով զբաղիլ է՝ կերակրել, պտըտցնել, հսկել, խաղալ: Մօլին, – կինն է, – կ'ապրի միայն սըփորին համար: Մարզումներ, մրցումներ, շրջագայութիւններ: Սկիզբները կնոջս հետ կը ճամբորդէի. հիմա անկարելի է, երախաներուն պատճառով: Երբ միասին կ'ըլլանք՝ երկխօսութիւն չկայ: Եթէ խօսք բացուի՝ պասքէթին մասին կ'ըլլայ: Ընդունեցէք, որ ձանձրացած եմ: Աւելցնեմ, որ միայն վերջին երկու տարիներուն եօթը անգամ տեղափոխուեցանք: Օր մը պարտութիւն, օր մը յաղթութիւն եւ միշտ նոյն բառը՝ պասքէթ:

×

ՀԻՆ ԲԱՂՁԱՆՔ

Ալքոլի ծայրայեղ գործածութիւնը աղետալի պատկեր կը պարզէ Խորհ. Միութեան մէջ: Տնտեսութիւնը մեծապէս կը տուժէ: Կոմսոմոլսկայա Պրաւդայի համաձայն՝ պայքարը ալքոլամոլութեան դէմ, 11-րդ հնգամեայ ծրագիրը առաւել լաւ իրագործելու ազդակ է:

Գործնական պայքար մը անհրաժեշտ է, կը գրէ Համայնավար երիտասարդութեան պաշտօնաթերթը, յիշատակելով ասոր օգուտները տնտեսութեան համար: Այսպէս, աշխատանքի արկածները կը նուազին, արտադրութեանց որակը կը բարձրանայ, աշխատանքէ բացակայողներուն թիւը, կորսուած ժամերու քանակը կը նուազի: Աւելին՝ ամուսնալուծումներուն թիւն ալ կը պակսի: Օրկանը քանի մը առաջարկներ կը ներկայացնէ: Արգիլել ալքոլին վաճառքը շաբթուան ընթացքին. արտօնել միայն Կիրակիները: Տասնապատկել ալքոլէ խմիչքներուն գիները:

ԹՈՐՈՍ ՏԱՐՕՆԱՑԻ

Թորոս Տարօնացի, կամ Մշեցի, ապրած է ու գործած, գլխաւորաբար Գլաձորի մէջ, ԺԳ. – ԺԴ. դարերու սահմանագլխուն, երբ հոն կը բանէր հռչակաւոր համալսարանը, ժամանակակիցներու կողմէ կոչուած «Երկրորդ Աթէնք»: Իր նշանակութեամբ եւ հնութեամբ, ինչպէս կը նշէ ակադ. Լ. Խաչիկեան, ան կը հաւասարի համաշխարհային ճանաչում ստացած բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու, ինչպէս՝ Փարիզի եւ Փրակայի համալսարանները: Ուսումնառութեան նպատակով Գլաձոր կուգային Հայաստանի զանազան վայրերէն, նոյնիսկ հեռաւոր Կիլիկիայէն: Հոն, Եսայի Նչեցիի մօտ իր կրթութիւնը առած էր նաեւ Թորոս Տարօնացի: Ծանօթ մանրանկարիչը եղած է նաեւ բանիմաց գիտնական եւ տաղասաց, զբաղած է գրչութեան արուեստով: Ժամանակակիցներէն Մխիթար Երզնկացի Թորոս Տարօնացին կը կոչէր «բարեմիտ եւ քաղցրատեսակ, ... լցեալ ամենայն իմաստութեամբ, եւս առաւել՝ գրականութեամբ եւ ծաղկողութեամբ...»:

Թորոս Տարօնացիի ձեռքով գրուած եւ զարդարուած ձեռագիրներէն եօթը ներկայիս կը գտնուին Մաշտոց Մատենադարանը:

Տարօնացիի վաղ շրջանի մանրանկարչական աշխատանքներուն մէջ աւելի ցայտուն կը զգացուին հին տեղական աւանդութիւնները, որոնց վկայութիւնն են յատկապէս զարդաձեւերը, անոնց զանազանութիւնն ու առատութիւնը, կենդանական աշխարհի իրական ու հրաշապատում էակներու ինքնատիպ պատկերացումը: Վերջիններուս մէկ մասը կապուած է վաղեմի, թերեւս հեթանոսական պատկերացումներու հետ, որոնց կողքին կը տեսնենք նաեւ քրիստոնէական խորհրդանիշեր եւ կերպարներ: Ինչ կը վերաբերի նիւթերու տեսարաններուն, անոնք աւելի ենթարկուած են ժամանակի արուեստի կանոններուն:

Թորոս Տարօնացիի գործունէութեան երկրորդ շրջանը կը բնութագրուի Կիլիկեան արուեստի զգալի ազդեցութեամբ: Այդ շրջանին կը պատկանի նաեւ «Նուիրումն» կամ «Տեառնընդառաջ» (Մաշտոց Մատենադարան, ձեռագիր թիւ 6289, 1323 թ., թերթ 148 ա) մանրանկարը, ուր ներկայացուած է քառասնօրեայ Քրիստոսի մուտքը տաճար: Բարձրարուեստ այս մանրանկարին մէջ առանձնապէս յատկանշական են կերպարները՝ խիստ ազգային, արտայայտիչ ու գեղեցիկ: Թորոս Տարօնացի այդ ժամանակ արդէն հմուտ վարպետ էր. ատիկա կը զգացուի ինչպէս վստահ գծանկարի կանոնաւորութեան, այնպէս ալ ներկապնակի վառ ու ներդաշնակ գոյներու շարքին մէջ:

ԷՄՄԱ ԿՈՐԽՄԱԶԵԱՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵԼ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Մարգարը այս որ լսեց՝ աչքերը խոշորցուց.

– Ինչո՞ւ, ի՞նչ կայ, Վարդան:

– Առաւօտ, լուսադէմին, Խէչօն տեսնեմ իմ մօտ եկաւ ու պահանջեց, որ նորէն ժողով գումարուի: Ես ինքս համաձայն էի, մանաւանդ որ Թշնամիի կողմէն միշտ ալ յարձակողականի մը վըտանգը կար, եւ մենք խոշոր պատասխանատուութեան մը տակ ենք: Ընկերները ժողովի կանչեցի: Էդ ժողովին մէջ ոտքի ելաւ Խէչօն ու պահանջեց, որ Մարգարը իր զէնքերուն եւ խումբին վերադառնայ: Խէչոյի համակարծիք ընկերները իրաւունք տուին, մանաւանդ իր խումբի ադջը, որ այնքա՛ն գրգռուած էին Առքոյի դէմ: Էս բանի վրայ Սաքօն խօսք առաւ ու ըսաւ.

– Խէչօ, ճանչ, Մարգարը մեր աչքի լոյսն է, էնոր կօշիկը հազար ֆետայի կ'արժէ, սակայն ֆետայու նամուսը Մարգարէն էվել է: Մարգարը, որ էսպէս է, հապա ի՞նչ ըսենք կարօյին, ճահիլ ֆետայիներուն: Մարգարը պէտք է քաւէ իր մեղքը: Թշնամիին կողմէն, որ յարձակում ըլլայ, մենք էստեղ էշ չենք արածեր. իմ կեանքը մատաղ, ձեր կեանքը մատաղ, միայն թէ Մարգարը ամբողջ շաբաթ մը չպէտք է վերադառնայ իր զէնքին:

– Էդպէս, Վարդան. Սաքօն լաւ է խօսեր: Ի՞նչ լաւ էր, որ մեր երանելի ընկերը՝ Մուրատը չտեսաւ, չլսեց էս բաները: Ա՞յ, ֆետայի ան էր, ան: Էն ողորմած հոգին, որ էնտեղ ըլլար, Խէչոյին համաձայն չպիտի ըլլար: Լաւ է, որ Մուրատի խօսքին մտիկ տաք: Սաքօն լաւ է խօսացեր, Վարդան: Իմ կեանքէն շատ բան կուտայի Սաքոյի սրտին պէս սիրտ մը ունենալու համար: Չէ, չէ, Մարգարը ֆետայի չէ, – կը խօսէր Մարգար, եւ անոր այնպէս կը թուէր, թէ տարիներով, դարերով հեռացեր էր իր ընկերներէն այնպէս, ինչպէս օրհաս քաշող հիւանդի մը աչքէն կը հեռանան իր շուրջը հաւաքուած սիրելիներու դէմքերը:

Վարդանը շատ զարմացաւ, որ այն խիստ ֆետայիին՝ Մարգարին մէջ հալուած ոսկիի մը կակուղութիւնը կար: Այն լուռ մարդը խօսուն էր դարձած եւ իր արտայայտութիւններուն մէջ զգրած էր ընտանի ու թախծոտ խելօքութիւն մը: Մարմարի պէս կարծր Մարգարը չէր կարծես:

– Ամէնը էս չէ, Մարգար, – Սաքոյի էդ խօսքերէն յետոյ Առքօն ձայն ձգեց.

– Խէչօ, Խէչօ, հապա ո՞ւր մնաց ֆետայու նամուսը: Որ Մարգարը զէնքի զառնայ, Առքօն, Բարսեղն ու Գրիգորը էստեղ չե՛ն:

Էս խօսքերուն վրայ հերսոտած, պոռաց Խէչօն.

– Հէյ, քիւրտ, Մարգարը ֆետայի չէ՛, հապա դո՞ւն ես ֆետային: Ըսէ՛, ըսէ՛, հրալը ո՞ւր մնացին Հասան պէկի սիւրիի դրամները...

Խէչօն այնքա՛ն յուզուած էր, որ ձեռքը զէնքին նետեց: Ձեռքը զէնքին տարաւ նաեւ Առքօն, որ քիչ մնաց կրակ բանար Խէչոյի վրայ, եթէ Սաքոյի հետ վրայ չհասնէինք:

Առքոյի վար զալու սպառնալիքին վըրայ, Սաքոյի արիւնը գլխէն ցատկեց, ու ան պոռաց Առքոյին.

– Շուն մըն ալ պակաս, հէյ շան ցըկնած...

Առքոյի վար զալու սպառնալիքը աւելի գրգռեց ընկերները: Մէկ կողմ կանչեցի Խէչօն ու ըսի, որ Հասան պէկի սիւրիին հարցը մէջտեղ չբերէ էս պահուն, մանաւանդ որ Արջ Սաքօն, ընկերները էդ մասին ոչինչ գիտեն:

– Մարգար, եթէ էս կռիւն անցնի, Առքոյի դէմ բաւական խոշոր ամբաստանութիւն մը կայ: Էս բանը գիտեն ընկերներէն Խէչօն ու Մուսեղը միայն: Երեք ամիս առաջ Հասան պէկի սիւրին քշող քիւրտ աւազակներուն մէջ եղած էր նաեւ Առքօն: Էդ սիւրին ծախուած էր Երզրումի մէջ: Էն օրերուն եկան ամբաստանելին, որ ֆետայիները աւազակներ են ու քշած տարած են Հասան պէկի սիւրին: Տօքթ. Նայիբեանը իր մէկ նամակին մէջ ցաւ յայտնած էր, որ Առքօն սիւրին քըշող քիւրտ աւազակներուն մէջ եղած է: Էս կռիւը որ վրայ հասաւ, նամակը պահեցի:

(Շար. 311)

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 75–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Բարձր Հովանաւորութեամբ եւ շնորհաբեր ներկայութեամբ՝

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարք – Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Պատուոյ նախագահութեամբ եւ ներկայութեամբ՝

Պ. ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՃԱՇ ԵՒ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ,

«Ինթէրքոնթինանթալ» Պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ:

3, Rue Castiglione — 75001 Paris

Շաբաթ, 9 Մայիս, ժամը ճիշդ 20·30–ին:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Մասնակցութեամբ՝

Δ ՍԻՓԱՆ–ԿՈՄԻՏԱՍ Երգչախումբին, ղեկավարութեամբ՝ Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ

Δ Սիրուած երգչուհի՝ ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

Δ ՆԱԽԱՍԱՐԴ Պարախումբին

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 300 Ֆ.

∅ Տոմսերը եւ սեղանները ապահովելու համար դիմել.–

11, *Square Alboni*, 75016 - *PARIS* — *Tél.:* 520. 03. 18

Grand Meeting de Soutien

A LA LUTTE DE LIBERATION DU PEUPLE ARMENIEN

à l'appel de

« LIBERATION ARMENIENNE »

Le Vendredi, 8 Mai, à 20 h. 30

84, Rue de Grenelle - 75006 Paris

(Métro: Rue du Bac)

Avec la participation du journal « Gaïtzer » de Londres et de l'Union des Jeunes et Etudiants arméniens (Section Paris).

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

Samedi, 9 *Mai:*

Soirée dansante pour les jeunes. Musique à gogo.

On s'amusera bien. On dansera, on mangera, on boira.

Participation aux frais: 30 F.

Jeudi, 14 *Mai:*

Conférence spirituelle sur «La Famille Chrétienne» du R.P. Georges ZABARIAN, Directeur du Centre St. Grégoire de Narek

DISQUES VOGUE

No. 434001

LA MESSE - ORATORIO en FA MINEUR d'ARA BARTEVIAN

A LA MEMOIRE DES VICTIMES DU GENOCIDE ARMENIEN DE 1915

Enregistrement intégral en 20 Parties — réalisé par RADIO FRANCE

150 *Exécutants*

Avec le concours de:

○ LYNE DOURIAN (Mezzo de l'Opéra) ○ MERY GASPARIAN (Soprano)

○ MIHRAN ELMAYAN (Ténor)

ORCHESTRE SYMPHONIQUE et LA CHORALE ARMENIENNE DE PARIS

Sous la direction de l'Auteur

DEUX DISQUES STEREO en Album Artistique

durée 1 h. 40 m.

Prix 80 F. Envoi contre remboursement. Port en sus 9 F.

En vente chez l'Auteur; 14, *Rue Petit Paris*

Tél.: 208. 99. 22

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Մարիամ Առաքելեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէր – Յովհաննէսեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.– Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին, Դըպրոցասէր Տիկնանց Վարժ.ին, Սամուէլ – Մուրատեան Վարժ.ին 100–ական Ֆ. (տանտայ «Յառաջ»էն) եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»ին:

×

Արամ Վէզիրեանի ցաւալի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Հրաչ Գըրմըզեան կը նուիրեն 200 Ֆ. Հայ Ուսանողաց Միութեան եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

GRAND GALA DE DANSES FOLKLORIQUES ARMENIENNES

avec La Troupe de Danses « A N I » de la M. C. Arménienne

Choréographe: EVA ARZOUIAN

Samedi, 9 *Mai, à* 21 *h.*

— Entrée: 20 F —

×

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Մշ. Տան «ԱՆԻ» Պարախումբին կողմէ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Վարչ.ը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆ. Այրի Տիկին Կոստանեանէ՝ Լեւոն Տօնիկեանի մահուան առթիւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արմենուհի Գէոնեան հայրենակցին՝ Լեւոն Տօնիկեանի մահուան առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրէ Տարօն–Տուրուբերանի Հայր. Միութեան (տանտայ «Յառաջ»էն):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Յովհաննէս – Շաքէ Յակոբեանէ (Թուլոն) իրենց զաւկին ապաքինման առթիւ՝ 200 Ֆ., Տիկին Յասմիկ Քիւթէրեանի մահուան առթիւ, փ. ծ.ի 200 Ֆ. Տիկին Անայիս Կարապետեանէ (Անըսի) եւ 300 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պայրամեանէ:

- ՃԱՇ -

——O——

Փարիզի Համնոյ Հայր. Միութեան Տարեկան ճաշը տեղի կ'ունենայ՝ Մայիս 10, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 1·30–ին, Ճաշարան Օփէրա Լաֆայէթի մէջ՝

80, Rue Lafayette, Paris 9e

ճաշագին 50 Ֆ.:

Organisation TERRE et CULTURE - ԵՐԿԻՐ և ՄՇԱԿՈՅԹ կազմակերպութիւն

Lyon, 9 et 10 Mai

SALLE DE L'EGLISE ARMENIENNE - 40, RUE D'ARMENIE, 69003 LYON

SITES ET HABITANTS ARMENIENS D'IRAN DU NORD

« ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԱՅԿ. ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՅ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐ

EXPOSITION – ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Plus de 100 agrandissements couleurs, plans et maquette, illustrant le patrimoine et la vie des habitants arméniens d'une vaste région de l'Arménie historique, située entre l'Ararat, l'Araxe et le lac d'Ourmia.

Activités de l'Organisation Terre et Culture sur le terrain: protection et aménagements des domaines arméniens.

Entrée Libre: de 10 à 12 h.;de 14 à 19 h.

QUATRE VISITES COMMENTEES SUIVIES DE DEBATS

— *Samedi, 9 Mai, à 11 h.* — *Dimanche, 10 Mai, à 15 h.*

— *Samedi, 9 Mai, à 15 h.* — *Dimanche, 10 Mai, à 17 h.*

ARMÉNIE 81

Vu les difficultés d'organisation des voyages en Arménie, trois spécialistes Levon BAGHDASSARIAN, Varoujan SARKISSIAN et Jacques CHELELEKIAN mettent en commun leurs connaissances et leurs expériences dans le souci d'offrir un meilleur service à leur clientèle tout en garantissant chaque départ avec des accompagnateurs qualifiés.

DEPARTS DE PARIS, MARSEILLE ET LYON

DEPARTS	— RETOURS	— PRIX(*)
27 Juin	10 Juillet	4280.-
18 Juillet	31 Juillet	4280.-
03 Août	14 Août	3500.-
15 Août	28 Août	4280.-
05 Septembre	18 Septembre	4280.-
21 Septembre	05 Octobre	4280.-
03 Octobre	16 Octobre	3480.-
21 Novembre	04 Décembre	3480.-
26 Décembre	08 Janvier	3580.-

(*) Préacheminement Lyon + 200 F.; Marseille + 300 F.

Prix étudiés en Décembre 1980, et comprennent: Avion, Hôtels 1ère catégorie, Pension complète, Visites et Excursions.

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:

LEVON BAGHDASSARIAN

SABERATOURS

3, Rue de l'Arrivée

Imm. CIT - 7e étage

75749, Paris — Cedex 15

Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:

VAROUJAN SARKISSIAN

SEVAN VOYAGES

48, Cours de la Liberté

69003 — LYON

Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:

JACQUES CHELELEKIAN

WASTEELS

87, La Canebière

13001 — Marseille

Té.: (91) 95. 90. 12

Licence Org.: A 1037

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԱՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

կը կազմակերպէ՝

ՁԲՕՍԱՊՏՈՅՏ ՄԸ

Օթոքարով:

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 17–ԻՆ

Այցելութիւն, առաւօտուն ՌԱՄՊՈՅԷ–ի Դղեակին եւ պարտէզներուն:

Կէսօրէ ետք՝ ՇԱՌԹՐԻ Մայր Եկեղեցւոյն ժամադրութիւն՝ ժամը 8–ին Փոռթ տ'Իթալի:

Մեկնում՝ ժամը ճիշդ 8·30–ին

Արձանագրութեանց համար դիմել.–

Տիկին Ղազարեանի՝ 379·08·03, Տիկին Սուրէնեանի՝ 325·04·13 եւ Տիկին Փէհլիվանեանի՝ 606·27·51

Ճանապարհածախք եւ ճաշագին. 100 Ֆ.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարիամ եւ Նուպար Տէր – Թոմայեանի իրենց ամուսնոյն եւ կեսրայրին մահուան առթիւ: Նոյն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ. փ.ծ.ի, Պէնկեան ընտանիքէն:

× Նոյնպէս ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Զատիկեան ընտանիքին՝ Զատիկ Զատիկեանի մահուան առթիւ: Մասնաճիւղս, շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Մելինէ Օսմանճեանէ 100 Ֆ. Ստեփան Զաքարեանի մահուան առթիւ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Տիկին Վեհանոյշ Գաբրիէլեան, կը նուիրէ 150 Ֆ. ի նպաստ՝ Հայ Կարմիր Խաչի Մանկանց Բոյնի ընդարձակման, Գեղամ Սահակեանի (Պոլիս) մահուան տխուր առթիւ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՕԴԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԱՆ

ՄԵԿՆՈՒՄ ԴԷՊԻ ԿԱՅԱՆ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Օդափոխութեան Կայանի արձանագրութիւնները սկսած են եւ կը փակուին Մայիս 31–ին: Դիմել տեղական մասնաճիւղերուն եւ Փարիզի մասնաճիւղին՝

17, Rue Bleue, Paris 9e

Փարիզի Յուլիսի խումբը՝ Յուլիս 4–ին. վերադարձ՝ Յուլիս 31–ին: Դաւառները՝ մեկնում Յուլիս 11–ին:

Imprimé sur les presses du Journal «Ha ratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
8
VENDREDI
8 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.902 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.902

ԸՆՏՐԱՊԱՅՔԱՐԸ

ԱՋԷՆ ՈՒ ՁԱԽԷՆ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՀԱՍՆԻՆ

ՇԻՐԱՔԻ ԿՈՉԸ ԵՒ ՄԱՐՇԷԻ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ծնչինչ բան մը կայ, անկասկած, ի ... վերջին ժամու, ձայներու այս որ-...ին, որու կը դիմեն թեկնածուները: Եւ ...ստծել որ երկրի մը ճակատագիրն է ...ամբողջ, որ կ'որոշուի այսպէս օրէ օր, ժամէ ժամ, հոս – հոն ցանուած խոստումներով, որոնց մէկ տասներորդն իսկ չի կրնար բանել ուեւէ թեկնածու:

Այսպէս, մետասաներորդ ժամուն, նոր կոչ մը ըրաւ ժաք Շիրաք, աւելի յստակ ի նպաստ Ժիսքար տ'Էսթէնի բայց հաստատելով թէ նախագահը յանձնառու – թիւններ առած է քաղաքականութիւնը փոխելու, որոնց պէտք է տէրը մնայ:

Գուցէ Միթերանի բազմաթիւ մէջբե – րումներն էին, Երեքշաբթի գիշեր Ժիս – քարի հետ տեսակցութեան ընթացքին, որ պատճառ եղան Շիրաքի այս ելոյ – թին, որ նախատեսուած չէր: Արդարեւ, ... շրջանի վաղորդայնին, Շիրաք կարճ յստարարութեամբ մը կ'ըսէր թէ չի ...ուիրեր ոչ ոք Ժիսքարի քուէարկելու, ...ին հարց է բայց ինք՝ «միայն կրնայ քուէարկել Ժիսքար տ'Էսթէնի համար» (եւ ոչ թէ՝ կրնայ միայն քուէարկել Ժիսքարի համար, ինչպէս գրեցին կարգ մը թերթեր եւ նկատել տուեցաւ թէ միայն-ին տեղը պէտք չէ փոխել): Այս անգամ աւելի յստակ էր եւ Թիլսիթ փո – ղոցի իր կեդրոնավայրէն (հոնկէ՝ կը ...կոչուի Թիլսիթի կոչը) հրաւիրեց ա – ...անք որոնք իրեն քուէ տուին, որ քուէ տան Ժիսքարի, քանի որ այս վերջինը ...իր յայտարարութիւններով հաստատեց թէ նկատի կ'առնէ Շիրաքի դիտողու – թիւնները եւ յանձն կ'առնէ իր քաղաքա – կանութիւնը փոխել, չորս գլխաւոր մար – զերու մէջ՝ աւելի ազատութիւն անհա – տական նախաձեռնութեան, զարկ տալ ...տադրութեան անգործութեան դէմ պայքարելու համար, պակսեցնել տուր – քերու բեռը եւ վերջապէս՝ բարեփոխել կառավարութեան մեթոտները, որպէսզի վերահաստատուի խօսակցութեան եւ ...վստահութեան ոգին: Իր յայտարարու – թեան վերջաւորութեան, Շիրաք կը շեշ – տէ թէ Ֆրանսացիք պէտք է գիտակցին այն վտանգներուն, զորս Ֆրանսայի կըր – նայ բերել Ֆ. Միթերանի ընտրութիւնը:

Պէտք է ըսել որ Միթերանի ընտրու – թիւնը միայն մեծամասնութիւնը չէ որ կը մտահոգէ, քանի որ համայնավարնե – րը եթէ երեւութապէս որոշած են Մի – թերանի ի նպաստ քուէն տալ, իրենց ե – լոյթներուն մէջ չեն ծածկեր, որ «սրտով չեն»: Այսպէս Ժորժ Մառշէ, որ Պոպի ...մատնութ մահուան առթիւ, կազմակեր – պուած ցոյց մը կը գլխաւորէր յայտա – րարեց՝ «Միթերանի անորոշութիւնը (փլու) զիս կը խանգարէ եւ կը մտահո – գէ: Կը ցաւիմ որ իր խօսքերուն մէջ չեմ ...տներ պատասխանը տրուած խակական ...հարցումներուն: ԶԻ ՆՊԱՍՏԵՐ ԱՄԷՆ ...ԱՆ Ի ԳՈՐԾ ԴՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱԽՄԲԵԼՈՒ ...ԲՈԼՈՐ ՈՒԺԵՐԸ ՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏ – ...ՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆԸ»

Նոյն – Չորեքշաբթի – օրը Ֆի – թերման ալ չէր խուսափեր քանի մը ...քարերէ երբ կը յիշէր թէ Փիէր Մօրուա, երկու անգամ գոհունակութիւն յայտնած էր համայնավարներու կորսնցուցած ձայներուն համար:

Չորեքշաբթի իրիկուն, Ջայն – հեռա – տեսիլէն ալ Միթերան եւ Ժիսքար շա – րունակեցին փորձել համոզել դեռ վա – րանողները: Առաջինը հին կօլիստ մը հրաւիրած էր, որու հետ պայքար տա – րած էին գրաւման շրջանին, երկրորդը լրագրող մը, որպէսզի պատասխանէ այն հարցումներուն որոնք չէին եղած նա – խորդ գիշերը: Բայց, միշտ կը նախընտ – րէր շեշտը դնել միւսին ընելիքներուն վրայ (մարդ վախցնելու համար) քան իր ընելիքներուն եւ Է. Մուժոթ իսկ ըն – տիպուեցաւ նկատի առնել տալ այդ կէտը:

Ի նպաստ Միթերանի դիրք ճշդած են.– Լէօ Համոն, Ֆրանսուազ Ժիրու – զա – նազան խմբակցութիւններ եւ «հայրե – նակցականներ» (Քորսիքացիներու միու – թիւն, Պրըթոն դեմոկրատ միութիւն եւլն.), Քոլիւշ:

× Միթերան ընդունեցաւ Ֆրանսայի Հրեայ հիմնարկութեանց ներկայացուց – չական Խորհուրդի պատասխանատունե – րը, գլխաւորութեամբ նախագահին՝ Ա– լէն տը Ռոչիլտի: Թեկնածուն ծանօթա – ցաւ այն տասը միջոցներուն, որոնք Հրեաներու բաղձանքներն են: Ցանկը ներկայացուած էր նաեւ Ժիսքարի: Հըր – եաները կ'ուզեն որ ՊԱԿ-ի Փարիզի գը – րասենեակը փակուի, նախաձեռնութիւնն առնուի միջազգային պայմանագրութեան մը անհաբեկչութիւնը կանխելու եւ զսպե – լու համար եւլն. եւլն.:

× Կայ նաեւ նկարի հարց մը, որ բա – ւական մեծ աղմուկ հանեց կ'ըսուի: Միթե – րան ողեկոչեց նկար մը, որ քաշուած կ'ըլլայ Ցորդանան եւ ցոյց կուտայ Ժիս – քարը հեռադիտակով Իսրայէլը դիտելու դիրքին մէջ: Ժիսքար առարկեց թէ չին – ծու է եւ այդ նկարը քաշուած է Լոնչան Արք տը Թրիոմֆի մրցանակին: Արդ այդ նկարը, կ'ըսէ Ուէնուվօ – Ժուֆի պա – տասխանատուն, որ ցրուած է այդ նը – կարը կրող Թռուցիկը, քաշուած է Ուիստ երբ նախագահը կը դիտէր ուղտերու մրցարշաւ մը: Ճիշդ է որ Ժիսքար Ցոր – դանանէն դիտած է Իսրայէլը բայց չէ ձգած որ լուսանկարիչ – լրագրող ըլլայ եւ նկարին համար չէ ըսուած թէ Ցոր – դանան քաշուած է: Բայց Ժիսքարի բան – բերը՝ Լըքա կը ճշդէ (Մաթէնի), որ նկարը քաշուած է Լոնչան Հանրապե – տութեան Նախագահին մրցանակին, ինչ որ ըսել կուտայ Մաթէնի որ Ժիսքար եւ Լըքա ձիարշաւէ չեն հասկնար եւ կը շը – փոթեն «տափակ»ը եւ «ցանկ»ը, Լոնչանն ու Օթէօյը...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ 5 օր պայ – մանաժամ տուին լիբիացի վաթսուն դի – ւանագէտներուն որ իրենց երկիրը վե – րադառնան: Արտաքին նախարարութիւնը կը ճշդէ, որ այդ դիւանագէտներուն ընթացքը անընդունելի է եւ խոտոր կը համեմատի դիւանագիտական միջազգա – յին սովորութեանց հետ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ միա – ձայնութեամբ վաւերացուց օրէնք մը որ կը նախատեսէ գիւղացիներու սենտիքա – յի ստեղծումը: Աննախընթաց դէպք մը, որ ցոյց կուտայ Վալեզայի բերած նոր հոսանքին յաղթանակը:

ԹԱՒՐԻԶԻ մէջ եօթը դնդակահարու – թիւն կատարուած է առջի օր: 5-ը՝ ամ – բաստանուած էին թմրեցուցիչի առ ու ծախի համար, երկուքն ալ՝ սոտոմակա – նութեան:

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐՈՒ ԱՅԼ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ. – Ինչպէս գրած էինք Մայիս 2/3-ի մեր թիւով, Ապրիլ 26-ի գիշերը յարձակում մը գործուած էր Նոր – Ջուղայի վանքապատկան շէնքերու հայ բը – նակչութեան վրայ: Հեռաձայնած էինք Կորիւն Եպիսկ.-ի եւ անկէ քաղած վեր – ջին տեղեկութիւնները այդ մասին: Ստո – րեւ միջադէպին նկարագրականը զոր կ'արտատպենք Թեհրանի «Ալիք»ի Ապրիլ 27-ի թիւէն. –

«Կիրակի Ապրիլ 26, երեկոյեան ժամը 7.30-ին 500 հոգու հասնող մի խուժան յարձակում կատարեց վանքապատկան մի շարք հայաբնակ բնակարանների վրայ, Բաղ Քէչմէչի շրջանում:

«Խուժանի մէջ եղել են հրազէն կրող – ներ եւ բախումների ընթացքում հրաձը – գութիւն է տեղի ունեցել: Հայերը պաշտ – պանուելու համար, հակադրուել են յարձակուողներին եւ բախուել նրանց հետ: Բախումները սուր բնոյթ են ըս – տացել եւ մինչեւ գիշերուայ 11-ը տեւել են: Ընդհարումների ընթացքում շուրջ 35 Հայեր վիրաւորուել են, որոնցից մի քանիսի վիճակը ծանր է եւ կեանքերը վտանգուած:

«Գիշերուայ ուշ ժամին միայն փաս – դարներ են հասել բախման վայրը եւ վերջ տուել բախումներին:

«Փասդարները 150 Հայերի ձերբակա – լել են: Մեզ հասած լուրերի համաձայն յարձակուողներից ոչ ոք չի ձերբակալ – ուել:

«Նախայարձակ խուժանը նաեւ նիւթա – կան վնասներ է հասցրել Հայերի տնե – րին եւ կողոպտումներ կատարել:

«Երկուշաբթի 27 Ապրիլ առաւօտեան ժամը 9-ին Սպահանի նահանգապետը հեռախօսային կապ է հաստատել տեղա – կան ռադիոյի հետ եւ մի շարք բացատ – րութիւններ տուել, որով իսկ չի պար – զուել յարձակման դրդապատճառը եւ միայն Հայերի ձերբակալուելու պատ – ճառը:

Ժամը 9.30-ին Նոր Ջուղայի Թեմա – կան Խորհուրդի կողմից 3 հոգուց բաղ – կացած մի պատուիրակութիւն նահան – գապետի հրաւէրով նահանգապետարան է ներկայացել: Պատուիրակութեան տե – սակցութիւնը նահանգապետի հետ մին – չեւ ժամը 12-ը տեւել է:

«Հայ պատուիրակները մի շարք հար – ցեր են ներկայացրել նահանգապետին եւ բողոքելով կատարուած ոճիրի դէմ լու – սաբանութիւն են ուզել նահանգապետից: Նահանգապետը հերքել է շրջան առած այն լուրը, ըստ որի նա խնդիրը ներ – հայկական բախում է համարել: Նահան – գապետը նաեւ չի հերքել եւ չի էլ հաս – տատել այն հաւանականութիւնը թէ Թրքական դեսպանատան դրդումով եւ կազմակերպութեամբ կարող է դէպքը պատահած լինել:

«Նահանգապետը խոստացել է խնդիրը հետապնդել եւ բացայայտել յարձակման պատճառները»:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԻ ՄԱՍԻՆ

ԽՄԲ. – Փարիզի համալսարանական շրջանակները սկսած են ստանալ հաղոր – դագրութիւն մը հայկ. հարցի վերաբեր – եալ, որու հեղինակներն են Պոլսոյ հա – մալսարանի դասախօսներ: Այս մասին, Մայիս 1-ի թիւով, *Մարմարա* հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ. –

Մեկնաբանութիւնները աւելորդ են:

Իսթանպուլի Համալսարանը, իբր հա – կազդեցութիւն վերջերս Հայոց կողմէ Թուրքիոյ դէմ ձեռնարկուած քարոզչու – թեանց ու ահաբեկչութեանց, անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով հաղորդագը – րութիւն մը հրատարակեց եւ զայն ու – ղարկեց աշխարհի բոլոր համալսարան – ներուն:

Հաղորդագրութեան մէջ գրուած է որ այդ հրատարակութեան նպատակն է «Աշխարհի բոլոր համալսարաններուն ծանօթացնել Թուրքեւհայ յարաբերու – թիւններու վերաբերեալ իրականութիւն – ներն ու պատմական ճշմարտութիւննե – րը, եւ դատապարտել հայկական ահա – բեկչութիւնը»:

Հաղորդագրութիւնը պատմականը կ'ը – նէ հինէն ի վեր Թուրքերու ու Հայերու միջեւ մշակուած յարաբերութիւններուն եւ կը ճշդէ, թէ այդ յարաբերութիւն – ները սկիզբ առած են երբ 11-րդ դարուն Սէլճուքները տեղաւորուած են Անատո – լուի մէջ: Պատմագէտները ընդունած են որ Սէլճուքները անսահման ազատու – թիւն տուած են Հայոց, քաղաքական կը – րօնական ու մշակութային գետիններու վրայ:

Հայերը իրաւունք ունէին կազմաւորե – լու իրենց համայնքներն ու եկեղեցինե – րը, այս կացութիւնը շարունակուեցաւ Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի օրով ալ, նոյնիսկ այս պատճառաւ Հայերը Օսման – եան Պետութեան շրջանին դարձան ա – ռանձնաշնորհեալ տարրեր եւ կոչուեցան «Հաւատարիմ Հպատակ»: 19-րդ դարէն մինչեւ 20-րդ դարուն սկիզբները Հայե – րը կարեւոր դերեր ստանձնեցին Արտա – քին Նախարարութեան, Հանրային ծա – ռայութիւններուն մէջ: Բազմաթիւ Հա – յեր ալ անդամ ընտրուեցան Ծերակոյտին եւ Խորհրդարանին:

Հաղորդագրութիւնը աւելի վերջ կը պատմէ թէ 19-րդ դարու վերջաւորու – թեան, արկածախնդիր փոքր հայկական խմբակներ ահաբեկչական կոմիտէներ հիմնեցին: «Կասկած չկայ որ աւազակ – ներէ կազմուած այս կոմիտէները 1915էն աւելի առաջ հիմնուած են եւ մեր երկ – րին մէջ կատարուած ցեղասպանութեան իրական հեղինակներն են: Անոնք են որ ամէնէն անգութ կերպով սպաննած են առանց խտիր դնելու կիներու եւ մա – նուկներու միջեւ»:

Այսօր Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերը, խաղաղ պայմաններ կը վայելեն եւ ու – նին իրենց վարժարաններն ու թերթերը: «Բոլոր մեր հայ հայրենակիցները իրա – ւունքն ունին մասնակցելու երկրին տըն – տեսական, ընկերային, քաղաքական ու մշակութային կեանքին: Ոչ մէկ սուտ կրնայ այս ճշմարտութիւնները մոռցը – նել տալ եւ ոչ մէկ արդարացում կրնայ իրաւացի հանել սպանութիւնները: Եր – բեք ներողամիտ աչքով պիտի չդիտուին անոնք որ այս յանցապարտներուն գի – տակցաբար կամ անգիտակցաբար հաշտ աչքով կը նային» ըսուեցաւ հաղորդա – գրութեան մէջ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 5-ին, ութերորդ շարքին մըր – ցումներուն արդիւնքներն են.–

Կայրաթ – Զէնիթ	1 – 1
Պախտակոր – Դինամօ (Մինսք)	0 – 1
Դինամօ (Կ) ԲԿՍԱ	0 – 0
ԲՍԱ – Դինամօ (Թ)	1 – 1
Նեֆթչի – Արարատ	0 – 0
Շախտեօր – Կուբան	2 – 0
Դնեպր – Տաւրիա	2 – 2
Չերնոմորեց – Տորպեդօ	1 – 1

Այս խաղերէն ետք դասաւորման գըլուխն է Դինամօ – Կիեւ 11 կէտով, իրեն կը յաջորդէ ԲԿՍԱ 10 կէտով, ապա՝ 5 խումբեր 9-ական կէտերով:

ՎՐԻՊԱԿ. – Ինչպէս մեր ընթերցողները ինքնաբերաբար ճշդած են, Մայիս 7-ի, «Յառաջ»ի Ա. էջի մանր լուրերու մէջ, պէտք է կարդալ Աթաթիւրքի ծննդեան հարիւրամեակի առթիւ (եւ ոչ՝ մահուան անշուշտ):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

Արեւմտահայ գրական նշանաւոր շատ անունների շարքում արեւելահայ ընթերցողին գրեթէ անյայտ է մնացել Յակոբ Օշականի (Յակոբ Քիւֆէճեան) ստեղծագործական հսկայական ժառանգութիւնը: Այդ ժառանգութեան մասին որոշ պատկերացում կազմելու հնարաւորութիւն է տալիս նրա երկերի ժողովածուն, որ Երեւանում առաջին անգամ հրատարակուեց վերջերս, նրա նախկին աշակերտ Ստեփան Կուրտիկեանի ջանքերով:

Օշականի գրական ժառանգութեան մի պատկառելի մասը (շուրջ քսան գիրք) տպագրուել է հայ գաղթօջախներում, այսուհանդերձ, մեծ մասը մնում է անտիպ: Ներկայ ժողովածուում ամփոփուած են մի շարք պատմուածքներ, «Շահպազ» վիպակը եւ չորս հատուած «Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան» աշխատութիւնից:

Յիշեալ արձակ գործերի հերոսները թշուառ ու դժբախտ անձնաւորութիւններ են, կեանքի հարուածներից խեղանդամուած, երբեմն էլ կորցրած մարդկային կանոնաւոր նկարագիրը: Բոլորը ինչ-որ բանով նման են եւ յիշեցնում են իրար, աւելին՝ այս գործերը միեւնոյն թեմայի տարբերակների տպաւորութիւն են թողնում. որբացում, անհատնում տառապանք՝ մի կտոր հաց վաստակելու համար, անյոյս սէր, ստորացում, կործանում, վերածում թափառաշրջիկի, մուրացիկի, քայքայում, մահ: Միջավայրն ու ժամանակը լիակատար հիմքեր տալիս էին նման վիճակների նկարագրութեան համար, դրանք բնորոշ վիճակներ էին բարբարոս երկրում անլուր տառապանքների ու կոտորածների դատապարտուած Արեւմտահայութեան համար: Ամենատարրական՝ աշխատանքի իրաւունքից զրկուած, երրորդական, չորրորդական տիպերը լայն շրջանառութեան մէջ մտան, դառնալով հայ գրականութեան բնորոշ տիպերից մէկը: Դուրս շպրտուելով հասարակութիւնից, նրանք վերածւում էին արտառոց, քըրջոտ ամբոխի, որն արդէն քարշ էր տալիս ժամանակի ընթացքից անկախ, անփոփոխ մի գոյութիւն:

Որեւէ օգտակար գործի անընդունակ դարձած Տոգամնին ուղղուած խօսքերը բնորոշում են ժամանակից, մարդկային նորմալ կեանքից դուրս վիճակը. – «Ծօ՛, տղայ, է՛շ եկար, է՛շ կ'երթաս: Ամէն մարդ իր գործին է. քեզի պէսները հիմա տուն – տեղ ունին, զաւակ կը մեծցնեն, Աստուած պէլադ տայ, չէ՞ս խպնիր...» մտիկ կ'ընէր ծանրացած կոպերով, համակերպող դէմքով: Բայց իր մէջ արդէն չծնած մեռած էր ա՛լ ապրելու տենչը: Ջուրը ձգուած տաշեղին պէս ինքզինքը թող տուաւ օրերու հոսանքին»: Ճակատագրին հլու այսպիսի արարածները ապրում են «այս ցաւի աշխարհէն» շուտ հեռանալու յոյսով:

Օշականի այս երկերը մասամբ յիշեցնում են Զօհրապին (յատկապէս կինը եւ սէրը), մասամբ Երուխանին (թշուառ ու անօգնական արարածները): Առաջին անմիջական տպաւորութեամբ այս երկու կողմն էլ բնորոշ են ժողովածուում զետեղուած գեղարուեստական արձակ էջերին (բացառութեամբ երկու – երեք հէքեաթային բնոյթի գործերի եւ «Հաճի Մուրատ»ի):

Դասական ռէալիզմի ներկայացուցիչները առանձնապէս չէին ձգտում կեանքի յորձանքից դուրս նետուած այդպիսի տիպեր կերտել (զերեզմանոցների աննշան աշխատողներ, թափառաշրջիկներ, մուրացիկներ, հոգեկան հիւանդներ, անդամալոյծներ, հարբեցողներ, կեանքի բռունցքի տակ ճզմուած, բարոյալքուած դէմքեր), իսկ եթէ մարմնաւորում էին, նման տիպերը բացառիկ դէպքերում էին գլխաւոր դերքեր գրաւում նրանց գեղարուեստական աշխարհում: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ բուրժուական իրականութեան թոհուբոհից դուրս մղուած նման անձնաւորութիւնների միջոցով հնարաւոր չէր կատարել գեղարուեստական այն ընդհանրացումները, որոնք անկրկնելի ուժով բացայայտում էին իրականութեան խոր հակասութիւնները, կեանքի երեւոյթների էութիւնը: Դասական ռէալիզմի ներկայացուցիչները ոչ թէ զլանում էին ժամանակի բուռն ընթացքից դուրս նետուած «անփոփոխ» անձնաւորութեան նըկարագրութեանը, այլ ցուցադրում էին նրա անկման պրոցեսը՝ նախապատմութիւնն ու պատմութիւնը շաղկապելով հասարակական կեանքի օրինաչափութիւններին: Դա միայն իր դժբախտութեամբ ուշագրաւ անձնաւորութեան պատմութիւն չէր, այլ նաեւ հասարակարգի, բարքերի պատմութիւն, պատութեան բռնաբարման պատմութիւն: Անկման ընթացքը մի քանի գծով կայ նաեւ Օշականի գործերում, բայց այն պատճառաբանւում է երկրորդական, հոգեբնախօսական, յաճախ էլ պատահական հանգամանքներով, որոնք ճակատագրային դեր են կատարում: Անկման սոցիալական բուն շարժառիթները գրեթէ անտեսւում են:

Կինը եւ սէրը վճռական տեղ ու դեր ունեն Օշականի գործերում որքան էլ կինը մնում է անհասանելի, այնուամենայնիւ, դրւում է ռէալ մարմնական տենչանքի պատուանդանի վրայ: Նոյնանման վիճակները կրկնւում են ձանձրացնող միօրինակութեամբ: Ժամանակակից ճաշակաւոր ընթերցողին ինքնանպատակ կարող են թուալ նաեւ բազում մանրամասները (թէկուզ ոչ մեծ ծաւալի գործերի մէջ), որ հեղինակը մատուցում է յատուկ խնամքով: Այս մանրամասները եթէ հետաքրքիր են ինքեան, բայց, թւում է, կուտակւում են չափի զգացման պակասի պատճառով: Մինչդեռ հարցի գրապատմական զրուածքը այլ բան է յուշում. դրանք միանգամայն օրինաչափ «թերութիւններ» են: Յիշեալ յատկանիշերը ցոյց են տալիս որ հայ գրականութեան մէջ նոյնպէս, ինչպէս աշխարհի շատ գրականութիւններում տեղի է ունեցել բնականոն զարգացում՝ անցում դասական ռէալիզմից ՆԱՏՈՒՐԱԼԻԶՄԻՆ: Այս տերմինը մեր գրականագիտութեան մէջ մեծամասամբ օգտագործւում է որպէս վիրաւորական մի բան՝ ուղղուած այս կամ այն հակագեղարուեստական երեւոյթի դէմ: Նման պայմաններում եթէ ասուի, որ Նար-Դոսի մօտ, օրինակ, արդէն նկատւում է այդ անցումը, աւելի ցայտուն արտայայտւում Զօրեանի եւ Դեմիրճեանի յատկապէս վաղ շրջանի պատմուածքներում, ինչպէս եւ Զօհրապի, Երուխանի, Օշականի եւ այլոց երկերում, հազիւ թէ սա ընդունուի որպէս ինքնին հասկանալի մի բան: Հարցի բարդութիւնն այն է, որ անցումը չի կատարւում միանգամից: Ֆրանսիական գրականութեան պատմութիւնը որ տալիս է երեւոյթի առաւել կանոնիկ օրինակները եւ որի ազդեցութիւնը խիստ որոշակի է հայ, յատկապէս արեւմտահայ գրականութեան վրայ, բազում ուշագրաւ փաստեր է ներկայացընում հետազօտողին: Արդ, Ֆլոպէրը գտնում էր, որ ժամանակն է անխնայ մեթոդի օգնութեամբ գեղարուեստին հաղորդել ֆիզիքական գիտութիւնների ճշգրտութիւնը, ստեղծագործութեան մէջ չներդնել սեփական Եսը: Շառլ Սէնթ-Պէօվը, քննելով «Տիկին Պովարի»ն, հիանալի էր նկատում, որ իտէալայինն աւարտուել է, լիրիկականը սպառել ի իրեն, դաժան, անխնայ ճշմարտութիւնը հարթել է իր ճանապարհը, գրողի նըպատակը այլ բան չէ, քան միանգամայն ճշգրիտ ու չզունազարդուած պատկերներ տալը:

Նման հարցադրումները ռէալիզմի տեսութեան սահմաններում, արդէն կրում էին նատուրալիզմի տեսական սաղմերը. չէ՞ որ ճշգրտութեան, գիտականութեան պահանջը հասցրեց հասարակական կեանքի հետազօտմանը բնագէտի դիրքերից անհատի հոգեբնախօսական էութեան գեղարուեստական վերլուծութիւն), իրականութեան անկիրք զննութեանը: Այլ խօսքով, դժուար է վերցնել այս կամ այն ռէալիստ արուեստագէտին եւ միանգամից ցոյց տալ անցման բնորոշ հանգամանքները: Բայց դա նշանակո՞ւմ է, որ բոլորին անխտիր պէտք է դասական ռէալիզմի ներկայացուցիչներ յայտարարել, սոսկ այն բանի հիման վրայ, որ բոլորն էլ քիչ թէ շատ առարկայօրէն արտացոլում են իրականութիւնը: Մեր գրականագիտութեան մէջ յաճախ այդպէս էլ արւում է եւ գըրականութեան պատմական զարգացման հետազօտութիւնը փոխարինւում է միեւնոյն հարթութեան նկարագրութեամբ, ուր կողք – կողքի յայտնւում են գրողների զերակշռող մեծամասնութիւնը՝ Աբովեանից մինչեւ Զօրեան: Պէտք է նըշել, որ հետազօտութեան այս եղանակից հրաժարուել են գրականութեան մի շարք պատմաբաններ, այսուհանդերձ, շատ հարցեր մնում են չբացուած, որոնց թւում նաեւ՝ նատուրալիզմի ուղղութեան հարցը:

Անխուսափելի այս շեղումից անցնելով դարձեալ Օշականին, չմոռանանք նշել, որ նա պատկերում է հիմնականում իրեն լաւ ծանօթ գիւղական միջավայրն ու մարդկանց: Յստակ զգացւում է, որ իրական է թէ՛ մէկը, թէ՛ միւսը:

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («ՅԱՌԱՋ»). – 66-րդ տարեդարձը Ապրիլեան Եղեռնին ոգեկոչուեցաւ Համագաղութային նախաձեռնութեամբ, Մարսէյլի եւ Պուշ – Տիւ – Ռոնի Հայ Միութիւններու համադրող մարմնի կողմէ, Ուրբաթ Ապրիլ 24-ին:

Կազմակերպիչ մարմինը հրաւիրած էր գաղութը համախմբուելու Մոպիլի հրապարակը (լա Քանըպիէռ) ժամը 18-ին, ցեղասպանութիւնը դատապարտող եւ հայ ժողովուրդի իրաւունքները արտայայտող ցուցատախտակներու շուրջ:

«66 տարի լռութիւն, 66 տարի անարդարութիւն»

«Թուրք կառավարութեան կողմէ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչում»

«Արդարութիւնը կը պահանջէ ցեղասպանութեան ճանաչումը» եւայլն...:

Բանի մը հարիւր Հայերու եւ օտար քաղաքական անձնաւորութիւններու լուռ ու անշարժ ներկայութեամբ, Փրոֆ. Ռոպէռ Աստուրեան, Հայ Միութիւններու համադրող մարմնի նախագահը, բացումը կատարեց ոգեկոչման հանդիսութեան, յայտնելով իր խոր յուզումը, եւ մեծ յոյսը: Վայրկեան մը ամփոփումէ յետոյ, շեշտեց ձեռնարկին համազգային բնոյթը, ընդգծեց օտար քաղաքական անձնաւորութիւններու ներկայութեան իմաստը, ներկայութիւն որ կը խորհրդանշէ մարդկային իրաւունքներու հանդէպ իրենց յարգանքը եւ նեցուկ կանգնիլը Հայկական Հարցի բարւոք լուծման: Ապա, տեղի ունեցաւ ծաղկեպսակի զետեղում ծագումով հայ նախկին ռազմիկներու եւ դիմադրականներու միութեանց ներկայացուցիչներու կողմէ:

Ներկայ օտար անձնաւորութիւնները կը ներկայացնէին երկրի չորս կարեւոր հոսանքները: Իւրաքանչիւր կուսակցութիւն յաջորդաբար արտայայտուեցաւ իր ներկայացուցչի միջոցաւ: Հանրապետական կուսակցութեան անունով Ռոլան Պլում, Պուշ – Տիւ – Ռոնի ընդհ. խորհըրդատու, յայտնեց իր համախոհութիւնը Մարսէյլի հայ գաղութի տարած պայքարին, աւելցնելով թէ բոլոր անոնք որոնք այս քաղաքին մէջ պատասխանատուութիւններ ունին իրենց պարտականութիւնն է ընել այնպէս որ 1915-ին կիրարկուած ջարդերը չմոռցուին: Այս ուղղութեամբ, ըսաւ Ռ. Պլում, մեր կուսակցութիւնը բազմաթիւ առիթներով միջամտեց կառավարութեան եւ Արտաքին նախարարութեան մօտ, որպէսզի 1915-ի ցեղասպանութիւնը ճանչցուի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան կողմէ եւ Ֆրանսական կառավարութիւնը ընդառաջեց քանի գործեց այս առընչութեամբ: Իր խօսքը վերջացուց հետեւեալ յայտարարութեամբ, որ կուտանք իր բնագրին մէջ՝

« Marseille est une terre d'accueil, une cité cosmopolite et notre ville a reçu chez elle, des nombreux Arméniens, qui constituent aujourd'hui l'une des plus importantes communautés d'Europe. Cette communauté s'est parfaitement intégrée à la vie de notre ville et elle compte à présent, des Français à part entière, qui au même titre que d'autres communautés a maintenu sa spécifité. Je souhaite que nos compatriotes arméniens continuent à vivre ici, avec nous, dans la paix et la sécurité. Et que conformément aux vœux du Séminaire de Munich, les Arméniens puissent disposer rapidement d'une patrie Libre et Indépendante ».

Համայնավար կուսակցութեան ներկայացուցիչը՝ երեսփոխան Մարսէլ Թասի նախ ըսաւ թէ հայ ժողովուրդը ճաշակեց ջարդերու եւ ցրումի արհաւիրքը եւ սակայն դեռ ոչ մէկ միջազգային ատեան ճանչցաւ Հայերու ցեղասպանութիւնը: Որպէս այս երկրին քաղաքացիներն ու աշխատաւորները, ձեզմէ շատեր տուին իրենց լաւագոյնը Ֆրանսայի զարգացման, պաշտպանութեան եւ անկախութեան համար, յատկապէս համաշխարհային պատերազմներու ընթացքին կռուելով ֆաշիզմի եւ նացիզմի դէմ: Բայց, շարունակեց Մ. Թասի, Ֆրանսայի այսօրուան իշխանութիւնը կ'անգիտանայ ձեր մշակութային պահանջները եւ իւրայատուկ իրաւունքները: Ու այսպէս, 30-րդ պարբերութեան հարցի խօսակցութեանց տեղն, Թուրք կառավարութեան ճնշումին տակ տեղի տուաւ: Այժմ, էական հարցը, ցեղասպանութեան ճանաչումն է, աւելցուց Համայնավար երեսփոխանը եւ յայտարարեց՝

« Toute solution équitable de ce problème passe par la claire reconnaissance et la condamnation du génocide perpetré contre votre peuple dont aujourd'hui encore vous subissez les conséquences... Votre cause est la nôtre, ensemble nous la ferons triompher ».

Հ. Հ. Հ. կուսակցութեան երեսփոխան եւ նախկին նախարար Ժոզէֆ Գոմիթի հակիրճ խօսքերով վերադծելէ յետոյ Հայոց պատմութեան ընթացքը, իր փառքերով, անկումներով եւ յուսախաբութիւններով, ծանրացաւ 1915-ի ցեղասպանութեան ահաւորութեանը վրայ, ընդգծեց մեծ Պետութիւններու անտարբերութիւնը որ անկախութեան պատրանքը տալէ յետոյ Սեւրի դաշնագրով, պիտի լքէին ու մոռնային Հայաստանը Լօզանի դաշնագրին: Այսօր ամէն ոք կ'ուզէ մոռնալ դարուս առաջին ցեղասպանութիւնը ըսաւ նախկին նախարարը, աւելցնելով թէ Վիլի Պրանտ մեծցաւ Աուշուից երթալով եւ ազգ մը որ կ'ընդունի իր յանցանքները կը մեծնայ: Ժոզէֆ Գոմիթի աւարտեց իր խօսքը յայտարարելով՝

« Amis Arméniens, vous savez, nous réprouvons la violence, quelle qu'elle soit, mais, sachez que l'histoire est un fleuve, que les empires éclatent, comme l'Empire Perse ayant éclaté, l'Arménie a eu son indépendance un jour, les empires actuels éclateront et à ce moment-là c'est au peuple arménien de prendre une nouvelle fois son destin en main ».

Իր կարգին երեսփոխական – քաղաքապետ՝ Կաստոն Տըֆէռ սկսաւ իր խօսքը հետեւեալ բառերով՝

« En donnant il y a quelques mois, à une rue de notre ville, le nom de la date du 24 Avril 1915, nous avons montré qu'à Marseille nous étions solidaires du peuple arménien ».

Յետոյ, անդրադառնալով Վիլի Պըրանտի պատմական արարքին վրայ, ըսաւ որ եթէ Թուրք կառավարութիւնը նոյն արարքը ընէր, եւ ընդունէր իր պատասխանատուութիւնը Հայերուն եւ համաշխարհային կարծիքին առջեւ, կասկած չկայ որ իրերու ընթացքը կը փոխուէր: Ինչ որ աւելի է այս պարագային, ըսաւ Կաստոն Տըֆէռ, ոչ միայն ցեղասպանութիւնն է ինքնին, այլ նաեւ այն իրողութիւնը որ Թուրք կառավարութիւնը կը մերժէ ընդունիլ իր պատասխանատուութիւնը: Ընկերվարական պարագլուխը վերջացուց իր խօսքը յայտարարելով՝

« Si je suis ici ce soir, en ma qualité de Maire de Marseille, c'est pour apporter une fois de plus l'expression de

la solidarité de tous ceux qui à Marseille comprennent votre douleur, comprennent votre colère et souhaite qu'après la reconnaissance de la responsabilité du gouvernement turc, enfin réparations vous soient accordées ».

Այս չորս գլխաւոր անձնաւորութիւններէն զատ յիշենք ներկայութիւնները՝ երեսփոխան Ժ. Գլօտ Կոտէն, Եւրոպայի Խորհրդարանի երեսփոխան՝ Իվէթ Ֆիւ–յէ, Մարսէյլի քաղաքապետարանի ընդհ. քարտուղար՝ Ֆիլիփ Սանմարքօ թաղապետական խորհուրդի անդամներ՝ Տիկին Լուիզէ, Տիկին Տը Լ՚էսքալը, Րաֆֆի Նազարեան, Պասթիէն Լեքիս, Ժաք Կոտար, Մարիւս Կալա, համայ–նավար պատուիրակութենէն՝ Միրէյլ Տիմոն, Քոլէթ Շօվէն, Փոլ Պիաժինի, ԼԻՔՐԱ–ի ներկայացուցիչը՝ մեթր Ա–ռակոնէս, Կիպրոսի Հանրապետութեան քրեկամներու միութենէն՝ մեթր Ժորժ Խոթիսաէս, մեթր Ռուսէլ՝ Պուք – Պէլ – խո–էն։

Հայ Միութիւններու համադրող մարմ–նի անունով խօսք առաւ՝ Ժիրայր Բէ–քինէքեան որ նախ վերյիշեց ցեղասպա–նութիւնը, անոր ծրագրուած նկարա–գիրը, գիտական կիրարկումը, հայ ընտ–րանիին գլխահատումը, Թալէաթի ողնա–քահաչակ հեռագիրը ու աւելցուց ըսե–լով որ, եթէ երիտասարդ Թուրք կառա–վարութիւնը յաջողեցաւ մեր պատմա–կան հողերը Թրքացնել սակայն չկրցաւ այդ հողերուն տալ կեանք ու ոգի։ Այդ հողերը կը մնան Հայուն, անոնք կը կրեն դրոշմը հայկ. քաղաքակրթութեան, մեր անթաղ նահատակները դեռ հոն են ու կը պահանջեն արդարութիւն։ Պատմու–թիւնը կարելի չէ ջնջել, կարելի չէ ու–րանալ փաստաթուղթերն ու վկայու–թիւնները։ Ժիրայր Բէքինէքեան յայ–տարարեց ապա՝

« Pour nous les valeurs fondamentales des Droits de l'Homme et de l'autodétermination des peuples n'auront un sens que lorsque la Turquie reconnaîtra ce Génocide que ses dirigeants ont commis en 1915. Avec elle, le monde et les instances internationales doivent rompre le silence et condamner cette atteinte contre l'humanité... Cette reconnaissance nous souhaitons l'obtenir par des voies légales. Nous condamnons sans appel toutes les violences en remarquant avec tristesse que seuls de tels excés sensibilisent les média . Ici à Marseille, nous souhaitons une solution heureuse à la détention de notre concitoyen Max Hraïr Kilndjian, dont le problème est directement relié à ce Génocide, et nous faisons confiance en la sérénité de la Justice et au Droit de notre pays. Le Traité de Sèvres, en 1920 a reconnu le crime de la Turquie... Mais ce traité n'a jamais été appliqué. Le Droit est imprescriptible, et nous Arméniens d'origine, avons le Droit pour nous. Ce Droit qui nous est nié, nous le réclamons, et voulons qu'il soit appliqué, car les victimes du 24 Avril 1915 ne seront mortes réellement que lorsque cesseront nos justes revendications, car alors justice nous aura été rendue ».

Փրոֆ. Ռ. Աստուրեանի եզրափա–կիչ խօսքերէն յետոյ, ժողովուրդը ցրը–ուեցաւ։ Պատուիրակութիւն մը մեկնե–ցաւ դէպի 1915 Ապրիլ 24 փողոցը ծաղ–կեպսակ մը զետեղելու։ Ս. Սահակ–Մեսրոպ Եկեղեցւոյ մէջ, ուր հրաւիր–ուած էր ժողովուրդը, տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան արարողութիւն եւ ծաղ–կեպսակ մը եւս զետեղուեցաւ Նահատա–կաց Յուշարձանին ուր «Հոգւոց»էն յե–տոյ խօսք առաւ Ցակոբ Եպիսկ. Վար–դանեան։ Հարիւրի մօտ բազմութիւն մը ներկայ եղաւ այս վերջին արարողու–թեան։

×

Ապրիլ 23–ին, Հրայր Գիլնճեանի Պաշտպան մարմնի նախաձեռնութեամբ համախմբում մը տեղի ունեցաւ Պօմէթի բանտին առջեւ ուր տասնհինգ ամիսէ ի վեր արգելափակուած է մեր ազգակիցը։ «Ազատ արձակեցէք Հրայր Գիլինճեան»ը ցուցապաստառներու եւեւ շուրջ հարիւր յիսուն Հայեր լռութեան մէջ արտայայ–տեցին իրենց վրդովումը հանդէպ ֆը–րանսական ոստիկանութեան իշխանու–թեանց եւ նոյն ատեն համախոհութիւնը Հրայր Գիլնճեանին այս ծանր կացու–թեան առջեւ։

Յետոյ, ժամը 21–էն սկսեալ մինչեւ վաղ առաւօտ, Հսկում կատարուեցաւ Ս. Սահակ Մեսրոպ Եկեղեցւոյ փակը՝ Նահատակաց Յուշարձանին առջեւ ուր ձողերուն վրայ զետեղուած էին Ապրիլ 24–ի չարաշուք օրուան զոհերուն, նա–հատակներուն անունները. շուրջ եօթը հարիւր։ Յաջորդաբար կարդացուեցան այդ անունները ամփոփ կենսագրակա–նով մը։ Երեկոյեան եւ գիշերուան ժա–մերուն խումբ խումբ Հայեր եկան ամ–փոփուելու։

×

Տեղական մամուլը լայն սիւնակներ յատկացուց Հայերու Ցեղասպանութեան այս 66–րդ տարեդարձին։ Ոչ միայն ե–րեք օրաթերթերը Ապրիլ 25–ի իրենց թի–ւերուն մէջ նկարներով եւ թղթակցու–թեամբ արձագանգ եղան հանդիսու–թեան, այլեւ «Լը Մերիտիոնալ» եւ «Լը Փրովանսալ» թերթերը նախապէս առա–ջին էջին վրայ խմբագրականով, կամ օրուան խօսքով հայանպաստ արտայայ–տութիւններ ունեցան։ Այս երեւոյթը ու–րախալի է, առանց մոռնալու սակայն որ կը գտնուինք ընտրական շրջանի մը մէջ։ Հեռատեսիլի տեղական կայանը եւս (էֆ. էռ. 3) Ապրիլ 24–ի երեկոյեան իր հաղորդումներուն մէջ պատկերներ ներ–կայացուց հանդիսութենէն։

×

Այս տողերով ջանացինք տալ հարա–զատ պատկերը, Ապրիլեան Եղեռնի 66–րդ տարեդարձին, կազմակերպուած Մարսէյլի եւ Պուշ – Տիւ – Ռոնի Հայ Միութիւններու համադրող մարմնի կող–մէ, այսինքն համագաղութային նախա–ձեռնութեամբ։ Համագաղութային նա–խաձեռնութիւնը մտածել կուտայ զան–գուածային մասնակցութիւն մը։ Հեռու ենք ակնկալութիւններէն։ Հազիւ քանի մը հարիւր Հայեր, հինգ կամ վեց կար–գի վրայ, Մոպիլի յուշարձանին շուրջ, մայթին վրայ. գաղութի մը համար որ կը հաշուէ աւելի քան վաթսուն հազար միաւոր։

Քանըպիէռը որ տասը քայլ անդին է, չարունակեց իր երթեւեկը սովորակա–նին նման։ Ոչ մէկ լոզունգ, ոչ մէկ շարժում. լուռ համախմբում մը, ան–շարժ ներկայութիւն մը։ Հեռու, շատ հեռու էինք անցեալ եւ նախանցեալ տա–րիներու ցոյցերէն, տողանցքներէն, հա–ւաքական կամքի արտայայտութենէն։

Ինչո՞ւ այս արդիւնքը, երբ տեսական–օրէն ամբողջ գաղութը յանձնառու է իր բոլոր միութիւններով։ Պատճառները արտաքին են եւ ներքին։ Արտաքին՝ այն իմաստով որ անտարբերներու բանակը տարուէ տարի կը շահի նոր միաւոր–ներ։ Ներքին՝ այն իմաստով որ Ապրիլ 24–ը ամէ՛ն բանէ առաջ քաղաքական, պահանջատիրական օր է։ Ու երբ միու–թիւններ քաղաքական կամ ապաքաղա–քական (ըսուած) քով քովի կուգան, շատ բնականօրէն ուժականութիւնը կը նուազի քանի գոհացում պէտք է տալ իւրաքանչիւրի պահանջներուն։ Եւ նաեւ կան այլ պատճառներ որոնց մասին նա–խընտրելի է լուռ անցնիլ։

Մեր եզրակացութիւնը պիտի ըլլայ հե–տեւեալը. Համախմբութեան մէջ Միութիւնը միշտ ուժ չէ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ
ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Պրիւսէլի հայկական գաղութը Ապրիլ 24–ը ոգեկոչած է երեկոյթով մը եւ պա–տարագով։

Ապրիլ 24–ին, Պրիւսէլի հարաւային մէկ արուարձանը՝ Իքսէլի մէջ գտնուող Հայ տունը տեղի ունեցած է ոգեկոչ–ման հանդիսութիւնը։ Առաջին բանախօ–սը՝ Գեղամ Գեւոնեան (Փարիզէն), մե–ղադրելէ ետք Խորհ. Հայաստանը, որ ամբողջովին չի կատարեր իր դերը հայ–կական հարցի լուծման մէջ, քննադա–տած է անցեալի հայ քաղաքական ղե–կավարներու միամտութիւնը եւ ներկայ ղեկավարներու երազային քաղաքակա–նութիւնը, միակ ճամբան նկատելով վե–րադարձը դէպի հողերը եւ անոնց վրայ գործնական աշխատանք տանիլը։ Բանա–խօսը երկար կանգ առած է Երկիր եւ Սփիւռք կազմակերպութեան գործու–նէութեան վրայ։

Երեկոյթի Կազմակերպիչ Յանձնա–խումբին անունով խօսք առնելով երիտա–սարդուհի մը, հարցին մօտեցած է իրա–ւական անկիւնէ մը, ընթերցումներ կա–տարելով 1919–ի Իւնեռնիսբեններու դա–տավարութեան եւ 1921–ի Սողոմոն Թէհ–լիրեանի դատավարութեան ատենագրու–թիւններէն, քաղուած՝ Իվ Թէռնոնի «Հայերը, ցեղասպանութեան մը պատ–մութիւնը» գիրքէն, երեւան հանելով Թուրք դահիճներու պատասխանատուու–թիւնները հայկական ջարդերու մէջ։

Երկրորդ բանախօսը՝ մեթր Էտուար Ժախեան, շեշտը դնելէ ետք միութեան վրայ՝ հետապնդելու համար Հայկ. Դա–տը, հարցը քննած է փիլիսոփայական մօտեցումով։

Կիրակի, Անկլիքան Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Գիւտ Ե–պիսկ. Նագդաշեան։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Սփիւռքահայութեան հետ մշակութա–յին կապի կոմիտէի կեդրոնատե–ղին տեղի ունեցած է հանդիպում մը Երեւանի էլեկտրա – մեքենական ճիւղի Սփիւռքի հայ ուսանողներու հետ։ Սու–րիայէն, Լիբանանէն եւ այլ երկիրներէ եկած երիտասարդներու հետ խօսակցու–թիւններ ունեցած են կոմիտէի նախա–գահի տեղակալ Կ. Միքայէլեան, Սփիւռ–քի հայ երիտասարդական կազմակեր–պութիւններու բաժնի վարիչ Հ. Մա–րութեան։ Էլեկտրա – մեքենական ճիւ–ղի ուսումնական հաստատութեան տնօ–րէնի տեղակալ Նուրի Ադալեան խօսած է Սփիւռքի հայ ուսանողներու ուսման եւ առօրեայ կեանքի մասին։ Ակադ. Գ. Գալոյեան ուսանողներուն համար դա–սախօսութիւն մը կարդացած է «Հայ ժո–ղովուրդի վերածնունդը» նիւթին շուրջ։

×

ՃԱՏՐԱԿԻ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ Գ. ԿԱՍՊԱՐՈՎ ԵՐԿՐՈՐԴ ՀԱՆԴԻՍԱՑԱՒ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած ճատ–րակի կրոսմայսթէրներու միջազգային մրցաշարքը վերջ գտած է Անատոլի Կար–պովի յաղթանակով։ Մրցաշարքին մեծ յաջողութիւն արձանագրած է նաեւ 18–ամեայ Գարիկ Կասպարով, որ Սմիսլովի եւ Պոլուգայեւսկիի հետ բաժնած է 2–4–րդ տեղերը։ Դասաւորման ընդհանուր պատկերը հետեւեալն է՝ Կարպով՝ 9, Կասպարով, Պոլուգայեւսկի, Սմիսլով՝ 7,5–ական, Կէօրկիու եւ Պորտիշ՝ 7, Բա–լաշով եւ Բելեայեւսկի՝ 6,5–ական, Ան–տերսըն եւ Պետրոսեան՝ 6–ական, Սմէյ–կալ, Թիման եւ Տոռէ՝ 5,5–ական, Գէլ–լէր՝ 4 կէտ։

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Խէչօն գիտէր էս բանը եւ կ՚ուզէր էդ ժողովին մէջ Առքօյի հարցը մէջտեղ բե–րել։ Զգուշացուցի, որ ընկերները չիմա–նան, մանաւանդ չիմանայ Արջ Սաքօն, թէ չէ, երկինքը կրակի կուտայ։ Առքօյի մէջ գլուխ ցցած հրէշին կոտոշը ջարդե–լու ատիթն էր։

Երբ ցրուեցան ընկերները, Առքօն ինծ մօտ կանչեցի եւ սպառնացի։ Խօսեցայ, որ ֆետայու օրէնքը հրացանէն դուրս թռած գնդակին պէս անողոք է։ Ի հար–կէ, Մարգարի զինաթափութիւնն ետ չէ կարելի վերցնել։ «Սակայն – ըսի – կը տեսնեմ, որ լեռնէն վար գալու սպառ–նալիքդ ետ չես նահանջած։ Եթէ փոր–ձես երկու ընկերներովդ վար գալ լեռ–նէն, քեզ չան սատակ կ՚ընեմ»։

Մարգարը, երբ իմացաւ ընկերներու երկպառակութիւնը, կ՚ըսես երկինքը գլխին վրայ փլաւ։ Կ՚ուզէր երթալ եւ իր ծանր ձայնով խօսիլ Խէչոյին ու Առքո–յին։ Կ՚ուզէր անոնց իր երկաթէ մատը ցոյց տալ։ Այդ յուզուած պահուն կար–ծես պահ մը միայն մոռցաւ Սոման ու զինաթափութիւնը. կարծես հրացանը ա–նութին տակ էր կուրծքին վրայ կը կրէր փամփշտակալներու ծանրութիւնը։

Ինչպէս գահգուրկ արքայ մը յան–կարծ ըղեցիկ երազէ մը կ՚արթննայ ու ինքզինքը բանտի խուցի մը մէջ կը գըտ–նէ, Մարգարը այդպէս զգաց ու սթա–փեցաւ, որ զինաթափուած էր։ Կին մը կոտրած էր իր երկաթէ մատը եւ զինք բանտի մը խուցին մէջ ձգած։

– Վարդան, ճանս, կռուի ժամանակ հաշուի չպէտք է նստիլ։ Էս ժողովուրդը Հայոց աշխարհը...

Մարգար պահ մը լռեց այդ բառերուն վրայ։ Ընկերներուն մէջ երկպառակու–թիւն կար, այո՛, այո՛, իրեն պատճա–ռով։

– Վարդան, էսօր ես կը քաւեմ իմ մեղ–քըս։ էն ժամանակ ես իրաւունք կ՚ունե–նամ վերցնելու իմ զէնքերը։ Սաքոյին մտիկ ըրէք, – աւելցուց Մարգար, երբ նորէն ականջին հասաւ Սոմայի զնգան ձայնը, որ կը խօսէր կինկրան.

– Մուրս ի գլուխներուդ, ի՞նչ բներուդ վրայ նստեր էք։ Ելէ՛ք Պզկան քարերու կողմը բանջարի երթանք...

Մարգար այս անգամ տժգունեցաւ այդ ձայնէն։ Այնտեղ ընկերները զինք կ՚ու–զէին, իր պատճառով անոնց մէջ երկ–պառակութիւն ինկած էր։ Մարգարին այնպէս թուեցաւ, որ ֆետայու անողոք սատուածը բարկացեր է ու որպէս զոհ կը պահանջէ Սոման։ Այն ժամանակ տա–ճարը կը խաղաղի, եւ կիրքերը կը հան–դարտին։

Իր ձայնը Մարգարին հասցնելու հա–մար, Սոման ձայնը աւելի բարձր ձգեց։ Մարգար նոյնիսկ նկատեց, որ ան՝ բան–ջարի ծրարը անութին տակ՝ Պզկան քա–րերու կողմը կ՚երթար։

– Վարդան, ճանս ընկերներու մօտ գը–նա։ Սաքօն իմ դիրքերուն վրայ պահէ։ Ես իրիկնադէմին կ՚իջնեմ ընկերներուն մօտ։ Սաքօն ճիշդ է՝ Մարգարը պէտք է քաւէ իր մեղքը, Մարգարը ֆետայի չէ, մեղաւոր է, արգահատելի է, – կ՚ըսէր Մարգար դրեթէ արցունքոտ ձայնով՝ գլուխը կախ, ապառաժէն վար իջնե–լով։

Այլեւս եւեւ չնայեցաւ, երբ Վարդան անոր այդ երեւոյթէն ընկճուած՝ անունը կանչեց։ Վարդան առանց Մարգարի, ինքզինքը թոյլ զգաց, առանց անոր կար–ծես զինաթափուած էր նաեւ ինք։ Տարի–ներէ ի վեր ան իր ուժեղ բազուկն էր ե–ղած։ Մարգարը՝ այդ ուժեղ ֆետային, ինչպէ՛ս փոխուած էր։

Ֆետային պարտուած էր, եթէ ուշանար Սպիտակ Ձիաւորը ու չհասնէր իր ուժե–րով, եթէ Վարդան չհաւաքէր ինքզինք։ Վարդան այդ օր Թշնամիի կողմէն յար–ձակողական մը կը կանխատեսէր։ Սա–քօն պիտի պահէր Մարգարի դիրքերուն վրայ։ Առքոյին պիտի յանձնէր երկրոր–դական դիրք մը։ Կանխազգուշութեան համար իրենց դիրքերուն վրայ պիտի տեղաւորէր նաեւ դեղին ճահիլները։

Այդ մտածումներուն մէջ Վարդան գիւղացիներուն մօտ իջաւ։ Անոր գիւղա–ցիներուն մօտ իջնելը Սաքոյի այցելու–թեան չէր նմաներ։ Վարդան վրանները կ՚իջնար ամէն անգամ, երբ նոր կարգադ–րութիւն մը ըլլար։

(Շար. 312)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Մուշեղ Պետրոսեան,
Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Քոչարեան եւ զաւակները՝ Աննիկ եւ Նաւրին,
Պ. Կարէն Պետրոսեան,
Օր. Լենա Պետրոսեան,
Տէր եւ Տիկին Արմէն Պետրոսեան,
Տիկին Մելքոն Պետրոսեան,
Տէր եւ Տիկին Առլէն Փափազեան,
Տէր եւ Տիկին Էտուար Էմիրզեան,
Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Պետրոսեան,

իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.–ի, Կաթ. Պատուիրակ Սե – րովբէ Արք. Մանուկեանի, «Յառաջ»ի խմբագրութեան եւ բոլոր անոնց՝ որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով թէ գրաւոր՝ մասնակից եղան իրենց սուգին՝

ՄՈՒՇԵՂ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

Այս տխուր առթիւ, իր ամուսնոյն յիշատակին, Տիկին Մուշեղ Պետրոսեան 5000 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պէռնօ եւ զաւակը, Սարեան եւ Պետրոսեան ընտանիքները, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս Կիրակի, Մայիս 10, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց մօր, մեծ – մօր եւ քրոջ՝

Այրի Տիկին ՍԻՐԱՐՓԻ ՔԷՇԻՇԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Թիրեաքեան ընտանիքը 200 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէրին եւ 100 Ֆ. «Յառաջ»–ին, Գրիգոր Կիւլեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Իր սիրելի Դաշնակցական ընկերոջ՝ Գրիգոր Կիւլեանի թարմ յիշատակին, ընկ. Յարութիւն Շիրվանեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչական Ժողովը, Վարիչ Մարմինը՝ Լոզան եւ Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովը կը ծանուցանեն թէ՝ Կիրակի, Մայիս 10–ի առաւօտեան, յաւարտ Պատարագի, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ (15, Րիւ Ժան Կուժոն)

Միութեան հիմնադիր՝

ՊՕՂՈՍ ՆՈՒԲԱՐ ՓԱՇԱՅԻ

Միութեան նախագահներ՝

ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ, ԶԱՐԵՀ ՊԷՅ – ՆՈՒԲԱՐ եւ ԱՐՇԱԿ ԳԱՐԱԿէՕԶ – ԵԱՆԻ,

Մեծ բարերարներ՝

ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ Եղբայրներու, ԳԱՅՍէՐ – ԼԵԱՆ ամոլի եւ ՌԱՖԱՅԷԼ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ՝ Միութեան համայն ող – բացեալ նուիրատուներու, կտակարար – ներու, վարչականներու, գործիչներու եւ անդամներու յիշատակին:

Հոգեհանգիստէն ետք, խմբական ուխտագնացութիւն Փէռ – Լաշէզի գերեզ – մանատունը՝ Պօղոս Նուպար Փաշայի շիրիմին: Աղօթք եւ ոգեկոչումի խօսք: Եկեղեցիէն գերեզմանատուն երթուդար-ձը ապահովուած է յատուկ օթօքարերով:

Սոյն արարողութեանց կը հրաւիրուին Փարիզի Ազգ. մարմիններ, հայկ. միու – թեանց ներկայացուցիչները, Հ. Մ. Ը. Միութեան անդամները եւ հայ ժողո – վուրդը անխտիր:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Մկրտիչ Աւետիսեան 250 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր կնոջ՝ Մարսէլի մահուան 11–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

×

ՏէՍԻՆ. – Տէր եւ Տիկին Վ. Զէյրոն – եան, իրենց սանամօր՝ Սաքենիկի, եւ սանահօր՝ Մինաս Վարդանեանի մահուան առթիւ 100 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ատրինէ Պօյաճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Վարդուհի Մուշէեան 100–ական Ֆ. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Պանթէօ – Քաշանի մասնաճիւղին եւ «Յառաջ»ին:

×

Նոյն առթիւ, Կապոյտ Խաչի Պանթէօ–Քաշանի մասնաճիւղին 100–ական Ֆ. նուիրած են՝ Ճէլալեան եւ Մալխասեան ընտանիքները:

×

Մասնաճիւղը նաեւ 100 Ֆ. ստացած է Տիկին Նոյեմի Զատէեանէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կրընոպլի Կապոյտ Խաչի դպրոցի
Ամավերջի Դաշտահանդէսը
Յունիս 21, Կիրակի օր,
Ֆոնթէն Սէ. Ը. Թէ.–ի դաշտը

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Երկուշաբթի, Մայիս 11, ժամը 18.55–ին, Հեռատեսիլի Գ. կայանի «Թըրիպիւն Լիպր»ը յատկացուած է Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ: Այս հաղորդումին՝ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութեան Դիւանապետ եւ Դպրեվանքի Վերատեսուչ՝ Շահէ Արք. Աճէմեան, ինչպէս նաեւ՝ Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկ. Վարչութեան անդամ Մէթր Էմիլ Աւլանեան կը խօսին՝ «ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒ-ԹԵԱՆ» մասին:

A MARSEILLE

L'UCFAF, La JAF
La CROIX ROUGE ARMENIENNE
Présentent
Jeudi, 14 Mai, à 20 h. 45
au Cinéma ODEON-160 La Canebière

«ՄԽԻԹԱՐ ՍՊԱՐԱՊԵՏ»

L'Etoile de l'Espoir

d'après le célèbre roman de
SERO KHANZADIAN

— *Cinémascope*
— *En couleur*
— *Version française*

Mosfilm — Armenfilm
Réalisateur: Ed. KEUSSEYAN
Avec: A. DJIGARKHANIAN, L. GUEVORKIAN, S. SARKISSIAN

Billets en vente: (places limitées)
∅ *Marseille Centre: Ets. R. SOULE* 58, Rue Longue
∅ *Beaumont: Chaussures MON'ELLE* 2 bis, Rue Pierre Guys
∅ *St. Antoine: Torréfaction Nord* 116, R. N. Saint Antoine
∅ *St. Loup: Garabédian;* 53, Bd. des Grands Pins
∅ *St. Jérome: Chaussures DERMI;* 8, Place Pelabon
— Participation aux frais: 20 F. —

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

CITHARE D'ARMÉNIE (Kanone)
d'ELIA PEHLIVANIAN

à l'occacion d'un nouveau disque 33 tours
Production: CARAVAGE — CARRERE

RECITAL

Le Jeudi, 21 Mai, à 20h30 — *Salle GUIMET, 6, Place d'Iéna - Paris 16e*
Prix: 30 F.

Renseignement: Tél. 384. 31. 28
Les billets et les disques sont en vente:
— Librairie PALOUYAN - 9, Rue de Trévise, Paris 9e

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
Մրցանակաբաշխութեան Հանդէսը՝
ՅՈՒՆԻՍ 21–ԻՆ

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան
Որբերու Օգնութեան Մարմնի
ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ
Ի նպաստ՝ Հայկ. վարժարաններու
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6–ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ – ՃԱՇ

Կազմակերպուած՝ հին եւ նոր Այն – թափցիներու համար:

Նպատակ՝ օգտակար դառնալ եւ զի – րար ճանչնալ.–

Մայիս 29–ին, Եան'ց:

Ayez la joie de posséder une médaille symbolisant notre patrie;

le Mont Ararat

finement ciselée sur bronze et habillée d'or 18 carats le mont Ararat apparait en relief
dimensions de la médaille:
H. 51mm l. 39mm E. 3,5mm
prix: 550 F
Pour toute commande joindre un chèque ou mandat-carte à
M. Gérard ADJEMIAN
4, square Surcouf Parly 2
Le Chesnay 78
(*délai 15 jours*)
Possibilité d'effectuer cette réalisation en or massif sur commande.

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS
du 01 au 12 Août 81 — 3.990 F.
du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS
du 27 Mai au 9 Juin 81 — 4.350 F.
du 18 au 31 Juillet 81 — 4.290 F.
du 08 au 21 Août 81 — 4.290 F.
du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS
DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans
2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile: 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible.
Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal........

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au ci-joint 25% d'acompte.
2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour:
....
Rayer les mentions inutiles

samedi, 30 mai à 21 h.

GRAND CONCERT

A L'OPERA DE MARSEILLE
Organisé par
L'OPERA ET LE CENTRE CULTUREL STS. SAHAK — MESROB
Sous la Présidence effective de: GASTON DEFFERRE
(Député - Maire de Marseille)

Dédié à la mémoire du grand compositeur
ARAM KATCHATRIAN

Avec la participation exceptionnelle du grand violoncelliste:
MSTISLAV ROSTROPOVITCH
L'Orchestre Symphonique de l'Opéra sera placé sous la direction de:
DIEGO MASSON
IIème SYMPHONIE, MASCARADE
RHAPSODIE-CONCERTO pour violoncelle.
Location à partir du 5 Mai, Voyages Wasteels, J. Chelelekian 87, La Canebière et du 27 Mai à l'Opéra

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
9
SAMEDI
9 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.903 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.903

ՆԱԽՔԱՆ

ՎՃՌԱԿԱՆ ԺԱՄԸ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԵՒ ԺԻՍՔԱՐԻ «12 ՍՈՒՏԵՐԸ»

Ի՞ՆՉ ՎԱՂՈՐԴԱՅՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Եւ կը հասնի վճռական ժամը: Ու ոչ ոք կրնայ նախատեսել թէ ո՞վ պիտի յաղթէ: Եթէ նոյնիսկ, փոփոխութեան ակներեւ բաղձանքները, Նախագահ-Թեկնածուին եօթնամեայ հաշուեկշռին բացասական մասերը եւ Հանրային կարծիքի քննութիւնները տպաւորութենէ անդին իսկ՝ համոզումը կրնան տալ թէ Միթերան յաղթական ճամբայ կ'ելլէ, կիրակի երեկոյեան կարելի է բոլորովին տարբեր արդիւնքի մը առջեւ գտնուիլ: Նման անակնկալի մը հեղինակները պիտի փնտռուին, Երկուշաբթիէն սկսեալ, համայնավարներուն, ձեռնպահներուն եւ ձեռնասուններուն ժամուն կարծիք փոխողներուն մէջ: Վէճերը եւ հաշուեյարդարները խոստանալից կրնան ըլլալ:

Նախ հարցում մը՝ մարդ մըն է թէ քաղաքականութիւն մըն է զոր ժողովուրդը պիտի ընտրէ: Հարկ է նախ նկատի առնել որ Հանրապետութեան նախագահին ընտրութիւնը՝ ուղղակի հանրային քուէով, պատճառ է այս շփոթութեան, զոր ստեղծեց 1958ի Սահմանադրութիւնը, պատրաստուած տը Կօլի կողմէ, աւելի իրեն՝ համար քան՝ Ֆրանսայի: Ժողովրդավարութիւնը, ըլլալով հանդերձ, վարչաձեւերուն լաւագոյնը, նման պարագաներու մէջ, հարց մը յառաջ կը բերէ, արդեօ՞ք կը մնայ ժողովրդավարութիւն, ինչպէս դիտել կուտար Ժաք Ֆովէ, իր այնքան առարկայական եւ դիպուկ վերլուծումին մէջ (Լը Մոնտ, Մայիս 8):

×

Շաբաթներէ ի վեր ի՞նչ հասկցաւ Ֆրանսացի քաղաքացին երկու թեկնածուներու բուն ծրագիրներէն եւ նպատակներէն: Ոչ՝ մեծ բան: Յստակ պատկեր մը պարզելէ աւելի իրենց յետագայ քաղաքականութեան մասին, թեկնածուները աւելի ժամավաճառ ըրին ժողովուրդը զիրար քննադատելով: Ժիսքար ոչ մէկ առիթ չկորսնցուց վախի մթնոլորտ մը սնուցանելէ իր մրցակցին ընտրութեան պարագային: Այս գետնի վրայ իր գլխաւոր զէնքերն են՝ համայնավարներու հաւանական մասնակցութիւն մը կառավարութեան, ազգայնացում ճարտարարուեստի եւ մնացեալ դրամատուներու, ժառանգական տուրքի յաւելում, Ազգ. Ժողովի լուծում եւ նոր ընտրութիւններ: Այս «վտանգներէն» առաջինը, այսօր չունի սակայն այն սուր հանգամանքը, որ կար 1974-ին: Համայնավար նահանջը Ապրիլ 26-ին տկարացուցած է կուսակցութեան դիրքը, որ նուազ պահանջատէր կրնայ ըլլալ: Ազգայնացումները, բացի երկաթագործութենէն եւ զինամթերքէն, ճիշդ է որ ընկերային բնոյթ չեն կրեր, իսկ Ազգ. Ժողովի լուծումը, եթէ նոյնիսկ ժամանակի անխուսափելի կորուստ մը կը պատճառէ, տրամաբանական եւ անհրաժեշտ է: Ուրեմն այս պատճառաբանութիւնները մեծ դեր պէտք չէ խաղան: Աւելի մեծ դեր կրնայ խաղալ, ի վնաս Միթերանի, իր քաղաքականութեան տարտամ (ֆլու) բնոյթը: Արդարեւ եթէ նոյնիսկ ուզէ Միթերան ներկայիս չի կրնար որոշ կէտերու շուրջ շատ յստակ ըլլալ: Եւ նոյնիսկ ընտրութենէն ետք ալ, կրկին չի կրնար շատ յստակ ըլլալ, ցորչափ իրեն ծանօթ չէ երեսփոխանական ընտրութեանց բերելիք բաղկացուցիչ տարրերու տոկոսը նորընտիր Ազգ. Ժողովին մէջ: Ուրեմն հարկ է սպասել տեսնելու համար:

×

Հինգշաբթի իրիկուն, Միթերան յանկարծ նոր ոճ մը կը գործածէր եւ խօսքը բարկացած յարձակողականի կ'անցնէր, բառերը չծամծմելով: Պարզ է որ կ'ուզէր գլխաւորաբար ապահովութիւն ներշնչել միջին Ֆրանսացիին, զոր Ժիսքար այնքան վախցուցած էր ընկերվարական տնտեսական եւ ելմտական ծրագիրներով: Ուրեմն Միթերան ծանրացաւ Ժիսքարի 12 սուտերուն վրայ, շեշտելով թէ Նախագահ-Թեկնածուն կը խեղաթիւրէ ամէն բան սարսափեցնելու համար Ֆրանսացին: Ուրեմն հերքեց ի մէջ այլոց թէ բժշկութիւն կամ դեղագործութիւն կրնան ազգայնացուիլ, թէ փոքր կալուածատէրերը պիտի կեղեքուին, թէ ժառանգական տուրքերը պիտի բարձրանան 400 հազար ֆրանքէն վար, թէ դրամատուներու ազգայնացումը փոքր խնայողներու հարստութիւնը պիտի վտանգէ եւլն. եւլն.: Միթերան կը բողոքէ ոչ թէ իբրեւ թեկնածու այլ՝ որպէս Ֆրանսացի քաղաքացի, որ վրդովուած է նման մեթոտներէ, ընտրութենէն 3 օր առաջ, կը յիշեցնէ թէ Ժիսքար վարժուած է կռնակէն զարնել, անգամ մը ըրած է տը Կօլին եւ յաջողած է: Այս յարձակումներու, մեղադրանքներու դէմ, Ժիսքարի շրջապատը զարմանք կը յայտնէ որ Միթերան իր պաղարիւնը կորսնցուցած ըլլայ, ինքզինքը կորսնցնէ եւ «չափը չգիտնայ»: Քիչ մը կրնայ զարմացնել այս յանկարծակի բորբոքումը վասնզի Միթերան պէտք չունի ջղայնանալու իր մրցակցին մեթոտներէն, որոնք ոեւէ թեկնածուի ընթացիկ մեթոտներուն մաս կը կազմեն: Եւ կարծողներ կան որ Ժիսքար դիտմամբ վերջին ժամերուն կ'ուզէ ջղայնացնել Միթերանը, որպէսզի ինքզինքը չզսպէ եւ բարկանայ, խորհելով թէ այդ ընթացքը կրնայ վնասել իրեն: Յետոյ, պարզ է, մէկը, որ եօթը տարի է գործի գլուխ է հաշուեկշիռ մը ունի, միւսը՝ ոչ եւ կրնայ աւելի դիւրին խոստումներ բաշխել, ուրեմն՝ Ժիսքարի «ռազմավարութիւնը» պէտք չէ զարմացնէ եւ մանաւանդ՝ ընդվզեցնէ: Կարելի է՞ ակնկալել միայն ու միայն պարկեշտ ընթացք ոեւէ թեկնածուէ, որեւէ ընտրութեան ատեն: Ճիշդ է որ ամէն ինչ գեղեցիկ չէ եւ այդ ուղղութեամբ տը Կօլի փեսային հրաժարումի սպառնալիքն ալ բաւական անտեղի բան մըն է: Որպէս «մեծ-դիւանապետ պատուոյ Լէգէոնի Ազգ. Կարգի» զօր. տը Պուասիէօ պիտի հրաժարի, որովհետեւ իբրեւ փեսայ տը Կօլի՝ չի կրնար եղեր – ինչպէս օրէնք է – պատուոյ լէգէոնի մեծ երիզը կախել Միթերանի վիզէն, եթէ ան ընտրուի, այսինքն մէկը որ աներհայրը նախատած է: Այս չէր բաւեր, զօր. տը Պուասիէօ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին խնդրոյ առարկայ կ'ընէր Միթերանի դիմադրական շրջանի գործունէութիւնը: Վկայութեան կը բերէ տը Կօլի բառը իրեն (Մեռնելէն ի վեր, որքա՛ն կ'ոգեկոչուի, եւ կը յարգուի, և կը պաշտուի տը Կօլը, գլխաւորաբար ընտրապայքարի ատեն եւ որքա՛ն կը բազմանան իր «ժառանգորդները»...). – «Միթերան Վիշիի համար աշխատեցաւ ետք, ինչ որ ֆրանսիսքի արժանի ըրաւ զինքը, ձմեռն մէջ մտաւ դիմադրութեան հետ, յետոյ դաշնակից սպասարկութեանց, վերջապէս ազատ Ֆրանսայի մեր սպասարկութեանց»:

× Ժիսքար իր մէջ բուլփաններու կարգին յայտնեց թէ հոգեբանական սխալ մը ըրած է, ջնջելով (1975-ին) Մայիս 8-ի, զինադադարի տօնակատարութիւնը, չխորհելով թէ ատիկա կրնայ վիրաւորել նախկին ռազմիկները:

× Մարի – Ֆրանս Կառօ իրեն ձայն տուողներուն թելադրեց ճերմակ քուէ տալ, միշտ դէմ մնալով Ժիսքարի: Կը շեշտուի որ Շիրաք ալ այնքան Ժիսքարի ի նպաստ չարտայայտուեցաւ որքան՝ Միթերանի դէմ:

Ուրբաթ կէս գիշերին վերջապէս կը փակուէր ընտրապայքարը և 32 ժամ ետք ալ խօսքը կը պատկանէր ժողովուրդին: Ի՞նչ վաղորդայն պիտի ընտրէ այս ժողովուրդը, որու շատ յաճախ, մինչեւ վերջին վայրկեանը կարելի չէ նախատեսել ի՞նչ ընելը: Նախ կարելի չէ խորհիլ թէ Միթերան կրնայ «հաւաքականապաշտութիւն» (քոլեկթիվիզմ) ոչ ալ ընկերութեան փոփոխութիւն բերել: Ոչ 36-ին ոչ ալ 45 – 46-ին նման բան եղած է: Ինչ որ կրնայ փոխուիլ եւ պէտք է փոխուի՝ քաղաքականութիւնն է, որ Միթերանի ընտրութեան պարագային կախում ունի առաւելաբար անոր յաջորդող երեսփոխանական ընտրութիւններէն, որոնք շատ աւելի կարեւոր են: Եւ 23 տարուան վարչակարգէ մը ետք, նոյն մարդոց կողմէ, հարկ է որ փոփոխութիւնը գայ այլեւս եւ Ֆրանսացին ալ կ'ուզէ, այդպէս ցոյց կուտայ գոնէ մինչեւ Կիրակի երբ կրնայ յանկարծ յիշել իրեն սիրելի առածներ, զորս Ժիսքար առիթ չի կորսնցներ կրկնելէ «գիտես՝ ինչ ունիս, չես գիտեր ի՞նչ կը գտնես» եւլն. եւլն.:

Բայց եւ այնպէս ամէն ինչ պատրաստ է փոխանցումին համար եւ Ձախը երբեք այսքան մօտ չէ եղած նախագահական ընտրութեան յաղթանակին: Կը մնայ որ փոփոխութեան «վախը» իր դերը չխաղայ, ինչպէս կ'ակնկալէ Ժիսքար եւ համայնավարներն ալ հաւատարիմ մնան իրենց հրապարակային ելոյթին:

Եւ այս ամբողջը կը պարզուի Կիրակի, ժամը 20-ին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼՖԱՍԹԻ մէջ, 50 հազար կաթողիկէներ հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ թաղեցին Պոպի Սանտսը:

ԼԻԲԱՆԱՆ սպառնողական անձկոտ մթնոլորտի մը մէջ կ'ապրի մինչ Իսրայէլ միշտ կը շարունակէ զինեալ միջամտութեան մը սպառնալիքը կիրարկել: Առաջին անգամ ըլլալով, Այնճարն ալ հայ երիտասարդ զոհ մը տուած է: Արդարեւ անծանօթներ կառքէ մը կրակ բացած են ակումբին վրայ, ուր տեղն ու տեղը մեռած է 17 տարեկան Անդրանիկ Հայկ Պօղոսեան, սրտին ստանալով կրկնակ պայթող գնդակներ:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ ահաբեկչական ծանր արարքներ կատարուած են առջի օր, արքայական տան զինուորական պետին զօր. Վալենցուելայի դէմ: Ծանրօրէն վիրաւորուած, զօրավարը 7 ժամ վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուած է, բայց երեք զինուորականներ ալ սպաննուած են եւ 12 հոգի վիրաւորուած: Զօրավարին կառքին վրայ ռումբ նետող երկու երիտասարդները Ուրբաթ օր գտնուած չէին, բայց մթնոլորտը շատ լարուած է: Արարքին տէր եղած է ԷԹԱ-ն:

ԿՍՄԻԹ

ԱՒԵԼԻ ԴԺՈՒԱՐ ՔԱՆ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՀԵՏ

Պոսթընի «Արմինիըն Ուիքլի»ն վերջերս (Ապրիլ 4, 1981) նամակ մը հրատարակած է զրկուած Երուսաղէմէն՝ Ա. Սիւրթիւկեան անունով ընթերցողի մը կողմէ: Նամակագիրը ցաւով կ'անդրադառնայ լեզուական տգեղութեան մը, որ տարածուած է անգլերէնով լոյս տեսնող ամերիկահայ թերթերուն մօտ: Այս թերթերը, կ'ըսէ Սիւրթիւկեան, նոյն ձեւով չեն գրեր կարգ մը շատ գործածուած հայկական բառեր, երբ կը փորձեն զանոնք լատինական տառերով ներկայացնել: Այսպէս, «Հայ Դատ» բառերուն համար նուազագոյն չորս տարբեր գրելու ձեւերու հանդիպած է Սիւրթիւկեան.
Hye Tad, Hye Thad, Hai Tahd, Hai Tad.

Ու հարց կուտայ, թէ կարելի չէ՞ արդեօք գրելու մէկ ձեւի շուրջ համաձայնիլ, անհասկացողութիւններու առիթ չտալու համար...

Խնդիրը խիստ հետաքրքրական է անշուշտ: Ու վտանգաւոր: Երեւակայեցէք որ եթէ ընդհանրանան նման սովորութիւններ, ատեն մը ետք մարդիկ պիտի սկսին «հայերէն» գրել լատինական տառերով, ուրիշներ արաբական նշաններ պիտի գործածեն, ոմանք ալ, ինչու չէ, կիւրեղեան այբուբեն: Նոյնիսկ Աթաթիւրքին միտքէն պիտի չանցնէր նման բան մը, ինք որ, ինչպէս գիտէք, թուրքերէն լեզուն «քաղաքակրթեց»: Եւ ըսել որ «Հայ Դատ»ը միայն երկու վանկերէ կը բաղկանայ: Երկու վանկ ու գրելու չո՜րս տարբեր ձեւեր, առանց հաշուելու անշուշտ հինգերորդ մը, այսինքն բուն ինքը՝ հայերէնը:

Ամենաճիշդ լուծումը արդեօ՞ք հինգերորդն չէ: Ինչո՞ւ «Հայ Դատ»ը պարզապէս «Հայ Դատ» չգրել, փոխանակ չնաշխարհիկ տառադարձութիւններու դիմելու: Մանաւանդ որ նոյնինքն Լորտ Պայրըն անգամ մը ըսած է. «Աստուծոյ հետ խօսելու միակ լեզուն հայերէնն է»:

Լուծումը այսքան ալ պարզ չէ սակայն: Շատ յաճախ նոյնիսկ հայերէնը հայերէնով գրող թերթերը համաձայն չեն իրարու միջեւ: Օրինակ մը տամ հոս եւս: Բոլորիդ ծանօթ է ոչ – յանձնառու երկիրներու շարժումը, որ ֆրանսերէն կը կոչուի Mouvement des pays non alignés ou non engagés. Արդ, հայերէնի պարագային ոչ թէ երկու այլ չորս տարբեր ձեւեր կը գործածուին. քիչ առաջուան «ոչ – յանձնառու»ն, ապա «ոչ – ուղեկից», կամ «ոչ – զինուորեալ» մը եւ կամ ալ «ոչ – միացած»... Այս վերջինը առաւելաբար կը գործածուի խորհրդահայ թերթերուն մէջ:

Ի՞նչ մեղք պահեմ, չէի գիտեր որ միանալ, զինուորուիլ, ուղեկցիլ ու յանձն առնել նոյն բաները են: Բառարաններս ալ, ըստ երեւոյթին, չէին գիտեր:

Եզրակացութի՞ւն:

Լորտ Զալօէն Լորտ Պայրընին խրատ՝ Հայերուն հետ խօսիլը աւելի դժուար է քան Աստուծոյ...

ԽՆԼՕՔ ԶԱԼՕ

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Ինչպէս ամէն ամիս, վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ Միտք եւ Արուեստ»ի նոր՝ 50-րդ թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Իշխանութեան հարցը Սփիւռքի մէջ՝ ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ,

Վէռլէն Տ. ԼԷՕՎԵՐՍ,

Արուեստը Փարիզի մէջ՝ Գր. ՔԷՕՍԷԵԱՆ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԸ

(Բ. և վերջին Մաս)

Միջավայրի եւ տիպերի հնարաւորին չափ իրական պատկերման հակումը չաղախւում է վերջիններիս հոգեկան աշխարհի ներքին անտեսանելի շարժումների, ենթագիտակցական մղումների մանրամասներին, նրանց արարքների բնախօսական պատճառաբանութեանը: Պատկերուածը հիմնականում իրականութեան մի հատուած է, մի թէկուզ աննշան, բայց տրւեալ անձնաւորութեան համար շատ կարեւոր պատահար, առօրեայ պարզութեամբ, անգամ գորշութեամբ, մանրութեամբ:

Ինչպէս նկատեցինք, «Միսին ձայնը», էրոթիք բնազդները, սէրն է հիմնական շարժիչ ուժը. սէրը Օշականի հերոսներին բարձրացնում է, սէրը կործանում է, վերածւում ամէն տեսակ գործունէութեան աղբիւրի, մուրացկանութիւնից մինչեւ հերոսութիւն: Կեանքի եւ մահուան ահաւոր կռւի մէջ ընկած նրա կերպարները փրկութիւնն ուղղակի գտնում են կնոջ մէջ. «Կամաց – կամաց երեւոյթները իրենց յաճախումովը տիրապետող տարրը սկսան ըլլալ անոր ուղեղին: Եթէ անոնց մեծ մասը սեռական բնազդին շուրջը կը դառնային ու անծանօթ ու ծանօթ կիներու պատկերը կը բերէին, ուրիշներ վախի ու չուարումի գիծեր ունէին»: Որովհետեւ նրանց մեծ մասը չիրականացած սիրոյ զոհեր են, տառապում են անկին, միայնութեան մէջ, ապա իրականութիւնը յաճախ փոխարինում է պատրանքով, էրոթիք տեսիլներով, անգամ մեռած կնոջ երազական այցելութիւններով. «Բայց քիչ ետքը նորէն կը մերկացնէր մեռելը ու կը թաղուէր անոր ծոցը լուսնոտի մը պէս փփրած ու սրսփուն»:

Ինչպէս տեսնում ենք, ռոմանթիք, իտէալական սիրոյ ծանօթ դրսեւորումներից ոչինչ չի մնացել: Իրականութիւն՝ որքան էլ կոպիտ, որքան էլ մաշող, որքան էլ անխուսափելի ու անյաղթահարելի եւ այն էլ խառնուած մարդու ենթագիտակցական ուժերին, որոնց գերին է դառնում նա:

Ի հարկէ, նատուրալիստական մօտեցումը նպաստեց կերպարի ներաշխարհի ծալքերի բացայայտմանը, հարստացնելով եւ լայնացնելով պատկերման արուեստի երանգաչափը: Օշականը դա յաճախ իրականացնում է անթերի վարպետութեամբ: Միայն թէ, ինչպէս արդէն նշեցինք, երեւոյթների ընկերային պատճառաբանութեան որոշ թուլացման զուգընթաց էր տեղի ունենում նրբերանգների հարստացումը: Այդ առիթով կարելի է յիշատակել «Վաթմանը» պատմուածքը, որի հերոսը, թւում է, պէտք է որ դրսեւորէր իր դասակարգին՝ վաճառականութեանը յատուկ որոշ կողմեր, շահագործման ու խաբէութեան քամնելի էութիւնը: Սակայն բոլոր յաջողութիւնները եւ անյաջողութիւնները «անսրբագրելի գեղացու» ասես նախասահմանուած ճակատագիրը հաստատելու առիթ են դառնում սոսկ. եւս մէկ զոհ կնոջ՝ «մեր բոլոր դժբախտութիւններուն ակն ու հնձանը եղող այդ զարհուրելի սատանայի»:

Նատուրալիզմի ծառայութիւնն է նաեւ գեղարուեստում մինչ այդ քիչ հանդիպող կամ արհամարհուած թեմաների, հասարակ մարդկանց, թաւալուող առօրեայի լայն ու ճշգրիտ արտացոլացումը: Գեղարուեստի տիրապետող նիւթն էր դառնում ժողովրդի ամենատարբեր շրջանների, լքուածների, թշուառների կեանքը: Սա գեղարուեստի բովանդակութեան յետագայ դեմոկրատացում էր:

Աւելի մեծ հռչակ Յակոբ Օշականը ձեռք է բերել որպէս քննադատ: 1979-ին Լիբանանում լոյս տեսաւ «Համապատկեր արեւմտահայ գրականութեան» եօթներորդ հատորը: Հրատարակութեան են պատրաստւում ութերորդ եւ իններորդ հատորները (*): Վիթխարի աշխատանք, որ ընդգրկում է արեւմտահայ գրականութեան պատմութիւնը՝ սկիզբից մինչեւ սփիւռքահայ գրականութեան առաջացումը: Որքան էլ չնչին է ներկայ ժողովածուում տեղադրուած հատուածների ծաւալը, այնու ամենայնիւ դրանք նշանակալից տեղ են գրաւում «Համապատկեր»ում: Լաւ ընտրութիւն է կատարուած: «Մուտք»ը հնարաւորութիւն է տալիս դատել Օշականի գրականագիտական որոշ ըմբռնումների մասին, որոնք աշխատութիւնը շարադրելու ուղեցոյց են եղել: Չմտնելով մանրամասների մէջ, նշենք, որ «Համապատկեր»ը արեւմտահայ գրականութեան ակադեմիական պատմութիւն չէ: ՔՆՆԱԴԱՏ բառը պատմաբանի փոխարէն առանձնացրինք ոչ պատահականօրէն: Օշականը գրականութեան անցեալն ու ներկան քննում է որպէս կենդանի պատմութիւն: Առարկայական, հաւասարակշռուած վերլուծողի փոխարէն գործ ունենք յախուռն քննողի, վիճողի հետ, որը կարող է ե՛ւ ծայրայեղութիւնների մէջ ընկնել, ե՛ւ սխալուել, սուր բաներ ասել, նիւթին մօտենալ այնպէս, կարծես նոր հրատարակուած, գրականագիտութեան կողմից չարժէքաւորուած, չճշդուած, չդասակարգուած երկեր է ներկայացնում: Մի բան, որն իր հերթին պատճառ է դառնում նոյնքան շարժուն, կարծես նոր նիւթի թելադրանքով առեղծուող նոյնքան չճշդուած տեսական նոր հարցադրումների համար: Նրա ազատ ու անկաշկանդ վերլուծումներին յատուկ են, այսպիսով, անմիջական արձագանգի թէ՛ առաւելութիւնները, թէ՛ թերութիւնները:

Գրականութեան փաստերի, երեւոյթների հետազօտութեան միանգամայն փարատաքսալ նրա եղանակը որոշակի պատճառաբանութիւն ունի. գեղարուեստական ստեղծագործութեան հետ անձնական չփում, մերժելով եղած կարծիքները, հիացումը կամ պարսաւը: Ի հարկէ, գրականութեան ժամանակակից պատմաբանը չի հաշտուի այն վիճակի հետ, երբ ի յառաջագունէ պահանջուի հրաժարուել գրողի եւ ստեղծագործութեան մասին հրապարակի վրայ եղած հին ու նոր փաստանիւթի քննական լուսաբանումից: Իսկ Օշականը գտնում է նաեւ, որ «Գրականութիւնը գիտութիւն մը չէ: Զայն չենք ՍՈՐՎԻՐ, Կ'ԱՊՐԻՆՔ»: Վերջին երկու բառի հակադրութիւնն անտեղի է, քանզի գեղարուեստի գիտական հետազօտութեան հիմքում ընկած են թէ՛ մէկը, թէ՛ միւսը: Բայց մեր խնդիրը ներկայ դէպքում ոչ թէ վիճելն է՝ սոսկապէս մերժելով հարցադրումը (ինչպէս կը վարուէր Օշականին հետեւողը), այլ անցեալի գրականագիտութեան այլ մեթոդների կողքին ընդունել ու մեկնաբանել այն որպէս պատմական փաստ ու օրինաչափութիւն: Նման մօտեցումն էլ հնարաւորութիւն կը տայ իրարից զատել այն, ինչ պատկանում է անցեալին եւ այն, ինչ չի կորցրել իր նշանակութիւնը:

«Անձնական չփում»ի թելադրանքով փորձելով պաշտպանել իր ժամանակի ընթերցողի պահանջները, Օշականը կեղծ եւ հնացած է համարում Կէօթէի «Ֆաուսթ»ը, Հիւկոյի հատորները, Պայրընի «Մանֆրէտ»ը եւ իր կարծիքով իրենց արժէքը կորցրած այլ, որոնց թւում եւ հայ գրողների երկեր: Այն բացայայտ սխալը, թէ դրանք «շատ քիչ բան կը պատմեն մարդոց կեանքէն», ժամանակի կեանքի բարդ խնդիրներին անդրադարձող եւ իրեն հարազատ գրականութեան պաշտպանութեան ու ինքնահաստատման սրուած ձգտման արդիւնք էր: Անցեալի մշակոյթի այս կամ այն երեւոյթի նման ժխտումները գեղարուեստի պատմութեան մէջ հազուադէպ չեն. ամէն մի նոր շրջան մեծ մասամբ հաստատւում է հնի հետ բախման մէջ, որը հասցնում է նաեւ ծայրայեղութիւնների:

Նրանում, որ գեղարուեստական գրականութեան հետազօտման Օշականի եղանակը յատկանշւում է նիւթի մատուցման աւելի շատ ժամանակակցի, քան գրականութեան պատմաբանի զուսպ, սառն ու յամառ պրպտումներով, երկրորդական չէ այն հանգամանքը, որ ներկայացուող հեղինակների մի պատկառելի մասը նրա ժամանակակիցներն են եղել, աւելին՝ գործընկերները, համախոհները կամ պարզապէս մտերիմները: Այս տեսակէտից ուշարժան է «Դանիէլ Վարուժան» հատուածը: Կոստան Զարեանի, Գեղամ Բարսեղեանի, Ահարոնի հետ Օշականը ստորագրել է «Մեհեան» հանդէսի առաջին համարում տպագրուած գրական մանիֆեստը: Նա ականատեսն էր մեծ բանաստեղծի ձեւաւորման, վերելքի, ստեղծագործական սխրանքի: Հասկնալի է, որ նման դէպքում հետազօտութիւնը կրկնակի արժէք է ըստանում, ե՛ւ որպէս քննադատական վերլուծութիւն, ե՛ւ որպէս ժամանակակցի, գրչընկերոջ խօսք: Մանաւանդ որ քիչ չեն նուրբ ու դիպուկ բնորոշումները, որոնք չգիտես ինչու երբեմն անտեսուել են Վարուժանի ստեղծագործութեան յետագայ որոշ հետազօտողների կողմից:

Խօսելով «արուեստագէտ սերունդ»ի մասին, որի ներկայացուցիչներից մէկն էլ Վարուժանն է, «Համապատկեր»ի վեցերորդ հատորի առաջաբանում Օշականը անդրադառնում է արուեստագէտի ազատութեան հարցին. արեւմտահայ գրականութիւնը ստեղծուել է «...անըմբռնելի գերութեան մը խորը, մեր վզին ունենալով Թուրքին կրունկը: Առանց ազատութեան արուեստը անկարելի է ոչ միայն հիմա, այլ նոյնիսկ Աթէնք, հին դարերուն: Ազգային անկախութեան սա պակասը աւելի քան տխրական ազդակ մը՝ որով պիտի պակսի մեծ գործեր»: Այնուամենայնիւ, արեւմտահայ արուեստը ստեղծուել է՝ եւ բարձր ու կատարեալ:

Ազատութեան այրող բաղձանքը վեր էր թրքական արիւնոտ իրականութեան դժոխքից եւ նոյնիսկ երեւակայութեան մէջ՝ իրագործելի վերջինիս դէմ յանդիման ոգորումով, մինչեւ արուեստագէտի հերոսական ինքնազոհաբերումը: Գեղարուեստը անբաժանելի է ազատութեան իտէալներից, ազատութեան վսեմ պայքարից, «քանզի ազատութիւնը բարիք է, առաքինութիւն, կամ կատարելութիւն» (Սփինոզա), քանզի գեղարուեստը ամէնից առաջ առաքինութիւն է եւ կատարելութիւն:

ՍՏԵՓԱՆ ԹՈՓՉԵԱՆ

(*) Արդէն լոյս տեսած են:

ՆԿԱՐԱԳՐԻ ՄԱՐԴԸ

(ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Մարդ մը ամբոխին մէջ: Այսպէս եղաւ, ապրեցաւ եւ վերջնական ձեւով հրաժեշտ տուաւ կեանքին: Ի՞նչ գրել իր մասին: Միշտ գործած է շուքին մէջ, լուռ համեստութեամբ մը մոռնալով իր եսը: Ակնբախ, ցայտուն դէպքերու հերոսը չէր, բայց չկար դէպք մը, գործունէութիւն մը մեր իրականութեան կապուած, դէթ մեր գաղութին մէջ, որուն իր մասնակցութիւնը բերած չըլլար: Կանուխէն, 19-ը տարեկանին, մտած էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, ծառայելու համար իր ժողովուրդին, աւելի ճիշդ է ըսել այն ինչ որ մնացած էր Ապրիլեան արհաւիրքէն խոյս տուած ազգի մը խլեակներուն: Փարիզի Շաւիլ արուարձանին մէջ ցեղասպանութենէն ազատած Հայեր կ'ապրէին վտանգը ազգութիւն չունենալու: Խառնիճաղանճ բազմութիւն մը, այլանդակ արտաքինով. հազարաւոր մանուկներ որ դեռ երէկ օրօրոց եւ դպրոց ունէին, դարձած էին գաղթական՝ խոնաւ ապաստաններու մէջ հացի ու լոյսի կարօտ: Հազարաւոր հայրեր եւ մայրեր որ դեռ երէկ կեանքի լաւ օրերու երազը ունէին իրենց սրտերուն մէջ, վերածուած էին ճմլուած, ճզմուած էակներու, բախտին ձգուած ամբոխներու:

Ճակատագրական ճգնաժամային վայրկեաններ միշտ ալ ունեցած ենք մեր պատմութեան մէջ:

Գիտցած ենք դիմագրել մեր թշնամիներուն պատմական դարձած ճակատամարտերով եւ յաջողութիւններ արձանագրած: Բայց հողազուրկ վտարանդի բազմութիւններուն դէմ լարուած նոր դաւերը աւելի նենգ հանգամանք ունէին: Չկար Թուրքին եաթաղանը զոր կարելի էր խորտակել քանի գիտակցութիւնը ունէինք մեր ուժին, եւ մանաւանդ ըմբռնումը մեր տարած պայքարի կարեւորութեան Ազատութիւն կամ Մահ նշանաբանը, կեանք ու եռանդ կուտար մեր սրտերուն: Շնորհիւ այդ գիտակցութեան ժողովուրդ մը ամբողջ «մահուամբ զմահ կոխեաց»: Բայց քաղաքական խաղերը ծունկի բերին մեր ժողովուրդը ու զայն վերածեցին Սփիւռքի:

Ընկեր Գրիգոր Կիւլեանն ալ մաս կազմեց այդ հողմացրիւ բազմութիւններուն: Իր նմաններուն պէս մերժեց տեսնել այս իրողութեան մէջ վերջնական պարտութիւնը մեր ազգին: Ժխտեց ճակատագրի վճիռը: Մերժեց նախախնամութեան մութ քմահաճոյքին յանձնել մնացորդացին ճակատագիրը:

Համոզուած մնաց որ ժամանակաւոր է յաղթանակը բիրտ ուժին, ու նետուեցաւ ազգապահպանման նոր պայքարին մէջ իբրեւ նշանաբան ունենալով իրեն այնքան սիրելի Շաւարշ Միսաքեանի պատգամը՝ ... «Երբ ժողովուրդ մը ազատութեան կամքը ունի Աստուած անգամ «Առաւօտ լուսոյ» կ'երգէ»:

Այդ սեւ օրերուն համար, յանդուգն գրաւ մըն էր ընկեր Գրիգոր Կիւլեանի եւ իր գաղափարի ընկերներուն կատարած ուխտը: Պէտք էր ուժ եւ յոյս ներշնչել պարպուած հոգիներուն ու հիւծած մարմիններուն:

Այսօր երբ կը տեսնենք մեր գաղութներու աշխուժութիւնը, երբ կը հաստատենք որ մեր զաւակները հպարտ ճակատներով կը պայքարին ի խնդիր մեր ազգային դատին, երբ կը լսենք մեր պատանիներու ուրախ կանչերը մեր դպրութեան ամրոցներուն մէջ, ու կ'ըմբոշխնենք մեր եկեղեցիներու խորաններէն մեկնած մեր անոյշ շարականներու մեղեդիները, պահ մը լռութիւնը աւելորդ չէ, յիշելու համար որ այս բոլորը կը պարտինք անանուն հերոսներու անձայն բայց յամառօրէն տարած գործունէութեան, այլ խօսքով այն պարզ Հայերուն, որոնք գործարաններու ծուխերու մէջ, ապրուստ սպառիչ աշխատանքներէն վերջ առանց աղմուկի բայց եւ անխորտակելի հաւատքով, հայկականութեան դալկոտ հողմատառ պատկերները վառեցին մեր իրականութենէն:

Գրիգոր Կիւլեանի մահը առիթ մըն է որ մեր յարգանքի տուրքը տանք այն հին օրերու շուքին մէջ մարտնչող պարզ եւ ազնիւ Հայերուն որոնք գիտցան եաթաղաններու բացած վէրքերը սպիացնել ու սարսափներէն պապակած հոգիներուն մէջ արծարծել «Առաւօտ լուսոյ»ն, վարձքդ կատար սիրելի ընկեր:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Հայերու Գաղթը Պլովդիւ ԺԷ. ԴԱՐՈՒՆ

Ժ. եւ ԺԱ. դարերուն, յատկապէս Անիի անկումէն ետք, բաւական թիւով Հայեր Հայաստանէն կը գաղթեն դէպի Ռուսիա եւ կը հաստատուին կիեւեան Ռուսիոյ հողամասին վրայ: ԺԳ. դարուն Կամենեցի շուրջ կը հիմնուին հայկական Արմեանի ու Արմեանսկի հայաբնակ գիւղերը: Աւելի ուշ Կամենեցը կ'անցնի Լեհաստանի տիրապետութեան տակ:

Այստեղ հաստատուելով, Հայերը կը ստանան մեծ արտօնութիւններ եւ կը վայելեն տեղական իշխանութիւններու համակրանքը, կը կառուցանեն դպրոցներ, եկեղեցիներ:

ԺԷ. դարու սկիզբը կը սկսին լեհ-թրքական պատերազմները: ԺԷ. դարու վերջերը Սուլթան Մէհմէտի զօրքերը կը գրաւեն Կամենեցը: Սուլթանը կը ստիպէ տեղացի Հայերը գաղթել դէպի Փոքր Ասիա:

Կամենեց-Պոդոլսկի Հայերէն ոմանք, որոնք հաւատարիմ մնացած էին Էջմիածնին, կ'որոշեն գաղթել դէպի Թուրքիա: Յիշատակարան մը՝ որ մինչեւ մօտերս կը մնար Պլովդիւի հայկական եկեղեցիի դիւաններուն մէջ, կը նկարագրէ Հայոց վերագաղթը դէպի Թուրքիա: Անծանօթ կը մնան անշուշտ պատճառները, որոնք թելադրած են Հայերուն անմիջապէս ընդունիլ սուլթանի հրամանը եւ ուզել վերաբնակիլ Թուրքիոյ մէջ: Նոյնպէս անծանօթ կը մնայ գաղթողներու թիւը: Երեք նաւերու մէջ տեղաւորուած անոնք կը նաւարկեն Սեւ ծովու վրայ: Ուժգին փոթորիկներու բռնուած այդ փոքր նաւերէն մին կը հասնի Վառնայի մօտ Կալթա կոչուած վայրը, երկրորդը կը մօտենայ Սոզոպոլի, իսկ երրորդը հողմավար կը քշուի դէպի Սեւ ծովու Թր-

ՇԱՐԹ-Ի

Նոր գործերը կը ցուցադրուին
ՄԱՅԻՍ 9 – 27
GALERIE DU VIEUX BELFORT
8, Place Grande Fontaine
BELFORT

քական ափերը, ուր կ'ընկղմի իրեն հետ ծովամոյն ընելով Կամենեցի 97 Հայեր: Անկասկած Կամենեցի Հայերէն ոմանք օսմանեան բանակի հետ Անդրիանապոլիս կուգան եւ հոն կը հաստատուին: Մնացեալ երկու նաւերու ճամբորդները, պեյլերպէյի անուանի հայ Ասլրօ Չելիպիի միջնորդութեամբ, կը հաստատուին Պլովդիւ:

Կամենեցի Հայերու Պլովդիւ հաստատումը չափազանց յուզիչ կ'ըլլայ եւ տըխուր: Շուտով Պլովդիւ համաճարակ մը կուգայ գաղթականներուն մէջ նոր աւերներ գործելու:

Հայերը կը թողուն Կամենեցը 1673-ին, իսկ վերջնապէս կը հաստատուին Պլովդիւ 1675-ին, երբ կը ստանան նաեւ իրենց այժմու աղօթատեղին:

Անկասկած բաւական մեծ թիւով Հայեր մնացած պիտի ըլլային Կամենեց – Պոդոլսկի մէջ եւ շրջակայ գիւղերը:

Վերջերս հրատարակուած կարեւոր փաստաթուղթերու համաձայն, 50 տարի յետոյ մեծ թիւով Հայեր Կամենեցէն Մինաս վարդապետի ղեկավարութեամբ, կրկին կը փորձեն թողուլ քաղաքը եւ վերադառնալ Կովկաս կամ Արեւմտեան Հայաստան: Ներկայիս Կամենեց – Պոդոլսկ քաղաքը կը գտնուի Ուկրանիոյ սահմաններուն մէջ, ունենալով շուրջ 30 հազար բնակիչ, որոնցմէ շատեր շառաւիղներն են հնամեայ հայկական գաղութին:

Ահա այսպէս կը սկսի հայկական նոր գաղութի կեանքը Պլովդիւի մէջ, որ երեք դարու շրջան մը կը բոլորէ եւ որու ընթացքին մեծ թիւով Հայեր եկան հոս օսմանեան պետութեան զանազան գաւառներէն 1896-ին, 1905, 1913, 1918, 1922-ին եւ այլ ժամանակներու ընթացքին ստեղծելու համար այսօրուան շուրջ 6000-նոց հայկական գաղութը:

Նպատակ չենք ունեցած երբեք ամբողջական պատմութիւնը ընել մեր գաղութին, որ ոչ միայն 300 տարուան, այլեւ աւելի քան 1400 տարուան հնութիւն մը ունի, եթէ նկատի առնենք, որ հին Թըրակիական, բիւզանդական եւ լատինական շրջաններէն պաւղիկեան, Թոնդրակեցի, մանիքէական հայ աղանդաւորներ բնակեցան հոս, ինչպէս նաեւ հայկական բազմաթիւ զինուորական միաւորներ Բիւզանդիոնի կողմէ երկրի սահմանները պաշտպանելու համար օտար նուաճողներէ:

ՎԱՀԷ ՋԷՐՋԵԱՆ

«Երեւան», Պուլկարիա

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

ՎԱԼԱՆՍ – («Յառաջ»). – Մեր գաղութը այս տարի եւս արժանավայել կարգապահութեամբ յարգեց մեր մէկ ու կէս միլիոն անմահ նահատակներուն անմոռաց յիշատակը: Ուրբաթ Ապրիլ 24-ին ամբողջ օրը հայ երիտասարդութիւնը ոտքի էր: Առաւօտեան Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգիստ եւ պատարագ, կէսօրէ ետք արխնատուութիւն: Ժամը 18.30-ին Մեզոն տը Թուրիզմի հրապարակէն աւելի քան 500 Հայեր քալեցին դէպի Մեռեալներու յուշարձանը, ուր ներկայ էին Վալանսի եւ Պուր լէ Վալանսի քաղաքապետներ Պ. Պ. Փէսքէ եւ Ռէնա ինչպէս նաեւ հայ հոգեւոր պետեր, խաչակիր Նարեկ քհնյ. Վարդանեան, վրդ. Զանտրեան, պատ. Ի. Աբրահամեան: Ծաղիկներու զետեղումէն ետք յարգանքի խօսք ըսին Պ. Ե. Թորոսեան (ֆրանսերէն), Ի. Աբրահամեան (հայերէն): Իսկ ժամը 21-ին Սալ տէ Ֆէթի սրահը նոյնքան բազմութիւն մը լեցուած էր:

Հայ Ազգ. Միութեան նախագահ Տոքթ. Գոհարեան քանի մը խօսքով հանդէսը բացուած յայտարարելէ ետք, վարագոյրը բացուեցաւ. եւ երգչախումբը յոտնկայս երգեց «Մարսէյեզ»ը ու «Տէր Կեցո» եւ «Ով Մեծասքանչ Դու Լեզու», ղեկավարութեամբ Պ. Ց. Պետրոսեանի:

Գեղարուեստական բաժինը գեղեցիկ եւ յուզիչ էր, երգ, արտասանութիւն, նուագ, բոլորն ալ օրուան պատշաճ: Թող ներուի մեզի եթէ անունները զանց կ'առնենք շատ հասկնալի պատճառներով: Այո՛, տարիները որքան յառաջանան մեր վէրքը աւելի կը խորանայ, 66 երկար տարիներու վիշտ մը կայ մեր սրտերուն մէջ. զոր չենք մոռցած, եւ չենք կրնար մոռնալ: Եւ սակայն մեզի համար յուսադրիչը այն է որ մեր զաւակները նոյն իսկ թոռնիկները կը բաժնեն մեր տառապանքը:

Երբ աչք մը նետեցի թափօրին լայնքին ու երկայնքին, հոգեկան մեծ սփոփանք մը ունեցայ. հոս ծնած, տղայ թէ աղջիկ 15 – 20 տարեկան, մէկ սիրտ – մէկ հոգի, որոնք Եղեռնը խորհրդանշող պաստառներ կը կրէին, ուրիշներ կայծակի արագութեամբ թռուցիկներ կը բաժնէին հոս ու հոն:

Օրուան երկու բանախօսները՝ Հանրի Սիրանեան եւ Հայր Նորվան վրդ. Զաքարեան (Լիոնէն) առաջինը, (ֆրանսերէն) գրաւոր պատմական ճառ մը արտասանեց փաստերով ցոյց տուաւ Թուրք ճիւաղին դարերու ընթացքին գործած ոճիրները եւ 1915-ի ցեղասպանութիւնը՝ եւ դատապարտեց քրիստոնեայ պետութիւններու խիղճը եւ իրենց անտարբերութիւնը:

Նորվան վրդ. Զաքարեան ըսաւ. «Սիրելի հանդիսականներ Վալանսի Հայ Ազգ. Միութենէն հրաւէր ստացայ Վալանս գալու. բայց պահ մը մտածեցի թէ ի՞նչ պիտի խօսիմ. դուք տարիներու ընթացքին բազմաթիւ հռետորներ լսած էք, որոնք ձեզի ըսած են մեր թշնամիին Թուրքին, ձեռքով, 1915-ին ցեղասպանութեան ոճիր մը գործուած է աւելի քան մէկ ու կէս միլիոն զոհերով: Բայց այսօր ես ձեզի պիտի ըսեմ. այո՛, ան զարկաւ մեր գլուխին, զարկաւ մեր սըրտին, եւ սակայն չհասաւ իր նպատակին: Այսօր մենք ունինք փոքրիկ հայրենիք մը բայց ան թողունք իր վիճակին: Սփիւռքի մէջ մենք ազգովին պէտք է նուիրուինք մեր եկեղեցիին, հիմնենք դպրոցներ, գուրգուրանք մեր լեզուին եւ մշակոյթին վրայ: Ահա, այն ժամանակ է որ յաղթած կ'ըլլանք: Սփիւռքը պէտք է սերունդ պատրաստէ, գիտակից սերունդ: 1975-էն ի վեր երիտասարդական շարժում մը ծնած է ... կան մարդիկ որ կը դատապարտեն, բայց ես պիտի ըսեմ որ այդպիսիները թող երթան դատապարտեն ան՝ որ մէկ ու կէս միլիոն անմեղ զոհեր խլեց»:

Պահպանիչով եւ «Հայր Մեր»ով վերջ գտաւ հանդիսութիւնը:

Ն. ՎՐԷԺՈՒՆԻ

ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

«ԹՐԻԲԻՒՆ ՏԸ ԺԸՆԵՒ» (Ապրիլ 25 / 26). – Հայ փիւնիկը խորագրին տակ թերթին թղթակիցը կը յիշէ թէ ամէն տարի, Ապրիլ 24-ը Հայերուն համար յիշատակելի օր է, արդարեւ 1915 Ապրիլ 24-ին է, որ սկսաւ պատմութեան մեծագոյն ջարդերէն մէկը, 20-րդ դարու, ցեղասպանութեան կազմակերպուած եւ մտածուած առաջին փորձը: Աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր, օսմանեան կայսրութեան մէջ ապրող այդ բնակութեան երկու երրորդը, իրենց կեանքը տուին: Այս նախաբանէն ետք, կ'անդրադառնայ Հայերու ներկայ վիճակին՝ Հայաստան թէ Սփիւռք, յետոյ պատմական ակնարկ մը կը նետէ աշխարհի առաջին քրիստոնեայ Պետութեան վրայ, հասնելու համար Անահիտ Տէր – Մինասեանի դասախօսութեան Ժընեւի համալսարանը, Ապրիլ 24-ին: Այս էր, զոր բացատրեց Տիկին Տէր – Մինասեան, Փրոֆէսէօր Փարիզի համալսարանը, կ'ըսէ թերթին թղթակիցը, նախքան պարզելը մեծ գիծերը ներկայ կացութեան հայ ժողովուրդին, յաճախ մօտ իր բնաջնջման եւ միշտ վերածնող իր աճիւններէն:

Դասախօսութենէն առաջ դասական եւ կրօնական երաժշտութեան նուագահանդէս մը տրուեր է Թրուանէքսի հայկ. եկեղեցին: Իսկ դասախօսութեան յաջորդած է «Փրկել ինչ որ կարելի է փըրկել» անուանուած փաստանկար մը, Թուրքիոյ հայկ. եկեղեցիներուն եւ յուշարձաններուն մասին:

Ապրիլ 26-ի Լա Սուիս թերթը, հարցազրոյց մը հրատարակած է Անահիտ Տէր – Մինասեանի հետ (նկարն ալ կցելով) եւ որու ընթացքին, ան կ'ըսէ «Ազգայնական եմ, կը խոստովանիմ, ինչ որ ըսել չէ թէ պահպանողական եմ»: Ապա, կը բացատրէ ցեղասպանութենէն անդին, անոր հետեւանքները ցայսօր: Կը շեշտէ թէ ներկայիս անկախ եւ միացեալ երկիր մը, հասարակաց կէտն է բոլոր Հայերուն, նոյնիսկ անոնց որոնք խորհ. Հայաստան են ու կը յիշէ «Մշակոյթ եւ Երկիր» շարժումը, որ տեղւոյն վրայ կը գործէ, Իրանի մեր հարստութեան պահպանման համար: Ի պատասխան այն հարցումին թէ «աքսորուած հայկ. կառավարութիւն մը կա՞յ», կ'ըսէ. – «Պատուիրակութիւն մը գոյութիւն ունեցաւ երկար տարիներ բայց այդ գաղափարը ներկայիս կրկին նկատի չառնըւիր: Հայերը, սակայն, կը խորհին համաշխարհային կազմակերպութեան մը ստեղծման, որ զիրենք համախմբէ, հայ քաղաքացիի կանոնագրի մը գաղափարն ալ ճամբայ կը կտրէ»:

Ահաբեկչութեան անդրադառնալով, Տիկին Տէր – Մինասեան կ'ըսէ թէ Հայերը կը նկատեն երկու անջատ շարժումներ, մէկ կողմէ՝ ցեղասպանութեան արդարադատները, որոնք միայն Թրք. հաստատութեանց վրայ կը յարձակին եւ Հայ Գաղտնի Բանակը որ ահաբեկչութիւնը կը տանի միջազգային գետնի վրայ: Շատեր կրնան հասկնալ առաջին նշուածները:

Տեսակցութենէն ետք, թերթը կը յիշէ Ապրիլ 24-ի դէպքերը:

×

«Լօզանի 24 Ժամերը», Ապրիլ 27-ին ամէնէն լայն տեղը կուտայ Ալէն Փիշաւի ստորագրութեան ներքեւ: Կ'անդրադառնայ Անահիտ Տէր – Մինասեանի դասախօսութեան, որ ըսած է ի մէջ այլոց, թէ Հայերը կ'ուզեն որ ցեղասպանութիւնը ճանչցուի, յետագային ալ հայկ. անկախ պետութիւն մը կ'ուզեն, պարզ ցնորք մը, ներկայ աշխարհաքաղաքական տեսակէտով, քանի ոչ Անգարա, ոչ Մոսկուա կ'ընդունին: Բայց, կը յայտարարէ, Տիկին Տէր – Մինասեան՝ Հայերուն չի պատկանիր ցոյց տալ թէ ի՞նչ ձեւով իրենց երկիրը կրնայ իրենց վերադարձուիլ: Կ'ուզեն պարզապէս հող մը տալ իրենց մշակոյթին:

Այս յօդուածին կողքին լոյս տեսած է նաեւ «Թրքական տեսակէտը», քաղուած Ժընեւէն լրագրողի մը՝ Փիէռ Մողէռի գիրքէն, որուն ծիծաղելի բովանդակութեան անդրադարձած էինք, իր ատենին:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Վարդանի այցելութիւնը գիւղացիներու դէմքերուն վրայ անորոշ բան մը դըրած էր: Երբ ան կը խօսէր Նաւոյի հետ, գիւղի բնակիչները այնտեղ հաւաքուեցան: Ոմանք կարկուտէ զարնուած ծառի մը երեւոյթն առած էին: Թերեւս թշնամիէն վտանգ կար:

Կը լուէր Ջուլհակ Կարոյի ոփային ձայնը: Լուացք ընող կիները հովերէն քշուած սպիտակ լաթերը կը հաւաքէին. իսկ մի քիչ հեռուն, գիւղի ճահիլները եղ մը կը մորթէին, իսկ դպրոցին մէջ աշակերտ մը «Տէր զի բազում»ը կը կարդար բարձրաձայն:

Աստուծմով գիւղացիները բանի մը պէտք չունէին, միայն թէ Աստուած փետայու Թուրը կտրուկ ընէ, կը խօսէին Վարդանի շուրջ հաւաքուած բանիմացները:

Վարդան երկար ատեն էր, որ Գոթան Կիրոն տեսած չէր: Կիրոն պառկած էր քարի մը կողքին, կարծես հիւանդ էր: Ինչքա՞ն նիհարցեր էր:

– Ի՞նչ ունիս Կիրօ:

– Հը՞...

Ի հարկէ, Վարդան չէր գիտեր Կիրոյի վիշտը: Շաբաթէն աւելի էր որ կուշտ բան կերած չէր: Էհ, Կիրոյին ալ նոյնչափ կերակուր կուտային, Սարխօշ Գեւոյին ալ: Կիրոյի տրուած կերակուրը անոր ատամներուն մէջ կը կորսուէր ու ստամոքսը նորէն կը մնար պարապ:

– Եթէ Կիրոն փորով հաց ուտէ, լերան վրայ սով կը ձգէ, բէնճպէր Ղուկաս կ'ըսէր լուրջ:

Ի հարկէ, աշխարհի վրայ անարդարութիւններ շատ կան, սուլթաններ ու ձարեր կան, զօրք ու ժանտարմ կայ, քիւրտ ու տաճիկ կայ: Սակայն, Կիրոյի համար աշխարհի ամենամեծ անարդարութիւնը ՝Սարխօշ Գեւոյին եւ իրեն հաւասար կերակուր տալն էր: Կիրոն երեխայի մը պէս գրեթէ գիւղացիներէն քէն ըրած էր: Արջ Սաքօն իսկ չէր հասկցած Կիրոյի վիշտը, որովհետեւ Կիրոն այդ մեծ անարդարութեան մասին ոչ ոքի խօսած էր:

Գիւղացիները աւելի որոշ հասկցան, որ լերան վրայ բան մը կը կատարուէր, մանաւանդ երբ տեսան որ Վարդան իր մօտ կանչեց գիւղացի Անտոնն ու ըսաւ, թէ գիւղի ճահիլները Աղուընկայ քարերուն մօտ հաւաքէ:

– Վարդան, ո՞ւր է Սաքօն, – կը հարցնէր մէկը՝ դէմքին վրայ անձկութիւն մը բռնած:

–Սաքօն դիրքերուն վրայ պիտի մնայ: Եթէ բանի պէտք ունենանք, Նաւոյի հետ խօսեցէք, – կը պատասխանէր Վարդանը:

– Մարտիկը ե՞րբ պիտի գայ:

– Թշնամին ի՞նչ լարի վրայ է, Վարդան:

Վարդանը կը պատասխանէր բոլորին, կը խօսէր բոլորին հետ, կ'աշխատէր ուրախ ու ժպտուն տրամադրութիւն ցոյց տալ: Հրաշք մը կը սպասէր. կը սպասէր Ջիաւորի յանկարծակի երեւումին հովիտներուն մէջէն: Վարդան նոյնիսկ խօսեցաւ փոքրիկ մանուկներուն հետ, որոնց համար լեռն ու ֆետայիները երկնքին հետ խառնուած աշխարհ մըն էին:

Սարխօշ Գեւոն տակաւին վրանէ վրան կը պտտէր ու փարջին տէրը կը փընտըրէր:

– Էնտեղ քարերուն վրայ դտայ...

×

Պզկան քարերէն վար, թաց ապառաժներուն մօտ, կիները բանջար կը հաւաքէին: Սօման անոնց հետ էր: Բանջարի ծրարները բաւական լեցուած էին:

(Շար. 313)

VACANCES 1981

Prix au départ de Paris,
A/R à partir de:

- ○ BEYROUTH: 2.290 F.
- ○ DAMAS: 2.350 F.
- ○ ALEP: 2.450 F.
- ○ ATHENES: 1.400 F.
- ○ ISTANBUL: 1.350 F.
- ○ NEW YORK: 2.065 F.
- ○ MONTREAL: 2.100 F.
- ○ TORONTO: 2.300 F.

CHARTERS - VOLS VACANCES
TOUTES DESTINATIONS

N'ATTENDEZ PAS
LA DERNIERE MINUTE
POUR RESERVER VOS PLACES!

orientours
30, Rue Monsieur le Prince
75006 — PARIS
Tél.: 329. 49. 00

Licence A 762

ԲԱՑԱՌԻԿ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
KERMESSE

Լ Ի Ո Ն Ի Մ Է Ջ

Շաբաթ, 16 Մայիս,
կէսօրէ ետք, ժամը 3 – 9
Կիրակի, 17 Մայիս,
առաւօտեան ժամը 11–էն կէսօրէ ետք 17
Եկեղեցւոյ սրահին մէջ
40, *RUE D'ARMENIE*
Կազմակերպութեամբ՝
« ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ »
Ի նպաստ՝ իր բարենպատակ եւ մշա-կութային ձեռնարկներուն:
– *Բազմաթիւ* Սքանչելիքներ,
– *Ինչպէս նաեւ՝ հայկ. ճոխ «Պիւֆէ» մը*
«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ» կը մօտենայ
վերապահեցէք ձեր գնումները
Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան
« ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ » ին

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ժողովըր-դապետութիւնն ու Ս. Խաչ Ընկերակ-ցութիւնը մեծ ինքնաշարժով շրջապը-տոյտ մը կը կազմակերպեն, Համ-բարձման տօնին առթիւ, Մայիս 28–31 *դէպի Լուառի հովիտին վանքերը, ե-կեղեցիները, դղեակներն ու դաշտերը:*
St- Benoît-sur-Loire, Fong-ambault, Pithiviers, Garmigny-des-Près Chambord, Cheverny
Երթեւեկի, պանդոկի, կերակուրի եւ ապահովագրութեան ծախք 900 *կամ* 1050 Ֆ. *ըստ մասնակցողներու թիւին:*
Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձա-նագրութեանց համար դիմել.–
Հեռ.– 278· 31· 93 — 208· 71· 79
կամ՝ 788· 25· 75

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
5–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կիրակի, Մայիս 17, *ժամը* 13–*ին Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ:*
Կը նախագահէ՝ Պ. Սուրէն Ալեք-սանեան:
Գեղարուեստական բաժին, մասնակ-ցութեամբ «ԿԱՐՕՏ» Նուագախումբին ճաշագին՝ 75 Ֆ.:
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, նա-խընտրելի է ապահովել սեղանները, հեռաձայնելով՝ Մշակոյթի Տունը.– 50· 15· 09 – *Շալճեան* 66· 18· 80 – *Միլտոնեան՝* 90· 90· 10

———×———

5ème Anniversaire de la Fondation de
MAISON
DE LA CUITURE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

Repas d'Anniversaire

Dimanche, 17 *Mai, à* 13 *h.*
Animation: Orchestre « GAROD »

Festival de Musique

15 MAI AU 24 MAI

ALFORTVILLE - 1981 - PRINTEMPS

Organisé par les Associations Culturelles d'Alfortville — dont la Maison de la Culture Arménienne — et la Municipalité

Sous la Présidence de Joseph FRANCESCHI
Sous la Direction Artistique d'IVRY GITLIS

PROGRAMME:
— *Jeudi, 14 Mai: PRESENTATION DU FESTIVAL*
— *Vendredi, 15 Mai: LE MESSIE DE HAENDEL*
— *Samedi, 16 Mai: SOIREE MUSIQUE POPULAIRE ET TRADITIONNELLE Sharif Alaoui (Maghreb), Karaxu (Chili), Les Ballets Arméniens (Arménie) Suivie d'une nuit de la musique populaire, animée par IVRY GITLIS*
— *Dimanche, 17 Mai: LA CHORALE SIPAN - KOMITAS*
— *Lundi, 18 Mai: RECITAL MUSIQUE CLASSIQUE « Jeunes Solistes »*
— *Mardi, 19 Mai: UNE SOIREE AVEC...*
DANIEL GELIN, FREDERIC LODEON, JEAN WIENER et IVRY GITLIS
— *Mercredi, 20 Mai: Récital IMBERT et MOREAU pour les enfants*
— *Vendredi, 22 Mai: SOIREE BEETHOVEN: Soliste: IVRY GITLIS*
— *Samedi, 23 Mai et Dimanche, 24 Mai: JEANNE D'ARC*
Fresque Historique réalisée par les Associations Culturelles de la Ville (*500 Participants*)

Renseignements à la M.C.A.: 376.55.89

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Երկուշաբթի, Մայիս 11, *ժամը* 18·55–*ին, Հեռատեսիլի Գ. կայանի* «Թը բիպլիւն Լիպր»*ը յատկացուած է Հայաս-տանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ: Այս հաղորդումին՝ Երուսաղէմի Հայոց Պատ-րիարքութեան Դիւանապետ եւ Դպրե-վանքի Վերատեսուչ՝ Շահէ Արք. Աճէմ-եան, ինչպէս նաեւ՝ Մայր Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկ. Վարչութեան անդամ՝ Մէթր Էմիլ Ասլանեան կը խօսին՝ «ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒ-ԹԵԱՆ» մասին:*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Զարուհի Տողրամաճեան, փո-խան ծաղիկի, Գրիգոր Կիւլեանի *Թարմ յիշատակին* 100 Ֆ. *կը նուիրէ Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ* 100 Ֆ. *«Յառաջ»ին:*

×

Հայրենակից՝ Լեւոն Տօնիկեանի *մահ-ուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Զօհրապ Մուրատեան* 100 Ֆ. *կը նուիրէ «Յառաջ»ին:*

ԽՈՀԱՐԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը յա-ռաջիկայ դպրոցական տարեշրջանին հա-մար կը փնտռէ միջակ տարիքով խոհա-րար մը կամ խոհարարուհի մը:
Հեռաձայնել Վարժարանի Տնօրէնու-թեան 381 01 72 *թիւին:*

UGAB - JEUNES OUVERTURES

SOIREE

«SAYAT - NOVA»

MENESTREL ARMENIEN DU XVIIIème SIECLE
Vendredi, 22 Mai, à 20h30 précises au Centre Culturel Alex Manoogian 118, Rue de Courcelles, Paris 17e
—Diapoésie Musicale
— Chants, Poèmes et Musiques Traditionnelles
Avec la participation de:
* *l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien SAYAT NOVA*
* *Araxie KEMPETIAN*
* *Nil AGOPOFF*

Nombre de places limitées.
Réservetion: U.G.A.B. - 520. 03. 18
Participation aux frais: Membres 25 F.
Non Membres: 35 F.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի անդամական ժողովը, Չորեքշաբթի, Մայիս 13, *ժամը* 20·30–*ին:*

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ «Ա Ն Ի» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ՝
Հ Ր Ա Ն Դ Ա Ճ Է Մ Ե Ա Ն Ի
Ուրբաթ, Մայիս 22, ժամը 21–ին

Concert Annuel de la Chorale «ANI»

Nouveau Programme:
∅ CHANTS FOLKLORIQUES,
∅ PATRIOTIQUES et
∅ REVOLUTIONNAIRES

VENDREDI, 22 MAI, A 21 H.
Salle des Ingénieurs Arts et Métiers 9 bis, Ave. d'Iéna, 75116 - PARIS
Métro: IENA
Տոմսերու համար դիմել՝
— *Maison de Culture Arménienne;* 17, Rue Bleue - Paris 9e
— *Librairie PALOUYAN;* 9, Rue de Trévise, Paris 9e
— *TELE - CONDORCET;* 175, Ave. Jean-Jaurès, Clamart
— *Alimentation ARARAT;* 118 bis, Rue Etienne-Dollet Alfortville

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

———O———

Պանեէօ–Քաշանի Հայկ. Դպրոցի հան-դէսը՝ Մայիս 17, *Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը* 15·30–*ին, Պանեէօ – Քաշանի*
SALLE DES FETES
Rue Charles Michels
Հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ Պանեէօյի Քաղաքա-պետ՝ Պր. ԱՆՐԻ ՌԱՎԷՐԱՅ–ի:
Կը ցուցադրուի՝ «ՆԱՀԱՊԵՏ» ֆիլմը:
Գունաւոր, հայախօս ու շատ յուզիչ:
Գեղարուեստական բաժնին իրենց յօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ երգիչ Պետրոս Պետիկեան, *թառիստ* Մըկրտիչ Ֆէրամեան *ընկերակցութեամբ:*
Երգչուհի՝ Պէթի Ֆէրմանեան, *ընկերակ-ցութեամբ դաշնակով՝* Անի Տաքէսեանի:
Երգ, Արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ:
Պիւֆէ, Հաճելի անակնկալներ:
– *Մուտք* 20 Ֆ. –

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAINS DEPARTS
Δ 22 Mai 1981
Δ 19 Juin 1981
Δ 3 - 17 et 31 Juillet 1981
Δ 14 Août 1981
Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.
Cette année des formules originales:

1°/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*
— *Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).*
— *Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.*
— *Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.*

2°/ *Voyages combinés:*
— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.*
— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)*

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS:

OPTIMA Tours
67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
75003 PARIS
Telex: 211 324 F.
Métro: Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, *Avenue du Prado* 13008 *MARSEILLE*
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

A MARSEILLE

L'UCFAF, La JAF
La CROIX ROUGE ARMENIENNE
Présentent
Jeudi, 14 Mai, à 20 h. 45
au Cinéma ODEON-160 La Canebière

«ՄԽԻԹԱՐ ՍՊԱՐԱՊԵՏ»
L'Etoile de l'Espoir

d'après le célèbre roman de
SERO KHANZADIAN
— *Cinémascope*
— *En couleur*
— *Version française*

Mosfilm — Armenfilm
Réalisateur: Ed. KEUSSEYAN
Avec: A. DJIGARKHANIAN, L. GUEVORKIAN, S. SARKISSIAN
Billets en vente: (places limitées)
∅ *Marseille Centre: Ets. R. SOULE* 58, Rue Longue
∅ *Beaumont: Chaussures MON'ELLE* 2 bis, Rue Pierre Guys
∅ *St. Antoine: Torréfaction Nord* 116, R. N. Saint Antoine
∅ *St. Loup: Garabédian;* 53, Bd. des Grands Pins
∅ *St. Jérome: Chaussures DERMI;* 8, Place Pelabon
— Participation aux frais: 20 F. —

ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
10
DIMANCHE
10 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
ՕՐԱԹԵՐԹ

Թիւ 50

LE NUMERO 2 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.904 | Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN | 56e ANNÉE — No 14.904

ԱՐՈՒԵՍՏԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

ՆԿԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԿԷՅՆԶՊՈՐՕ

(1727 - 1788)

Էլլի Ֆօրն է որ կը գրէ, իր «Արուեստի Պատմութեան» մէջ, անգլիական նկարչութեան սկզբնաւորութեան մասին, 18րդ դարուն.– «Ֆրանսայի մէջ նկարիչը արուեստի գործաւոր մըն է բարձրադաս անձի ծառայութեան մէջ. Անգլիոյ մէջ բարձրադաս անձ մըն է որ նկարչութիւն կ'ընէ, սիրողական ձեւով»: Այդ շրջանին նկարչութիւնը կը դառնայ ազնուապետութեան շուրջ, որուն համար ան ստեղծուած է, անոր մաս կազմող դղեակներուն, պարտէզներուն եւ պալատներուն համար: Տակաւին անգլիական նկարչութիւն գոյութիւն չունի այս բառին ստեղծագործական իմաստով, մինչդեռ Անգլիան կ'ապրի իր տնտեսական եւ վաճառականական հզօրութեան շրջանը: Ան արտադրող է բացի՝ նկարչութենէն զոր կը ներածէ:

Այս շրջանին երեւան կու գան երեք նկարիչներ, որոնցմէ մէկը միայն պիտի դառնայ ինքնուրոյն: Միւսներէն՝ Ռէյնոլտը՝ պիտի ընդօրինակէ, շատ պիտի ընդօրինակէ եւ պիտի խլանայ ընդօրինակելով Ռաֆայէլը, հակառակ այն իրողութեան որ արուեստավարժ եւ օժտեալ նկարիչ մըն է, հիմնադիրներէն եւ նախագահը՝ «Արքայական Կաճառ»ին: Ինք պիտի մնայ դասական եւ ակադեմական: Դարձեալ Էլլի Ֆօրն է որ պիտի արձակէ վճիռը, ըսելով թէ «ոչ–ստեղծագործութիւնը» բարձրագոյն, կատարելագոյն ձեւով տրուած է ընդօրինակման ճամբով: Երկրորդը՝ Ուիլեըմ Հոկարդ, արուեստի պատմութեան մէջ աւելի պիտի ճանչցուի որպէս երգիծանկարիչ: Ան կ'ուզէ «մարդոց երջանկութիւնը» եւ կը պայքարի կ'ելլէ գինովութեան, խենէշութեան, բախտախաղի, ընտրական քաղաքականութեան դէմ, պաշտպանելով կենդանիները: Իր գործը – ուր խորքը ամէնէն կարեւոր տեղը կը գրաւէ – կը կէ այս անպատեհութիւնը, քանի «նկարչութիւն» քիչ կը մտածէ: Երրորդ նկարիչին յատկացուած է Կրան Փալէի մէջ կազմակերպուած ցուցահանդէսը:

Թոմ Կէյնզպորօ, կը մնայ ամէնէն անհատականը, ինքնուրոյնը, եւ շրջապատէն կ'անջատուի այնքան՝ որքան իրեն թոյլ կու տան պայմանները: Անշուշտ, ինքն ալ շրջաններ կ'ունենայ ընդօրինակութեան եւ կը կրէ ազդեցութիւնները եւրոպացի վարպետներու, կը հետեւի անոնց, սակայն իր բնածին տաղանդը, գծագրութեան տիրապետութիւնը եւ նկարելու դիւրութիւնը, իր նահանգին մէջ յաճախ մեկուսացած կեանքը եւ պոհեմեան խառնուածքը իրեն կ'ապահովեն առաջին կարեւոր տեղը անգլիական նկարչութեան պատմութեան մէջ: Անգլիոյ մէջ, ինչպէս որ նշուեցաւ սկիզբը, ուր ամէն ինչ ծառայութեան մէջ էր բարձր դասակարգին՝ Կէյնզպորօ պահեց իսկական ազնուական հեռաւորութիւն մը, ընկերակցած հպարտութեան եւ բարձրամիտ ամօթխածութեան: Այս պատճառով, երբ ան ազնուական տիկին մը կը նկարէ, առաւելագոյն չափով կը նմանցնէ դէմքին գիծերը, սակայն հագուստը եւ միջավայրը կը փոխուին: Կինը կրնայ հագուիլ «քաղաքային» հագուստներ եւ կ'առնէ եւ անոր մէջ ապրող պարզ էակներուն, բնական կեցուածք մը, առանց հանդիսաւորութեան, հակառակը Ռէյնոլտզին՝ որ կը սարքաւորէ ազնուապետական հագուստներով եւ համապատասխան դիրքով:

Կէյնզպորօ նկարած է անգլիական գրեթէ ամբողջ ազնուականութիւնը – շուրջ ութ հարիւր դիմանկարներ – որու մաս կը կազմեն բարեկամներ եւ ընտանեկան պարագաներ: Դիմանկարներուն մէջ չկայ հետապնդումը իտէալ գեղեցկութեան, այլ՝ հարազատութեան եւ բնականութեան. «Նմանութիւնը գեղեցկութիւնն է եւ գլխաւոր նպատակը՝ դիմանկարին» պիտի ըսէ ինք: Հարազատութիւնը կ'ապահովէ երբ կը խլէ դէմքի մը յատկանշական այլ վաղանցուկ, անմիջական մէկ արտայայտութիւնը, ինչ որ աւելի կը կենդանացնէ դէմքը: Որքան դիմագիծը գծուած է խնամքով, նոյնքան ազատօրէն արտայայտուած է մնացեալ պարագային: Անմիջականութիւն կայ հոս լայն վրձնահարուածներու, համարձակութեամբ մը, «որպէսզի հեռուէն աւելի ազդեցութիւն գործէ» պիտի բացատրէ ինք: Գեղեցկագոյն օրինակներէն մէկը այս շարքին՝ Ռոպըրթ Էնտրիւզ եւ իր կինը՝ Ֆրէյզիս յօրինումն է, երբ զոյգը անջատելով իրենց շրջապատէն, զանոնք կը զետեղէ անգլիական բնութեան ծոցը, ամբողջութեան մաս կազմել տալով զանոնք:

Տարիներու ընթացքին, երբ արուեստագէտը կը գտնուի ամբողջական հասունութեան եւ իր արուեստի բարձրակէտին, դիմանկարները պիտի օժտուին առաւել կենդանութեամբ մը – արծաթագոյն երանգներով թէ գծագրական անմիջականութեամբ – որոնք պիտի ունենան պատուոյ տեղ մը անգլիական դիմանկարչութեան մէջ:

×

Բնանկարներուն մէջ, թիւով երկու հարիւր, նկարիչը կը հաղորդուի նաեւ գիւղացիներով, մշակով, փայտահատով եւ տեղի կու տայ իր տպաւորութեան: Իր բնանկարները բնութեան ընդօրինակումը չեն կրնար ըլլալ, քանի ինք յաճախ բնութիւնը կը բերէ իր սենեակին մէջ.– ճիւղ մը, խուրձ մը խոտ, քարի կտոր մը, զորս սեղանին վրայ կը շարէ եւ անոնց ետին կը դնէ նաեւ հայելի մը: Մութի ու լոյսի խաղերը աւելի զգալի դարձնելու համար, կ'աշխատի նաեւ մոմի լոյսով: Ոստը կը դառնայ հսկայ ծառ մը, քարը՝ լեռնանման ժայռ, իսկ պատկերուած բնութիւնը՝ վերստեղծագործուած մտապատկեր:

Իր զգայնութիւնը՝ հանդէպ բնութեան զինք կը մղեն բնութիւնը ծառայեցնելու որպէս միջավայր՝ նոյնիսկ իր դիմանկարներուն եւ անձերուն: Այս զգացական մօտեցումը նախանշանն է իրմէ ետք ծնունդ առած վիպապաշտութեան: Աւելին. իր փոքր եւ ազատ վրձնահարուածները, քով–քովի մէկտեղուած, տպաւորապաշտութիւն մը ենթադրել կու տան, ինչ որ իր հակառակորդ եւ իր հանդէպ վերապահ Ռէյնոլտզին ըսել պիտի տայ վերջաւորութեան.– «Այս բոլոր տարօրինակ բիծերը և գծաւորումները... որոնք նոյնիսկ վաստակաւոր նկարիչի մը համար կը թուին արդիւնքը աւելի պատահմունքի մը քան նպատակի մը... այս անձեւ երեւոյթը, ամէն ինչ կը փոխուի որոշ հեռաւորութենէ մը, մոգականօրէն, եւ նկարին բոլոր մասերը կը թուին գրաւել իրենց տեղը»:

Կէյնզպօրոյի իսկական մեծութիւնը կը կայանայ այս բոլորին մէջ: Ան ճաճանչափայլ հանճար մը չէ, սակայն դուռ բացաւ իրմէ ետք եկող Քոնսթապլի (Constable) մը մեծութեան, որ իր կարգին պիտի տպաւորէր Ֆրանսացի Տըլաքրուան:

ԹԱՏՐՈՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԳԵՏԸ

Հեղինակ՝ Փիէռ Լավիլ:

Ֆանթասթիկ թատերախաղ՝ 3 արարով

Կարելի չէ մնալ անտարբեր ոչ գրութեան (բնագրին) եւ ոչ ալ ներկայացման հանդէպ: Եթէ երկրորդը պայմանաւոր է, առաջինով՝ ամբողջութիւնը կ'անհանգստացնէ, կը նեղէ, կը տագնապեցնէ հանդիսատեսը ծայրէ–ծայր: Ճիշդ է թէ ան կ'ուզէր պատկերացումը ըլլալ Սովետ. Միութեան ամէնէն փոթորկալից, յեղափոխական, տենդոտ, խռովայոյզ եւ յղի շրջանին, 1925 – 1940 տարիներուն միջեւ ձգտուող եւ յատկանշեալ՝ իր բարձրագոյն թռիչքներով եւ մահացու անկումներով, տիպարներու ընդմէջէն՝ որոնք մաս կը կազմեն արուեստի պատմութեան եւ մինչեւ այսօր կը պահեն իրենց այժմէութիւնը, հակառակ կիսադարեան իրենց անհետացումին.– Մայաքովսքի, Պուլկաքով, Սթանիսլավսքի, իսկ հեռուէ՜ն... Սթալին:

×

Այսուհանդերձ «Կարմիր Գետը» պատմական թատերախաղ մը չէ եւ ոչ ալ կը պատկանի այդ սեռին: Հերոսներն իսկ եթէ պահած են իրենց մականունը՝ կը կրեն տարբեր անուններ բացի Սթալինէն եւ Միխայէլ եւ Հէլլէն Պուլկաքովներէն: Թատերախաղը հերոսներ չունի, այլ հիմնուած է հակա – հերոս թատերական սեռին, այս պատճառով նոյնիսկ Պուլկաքով, որ կը վայելէ հեղինակին ամբողջ համակրանքը, հեռու է անբիծ մաքրութեամբ «սրբանկար» ներկայացնելէ: Ան եւս, որպէսզի կարենայ ստանալ իր թատերախաղերուն բեմադրութեան բարեհաճ արտօնութիւնը «վերին մարմիններէն», թատերախաղ մը կը գրէ նուիրուած.. «Սթալինի երիտասարդութեան», թէեւ ի զուր...: «Կ'երեւի թէ այս վերջինը մոռցած է իր երիտասարդութիւնը»: Պուլկաքոֆ ապերախտ մըն է նաեւ հանդէպ Սթանիսլավսքիի. ի վերջոյ ասոր քաջութեան կը պարտի իր «Թուրպինի Օրերը» խնդրայարոյց թատերախաղին ներկայացումը Մոսկուայի Արուեստի Թատրոնին մէջ: Մեծն Սթանիսլավսքիի հանդէպ անբարեացակամ է նաեւ Լավիլ: Զայն ներկայացուցած է աւելի իր կամակոր, ծիծաղաշարժ կողմերով եւ պատեհապաշտ հակումներով.– լուսարձակ մը՝ որ բացուած է ընդհանրապէս նկարագրային ժխտական գիծերու վրայ, որուն ներքեւ կ'իյնայ նաեւ Մայաքովսքին:

Թատերախաղը հիմնուած է երկու մեծ գրողներու վրայ.– Միխայէլ Պուլկաքով, որ միշտ մնացած է լուսանցքի վրայ, հեռու՝ ամէն յեղափոխական շարժումներէ, հոսանքներէ, հասարակական պայքարներէ, յանձնառումէ: Մայաքովսքիի իսկ բնորոշումով՝ «սկեպտիկ, անտարբեր եւ անհատապաշտ անձ» մըն է ան, այսուհանդերձ՝ քննադատող, գրողի իրաւունքը պաշտպանող, իր իսկ ազատ ստեղծագործութեան նախանձախնդիր, որ սակայն պիտի դատապարտուի լռութեան, իր թատերախաղերը պիտի մնան փոշիներու տակ, ձեռագիր վիճակով: Ամբողջական թշուառութեան մատնուած՝ ինք պիտի շարունակէ գրել մինչեւ իր կեանքին վերջը, 1940: Պիտի մեռնի բնական մահով, հիւանդութեամբ, ինչ որ եզակի բախտաւորութիւն մըն է իրեն նման պարագայի մը: Ինքզինք պիտի նմանցնէ Մոլիէռին, որուն մասին պիտի գրէ թատերախաղ մը, ըսելով զմայլագին՝ «Մոլիէռ, իմ մեծ վարպետս, մեծ եղբայրս»...: Այս ներկայացումը պիտի տայ իր խուցին մէջ, ինքը եւ բարեկամ մը պիտի ստանձնեն դերերը, որպէս միակ հանդիսատես ունենալով իր կինը, որուն առաջին ամուսինը Մայաքովսքին է:

Մայաքովսքին, յեղափոխութեան այդ մրրկահաւը, հակաթեման է Պուլկաքովին: Մասնակի, հապճեպ տրուած է ասոր դիմագիծը: Կը ճառէ, կ'արտասանէ առանց որ ասոնք մեր մէջ արձագանգ արթնցնեն, իսկ երբ մարդկային ներաշխարհը ցոյց կը տրուի, տեսնուածը բզքտեալ, անհակակշիռ, իր համոզումներով խռով եւ պառակտեալ, խղճալի մերժուած սիրահար մըն է (քանիերո՞րդ անգամ): Ասոր իսկ վերջին գործերէն մէկուն բեմադրութիւնը պիտի արգիլուի: Պուլկաքովի հանդարտաբարոյ ընդդիմութեան քով, ինք պիտի ըսէ իր մասին.– «Գետէ մը կը պահանջէ՞ն որ դանդաղի»...:

Պիտի դիմէ անձնասպանութեան՝ 1930ին:

Լավիլ, ուսումնասիրած է իր գլխաւոր հերոսներուն կեանքը, նկարագիրը, խառնուածքը, աշխարհըմբռնումը եւ գործը: Կ'ուզէ անոնց մտածումները բխեցնել իրենց էութենէն: Բեմէն յայտարարուած խօսքերը կրնան անպայման ըսուած չըլլալ, սակայն անոնք հաշտ կ'ընթանան հեղինակներու մտածողութեան եւ նկարագրին: Ձեւով մը, Պուլկաքով եւ Մայաքովսքի կը հետապնդեն նոյն նպատակները, սակայն արմատապէս տարբեր միջոցներով, բառերով, գրականութեամբ, նոյնիսկ արտաքնապէս հակոտնեայ դիրքերէ մեկնած, որով զիրենք կարելի է սեպել հակառակորդներ: Մէկը մատնանիշ կ'ընէ ամէնօրեայ վէրքը, տեսնուածը, իրողութիւնը՝ որ ժխտական է: Միւսը՝ կ'ուզէ տիրապետել ապագային, «կը տեսնէ 30–րդ դարը յետին մանրամասնութեամբ», թէեւ՝ «դեռ կը ծառայեմ անդամալոյծ ընկերութեան մը»:

Իւրաքանչիւրը ունի իր մտածողութեան, երեւակայութեան, երազի տեսլադաշտերը: Գործնականութիւնը: Պուլկաքով կ'երազէ ըլլալ իր շրջանի Մոլիէռը, մինչ բանաստեղծին համար՝ «Կօշիկիս մէջ գտնուող սա գամը աւելի ներգործութիւն ունի քան թէ Կէօթէի ամբողջ երեւակայութիւնը»...: Այս բոլորով մեր առջեւ կուտակուած չարագուշակ դէպքերը եւ ստեղծուած մթնոլորտը մտածել պիտի տան «նոր ժամանակներու մայրամուտ»ին մասին: Պիտի գայ ժամանակաշրջանը միջակութեան տիրապետութեանը արուեստներու վրայ, երկրի մը մէջ՝ ուր բոլոր յառաջապահ փորձառումները եւ իրագործումները կը կատարուէին, իր աշխարհահռչակ արուեստագէտներու փաղանգով:

Լավիլի թատերախաղը իր դռները լայնօրէն բացած է քմայքին, ցնորականին, ֆանթասթիքին առջեւ: Իրականութիւններն իսկ կը վերածուին առասպելի: Տիպարներ կան որոնք անընդմէջ կը կերպարանափոխուին եւ կ'առնեն տարբեր անուններ.– մտահոգիչ փրոֆէսէօր Ռոլանտը կը դառնայ՝ հրատարակիչ Զականսքի, կ'առնէ կերպարանքը Սթանիսլավսքիի եւ հուսկ՝ Սթալինի: Պէնէմօթը կը փոխէ նոյնպէս չորս կերպարանք, դառնալով Կատուն (սատանան), իսկ Հէլլան՝ կնոջական տարբեր պաշտօններ, իգականօրէն նենգաւոր կամ անողոք կու–

●▶

ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ

Գրեց՝

ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

Իշխանութեան հարցը Սփիւռքի կեդրոնական հարցերէն մին է: Նաեւ ամենաբարդ: Իշխանութեան հարցը՝ որեւէ ընկերութեան մէջ, ամենահին հարցերէն է: Հոն ուր տարբերութիւն կայ, հոն ուր անհաւասարութիւն կայ, հոն ուր հակադրութիւն կայ՝ ինքնաբերաբար իշխանութիւն կայ հո՛ն ու պայքար անոր տիրացումին համար: Տարբերութիւններն ու հակադրութիւնները ծայրայեղ զարգացումի հասած են Սփիւռքի մէջ, որ ծնունդ է անհաւասարութեան: Ո՛չ տարբերութիւնները սակայն, ո՛չ ալ հակադրութիւնները դասական ձեւով կ'արտայայտուին հոն: Ահա նաեւ, թէ ինչու իշխանութեան հարցը դասական ձեւով չի դրսեւորուիր ու կը պահանջէ մեզմէ մտածումի նոր ճիգ:

×

Քաղաքական իշխանութեան կիրարկումի ամենադասական գետինը Պետութիւնն է: Ու Սփիւռքը՝ Պետութիւն չէ անշուշտ: Սակայն պետական սահմանները որպէս ա՛յդ իշխանութեան հասկացողութեան բնութագրումին ո՛չ անհրաժեշտ, ո՛չ ալ բաւարար բաղկացուցիչ տարրեր են: Աւելին. պետական սահմաններու գոյութիւնը չէ՛ որ կը բնորոշէ իշխանութիւն մը, այլ ընդհակառակն՝ իշխանութիւնն է, որ իր կիրարկումին որոշ հանգրուանին կը տնօրինէ սահմաններու ստեղծումը: Այդ հանգրուանը պատմականօրէն որոշապէս կը համապատասխանէ թէ՛ ներքին, թէ՛ արտաքին ուժերու հակադրութիւններու ժամանակաւոր կամ տեւական լուծումի մը, որ կը ստեղծէ՝ ուժերու նոր դրութիւն մը, նոր սահման:

Սահմաններու գոյութիւնը (կամ չգոյութիւնը) փոխադարձ ազդեցութիւն ունի սակայն իշխանութեան կիրարկումի ձեւին ու ոճին վրայ: Հետեւաբար, թէպէտ պետական սահմաններու չգոյութիւնը չի ժխտեր իշխանութեան գոյութեան կարելիութիւնը Սփիւռքի մէջ, այսուհանդերձ ներգործական դեր կը խաղայ այդ իշխանութեան կիրարկումի ոճին ու ձեւին մէջ:

Ի՞նչ է ի վերջոյ Իշխանութիւնը:

Իշխանութեան հասկացողութիւնը այն դատարկ ու լուսանցիկ կաղապարներէն է, որոնք իմաստ ու գոյն կը ստանան միայն իրենց բովանդակածով: Իշխանութեան բովանդակութիւնը ուժն է, կարողութիւնը: Ո՛ւժ ներգործական իմաստով բան մը ընելու, ու նաեւ կրաւորական իմաստով՝ այլ ուժի մը հակադրուելու: Իշխանութիւնը, հետեւաբար, կը սահմանուի իր յարաբերութեան մէջ այլ ուժի մը հետ: Ահա թէ ինչո՛ւ իշխանութիւն գոյութիւն չունի հոն՝ ուր տարբերութիւն չկայ, չկա՛յ հակադրութիւն ու անհաւասարութիւն: Ահա թէ ինչու, այլ խօսքով, ամէ՛ն տեղ իշխանութիւն կայ:

Ուժը՝ քաղաքական է, մշակութային, տնտեսական եւ զինուորական: Ասոնցմէ երկուքը՝ քաղաքականն ու մշակութայինը, գերակառուցային ստորոգելիներ են, միւս երկուքն ալ՝ տնտեսականն ու զինուորականը, ենթակառուցային: Իշխանութիւնը որպէս ուժ ամբողջութիւն մըն է ուրեմն: Ամէն իշխանութիւն հետեւաբար ուժականօրէն ամբողջատիրական է:

Նմանապէս, ամբողջական է պայքարը իշխանութեան տիրացումին համար, կամ այլ իշխանութեան մը դէմ: Այս ամբողջականութեան անտեսումն է յաճախ, որ պայքար մը կը մատնէ ձախողութեան: Նկարչական ցուցահանդէսէն սկսած մինչեւ ահաբեկչական արարք, վերեւ նշուած ստորոգելիներէն ներս ինկող ամէն նախաձեռնութիւն կամայ թէ՛ ակամայ ուղղակի յարաբերութեան մէջ է իշխանութեան հարցին հետ:

Իշխանութիւնը հակադրութենէն կը ծնի ու հակադրութեամբ կ'ապրի: Ինչ ալ ըլլայ անոր հաստատումին պատմութիւնը՝ ան կը փնտռէ ընդհանուրին հաւանութիւնը իր գոյութեան շուրջ ու մանաւանդ՝ իր հաստատած կարգերուն շուրջ: Այսպէս, թէպէտ ուժը անհրաժեշտ է տիրապետութեան մը հաստատումին համար, ուժը միայն բաւարար չէ սակայն ու անհրաժեշտ է նաեւ ընդհանուրին հաւանութիւնը:

Այս հաւանութիւնը կը գոյանայ գերակառուցային գետնի վրայ անշուշտ, այսինքն՝ մշակութային եւ քաղաքական: Այս գետնի վրայ ուրեմն, իշխանութիւնը միատարրութիւն, «միա – մտութիւն» կը հետապնդէ, այսինքն՝ հակասութիւններու վերացում:

Միաժամանակ սակայն, իշխանութիւնը հակասութիւններու խորացում կը յառաջացնէ ենթակառուցային գետնի վրայ, այսինքն՝ տնտեսական եւ զինուորական: Որքան խորանան հակասութիւնները տնտեսական ու դասակարգային գետիններու վրայ, այնքան կը բարձրանայ իշխող դասակարգի շահախնդրութիւնը իշխանութեան գլուխ մնալու ու հետեւաբար սաստկացնելու նաեւ զինուորական հակասութիւնը ենթարկողի եւ ենթարկուողի միջեւ, այսինքն՝ զօրացնելու իշխանութեան յատուկ զինուորական ուժի սեփականութեան մենաշնորհը:

Մեր մօտ՝ Հայերուս, իշխանութեան այս հասկացողութիւնը այնքան հին է, որքան՝ հայ գիրը: Արդարեւ, մինչեւ անգամ Մեսրոպ Մաշտոցի վերագրուած աշխատութիւններէն մէկուն մէջ կարելի է գտնել այս տրամաբանութիւնը, ժամանակի լեզուով ու բառամթերքով արտայայտուած անշուշտ: «Յաճախապատում Ճառք»-ի մէջ կարելի է կարդալ.- «Մինչ սպառնալիք իշխանաց եւ դատաւորաց, առ անխտիրն ի չարիս, առ սուտս եւ երդմաստուտս, նենգաւորս, գողս, սպանողս, շունս, կախարդս, դիւթս, եւ որ այլ եւս են հոյլք մեղաց: Զօրս բանդիւք եւ երկաթի կապանօք եւ պէսպէս տանջանօք խոշտանգեն եւ մահ ի վերայ ածեն, զի այլքն երկիւղ ունիցին եւ արգելցին յանխնայ անօրէնութենէն: Իսկ որ խրատին եւ գան ի լաւութիւն կարգաց եւ իրաւանց թագաւորի, մի՛ միամտութեանն եւ ի հպարտութեան կացուցանեն զանձինս, այնպէս – եանցն փառք եւ պատիւ եւ պարգեւք ազատութեան շնորհեն» (1):

×

Սփիւռքի մէջ իշխանութեան մը հարցի գոյութիւնը անխուսափելի է, նուազագոյնը երկու պատճառներու համար, որ կը կոչուին՝ Խորհ. Հայաստան եւ Հայկական Հարց:

Խորհ. Հայաստանի գոյութիւնը որպէս Հանրապետութիւն մը՝ անդամ Խորհ. Միութեան, Սփիւռքահայութիւնը ուղղակիօրէն կը զետեղէ երկու գերհզօր Պետութիւններու հակամարտութեանց ծիրէն ներս: Զափազանցութիւն չէ ըսելը, որ այս երկու մեծ Պետութիւնները աւելի քաղաքական կարեւորութիւն կ'ընծայեն Սփիւռքահայութեան, քան թէ բազմաթիւ, շա՛տ բազմաթիւ միամիտ Սփիւռքահայեր:

Խորհ. Հայաստանը միակ Հանրապետութիւնն է Խորհ. Միութենէն ներս, որ գրեթէ իր բնակչութեան թիւին 70%-ին համապատասխան թիւով ազգակիցներ կը հաշուէ արտասահմանի մէջ: Ասկէ զատ, այս ազգակիցներուն մէկ կարեւոր մասը ջերմօրէն փարած է Խորհ. Հայաստանի: Այս տուեալները կարեւոր են խորհրդային արտաքին քաղաքականութեան համար: Այն բոլոր երկիրներուն մէջ ուր նշանակելի թիւով Սփիւռքահայեր կը բնակին, Խորհ. Միութեան դեսպանատուները հայկ. հարցերով զբաղող կցորդներ ունին:

Նոյն պատճառներով, Խորհ. Հայաստանը մեծ միջոցներ կը տրամադրէ ըՍփիւռքի հետ կապերու սերտացման գիծով: Միաժամանակ, մօտ 2 միլիոն ըՍփիւռքահայերու գոյութիւնը արտասահմանի մէջ, նկատելի չափով յաւելեալ հեղինակութիւն կ'ընծայէ Խորհ. Հայաստանի՝ յաչս խորհրդային կեդրոնական կառավարութեան, թէ՛ արտաքին, թէ՛ ալ ներքին քաղաքականութեանց գետիններու վրայ:

Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները եւս շահագրգռուած են Սփիւռքահայութեամբ ու այս ճամբով ճնշումի միջոց մը ձեռք ձգելու հարցով Խորհ. Միութեան նկատմամբ: Ա.Մ.Ն.-ը քարոզչական կարեւոր միջոցներ ի գործ կը դնէ Խորհ. Հայաստանի ուղղութեամբ, ինչպէս, օրինակի համար, Միւնիխի ձայնասփռումի կայանը, «գերեալ ազգերու» կազմակերպութեան հայկական բաժինը, եւայլն:

Հայկ. Հարցը եւս անխուսափելիօրէն այս ծիրէն ներս կ'իյնայ, իր այլ երեսներուն կողքին անշուշտ:

Խորհ. Միութեան համար Հայկ. Հարցը մեռած չէ բնաւ երբեք, ինչպէս սխալմամբ կը կարծուի երբեմն: Զանազան առիթներով, ի մէջ այլոց մամուլի ճամբով, Խորհ. Միութիւնն ու Խորհ. Հայաստանը կը հասկցնեն առ որ անկ է, որ հարց մը գոյութիւն ունի, որ պատեհ առիթով խորհրդային արտաքին քաղաքականութիւնը կրնայ ի լոյս բերել ու օգտագործել ճնշում բանեցնելու համար Թուրքիոյ վրայ ու այդ ճամբով Միացեալ Նահանգներու ու Ատլանտեան Ուխտի երկիրներուն վրայ: Ամէն ոք կը յիշէ տակաւին, սփիւռքահայ մամուլի մէջ տպուած Ռազմիկ Դաւոյեանի մէկ յօդուածը, ղրկուած Խորհ. Հայաստանի Մամլոյ Դիւանին կողմէ, ուր յստակ կերպով դրուած է Հայկ. Հարցը: Աւելի առաջ, նուազագոյնը երկու առիթներով Մոսկուայի «Պրաւդա»-ն հրատարակած է Վիքթոր Համբարձումեանի ստորագրութեամբ յօդուածներ, ուր խօսուած է Հայ – եւ – Թուրք թղթածրարի մասին:

Կայ սակայն աւելի յատկանշականը, աւելի կարեւորը: Խօսքս Խորհ. Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարար՝ Ջոն Կիրակոսեանի գիրքին մասին է, հրատարակուած 1980-ի Ապրիլին, Երեւանի մէջ (2): Կիրակոսեանի նիւթը պատմագիտական բնոյթ ունի, բայց հեղինակին ոտքին մէկը միշտ ՆԵՐԿԱՅ-ի մէջ է: Հայկ. Հարցը հոն դրուած է որպէս անաւարտ հարց, որ ցարդ կը սպասէ իր լուծումին: «Այժմ էլ», «այնպէս եւ այսօր», «այսօր էլ» բառերը բազմիցս կ'երեւին Կիրակոսեանի գրչին տակ: Խորհ. Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարարը բացայայտ կերպով կը դատապարտէ թէ՛ Քէմալական Թուրքիոյ, թէ՛ ալ ներկայ Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը Հայկ. Հարցի նկատմամբ, ինչ որ խօսուն «տոնձղութիւն» մըն է գրքի ուսումնասիրած պատմական շրջանէն դուրս (1880-ական Թուականները): «Գլխաւորն այն է, որ մեր ժողովուրդն իրաւունք ունէր ունենալու իր հայրենիքը, իր միասնական օջախը»: Բայց «հայ ժողովրդի երկու հատուածների (իմա՝ Արեւմտահայ եւ Արեւելահայ.- Պ. Թ.) համախմբումը չիրականացաւ»(3) կը գրէ հեղինակը, որ կը շեշտէ հայ ժողովրդի «օրինական իրաւունքը ինքնորոշուելու, սեփական հայրենիք ստեղծելու», ընդգծելով «սեփական ուժերի գիտակցումի» կարեւորութիւնը (4):

Այս շարքին վերջնագոյն օրինակը պիտի բերեմ 1980-ի Նոյ. 24 – 25-ին Երեւանի մէջ կայացած «Սփիւռքահայ Ներկայացուցիչներու Ժողով»էն: Ժողովի աւարտին,՝ Լ. Բրեժնեւի ուղղուած նամակին մէջ կը խօսուի «շարունակուող անարդարութեան» մասին, որ հայ ժողովուրդին վիճակուած է, եւ վստահութիւն կը յայտնուի թէ «հզօրացած, կենսալից վերթխարի ուժերով լեցուած Սովետ. Հայաստանո՛վ է որ պիտի իրականանան Հայոց արդար երազները» (5): Անդրադառնալով այս երեւոյթին, Խորհ. Հայաստանի 60-ամեակի տօնակատարութեան առթիւ արտասանած իր ճառին մէջ՝ Պէյրութ, Լիբանանի Համայնավար Կուսակցութեան հայկ. բաժնի ղեկավար դէմքերէն՝ Գառնիկ Ադդարեան կ'ըսէ՝ չհասկցողներու հասցէին. «Զմռնա՛նք խօսքը ուղղուած է քաղաքամայր Երեւանէն, ուղղուած է Սովետ. հզօր Միութեան նախագահին, ու կ'անդրադառնայ իրականացմանը Հայոց արդար երազներուն, որոնց էութիւնը ծանօթ է բոլորին»: Ու այդ «էութիւնը» աւելի եւս յստակ դարձնելու համար, Ադդարեան կ'աւելցնէ. «Արաքսի այն ափէն այս ափը մինչեւ՝ Մոսկուայո՛վ կ'անցնի ճանապարհը, որ է՛ նաեւ ճանապարհը մեր բոլոր իղձերու իրագործման» (6):

Կարելի է համաձայն չըլլալ առաջարկուած ռազմավարութեան կամ մերժել «բոլոր» ածականին ներկայութիւնը: Բայց անկարելի է չընդգծել հոս դրական ու թերեւս պատմական անկիւնադարձ մը Խորհ. Հայաստանի եւ անշուշտ՝ Խորհ. Միութեան քաղաքականութեան մէջ, ինչ կը վերաբերի Հայկ. Հարցին:

Անցնինք Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներու (ասկէ ետք՝ ԱՄՆ) դիրքին քննարկումին: ԱՄՆ-ի մօտեցումը Հայկ. Հարցի նկատմամբ, երկու տարբեր ձեւերով կը դրսեւորուի: Թաքթիքական գետնի վրայ, ԱՄՆ-ը չի վարանիր Հայկ. Հարցի ազօտ մէկ խնդիրը արծարծել, ամէն անգամ որ Թուրքիոյ հետ իր յարաբերութիւնները տագնապի շրջան մը

●▸ սակցական պաշտօնատարուհի: Ասոնք կը զբօսնուն ինչպէս կատուն՝ մուկին հետ, նոր տէրերն են կացութեան, իշխան եւ դաւադիր. հովանաւորող արուեստներու եւ մարդասպան: Եւ քանի անտրամաբանական վրայ հիմնուած է թատերական կառուցուածքը, ասիկա հեղինակին կը շնորհէ ամէն ազատութիւն՝ փորձելու անկարելին, շրջելու ժամանակը, միջոցը եւ կարգերը, կատարելու՝ անսպասելի կերպարանափոխութիւններ եւ անդադար երթեւեկ մը՝ ապրուածին ու երեւակայածին, պատրանքին եւ իրականութեան միջեւ: Անցեալը կու գայ մինչեւ մեզի, իսկ մեր օրերը յիշեցնող դէպքերը կը պատահին հերոսներու շրջանին: Մայաքովսքի եւ Պուլկաքով կ'ունենան հանդիպում մը, ինչ որ իրենց կեանքին մէջ չէ պատահած: Միջավայր եւ շրջապատ կը փոխուին՝ համապատասխան կշռոյթով: Միակ անփոփոխը մթնոլորտն է, որ կարմիր թելի նման կ'երկարի ծայրէ – ծայր.- անբացատրելիին սարսափը, անտեսանելիին մղձաւանջը, անըստոյգ վաղորդայնը, որուն սաթայէլեան կազմակերպիչները՝ մէֆիսթոֆէլեան մեքենայողները՝ այլակերպուող երեք տիպարներն են: Աւելի ուրուականներ քան տիպարներ՝ ի սպաս թեւատարած չարագուշակ մթնոլորտին:

×

Առաջին քիչ մը անյստակ եւ դիւրաւ խաչաձեւող տեսարաններէ ետք, որ մեղքն է նաեւ բնագրին, ներկայացումը թատերական խրախճանք մըն էր, կոչունք մը՝ եթէ կարելի է նման բառամթերք գործածել տրամաթիք եւ յուզիչ խաղքով ներկայացման մը: Բեմական առումով՝ բեմադիր Մօրիս Մառէշալ ներկայացուց թատերական հանդիսութիւն մը, ուր իրարու կը յաջորդէին՝ իրենց կարճ տեւողութեամբ՝ ամբողջական յուզում, պարսաւ, երգիծանք, ողբերգութիւն, բանաստեղծութիւն, զգայապաշտութիւն: Անջատ տեսարանները բնական շարունակութիւնը չէին՞ պատմութեան մը, ոչ ալ կ'ընթանային պարզուկեղ յառաջացումով: Առանց ցուցականութեան, ճոխ պատկերները կը նկարագրէին կացութիւններ, որոնք ունէին ոգեկոչող ուժ եւ արտայայտապաշտ ուժգնութիւն: Այլասեր եւ այլազան անջատ պատկերները միաւորող, շաղկապող տարրը սատանան էր, մէտիոմը, որ անսպասելիօրէն կը յայտնուէր, կը գուշակէր, կը գուժէր, կը զուարճանար, կը վճռէր եւ կ'անյայտանար, մինչ մարդիկ կը շարունակէին ապրիլ իրենց տրամը, ըստ քմայքի ուժերու տնօրինումին: Թատերախաղին էութիւնն իսկ այդ հարցադրումն է.- ի՞նչպէս գրող մը կրնայ ստեղծագործել, ըսել ճշմարտութիւնը, նոյնիսկ ինքզինք հակասելու գնով, երբ գրաքննութիւնը եւ հաւատաքննութիւնը իր կապարէ թեւերը տարածած է արուեստներու վրայ: Մօրիս Մառէշալի տիրապետող ներկայութիւնը հեռու պահած էր թատերախաղը տրամի մը միօրինակ, ճնշիչ, անտանելի մթնոլորտէն, լրջութեան միացնելով զուարթախոհութիւնը, ներկայացման մէջ ստեղծելով ուրիշ մը, թատրոն մը թատրոնին մէջ: Հեղինակ Լավիլ երջանկօրէն նպաստաւորուած է բեմադիր՝ Մառէշալի մը փայլուն արարողապետութեամբը եւ դերասանախումբի մը անսայթաք մասնակցութեամբ:

ԳՐ. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

(*) Ներկայացումները տրուեցան Շայօ թատրոնը եւ վերջացած են:

կ՚անցընեն: Այդպէս էր, օրինակի համար, 1976-ին, երբ ամերիկեան ռազմախարիսխներու հարցով անհամաձայնութիւն կար Թուրքիոյ եւ ԱՄՆ-ի միջեւ: Այդ շրջանին, զգոյշ կերպով ամերիկեան քոնկրէսին ներս Հայկ. Հարց սկսաւ արծարծուիլ:

Աւելի կարեւոր է սակայն ԱՄՆ-ի ռազմավարական դերը Հայկ. Հարցի կապակցութեամբ: Այս գետնի վրայ, ԱՄՆ-ը ոչ մէկ շահ ունի անշուշտ ո՛չ Թուրքիոյ անդամահատումին մէջ, ո՛չ ալ Խորհ. Միութեան հարաւային սահմաններու տարածումին մէջ: ԱՄՆ-ը, հետեւաբար, ոչ մէկ առիթով պիտի չթոյլատրէ որ Հայկ. Հարցի արծարծումը որոշ սահմաններ անցնի ու դառնայ լուրջ խնդիր: Ահա նաեւ թէ ինչո՞ւ ԱՄՆ-ը շահագրգռուած է (ինչպէս նաեւ՝ Թուրքիան անշուշտ) Սփիւռքահայերը Միջին Արեւելքէն հեռացնելու հարցով, ուղղակի կամ անուղղակի միջոցներով անոնց գաղթը քաջալերելով դէպի Արեւմուտք: Այս կէտերը շեշտուեցան նոյնինքն Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքական բիւրոյի անդամ՝ Հրայր Մարուխեանի կողմէ, 8 փետրուար 1981-ին, Փարիզի մէջ, Դաշնակցութեան 90-ամեակին նուիրուած հանդէսի մը առթիւ: «ԱՄՆ-ը մեր ամենամեծ թշնամիին պաշտպանն է: Հայկ. Դատ չի ճանչնար: Կը խօսի արդարութեան մասին, ժողովուրդներու իրաւունքներու համար պայքարելու մասին, բայց երբ կարգը Տաճկաստանին գայ, ամէն բան կը մոռնայ» (7): Ասիկա չի նշանակեր, անշուշտ, որ Դաշնակցութիւնը իր բոլոր կապերը խզած է ԱՄՆ-ի հետ (8), եւ ինքնին մեծ նորութիւն մըն ալ չէ: Վեցուկէս տարի առաջ, «Ազդակ» Շաբաթօրեակ»-ը խմբագրական մը յատկացուցած էր դատապարտելու համար «Ամերիկայի մեծապետական քաղաքականութիւնը, անոր մեծապետական մօտեցումը փոքր ազգերու ինքնորոշման իրաւունքի հարցին» (9): Բայց խմբագրականը կը շեշտէր, որ այդ քաղաքականութիւնը «ՆԵՐԿԱՅԻՍ» այդպէս է, ինչ որ կը նշանակէ անշուշտ, որ անցեալին այդպէս չէր ու ապագային ալ կրնայ տարբեր ըլլալ: Ըստ երեւոյթին, [illegible] տարի է ահա այդ ապագան տակաւին չէ եկած:

×

Իրենց այս քաղաքականութիւնը կիրարկելու համար, թէ ԱՄՆ-ը, թէ Խորհ. Միութիւնը պահանջը կը զգան անշուշտ ունենալու իրենց համակիր ուժեր Սփիւռքի մէջ: Այս հակամարտութիւնը ինքնին բնական պիտի ըլլար իշխանութեան պայքար ստեղծելու Սփիւռքի մէջ, անկախ սփիւռքեան ինքնուրոյն պայմաններէն:

Պաղ պատերազմի տարիներուն տեսանք, թէ գերհզօր Պետութիւններու այս հակամարտութիւնը որքան սուղի կրնայ նստիլ Սփիւռքահայութեան: Այդ շրջանին, Սփիւռքահայութեան բոլոր հարցերը առանց բացառութեան՝ քաղաքական, եկեղեցական, կրթական ու նոյնիսկ մարզական... ենթակայ էին մեծ Պետութիւններու հակամարտութեան համապատասխանող միջ – կուսակցական պայքարին Սփիւռքի ամբողջ տարածքին:

Պաղ պատերազմի շրջանը ցոյց կու տայ, որ իշխանութեան պայքարը Սփիւռքի մէջ կրնայ ամբողջովին տնօրինուիլ արտաքին ազդակներու կողմէ: Ասոր կողքին, 70ական թուականներու համեմատաբար խաղաղ շրջանը ու միջազգային լարուածութեան նուազումը՝ յաւելեալ ինքնավարութեան կարելիութիւններ ընծայեցին Սփիւռքահայ քաղաքական կեանքին: Ահա թէ ինչու, ի մէջ այլ պատճառաց, Սփիւռքահայութիւնը մասնաւոր կերպով ու բովանդակ Հայութիւնը ընդհանուր առմամբ, շահ ունին միջազգային լարուածութեան նուազումին մէջ:

Պաղ պատերազմը սակայն, ծայրայեղ կացութիւն մըն է զոր կարելի է (յուսանք) անբնական նկատել: Բնական պայմաններու մէջ, Սփիւռքի դիմադրակամութիւնը արտաքին ազդակներու ճնշումներուն՝ կարծուածէն աւելի մեծ է: Արդարեւ, պաղ պատերազմը համաշխարհային տարողութեամբ ճնշիչ ազդակ մըն էր, ու հասկնալի է, որ ոչ մէկ սփիւռքեան միաւոր զերծ մնացած ըլլայ այդ ճնշումէն: Բայց տարբե՞ր էր միթէ պարագան այլ ժողովուրդներու պատկանող միաւորներու, նոյնիսկ պետական սահմաններու գոյութիւնը վայելող: Երբ սակայն, միջազգային բնական պայմաններու մէջ ճնշումի արտաքին ազդակներ յայտնաբերուին երկրի մը մէջ, միայն այդ երկրի հայկական գաղութն է, որ կ՚ենթարկուի այդ ճնշումին, որմէ զերծ կը մնայ Սփիւռքի մնացեալը:

Որքան ալ յարակարծական թուի ուրեմն, Սփիւռքահայութեան աշխարհացրիւ վիճակը միայն անպատեհութիւններ չունի, այլ նաեւ՝ առաւելութիւններ կը ներկայացնէ երբեմն: Մեզ հոս հետաքրքրող հարցին, իշխանութեան պայքարի գծով, արտաքին ազդակներու ազդեցութիւնը ուրեմն միջազգային բնական պայմաններու մէջ սահմանուած է մնալու չափաւոր: Ասկէ կը հետեւցուի, որ տուեալ կացութեան մը մէջ, երբ հայկ. գաղութ մը ճնշումի կ՚ենթարկուի բնակութեան երկրի մը մէջ, Սփիւռքի մնացեալ գաղութները, որոնք զերծ են այդ ճնշումէն, կրնան թիկունք կանգնիլ ճնշուած գաղութին իրենք իրենց կարգին համապատասխան ու աստիճանաւոր ճնշում կամ, աւելի ճիշդ, հակա – ճնշում բանեցնելով ճնշողին վրայ, միջազգային գետնի վրայ: Նոյնպէս, ժխտական օժանդակութենէն անցնելով դրական օժանդակութեան, Սփիւռքը կրնայ ուղղակի միջոցներով նեցուկ կանգնիլ ճնշումի ենթարկուող գաղութին, խակական զօրակոչի դիմելով: Նկատելի է, դժբախտաբար, որ մօտիկ անցեալին, երբ կարգ մը հայկ. գաղութներ ենթարկուեցան նման ճնշումներու, Սփիւռքի կազմալուծուած վիճակը մէկ կողմէն, գոյութիւն ունեցող սփիւռքեան «իշխանութիւններու» ներքին բնոյթն ու փտածութիւնը միւս կողմէն, թոյլ չտուին որ հակա – ճնշումի կամ զօրակոչի այս քաղաքականութիւնը կիրարկուի ազդու կերպով:

×

Տեսանք թէ իշխանութիւնը իր յարաբերութեանց ընդմէջէն կը բնութագրուի: Այդ յարաբերութիւնը իշխողի եւ իշխուողի միջեւ, զիրար «ամբողջացնող» երկու երեսներ ունի. հաւանութիւնը եւ հարկադրանքը: Հաւանութեան բարձրագոյն աստիճանը մասնակցութիւնն է, հարկադրանքինը՝ բռնատիրութիւնը: Հաւանութիւնը գերակառուցային կամ ենթակայական ստորոգելի մըն է. հարկադրանքը՝ ենթակառուցային կամ առարկայական: Մին կ՚արտայայտուի մշակութային ու քաղաքական գետիններու վրայ, միւսը՝ կը կիրարկուի զինուորական ու տնտեսական միջոցներով: Այդ երկու ստորոգելիները իրարու զուգահեռ են, բայց ոչ համընթաց, այլ՝ հակընթաց: Մէկուն զօրացումը միւսը կը տկարացնէ, ու փոխադարձաբար: Երբ հաւանութիւնը մասնակցութեան աստիճանին հասնի՝ հարկադրանքի պահանջը կը նուազի: Երբ հաւանութիւնը նուազի, հարկադրանքը բռնատիրական միջոցներու կը դիմէ:

Կապը երկուքին միջեւ՝ ծխնին (շառնիէռ) օրէնքն է, որ տիրող ուժերու դրութիւնը կ՚արտայայտէ, կը հաստատէ ու կ՚արդարացնէ. օրէնքը այն գաղափարական գործիքն է, որուն միջոցաւ Պետութիւնը իր առարկայական հարկադրանքը կը բանեցնէ: Իշխանութիւն ըսուածը ի վերջոյ երկրաչափական այն տեղն է (լիէօ ժէօմէթրիք) ուր այս բոլոր ազդակները իրարու կը հանդիպին:

Արդ, սփիւռքեան պետական կառոյցի կամ կառոյցներու չգոյութեան պատճառաւ, խախտում մը կայ իշխանութեան այս երկու երեսներուն միջեւ, ի վնաս անշուշտ՝ հարկադրանքին: Ուրեմն հաւանութիւնն է գլխաւոր աստիճանաչափը Սփիւռքի մէջ, իշխանութեան ուժը կամ տկարութիւնը, լիութիւնը կամ պարապութիւնը գնահատելու:

Գլխաւոր, բայց ոչ միակ: Որովհետեւ հարկադրանքի մասը կարծուածին չափ բացակայ չէ Սփիւռքի մէջ, ոչ բոլոր գաղութներուն մէջ գոնէ, ու ոչ նոյն չափով: Հիմնական ազդակը անշուշտ, բնակութեան երկրի քաղաքական – ընկերային պայմաններն են ու այդ պայմաններու պատմական զարգացումը:

Ծայրայեղ չափով կեդրոնացած երկրի մը մէջ, ինչպիսին է Ֆրանսան, օրինակի համար, սփիւռքահայ իշխանութիւններու ունեցած հարկադրանքի ուժը գրեթէ ոչինչ է:

Ծայրայեղօրէն ապակեդրոնացած երկրի մը մէջ, ինչպիսին է Լիբանանը, օրինակի համար, սփիւռքահայ իշխանութիւններու ունեցած հարկադրանքի ուժը բնաւ եւ երբեք թերագնահատելի չէ: Ու զարմանալի չէ անշուշտ, որ սփիւռքահայ զանազան իշխանութիւններու բոլոր ղեկավարութիւնները Լիբանան հաստատուած ըլլան ժամանակի ընթացքին:

Պարսկաստանի եւ Ամերիկայի պարագաները այլապէս հետաքրքրական են:

Պարսկահայ գաղութը 400 տարուան կեանք ունի: Թէպէտ կեդրոնական պետական իշխանութիւնը աւելի քան 2500 տարուան պատմութիւն ունի, սակայն ըլլա՛յ տնտեսութեան եւ ընկերային կառոյցներու նախա – ճարտարարուեստական մակարդակի պատճառաւ, ըլլա՛յ մեծ թիւով ազգային թէ կրօնական փոքրամասնութիւններու գոյութեան պատճառաւ, կեդրոնական իշխանութիւնը չունի այն ուժը, որ Ֆրանսայի պարագային կարելի է գտնել: Ան յաճախ բռնատիրական բնոյթ ստացած է. հետեւաբար պետական թէ տնտեսական կալուածներէ ներս կարեւոր պաշտօններ վստահած է այն փոքրամասնութիւններուն, որոնք իրենց տկարութեան պատճառաւ ոչ մէկ վտանգ կրնային ներկայացնել իր գոյատեւման: Այսպիսին եղած են Պահայի, Հրեայ, Զրադաշտական եւ, թէպէտ նուազ չափով, նաեւ Հայ փոքրամասնութիւնները: (Ասիկա անշուշտ շատ բան կը բացատրէ Պարսկաստանի ներկայ զարգացումներուն գծով): Այդ պայմաններուն մէջ, հասկնալի է, որ իշխանութեան մէկ մասնիկ մը ինկած ըլլայ այդ փոքրամասնութիւններէն ներս գոյութիւն ունեցող աւատապետական, կրօնական կամ այլ դասի մը ձեռքը: Պարսկահայութեան պարագային, այս դրութիւնը քաջալերած է մեծ հողատէրերու ու կալուածատէրերու ծնունդն ու զարգացումը, որոնց շուրջին՝ եկեղեցին: Արդի ժամանակ, ասոր վրայ աւելցած էր իշխանութեան հետ գործակցող կուսակցութիւնը, այսինքն՝ Դաշնակցութիւնը: Այսպէսով կազմուած էր պարսկահայ ենթա – իշխանութիւն մը, որ վայելած էր հետեւաբար տնտեսական կամ այլ տեսակի հարկադրանքի միջոցներու սեփականութեան մէկ ձեւը: Վերջին յեղաշրջումէն ետք, հասկնալի է որ այս դրութիւնը եւս, այսինքն պարսկահայ իշխանութիւնը, խնդրոյ առարկայ դարձած ըլլայ:

Ամերիկան միաժամանակ ճարտարարուեստականացած եւ սակայն ապակեդրոնացած երկիր է: Ներգաղթողներու խառնարան ու յարաբերաբար երիտասարդ ընկերութիւն, մշակոյթներու թէ՛ խճանկար (մօզաիք) մըն է, թէ՛ ալ ձուլարան: Ծայրայեղօրէն դրամատիրական, դրամն է նաեւ հարկադրանքի գլխաւոր միջոցներէն մին մեզ հետաքրքրող հարցին մէջ, այսինքն՝ սփիւռքահայ իշխանութեան հարցը:

Եթէ անցնինք այժմ իշխանութեան գերակառուցային արտայայտութեան, այսինքն անոր մշակութային քաղաքական երեսին, կը տեսնենք, թէ հոն ուր Սփիւռքահայ իշխանութիւններու հարկադրանքի առարկայական յենարանները աւելի ուժեղ են, հոն եւս ուժեղ են անոր ենթակայական յենարանները: Առնենք դպրոցի պարագան: Կը գործածեմ Հրայր Մարուխեանի հայթայթած վիճակագրութիւնները (10):

– Միացեալ Նահանգներու մէջ ապրող 500.000 Հայերու համար գոյութիւն ունին 10 հայկական դպրոցներ, շուրջ 4000 աշակերտ – աշակերտուհիներով, այսինքն՝ իւրաքանչիւր 25 հայ ընտանիքէն միայն մէկ անձ հայկական դպրոց կը յաճախէ:

– Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Պարսկաստանի մէջ կ՚ապրին 460.000 Հայեր. գոյութիւն ունին 150-ի մօտ հայկ. դպրոցներ, շուրջ 65.000 աշակերտներով, այսինքն՝ իւրաքանչիւր 2 հայ ընտանիք մէկ աշակերտ կ՚ուղարկէ հայկ. դպրոց (խորքին մէջ նուազ է.– 1,4 ընտանիք):

– Ֆրանսայի մէջ, եթէ նկատի առնենք այս կամ այն ձեւով գոյութիւն ունեցող բոլոր դպրոցներն ու դասընթացքները (գիշերային, կիրակնօրեայ, եւայլն) հազիւ թէ իւրաքանչիւր 50 հայ ընտանիքէն մէկ անձ օգտուելու առիթը կ՚ունենայ հայկ. դասընթացքներէ կամ դըպրոցէ:

Արդ, գերակառոյցը հիմք ըլլալով հաւանութեան, հասկնալի է ուրեմն, որ մասնակցութեան ամենաբարձր աստիճանները գտնուին Միջին Արեւելքի մէջ, իշխանութեան զանազան կազմածներու հետ կամ անոնց դէմ պայքարի գծով:

×

Հարկ է հոս վայրկեան մը կանգ առնել:

Արդարեւ, ըստ երեւոյթին հակասութիւն մը կայ երկու առաջարկութիւններու (փրօփօզիսիօն) միջեւ: Քիչ առաջ տեսանք թէ.–

ա.– «Հարկադրանք» եւ «Հաւանութիւն» ստորոգելիները իրարու զուգահեռ են բայց ոչ համընթաց, այլ՝ հակընթաց: Մէկուն զօրացումը միւսը կը տկարացնէ ու փոխադարձաբար, եւայլն:

Մինչ սփիւռքահայ ընկերութիւններու ու գաղութներու պարագային կը տեսնենք թէ.–

բ.– Հարկադրանքի առարկայական յենարանները աւելի ուժեղ են հո՛ն, ուր ուժեղ են նաեւ անոր ենթակայական յենարանները, այսինքն՝ հաւանութիւնը:

Այս յարակարծութիւնը (փարատոքս) կը ծնի շփոթութենէ մը: Արդարեւ, առաջին առաջարկութիւնը կը վերաբերի դասական միամակարդակ կամ, ուրիշ պատկեր մը գործածելու համար, «առաջին հերթի» ընկերութեան մը. ընկերութիւն մը, ուր կապը իշխանութեան բուրգին ծայրագոյն եզրերուն միջեւ միամակարդակ կապ մըն է, յարաբերաբար անկախ արտաքին ազդեցութիւններէ:

Բայց սփիւռքեան ընկերութիւնները ենթա – ընկերութիւններ են, երկրորդ մակարդակի կառոյցներ՝ իշխանութեան ընդհանուր բուրգէն ներս: Սփիւռքեան ենթա – իշխանութիւն մը տուեալ երկրէ մը ներս միջնորդի, փոխանցումի փոկի դերը կը խաղայ գլխաւոր իշխանութեան եւ խնդրոյ առարկայ սփիւռքահայ գաղութին միջեւ: Ուրեմն անոր հարկադրանքի կարողութեան աղբիւրը նոյնինքն սփիւռքահայ ենթակառոյցը չէ, այլ՝ գեր – իշխանութիւնը, որ իրեն կը զիջի իշխանութեան մասնիկ մը:

Այս է մասնաւորաբար պարագան ապակեդրոնացած ընկերութիւններուն, ուր կեդրոնական իշխանութիւնը անկարող ըլլալով հաւանութեան միամակարդակ կապ մը հաստատելու, ստիպուած է անցնելու ենթա – ընկերութիւններէ (առաւելաբար ազգային, մշակութային, կամ տնտեսական փոքրամասնութիւններ) որոնք իրենք իրենց մէջ կը գոյացնեն հաւանութիւններ կամ ենթա – հաւանութիւններ: Ինչպէս կը տեսնուի, ուրեմն, այս ենթա – իշխանութիւններու հարկադրանքի կարողութիւնը sui generis չէ, այլ՝ տուչութեան մը, զիջումի մը արդիւնք է: Անոր հոլովոյթը ներքին հաւանութեան հետ (ենթա – հաւանութեան հետ) ինքնանկախ հոլովոյթ մը չէ ու չի համապատասխաներ ուրեմն վերեւ մատնանշուած առաջին առաջարկութեան: Այս կէտին հասկացողութիւնը անհրաժեշտ է, ըմբռնելու համար իշխանութեան հարցի իսկութիւնը Սփիւռքի մէջ: Անոր անտեսումը քաղաքական սխալներու կրնայ առաջնորդել:

×

Այս զարգացումները մեզ կ՚առաջնորդեն դէպի կարեւոր եզրակացութիւններ, որոնցմէ նուազագոյնը մի քանին անհրաժեշտ է հոս մատնանշել:

Առաջինը կը վերաբերի սփիւռքահայ գաղութներու դասակարգային – ընկերային կառոյցներուն, բաղդատած բնակութեան երկիրներու դասակարգային – ընկերային կառոյցներուն: Եթէ ճիշդ են քիչ առաջուան վերլուծումները ու առաջարկութիւնները, ապա ուրեմն պէտք է մտածել թէ առհասարակ որոշ նմանութիւն (ոչ անպայման նոյնութիւն) գոյութիւն ունենալու է սփիւռքահայ գաղութի մը դասակարգային կառոյցին եւ ընդհանուր առմամբ՝ բնակութեան երկրին կամ շրջանին կառոյցին միջեւ: Այս նմանութիւնը առաւելաբար «ձգտում» մըն է եւ ոչ թէ վերջացած գոյավիճակ մը, մանաւանդ եթէ նկատի առնենք որ սփիւռքահայ գաղութները յարաբերաբար նոր ընկերութիւններ են, շուրջ վաթսուն տարուան կեանք ունեցող:

Արդարեւ, եթէ առնենք այն հազուագիւտ ուսումնասիրութիւններէն մէկը՝ նուիրուած սփիւռքահայ գաղութներու դասակարգային – ընկերային կառոյցներու հարցին – խօսքս Այտա Պուճիքանեան-Քէօրօղլեանի գործին մասին է (11) – կը տեսնենք թէ, օրինակի համար, Ֆրանսայի Ռոն – Ալփ շրջանի Հայերու դասակարգային – ընկերային կառոյցին մէջ «բնականոնացում» եւ տեղւոյն պայմաններուն «յարմարեցում» նշմարելի է 1926 – 1968 շրջանի ընթացքին եւ թէ այդ կառոյցը մեծ նմանութիւններ ունի առհասարակ ֆրանսական կառոյցին հետ: «Քաղքենիացումի» վարկածը անհիմն միթոս մըն է, կ՚ըսէ Պուճիքանեան-Քէօրօղլեան, եւ ընդունելի է միայն յարաբերական իմաստով, այսինքն՝ յարաբերաբար այն աղքատ գաղթականներու վիճակին, որ Հայերունն էր անշուշտ, երբ

Ֆրանսա հասան 1920–ական թուականներուն: Նոյնպէս անհիմն է մտածել, կ՚ըսէ հեղինակը, թէ Հայերը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ առեւտրականներ են կամ առեւտրական ըլլալու երազով կ՚ապրին:

Ահա ուրեմն պարագան ճարտարարուեստականացած եւ առաւելագոյն չափով կեդրոնացած երկրի մը՝ Ֆրանսան: Եթէ առնենք այժմ բոլորովին տարբեր ընկերութիւն մը, յատկանշուած թերաճ տնտեսութեամբ եւ ապակեդրոնացած կառոյցով, այսինքն՝ Լիբանանի պարագան, ի՞նչ կը տեսնենք:

Միակ տրամադրելի ուսումնասիրութիւնը, գործ՝ դարձեալ Այտա Պուճիքեան–Քէօրքէօղլեանի (12), ցոյց կու տայ, որ Պուրճ – Համուտի եւ Պէյրութի մէջ ապրող Հայերուն (այսինքն՝ Լիբանահայութեան 80%–ը) դասակարգային – ընկերային վիճակը շատ տարբեր չէ այդ շրջաններու առհասարակ լիբանանեան վիճակէն:

Այլապէս հետաքրքրական է անշուշտ, Պարսկահայութեան պարագան, որպէս շատ աւելի հին գաղութ: Տրամադրելի տեղեկութիւնները ցոյց կու տան, որ մինչեւ քանի մը տասնամեակ առաջ, Պարսկահայութեան դասակարգային վիճակը բաղդատելի էր երկրի մնացեալ բնակչութեան վիճակին: Գիւղացի եւ բանուոր դասակարգերը կարեւոր մէկ մասը կազմած են գաղութի բնակչութեան: Եթէ սակայն 1970–ական թուականներուն Պարսկահայութեան ընկերային վիճակը նշելի չափով տարբեր էր երկրի ընդհանուր ընկերային վիճակէն, այդ ալ հետեւանք էր մէկ կողմէ կեդրոնական իշխանութեան քաղաքականութեան՝ ի նպաստ փոքրամասնութիւններու (քաղաքականութիւն, որ իր բուռն բեղացած ձեւին հասցուեցաւ Անգլիացիներու օրով) եւ մանաւանդ, միւս կողմէն, 1940–ական թուականներու (եւ անկէ ետք շարունակուող) ներգաղթին դէպի Հայաստան, որ իր հետ տարաւ քանի մը տասնեակ հազար հողագործ Պարսկահայեր, հիմնականօրէն փոխելով գաղութի դասակարգային – ընկերային կառոյցը:

Ընդհանուր առմամբ ուրեմն, Սփիւռքահայութիւնը ոչ մէկ տեղ ժողովուրդ – դասակարգ մը չէ կազմած, ինչպէս եղած է ժամանակին, Եւրոպայի մէջ, էշքինազի Հրեաներու պարագային:

Ու աւելի կը բխի երկրորդ եզրակացութիւնը, որուն կարեւորութիւնը հիմնական է.–

Տրուած ըլլալով որ Սփիւռքահայերը ժողովուրդ – դասակարգ ընդհանրական ստորոգելիի մը չեն ենթարկուիր, անհեթեթ պիտի ըլլար ակնկալել անոնցմէ միատեսակ հակազդեցութիւն կամ դիրքորոշում ազգային – քաղաքական հարցերու նկատմամբ: Հակազդեցութիւններն ու դիրքորոշումները այլազան են, ինչպէս այլազան է ինք՝ Սփիւռքը:

Հետեւաբար, բոլորովին ապադիտական է խօսիլ Սփիւռքի մէջ «զուտ հայկական» կամ «համահայկական» ստորոգելիներու մասին: Զատութիւն ու համայնութիւն բաուածները առարկայական ոչ մէկ տուեալի չեն համապատասխաներ այսօրուան Սփիւռքին մէջ, որ գերազանցապէս խառն էութիւն մըն է՝ հիմնուած արմատացող տարբերութիւններու վրայ: Մնացեալը՝ փէթիշ է:

Դաշնակցութիւնը լաւ հասկցած է այս իրողութիւնը ու ամբողջ իր քաղաքականութիւնը հիմնած է անոր վրայ: Մէկ կողմէն փէթիշիզմ մը, միւս կողմէն՝ ներկայ առարկայական պայմաններու յարմարեցում՝ ի գին ծայրագոյն հակասութեանց: 1972–ին, Շ. Թորիկեան «Դաշնակցութիւնը երբեք ընկերվարութիւն չխաղաց» կը յայտարարէր Պէյրութի մէջ, «Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ (13), մինչ նոյն շրջանին, Ֆրանսայի մէջ կուսակցութիւնը իր ընկերվարական արմատները կը ցուցաբերէր: Հ. Մարուխեան, ինք, 8 Փետրուար 1981ին կը պնդէր. «Դաշնակցութիւնը առաջին օրէն իսկ ընկերվարական կուսակցութիւն էր» (14): «Ազդակ Շաբաթօրեակ»ի իւրաքանչիւր թիւ անպայման յօդուած մը կը բովանդակէ Միւնիխի ամերիկեան ռատիօկայանի պաշտօնեաներէն մէկէն կամ միւսէն, որոնք նաեւ «ընկեր» կ՚որակուին, մինչ Թեհրանի «Ալիք»ը՝ «Անկցի՛ ամերիկեան էմփէրիալիզմը» կը խորագրէ:

Բայց, «ապակեդրոնացում» մկրտուած այս խաղը իր սահմաններն ունի անշուշտ, ու կիրարկելի է այնքան ատեն որ կուսակցութիւնը բազմախորշեայ (ֆոն – փարթիմանթէ) կազմակերպութիւն մը կը մնայ ու իւրաքանչիւր շրջան (կամ խորշ) ինքնաճանաչում կը կատարէ իր բառամթերքին ու գործելակերպին մէջ: Բայց, երբ արտակարգ դէպքի մը առիթով (լիբանանեան քաղաքացիական պատերազմ, կամ պարսկական յեղափոխութիւն) ու անոր յաջորդող գաղթերուն հետեւանքով նոյն կուսակցութեան պատկանող անձեր հակադիր գործելակերպերու կամ գաղափարախօսութիւններու կը հանդիպին (օրինակ.– չփում Ֆրանսա – հայ Դաշնակցականներու ու «Արեւելքցիներու» միջեւ) կը ծնի ինքնութեան տագնապը՝ յաճախ աւելի ազդու (որովհետեւ «առարկայական») քան փէթիշիզմի մնացած «միա – մտութիւնը»:

Կը հասկցուի ուրեմն, այս պայմաններուն մէջ, թէ ինչո՞ւ սփիւռքեան ամենահաստատուն (եթէ ոչ ամենահզօր) իշխանութիւնը եկեղեցին է: Կոտորակուած Սփիւռքի մը մէջ, եկեղեցւոյ բանախօսութիւնը (տիսքուր) միակ հասարակաց յայտարարն է: Յայտարար մը սակայն, որ ամբողջովին կու գայ անցեալէն, թէ՛ իր գաղափարախօսական, թէ՛ իր կառուցային մարզերէն ներս: Հոն է իր ուժը, բայց հոն է նաեւ իր տկարութիւնը ու աղբիւրը՝ իր ներկայ տագնապին: Արդարեւ, հայ եկեղեցին կը մերժէ պատասխանել նոր հարցականներու՝ սփիւռքեան հարցականներու: «Դիրքերու պատերազմ»ի ռազմավարութիւն մը ահա՝ որուն արդիւնքը ակնկալելի է դժբախտաբար:

×

Հայկ. ահաբեկչութիւնը բոլորովին նոր ազդակ մըն է, որ տակնուվրայ կ՚ընէ սփիւռքեան իշխանութեան այն կառոյցը, որուն մասին խօսեցանք մինչեւ հոս: Անոր բերած գլխաւոր երկու նորութիւնները մեզ հետաքրքրող հարցին մէջ, այսինքն՝ իշխանութեան հարցը (15), հետեւեալներն են.–

ա.– Ահաբեկչութեան բնոյթը այնպիսին է, որ անոր հարկադրանքի կարողութիւնը ուժականօրէն անկախ է բնակութեան երկիրներու գերիշխանութենէն, մինչ սփիւռքեան դասական իշխանութիւնները, իրենց հարկադրանքի կարողութիւնը (կամ անկարողութիւնը, անշուշտ) ամբողջովին կը պարտին խնդրոյ առարկայ գերիշխանութեան զիջումին (կամ մերժումին):

բ.– Անոր պատգամը գաղութային խորշեր կամ պարիսպներ չի ճանչնար ու մէկ ծայրէն միւսը կ՚անցնի Սփիւռքի մէջ ուղիղ գիծի մը նման:

Իր այս երկու երեսներով, ահաբեկչութիւնը նոր մակարդակ մը կը ստեղծէ Սփիւռքի մէջ, հասարակաց նոր յայտարար մը: Ահա թէ ինչու 70–ական թուականները «որակային փոփոխութեան շրջան» մը կը բանան Սփիւռքի առջեւ (16):

Ահաբեկչութիւնը նոր տարբերութիւն մը կը ստեղծէ, որ կրնայ առաջին համասփիւռքեան տարբերութիւնը հանդիսանալ: Ուժականօրէն ինքնամբողջ համակարգ մը կը կազմէ ու որպէս այդ՝ կը ներկայանայ իբրեւ առաջին փորձ՝ Սփիւռքի մէջ ծնած իշխանութեան մը:

Հայկ. ահաբեկչութեան երեւումը պատահականութեան արդիւնք չէ, այլ՝ կը համապատասխանէ սփիւռքեան զարգացումի որոշ հանգրուանին, այսինքն՝ քաղաքական իշխանութեան պարապի մը ստեղծումին, որ կ՚արտայայտուի սփիւռքահայ կուսակցութիւններու աստիճանական քայքայումով (Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութիւն), ապաքաղաքականացումով (Ռամկավար Ա. Կ.), կամ՝ տկարացումով (Հ. Յ. Դաշնակցութիւն) (17): Ասիկա ուղղակիօրէն արդիւնք է.–

ա.– Իշխանութեան պարապի մը ստեղծումին համաշխարհային գետնի վրայ (ԱՄՆ–ի Արտաքին Գործոց նոր նախարարը՝ Ալէքսանտր Հէյկ, 1981–ի Յունուար 9–ին կը խօսէր «իշխանութեան կոտորակումին» ու «ցրումին» մասին(18):

բ.– Հայկական դասական իշխանութեանց դիրքերու կրած կորուստներուն՝ Միջին Արեւելքէն ներս (Եգիպտոս, Սուրիա, Լիբանան, Պարսկաստան) շրջանի քաղաքական զարգացումներու հետեւանքով:

գ.– Նոյն իշխանութեան անատակութեան՝ Հայկ. Հարցը հետապնդելու ազդու միջոցներով:

Ահաբեկչութիւնը՝ ուղղակիօրէն կը փորձէ այս պարապը լեցնել: Այս գետնի վրայ, անոր փորձը արդէն իսկ որոշ չափով յաջողած է: Բայց, իշխանութեան տիրացումը կամ ապահովումը ահաբեկչութեան համար միջոց – նպատակ մըն է: Թէ այս « միջոց – նպատակ » զոյգին ո՞ր բեւեռը աւելի կարեւոր է. միջո՞ցը գերակշիռ է, թէ՝ նպատակը: Այս հարցումը պարզ ու կտրուկ պատասխաններ չունի. վստահաբար իւրաքանչիւր ահաբեկչական կազմակերպութիւն իր պատասխանը ունի: Բայց այս ուրիշ նիւթ է արդէն:

ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ

(1) «Մեսրոպ Մաշտոցի Ընկերային Իմաստասիրութիւնը», Գէորգ Տ. Խրլոբեան, Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս, Դ., 1973, էջ 113, Պէյրութ:

(2) «Բուրժուական Դիւանագիտութիւնը եւ Հայաստանը», Ջ. Կիրակոսեան, «Հայաստան» Հրատարակչութիւն, 456 էջ, 15.000 տպաքանակ: Խորհրդանշական է հրատարակութեան ամիսը՝ Ապրիլ...:

(3) Նոյն՝ էջ 3 եւ 184:

(4) Նոյն՝ էջ 191 եւ 420:

(5) «Յառաջ» 10 Դեկտեմբեր, 1980:

(6) «Կանչ» շաբաթաթերթ, 20 Դեկտեմբեր, 1980, Պէյրութ:

(7) Հրատարակուած բնագիր չկայ. մէջբերումները կատարուած են անձնական նօթերու հիման վրայ:

(8) Եթէ չենք սխալիր, Միւնիխի ամերիկեան «Ռատիօ Լիպըրթի»–ի կից գործող «ինստիտուտ»ի պատասխանատուներէն մէկուն անունն ալ Մարուխեան է:

(9) «Ամերիկայի Մեծապետական Քաղաքականութիւնը եւ Ժողովուրդներու Ինքնորոշման Իրաւունքը», «Ազդակ Շաբաթօրեակ», խմբագրական, 23 Յունիս, 1974, Պէյրութ:

(10) «Դէմ ենք Արտագաղթին», «Ազդակ Շաբաթօրեակ», Պէյրութ, Յունիս 1, 1980, էջ 425 – 428:

(11) *«Les Arméniens dans la région Rhône - Alpes», Aïda Boudjikanian - Keuroghlian, Lyon*, 1978, *pp.* 131-149.

(12) *«Les Arméniens de l'agglomération de Beyrouth», Aïda Boudjikanian - Keuroghlian, mémoire de maîtrise de géographie, Beyrouth*, 1970, *pp.* 49 - 81.

(13) «Երիտասարդ Հայ», Դեկտեմբեր 9, 1972, էջ 3, Պէյրութ:

(14) Ճառ՝ արտասանուած Դաշնակցութեան 90–ամեակին առթիւ, Փարիզի մէջ:

(15) Հոս կատարուածը շատ մասնակի մօտեցում մըն է անշուշտ, որ բնաւ յաւակնութիւնը չունի սպառելու ահաբեկչութեան ուսումնասիրութիւնը:

(16) « Անցեալը՝ Անկարելի էր », Պ. Թերզեան, «Յառաջ», 29 – 30 Նոյեմբեր, 1980.

(17) Խմբագրական «Երիտասարդ Հայ» երկշաբաթաթերթի, 29 Մարտ, 1975, թիւ 101, էջ 2 – 3, Պէյրութ:

(18) *U. S. International Communication Agency, European Wireless File*, N° 6, 12 *January*, 1981.

A PROPOS DES POESIES DE VERLAINE
à l'Imprimerie Nationale

Verlaine, ou l'art de la suggestion

Vient de paraître, aux éditions de l'Imprimerie Nationale (39, Rue de la Convention, à Paris, 15ème), un magnifique volume consacré aux *Poésies* (1866-1880) de Paul Verlaine. Il contient les recueils capitaux du poète: les *Poèmes saturniens, Fêtes galantes, La Bonne chanson, Romances sans paroles* et *Sagesse*, et s'ouvre sur une longue préface de Michel Décaudin, Professeur à la Sorbonne Nouvelle et Président du Syndicat des critiques littéraires. Michel Décaudin souligne d'entrée qu'une légende tenace veut nous conserver l'image d'un Verlaine pitoyable, «coupant la débauche la plus sordide de brusques élans mystiques». Si cette pente de la personnalité de Verlaine existe, elle ne doit pas nous cacher l'autre versant, où l'on découvre un homme de lettres soucieux d'une certaine respectabilité et surtout de sa réussite littéraire.

Michel Décaudin s'attache d'une manière vivante et pénétrante, à montrer comment la dualité foncière de l'homme se répercute dans l'œuvre et lui donne son ambiguité nourricière. Et il insiste très pertinemment sur ce fait que l'apparence de la facilité n'est en réalité chez Verlaine que le fruit d'une maîtrise durement acquise des techniques de l'écriture. L'auteur des *Poèmes saturniens* est un artiste lucide et rigoureux qui vit dans la fascination de Baudelaire, tout en découvrant sa voix personnelle à travers ses angoisses et ses aspirations de jeune homme. Si le jeu esthétique alimente *Fêtes galantes*, il n'éclipse cependant pas le drame sentimental du poète dont il se fait discrètement l'écho. Michel Décaudin estime que « Verlaine atteint dans ce petit recueil à un sommet de son art »; un art tout de suggestion et de transparence. Pour exorciser ses démons (l'ivresse, l'homosexualité), Verlaine se jette dans les fiançailles; le combat du Bien et du Mal s'engage et entraîne l'écriture du recueil *La Bonne chanson*, « chant de l'illusion, pathétique et dérisoire ». Puis ce sera la guerre de 1870, la Commune, l'irruption de Rimbaud, la crise entre les deux amis, le coup de revolver, la prison et la conversion. *Sagesse* est l'ultime chef-d'œuvre, mais déjà l'explicite et le concept font refluer l'art de la suggestion où Verlaine excelle.

C'est cet art de la suggestion qui a requis l'illustratrice du livre, Marguerite Leuwers dont on a déjà pu apprécier, l'an dernier à la Bibliothèque Nationale, les admirables gouaches qui enluminaient quelques poèmes de René Char. Marguerite Leuwers figurait en effet dans la grande exposition « René Char. Manuscrits enluminés par des peintres du XXème siècle », au milieu d'artistes comme Picasso, Braque, Miro, Sima, Szenes.

La sérénité crispée d'un René Char n'est nullement parente de cette vaporisation de l'être dans la sensation ou dans la rêverie, qui caractérise l'univers verlainien. La palette de Margueritte Leuwers a donc changé de tonalité pour s'adapter à un art

«Où l'indécis au précis se joint».

Avec une rare sensibilité, tout en vibrations et en transparences, Marguerite Leuwers a subtilement exploré la conscience inquiète du poète qui sombre dans la nuit ou qui émerge d'elle. Les ciels mouvants et les nuages brassés composent un douloureux paysage mental où l'âme crie sa mélancolie native et ses rêves spectraux.

La parfaite rencontre d'un univers poétique et d'un univers pictural est suffisamment rare pour qu'elle soit ici soulignée et saluée. Loin de viser à une plate technique de la description, Marguerite Leuwers s'est engagée sur la voie difficile — mais seule acceptable, et ici pleinement réussie — d'une compréhension intérieure, d'une recherche de correspondances.

L'Imprimerie Nationale — et sa prestigieuse collection « Lettres Françaises » dirigée par Pierre-Georges Castex — offrent toujours de beaux livres (élégance de la reliure en cuir rouge, perfection de la typographie). Mais, cette fois, l'Imprimerie Nationale a atteint ce qu'il y a de plus rare: l'osmose naturelle entre un texte et son illustration.

Que les artisans d'une telle entreprise soient donc remerciés, et spécialement Marguerite Leuwers, poétique illustratrice de la poésie.

D. L.

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris Commission paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
12
MARDI
12 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.905 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.905

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՄԻԹԵՐԱՆ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՐԱԳԼՈՒԽԸ ՅԱՂԹԵՑ ՁԱՅՆԵՐՈՒ 52%–ՈՎ

Ի՞ՆՉ ՊԻՏԻ ՊԱՏԱՀԻ ՎԱՂԸ

Ֆրանսայի 21–րդ նախագահն է, ուրեմն, Ֆր. Միթերան: Տրամաբանական եւ ակնկալելի, այս արդիւնքը յաջողեցաւ սակայն անակնկալ մը ըլլալ, լաւ կամ գէշ, ըստ կողմերուն: Ընկերվարական կողմը՝ արտակարգ ոգեւորութիւն, մինչ շատեր կը հաւաքուէին Պասթիյի հրապարակը տօնելու համար յաղթանակը: Յաղթանակ մը, որ իսկապէս մեծ է, քանի Ֆր. Միթերան կ՚ընտրուի ձայներու 52,06–ով մինչ Ժիսքար կը ստանայ միայն 47,93, ինչ որ կը նշանակէ թէ Միթերան շատ աւելի լայն մեծամասնութիւն մը ձեռք կը ձգէ քան Ժիսքար տ՚Էսթէն, 1974–ին, որ միայն 50,70 առ հարիւր կը ստանար:

Պարզ է, աջը հաշիւի կը նստի եւ ամէն մէկը կ՚ուզէ միւսին վրայ թողուլ այս պարտութեան պատասխանատուութիւնը, միւսը, այս պարագային Շիրաքն է եւ իր կուսակցութիւնը, տրուած ըլլալով որ շիրաքեան քուէարկողներու մէկ մասին ձայներով կամ ձեռնպահութեամբ է որ Միթերան կ՚ընտրուի: Արդարեւ Միթերանի ի նպաստ քուէարկած են բացի իր կուսակիցներէն կամ համակիրներէն, համայնավարներու մեծ մասը եթէ ոչ ամբողջութիւնը, ինչպէս ցոյց կուտային առաջին վերլուծումները: Տեղ–տեղ համայնավարները չեն հետեւած Մառշէի կոչին եւ նախընտրած են ձեռնպահ մնալ կամ ճերմակ քուէ տալ, ինչ որ խորքին մէջ Միթերանի քուէ տալու համահաւասար էր: Բայց նաեւ Շիրաքի քուէ տուողներու մէկ մասը քուէարկած է ի նպաստ Միթերանի, սխալ ակնեւ է, մանաւանդ երբ նկատի առնուին կարգ մը «շիրաքեան» բերդեր, ուր Միթերան Ժիսքար տ՚Էսթէնէ առաջ կը հասնի, ինչպէս փարիզեան շրջանը, Լիմուզէնը (Քօռէզ, Քոռէզ եւլն.): Այս իրականութիւնը շատ խստօրէն կը շեշտուի, օրինակ Ֆիլիփ Թէսոնի կողմէ, Քոթիտիէնի խմբագրականին մէջ երբ Ժիսքար տ՚Էսթէնի պարտութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը թողուի Շիրաքի եւ Հ. Հ. Հ.ի վրայ: Խմբագրին համար՝ Ժիսքարի ատելութեամբ կօլիստները ապահովեցին Միթերանի յաղթանակը:

Ի՞նչ եղան առաջին հակազդեցութիւնները ընտրութեան արդիւնքէն անմիջապէս ետք, նախ Ֆրանսա:

Ժիսքար տ՚Էսթէն հեռագիր մը ղրկեց Միթերանի, շնորհաւորական, ուր կը շեշտէ սակայն «անշուշտ, պիտի շարունակեմ պաշտպանել մեր երկրին կենսական շահերը»: Կը մնայ գիտնալ ի՞նչպէս: Արդարեւ, երբեւ Հանրապետութեան նախկին նախագահ, Ժիսքար տ՚Էսթէն անդամ կը դառնայ Սահմանադրական Խորհուրդի եւ իր այդ հանգամանքով, չի կրնար քաղաքականութեամբ զբաղիլ: Ուրեմն, ըստ ոմանց, պիտի մերժէ անդամ ըլլալ Սահմանադրական Խորհուրդին, որպէսզի կարենայ գլուխն անցնիլ ընդդիմադիր կուսակցութեան մը: Արդարեւ, հաւանական կը նկատուի, որ Ժիսքար հիմը դնէ նոր – Ազատական – կուսակցութեան մը: Բայց պէտք չէ անտեսել նաեւ թէ Շիրաք ալ միտք չունի ձեռքերը ծալած նստելու: Առաջին ելոյթ ունեցողներէն էր եւ յայտարարեց.–

«Ֆրանսացիք Պ. Ֆ. Միթերանն ընտրեցին ... այս կացութիւնը՝ նոր կրնայ անորոշութեան շրջան մը բանալ, ոչ ոք կրնայ թերագնահատել կարեւորութիւնն ու ծանրակշիռ բնոյթը թէ ի՛նչ կայ խնդրոյ առարկայ մեր երկրին ապագային համար: Իրաց այս կացութեան մէջ, կը հրաւիրեմ, քաղաքական բոլոր պատասխանատուներն ու քաղաքացիները, որոնք կապուած են Ե. Հանրապետութեան սկզբունքներուն եւ անոր մարմնաւորած ազատութեան եւ յառաջդիմութեան արժէքներուն, համախմբուելու առանց հատուածական ոգիի, պաշտպանելու համար այս սկզբունքները»:

Ուրեմն նոր հարց մը կրնայ ծագիլ: Ո՞վ պիտի անցնի նախկին մեծամասնութեան, այսինքն նոր ընդդիմութեան գլուխը՝ Ժիսքար թէ Շիրաք: Ինչպէս նըկատել տուինք, առաջինին պարագային իրաւական վէճ մը կրնայ ծագիլ:

Այս է կացութիւնը աջ կողմը: Եւ ամէն պարագայի մէջ, Շիրաք տկարացած չէ այս ընտրապայքարէն ետք, ընդհակառակն, եթէ նոյնիսկ այս մեծամասնութեան մէկ թեւն ալ – Ժիսքարի – գլխուն մեղաւոր կը հռչակէ, արձանագրըւած պարտութեան համար:

Ի՞նչ պիտի պատահի անմիջականին մէջ եւ մանաւանդ ի՞նչ պիտի ըլլայ Միթերանի դիրքը համայնավարներու նըկատմամբ: Սկիզբէն իսկ, Մառշէ, պաշտօնական յայտարարութեամբ շեշտեց թէ «... Պատրաստ ենք ապահովելու կառավարութեան մէջ, ինչպէս նաեւ ազգ. կեանքի բոլոր մակարդակներուն վրայ, մեր պատասխանատուութիւնները որպէսզի գործադրուի նոր քաղաքականութիւն մը՝ ամբողջական աշխատանքի, արդարութեան եւ ընկերային յառաջդիմութեան, ազգ. զարգացման, ազատութեանց աճի, խաղաղութեան ի նըպաստ նախաձեռնութեանց, ապազինման, անկախութեան, աշխարհի մեծ հարցերու լուծման, որոնց կարօտ է երկիրը»:

Յստակ է «հո՛ս ենք» կ՚ըսէ Մառշէ, որ իր ելոյթին սկիզբն արդէն կ՚ըսէր թէ Միթերանի յաղթանակին համայնավար կուսակցութիւնը բերած էր իր վճռական օժանդակութիւնը: Այս նոյն կէտը կը շեշտէր Երկուշաբթի առաւօտ Ռընէ Անտրիէօ, Իւմանիթէի իր խմբագրականին մէջ: Եւ ամբողջ հարցը արդէն այս է: Ի՞նչ պիտի ընէ Միթերան, կամ աւելի ճիշդ ի՞նչ կրնայ ընել: Նախ Մայիս 25–26–ին երբ Էլիզէ տեղաւորուի, կառավարութիւն մը պիտի նշանակէ, որ երկրին ընթացիկ հարցերը պիտի վարէ մինչեւ երեսփոխանական ընտրութիւնները, զորս Միթերան, դեռ չընտրուած կը նախատեսէր Յունիս 21–ին եւ 28–ին: Մինչ այդ ի՞նչ կազմ պիտի ունենայ այդ նշանակովի կառավարութիւնը, միայն ընկերվարակա՞ն թէ նաեւ համայնավար: Յետոյ ի՞նչ որոշումներ պ ի տ ի տայ կամ կրնայ տալ: Պարզ է կրնայ վճռել միայն այն հարցերը, որոնք կը կարգադրուին հրովարտակով, ինչպէս ՍՄԻՔԻի բարձրացում, ընտանեկան նըպաստներու եւլն. եւլն.: Բայց հարկ է որ խուսափի ամբոխավար որոշումներէ քանի դրամահոսութիւնը անմիջական կ՚ըլլայ: Հարկ է զգոյշ ըլլալ եւ փնտռել չտալ գացողը: Հարկ է որ Միթերան գիտակցի եթէ ժողովուրդին մեծամասնութիւնը իրեն ի նպաստ քուէարկեց, առաւելաբար նաեւ՝ Ժիսքարի դէմ քուէարկեց:

Ուրախութիւն, ոգեւորութիւն, խրախճանք, բնական էին եւ արդար հետեւանք այնքան ակնկալուած յաղթանակի մը: Բայց «հարսնիքը» վերջացած է ու հարկ է լուրջ հարցերու անցնիլ եւ Միթերան բաւական դժուարութիւններու առջեւ կը գտնուի եւ գլխաւորն է, այն կազմը, որ պիտի ծնի յաջորդ Ազգ. Ժողովին մէջ: Ի՞նչ մեծամասնութիւն: Շատ բան, թէ ոչ ամէն բան, կախում ունի այդ ընտրութեանց արդիւնքէն: Վաղուան մարդն է, անկասկած, Միշէլ Ռոքար, որ իր առաջին ելոյթին մէջ ըսաւ թէ այս յաղթանակը հսկայ դէպք մըն է: Ֆըրանսան Հանրապետութիւն ըլլալէն ի վեր, առաջին անգամն է որ հանրութեան քուէն ընկերվարական մը կը բերէ գերագոյն ատենակալութեան գլուխը:

Արտասահմանն ալ անակնկալի եկած է եւ գոհերը բանակ չեն կազմեր, բայց անկասկած, գլուխը կը գտնուի Իսրայէլ, որու դատին բացարձակ պաշտպան մըն էր Միթերան: Տարբեր է, սակայն ներկայ դիրքը, երբ Հանրապետութեան նախագահ է: Ուրեմն, որքան գոհ է Իսրայէլ այնքան դժգոհ է արաբական աշխարհը եւ Լիբանան յուսախաբ է ու կը խորհի թէ արաբական դատի մեծագոյն պաշտպանը կորսուեցաւ: Գերմանիա, Անգլիա, Ամերիկա շնորհաւորեցին նորընտիր նախագահը մինչ Մոսկուա, ծանօթ է եւ չէ ծածկած, Ժիսքարը կը նախընտրէր:

×

Ոմանց համար, վերջն է Ե. Հանրապետութեան, որու գլուխը կուգայ, 23 տարի ետք, ձախի թեկնածու մը: Մարդ մը, որ, այսօր, իր յամառութեան եւ յարատեւութեան պտուղը կը քաղէ: 65 տարեկանի սեմին, Ֆ. Միթերան ամուսնացած է եւ հայր երկու մանչ զաւակի, 34 եւ 32 տարեկան: Ինք՝ ուշ եկած է ընկերվարութեան եւ այս կէտը գլխաւոր մեղադրանքն է իրեն դէմ: Բայց հարկ է ընդունիլ, թէ ինք է որ յաջողեցաւ, 10 տարի է, զօրացնել կուսակցութիւնը եւ ապահովել անոր միասնականութիւնը: Քաղաքական կեանքը սկսած է 1944–ին, որպէս ընդհ. քարտուղար գերիներու, տը Կօլի կառավարութեան մէջ, 1950 – 1951 եղած է անդրծովեան Ֆրանսայի նախարար, Իւ – Տէ – Էս – Էռի երեսփոխան է, այսինքն՝ Դիմադրութեան դէմոկրատ եւ Ընկերվարական միութիւն, որու նաեւ հիմնադիրներէն է եւ որ աւելի արմատական է քան՝ ընկերվարական: 1954–էն 55, Ներքին նախարար է, Մենտէս – Ֆրանսի կառավարութեան մէջ, 1956–ին՝ Արդարութեան նախարար, որ կառավարական իր վերջին պաշտօնն էր՝ ցայսօր: Թեկնածու եղած է Հանրապետութեան նախագահութեան 1965–ին եւ 1974–ին:

«Հանդարտ ուժը», Ֆր. Միթերան, ուրեմն յաջողեցաւ 3–րդ անգամին: Պատճառները ծանօթ են, ընդհ. դժգոհութիւն Ժիսքարի տնտեսական քաղաքականութեան դէմ, գլխաւորաբար՝ անգործութիւնը: Յետոյ պէտք չէ անտեսել թէ երկու կէտեր ալ գործեցին Ժիսքարի դէմ. – Պաշտօնավարութեան շրջանը՝ 7 տարի, շատ – շատ է 7 եւ 7 կ՚ընէ 14 ... 74–ի վրայ, 6 միլիոն երիտասարդ աւելցած է քանի որ քուէարկութեան տարիքը 21–էն իջաւ 18 տարեկանի: Կայ նաեւ մեծամասնութեան պառակտումը:

Ընտրուելէն ետք, Միթերան յայտնեց նաեւ թէ հեռագիր մը ղրկած է Ժիսքար տ՚Էսթէնի ուր շնորհակալութիւն կը յայտնէ անոր շնորհաւորութեանց համար ու իր յարգանքը կը յայտնէ անոր, որ 7 տարի երկիրը վարած է: Մնացեալը՝ պատմութիւնը կը դատէ:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ, Մայիս 8–ին, ժամը 14–ին, Օռլիի օդակայանը ժամանեց Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը, որու կ՚ընկերանայ իր գաւազանակիրը՝ Զատիկ աբեղայ Աւետիքեան:

Օդակայանը, Կաթողիկոսը ընդունեցան Կաթ. պատուիրակ՝ Սերովբէ Արք., Գիւտ Եպիսկ., Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ հոգաբարձութեան եւ զանազան միութեանց ներկայացուցիչներ, ինչպէս նաեւ Ֆրանս. կառավարութեան կողմէ՝ Պ. Լօմոնիէ:

×

Շաբաթ իրիկուն, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին բարձր հովանաւորութեան եւ Միութեան նախագահ՝ Պ. Ալեք Մանուկեանի նախագահութեան ներքեւ տեղի կ՚ունենար պաշտօնական ճաշ մը, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի 75–ամեակին առթիւ: Աւելի քան 400 մասնակցողներ ներկայ էին, ոչ միայն Փարիզէն զատ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներէ (Լիոն, Մարսէյլ, Վալանս, եւլն.) այլեւ Իտալիայէն, Պելժիքայէն, Անգլիայէն, Զուիցերիայէն, Քանատայէն, Միացեալ – Նահանգներէն, Հարաւ. Ամերիկայէն եւլն.:

Այլ մանրամասնութիւններ՝ առանձին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԼԼԻՑԷԹԻ համաձայն, զինուորական պետական հարուածէն ի վեր 122.609 կասկածելիներ հարցաքննուած են: Ատոնցմէ 40.386–ը՝ ձերբակալուած են: Ներկայիս 19.269 հոգի կայ բանտերը, որոնց դէմ քաղաքական ոճիրի ամբաստանութիւն կայ եւ 5188 ալ, որոնք կը սպասեն ամբաստանութեան: Զինուորական ատեանները 900 մահապատիժ արձակած են:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ վարչապետ՝ Տիկին Թաչըրի ժողովրդականութիւնը ըղձալի նահանջ մը արձանագրած է, ըստ Սընտէյ Թելեկրաֆի կատարած հանրային կարծիքի մէկ քննութեան:

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ սիրաշահութեան արշաւի մը ձեռնարկած է Միացեալ – Նահանգներու նկատմամբ եւ Բրեժնեւ յայտարարած է թէ Խորհ. Միութիւնը պատրաստ է «ամէնէն ընդլայնուած տիալոկին»:

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ շատ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Շաբաթ կէսօրէ ետք, որոնց հետեւանքն է՝ 22 մեռեալ եւ հարիւր վիրաւոր: Ռմբակոծութիւն, հրացանաձգութիւն, Պէյրութի «սահմանահիծին» երկու կողմերէն, մինչեւ իսկ Ճունիէ, Պէյրութէն 20 քիլոմեթր հիւսիս: Պաղեստինեան Վ. Ա. Ֆ. Ա. գործակալութեան համաձայն, Քաթայէպները կրակ բացած են արեւմտեան Պէյրութի բնակելի թաղամասներուն վրայ:

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ ջանք կը թափուի հակահարեկչական միացեալ ճակատ մը կազմել եւ այդ ուղղութեամբ նախարարապետ Սոթելօ յուզիչ կոչ մը ըրաւ: Միւս կողմէ Էթա–ի երեք անդամներ, որոնք ձերբակալուած էին, մեռած են քիչ ետք, հրացանաձգութեան մը հետեւանքով:

ԻՍԻ – ԼԷ – ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ մէջ, 20 տարի ետք, հողը կրկին սահած է, Քլամարի սահմանին վրայ, Պուլվ. Ռուէն: 1961–ին 23 մեռեալ կար եւ հարիւր վիրաւոր: Այդ թաղամասը հին քարահանքերու վրայ շինուած է:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա· ԶԱՔՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍԵՊՏ· 12-ԷՆ ԱՌԱՋ

Հիմա որ տեսանք իր ընդհանուր գիծերուն մէջ Թուրքիոյ տնտեսական, քաղաքական և ընկերային մարզերու տագնապները, եւ այս մարզերու մէջ հիմնական դերեր ստանձնող ուժերը, կարելի է, վերոյիշեալ տուեալներէն մեկնած, յանգիլ եզրակացութեան մը՝ ջանալով բացայայտել երկիրը 1980 Սեպտեմբեր 12-ի պետական հարուածին առաջնորդող պատճառները:

Տեսանք որ Թուրքիոյ տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական տագնապներու մէջ ըլլալը անհերքելի իրականութիւն մըն է, եւ ըսինք որ այս տագնապները յատուկ չեն միայն Թուրքիոյ կամ իր «Թրքութեան», եւ առաւել կամ նուազ չափով նաեւ բոլոր կիսաճարտարարուեստական կոչուած դրամատիրական երկիրներուն, ինչպէս՝ Հարաւային Քորէայի, Արժանթինի, Պրազիլիոյ եւ այլ նման երկիրներու: Այս ըսելով՝ Թուրքիոյ տագնապը իր ամբողջութեան մէջ կարելի է ամփոփել հետեւեալ տուեալներուն մէջ:

Երբեմնի մինչեւ մօտ 10%-ի հասած Թուրքիոյ ճարտարարուեստական աճը արդէն կանգ առած է ու 1977-էն ի վեր զօրաւոր վայրէջքի մէջ է: Նոյնպէս ԱՀԱ-ն, որ 1976-ին 7,7% աճ մը արձանագրած էր, տարուէ տարի այդ աճը նուազելով այսօր հասած է շուրջ 2%-ի: Առեւտրական ու վճարումներու զոյգ հաշուեկշիռները վնասի մէջ են:

Արտասահմանի Թուրք գործաւորներու երկիր ղրկած դրամական առաքումները, որոնք ժամանակ մը կը փակէին առեւտրական հակայ բացերը, այսօր հակառակ Թուրք Պետութեան բոլոր ճիգերուն անկարող են նոյն դերը խաղալու: Միշտ ծանր անհաւասարակշռութիւն մը կայ ներածումներու եւ արտածումներու ծաւալներուն միջեւ՝ ի վնաս արտածումներուն: 1980-ի պաշտօնական նախատեսութիւնները կ'ակնկալէին մօտ 4·600 միլիոն տոլարի բաց մը: Երկրին արտաքին պարտքերը ներառեալ անոնց տոկոսը:

(1980 Սեպտ· 12-էն առաջ) կը հասնէին շուրջ 25 միլիառ տոլարի, աշխարհի ամէնէն բարձր թիւերէն մին, որ ենթակայ է յաւելումի՝ նոր փոխառութիւններու պատճառով: Թրքական դրամը յաճախակի արժեզրկումներու կ'ենթարկուէր· 1950-ին տոլարը կ'արժէր 2,8 Թրքական ոսկի, իսկ 1980-ի Ապրիլին 73,70 ոսկի: Ապրուստի սղութիւնը Թուրք ժողովուրդի գնողական կարողութիւնը շատ մեծ չափով նուազեցուցած էր· ուժանիւթի տագնապը շատ պակսեցուցած էր Թրքական գործատուներու արտադրութիւնները, ինչ որ իր կարգին պատճառ հանդիսացած անգործներու թիւի յարաճուն յաւելումին՝ հասնելով մինչեւ 7 միլիոնի:

Տարբեր չէր կրնար ըլլալ կացութիւնը, որովհետեւ Թուրքիա ընտրած էր դրամատիրական ուղին: Ինչպէս այլ կիսաճարտարարուեստականացած երկիրներու պարագային՝ ներքին մենաշնորհային դրամատիրութիւնը ենթակայ էր միջազգային աշխարհակալութեան: Միւս կողմէն պէտք է նշել, որ Թուրքիոյ եւ իր նման այլ երկիրներու մէջ երեւան եկած մենաշնորհները կը տարբերին արեւմտեան դրամատիրական երկիրներու մենաշնորհներէն այն իմաստով՝ որ անոնք տարբեր ժամանակաշրջաններու ու պայմաններու մէջ տեղի կ'ունենան: Արեւմտեան երկիրներու մենաշնորհները կրցան ու տակաւին կը շարունակեն շահագործել տնտեսապէս թերաճ երկիրները, ընդարձակել իրենց շուկաները յատկապէս օտար ժողովուրդներու, քան թէ իրենց երկրի ժողովուրդին շահագործումով: Մինչդեռ Թուրքիոյ եւ նման երկիրներու մենաշնորհները հակառակ անոր որ իրենց էութեամբ հակամէտ են նոյնը ընելու, այսինքն՝ տարածուելու դէպի դուրս, սակայն չեն կրնար դիմակալել աշխարհակալ մենաշնորհներու մրցակցութեան: Հետեւաբար, անոնք կը տարածուին դէպի ներս, այսինքն՝ առաւելագոյն չափով կը շահագործեն իրենց ժողովուրդները, ըստահարելիք աղբիւրներ (իմա՝ ժողովուրդներ) չունենալով: Արդ, ասիկա կ'ունենայ անխուսափելի հետեւանք մը – ընկերային հակասութիւններու սրումը: Մէկ կողմէ բնակչութեան չնչին մէկ մասը անհագին շահեր կը դիզէ ու կը բարգաւաճի, միւս կողմէ՝ ժողովուրդին հետզհետէ աւելի լայն խաւերու տնտեսական ու ընկերային կացութիւնը կը վատթարանայ ու կը դառնայ անհանդուրժելի: Արդէն յիշեցինք թէ շուրջ 7 միլիոն անգործները, հողագործներու նման իրաւունք չունին ընկերային ապահովագրութենէ օգտուելու, իսկ այս իրաւունքը ունեցողներուն միայն 50%-ը կ'օգտուէր անկէ: Թուրք նախարար մը այս գծով ունեցած է հետեւեալ հետաքրքրական արտայայտութիւնը. «Թուրքիա արքայութիւն մըն է գործ ունեցողներուն համար՝ երկրի մը մէջ որ դըժոխք է անգործներուն համար» (1): Միւս կողմէ, աշխատանքի պայմանները միշտ շատ ծանր եղած են ու անհաւոր (արձանագրուած աշխատանքի արկածներուն թիւը աշխարհի ամէնէն բարձր տոկոսներէն է): Թուրքիոյ շաբաթական աշխատանքի պաշտօնական տեւողութիւնը 48,2 ժամ է եւ, Եւրոպայի երկիրներու հետ բաղդատած ամէնէն երկարն է: Իսկութեան մէջ Թուրք գործաւորը ըստիպուած է շատ աւելի աշխատիլ, քանի որ ապրուստի սղութիւնը հասած է այնպիսի մակարդակի մը, որ ան անկարող եղած է գոհացնելու մինչեւ իսկ իր ամէնէն տարրական կարիքները, Այս իրողութեան շօշափելի օրինակ մը՝ բնակչութեան 53%-ը տարեկան միայն մէկ անգամ միս կ'ուտէ (2): Արեւելեան ու հարաւ – արեւելեան շրջաններու ժողովուրդի կացութիւնը ըմբռնելու համար վերոյիշեալ դժուարութիւնները պէտք է բազմապատկել քանի մը անգամով:

Ծիշդ այս պայմաններուն տակ էր որ 1960-ական թուականներուն զարգացաւ ու սկսաւ սուր բնոյթ ստանալ Թուրք եւ փոքրամասնութիւններու պատկանող բանուորներու եւ հողագործներու պայքարը: Գործադուլներն ու ցոյցերը կը բազմանան պահանջելու համար կեանքի ամէնէն տարրական պահանջներու ապահովումը: Սակայն ինչպէս պիտի ըսէր Թուրքիոյ Աշխատաւորական Կուսակցութեան նախագահուհի Տիկին Պորան՝ «Մեծ քաղքենիութիւնը եւ աշխարհակալական շրջանակները այլեւս անկարող են այս համակարգի պահպանումը շարունակել ժողովրդավարական պայմաններու տակ: Երբ գործաւորները այլեւս անկարող կը հանդիսանան գոհացնելու իրենց տարրական կարիքները՝ անոնք «վտանգաւոր» կը դառնան: Գոյութիւն ունեցող չնչին ժողովրդավարութիւնն իսկ կը դառնայ չափազանց» (3): Այլ խօսքով Թրքական քաղքենի դասակարգը իր այս վիճակին մէջ չէր կրնար հանդուրժել արեւմտեան դրամատիրական երկիրներու տակաւին շնորհած քաղքենիական ժողովրդավարութեան, զոր Էճէվիտ կը խոստանար իր ընտրական ճառերուն մէջ: Արեւմտեան մենաշնորհները մինչեւ այսօր յաջողած են, շնորհիւ օտար ժողովուրդներու շահագործումին, իրենց ժողովուրդներուն շնորհել տնտեսական որոշ բարեկեցիկ վիճակ մը: Անոնք կրնան իրենց ժողովուրդներու շահագործումը շարունակել որոշ ժողովրդավար վարչակարգի մը շրջագիծէն ներս. սակայն անոնք ալ, երբ երրորդ աշխարհի ժողովուրդներու տնտեսական ու քաղաքական ազատագրումներուն պատճառով ստիպուած ըլլան աւելի մեծ տարողութեամբ շահագործել իրենց սեփական ժողովուրդները, նոյնպէս պիտի դիմեն ոստիկանական ու բիրտ միջոցներու՝ ճզմելու համար պահանջատիրական պայքարները, որքան ալ որ ժողովրդավարական բնոյթ ունենան անոնք: Ի դէպ, նման հաւանականութեան մը նշոյլները արդէն կարելի է տեսնել այս երկիրներու մէջ:

Թուրք մենաշնորհային ու փինանսական դրամատիրութիւնը, ժողովրդային անխուսափելի շարժումին դէմ զօրակոչի ենթարկած էր երկու զէնքեր. մին բանակը, իսկ միւսը՝ ֆաշական կազմակերպութիւնները (4), որոնք շղթայազերծած են ահաբեկչական արշաւ մը ընդդէմ ազգային ու յառաջդիմական բանուորներու, գիւղացիներու եւ մտաւորականներու: Այս ուղղութեամբ, Թուրք գրող Ռ· Եիւրիւքօղլու 1979-ին կ'ըսէր· «Թուրքիոյ քաղքենիութիւնը անհրաժեշտ միջոցները չունի «ազատութիւններ» շնորհելու: Այս տնտեսական ու ընկերային կառոյցը նաեւ աղբիւրն է Թուրքիոյ այսօրուան ֆաշականութեան վտանգին: Դէպի ֆաշականութիւնն այս տենչը կառուցային է» (5): Մէկ կողմէ Էճէվիտի կուսակցութեան աստիճանական տկարացումն ու մեծ դրամատիրութեան կողմէ անոր որոշ չափով լքումը եւ միւս կողմէ ԱԿ-ի ու ԱՇԿ-ի զօրացումը այս իրողութեան այլ փաստերն էին: Ուրեմն այս «կառուցային» փոփոխութիւնը այնքան ալ անակնկալ եւ աննախատեսելի բան մը չէր: Արդարեւ, միջազգային աշխարհակալական շրջանակները այս գծով մտահոգ էին եւ մօտէն կը հետաքրքրուէին Թուրքիոյ զարգացումներով, մանաւանդ անոր ռազմավարական կարեւորութեան պատճառով: Զմոռնանք որ Թուրքիա անդամ է ՕԹԱՆ-ի եւ սահմանակից՝ Խորհրդային Միութեան, Իրանի, Իրաքի, Սուրիոյ, Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի, եւ կը տիրապետէ Կիպրոսի 40% տարածութեան: Ծիշդ այս պատճառով արեւմտեան դրամատիրութիւնը վերջին տարիներուն չտապեց օգնութեան հասնիլ Թուրքիոյ՝ շնորհելով միլիոնաւոր տոլարի փոխատուութիւններ եւ նուէրներ: Այս ուղղութեամբ շատ ուշագրաւ է «Նիւ Եորք Թայմզ» թերթի ակնարկած Փենթակոնի գաղտնի մէկ ուսումնասիրութիւնը, որ կը պահանջէ որ, «Ամերիկա վերստին սկսի Թուրքիոյ հետ վարուիլ որպէս դաշնակից մը, քանի որ մեր թշնամիին աւանդական թշնամին մեր ընկերն է»: Ան կ'աւելցնէ «Թուրքիան կրնայ (Ամերիկայի) տրամադրել օդային խարիսխներ՝ որոնք, Իրանի հիւսիսը, Թաքթիք գործողութեան մը համար կարեւոր կըրնան ըլլալ»: Տեղեկագրութիւնը կը շեշտէ թէ «Թուրքիան օգնութեան պէտք ունի հիմա»···: (Հերըլտ Թրիպիւն, 1980, Փետրուար 15):

Սակայն այս եւ նման օժանդակութիւններ ժամանակաւոր ազդեցութիւններ ունեցած են միայն եւ երբեք չեն կրցած ու չեն կրնար լուծել Թուրքիոյ տագնապները, այլ պարզապէս կ'երկարաձգէին Թուրք քաղաքական իշխանութիւններու եւ քաղքենի դասակարգին գոյատեւումը:

Այս պայմաններուն տակ հաւանական երկու կարելիութիւններ կային. յեղափոխութիւն կամ բռնատիրութիւն: Արդէն յեղափոխական կացութիւն մը գոյութիւն ունէր եւ յեղափոխութեան մը առարկայական պայմանները հասունցած էին, սակայն ենթակայական պայմանները՝ տակաւին ոչ: Ձախակողմեան կուսակցութիւնները շատ տկար էին ու չէին համապատասխաներ տուեալ կացութեան պահանջած պատասխանատուութեանց. արհեստակցական միութիւններ նոյնպէս: Գոյութիւն ունեցող ծայրայեղ ձախ ու յեղափոխական խմբաւորումներ ու կազմակերպութիւններ ընդհանրապէս իրարմէ անջատ գործունէութիւն մը ունէին ու կղզիացած զանգուածներէն. բացի կարգ մը գաւառներու եւ հիւղաւաններու մէջ ուր իրենց սահմանափակ եւ սակայն աչքառու յաջողութիւնները վերջ գտած էին ոստիկանութեան ու բանակի բիրտ միջամտութիւններու շնորհիւ: Կրօնական յեղափոխութեան մը (Իրանի նման) կարելիութիւններն ալ շատ չնչին էին յատկապէս Քէմալականութեան կողմէ կրօնական հեղինակութեան նսեմացումին պատճառով. հետեւաբար երկրորդ կարելիութիւնը՝ բռնատիրութիւնն էր, որ աւելի առաջ իրականանալու նշաններ ցոյց կուտար:

(Շար· 11)

(1) «Տը Ֆայնէնշըլ Թայմզ», 1978 Նոյ· 13, էջ 20:

(2) Ռըվիւ տը լա Թէօֆ – ԵՏ», թիւ 1, էջ 49:

(3) Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք, 1980 Յունուար, էջ 17:

(4) 1980 Ապրիլին, Թուրքիոյ ներքին նախարարը ԱՇԿ-ի ղեկավարներուն զէնք կրելու իրաւունք կուտայ: Ան 1979 Դեկտեմբերին, այս փաշական կուսակցութեան ղեկավարներուն «յատուկ պաշտպանութիւն» ապահովող միջոցներու դիմած է (Պիւլթէն տը Թիւրքի, 1980 Ապրիլ 18, թիւ 25, էջ 4):

(5) Ռ· Եիւրիւքօղլու, Թըրքի – Ուէյք լինք աֆ Իմփիրիալիզմ», հրատ· «Իշչի–ենին Սէսի»ի, էջ 48:

ԱՐԱԲ ԱՄԻՐԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ՄԻՏՔԵՐՈՒ ՏԱՐԱԾՈՒՄ

Պատմութիւնը սա ձեւով կը սկսի: Քսան տարի առաջ ոչինչ կար Ապու Տհապի մէջ: Գիւղ մըն էր, քանի մը հազար խեղճ ու կրակ բնակիչներով: Ամէն կողմ ցեխէ կառուցուած տնակներ: Միակ հարստութիւնը ուղտն էր: Մարգարիտ կը հաւաքէին ծովուն մէջ սուզուելով: Ապա՝ երեւան ելաւ քարիւղը: Եւ անով երեւան ելան նաեւ հարցերը: Դրամը կը հոսէր, ո՞ւր ծախսել. ահա խնդիրը:

Տասը տարիներ անցան եւ միայն այդ ժամանակ շէյխերը յաջողեցան օրուան հրատապ հարցերը լուծել արեւմուտքցիներուն օգնութեամբ: Գնեցին ապարանքներ Լոնտոն, ագարակներ Աւստրալիա, հիմնեցին օդակայաններ եւ պանդոկներ, ինչպէս նաեւ նաւահանգիստներ իրենց հողերուն վրայ: Միլիառներ տուին, իբրեւ օժանդակութիւն: Երիտասարդներ մեկնեցան օտար երկիրներ՝ ուսանելու:

Դրամը կը հոսի շարունակ: Անցեալ տարի, Արաբ Միացեալ Ամիրայութիւնները ներկայացնող եօթը երկիրներ 15 միլիառ տոլարի եկամուտ ապահովեցին: Պատկերը խօսուն դարձնելու համար կը բաւէ յիշեցնել, թէ 1977 Դեկտեմբերի վիճակագրութեամբ՝ շրջանի բնակչութեան թիւն էր 862·000: Ուրեմն, անցեալ տարուան մուտքը եթէ բաժնուի իւրաքանչիւր բնակիչ աւելի քան 90·000 տոլար շահաբաժին կ'ապահովէ:

Միւս կողմէ, սակայն, առաջին անգամն ըլլալով, սերունդներու «անջատում» մը ի յայտ կու գայ: Հայրեր, որոնց յիշողութիւնը կ'երթայ երբեմնի ուղտերուն հօտերուն վրայ: Նորեր, որոնք կը մտածեն նորութիւններու մասին: Հին սերունդի անդամ մը կ'ըսէ·– Նորահասները բնականոն կը գտնեն միլիոնատէր ըլլալը· չեն մտածեր անցեալի աղքատութեան, թշուառութեան մասին: Անոնք պարզապէս չփացածներ են: Շատեր իրենց ժամանակը կը վատնեն ըմպելարաններու մէջ: Ուրիշներ՝ վաբորդներով մերսէտեսներ կ'օգտագործեն: Սակայն, հիներուն համար ամէնէն վտանգաւոր երեւոյթը մտայնութեանց փոփոխութիւնն է, նորերուն մօտ: Անոնք կ'ուզեն աւանդական միտքերը բարեփոխել՝ նոր արմատական գաղափարներ ներմուծելով:

Արեւմուտք ուսանած երիտասարդ պաշտօնատարները Ազմինա – ալ – Արապիա շաբաթաթերթը կը կարդան: Արեւմտեան իմաստով այնքան ալ արմատական միտքեր չի տարածեր շաբաթաթերթը, սակայն Ծոցի երկիրներուն համար եղածն ալ մտահոգիչ է: Վերջին թիւերէն մէկուն մէջ գրուած էր. – Իշխանի մը օրինականութիւնը ժողովուրդով կը հաստատուի. իշխանը պէտք է ժողովուրդին ծառայէ:

Շէյխ Զայէտ իպն ալ – Նահայեան, Ապու Տհապիի իշխանը եւ եօթը ամիրայութիւններու Դաշնակցութեան նախագահը, մաքրագործումներու ձեռնարկեց միակ համալսարանին մէջ, Ալ Այն ովասիսին մէջ: «Ազատախոհ միտքերը շատ տարածուած էին հոն»: Ահա իշխանին առարկութիւնը:

Ոմանց համար զարմանալի կրնայ նըկատուիլ, թէ ի՞նչ դժգոհութիւն կրնայ տիրել շրջանի մը մէջ, որ շնորհիւ իր քարիւղի հարստութեան, իւրաքանչիւր քաղաքացիին կ'ապահովէ աշխատանք,

ձրի ուսում եւ առողջապահական խը – նամք. առաւել՝ չահարաժին քարիւղի եկամուտէն:

Ամիրաները կամ էմիրները մենատէ – րեր են: Դրամը առաւել եւս ամրապըն – դած է իրենց իշխանութիւնը: Դեռ մին – չեւ այսօր, յստակ կերպով զատորոշում մը կարելի չէ կատարել Պետական հա – րստութեան եւ այս ու այն շէյխին անձնական դրամապլուխին միջեւ: Դեռ կը տիրէ այսպէս ըսուած «անապատի ժողովրդավարութիւնը», իբրեւ դրու – թիւն: Մէճլիսները կը բանին եւ սկըզ – բունքով ամէն մարդ իրաւունք ունի իր ցաւերն ու հարցերը ներկայացնելու ուղ – ղակի շէյխին:

Բաւարա՞ր է այսքանը նորերուն հա – մար: Շատեր են, որ ո՛չ կ՚ըսեն: Կ՚ա – ռաջարկեն հակակշիռի մը հաստատումը, սահմանադրական օրէնսգիրքով, իշխա – նաւորներուն վրայ, յատկապէս առնչ. նիւթական գործառնութիւններուն, ծախ – քերուն կապակցութեամբ: Շռայլ մըս – խումներուն համար:

Եւ դեռ կարեւոր հարց մըն ալ կայ: Ամիրայութեանց բնակչութեան 85 տո – կոսը օտար աշխատաւորներէ կազմուած է. – Հնդիկներ, Փաքիստանցիներ, արաբ ազգաց երկիրներէ ժամանածներ, ինչ – պէս Եմէն: Ասոնք ոչ մէկ իրաւասու – թիւն ունին եւ նորերն իսկ զանոնք կ՚ան – տեսեն:

Այլ կէտ մը: Արեւմտեան դաստիարա – կութիւն ստացած երիտասարդներուն կարծիքով, սխալ քաղաքականութիւն մըն է, որ գործադրութեան դրուած է: Ինչո՞ւ կ՚ըսեն անոնք, հսկայական գու – մարներ ծախսելով անապատներուն մէջ բանջարեղէնի անտեսութիւններ կը հաս – տատուին, երբ ներածումը քառապատիկ աժան է: Ինչո՞ւ հիմնել օդակայաններ, երբ շրջագօտիին մէջ մէկն իսկ լիովին բաւարար կը նկատուի: Ասոնք դէմ են այսպէս ըսած ցուցադրութեան, ցայ – տուն պերճանքին, աւելորդ շռայլու – թեան:

– Հարիւրաւոր քիլոմեթրներ հաշուող երթուղի մը շինուած է մինչեւ Ալ Այն ովասիսը, Համալսարանը: Շէյխ Զայէտ (՞)ամբու երկու եզրերուն ծառեր տնկել տուած է, անապատին մէջ: Եւ ամէն (՞)տուն Փաքիստանցի մը ունի, որպէսզի ()րէ: Ասիկա ձեւով մը կը պատկերացնէ ()ւ երկրին այժմու վիճակը:

Հինի եւ Նորի պայքարը ներկայիս տա – ()թակարծութեանց սահմաններուն մէջ կը ()այ: Հարցն այն է, թէ մինչեւ ե՞րբ:

Հինները յայտնաբերեցին քարիւղը: Ա – ()որ յաջորդած առաջին սերունդը առա – ()ել չափով օգտուեցաւ: Երկրորդ սե – ()րունդը քիչ մը նուազ կերպով: Յաջոր – ()ող տարիներուն երրորդ եւ չորրորդ ()երունդներն են, որ հրապարակը պիտի ()րաւեն: Չեն կրնար գոհանալ Մէճլիս – ()երով, այսինքն՝ «անապատի ժողովըր – դավարութեամբ»:

Թ. Ա. Թ.

ՖՐԱՆՍԱ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՏՐԱՄԱԹԻՔԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԸ

Տասնըհինգ տարի է անցած, թէեւ կը թուի թէ երէկ էր, երբ պիպլիական Ա – րարատէն ոչ հեռու, Սովետական Հա – յաստանի քաղաքամայր Երեւանի մէջ իր գործունէութիւնն սկսաւ մեր Թատ – րոնը: Բեմարուեստի նոր օճախը կարճ ժամանակուայ մէջ աճեցաւ ու զարգա – ցաւ շնորհիւ իր անփոխարինելի գեղարուես – տական ղեկավարին, սովետական բե – մադրութեան ականաւոր վարպետ, ՍՍՀՄ ժողովրդական արտիստ Հրաչեայ Ղափլանեանի ներդրած ստեղծագործա – կան ու կազմակերպչական ջանքերուն:

Նորաստեղծ Թատրոնի ծնունդը, անոր առաջին քայլերը խանդավառութեամբ ընդունեցին սովետական մշակոյթի բազ – մաթիւ հանրաճանաչ դէմքեր, ինչպէս Մ. Սարեանը, Վ. Փափազեանը, Ռ. Սի – մոնովը, Ն. Ակիմովը, եւլն., ինչպէս նաեւ թատերական լայն հասարակայ – նութիւնը:

Ոգեւորուած ու թեւաւորուած նման ուշադրութենէ եւ հոգատարութենէ, մեր թատրոնը համարձակօրէն, բազմափորձ լուղորդի յանդգնութեամբ, նետուեցաւ ստեղծագործական տարերքի փոթորկոտ ալիքներուն մէջ, իր խաղացանկով եւ դերասաններով, նուաճելու համար հան – դիսականին, հնարաւորութիւն ունենա – լու համար ծաւալել իր գործունէութիւ – նը ամուր հիմերու վրայ: Եւ պէտք է ըսել որ կարճ ժամանակուայ մէջ Տրամա – թիքական Թատրոնը կարողացաւ հասնիլ ամէնուն:

Երիտասարդ սերունդի գեղագիտական դաստիարակութեան համար ինքնու – րոյն ժամանակակից թատերգութեան ըն – տեղծումը, հայ, ռուս, արեւմտաեւրո – պական դասականներ Յ. Պարոնեանի, Ե. Օտեանի, Յ. Թումանեանի, Ա. Օստրո – վըսկիի, Ա. Չեխովի, ինչպէս նաեւ այլ ժողովուրդներու թատերագիրներու յա – ջող բեմադրութիւնները, Երեւանի Տը – րամաթիկական Թատրոնին լայն ճանա – չում բերին Հայաստանի եւ Սովետական Միութեան զանազան քաղաքներուն մէջ ուր հիւրախաղեր ունեցաւ ինչպէս Մոս – կուա, Թիֆլիս, Պաքու, Քիէվ, Դոնի Ռոստով եւլն.: Իսկ այժմ Թատրոնը կը մեկնի Ֆրանսա Յունիս 5–ին:

Առանձնապէս կ՚ուզեմ նշել Շէյքսփիրի «Րիչար երրորդ»ի բեմադրութիւնը Հը – րաչեայ Ղափլանեանի կողմէ որն իր արժանաւոր տեղը գրաւեց սովետական շէյքսփիրապատումի մէջ: Մեր գեղար – ուեստական ղեկավարի ամէնօրեայ ջան – քերով Թատրոնը համարձակօրէն բեմ կը բարձրացնէ տարբեր դարաշրջաններու եւ տեսակներու թատերախաղեր, որոնք նպատակ ունին երիտասարդ սերունդը դաստիարակելու հայրենասիրութեան, խաղաղասիրութեան ոգիով:

Խօսելով մեր Թատրոնի խաղացանկի մասին առանձնապէս կ՚ուզեմ նշել մեր ստեղծագործական կոլեկտիվի հակումը ֆրանսական թատերգութեան լաւագոյն ստեղծագործութիւններու հանդէպ: Տը – րամաթիկականը ընդամէնը հինգ տարի էր բոլորած, երբ մեր բեմի վրայ, 1971-ին երեւաց Ժ. Անույի «Մետիան»: Բայց հայ հանդիսականներու եւ դերա – սաններու ծանօթութիւնը նշանաւոր Ֆը – րանսացի թատերգուներու հետ «Մե – տիա»ով չսահմանափակուեցաւ: Անոր յաջորդեց «Առանց Ծանրոցի Ճանապար – հորդը», իսկ շուտով բեմի վրայ կ՚երե – ւան «Արտոյտը» եւ «Թորեադորներու Վալսը»:

Տասնըհինգ տարի առաջ, երբ մեր բե – մարուեստի օճախը դեռ կը կոչուէր Թատրոն – Սթիւտիօ, ամբողջ թատերա – խումբէն հանդիսականները կը ճանչնա – յին միայն վաստակաւոր արտիստներ Է. Վարդանեանին եւ Ի. Ղարիբեանին: Բայց այժմ անոնց անուններու կողքին, ստեղ – ծագործական նուաճումներու համար ՀՍՍՀ ժողովրդական արտիստներու կոչ – ման են արժանացած նաեւ Գ. Մանուկ – եանը, ու Լ. Թուխիկեանը եւ ՀՍՍՀ Վաստակաւոր արտիստի կոչման՝ Վ. Գէորգեանը, Ռ. Քոթանճեանը, Կ. Երից – եանը եւ Վ. Մըրեանը: Դերասաններու հետ միասին ստեղծագործաբար աճե – ցան նաեւ երիտասարդ բեմադրիչներ Ա. Խանդիկեանը եւ Ա. Յովհաննէսեանը ո – րոնք հանդէս են եկած շարք մը հետա – քըրքիր ներկայացումներով:

Մեր Թատրոնը տակաւին շատ երիտա – սարդ է: Բայց մենք առաջ կ՚ընթանանք խանդավառութեամբ եւ ապագայի հան – դէպ հաւատքով: Մեր ժողովուրդի գե – ղարուեստական պահանջները բաւարա – րելու համար Թատրոնի կոլեկտիվը կը ձգտի ստեղծագործական ինքնակատա – րելագործման, մշտապէս գտնուելով յա – ւերժական որոնումներու մէջ:

Դէպի Ֆրանսայի հիւրընկալ հողը մեկ – նող մեր թատերախումբի բոլոր անդամ – ները քաջ կը գիտակցին, որ այս հիա – նալի, շատերուս համար նաեւ երանելի առիթի համար պարտական ենք Ֆրան – սայի հիւրընկալ ժողովուրդին, Ֆրան – սայի Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմնի բոլոր անդամներուն: Եւ բոլոր անոնց որոնք նախատեսած եւ կազմա – կերպած են այս հանդիպումը: Խորին շնորհակալութիւն բոլորին:

Բոլոր սրտով կը շնորհաւորենք Ֆրան – սայի Հայ Կարմիր Խաչի 60–ամեակը եւ կը ցանկանք որ ան ծառայէ միայն խա – ղաղութեան ուժերուն:

ԵՐԵՒԱՆԻ
ՏՐԱՄԱԹԻԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻ ՏՆՕՐԷՆ
ԱԼԲԵՐՏ ԱՍԼԱՄԱԶԵԱՆ

Ցուցահանդէս, Զրոյց - Հանդիպում Փարիզի մէջ

Ապրիլ 25–ի երեկոյեան ժամը 18·30–ին Ածէճաի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Ո. Ե. Մ.ի 3–րդ զրոյց – հանդի – պումն ու առաջին ցուցահանդէսը:

Հ. Ո. Ե. Մ. իր եռամսեայ գոյու – թեան ընթացքին յաջողեցաւ Փարիզի հայկ. գաղութի երիտասարդութենէն կարեւոր մաս մը իր շուրջ համախմբել շնորհիւ իր կազմակերպած ձեռնարկնե – րուն, որոնց ընթացքին առիթը կը տըր – ւէր ոեւէ անձի ազատօրէն յայտնելու իր տեսակէտը առհասարակ Հայութիւնը յուզող հարցերու առնչութեամբ:

Վերջապէս նման առողջ մթնոլորտի մը բացակայութեան, ուր զանազան տեսա – կէտներ ունեցողներ գային եւ փոխա – դարձ յարգանքով ու համերաշխ մթնո – լորտի մէջ զրուցէին, տեւական հրամա – յականին արդիւնքն էր, Հ. Ո. Ե. Մ.ի ծնունդը:

Ժամը 18·30–էն իսկ սրահին դռները բաց էին հանդիսատեսներուն առջեւ: բազմաթիւ հայ երիտասարդներ եկած էին տեսնելու ու մասնակից ըլլալու Միութեանս կողմէ կազմակերպուած ցուցահանդէսին ու զրոյց – հանդիպու – մին:

Մուտքին տեղաւորուած էր սեղան մը, որուն վրայ կը գտնէինք նոր հոսանքի պատկանող այլազան պարբերաթերթեր, գիրքեր եւ ազդեր: Մինչ սրահին պա – տերը պատկերազարդուած էին հայկա – կան նկարներով, հոն կը տեսնէինք ամ – փոփ ձեւով մօտ մէկ դարու շրջանը ներկայացնող պատմութիւնը իր ընկե – րային, քաղաքական եւ մշակութային երեսներով: Սկսելով նախկին ֆետայա – կան շրջանէն հասնելով մեծ Եղեռնը, ա – պա Խորհ. Հայաստան իր բացատրական քարտէսներով եւ Սփիւռքի մօտ 60 տար – ուան ընթացքին հայապահպանումի ան – ուան տակ տարուած ապաքաղաքակա – նացումը մարմնաւորող աշխատանքնե – րէն լուսանկարներ եւ քաղուածքներ: Վերջապէս հասնելով նոր հանգրուանին, իմա՝ 1965–էն աղդին, լոյս տեսած նոր շարժումներու կողմէ ազդերն ու թերթե – րը:

Այստեղ պէտք է ըսել, որ այս համեստ ցուցահանդէսը հակառակ իր թերու – թիւններուն ունէր եզակի բնոյթ մը. ժամանակագրականօրէն ներկայացուած պատկերներուն մէջ, յատկապէս նախկին շրջանի պարագային, կը գտնուէին ա – ռանց խտրութեան, զանազան հայ կազ – մակերպութեանց ֆետայիներու նկար – ներէն:

Ժամը 19·30ին կը սկսէր զրոյց – հան – դիպումը: Օրուան նախագահի ողջոյնի խօսքէն ետք Միութեանս կողմէ կրկնակ լեզուներով (հայ. – ֆրանս) կարդաց – ուեցաւ վերջին շրջանը ներկայացնող վերլուծական բնագիր մը, որուն մէջ կը ներկայացուէին վերջին տարիներուն տեղի ունեցած նոր խմորումները հայ երիտասարդութեան շարքերուն մէջ, նոր շարժումներու ծնունդն ու զինեալ պայ – քարին դերը:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ օրուան հիւր՝ «Հայկական Ազատագրում» կազմակեր – պութենէն ներկայացուցիչի մը, որ իր կարգին խօսեցաւ ներկայ հանգրուանի զինեալ պայքարի անհրաժեշտութեան շուրջ ու իր կազմակերպութեան խաղա – ցած դերին մասին:

Այս ընթերցումներէն ետք սկսան եր – կախօսութիւնները: Հեռու որեւէ կաշ – կանդումի մթնոլորտէ յայտնուեցան զա – նազան տեսակէտներ, ինչպէս նաեւ պար – զուեցան բազմաթիւ աղօտ մնացած հար – ցեր:

Աւելի քան չորս ժամ տեւող ձեռնար – կը, որուն ներկայ էին շուրջ 80 հոգի, վերջ կը գտնէր ժամը 22·40–ին:

Հ. Ո. Ե. Մ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Ապառաժներուն մէջ ցրուած կիները բանջար քաղելով հետզհետէ իրարու մօտ կը հաւաքուէին, երբ նկատեցին որ Սըռ – ման չկար:

– Աղջի, ո՞ւր մնաց Սռման, – կը հար – ցնէր կին մը:

– Մէկտեղ վար իջանք: Ինծ ըսաւ, որ հովտի կողմը թըրթիկ շատ կայ: Ին քա – րերուն ետեւ անցաւ: Սռմայի բանը ո՞վ գիտէ, – ըսաւ ուրիշ կին մը, որ կար – ծես լեզուին տակ բան մը ունէր ըսելիք, բայց լռեց:

– Աղջի Սռմա՜, – ձայն ձգեց կիներէն մէկը:

Ձայն – ձուն չկար:

– Աղջի, ո՞ւր կորսուեցաւ էս կինը: Որ երթանք, Եզոյին ի՞նչ ճուղապ պիտի տանք, – ըսաւ կին մը, որ կարծես բան մը կռահած էր եւ ուզեց նորբ կատակ մը ընել:

– Եզոյին շատ ալ հոգը չէ, Մարիամ: Սռման որ կորսուի, Եզօն պէլքի մուժտա տայ: Էդ մարդուն քաշածները մինակ Աստուած գիտէ: Սռման լերան վրայ կ՚ը – սես լեզու մ՚ըլ փոխ է առեր: Լսեցի՞ք էս առաւօտ. չի ըլ ամչնար, ամուսնին վրայ էնպէս կը պոռայ, որ գեղ մը գե – ղով խմանան:

– Քա, աղջի, մէկը գիտես՝ երկուքը չես գիտեր: Ես ըլ ըլլամ՝ էդ Եզօն էրէկ տէյլի խապուլ չեմ ըներ: Սռման նորէն ադամորդու գաւակ է, որ էդ քցախի քիւփը էրէկ ըրեր՝ քովը կը պառկի: Սը – ման Եզոյի իւյլըխ կի՞ն էր: Ին տուն – ները տղուն մայրն հաւաս ըրին եւ լուսաւ – պէս աղջիկը էդ չոլին տունին: Էրէկ ը – սածդ չուստ թող ըլլի՝ փուշտ թող ըլլի, – ըսաւ Տեփոյենց Սուլթանը:

– Սուլթան, մենք ըլ գլխաւորի տէր ենք: Օր մը օրանց ձայներնիս մարդ լը – սած չէ: Անցեալ տարի մեր մարդը կա – լին մէջ երկումատնին գլխիս նետեց, քիչ մնաց աչքերս վար գար: Հէլպէթ, գըլ – խաւոր է. որո՞ւ ինչ ըսենք՝ կը սիրէ ալ, կը ծեծէ ալ:

– Էրէկ ըսածդ էդպէս ըլլալու է, Մա – րան, – ըսաւ Սուլթան. – Սռմայի ձէնը ո՞վ լսած էր: Ճիշդ է, պոռպռան է՝ ամա նամուսով հարս է: Ձիաւորը ձիէն վար առնող աղուոր հարս է Սռման: Մինչեւ էսօրս օր մը օրանց բան մը լսած չենք:

Այսպէս խօսելով կիները Պզկան քա – րերէն վեր կ՚ելլէին:

Սռման փնտռող կինը դէպի կիներուն կողմը շտկուեցաւ:

Սռման չկար: Կիները տեղն տեղն ձայն կը ձգէին:

– Աղջի, Սռմա՜...

(Շար. 314)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅՐԵՆԻ ՂՕՂԱՆՋՆԵՐ
Երկեր – Ա. Գիրք
Գրեց՝ ԳՐ. ԳՈՐԵԱՆ
Փարիզ 1981

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ԼԻՈՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՏԷՍԻՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, 16 *Մայիս*, *ժամը* 20·30–*ին*

Հոգեւոր Երաժշտութեան Համերգ

Մասնակցութեամբ՝
– *Լիոնի երգչախումբին* (85 *անդամներ*)
Մենակատարներ՝
ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ – ՍԱԺ (Սոբ-րանօ), ՖՐԷՏ ՊԷՆՑ (Թէնոր), ՊԷՌՆԱՐ Ռըշատէն (Պաս):
– *Ռոմանի Գործիական Նուագախումբին ղեկավարութեամբ՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱ-ՆՈՍԵԱՆԻ*:
Յայտագիր՝
Ա. բաժին *Թէլէման – Շուպէրթ*
Բ. բաժին *Կոմիտաս – Եկմալեան*
EGLISE ST. NOM DE JESUS
91, Rue Tête d'Or — Lyon 6e
— Prix des places: 50 F. —
Billets en vente:
- FNAC; 60 Rue de la République, 69002 - LYON
- Maison de la Culture Arménienne de Décines
- Eglise Arménienne de Lyon; 40, Rue d'Arménie, 69003 - LYON
- Suzanne Couture; 28, Rue Beauregard, 69006 - LYON
- Tailleur Edouard; 20, Rue Vauban, 69006 - LYON
- K R I K; 11, Avenue Henri Barbusse, 69100 - VILLEURBANE
- Mr. Tcheumlekdjian; 47, Rue Lieutenant - Général Chabert, 69400 - Villefranche / Saône.
- Massis Shoes; 15 Bd. de la Libération, 26100 - ROMANS

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
KERMESSE

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Շաբաթ, 16 Մայիս,
կէսօրէ ետք, ժամը 3 – 9
Կիրակի, 17 Մայիս,
առաւօտեան ժամը 11–էն կէսօրէ ետք 17
Եկեղեցւոյ սրահին մէջ
40, *RUE D'ARMENIE*
կազմակերպութեամբ՝
« *ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ* »
ի նպաստ՝ իր բարենպատակ եւ մշա-կութային ձեռնարկներուն:
– *Բազմաթիւ* Սթանտներ,
– *Ինչպէս նաեւ՝ հայկ. ճոխ «Պիւֆէ» մը*
«*ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ*» *կը մօտենայ*
վերապահեցէք ձեր գնումները
Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան
« ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ » ին

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Պանեէօ–Քաշանի Հայկ. Դպրոցի հան-դէսը՝ Մայիս 17, *կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը* 15·30–*ին, Պանեէօ – Քաշանի*
SALLE DES FETES
Rue Charles Michels
Հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ Պանեէօյի Քաղաքա-պետ՝ Պր. ԱՆՐԻ ՌԱՎԷՐԱՑ–ի:
Կը ցուցադրուի՝ «ՆԱՀԱՊԵՏ» ֆիլմը:
Գունաւոր, հայախօս ու շատ յուզիչ:
Գեղարուեստական բաժնին իրենց յօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝
երգիչ Պետրոս Պետիկեան, *թառի* Մը-կըրտիչ Ֆէրամեան *ընկերակցութեամբ*:
Երգչուհի՝ Պէթի Ֆէրմանեան, *ընկերակ-ցութեամբ դաշնակով՝* Անի Տաֆէսեանի:
Երգ, Արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ: – Պիւֆէ, հաճելի անակնկալներ:
– *Մուտք* 20 Ֆ. –

INAUGURATION DE LA «PLACE D'ARMENIE»

« ROND POINT CELLOPHANE »
Samedi, 16 Mai, à 17 h.
à St. Maurice de Beynost
Avec la participation des autorités civiles et religieuses.
— Un vin d'honneur au centre Médico-Social (à côté de l'Eglise) suivra la cérémonie.
— Une Exposition organisée par le « NOR-SEROUND » (Jeunesse Arménienne) se tiendra Samedi et Dimanche, également au Centre Médico-Social.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ
ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 30, ժամը ճիշդ 21–ին
Իսի–լէ–Մուլինոյի Քաղաքապետարանի Սրահը
Մասնակցութեամբ՝ – *ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ*
– *«ՆԱՒԱՍԱՐԴ» Պարախումբի* – *ԱՆՐԻ ԹԱՇԱՆԻ*

SOIREE ARTISTIQUE

AU PROFIT DU COLLEGE TEBROTZASSERE
SAMEDI, 30 MAI, à 21 h. précises
Avec: ∅ MARTEN YORGANTZ
∅ HENRI TACHAN
∅ l'Ensemble Folklorique «NAVASSART»
Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson, Issy - les - Moulineaux (M° Mairie d'Issy)
— Vente des billets:
— Collège TEBROTZASSERE, 1, Bd. du Nord, Le Raincy
— Librairie PALOUYAN: 9, Rue de Trévise, Paris 9°
— M. KEHYAYAN; 124, Ave. Henri Barbusse, Clamart
— Station «SHELL»; Quai J.Baptiste Clement, Alfortville
— «MOBIL Self-Service»; 34, *Ave.de Rosny*, Villemomble
— «MARIEES DE REVE»; 94, *Rue de Cléry*, Paris 2°

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
5–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ
Կիրակի, Մայիս 17, *ժամը* 13–*ին Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ*:
Կը նախագահէ՝ Պ. Սուրէն Ալեք-սանեան:
Գեղարուեստական բաժին, մասնակ-ցութեամբ «ԿԱՐՕՏ» Նուագախումբին
Ճաշագին՝ 75 Ֆ.:
Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, նա-խընտրելի է ապահովել սեղանները, հեռաձայնելով՝ Մշակոյթի Տունը.- 50· 15· 09 – *Շալճեան* 66· 18· 80 - *Միլտոնեան՝* 90· 90· 10

—×—

5ème Anniversaire de la Fondation de
MAISON
DE LA CUITURE ARMENIENNE
DE MARSEILLE
Repas d'Anniversaire
Dimanche, 17 Mai, à 13 h.
Animation: Orchestre « GAROD »

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Լեւոն Գանարեան, իր մօրաքրոջ աղջկան՝ Հայկանոյշ Գալայճրօղլուի *(ծնեալ Տընկեան, Ակնցի) մահուան առ-թիւ Պոլիս, Սկիւտար, «Յառաջ»ի կը նուիրէ* 100 *Ֆ.*:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ժողովըր-դապետութիւնն ու Ս. Խաչ Ընկերակ-ցութիւնը մեծ ինքնաշարժով շրջապը-տոյտ մը կը կազմակերպեն, Համ-բարձման տօնին առթիւ, Մայիս 28–31 *դէպի Լուառի հովիտին վանքերը, ե-կեղեցիները, դղեակներն ու դաշտերը*:
St- Benoît-sur-Loire, Fong-ambault, Pithiviers, Germigny-des-Près Chambord, Cheverny
Երթեւեկի, պանդոկի, կերակուրի եւ ապահովագրութեան ծախք 900 *կամ* 1050 Ֆ. *ըստ մասնակցողներու թիւին*:
Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձա-նագրութեանց համար դիմել.–
Հեռ.– 278· 31· 93 — 208· 71· 79
կամ՝ 788· 25· 75

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ըզ-բօսապտոյտ դաշտահանդէսը Յունիս 21–*ին*:
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի անդամական ժողովը, Չորեքշաբթի, Մայիս 13, *ժամը* 20·30–*ին*:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ – Էթիէնի Հայ Ազգային Միու-թիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է, Զատոր Օհանճէսի *մահուան առթիւ հե-տեւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Մեքճեան* 500, *Տիկին Գրիգորեան* 100, *Պր. Յարութիւն Մեքճեան* 200, *Տիկին Մեքճեան Նազելի* 100, *Պր. Տավիտեան (Վալանս)* 100, *Պր. Մանիսաճեան* 200 *Ֆ.*:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

—o—

17 *Մայիս, կիրակի ժամը* 13–*ին՝ Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սը-րահը՝*
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e
Աւանդական հոգեհանգիստի պաշտօնը կը կատարուի առաւօտուն ժամը 11–*ին Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցիին մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ՝ հայրապե-տական պատուիրակ՝*
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Ճաշին կը նախագահէ. –
Իսի լէ Մուլինոյի փոխ քաղաքապետ՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան:
Սիրով եւ անխտիր կը հրաւիրուին բո-լոր փափաքողները:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին – Մուտք 90 *Ֆ.*:

UGAB - JEUNES OUVERTURES

SOIREE
«SAYAT - NOVA»
MENESTREL ARMENIEN
DU XVIIIème SIECLE
Vendredi, 22 Mai, à 20h30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e
—Diapoésie Musicale
— Chants, Poèmes et Musiques Traditionnelles
Avec la participation de:
* *l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien SAYAT NOVA*
* *Araxie KEMPETIAN*
* *Nil AGOPOFF*

Nombre de places limitées.
Réservetion: U.G.A.B. - 520. 03. 18
Participation aux frais:Membres 25 F.
Non Membres: 35 F.

Le Théâtre d'Art Dramatique d'EREVAN

AVEC SES 35 ACTRICES, ACTEURS, DANSEUSES, DANSEURS, REGISEURS ET TECHNICIENS
à l'occasion du 60eme anniversaire de la
CROIX ROUGE ARMENIENNE
présente
Sous la Présidence de: HENRI VERNEUIL
SAMEDI, 13 JUIN, A 20h.30
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ
(LE DENTISTE ORIENTAL) ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ (Արեւմտահայերէն)

—×—

DIMANCHE, 14 JUIN, A 14h.30
Sou la Présidence de: JEAN CARZOU
(de l'Académie des Beaux-Arts)
ՍԷՐ ԵՒ ԾԻԾԱՂ
(AMOUR ET RIRES) ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ (Արեւմտահայերէն)
Mise en scène:HRATCHIA KAPLANIAN (Artiste Emerite d'URSS)

MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint Victor, 75005 Paris — Métro: Maubert-Mutualité
Assurez vos billets... sont en vente..:
— PARIS; Ets. BAKERDJIAN: 35, Rue de Trévise - Tél.: 770.07.25
— PARIS; Librairie PALOUYAN: 9 Rue de Trévise - Tél.: 523.24.97
— Alfortville; Maison DANY: 10 bis, Rue Etienne Dolet - Tél.: 378.03.65
— Alfortville; CAPPADOCE: 67 bis, Quai Blanquai - Tél. 375.05.30
— Arnouville; Alim.NIGOGHOSSIAN 121 Av.Henri Barbusse-Tél.: 985.04.46
— Bois-Colombes; DJIZMEDJIAN: 31, Rue Paul Déroulède-Tél.: 781.09.72
— Clamart; SEVAN: 4, Rue Lazare Carnot - Tél.: 642.16.07
— Issy-les-Mlx.; Ets. SANOSSIAN, 109. Rue J.J.Rousseau-Tél.: 645.13.52
Réservation par téléphone:
— NAVASSARTIAN: 985. 36. 53 — SAGHATELIAN: 854. 35. 74

LE THEATRE D'ART DRAMATIQUE D'EREVAN
présente également à:

« LE DENTISTE ORIENTAL »
— Lyon: Salle Rameau; Samedi, 6 Juin, à 20h.45
— Nice: Théâtre du Vieux Nice; 7 Juin, à 20.45

« AMOUR ET RIRES »
— Nice: Casino Club; Lundi, 8 Juin, à 15h.30
— Valence: Salle des Fêtes; Mardi, 9 Juin, à 20h.30

Prix des places pour chaque séance: 40, 60, 80 *et* 100 *F.*

— Les Détails ultérieurement —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍ 13
MERCREDI 13 MAI 1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.906
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.906

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՊԱՍԵԼՈՎ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ԿԸ ԽՈՐԱՆԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ՇԻՐԱՔ - ԺԻՍՔԱՐ ՀԱՇՈՒԵՅԱՐԴԱՐ

—o—

Ըստ երեւոյթին, պարտութիւնը դաս [illegible] եւ փոխանակ շարքերը սեղմելու եւ մէկ ճակատով ներկայանալու երեսփոխանական ընտրութեանց, նախկին մեծամասնութիւնը չէ հրաժարած «իր աղտոտ [illegible]թերը լուալէ» եւ հրապարակաւ։ Ժիսքար որոշած է չքաշուիլ եւ նետուիլ երեսփոխանական ընտրապայքարի մէջ, գլուխն առնելով «կեդրոն» շարժումի մը, [illegible]յայտօրէն զգացնելու համար որ [illegible] միւսն է (իմա՝ Շիրաք)։ Նախքան, սակայն, իր յայտարարութիւնը — ուրի[illegible] միջոցաւ — Շիրաք կոչ մը ըրած էր, [illegible]պէսզի երեսփոխանական ընտրութեանց միայն մէկ թեկնածու ներկայաց[illegible] առաջին շրջանէն իսկ, բայց մօտիկ ը[illegible] պիտի չըլլայ եւ Ժան Լըքանիւէ ար[illegible]ն իսկ պատասխանեց թէ նման կար[illegible]գրութիւն կրնայ ըլլալ Բ. շրջանին համար։

Ուրեմն, այս Երկուշաբթի, Մայիս 11-ին, ամէն մարդ քիչ — շատ գործի [illegible]ած էր մինչ սակարանը «սեւ ժամեր» [illegible]րէր քանի գործողութիւն ընողներու մեծ մասը «Ժիսքարի յաղթանակը նախատեսելով խաղցած էր եւ ուրեմն ֆրան[illegible] կը սկսէր տատանիլ, Սենտիքալ Գըրաննեակը յաջորդ օրուան կը յետաձգէր ֆրանսական արժէքներու սակերու ճըշ[illegible]ումը այնքան մեծ էր ծախելու հրամանները։ Ոսկին ալ, անշուշտ կը բարձ[illegible]նար եւ հոս — հոն ալ՝ տոլարը։ Ասի[illegible] ամէնէն մեծ վտանգներէն մէկն է, որ կը սպառնայ նոր նախագահին։ Յաղթանակէն ետք՝ դժուարութիւնները կը դէզ[illegible]ին եւ ոչ ոք ալ շատ տրամադիր է, [illegible]սելով համայնավարներէն, Միթերանի գործը դիւրացնելու։

Նախկին մեծամասնութեան կողմը, ի[illegible]բարու յաջորդեցին յայտարարութիւնները։ Պառ յայտնեց թէ ներկայ եօթնամեակէն առաջ իսկ, իր եւ կառավարութեան հրաժարականը պիտի տայ, [illegible] նշանակուած նախագահին։ Խիստ ե[illegible]աւ անոնց համար որ «խաղցին» Ե. Հանրապետութեան ճակատագիրը։ Շեշտեց թէ այն պահուն երբ Ֆրանսայի [illegible]ութեան մէկ էջը կը դառնայ, կ'ուզէ յիշեցնել թէ ճշմարիտ տնտեսութիւն մը կայ, ընկերային ապահովութիւնը վերականգնած է, գնելու կարողութիւնը՝ պահպանուած, ոսկիի առատ պահեստ կայ։ [illegible]ծազրկութեան՝ վերջին 12 ամիսներու ընթացքին նուազ աճեցած է Ֆըրանսայի մէջ քան՝ այլուր։

Նոյն օրը, Երկուշաբթի, Ժաք Շիրաք [illegible] յայտարարութիւն մը կ'ընէր, ուր կը յիշեցնէր թէ Կիրակի օրուան քուէարկութեամբ, քաղաքացիներու մեծ մասը փոփոխութեան իր կամքը արտայայտած էր։ Գիտակից այդ բաղձանքին, ինք, առաջարկած էր վերանորոգման քաղաքականութիւն մը ապահովութեան մէջ բայց պայմանները թոյլ չէին տուած, որ Ֆըրանսացիք նման ընտրութիւն մը ընեն։ Ու Ֆրանսացիներու ուշադրութիւնը հրաւիրելով յետագայ վտանգներու վրայ, կ'առաջարկէ որ միակ թեկնածու մը ներկայանայ իւրաքանչիւր շրջանի մէջ։

Գալով Ժիսքարի, կը զգացնէ թէ ոխակալ է եւ բնաւ միտք չունի «անապատի անցք» մը ապրելու։ Առ այժմ ուրիշին բերնով կը խօսի, յայտնելու համար թէ ի մօտոյ պիտի խօսի այն Ֆրանսացիներուն, որոնք իրեն քուէ տուած են, ցոյց տալու համար անոնց «հետեւելիք ճամբան պաշտպանելու համար Ֆրանսայի կենսական շահերը, ճամբայ մը որ ժողովրդական Ֆրանսայի ճամբան չէ, ոչ ալ յետամնաց բախումի մը աջին եւ ձախին միջեւ, այլ՝ ժողովրդավար համախմբման ֆրանսական քաղաքականութեան կեդրոնը»։ Ասիկա յստակ է, Ժիսքար, քաղաքական նոր նախաձեռնութիւն մը ձեռք կ'առնէ, ինչ որ իրաւական գետնի վրայ ալ հարց մը մէջտեղ կը դնէ, քանի որ Հանրապետութեան նախկին նախագահ, տէ Ֆաքթօ անդամ Սահմանադրական Խորհուրդին, չի կըրնար քաղաքականութեամբ զբաղիլ։ Բայց Ժիսքար, երեւի բացառութիւն մը պիտի ստեղծէ, որպէսզի կարենայ զբաղիլ «քննադատութիւններով եւ կանխամտածուած դաւաճանութիւններով» որոնց վրայ շեշտը կը դրուի իր յայտարարութեան մէջ։

Միւս կողմը՝ Միթերան եւ իր սպասակները կը կազմակերպուին։ Առ այժմ, ռիւ տը Պիէվրի իր բնակարանին մէջ, որ «էլիզէ պիս»ի մը վերածուած է եւ ուր ընդունեցաւ Հեռնիւ, Ժոսփէն, Տէֆէռ, Ռոքառ, Մօռուա եւն. եւն.։ Այժմէն իսկ իրեն կը փոխանցուին բոլոր հեռագիրներուն եւ հաղորդագրութեանց պատճէնները։

× Արտասահմանէն շնորհաւորական հեռագիրները կը տեղան, բնականաբար, եթէ նոյնիսկ շատեր «սրտանց» չեն...։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՍԱՆՍԸ պիտի սղէ ի մօտոյ, տոլարի բարձրացման իբրեւ հետեւանք։ Հաւանական է որ «գեր»ին լիթրը 4 Ֆր.ը անցնի։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը՝ Հելմութ Շմիթ, մէկ օրուան մէջ, Կիրակի թէ բարեկամ մը կորսնցուց Ֆրանսայի գըլուխը եւ թէ Արեւելեան — Պերլինը, որ ցարդ սոցեալ — դեմոկրատ աւանդական բերդ մըն էր։

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐԷՆ ԵՏՔ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

ԽՄԲ. — «Յառաջ» Մայիս 2/3 եւ 8-ի իր թիւերով արձագանգ հանդիսացաւ այն ծանր միջադէպերուն, որոնք տեղի ունեցած էին Ապրիլ 26 գիշերը, Նոր Ջուղայի Հայերուն դէմ։ Ստորեւ յաւելեալ մանրամասնութիւններ, զորս կը քաղենք Թեհրանի «Ալիք»ի Ապրիլ 29-էն Մայիս 3-ի թիւերէն. —

«Այսօր Ապրիլ 29 առաւօտեան, ժամը 10-ին, Թեհրանի Թեմի Թեմական Խորհրդի եւ Պատգամաւորական Ժողովի պատուիրակութիւնն այցելեց Իրանա — Հնդկաստանի Թեմի Առաջնորդ Կորիւն Եպիսկոպոս Պապեանին, որպէսզի տեղեկանայ Նոր Ջուղայում տեղի ունեցած դէպքերից, զեկուցելու համար Թեհրանի Թեմի ազգային մարմիններին՝ հարկ եղած օժանդակութիւնները կատարելու նպատակով։

Թեհրանի Հայոց Թեմի եւ Պատգամաւորական Ժողովի պատուիրակութեան անդամակցում են պարոններ՝ Սերոժ Սուքիասեանը, Ցոլիկ Յարութիւնեանը, Վիգէն Կարապետեանը եւ Անդրանիկ Բաբումեանը։

Նոյն ընթացքում, որ պատուիրակութիւնը տեղեկութիւններ էր ստանում Ջուղայում պատահած դէպքի վերաբերեալ, մի խումբ Ջուղայեցի Հայեր Վանքի շրջափակում բողոքել են իրենց պատգամաւորի անուշադրութեան եւ պատահած դէպքերի վերաբերեալ հակազդեցութիւն ցոյց չտալու համար։ Նրանք պահանջել են իրենց հարազատների ազատ արձակումը։

Ձերբակալուածների ընդհանուր թիւը 190 հոգի է, որոնցից 36-ը վիրաւորուած եւ հիւանդանոցներում են գտնւում։ Ձերբակալուածների մեծ մասը ազատ է արձակուել եւ միւսներն էլ գրեթէ այսօր պէտք է ազատ արձակուեն, սակայն մինչեւ կէսօր, (ժամը 12-ը) դեռեւս ազատ չեն արձակուել։

Ներկայումս 21 բանտարկեալներ կան եւ 18 վիրաւորներ, որոնք բանտարկուածների շարքում են գտնւում։ Վիրաւորներից երկուսը հիւանդանոցներից յետ. պահակազօրի (փասդարների) կենտրոնն են ուղարկուել եւ հարցաքննութիւններից յետոյ ազատ են արձակուել։ Վիրաւորները գտնւում են Իսա էբն Մարիամ, Էմդադ, դր. Շարիաթի եւ Սեփահան հիւանդանոցներում։

Բանտարկեալների ծնողները գանգատներ են ներկայացրել 19 հոգու ազատուելու համար պահանջուած երաշխագրերի դէմ։ Իրանա — Հնդկաստանի Թեմի Թեմական Խորհուրդը եւ ազգային մարմինները աշխատանք են տանում ձերբակալուածներին ազատելու համար։

Դէպքի 2-րդ օրը Սպահանի հեռատեսիլի կողմից հարցազրոյց է տեղի ունեցել հիւանդանոցներում գտնուող վիրաւորների հետ, պէտք է նշել, որ այդ ծրագիրը դեռեւս չի պատկերասփռուել Սպահանի հեռատեսիլից։

«Ալիք» Ապրիլ 29

×

Իրանահնդկաստանի Թեմի Թեմական Խորհուրդը Կիրակի օրուայ դէպքերից յետոյ մի յայտարարագիր հրատարակելով, հերքեց հայաբնակ թաղից զէնք գտնելու լուրը եւ այդ անուանեց հակայեղափոխականների գործութիւնները։

«Փարս» գործակալութեան յանձնուած յայտարարագրի բովանդակութիւնը հետեւեալն է. —

«Ապրիլ 26-ին Բաղ Քէշմէշի դէպքերից յետոյ, տարածուած գրգռիչ շշուկների կապակցութեամբ, որ իբր թէ այդ շրջանի հայաբնակ թաղամասում զէնքեր են գտնուել, Սպահանի նահանգապետարանին կապուելով ու խորհրդակցելուց յետոյ, Սպահանի յարգելի հայրենակիցներին յայտնում ենք, որ այդ շշուկները անհիմն եւ հակայեղափոխականների յօրինած ստերն են։

«Դէպքի օրուայ ընթացքում որեւէ զէնք չի օգտագործուել զինեալ յարձակողների դէմ։ Տների խուզարկման ընթացքում միայն գտնուել են երկու որսորդական հրացաններ, որոնց տէրերը պաշտօնական իրաւունք ունեն Իրանի կառավարութիւնից»։

«Ալիք» Մայիս 2

×

Այսօր Մայիս 3, առաւօտեան Ն. Ջուղայից տեղեկացանք, որ հայ վիրաւոր երիտասարդները, որոնք Ապրիլ 26-ի դէպքերի ընթացքում վիրաւորուել են դանակի եւ հրացանաձգութեան հետեւանքով, տարբեր հիւանդանոցներից կենտրոնացուել են մէկ հիւանդանոցում։

Վերջին 6 վիրաւորներից երկուսը բուժուել եւ թողել են հիւանդանոցը եւ մնացեալ չորսից երկուսին, որոնց առողջական վիճակը լաւ չէր, բժիշկների հաստատումով արդէն որեւէ վտանգ չի սպառնում։

«Ալիք» Մայիս 3

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՑԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՅԻՍ 4 - 5)

«ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆ» ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Քառագագաթ Արագածի ստորոտը, Աշտարակ — Բիւրական ճամբուն վրայ, Մայիս 4-ին, տեղի ունեցած է Վանի հերոսամարտին նուիրուած «Վասպուրական» յուշարձանին բացումը։ Ներկայ եղած են Աշտարակի շրջանի ներկայացուցիչները, Հայաստանի գիտութեան, մշակոյթի եւ արուեստի մարզերու մէջ ծանօթ դէմքեր, ինչպէս նաեւ Սփիւռքէն գացած հիւրեր եւ զբօսաշրջիկներ։ Խօսք առնելով Սփիւռքահայութեան հետ մշակութային կապի կոմիտէի նախագահ Վարդգէս Համազասպեան անդրադարձած է Վանի հերոսամարտին եւ ըսած՝ ի մէջ այլոց. «1915 թուականի Մայիս 4-ի օրը, ժողովրդի յիշողութեան մէջ ընդմիշտ կը պահպանուի որպէս ազատագրական պայքարի ու յաղթանակի մի փառաւոր էջ։ Օսմանեան կայսրութեան ղեկավար շրջանները, երիտթուրքերը, հետեւողականօրէն կիրառելով ցեղասպանութեան իրենց հըրէշաւոր ծրագիրը, որ մշակել էին Արեւմուտքի իմպերիալիստական պետութիւնների թողտուութեամբ, 1915 թուականի Ապրիլի սկզբից պաշարում են Հայոց հնամեայ քաղաքը՝ Վանը։ Նրանց նպատակն էր երկրի երեսից ջնջել Վասպուրական աշխարհը։ Այդ օրերին ժողովուրդը մէկ մարդու պէս պաշտպան կանգնեց հայրենի հողին, մաքառելով յանուն կեանքի եւ մարդկային արժանապատուութեան։ Վանի հերոսամարտին մասնակցում էին գրեթէ բոլորը՝ նոյնիսկ երեխաները, ծերունիներն ու կանայք։ Ու չնայած թշնամու տասնապատիկ գերակշռութեանը, անկարելի եղաւ ընկճել այդ մի բուռ մարդկանց դիմադրութիւնը։ Հակառակորդը ամօթահար նահանջեց»։ Այնուհետեւ խօսք առած են Սիլվա Կապուտիկեան, Արսէն Հացագործեան, Աշտարակի միջնակարգ դպրոցի տնօրէն Եդուարդ Օհանեան, Ֆրանսահայ համայնքի ներկայացուցիչ Կարպիս Զըրբաշեան, Համավասպուրականի Հայրենակցական Միութեան ներկայացուցիչ Տաճատ Թերլեմեզեան (*) Յուշարձանը 30 մեթրնոց սիւն մըն է՝ արծիւի թեւով, որ կը խորհրդանշէ հերոսներու քաջութիւնը եւ խիզախութիւնը։ Ստորոտը ցայտող ջուրի երեք կաթիլները կը մարմնաւորեն կեանքի յաւերժութիւնը։

(*) «Յառաջ» յուշարձանի նկարին հետ, ի մօտոյ կու տանք նաեւ այս երկու նիւթերէն հատուածներ։

×

«ՎԷՐՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» ՎԷՊԸ ԼԻԹՈՒԱՆԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ Է

Լիթուանիոյ «Վագա» հրատարակչականը 10 հազար տպաքանակով լոյս ընծայած է Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպը։ Ասիկա երկրորդ թարգմանութիւնն է, զոր բնագրէն կատարած է Երեւանի Պետական Համալսարանէն շրջանաւարտ, «Գրական Թերթ»ի մրցանակակիր Ռիտէ Եանաուսկայտէ։ «Վէրք Հայաստանի»ի առաջին, ռուսերէնէ կատարուած թարգմանութիւնը լիթուաներէն լոյս տեսած է 1948-ին՝ Փրոֆ. Մկրտիչ Մկրեանի յառաջաբանով։

ԱՍՏՐԱԽԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԳԻՐՔԸ

ԽՄԲ. – Հայ ժողովուրդի տաղագիր բեկորները, սփռուած աշխարհի չորս ծագերուն, իմացական ու նիւթական զանազան արժէքներ ստեղծած են նաեւ հայրենիքէն դուրս: Անոնցմէ շատեր ուշադրութեան արժանի են ոչ միայն մեր ժողովուրդի պատմութիւնը լուսաբանելու իմաստով, այլեւ անոր համար, որ այսօր ալ կը պահեն իրենց թարմութիւնն ու արժէքը: Ստորեւ կուտանք Մհեր Խաչատրեանի յօդուածը, (արեւմտահայերէնի) լոյս տեսած «Հայրենիքի Ձայն» շաբաթաթերթին մէջ, «Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը» խորագրով, ուր հեղինակը կարգ մը եզրակացութիւններու յանգած է, տարիներու ուսումնասիրութիւններէ ետք:

×

Ծանօթ է, որ հայկական գաղութներ ստեղծուած են զանազան երկիրներու մէջ, ինչպէս նաեւ Ռուսիոյ կարգ մը քաղաքները:

Հայ գաղթականութեան մեծագոյն հոսանքը դէպի Ռուսիա տեղի ունեցած է ԺԸ. դարու 30 – 40-ական թուականներուն: Անոր պատճառը, ինչպէս կը նկատէ Փրոֆ. Ա. Աբրահամեան, այն էր՝ որ Հայաստանի մէջ ծայր առած ազատագրական շարժումները ճնշուեցան եւ պարսկական իշխանութիւնները հալածանքներ սկսան Հայերու դէմ: Ուստի որոշ թիւով հայ ընտանիքներ ստիպուած եղան թողուլ հայրենի երկիրը եւ ապաստան փնտռել Ռուսիոյ մէջ: Պատմական այս պայմաններու մէջ հայկական գաղութ մը ստեղծուեցաւ նաեւ Աստրախան: Մինչ ԺԸ. դարու սկիզբը Աստրախանի մէջ կային «մօտ 40 հայ ընտանիք», 1747ի պետական պաշտօնական վիճակագրութեամբ հոն մնայուն կայք հաստատած Հայերու թիւը հասած է 1512 հոգիի:

Ռուսիոյ մէջ առաջին անգամ ինքնավարութեան իրաւունք ստացած է Աստրախանի հայ համայնքը: Անհրաժեշտութիւն նկատուած է ստեղծել նաեւ Հայոց Դատաստանագիրքը:

Այդ կարեւոր գործը կատարեցին 1740-ական թուականներուն Եղիազար Գրիգորեան, Գրիգոր Տէր Սաֆար Կոմպանեան եւ Օհանի որդի Սարգիս, որոնք բոլորն ալ հայ համայնքին մէջ գրաւած են պաշտօններ, այդ կարգին նաեւ դատական: Ճիշդ է, որ Դատաստանագիրքի ստեղծման ատեն անոնք առաւելաբար օգտուած են Յուստինիանոսի օրէնսդրութենէն (Զ. դար) բայց սխալ պիտի ըլլար կարծել, որ անոնք զայն թարգմանած են: Դատաստանագիրքը տակաւին գիտականօրէն լիովին ուսումնասիրուած չէ: Մենք ուսումնասիրած ենք անոր միայն կարգ մը դրութիւնները, Դատաստանագիրքի քրէա – դատավարական հարցերը, որոնք արդէն իսկ կը վկայեն անոր ինքնատպութեան մասին:

Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը կը տարբերի ինչպէս իր նախորդներէն, այնպէս ալ իր ժամանակի ծանօթ բոլոր իրաւական գործերէն: Անիկա կը պարունակէ այնպիսի քրէա – դատավարական սահմանակարգեր, որոնք մինչ այդ ծանօթ եղած չեն իրաւունքի պատմութեան: Այդ նորամուծութիւնները կը վերաբերին քրէական դատավարութեան եւ դատական փաստերուն ու դատաւորներու անձին:

Դատաստանագիրքը կը սահմանէ գործերու քննութեան fոլէժիալ սկզբունքը: Որոշում տալու համար պահանջուած են երեքէն ոչ նուազ դատաւորներ. «Հակառակ անոր, որ անոնցմէ մէկը կը համարուի գլխաւորը (նախագահ), բայց ան հաւասար է միւսներուն, որոնք ընդհանրապէս չեն ենթարկուիր...»: «Այն պարագային, երբ բոլոր դատաւորներու միջեւ տարակարծութիւն կը յառաջանայ կամ երբ կողմերէն մէկը համաձայն չըլլար որոշումին, կը հրաւիրուին ինը դատաւորներ, որոնք կը վերանային հարցին եւ զայն կը լուծեն: Եթէ ինը դատաւորները գտնեն, որ հարցը սխալ լուծուած է, կը բեկանեն որոշումը»:

Ճիշդ է, որ հարցերու քննութեան fոլէժիալ սկզբունքը հինէն ծանօթ եղած է իրաւունքի պատմութեան, բայց Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը աւելի զարգացուց այդ սկզբունքը: Հայոց Դատաստանագիրքը ընդունելով հարցերու քննութեան fոլէժիալ սկզբունքը, զայն ամբողջացուց նոր երաշխիքով մը՝ այն է՝ որ երեք դատաւորները հաւասար էին. «Մէկը պէտք չէ միւսէն վախնայ, խիղճախօրէն պէտք է արտայայտէ իր կարծիքը, իսկ չհամաձայնելու պարագային պէտք է իր կարծիքը յատուկ ձեւով շարադրէ»: Ասոնք յառաջադէմ գաղափարներ էին, որ սահմանուեցան Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքին մէջ:

Դատաստանագիրքի կարգ մը յօդուածներ կը սահմանեն նաեւ այն յատկանիշները, զորս պէտք է ունենայ դատաւորը: Դատաւորը պէտք է ըլլայ բարի, խղճով, ընդունակ, իմաստուն, անշահախնդիր, համբերատար, արդարադատ, հարուստներուն եւ աղքատներուն հետ նոյն վերաբերումը ունենայ եւ առանց վախի արդարացնէ անմեղները ու դատապարտէ մեղաւորները:

Նշենք, որ այդ յատկանիշներու մեծ մասը ծանօթ էր հայ իրաւունքի պատմութեան, յատկապէս սահմանուած է Մխիթար Գօշի Հայոց Դատաստանագիրքին մէջ: Սակայն, ի տարբերութիւն Մխիթար Գօշի Դատաստանագիրքի Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքին մէջ կը զգացուի ձեւական ազատութեան, հաւասարութեան սկզբունքներու հռչակումը՝ «Հարուստներու եւ աղքատներու նըկատմամբ նոյն վերաբերումը ունենալ», «Առանց վախի արդարացնել անմեղները ու դատապարտել մեղաւորները»: Եւ այս՝ հասկնալի է: Որովհետեւ Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը քաղքենիական յարաբերութիւններու ծնունդ էր, իսկ Մխիթար Գօշի Դատաստանագիրքը՝ ԺԲ. – ԺԳ. դարերու աւատապետական յարաբերութիւններու ծնունդ: Այնուամենայնիւ, Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը չէր կրնար իր հիմքին մէջ չունենալ Մխիթար Գօշի Դատաստանագիրքը, նախ այն պարզ պատճառով, որ Հայերը Աստրախան գաղթած էին Հայաստանէն, միւս կողմէ Մխիթար Գօշի Դատաստանագիրքը արդէն իսկ մինչ այդ ձեռք ձգած էր համաշխարհային ճանաչում:

Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը սահմանած է նաեւ պաշտպանութեան կարգը: Պաշտպանը մասնակցած է թէ՛ քրէական եւ թէ՛ քաղաքացիական հարցերուն: Վստահողը (մեղադրեալը կամ խնդրարկուն) ուզած ատեն կրնար հրաժարիլ իր պաշտպանէն, իսկ պաշտպանը ոչ մէկ պարագային կրնար հրաժարիլ իր պաշտպանեալէն:

Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը հետաքրքրական ձեւով կը կարգաւորէ նաեւ փաստերու սահմանակարգը: Սահմանուած է նաեւ, թէ ինչ պայմաններու տակ անձը չի կրնար վկայ ըլլալ:

Ըստ Դատաստանագիրքին վկայ չեն կրնար ըլլալ անցեալին որեւէ յանցանքի համար դատապարտուածները, ստախօսները (հաւանաբար ան՝ որ ուրիշ հարցով դատարանին մէջ արդէն իսկ տուած է սուտ վկայութիւն մը), երախաները՝ ծնողքներու նկատմամբ, անոնք՝ որոնք 20 տարիքը չեն թեւակոխած, ազգականները՝ միմեանց նկատմամբ, խնդրարկուն՝ նոյն հարցով: Այր մարդը չէր կրնար վկայ ըլլալ իր կնոջ նկատմամբ եւայլն: Սուտ վկայութիւն տալուն համար ենթական կը կրէ քրէական պատասխանատուութիւն:

Երբ այս հարցերուն կը նայինք պատմա – համեմատական ակնոցով, կը նկատենք որ անոնց մէկ մասը ծանօթ եղած է հին (Յուստինիանոսի) օրէնսդրութեան եւ միջնադարու՝ Մխիթար Գօշի Դատաստանագիրքին: Բայց յատկանշականը այն է՝ որ այն ժամանակ, երբ հին եւ միջնադարեան օրէնսդրութիւնները, վկայի դերով հանդէս գալու իրաւունք կուտային առնուազն 25 տարիքը լրացողներուն, Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը այդ տարիքը կրճատած է 5 տարիով: Ցետագայ օրէնսդրութիւնները վերջնապէս հրաժարեցան վկայի տարիքը սահմանելէ: Նշենք նաեւ, որ Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը թէեւ չյաղթահարեց փաստերու ձեւական տեսութիւնը, երբ դատարանը ըստ էութեան չի գնահատեր փաստերը, այնուամենայնիւ, քայլ մը յառաջ գնաց դէպի փաստերու ազատ գնահատումը ըստ դատաւորներու ներքին համոզման:

Այսպէս, բոլոր հին ու միջնադարեան օրէնսդրութիւնները սահմանած են, որ դատարանը կրնայ հարցը լուծել, երբ գոյութիւն ունին առնուազն երկու հոգիի վկայութիւններ: Աշխարհահռչակ գերմանական «Կարոլինա» (1532) դատաստանագիրքը կը սահմանէ, որ մէկ հոգիի վկայութիւնը կը հանդիսանայ կէս փաստ: Մինչդեռ Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը նման սահմանափակումներ չունի: Անիկա յառաջադէմ երեւոյթ էր իրաւունքի պատմութեան մէջ:

Աստրախանի Հայոց Դատաստանագիրքը կարգաւորած է նաեւ այլ քրէա – դատավարական հարցեր, որոնք նոյնպէս ժամանակի տեսակէտէն յառաջադէմ եղած են, բայց եւ այնպէս չէին կրնար այդ ժամանակ գործնական կիրարկութեան մէջ դրուիլ ընկերային բաւարար պայմաններու բացակայութեան պատճառով:

Աւելցնենք նաեւ, որ Դատաստանագիրքը աւելի բազմակողմանի ուսումնասիրութեան կարիք ունի, մանաւանդ, եթէ նկատի ունենանք, որ այդ վաւերաթուղթի բնագիրը գիտական շրջանառութեան յանձնուած է հազիւ տասնամեակ մը ի վեր: Այդ պարագային կարելի կ'ըլլայ իրենց արժէքը պահող նոր յայտնաբերումներ ալ կատարել:

ՄՀԵՐ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

ՄԵՐ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԷՆԸ

Որքան որ գիտեմ, միայն Փարիզի եւ մօտակայ արուարձաններուն մէջ, 50-է աւելի միութիւններ գոյութիւն ունին:

Հարցուցէք վարիչներուն թէ ինչո՞ւ հիմնած են այս միութիւնները. բոլորին պատասխանները նոյնանման են, իրարու քով բերել ազգակիցները ու զանազան միջոցներով սատարել ազգապահպանման:

Անշուշտ հաճելի է լսել այս սրտամօտ խօսքերը. բայց դժբախտաբար կանոնագրերու տրամադրութիւնները ու արտասանուած խօսքերը հեռու են իրականութիւն ըլլալէ:

Աւելորդ է կրկնել թէ, հայապահպանման գլխաւոր ազդակներէն մէկն է հայ լեզուի գործածութիւնը:

Քննենք թէ այս բացայայտ ճշմարտութիւնը, որ չափով կը գործադրուի ազատութեան եւ արդարութեան այս երկրին մէջ:

Արդ պարտաւոր ենք, ցաւով արձանագրելու թէ, ոչ իսկ տասնեակ մը միութիւններ, կարեւորութիւն կ'ընծայեն հայերէնի...

Կ'ուզէ՞ք հաստատել ըսածներս. բացէք հայատառ մեր թերթերուն էջերը, հոն պիտի հանդիպիք հացկերոյթներու, պարահանդէսներու, դասախօսութիւններու, երաժշտահանդէսներու, Հայաստան ճամբորդութեան յայտարարութիւններու, որոնց մեծ մասը գրուած են ֆրանսերէն լեզուով, նոյնն է պարագան տպագրուած այլազան թռուցիկներուն...

Զեմ գիտեր թէ ինչո՞ւ այսպէս կ'ընեն. արդեօ՞ք կը կարծեն թէ հայերէն թերթ գնող ընթերցողներ, իրենց մայրենի լեզուն չեն գիտեր ու միայն հայ մամուլին օժանդակելու համար բաժանորդագրուած են, եթէ այդպէս կը մըտածեն կը սխալին...

Արդեօ՞ք կը կարծեն թէ ընթերցողներու զաւակներ, որոնք տեղեակ չեն իրենց լեզուին, աչք կը նետեն յայտարարութիւններուն եւ դունդ առ դունդ կը դիմեն այս հանդիսութիւններուն, դարձեալ սխալ մտածում, որովհետեւ հայ երիտասարդական միութիւններու կողմէ կազմակերպուած մշակութային ձեռնարկներու քանի մը տասնեակ երիտասարդներ հազիւ ներկայ կ'ըլլան: Ծանօթ իրողութիւն մըն է որ Ամերիկայի հայութեան վիճակն ալ այնքան փայլուն չէ եւ բազմաթիւ միութիւններ գոյութիւն ունին. աչքէ անցուցէք հայերէն լեզուով հրապարակուող թերթերը, անպակաս են զանազան ձեռնարկներու յայտարարութիւններ, բայց անո՛նք գրեթէ բոլորը, հայերէն լեզուով կը հրատարակուին:

Զկարծէք թէ Պոլսոյ հայութեան այսօրուան վիճակն ալ տարբեր է, շատեր հայերէն խօսիլ, գրել, չեն գիտեր, ընթերցողներու թիւը շատ պակսած է. այս պայմաններու տակ ներելի է, որ միութենական յայտարարութիւնները, մանաւանդ հասութաբեր ձեռնարկներուն համար, թուրքերէն լեզուով հրատարակուին, բայց հակառակ ատոր բոլոր ազդերը հայերէն լոյս կը տեսնեն:

Հոս, Փարիզի մէջ կենդանի օրինակներով գիտենք թէ, Կեդրոնական Սանուց Միութեան բոլոր ձեռնարկները, բազմահարիւր հանդիսականներ կ'ապահովեն, հակառակ անոր որ այս միութիւնը, իր յայտարարութիւնները, միայն հայերէն լեզուով կը հրատարակէ:

Մեր միութեանց յարգելի վարիչները ինչո՞ւ չեն անդրադառնար թէ այսօրուան պայմանները հիմնովին փոխուած են, ուստի պարտաւոր ենք ըստ այնմ քայլ յարմարցնել:

Ով չի գիտեր որ անցնող սա վերջին տարիներուն, Պոլիսէն, Պէյրութէն, Հալէպէն, Պաղտատէն կամ Պարսկաստանէն հազարաւոր գաղթականներ եկած են Փարիզ եւ Ֆրանսայի այլ քաղաքները, որոնց մեծ մասը բառ մը ֆրանսերէն չեն գիտեր:

Այս պայմաններու տակ, աւելի ճիշդ պիտի չըլլա՞ր, բազմապիսի յայտարարութիւնները, թռուցիկները, երկու լեզուներով հրատարակել:

Աւելի տարօրինակը այն է որ, հայերէնով տրուելիք շատ մը բանախօսութիւններուն յայտարարութիւններն ալ ֆրանսերէն կը տպուին, նորեկ Հայերը չեն կարդար եւ ներկայ չեն գտնուիր այս հաւաքոյթներուն, կարծելով որ ֆրանսերէն պիտի ըլլայ:

Այս անպատեհութիւնները նկատի առնելով, օգտակար ու ճիշդ պիտի ըլլար, որպէսզի բանախօսութիւնները կամ հարցազրոյցները թարգմանուէին, կամ գէթ անոնց ամփոփումը տրուէր, այս պարագային կը կարծեմ թէ, մշակութային մեր ձեռնարկները աւելի մեծ թիւով ունկնդիրներ կ'ունենային, ինչ որ պատճառ պիտի ըլլար որպէսզի նախաձեռնարկողները յուսահատութեան չմատնուէին...

Կ'ուզեմ այս առիթով անդրադառնալ նաեւ ուրիշ հարցի մը: Կարգ մը միութիւններ վիճաբանական ժողովներ կը սարքեն հացկերոյթներէ վերջ:

Արդեօ՞ք ճիշդ պիտի չըլլար այս օրինակ օգտակար հաւաքոյթներուն ճաշէն վերջ, մուտքը ազատ ընել, փոխանակ պարապ սրահներու մէջ կատարելու առուլխները եւ զրկելու հոգեկան վայելքներէ այնպիսիները, որոնց նիւթական պայմանները թոյլատրու չեն վճարելու հացկերոյթի գինները:

Վերջացնելէ առաջ, կ'ուզեմ կանդրադառնել նաեւ վերջին հարցի մը, որ կապուած ի միութիւններու հետ:

Ծանօթ իրողութիւն մըն է որ այսօր մեր միութիւններու անդամներու անուանացանկին վրայ աւելցած են, բազմաթիւ նոր անուններ, որոնք գաղթած են, Մերձաւոր Արեւելքի երկիրներէն:

Հակառակ անոր որ, կառավարական որեւէ արգելք չկայ, ընդհ. ժողովները հայերէն լեզուով գումարելու, ինչ որ կ'ընեն սակաւաթիւ ծանօթ միութիւններ, մեծամասնութիւնը սակայն այդ ժողովները, ֆրանսերէն լեզուով կ'ընեն, պատճառ դառնալով որ պետական լեզուի տեղեակ չեղող նորեկ անդամները մունջ նստին եւ որեւէ տեղեկութիւն չունենան անցուդարձերէն:

Այս նոյն պայմանները, ստիպեցին Ամերիկայի տարածուն հայ միութիւնները, որպէսզի ընդհ. ժողովները երկու լեզուով կատարեն:

Այսպէս՝ կ'ընտրուին զոյգ ատենապետներ ու ատենադպիրներ, որոնք գործածում կուտան հայախօսներուն եւ անգլիախօսներուն:

Կը կարծեմ թէ սա միակ լաւագոյն լուծումն է այսօրուան պայմաններուն տակ եւ գոհացում կուտայ բոլորին:

Եթէ կ'ուզենք ապրեցնել ու զարգացնել մեր միութիւնները, պարտաւոր ենք, մեր գործունէութիւնը պատշաճեցնել այսօրուան պայմաններուն, այս ձեւով միայն կրնա՛նք արդարացնել մեր գոյութիւնը, նպաստելով միաժամանակ հայ լեզուի պահպանման եւ տարածման վեհ գործին:

ՏԻԳՐԱՆ ՊԱԼԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

Սոֆիայի մէջ «Երեւան» Կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 24–ին, տեղի ունեցած է Եղեռնի նահատակներու ոգեկոչման հանդիսութիւնը, հայկական գերեզմանատունը: 1915–ի դէպքերուն մասին խօսած է «Երեւան» շաբաթաթերթի խմբագրապետ Կարօ Հայրապետեան: Եղեռնի յուշարձանին առջեւ ծաղկեպսակներ դրուած են եւ «Երեւան» երգչախումբը մեկնաբանած է քանի մը երգեր:

×

Պլովտիւ Ապրիլ 26–ին տեղի ունեցած է ոգեկոչումը, հայկական գերեզմանատան Եղեռնի նահատակներու յուշարձանին առջեւ: Խօսք առած է Վահէ Ջերչեան: Յուշարձանին ծաղկեպսակներ դրնելէ ետք, տեղւոյն «Լիլիանա Տիմիթրովա» վարժարանի աշակերտները արտասանած են հայ բանաստեղծներէն քերթուածներ:

×

ԱՐԺԱՆԹԻՆ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ

Ապրիլ 23–ին, ժամը 21–ին Հսկումի արարողութիւն տեղի ունեցած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ Հարաւային Ամերիկայի Հայրապետական Պատուիրակ Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեանի եւ մասնակցութեամբ գաղութին բոլոր հոգեւոր հայրերու: Արարողութենէն ետք ներկաները հաւաքուած են Հայ Կեդրոնի սրահը, ուր տեղի ունեցած է ոգեկոչումը: Բացումը կատարած է Անա Մաչիա Արզումանեան: Խօսք առած են «Սարժում» շաբաթաթերթին կողմէ Հերմինէ Աղինեան (սպաներէն) եւ Պետրոս Համեան (հայերէն): Յայտագրին մասնակցած է «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մաքրուհի Խօլմէսէքեանի: Փակման խօսքը արտասանած է Դաւիթ Եպիսկ.:

×

Ապրիլ 24–ի առաւօտեան, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Դաւիթ Եպիսկ. Սահակեան: Յաւարտ պատարագի ծաղկեպսակ մը դրուած է Ապրիլեան նահատակաց Յուշարձանին:

Նոյն օրը, ժամը 11–ին, Քաթետրալին մէջ, պատարագած եւ քարոզած է (սպաներէն) հայ կաթողիկէ համայնքի առաջնորդ Կղեմէս վրդ. Մալճեան:

Հոգեւոր պետերու գլխաւորութեամբ հայերը քալած են Քաթետրալէն մինչեւ Սան Մարթին հրապարակը, ուր ծաղկեպսակ մը դրուած է Արժանթինի ազատարարի յուշարձանին: Խօսք առած է յանուն հայ համայնքին՝ Գարլոս Տէօքմէճեան:

×

Ապրիլ 23–ին, Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան մէջ տեղի ունեցած է Եղեռնի ոգեկոչումը, աշակերտութեան ներկայութեամբ: Բացումը կատարած է երկրորդական վարժարանի տնօրէնը՝ Ռ. Մողեան: Խօսք առած են ուսուցչուհիներ Անի Կէճէճեան (սպաներէն) եւ Սուսաննա Զորպաճեան (հայերէն), ինչպէս նաեւ երկու աշակերտներ:

Նոյն օրը, Հիմնարկութեան նախակրթարանի եւ մանկապարտէզի բաժինները ալ ոգեկոչած են Եղեռնը: Բացումը կատարած է ուսուցչուհի Ներկիզ Եուրթկիւլեան: Երգչախումբը մեկնաբանած է հայրենասիրական երգեր: Ներկայացուած է Ապրիլ 24–ը խորհրդանշող արամախօսութիւն մը՝ «Անանուն հայ հերոսը»:

×

Ապրիլ 24–ին, «Էլ Մունտօ» ձայնասփիւռի կայանէն լրագրող Մարթին Ալիքա հարցազրոյց մը ունեցած է Յովսէփ Օղուլեանի եւ Գէորգ Գարամանուկեանի հետ, Ապրիլեան Եղեռնի մասին:

×

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅ

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕ

Ապրիլ 23–ի գիշերը, Քաթետրալի մէջ պատարագած է Հ. Փասքուալ վրդ. Թէքքէեան. քարոզած է Գիսակ վրդ. Մուրատեան (Պուէնոս Այրէսէն):

Ապրիլ 24–ին, ժամը 16–ին, խուռներամ բազմութեան ներկայութեամբ ծաղկեպսակ մը դրուած է զօրավար Արթիկասի Յուշարձանին, պատուոյ պահակագունդի նուագախումբի մը մասնակցութեամբ: Ապա, Ս. Ներսէս Շնորհալի Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, որմէ ետք ծաղկեպսակ մը դրուած է Ապրիլեան Յուշարձանին առջեւ:

Ժամը 20–ին տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, որու ընթացքին խօսք առած են Տոքթ. Լորէնսօ Տէր–Պօղոսեան (սպաներէն), Ռոպերթօ Սարգիսեան (սպաներէն) եւ Պետրոս Համեան (հայերէն):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԿ. ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ («Ցառաջ»). – Հայ Մշակութային Ակումբին նախաձեռնութեամբ, Նիսի Քազինօ Քլիւպ սրահին մէջ, Կիրակի, Մայիս 3–ին, ցուցադրուեցաւ «Ցուսոյ Աստղ» ժապաւէնը: Յաջորդական երկու ցերեկոյթներուն ներկայ գտնուեցան 400 հոգի:

Ժապաւէնը, որուն Թեքնիք եւ այլ երեսներուն մասին անշուշտ կ'արտայայտուին ձեռնհաս գրիչներ, իբրեւ նիւթ քաղուածաբար հիմնուած է Սերօ Խանզադեանի «Մխիթար Սպարապետ» վէպին վրայ, ուրկէ նաեւ ժապաւէնին երկրորդ խորագիրը: Էջեր են մեր ազատագրական շարժումին պատմութենէն: Վայրը՝ Սիւնիք, Թուականը ԺԸ. դար:

Մուտքը, ինքնին ծառացումին պատմութիւնը կ'ուրուագծէ պաստառին վրայ: Սասունցիներու պարը: Մարդոց չղթան առնական կեցուածքին արտայայտութիւնը կ'ընդգծէ: Կշռոյթը շեշտակի է, աչքերը խիզախ եւ ամբողջ պատկերը տպաւորիչ:

Բեմագրութիւնը շարադրած է Կոնստանտին Իսաեւ: Բեմադիրն է Էդմոն Քէօսայեան:

Նիւթին ներկայացումին մէջ պատմական կարգ մը իրողութիւններ աչքաթող եղած են:

Այսպէս, Պարսիկ եւ Ազրբէջանցի Խաներու եւ ղօլամներու դէմ մղուած բուռն մարտերը, շարժումին սկիզբէն իսկ, ինչպէս նաեւ Արցախ – Սիւնիք հաստատուած Թրքախօս վաչկատուն ցեղերը ընկճելու եւ զանոնք շրջանէն դուրս քշելու յաջող կռիւները: Պէտք է յիշել թէ Հայ Մելիքներուն եւ ժողովրդական զանգուածներուն ծառացումը նախ եւ առաջ ուղղուեցաւ շրջանի հայ բնակչութիւնը կեղեքող մեհմետական իշխանաւորներուն եւ ցեղերու դէմ:

Շրջադարձ մը կատարելով նաեւ անտեսուած է այլ շատ կարեւոր պատմական իրողութիւն մը: Ռուսական բանակը Կասպից ծովին եւ ցամաքին ճամբով գրաւելէ ետք Դերբենդ, Բաքու Գիլան, Մազանդարա եւ այլ մերձ – Կասպեան վայրեր, դժուարութեանց եւ ձախողութեանց ենթարկուելով կը հարկադրուի սահմանափակուիլ փոքր շրջագօտիի մը մէջ: 1724 Յուլիս 12–ին, Կ. Պոլսոյ մէջ կը կնքուի ռուս – Թրքական համաձայնագիրը, որու համաձայն Ռուսիա իր տիրապետութեան տակ կը պահէ Դերբենդէն – Մազանդարա գօտին, Կասպից ծովին մերձ – Ռուսիա միաժամանակ կ'ընդունի Թրքական տիրակալութեան իրաւունքը Պարսկաստանի Անդրկովկասեան հողերուն վրայ՝ Թիֆլիս, Գանձակ, Նախիջեւան, Ղարաբաղ, Սիւնիք եւայլն:

Հետեւաբար, Հայերուն կը մնար առանձինն շարունակել գոյամարտը Օսմանեան բանակներուն դէմ, առանց ռուսական որեւէ օժանդակութեան կարելիութեան եւ յոյսի՝ Դաւիթ Բէկի, Եսայի Հասան – Ջալալեանի, Մխիթար ըՍպարապետի, Ստ. Շահումեանի, Տէր – Աւետիսի եւ ուրիշներու ղեկավարութեամբ 1724–էն 1728:

Ժ. Մ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալութիւնը մեծ գոհունակութեամբ վերագտաւ Տիկնանց Ընկերակցութեան անդամուհիներուն մէկ մասը, ինչպէս նաեւ վարժարանին քանի մը նախկին սանուհիները, ընդհանուր ժողովին առթիւ որ տեղի ունեցաւ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Ժան Կուժօն փողոց, Մարտ 28, 1981–ին:

Խնամակալութիւնը կը փափաքի ջերմօրէն շնորհակալութիւն յայտնել այն բոլոր անձերուն, որոնք այնքան խանդով մասնակցեցան:

Սոյն հաւաքոյթին ընթացքին է որ Ընկերակցութեան նոր կանոնագիրը հաւանութեան արժանացաւ եւ ընդունուեցաւ քուէներու մեծամասնութեամբ:

Նոյնպէս շատ գնահատուեցաւ վարժարանին մէջ Ֆրանսերէն լեզուի աշխատանոցի մը ստեղծումը արտասահմանէն եկած սանուհիներու կատարելագործման համար:

Ներկայ բոլոր անձերը միաձայնութեամբ յարմար նկատեցին որ նոր թափ մը պէտք է տալ մեր վարժարանը պատշաճեցնելու համար թէ՛ նիւթական յարաճուն հրամայականներուն եւ թէ բարոյական, հոգեբանական եւ ընտանեկան պահանջներուն:

Կը յուսանք հասկացողութիւն եւ զօրավիգ գտնել ամբողջ հայ հաւաքականութեան մօտ:

ԽՆԱՄԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ մէջ, Ապրիլ 27–ին, մեռած է Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան բարերարներէն Միհրան Աշարճեան: Ապրիլեան Եղեռնէն որբացած սերունդի ներկայացուցիչներէն մէկը, որ Սուրիոյ անապատներէն անցնելէ ետք հաստատուած էր Արժանթին եւ շնորհիւ իր աշխատասիրութեան տիրացած տնտեսական բարեկեցիկ վիճակի: Երիտասարդ տարիքէն իսկ մասնակցած է գաղութի ազգային կեանքին, եղած է գործօն անդամներէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ նախաձեռնողը Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան ակումբի շինութեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Ձայները ապառաժներուն մէջ արձագանգ կուտային: Սոման կ'ըսես կորսուած էր արձագանգի մը պէս: Կիները երբ աւելի վեր ելան, տեսան հսկայ հասակ մը, որ գլուխը կախ՝ ծանր կը թափառէր բաւական հեռուն:

– Մարգարն է, Մարգարը, – ձայն տուին երկու կիներ եւ իրարու երես նայեցան, կարծես հասկցան զիրար:

Կիները առաջին անգամն էր, որ Մարգարը այդ կերպարանքին մէջ կը տեսնային, առանց հրացանի:

Սուլթանը երբ Սոման կը պաշտպանէր, այդ երկու կիները նորէն իրարու երես նայած էին, բայց չէին համարձակած խօսիլ: Էհ, ո՞վ կը համարձակէր Փետայու մասին խօսիլ: Երբ Մարգարի հասակն այն կողմերը տեսան, կիներէն մէկը հազիւ համարձակեցաւ ըսել.

– Բա, Մարգարն ի՞նչ կ'ընէ էդ տեղուանքը:

– Հա, Մաքօ, քեզի՞ է մնացեր Փետայու գործն հասկնալ, – մէջ ինկաւ ուրիշ մը:

– Հէլպէթ, չիտակ խօսողին թէփէն ծակ կ'ըլլի, – ըսաւ Մաքօն:

– Լեզուդ քեզ քաշէ, Մաքօ, – ձայն տուաւ տարեց կին մը. – Փետայու մասին էդ տեսակ բաներ չեն խօսիր:

Տարեց կնոջ այդ զգուշաւոր արտայայտութիւնը բացի Սուլթանէն կարծես բոլորին ծանօթ էր, մանաւանդ Մարգարը այդ կողմերը տեսնուելէ յետոյ Սոմային ինքզինք կորսնցնելը կարծես գաղտնիք մը չէր այլեւս:

Կիներուն մէջ միայն Սուլթանն էր, որ անցած դարձածին ծանօթ չէր: Անոնք իրենց այդ անհամարձակ լռութեան մէջ կարծես հասկցած էին իրար: Էհ, ինչե՛ր լսած չէին: Նոյնիսկ լսած էին, որ էն թէք աչք դայեկին՝ Նուրխանին ձեռքովն է եղեր, Սոման Մարգարին ելկեկ է կըտրեր եւ գիշերները ուշ ատեն կը մտնէ եղեր վրանները:

Սուլթան ինքն ալ հասկցաւ, որ կիներուն մէջ բան մը կար Սոմայի մասին եւ կը պահէին իրմէ:

– Աղջի, ի՞նչ է եղեր, – հարցուց Սուլթանը, երբ կիները դէպի վրաններուն կողմը կը շտկուէին, մինչ ետեւ մնացած կին մը տակաւին ձայն կը ձգէր.

– Աղջի Սոմա՜...

Մարգարը, չես գիտեր ո՞ր տեղէն ինկած, ինքզինքը այդ ամայութեան մէջ գտած էր: Ու այդ ամայութեան մէջ, կարծես Թռչունի մը կտուցէն փրթող ձայնն էր, որ ատեն ատեն կուգար:

– Աղջի Սոմա՜...

Կիները Սոման կը փնտռէին: Այո՛, այո՛, ինքն ալ այդ ամայութեան մէջ Սոման կը փնտռէր:

Մարգար հեռուէն հետեւած էր բանջար քաղող կիներուն: Սոման անոնց մէջ էր: Ետքոյ ան կորսնցուցած էր ինքզինքը...

×

Արեւը բաւական բարձրացած էր ու միջոցին մէջ ամպոտ մը կար, եւ ուղտափուշերէն փոքրիկ դորշ Թռչուններ Թեթեւ Թեւերով, ճռուան ձայներով կը բարձրանային ու վար կ'իջնային:

Մարգարը կ'ըսես ուժեղ վարպետի մը պէս հսկայական տաճարի պատէն վար ինկած ու ինքզինք այդ ամայութեան մէջ գտած էր եւ այդ ամայութեան մէջ կը լսէր անծանօթ ոգիներու քրքիջը: Սոմայի բաց – կապոյտ աչքերը, անոր ծիծաղը, ձայնը, բոլորը, բոլորը ոգիներու կերպարանքով իր շուրջը կը դառնային եւ քրքիջ կուտային: Եթէ այդ ամայութեան մէջ յանկարծ երեւնար Սոմայի հասակը...

Հեռուէն ու մօտէն կանչող ոգիները տաճարի բարձր կիսապատէն զինք վար ձգած էին: Մարմնին ոսկորները կ'ըսես խախտուած էին իրենց տեղերէն:

(Շար. 315)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Մարկրիթ Տօնիկեան, ընտանեկան պարագաները եւ ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ թէ գրաւոր՝ ցաւակցութիւն յայտնեցին՝
ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆԻ
մահուան առթիւ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հայաստան, Երեւանէն Թեւոսեան, Մանուէլեան, Պօղոսեան ընտանիքները Լեւոն Տօնիկեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն՝ 200 Ֆ. «Յառաջ»ին, 100 Ֆ. «Աշխարհ»ին, 100 Ֆ. Փարիզի Հայկ. Եկեղեցիին, 100 Ֆ. Պանթէօ-Քաշանի Հայկ. Դպրոցին, 100 Ֆ. Կապոյտ Խաչին, 100 Ֆ. Կարմիր Խաչին,

× Այս առթիւ, կը յայտնեն իրենց վշտակցութիւնները իրենց աղջկան՝ Մարգարիտ Տօնիկեանի, զաւակներուն, ընտանեկան պարագաներուն եւ բարեկամներուն:

Լ Ի Ո Ն Ի
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Տ Է Ս Ի Ն Ի
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, 16 Մայիս, ժամը 20.30-ին

Հոգեւոր Երաժշտութեան Համերգ

Մասնակցութեամբ՝
- Լիոնի երգչախումբին (85 անդամներ)

Մենակատարներ՝
ԱՆԺԻԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ – ՍԱԺ (Սոպրանօ), ՖՐԷՏ ՊԷՆՑ (Թէնոր), ՊԷՌՆԱՐ Ռըշատէն (Պաս):
- Ռոմանի Գործիական Նուագախումբին ղեկավարութեամբ՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱՆՈՍԵԱՆԻ:

Յայտագիր՝
Ա. բաժին Թէլէման – Շուպէրթ
Բ. բաժին Կոմիտաս – Եկմալեան

EGLISE ST. NOM DE JESUS
91, Rue Tête d'Or — Lyon 6e
— *Prix des places: 50 F.* —

Billets en vente:
- FNAC; 60 Rue de la République, 69002 - LYON
- Maison de la Culture Arménienne de Décines
- Eglise Arménienne de Lyon; 40, Rue d'Arménie, 69003 - LYON
- Suzanne Couture; 28, Rue Beauregard, 69006 - LYON
- Tailleur Edouard; 20, Rue Vauban, 69006 - LYON
- KRIK; 11, Avenue Henri Barbusse, 69100 - VILLEURBANE
- Mr. Tcheumlekdjian; 47, Rue Lieutenant - Général Chabert, 69400 - Villefranche / Saône.
- Massis Shoes; 15 Bd. de la Libération, 26100 - ROMANS

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
5-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՃԱՇԿԵՐՈՅԹ

Կիրակի, Մայիս 17, ժամը 13-ին Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ:

Կը նախագահէ՝ Պ. Սուրէն Ալեքսանեան:

Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութեամբ «ԿԱՐՕՏ» Նուագախումբին

Ճաշագին՝ 75 Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, նախընտրելի է ապահովել սեղանները, հեռաձայնելով՝ Մշակոյթի Տունը.— 50. 15. 09 – Շալճեան 66. 18. 80 – Միլտոնեան՝ 90. 90. 10

———×———

5ème Anniversaire de la Fondation de
MAISON
DE LA CUITURE ARMENIENNE
DE MARSEILLE

Repas d'Anniversaire

Dimanche, 17 Mai, à 13 h.
Animation: Orchestre « GAROD »

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

Jeudi, 14 Mai:
Conférence spirituelle sur
«La Famille Chrétienne»
du R.P. Georges ZABARIAN, Directeur du Centre St. Grégoire de Narek

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԿԱՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ
կը կազմակերպէ՝

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏ ՄԸ

Օթոքարով:
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 17-ԻՆ

Այցելութիւն, առաւօտուն ՌԱՄՊՈՅԷ-ի Դղեակին եւ պարտէզներուն:

Կէսօրէ ետք՝ ՇԱՌԹՐԻ Մայր Եկեղեցւոյն ժամադրութիւն՝ ժամը 8-ին Փոքր տ'Իթալի:

Մեկնում՝ ժամը ճիշդ 8.30-ին

Արձանագրութեանց համար դիմել.—

Տիկին Ղազարեանի՝ 379.08.03, Տիկին Սուրէնեանի՝ 325.04.13 եւ Տիկին Փէհլիվանեանի՝ 606.27.51

Ճանապարհածախք եւ ճաշագին. 100 Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շաւիլի մասնաճիւղի անդամական ժողովը, Չորեքշաբթի, Մայիս 13, ժամը 20.30-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

17 Մայիս, Կիրակի ժամը 13-ին՝ Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Աւանդական հոգեհանգիստի պաշտօնը կը կատարուի առաւօտուն ժամը 11-ին Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցիին մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ՝ հայրապետական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Ճաշին կը նախագահէ. –

Իսի լէ Մուլինոյի փոխ քաղաքապետ՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան:

Սիրով եւ անխտիր կը հրաւիրուին բոլոր փափաքողները:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին – Մուտք 90 Ֆ.:

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՀԱՆԴԷՍ

Պանթէօ-Քաշանի Հայկ. Դպրոցի հանդէսը՝ Մայիս 17, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 15.30-ին, Պանթէօ – Քաշանի

SALLE DES FETES
Rue Charles Michels

Հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ Պանթէօյի Քաղաքապետ՝ Պր. ԱՆՐԻ ՌԱՎԷՐԱՑ-ի:

Կը ցուցադրուի՝ «ՆԱՀԱՊԵՏ» ֆիլմը:

Գունաւոր, հայախօս ու շատ յուզիչ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց յօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝

երգիչ Պետրոս Պետիկեան, Թառիստ Մըկըրտիչ Ֆէրամեան ընկերակցութեամբ:

Երգչուհի՝ Պէթի Ֆէրմանեան, ընկերակցութեամբ դաշնակով՝ Անի Տաքէսեանի:

Երգ, Արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ: – Պիւֆէ, հաճելի անակնկալներ:

– Մուտք 20 Ֆ. –

INAUGURATION DE LA
«PLACE D'ARMENIE»
« ROND POINT CELLOPHANE »
Samedi, 16 Mai, à 17 h.
à St. Maurice de Beynost

Avec la participation des autorités civiles et religieuses.

— Un vin d'honneur au centre Médico-Social (à côté de l'Eglise) suivra la cérémonie.

— Une Exposition organisée par le « NOR-SEROUND » (Jeunesse Arménienne) se tiendra Samedi et Dimanche, également au Centre Médico-Social.

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
KERMESSE

Լ Ի Ո Ն Ի Մ Է Ջ
Շաբաթ, 16 Մայիս,
կէսօրէ ետք, ժամը 3 - 9
Կիրակի, 17 Մայիս,
առաւօտեան ժամը 11-էն կէսօրէ ետք 17
Եկեղեցւոյ սրահին մէջ
40, *RUE D'ARMENIE*
Կազմակերպութեամբ՝
« ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ »
ի նպաստ՝ իր բարենպատակ եւ մշակութային ձեռնարկներուն:
– Բազմաթիւ Սքանչներ,
– Ինչպէս նաեւ՝ Հայկ. ճոխ «Պիւֆէ» մը
«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ» կը մօտենայ
վերապահեցէք ձեր գնումները
Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան
« ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ » ին

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
« Ա Ն Ի »
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ՝
Հ Ր Ա Ն Դ Ա Ճ Է Մ Ե Ա Ն Ի
Ուրբաթ, Մայիս 22, ժամը 21-ին

———✻———

Concert Annuel de la Chorale
« A N I »

Nouveau Programme:
ø CHANTS FOLKLORIQUES,
ø PATRIOTIQUES et
ø REVOLUTIONNAIRES

VENDREDI, 22 MAI, A 21 H.

Salle des Ingénieurs Arts et Métiers
9 bis, Ave. d'Iéna, 75116 - PARIS
Métro: I E N A

Տոմսերու համար դիմել՝
— *Maison de Culture Arménienne;* 17, Rue Bleue - Paris 9e
— *Librairie PALOUYAN;* 9, Rue de Trévise, Paris 9e
— *TELE - CONDORCET;* 175, Ave. Jean-Jaurès, Clamart
— *Alimentation ARARAT;* 118 bis, Rue Etienne-Dollet Alfortville

Festival de Musique

15 MAI AU 24 MAI

ALFORTVILLE - 1981 - PRINTEMPS

Organisé par les Associations Culturelles d'Alfortville — dont la Maison de la Culture Arménienne — et la Municipalité

Sous la Présidence de Joseph FRANCESCHI
Sous la Direction Artistique d'IVRY GITLIS

PROGRAMME:
— Jeudi, 14 Mai: *PRESENTATION DU FESTIVAL*
— Vendredi, 15 Mai: *LE MESSIE DE HAENDEL*
— Samedi, 16 Mai: *SOIREE MUSIQUE POPULAIRE ET TRADITIONNELLE*
Sharif Alaoui (Maghreb), Karaxu (Chili), Les Ballets Arméniens (Arménie)
Suivie d'une nuit de la musique populaire, animée par IVRY GITLIS
— Dimanche, 17 Mai: *LA CHORALE SIPAN - KOMITAS*
— Lundi, 18 Mai: *RECITAL MUSIQUE CLASSIQUE « Jeunes Solistes »*
— Mardi, 19 Mai: *UNE SOIREE AVEC...*
DANIEL GELIN, FREDERIC LODEON, JEAN WIENER et IVRY GITLIS
— Mercredi, 20 Mai: *Récital IMBERT et MOREAU pour les enfants*
— Vendredi, 22 Mai: *SOIREE BEETHOVEN; Soliste: IVRY GITLIS*
— Samedi, 23 Mai et Dimanche, 24 Mai: *JEANNE D'ARC*

Fresque Historique réalisée par les Associations Culturelles de la Ville
(500 Participants)

Renseignements à la M.C.A.: 376.55.89

samedi, 30 mai à 21 h.

GRAND CONCERT

A L'OPERA DE MARSEILLE
Organisé par
L'OPERA ET LE CENTRE CULTUREL STS. SAHAK — MESROB
Sous la Présidence effective de: GASTON DEFFERRE
(Député - Maire de Marseille)

Dédié à la mémoire du grand compositeur

ARAM KATCHATRIAN

Avec la participation exceptionnelle du grand violoncelliste:
MSTISLAV ROSTROPOVITCH
L'Orchestre Symphonique de l'Opéra sera placé sous la direction de:
DIEGO MASSON
IIème SYMPHONIE, MASCARADE
RHAPSODIE-CONCERTO pour violoncelle.

Location à partir du 5 Mai, Voyages Wasteels, J. Chelelekian
87, La Canebière et du 27 Mai à l'Opéra
Sur Paris: SABERATOURS; 3 Rue de l'Arrivée, 7e étage, Paris 15e
Tél.: 538. 67. 47

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ
ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ ժողովրդապետութիւնն ու Ս. Խաչ Ընկերակցութիւնը մեծ ինքնաշարժով շրջապտոյտ մը կը կազմակերպեն, Համբարձման տօնին առթիւ, Մայիս 28-31 դէպի Լուարի հովիտին վանքերը, եկեղեցիները, դղեակներն ու դաշտերը:

St- Benoît-sur-Loire, Fong-ambault,
Pithiviers, Germigny-des-Près
Chambord, Cheverny

Երթեւեկի, պանդոկի, կերակուրի եւ ապահովագրութեան ծախք 900 կամ 1050 Ֆ. ըստ մասնակցողներու թիւին:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել.—

Հեռ.— 278. 31. 93 — 208. 71. 79
կամ՝ 788. 25. 75

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
14
JEUDI
14 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.907 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.907

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՆԱԽԿԻՆ ՄԵԾԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՔԷՆԸ ՎԵՐՋԱՆԱԼՈՒ ՎՐԱՅ Է

—o—

Չորեքշաբթի առտու, Քոթիտիէն տը Փարի կը խորագրէր «Ժիսքարտէնները երեսի վրայ կը ձգեն Ժիսքարը» ինչ որ իրական յատկանշական էր եւ կարճ ձեւով կը բացատրէ թէ ի՛նչ անցաւ – դարձաւ Երեքշաբթի օր: Արդարեւ մինչ, ինչպէս կը գրէինք երէկ, Ժիսքար «Կեդրոնի» մը գլուխն անցնիլ կ'ուզէր եւ հաշտարարի նստիլ Շիրաքի հետ, անկէ չտալով մնացեալ ճակատ մը կազմելու անոր կողին, իր կուսակիցները եւ կողմնակիցները բոլորովին տարբեր ուղիէ կը բռնէին եւ անտեսելով Ժիսքարի վրէժխնդրութեան փափաքը, նախագահի մեծամասնութեան Ժիսքարի թեւին (Իւ – Տէ – էֆ) երեսփոխանները կ'որոշէին հասկցուիլ եւ գործակցիլ Հ. Հ. Հ.ի հետ:

Ժիսքար տ'Էսթէն, որ ընտրապայքարի առաջին օրերուն շատ կը սիրէր ֆրանսական առածներ այսինքն՝ իմաստուն խօսքեր յիշեցնել ժողովուրդին, հաւանաբար կրնայ քանի մը հատ ալ իրեն հասցնել ծովէն (օրինակ՝ Վաէ Վիքթիս, վա՜յ պարտուողին) եւ նստիլ խորհրդածել պարտութեան, բարեկամութեան, երախտագիտութեան եւ նման բաներու վրայ: Ինք չվերընտրուեցաւ եւ հարցը փակուած է բայց իրեն քուէարկողներն ու ընտրապայքար տանողները պատճառ չունին նոյն վախճանն ունենալու, անոնք կ'ուզեն վերընտրուիլ եւ ուրեմն փութացան Ժիսքարի յայտարարութեան եւ կ'ուզեն փրկել Ազգ. Ժողովի իրենց աթոռները: Ուրեմն Ժիսքար տ'Էսթէն կիրակիէն ետք, դառնութեան բաժակը կրնայ ցմրուր խմել, գիտակցիլ թէ երեւոյթը՝ չպարտուիլն է:

Երեքշաբթի օր, ուրեմն, Իւ – Տէ – էֆի երեսփոխանները գործնական ուզեցին ըլլալ եւ զեկոյցով մը հաշտարար ոգի մը ցոյց տուին Շիրաքի եւ անոր կուսակցութեան նկատմամբ: Տրամադիր են Շիրաք – Լապէ համախմբումի մը, որ «պիտի ունենայ, մէկ կողմէ՝ գործունէութեան ծրագրի մը պատրաստութեան ազատական եւ ընկերային խորհրդարանական մեծամասնութեան համար եւ միւս կողմէ՝ իւրաքանչիւր ընտրական շրջանի համար Ա. կամ Բ. շրջանին միակ թեկնածութեան մը քննութեան, ապահովելու համար այս միութեան յաջողութիւնը»: Այս «կամուրջը» շատ բան կը փոխէ նախորդ օրուան դիրքերէն երբ Շիրաք Ա. շրջանին իսկ մէկ թեկնածու կ'ուզէր կամ Լըքանիւէ որ յանուն յըս... ...ակութեան ամէն շրջանի մէջ Իւ – Տէ – էֆ-ի թեկնածու մը կ'ուզէր: Կը մնայ ...րել վերջնական ռազմավարութիւնը: Անցեալը անցեալ է, կ'ըսէր Շինօ, ...ի հետաքրքրեր: Ուրեմն պէտք է ապագայով զբաղիլ:

Ընտրեալ նախագահը կը սպասէ եւ այդ ...ը կ'օգտագործէ խորհրդակցելու եւ ...ելու համար: Հաւանաբար պատրաստուած է արդէն նշանակովի կառավարութիւնը, որ Մայիս 25–էն, պիտի զբաղի անմիջական կարգ մը հարցերով եւ ...ութիւններով, տեղը տալու համար նոր կառավարութեան մը Յունիս 28–էն ետք: Միթերան սակայն կը յարգէ Հանրապետական օրինականութիւնը եւ կը սպասէ Ժիսքարի պաշտօնական հրաժարման, էլիզէ փոխադրուելու համար: Ամէնէն հաւանական թուականը կը նկատուէր Մայիս 25–ը:

Համայնավարներն ալ ձեռնածալ չեն նստիր եւ Քաղաքական Բիւրօն չեշտեց առջի օր, թէ որեւէ առիթ պիտի չկորսնցնէ փոփոխութիւններ ձեռք ձգելու համար, աւելցնելով. –

«Պատրաստ ենք հիմակուընէ, կառավարութեան մէջ ինչպէս ազգ. կեանքի բոլոր մակարդակներուն վրայ, ստանձնելու մեր բոլոր պատասխանատուութիւնները:

×

Երեքշաբթի օր ալ սակարանը դեռ չէր շարժեր մինչ Ֆրանսայի Դրամատունը կը պաշտպանէր ֆրանքը, բարձրացնելով «չհարաժնի սակերը»: Ներկայիս 12, 3/4 % է եւ հաւանաբար 13 1/4–ի հասնի: Դրամը պիտի «սղէ»: Նոյն օրը տոլարը կ'արժէր 5,51 եւ գերմանական մարքը 2,41 :

× Ինչպէս նախապէս յայտարարած էր բաւական մեծ վրդովում ալ ստեղծելով, զօր. Տը Պուասիէօ, Տը Կօլի փեսան իր հրաժարականը տուաւ Պատուոյ Լէգէոնի ազգ. կարգի մեծ դիւանապետի պաշտօնէն: Խնամիական պատճառներով, չէր ուզեր Միթերանի վիզէն կախել մեծ շղթան, ինչպէս օրէնք է: Տէրը մնաց իր խօստումին բայց հիմա, ուրիշ հարց մը կը ծագի, ո՞վ պիտի կատարէ այդ պաշտօնը: Ծանօթ է որ երբ նոր Նախագահը պաշտօնի կ'անցնի, ձեռնադրութեան տեսակ մը աշխարհական արարողութիւն կայ, որու մաս կը կազմէ այդ «ծէսը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԻՒՍ. ԻՐԼԱՆՏԱ զոհ մը եւս տուաւ: Պոպի Սանտսէն ետք, Ֆրէնսիս Հըկս մեռաւ 59 օր կամաւոր ծոմապահութենէ ետք, Պելֆասթի մօտ, Մէյզի բանտը:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վիճակը մերթ պայթուցիկ կը նկատուի մերթ յոյս կուտայ բարելաւման: Մէկ կողմէ Սուրիա իր հրթիռները կը քաշէ Իսրայէլեան օդանաւներու վրայ, միւս կողմէ հանդարտեցուցիչ գիր մը կը ղրկէ Երուսաղէմ, ըսելով թէ պատերազմ չուզեր եւ քիչ ետք Իսրայէլի Արտաքին նախարարն ալ կը պատասխանէ՝ «մենք ալ չենք ուզեր»: Ռեկընի յատուկ բանագնացն ալ կը շարունակէ շփումները վատթարագոյնին առաջքն առնելու համար:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԵՊԸՆԹԱՑՆԵՐՈՒ մէջ ռումբերու սպառնալիքը կը շարունակուի: Մինչ առջի օր չորս հոգի կը վիրաւորուէին «Լիոնէ»ին մէջ, Մեծ Աարատեան Կառախումբ, յապաղումով ճամբայ կ'ելլէին Սիզալփէնը (Փարիզ – Վենետիկ), Միսթրալը, Թերմալը (Փարիզ – Քլերմոն), խուզարկութիւններէ ետք:

«ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ» օրաթերթը վերածնաւ Մայիս 13–ին (դադրած էր Փետր. 23էն): Հին կազմէն շատեր կան բայց նաեւ ճամբու դրուածներ: Սէ – Ժէ – Թէ–ի պատուիրակը տեղաւորուած է շէնքին մէջ եւ ձեռնարկած ծոմապահութեան, բողոքելու համար 37 պաշտօնազրկումներու դէմ: Թերթին դիմագիծը փոխուած է, կը մնայ տեսնել խորքը: Սերժ Ժիւլի, Քոթիտիէնի մէջ, երկար կը բացատրէ նոր հեռանկարները եւ կը խորհի թէ ձախ նախագահի մը ներկայութիւնը կը նպաստէ թերթին: Ըստ աւանդութեան, բոլորը 5000 Ֆր. ամսական կ'առնեն կրկին եւ նպատակն է 50 հազար տպաքանակի հասնիլ:

ԵՐԵՒԱՆ ⟷ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՅԻՍ 6 – 7)

«ՆԵՖԹՉԻ» – «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհ. Միութեան 44–րդ ախոյենութեան 8–րդ հանգրուանին, «Արարատ» հաւասար արդիւնքով (0 – 0) վերջացուց իր հանդիպումը Պաքուի «Նեֆթչի»ի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Խաղին սկիզբը, դաշտին տէրերը շատ աչխոյժ խաղարկութիւն մը չեն ցուցաբերած, բայց հետզհետէ զօրացուցած են իրենց յարձակողական գործողութիւնները, զօրս կասեցուցած են «Արարատ»ի տղաքը: Երեւանցիները իրենց կազմակերպած գրոհներով յաճախ վտանգաւոր պահեր ստեղծած են հակառակորդի բերդին առջեւ եւ երեք անգամ առիթ ունեցած կոլ նշանակելու, սակայն՝ ապարդիւն: «Արարատ»ի լաւագոյն խաղացողները եղած են Անդրանիկ Խաչատրեան եւ Սամուէլ Պետրոսեան: Երեւանի բերդապահը սքանչելի կերպով պաշտպանած է իր բերդը:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Մայիս 8–ի թիւով:

×

ՆԿԱՐԻՉ ՍԱՐԳԻՍ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆԻ ՆՈՐ ԳՈՐԾԵՐԸ

Երկու ամիսէ ի վեր Արարատեան դաշտի գիւղական տնտեսութիւններու մէջ կը շրջի եւ աշխատաւորներու դիմանկարներու էսքիզներ կ'ընէ Հայաստանի ժողովրդական նկարիչներէն Սարգիս Մուրադեան: «Այդ դիմանկարները, – ըսած է նկարիչը, – կը մտնեն իմ ժամանակակիցների՝ Հայաստանի փառաբանուած բանուորների, կոլտնտեսականների, գիտնականների ու մշակոյթի գործիչների կտաւների շարքի մէջ: Հենց նրանք են մեր այսօրուայ կերտողները, նրանց մասին եւ նրանց համար է իւրաքանչիւր իսկական քաղաքացի նկարչի արուեստը»: 54–ամեայ նկարիչը հետեւողական աշխատանք կը տանի դիմանկարի, գիրքի նկարազարդման, թեմաներու շուրջ կտաւներու ստեղծման կալուածին մէջ: Ունի 500 գործեր, որոնցմէ օրինակներ կը գտնուին Տրետեակովեան պատկերասրահը, Արեւելքի ժողովուրդներու արուեստի թանգարանը եւ Խորհ. Միութեան բազմաթիւ թանգարաններու մէջ: Արժանացած է Խորհ. Միութեան պետական մրցանակի:

×

«ՀԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ» ԳԻՐՔԸ

Մարդու նիւթական մշակոյթի վերաբերեալ գոյութիւն ունեցող բազմաթիւ աղբիւրներու մէջ կօշիկի մասին գրեթէ ոչինչ կը յիշատակուի: Ուստի հետաքրքրական է ճարտարագէտ Արշալոյս Արմաղանեանի հետազօտութիւնը: Ան կ'աշխատի Երեւանի «Մասիս» գործատունը: Իր պրպտումներու արդիւնքները ամփոփած է «Հին Հայաստանի կօշիկները» գիրքին մէջ: Հեղինակը կը հաղորդէ, որ Հայաստանի հողամասի հնագոյն յուշարձաններէն մէկուն՝ «Սատանի դար» կոչուող բլուրի, պեղումներու ընթացքին հնախոյզները յայտնաբերած են սպանուած կենդանիի մաշկազերծման եւ մորթիի մշակման քարէ գործիքներ: Հետեւաբար հիմքեր կան ենթադրելու, որ քարէ դարուն ի յայտ եկած են առաջին կօշիկները: Հեղինակը հայկական լեռնաշխարհի ամէնէն հին, մինչեւ մեր օրերը հասած կօշիկներու շարքին կը դասէ «տրեխները», որոնք կը պատրաստուէին անմշակ կաշիի ամբողջական կտորէ, անոնցմէ կը պատրաստէին բաւական բարդ կօշիկ՝ վեր ցցուած քիթով, որ ծանօթ է Ն. Ք. 3 – 2–րդ հազարամեակներու խեթական մշակոյթի յուշարձաններէն: Ցցուած քիթերով կօշիկները չեն մոռցուած մինչեւ այսօր, կ'ըսէ հեղինակը: Այդ նախօրինակը կ'օգտագործուի տնային կօշիկներ կարելու ատեն: Հին ժամանակ միայն տիրապետող դասակարգի ներկայացուցիչները կը հագուէին հարուստ զարդաբանքներ ունեցող եւ գեղեցիկ քիթով երկարաճիտ կօշիկներ: Անդրկովկասի ժողովուրդները, կ'ըսուի գիրքին մէջ, հին ժամանակները պաշտած են կօշիկը: Ժողովրդական հին աւանդութիւններու համաձայն, անիկա մարդուն կուտար ուժ, արագութիւն եւ ճարպիկութիւն: Ուստի ոսկի ձեւով ամանեղէն եւ զարդեր կը պատրաստուէին, որոնց առջեւ կը խոնարհէին: Հին ժամանակներու արքաները կը կրէին թանկարժէք քարերով զարդարուած կարմիր կօշիկներ, որոնք կը համարուէին հզօրութեան, բարձրագոյն իշխանութեան խորհրդանիշ: Այդ մասին յիշատակած է պատմահայր Մովսէս Խորենացի:

×

ՓՐՈՖ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՃԱՂԱՐԵԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ

Մարդաբան Փրոֆ. Անդրանիկ Ճաղարեան վերահաստատած է մօտ 20 հազար տարի առաջ Հայաստանի տարածութեան մէջ ապրած մարդու մը դիմագիծերը: Հրազդանի ձորի քարանձաւներէն մէկուն մէջ յայտնաբերուած աճիւնի հիման վրայ նաեւ որոշուած է, որ ան եղած է մօտ 50 տարեկան, ունեցած է 182 սանթիմեթր հասակ, զարգացած մկաններ, իսկ ուղեղին ծաւալը աւելի փոքր եղած է ներկայի մարդոց հետ համեմատած: Որպէսզի կասկածներ չյարուցուին վերահաստատման ճշդութեան հանդէպ, Փրոֆ. Ճաղարեան համաձայնած է ենթարկուելու քրէագէտներէ, պատմաբաններէ եւ ազգագրագէտներէ բաղկացած յանձնախումբի մը խիստ քննութեան: Գիտնականին առաջարկած են մարդու մը գանկը, որուն յետմահու դիմակի կաղապարը եւ նկարը գաղտնի կը պահուէին: Փրոֆէսէօրը զարմանալի ճշգրտութեամբ ծեփած է դիմաքանդակը: Շնորհիւ Փրոֆ. Ճաղարեանի աշխատանքներուն ծանօթ դարձած է, թէ ինչ դիմագիծեր ունէին հազարամեակներ շարունակ հայկական լեռնաշխարհին մէջ ապրած մարդիկ: Հին ժամանակները ապրած մարդոց դէմքը վերահաստատելով գիտնականը երբեմն կը յաջողի գիտնալ, թէ անոնք ինչ հիւանդութիւն ունեցած են: Փրոֆ. Ճաղարեանի խորհուրդին կը դիմեն զանազան երկիրներու մարդաբաններ: Իրեն դիմած են Իտալիայէն, վերահաստատելու համար Տանթէի դիմագիծերը:

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ
ԲՈԼՈՐ ՀԱՅ ԵՐԳԻՉՆԵՐՈՒՆ

ԳԷՈՐԳ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

Երաժշտագէտ մը չեմ, սակայն պաշտելու աստիճան կը սիրեմ հայ երգը, հայ գիրին նման։

Երգի կամ երաժշտութեան քննադատ մը չեմ, բայց ազգային կամ յեղափոխական երգերը գրեթէ ծանօթ են ինծի, իրենց ստորակէտներով։

Խօսքս, կամ սրտանց գրուած այս գիրս ձեզ հայ երգիչ կամ երգիչներ՝ Լոս Անճելըսէն մինչեւ Պոլսոյ, Նիւ-Եորքէն մինչեւ Փարիզ, տակաւին Հալէպ, Պէյրութ եւ ... այլուր։

Խօսքս, ըսի, «ի խորոց սրտի» է եւ ուղղուած բոլորիդ եւ կամ յատուկէն ... քեզի...։

Բացառութիւնները միշտ յարգած եմ։

Ուրեմն մտիկ ըրէ։

×

Հայ երգը անցնող տասնամեակին շատ արագ աճեցաւ, բազմացաւ, ծիլեր արձակեց ու գրաւեց ամէն հայու հոգին։

Տնտեսական յարմար պայմաններու բերումով ներկայիս ամէն հայու տան մէջ, եթէ հայ թերթ չկայ, կայ սակայն հայ երգի ձայնապնակը, ժապաւէնը։

Այս մէկը պարծանք է ազգին։

Հպարտանք է եւ նախանձելի մէկ արարք։

Հայ երգի այս աստիճանին հասնիլը, հայրենիքէն մինչեւ սփիւռքի ծայրագոյն մասերը կը պարտինք քեզի, սիրելի երգիչ, քու ձայնիդ...։

Բայց մի՛ մոռնար որ, անտարակոյս, կը պարտինք նաեւ հայ ազգին, ազգիդ, հայ երգի հանդէպ ունեցած գուրգուրանքին, սիրոյն եւ կարօտին։

Ու այսպէս երգ ու երգիչ, տարիներու ընթացքին բազմացան, շատցան, լեցուցին մեր սրտերը, մտքերը եւ նաեւ ականջները։

Մեր պարահանդէսները հայ երգիչի ու երգի վրայ հիմնուեցան, դասաւորուեցան։

Հայ մանուկները թէ՛ տունէն եւ թէ՛ դպրոցէն արագօրէն հայ երգը ընդունեցան, սորվեցան, երգեցին, սիրեցին։

Այս մէկը յաղթանակ մըն է քեզի համար, իմ հայ երգիչ։

Հոս, այս տողերուն մէջ չեմ ուզեր խօսիլ քու արտաքինիդ մասին։ Այդ մէկը իմ գործս չէ, ըսել կ'ուզեմ անդրադառնալ քու հագուստիդ, մազերուդ ձեւին, շարժումներուդ։

Չեմ փորձեր նոյնիսկ յիշել 7 կոճակներով շապիկներդ, գոց գոյնով կամ բաց, որոնցմէ հինգ կոճակները միշտ չեն կոճկուած։

Չեմ աշխատիր մտաբերել նոյնիսկ վիզէդ կախուած ոսկեղէններդ կամ բարձր ու հաստ կրունկով կօշիկդ։

Այս բոլորը իմ գործս չէ, ըսի։

Հաւանաբար այս բոլորը արդար պահանջներ են, նորոյթ, զարդարուելու արուեստ։

Չեմ հասկնար։

Իմ խօսքս, սիրելի երգիչ, յարգելի երգի մեկնաբան, հայ երգը երգելուդ մէջ է։

Յստակացնեմ։

Հրապարակի վրայ, ներկայիս, ամէն տեղ, առատօրէն երգիչ կայ. հայ երգը երգող կայ, որոնք կ'երգեն թէ՛ աշուղական, թէ՛ ժողովրդական, թէ՛ դասական, թէ՛ էստրատային, թէ՛ ազգային եւ ինչու չէ, նաե՛ւ յեղափոխական։

Դո՛ւն, հայ երգիչ, այս բոլորը կ'երգես, քու գիտցած ձեւովդ։

Անվիճելի է, որ երգեր կան, որոնք կ'երգուին քանի մը ձեւերով, հաստ ձայնով եւ թէ բարակ ձայնով, երկարելով կամ կտրուկ ձեւով, ժպտելով կամ խնդալով։

Սակայն, անվիճելի է նաեւ, թէ երգեր կան, որոնք կը պատկանին մեր ժողովուրդին, որոնք ազգային են եւ յեղափոխական եւ զորս, կարելի չէ քմահաճօրէն երգել։

Այս երգերը քանի մը ամիսներու ծնունդ չեն։ Անոնք ժառանգն են մեզի, աւելի քան կէս դարէ ի վեր։ Մեր ժողովուրդը կ'երգէ համոզուած, զգացական։ Դո՛ւն, սիրելի երգիչ, ոչ միայն չես կրնար երգել, ա՛յլ իրաւունքը չունիս քու հասկցած ձեւովդ երգելու, մեկնաբանելու ... մեղք գործած կ'ըլլաս։ Կը հասկնաս։

Ազգային կամ յեղափոխական մեր երգերը, եթէ պարզապէս երգեր են, ե՛ն նաեւ կշռոյթ, ջիղ, զգացում։ Դուն չես կրնար անոր «նօթա»ները փոխել, չես կրնար աղաւաղել ... իրաւունք չունիս ...

Կը հասկնաս ... այդ մէկը ոճիր է, մեծ ոճիր։

Ոչ մէկ երգիչի անուն կ'ուզեմ յայտնել եւ ոչ ալ ազգային երգի անունը տալ։

Ամէն երգիչ ինքզինքը լաւ կը ճանչնայ։

Պէտք է գիտնաս, յարգելի երգիչ ... կամ երգիչներ ... որ մեր երգերը, մանաւանդ ազգային կամ յեղափոխական ... թրքական «շարքի» չեն եւ չեն կրնար ըլլալ կամ նմանիլ։

Չեմ խօսիր ժողովրդային երգերու մասին, ուր սէր, ծաղիկ, համբոյր իրար խառնուած են եւ ուզած ձեւովդ կրնաս երգել։ Ճաշակի հարց է...

Բայց ազգայինը ... տարբեր է...

Զգոյշ։ Մեր ազգը ինքը գտած է այդ նօթերը տառապանքին մէջ, իր ազգային ճակատագրի սեւ եւ ճերմակ օրերուն։

Ես ու դուն չենք կրնար մեր ուզած ձեւով մեկնաբանել, որովհետեւ այդ երգերը աւանդական են եւ գեղեցիկ, հաւատք են եւ համոզում, ուխտ են եւ պաշտամունք։

Նորէն կը կրկնեմ, ես ու դուն, սիրելի երգիչ իրաւունքը չունինք մեր հասկցած կամ գուշակած ձեւով երգելու ոչ «ռատիոյ»յէն եւ ոչ ալ «Թիվի»էն, որովհետեւ այդ մէկը ընդվզում կը յառաջացնէ հայ մտածող մտքէն ներս, հայ երգը սիրող ու պաշտող սրտերուն մէջ։

Վաճառականական մօտեցումդ մէկ կողմ դիր ու երգէ այնպէս, ինչպէս որ ազգդ կ'երգէ...

Եթէ չես գիտեր ... փորձէ սորվիլ...

Ապրիլ ամսուան այս օրերուն, Մեծ Եղեռնի նահատակներու յիշատակի ոգեկոչման այս ժամերուն կը խնդրեմ, յարգելի երգիչ կամ ինչու չէ, անտարակոյս երգիչներ, մի՛ նահատակէք ազգիս Ազգային երգերը, յեղափոխական երգերը, ձեր անճաշակութեամբ։

«Հայրենիք»

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԸ

Յունական պետական շրջանակներուն մօտ այն հաստատ համոզումը կը տիրէ, թէ Քոսովոյի միջադէպերը զուտ տեղական, այսինքն՝ եուկոսլաւիական շրջագիծէն դուրս կ'ելլեն։ Աթէնք «վերջնական ապացոյցներ» ունի պնդելու համար, թէ Եուկոսլաւիոյ Ալպան փոքրամասնութեան ըմբոստութիւնը հրահրուեցաւ Մոսկուայի կողմէ։ Ասոր գլխաւոր ապացոյցներէն մէկն այն է, որ ցուցարարները, ըմբոստացողները Ալպանացիներ ըլլալով հանդերձ, ի նպաստ խորհրդային նշանախօսքեր հրապարակ դրին։ Մինչդեռ, տրամաբանական երեւոյթն այն պիտի ըլլար, որ այս վերջինները ենվէր Հոճայի գլխաւորած Ալպանիոյ մասին արտայայտուէին։

Աթէնքի եզրակացութիւնն այն է, որ Մոսկուա փորձեր կը կատարէ տեսնելու համար, թէ ի՞նչ ճամբով կրնայ կազմալուծել յետ-Թիթոյի Եուկոսլավիան։ Յունաստան պարտաւոր է օժանդակելու արտօնելով, որ խորհրդային սպառնալիքի մը պարագային ամերիկեան զէնքեր տեղափոխուին Յունաստանի ճամբով դէպի Եուկոսլաւիա։ Այս կարգադրութիւնը՝ համաձայնագիրի մը սահմաններուն մէջ, կատարուած է Ուաշինկթընի գիտութեամբ եւ Աթէնք, Պէլկրատ երկկողմանի բանակցութեամբ, արտաքին նախարարներու միջեւ եւ, երբ Թիթօ դեռ երկրին գլուխը կը գտնուէր։

Իրաց այս նոր վիճակը, ինչպէս դիտել կու տան Աթէնքի պետական շրջանակները, անգամ մը եւս կը հաստատէ Յունաստանի քաղաքական-զինուորական կողմնորոշումը. – մնալ Արեւմուտքի կողքին, Ատլանտեան Ուխտին ծիրէն ներս։

Աթէնքի մտահոգութիւնը աստիճան մը աւելի կը շեշտուի Մակեդոնիոյ հարցով։ Արդարեւ, Մոսկուա կրնայ այս անգամ գրգռել Եուկոսլաւիոյ Մակեդոնացիները, զանոնք մղելով Պուլարիոյ գիրկը։ Պէտք չէ մոռնալ, կ'ըսեն Յոյները, թէ Սոֆիա տեւաբար պահանջած է Եուկոսլաւիոյ Մակեդոնական գօտիին կցումը Պուլկարիոյ։

Աթէնք, միաժամանակ, չի ծածկեր իր մտահոգութիւնները Թուրքիոյ սպառնալիքին նկատմամբ։ Ուաշինկթընի փորձերը՝ հաշտեցնելու Անգարայի եւ Աթէնքի հակոտնեայ պահանջները, ձգտումները, այնքան ալ խանդավառ ընդունելութեան չեն արժանանար։ Յունաստանի համար կարգ մը ամերիկեան պայմաններ անընդունելի կը նկատուին։ Այսպէս, 1976-ին, Քիսինճըր, համաձայնած էր Թուրքիոյ Արտաքին նախարարին հետ զինուորական օժանդակութեան այսպէս ըսած համեմատութեան շուրջ։ Թուրքիոյ յանձնուած տասը զէնքին փոխարէն Յունաստանի յանձնել եօթը զէնք։ Արդ, այս համաձայնագիրը ցայսօր չէ վաւերացուած Յունաստանի Խորհրդարանին եւ ո՛չ ալ ամերիկեան Քոնկրէսին կողմէ։

Հիմնական մերժումի կ'ենթարկուի նաեւ Ամերիկացիներուն մէկ այլ պահանջը. – ապահովել զինուորական անմիջական օժանդակութիւն, եթէ Աթէնք «ապացինէ» Թուրքիոյ մերձ գտնուող յունական կղզիները։ Աթէնքի համար, նըման երաշխաւորութիւն մը պարզ կերպով թէական կը մնայ։

Աթէնք կ'ըմբռնէ նաեւ, թէ Ուաշինկթըն առաւել չափով շահագրգռուած է Թուրքիայով։ Պարսկաստանի, Իրաքի, Սուրիոյ վերջին շրջանի իրադարձութիւնները պատճառներ են, որպէսզի Միացեալ-Նահանգները աւելի առատաձեռն գտնուին Թուրքիոյ զինուորականներուն հանդէպ։ Ուրեմն՝ 7–10-ի համեմատութիւնը կրնայ խախտիլ, ի նըպաստ Անգարայի։

Այս հարցերը, կենսական Յունաստանի համար, քննութեան պիտի առնուին Հռոմի մէջ, Զօր. Հէյկի եւ Յունաստանի Արտաքին նախարարին մօտալուտ հանդիպումին ընթացքին։

Հարցը, ինչպէս յօդուածին սկիզբը մատնանշեցինք, գլխաւորաբար վերաբերելով Քոսովոյի միջադէպերուն եւ կապ ունենալով Պալքանեան դիմագիծին հետ, թերեւս անհրաժեշտ նկատուի քանի մը կէտերու պարզաբանումը։

Եուկոսլաւիա կազմուած է վեց Հանրապետութիւններէ՝ Սերպիա, Խրուաթիա, Սլովենիա, Պոսնա-Հերսէք, Մակեդոնիա եւ Մոնթենեկրօ (Գարատաղ) եւ երկու ինքնավար մարզերէ, որոնցմէ մէկն է Քոսովօ։

Ուրեմն, ի՞նչ տարբերութիւն, եթէ երբեք վեց Հանրապետութիւններուն վրայ աւելնայ եւս մէկը։ Արեւմուտքցի դէտի մը այս հարցումին, հետեւեալ բացատրութիւնները տուած է պետական պատասխանատու մը։

– Ինքնավար մարզը, որուն 1,5 միլիոն բնակչութեան 85 տոկոսը Ալպանացիներէ բաղկացած է, մաս կը կազմէ Սերպիոյ Հանրապետութեան եւ շրջանը կը համարուի «սիրտը» երբեմնի համանուն թագաւորութեան։ 1974-ի Սահմանադրութեան համաձայն, Հանրապետութիւն մը իրաւունք ունի մերժելու որեւէ անդամահատում։

Պահ մը ընդունինք նոր Հանրապետութեան մը ստեղծումին հաւանականութիւնը։ Այդ պարագային երեք փուլեր կը նախատեսենք։ Ա.– Նորակազմ Հանրապետութեան պիտի ձգտին միանալ Մակեդոնիոյ եւ Գարատաղի Ալպանացիները, իրենց մերձ շրջաններով։ Բ.– Նոր Հանրապետութիւնը պիտի անջատուի եւ ինքզինք պիտի նկատէ Մեծ Ալպանիոյ անբաժան մասը։ Գ.– Պուլկարիա, որ կը մերժէ ընդունիլ Մակեդոնիոյ գոյութիւնը, քանի Մակեդոնացիները կը նկատէ Պուլկար, առաւել եւս պահանջատէր պիտի դառնայ։

Վերջապէս, Խորհ. Միութիւն Պուլկարիոյ եւ Մեծ Ալպանիոյ ճամբով «ազատ նրբանցք» մը պիտի ապահովէ դէպի Միջերկրական, խախտելով շրջագօտիին քաղաքական-ռազմագիտական այժմու գոյավիճակը։

Ահա Պէլկրատի տեսակէտները։

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԱՐՓԵՆԻԿ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Ապրիլ 24-ի թիւէն կ'իմանանք մահը Արփենիկ Թումանեանի, որ տարիներ նուիրուած է իր հօր Յովհաննէս Թումանեանի գրական ժառանգութեան ուսումնասիրութեան։ Ծընած էր 1898-ին։ Աւարտած է Թիֆլիսի Գայեանեան աղջկանց վարժարանը։ Շուրջ 30 տարի աշխատած է Մոսկուայի «Լենին» գրադարանը, իբրեւ հայկական բաժնի վարիչ եւ խմբագիր։ 1969-ին, երբ Հայաստանի Ակադեմիան կը պատրաստէր Յովհ. Թումանեանի երկերու գիտական հրատարակութիւնը, բանաստեղծին ծննդեան 100-ամեակին առթիւ, Արփենիկ Թումանեան մեծ օգնութիւն ցուցաբերած է։

×

ՂԱՓԱՆՑԻ ՊԱՏԱՆԻՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱ

Մոսկուա տեղի ունեցած պատանի նըկարիչներու միջազգային մրցումին՝ «Ես կը տեսնեմ աշխարհը» թեմային շուրջ, Ղափանի գեղարուեստի դպրոցի 4-րդ դասարանի աշակերտ Նուրիկ Փասազեան արժանացած է «Պիոներսկայա Պրաւդա» թերթի մրցանակին։ Մրցումին մասնակցած են 75 երկիրներէ պատանիներ։

×

ՀԱՅ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՆԵՐՈՒ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ

Հայկական ճարտարապետութեան 1975–1980 թուականներու նուաճումներու մրցումը, որուն ներկայացուած էին Երեւանի, Լենինականի եւ Կիրովականի նախագիծի կազմակերպութիւններու 50-էն աւելի աշխատանքներ, վերջ գտած է։ Դատական կազմը վկայականներով եւ մրցանակներով պարգեւատրած է ճարտարապետութեան եւ քաղաքաշինութեան մարզի գործերու կարգ մը հեղինակները։ Յետ մահու վկայականով պարգեւատրուած Ռաֆայէլ Իսրայէլեան Սարդարապատի Ազգագրութեան Պետական Թանգարանի շէնքի համար եւ Մաքրէ Մանուէլեան՝ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի էլեկտրոնիքի Հիմնարկի աշտարակի համալիրի համար։ Վկայականներ շնորհուած են «Զուարթնոց» օդանաւակայանի շէնքի ճարտարապետներուն՝ Սպարտակ Խաչիկեանի, Արթուր Թարխանեանին, Գէորգ Շեխլեանին եւ Լեւոն Չերքեզեանին, Ստեփանեանի Ստ. Շահումեան տուն-թանգարանի ճարտարապետ Սերվենտ Պօղոսեանին։ Վկայականներու արժանացած են էջմիածնի բնակելի թաղամասի կառուցապատման մշակողները՝ Հարի Թալեթեան եւ Եան Իսահակեան, ինչպէս նաեւ էջմիածնի պատմա-ճարտարապետական արգիլեալ գօտիի նախագծող Արտեմ Գրիգորեան։ Բարձր գնահատուած է նաեւ Երեւանի Մէթրոյի կարգ մը կայարաններու ճարտարապետական լուծումը։ Ատոնք են՝ «Սարալանջային»ը (հեղինակներ՝ Սպարտակ Կնդեղցեան եւ Ալբեր Զուրաբեան) «Երիտասարդական»ը (ըՍ-տեփան Քիւրքչեան), «Լենինի հրապարակ»ը (Ջիմ Թորոսեան եւ Մկրտիչ Միրակեան) եւ «Սասունցի Դաւիթ»ը (Բաղդասար Արզումանեան, Սարգիս Ներսիսեան, Արեգ Իսրայէլեան)։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽՈՒՄԲԸ ՀՆԳԱՄԱՐՏԻ ԱԽՈՅԵԱՆ

Երեւան տեղի ունեցած հնգամարտի (փենթաթլոն) միջազգային մրցումներուն յաղթական հանդիսացած է Ալեքսանդր Գուլամբարեան եւ իր խումբը։ Հայաստանի Նախարարաց Խորհուրդի մրցանակի նուաճման խաղերուն մասնակցած են Պուլկարիոյ, Հունգարիոյ, Դաշնակցային Ռումանիոյ, Խորհ. Միութեան, Վրաստանի, Ռուսիոյ, Բելոռուսիոյ, Լիթուանիոյ, Ազրբէջանի, Լատվիոյ, Լեհաստանի, Էստոնիոյ, Մոսկուայի եւ Լենինգրադի խումբերը։ Մրցաշարքին երկրորդ հանդիսացած է Մոսկուայի խումբը։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ
ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՆԻՒ - ԵՈՐՔ

Ապրիլ 24-ի երեկոյեան ժամը 19·30 – 22, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած եւ ժողովրդային ոգեկոչում տեղի ունեցած է Նիւ Եորքի Սէյնթ Փաթրիք Մայր Տաճարին մէջ, Հայոց Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ: Ներկայ եղած են 2000 հոգի: Նախքան յայտագիրը սկսիլը, Շարաթօրեայ հայկ. վարժարաններու 150 մանուկներու երգչախումբը, Հուրի Սահակեանի ղեկավարութեամբ մեկնաբանած է ազգային – հայրենասիրական երգեր՝ Տաճարի մուտքի աստիճաններուն վրայ: Ամերիկեան հեռատեսիլի Սի. Պի. Էս. կայանը 45 վայրկեան տեւող այս յայտագիրը ուղղակի սփռած է: Ապա, Տաճարին մէջ ոգեկոչման բացումը կատարած է Տոքթ. Րաֆֆի Արզումանեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած են Կարտինալ Գուքի եւ Նիւ - Եորքի քաղաքապետի ներկայացուցիչները: Խօսք առած են յանուն Հայ Ազգային Մարմնի Արեւելեան Շրջանի Տոքթ. Մկրտիչ Փանոսեան, Նիւ Իսթ Ֆաունտէյշընի՝ Վեր. Ճան Սաթթըն, Մեսեչուսեց Նահանգի ծերակուտական Ցոնկաս եւ Մուրադ Եպիսկ. Աշճեան: Փողային նուագախումբը, Գրիգոր Փիտէճեանի ղեկավարութեամբ մեկնաբանած է ազգային յեղափոխական եւ հայրենասիրական երգեր:

×

ՊՈՍԹԸՆ

Ապրիլ 24-ի առաւօտեան, Ս. Ստեփանոս Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Մեսրոպ Եպիսկ. Աշճեան (հայերէն եւ անգլերէն): Երիտասարդներ, խմբակներու բաժնուելով, տողանցած են Ֆրանսական, Անգլիական, Արեւմտեան Գերմանական և Թրքական հիւպատոսարաններուն առջեւ Թռուցիկներ ցրուած: Ժամը 16·30ին շուրջ 400 Հայեր հաւաքուած են Ուաթըրթաունի քաղաքապետարանին առջեւ, ուրկէ քալած են մինչեւ Հայ Կեդրոն (3 քիլոմեթր), որուն սրահին տեղի ունեցած է քաղաքական բնոյթով երեկոյթ մը: Խօսք առած են Հ. Յ. Դ. Սարդարապատ Կոմիտէութեան ներկայացուցիչներ ․ Տորոթի Խաբերեան (անգլերէն) եւ Կարօ Մելքոնեան (հայերէն:

Թաֆցի համալսարաններու մէջ ալ հայ ուսանողութիւնը կազմակերպած է ոգեկոչման ձեռնարկներ:

×

Ուաթըրթաունի Հայ կեդրոնին մէջ, Ապրիլ 25-ին, տեղի ունեցած է նահատակաց յիշատակին նուիրուած նուագահանդէս մը, որու ընթացքին Պոսթընի 23 արուեստագէտներէ բաղկացած լարաւոր նուագախումբը, Արամ Ղարաբէգեանի ղեկավարութեամբ մեկնաբանած է Ալան Յովհաննէսէն, Ռիչըրտ Եարտումեանէն, Կրանդ Բէգլարեանէն, Ռուբէն Գրիգորեանէն եւ Կոմիտասէն գործեր:

×

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ

Ապրիլ 26-ին, Սպիտակ Տան դիմաց գտնուող հրապարակին վրայ տեղի ունեցած է ոգեկոչման արարողութիւն մը, նախագահութեամբ Մեսրոպ Եպսկ. Աշճըեանի: Ներկայ եղած են 300 Հայեր: Խօսք առնելով Մեսրոպ Եպիսկ. անդրադարձած է (հայերէն եւ անգլերէն) ցեղասպանութեան տուն տուող պատճառներուն եւ ծանրացած հայ ժողովուրդի յարութեան: Հ. Յ. Դ. Սեպուհ Կոմիտէութեան անդամ երիտասարդ – երիտասարդուհիներ Թռուցիկներ ցրուած են:

×

ԹԵՔՍԱՍ

Ապրիլ 24-ին, Հայ Ազգային Մարմնին կողմէ Եուսթընի մէջ կազմակերպուած է տողանցք մը: Հարիւր երիտասարդներ հաւաքուած են Թրանքուիլիթի Փարք, ուր խօսք առած են Մարտիկ Կանայեան (անգլերէն) եւ Հրանդ Մարգարեան (հայերէն): Երեկոյեան, Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ (Էջմիածնի Թեմ) հովանաւորութեամբ տեղի ունեցած է ոգեկոչումը՝ 150 հոգիի ներկայութեամբ: Բանախօսած է Հրանդ Մարգարեան (Նիւ Եորքէն): Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք փակման խօսքը արտասանած է Դերենիկ քհնյ. Գոնտրալեան:

×

Ապրիլ 25-ին նոյն յայտագիրը գործադրուած է Տալլասի մէջ:

×

ՍԱՆ ՖՐԱՆՍԻՍՔՕ

Ապրիլ 24-ին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած է քաղաքական բնոյթով հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 1000 Հայեր: Ձեռնարկը կազմակերպած է Միացեալ Յանձնախումբ մը, բաղկացած՝ Հայ Ազգային Մարմնի, Հայոց Իրաւունքներու Յանձնախումբի, Հ. Ե. Դաշնակցութեան, Պըրքլիի Հայ Ուսանողութեան եւ Սթանֆըրտի Մշակութային Միութեան ներկայացուցիչներէ: Բանախօսած է Վիգէն Պապայեան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ

1981 – 1982
ԿՐԹԱԿԱՆ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ

Երուսաղէմի Սրբոց Յակոբեանց Առաքելական Աթոռին Ժառանգաւորաց Վարժարանը եւ Ընծայարանը պիտի վերաբացուի Երեքշաբթի, 22 Սեպտեմբեր 1981–ին: Ժառանգաւորաց Վարժարան կ'ընդունուին իրենց նախակրթական ուսումը վերջացուցած ուսանողներ, իսկ Ընծայարանի բաժնին մէջ կ'ընդունուին երկրորդական վարժարանի եւ համալսարանի ուսանողներ եւ շրջանաւարտներ, որոնք կը փափաքին Աստուածաբանական եւ Հայագիտական բարձրագոյն ուսման հետեւիլ եւ հոգեւորական ասպարէզ ընդգրկել:

1981 – 82 տարեշրջանի համար կազմուած է քահանայից դասարան մը եւ պիտի ընդունուին ամուսնացեալ եւ ամուրի անձեր, մասնաւոր ծրագրով եւ յայտագրով:

Բոլոր այն երիտասարդները որոնք կը փափաքին հոգեւոր ասպարէզի նուիրուիլ, պէտք է դիմեն Ժառանգաւորաց Վարժարանի Տեսչութեան, մինչեւ 10 Յունիս 1981, սաորեւ նշանակուած հասցէով:

SEMINARY OF THE
ARMENIAN PATRIARCHATE
P. O. BOX 14142
OLD CITY - JERUSALEM - ISRAEL

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ
ՍՐԲՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԱԹՈՌՈՅՆ ԺԱՌԱՆԳԱՒՈՐԱՑ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԵՒ ԸՆԾԱՅԱՐԱՆԻ

22 Ապրիլ 1981
Երուսաղէմ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅԻ Մշակոյթի Շրջանային Խորհուրդի կազմակերպած գեղարուեստական տասնօրեակին, նուիրուած Պուլկարիոյ Պետութեան ստեղծման 1300–ամեակին, մասնակցած է նաեւ «Արամ Խաչատրեան» երգչախումբը, մեկնաբանելով պուլկարական, ռուսական եւ հայկական խըմբերգներ: Նոյն հանդիսութեանց շրջագիծին մէջ «Էրեբունի» ճազի խումբը եւս երեկոյթ մը տուած է:

×

ԹԵՀՐԱՆԻ Հ. Մ. «Արարատ» Կազմակերպութեան սրահին մէջ, Ապրիլ 9–ին եւ 10–ին երգահանդէսներ տուած է Տիգրան Գրիգորեան, հայկական ճազի երգերու յայտագրով մը: Երեկոյթներուն քանի մը երգերով հանդէս եկած է նաեւ Նայիրի Մինասեան:

Նոր Ձայնագրութիւններ

Երաժշտական ուսմանց լայնածաւալ կալուածին մէջ առաջնակարգ տեղ մը կը գրաւէ սենեակի երաժշտութիւնը:

Նրբարուեստ ճիւղ մըն է ան, մէկ քանի արուեստագէտ մենակատարներու կողմէ նուագուելիք գործ մը, ուր անհըրաժեշտ է փոխադարձ հասկացողութիւնը իւրաքանչիւր նուագողի միջեւ, ու այնքան ճշգրիտ պէտք է ըլլայ ընդհանուր մեկնաբանութիւնը տալու համար համագործակցութեան ընդհանուր պատկեր մը, աւելի դժուար եւ գերազանց քան մեծադղորդ համանուագային գործ մը:

Մեր երկու դեռատի արուեստագէտները, Ժիրայր եւ Արմինէ Գասպարեան, քոյր եղբայր, որոնց մասին խօսած ենք ուրիշ առիթով, պետական երաժշտանոցին մէջ կը հետեւէին այս ճիւղին:

Ուրախութեամբ տեղեկացանք որ աւարտական քննութեան մէջ, երաժիշտ հեղինակներէ բաղկացած դժուարահաճ դատական կազմը, երկու նուագածուներն ալ միաձայնութեամբ պարգեւատըրած է առաջին մրցանակով:

Ա. Գ.

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՁԱՆՁԻՐ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
ԱՆՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Արտակարգ բծախնդրութիւնը՝ լաւագոյն ձեւով ընդունելու օտար պաշտօնական հիւրերը, յաճախ իր անպատեհութիւնները կը ստեղծէ: Գոհ ձգելու փոխարէն՝ դժգոհութիւն կը յարուցանէ: Այս ուղղութեամբ փոքր մանրավէպ մը կը պատմէ երկլեզուեան, – ֆրանսերէն եւ գերմաներէն, – Փարիզըր Քուրիէր երկշաբաթաթերթը.

Հիւս. Ռենան – Վեսթֆալի շրջանային կառավարութեան պետը՝ Եոհաննէս Ռաու, անհամբերութեան նշաններ ցոյց կուտայ: Պելկրատի օդակայանին հրակէշ աշտարակէն թոյլ չեն տար իր օդանաւին վայրէջք կատարել: Կ'ըսեն օդանաւորդին, թէ Եուկոսլավիոյ մայրաքաղաքին օդակայանը փակ կը մնայ ժամանակաւոր կերպով: Որովհետեւ, պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ կը սպասեն օտար բարձրաստիճան հիւրի մը ժամանումին: Օդանաւը շրջանը կ'ընէ օդակայանին՝ մէկ – երկու անգամ ... մինչեւ որ օդանաւորդին մէկը կը խորհի, թէ այդ օտար այցելուն օդանաւին մէջ գտնուող անձն է: Կը հաղորդէ ժամանողին անունը եւ կը ստանայ, անշուշտ, անմիջապէս, վայրէջքին արտօնութիւնը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Մարգար ճիգ կ'ընէր ոսկորները իրարու մօտ հաւաքել, որ նորէն բարձրանար կէս ճզուած տաճարի պատին վրայ, որպէսզի Վարդանի, Խէչոյի, Ալօ Սաքոյի Սերոբի եւ միւս ընկերներուն հետ նորէն սկսէր տաճարի շինութեան: Իր կ[...]յնքէն յետոյ, տաճարի վարդապետներուն եւ բանուորներուն մէջ ինկած էր չհասկցուած լեզու մը: Կարօն լեռնէն վար իջած էր: Առքօն իր մի քանի ընկերներով լեռնէն վար գալու սպառնալիքն ըրած էր: Խէչօն ու Առքօն իրարու վրայ զէնք քաշած էին: Ընկճուած էր նաեւ Վարդանը: Ին տղան՝ Մարտիկը կ'ուշանար:

Եթէ թշնամին յանկարծ ուժեղ յարձակողականի մը սկսէր...:

Արեւը մար չմտած՝ Մարգար նորէն կ'ուզէր իր հասակը բարձրացնել իր ընկերներուն մէջ: Ա՜խ, ինչքան կարօտցած էր իր ընկերները: Այո՛, այո՛, անոնց ձայնը արդար է: Անոնք իր սիրելի ընկերներն էին, որ Սոմայի դիակը կը պահանջէին: Մարգար Սոմայի դիակը քարերուն վրայ ձգելու տենդով մը բռնըւած էր՝ ազատելու համար հեռուէն ու մօտէն ձայն տուող ոգիներու քրքիջէն: Այո՛, այո՛, անոնք էին, որ զինքը տաճարի հսկայական պատէն վար առին եւ այդ ամպոտ ու խուլ ամայութեան մէջ ձգեցին: Ուրիշ աշխարհ մը զինքը բաժնած եւ հեռացուցած էր ընկերներէն, Հայոց աշխարհէն:

Խաչին վրայ չարչրկուած այդ մտածումներով Մարգար գլուխը կախ՝ ձեռքերը ետեւ կապած՝ կեցած էր այդ խուլ ամայութեան մէջ ու կը վախնար, որ Սոման քարի մը տակէն պիտի երեւար յանկարծ եւ կամ ձայն պիտի ձգէր: Գըլխին վերեւէն իր չարժումներուն պէս դանդաղ ամպի կտոր մը կ'անցնէր: Մի քիչ հեռուն, բարձրութեան վրայ, հովէն կը տարուբերուէին այն Երեք Ծառերը: Մարգարին այնպէս կը թուէր, թէ այդ ծառերէն կախուած Սոմայի դիակն էր որ Սոման բանջար քաղող կիներէն բաժնուած՝ թերեւս Երեք Ծառերուն տակ իրեն կը սպասէր: Կարծես իր շուրջը, իր հասակին մօտ անոր տաք շունչը կը ըզգար այնպէս, ինչպէս անտառի մը մէջ պիտի զգար նոճիներու շունչը:

Երեք Ծառերուն տակ Սոմայի ըլլալուն կասկածը կարծես աւելի վճռական դարձուց Մարգարը: Հեռանա՞ր այդ վայրէն, սակայն ո՞ւր երթար: Լեռները, ընկերները զինքը չէին ընդուներ: Մարգար փետայի չէր, մինչեւ որ չքաւէր իր մեղքը ու իր ձեռքով չսպաննէր իր սիրածը: Կը վախնար Սոմայի յանկարծակի երեւումէն իսկ: Կը վախնար, որ սպաննելէ աւելի մեծ ոճիր մը գործէր՝ անոր ներկայութեան թուլնար յանկարծ...

Ամպոտ միջոցին մէջ կար միջատներու չըչըգոց: Ուղտափուշերու վրայ թըռչուններ ձայն կուտային: Այդ շոգ միջոցին մէջ էր, որ Մարգար յանկարծ լըսեց Սոմայի ձայնը, որ այնպէս զնգաց իր մէջ, ինչպէս խոշոր պարապին մէջ ընկած զանգ մը: Գլուխը վեր չառաւ. սպասեց, որ իր թոյլ մտածումները հեռանային իրմէ այնպէս, ինչպէս ամպ մը դանդաղ շարժումով պիտի հեռանար բարձր լերան մը կատարէն: Դէմքը նորէն առած էր փետայու ծանրութիւնը, եւ գոմէշի մը դանդաղութեամբ ձայնին եկած կողմը նայեցաւ:

Սոման Երեք Ծառերու ճամբուն վրայ կեցած 'նորէն ձայն տուաւ: Մարգար նոյն դանդաղութեամբ կեցած՝ նորէն ձայն տուաւ: Մարգար նոյն դանդաղութեամբ դէպի կինը քալեց: Իր քայլերն ու մտածումները վճռական էին: Արեւը մարը չմտած՝ պիտի երթար իր ընկերներուն հասնէր:

Մարգար միայն մէկ անգամ Սոմային նայեցաւ: Անոր բաց – կապոյտ աչքերուն մէջ կ'ըսես միջօրէի դաշտերու անհանգիստ խայտանքը կար եւ դէմքին վըրայ թուրծ դըրուած սրուակի մը բարկ տաքութիւնը: Սոման կը ժպտէր՝ առանց նկատի ունենալու Մարգարի մռայլ ու ծանր երեւոյթը: Մարգար այլեւս չպիտի նայէր Սոմային:

(Շար. 316)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Օննիկ Թորոսեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի, Մայիս 17, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին իր մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱԳՐԻՆԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին,

հօր՝

ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան 11–րդ տարելիցին

եւ եղբօր՝

ՐԱՖՖԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան 34–րդ տարելիցին առթիւ: Ինչպէս նաեւ Թադէոսեան եւ Թորոսեան գերդաստաններու. ննջեցելոց յիշատա – կին:

Ի գիտութիւն ազգայեալներուն յիշա – տակը յարգողներուն:

Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ը– նէ. – 100 Ֆ. Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի նորոգութեան, 100 Կապ. – Խաչին, 100 Կարմիր Խաչին (սանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 100 «Յառաջ»ին:

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Պանեէօ–Բաշանի Հայկ. Դպրոցի հան– դէսը՝ Մայիս 17, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 15·30–ին, Պանեէօ – Բաշանի

SALLE DES FETES

Rue Charles Michels

Հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ Պանեէօյի Քաղաքա – պետ՝ Պր. ԱՆՐԻ ՌԱՎԷՐԱՑ–ի:

Կը ցուցադրուի՝ «ՆԱՀԱՊԵՏ» ֆիլմը:

Գունաւոր, հայախօս ու շատ յուզիչ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց յօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝

երգիչ Պետրոս Պետիկեան, Թառիստ Մը– կըրտիչ Ֆէրամեան ընկերակցութեամբ:

Երգչուհի՝ Պէքի Ֆէրմանեան, ընկերակ– ցութեամբ դաշնակով՝ Անի Տաքէսեանի:

Երգ, Արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ: – Պիւֆէ, հանելի անակնկալներ:

– Մուտք 20 Ֆ. –

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝ Լեւոն Տօ– նիկեանի մահուան առթիւ, Տօնիկեան եղ– բայրները, քոյրերը, զաւակներն ու թոռ– ները, Նուրիճանեան, Հանչէրեան, Կոս– տանեան եւ Պօղոսեան ընտանիքները, ի– րենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն Եւրոպայի Հայոց Կաթ. Պատ. Սերովբէ Արք. Մանուկեանի, եկեղեցա – կան հայրերուն, Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութեան վարչութեանց, Պան – եէօ – Բաշանի Կապոյտ Խաչին, մամու– լին եւ բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, նամակով, հեռագրով եւ նուիրատուութեամբ մասնակցեցան իրենց սուգին:

× Այս առթիւ, հետեւեալ նուէրները ըրած են.– Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մը– կըրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ 1000, «Յառաջ» օրաթերթին 200, «Ազատամարտ» շաբա– թաթերթին 200 Ֆ.:

ԲԱՑՕԹԵԱՅ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ
KERMESSE

Լ Ի Ո Ն Ի Մ Է Ջ

Շաբաթ, 16 Մայիս,

կէսօրէ ետք, ժամը 3 – 9

Կիրակի, 17 Մայիս,

առաւօտեան ժամը 11–էն կէսօրէ ետք 17

Եկեղեցւոյ սրահին մէջ

40, RUE D'ARMENIE

կազմակերպութեամբ՝

« ԼԻՈՆԱՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ »

ի նպաստ՝ իր բարենպատակ եւ մշա – կութային ձեռնարկներուն:

– Բազմաթիւ Սթանտներ,

– Ինչպէս նաեւ՝ հայկ. ճոխ «Պիւֆէ» մը

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ» կը մօտենայ

վերապահեցէք ձեր գնումները

Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութեան

« ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ » ին

INAUGURATION DE LA

« **PLACE D'ARMENIE** »

« ROND POINT CELLOPHANE »

Samedi, 16 Mai, à 17 h.

à St. Maurice de Beynost

Avec la participation des autorités civiles et religieuses.

— Un vin d'honneur au centre Médico-Social (à côté de l'Eglise) suivra la cérémonie.

— Une Exposition organisée par le « NOR-SEROUND » (Jeunesse Arménienne) se tiendra Samedi et Dimanche, également au Centre Médico-Social.

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պրն. Պարգեւ Սերոբեան, իր սանա – մօր՝ Մաքրուհի Յովհաննէսեանի մահ – ուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, հե– տեւեալ նուէրները կ'ընէ.– Իսիի Ս. Մա– րիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Իսիի Կապոյտ Խաչին 100–ական, «Յառաջ» օրաթերթին՝ 50 Ֆ., Իսիի եկեղեցւոյ միջոցաւ:

Ayez la joie de posséder une médaille symbolisant notre patrie:

le Mont Ararat

finement ciselée sur bronze et habillée d'or 18 carats le mont Ararat apparait en relief dimensions de la médaille:

H. 51mm l. 39mm E. 3,5mm

prix: 550 F

Pour toute commande joindre un chèque ou mandat-carte à

M. Gérard ADJEMIAN

4, square Surcouf Parly 2

Le Chesnay 78

(*délai* 15 *jours*)

Possibilité d'effectuer cette réalisation en or massif sur commande.

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ
ՇՐՋԱԳԱՅՈՅՑ

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ժողովըր– դապետութիւնն ու Ս. Խաչ Ընկերակ– ցութիւնը մեծ ինքնաշարժով շրջապը– տոյտ մը կը կազմակերպեն, Համ– բարձման տօնին առթիւ, Մայիս 28-31 դէպի Լուառի հովիտին վանքերը, ե– կեղեցիները, դղեակներն ու դաշտերը:

St- Benoît-sur-Loire, Fong-ambault, Pithiviers, Germigny-des-Près Chambord, Cheverny

Երթեւեկի, պանդոկի, կերակուրի և ապահովագրութեան ծախք 900 կամ 1050 Ֆ. ըստ մասնակցողներու թիւին:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձա– նագրութեանց համար դիմել.–

Հեռ.– 278· 31· 93 — 208· 71· 79

կամ՝ 788· 25· 75

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Վիէնի մէջ, Հայր Յովսէփ Լեւոնեանի քահանայութեան յիսնամեայ յոբելեանը կը տօնուի իր երգչախումբի նախկին ան– դամներուն կողմէ, Մայիս 17, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ժամը 3–ին՝ Պատարագ

Notre-Dame de Pipet

ժամը 5–ին՝ Ընդունելութիւն

Hôtel de la Poste

սրահը:

Սիրով կը հրաւիրուին՝ նախկին բոլոր երգողներն ու բարեկամները:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Պուք – Պէլ – էռի Հայ Մշակութային Միութեան դաշտահանդէսը՝ Յունիս 28ին Օ Մարոնիէ Քարթիէ լա Սալ:

Festival de Musique

15 MAI AU 24 MAI

ALFORTVILLE - 1981 - PRINTEMPS

Organisé par les Associations Culturelles d'Alfortville — dont la Maison de la Culture Arménienne — et la Municipalité

Sous la Présidence de Joseph FRANCESCHI

Sous la Direction Artistique d'IVRY GITLIS

PROGRAMME:

— Jeudi, 14 Mai: *PRESENTATION DU FESTIVAL*

— Vendredi, 15 Mai: *LE MESSIE DE HAENDEL*

— Samedi, 16 Mai: *SOIREE MUSIQUE POPULAIRE ET TRADITIONNELLE*

Sharif Alaoui (Maghreb), Karaxu (Chili), Les Ballets Arméniens (Arménie)

Suivie d'une nuit de la musique populaire, animée par IVRY GITLIS

— Dimanche, 17 Mai: *LA CHORALE SIPAN - KOMITAS*

— Lundi, 18 Mai: *RECITAL MUSIQUE CLASSIQUE « Jeunes Solistes »*

— Mardi, 19 Mai: *UNE SOIREE AVEC...*

DANIEL GELIN, FREDERIC LODEON, JEAN WIENER et IVRY GITLIS

— Mercredi, 20 Mai: *Récital IMBERT et MOREAU pour les enfants*

— Vendredi, 22 Mai: *SOIREE BEETHOVEN; Soliste: IVRY GITLIS*

— Samedi, 23 Mai et Dimanche, 24 Mai: *JEANNE D'ARC*

Fresque Historique réalisée par les Associations Culturelles de la Ville (500 Participants)

Renseignements à la M.C.A.: 376.55.89

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981

AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.

Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:

du 5 Août au 20 Août — Prix: 4400 F.

3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.

du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 1e Voyage: du 1 Août au 14 Août

— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre — 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28 Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.

○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55

○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaux-en-Velin

○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

12 - 14 Rue St. Bazile, Marseille 1er

ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

5–ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՑԿԵՐՈՅԹ

Կիրակի, Մայիս 17, ժամը 13–ին Տարօն եւ Վասպուրական սրահներուն մէջ:

Կը նախագահէ՝ Պ. Սուրէն Ալեք– սանեան:

Գեղարուեստական բաժին, մասնակ– ցութեամբ «ԿԱՐՕՏ» Նուագախումբին

Ճաշագին՝ 75 Ֆ.:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով, նա– խընտրելի է ապահովել սեղանները, հեռաձայնելով՝ Մշակոյթի Տունը.– 50· 15· 09 – Շալճեան 66· 18· 80 – Միլտոնեան՝ 90· 90· 10

———×———

5ème Anniversaire de la Fondation de MAISON DE LA CUITURE ARMENIENNE DE MARSEILLE

Repas d'Anniversaire

Dimanche, 17 Mai, à 13 h.

Animation: Orchestre « GAROD »

- ԿՈՉ -

ՊԱՏԱՐԱԳԻ

ԲԱԶՄԱՁԱՅՆ ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, շուրջ երկու ամիսներէ ի վեր ձեռնարկած է Պատարագի բազմաձայն երգեցողութեան Նոր Երգչախումբի մը պատրաստու – թեան:

Երգչախումբին փորձերը տեղի կ'ունե– նան Առաջնորդարանի սրահին մէջ, ա– մէն Զորեքշաբթի իրիկուն, ժամը 7·30 – 9·00

Կոչ կ'ընենք մեր պատանիներուն, ե– րիտասարդներուն եւ երիտասարդուհինե– րուն, գալ եւ մասնակցիլ այս Աստուա– ծահաճոյ ձեռնարկին՝ ի պայծառութիւն եւ ի փառաւորումն մեր Մայր Եկեղեց– ւոյն:

Մասնակցիլ փափաքողներ, անհրաժեշտ է, որ կանխաւ արձանագրուին Դիւանա– տանս մօտ:

Դ Ի Ւ Ա Ն

Ս. ՅՈՎՀ.–ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼ

Կապ. Խաչի Մարսէյլի վարչութիւննե– րը կազմակերպած են այցելութիւն մը Սէն – Ռաֆայէլի ծերանոցին, Կիրակի 14 Յունիսին: Արձանագրութեան համար դիմել տեղւոյն վարչութիւններուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մաս– նաճիւղի դպրոցի հանդէսը Շաբաթ 27 Յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը 16–ին:

17 ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9 :

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մաս– նաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 Ֆ., Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պահ – ճէճեանէ, փոխան ծաղկեպսակի Գագիկ Աշնեանի մահուան առթիւ, Տիկին Ար – մենուհի Վարպետեանէ 100 Ֆ. ի նպաստ դպրոցին:

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

17 Մայիս, Կիրակի ժամը 13-ին՝ Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» սը– րահը՝

au Centre Culturel Alex Manoogian 118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Աւանդական հոգեհանգիստի պաշտօնը կը կատարուի առաւօտուն ժամը 11-ին Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցիին մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ՝ հայրապե – տական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Ճաշին կը նախագահէ. –

Իսի լէ Մուլինոյի փոխ քաղաքապետ՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան:

Սիրով եւ անխտիր կը հրաւիրուին բո– լոր փափաքողները:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին – Մուտք 90 Ֆ.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
15
VENDREDI
15 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO 2 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.908 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.908

ՄԱՀԱՓՈՐՁ՝ ՊԱՊԻՆ ԴԷՄ

ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ՝ ԹՈՒՐՔ ՄՈԼԵՌԱՆԴ ՄԸ

ՀԻՆԳ ԺԱՄ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵՆԷ ԵՏՔ ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. ԱՄԷՆ ՎՏԱՆԳ ՉԷ ԱՆՑՈՒՑԱԾ

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ, ՄԱՆԱՒԱՆԴ՝ ԼԵՀԱՍՏԱՆ

Չորեքշաբթի, ժամը 17·20, Յովհ. Պօղոս Բ.ի շաբաթական, հրապարակային ունկնդրութեան առենն է: 10, 20, 30 հազար հոգի կը հաւաքուին միշտ: Այս անգամ 15 հազար կը հաշուուի ժողովուրդը: Ինչպէս միշտ, բաց ճիփի մը մէջ, ոտքի, Պապը կը շրջի, հոս ձեռք մը սեղմելով, անդին մանուկ մը համբուրելով: Յանկարծ երար-անցումը, Պապին ճիշդ վրան, կրակ կը բացուի, 3 փամփուշտներ, ու արիւնը կը հոսի: Ահաբեկիչը անմիջապէս կը բռնուի: Ծայրայեղ աջ, 23 տարեկան Թուրք մոլեռանդ մըն է, փախստական: Արդարեւ, մարդը նոյնինքն է, Մէհմէտ Ալի Աղճա, 1979-ին սպաննած էր «Միլլիյէթ»ի խմբագրապետ Ապտի Իփեքճի եւ բանտարկուած, յաջողած էր փախուստ տալ շնորհիւ ծայրայեղ-աջ կազմակերպութեան մը մեղսակցութեան եւ արտասահման անցնիլ: Նոյն տարին արդէն, Պապին Պոլիս հասնելէն քիչ առաջ նամակ մը ղրկած էր Թրքական Թուրք թերթերու յայտնելով թէ պիտի սպաննէ Պապը, որովհետեւ ան է խորհրդանիշ խաչակիրներու: Մոլեռանդ չիի, Աղճա կ'ուզէր Իսլամի վրէժը լուծել: Անգարա ձերբակալման միջազգային հրամանագիր հանած էր իրեն դէմ: Շատ յստակ չէր տակաւին, Հինգշաբթի առտու, թէ Աղճա առանձի՞ն գործած է թէ մեղսակից ունէր: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ նոյնիսկ ունէր, յաջողած է փախիլ: Պապին հետ երկու հոգի ալ վիրաւորուած են, որոնցմէ Ամերիկուհի մը ծանր վիճակի մէջ էր:

Պապը Յովհ. - Պօղոս Բ.ի շատ ծանր առողջութիւն կը տիրէր, ահաբեկչական արարքէն անմիջապէս ետք, երբ Պապը կը փոխադրուէր շատ արագօրէն, Վատիկանէն հազիւ 3 քիլոմեթր անդին Ճեմելլի հիւանդանոցը, ուր անմիջապէս, ժամը 18-ին իսկ վիրաբուժական գործողութեան մը կ'ենթարկուէր, որ պիտի տեւէր 5-ուկէս ժամ: Սկիզբի անորոշ լուրերէ ետք, կը պարզուէր թէ գնդակ մը մտած էր որովայնը եւ ծակած աղիքները: Նախ հարկ էր կասեցնել ներքին արիւնահոսութիւնը, ապա հատում կը կատարուէր աղիքներու մէկ մասին եւ ժամանակաւորապէս կը զետեղուէր արուեստական սրբան մը: Հինգշաբթի առաւօտ, կ'ըսուէր որ Պապը, գործողութենէն ետք, վտանգ մը գիտակցութիւնը վերագտած է, ապա վերակենդանացման բաժանմունքի մէջ կը գտնուի: Ամէն ոք յոյսը դրած էր Կարոլ Վոժթիլայի բացառիկ կազմին վրայ: Պապը, Մայիս 18-ին 61 տարեկան կ'ըլլայ:

Լուրը հազիւ տարածուած, յուզումը եւ վրդովումը մեծ էր, աշխարհի ամէն կողմը եւ անշուշտ մանաւա՛նդ Լեհաստան, ուր ձայն-հեռատեսիլի յայտարարները կը դադրէին եւ Հինգշաբթի ալ կը փակուէին բոլոր թատրոններն ու սինեմաները:

Յուզումը շատ էր, նաեւ անոր համար, որ ճակատագրական զուգադիպութեամբ մը, նոյն առաւօտը կը հաղորդուէր թէ կարդինալ Վիշինսկի, Լեհաստանի առաջնորդը ծանր վիճակի մէջ է: 79 տարեկան, ստամոքսի խլիրդ ունի առենէ մը ի վեր եւ ներկայիս հիւանդութիւնը տարածուած է: Այնքան մեծ է յուզումը, որ նոյնիսկ Խորհ. Միութիւնը անսովոր փութկոտութեամբ տուած է լուրը:

Վրդովումը մեծ է, ոչ միայն որովհետեւ զոհը պետն է Ընդհանրական Եկեղեցւոյ եւ յաջորդը՝ Պետրոսի, այլեւ որովհետեւ կը խորհրդանշէ խաղաղութիւնը, սէրը եւ բարութիւնը: Եւ ինք՝ մանաւա՛նդ, Յովհ. Պօղոս Բ. հարազատ մարմնաւորումն է եղբայրական ու քրիստոնէական այդ սիրոյն եւ քանիցս դատապարտած էր ահաբեկչական արարքները, մաղթելով որ չհասնին Վատիկանի դուռները: Բացառիկ պաշտպանութիւններ կը մերժէր, շեշտելով «հարկ եղածին չափ մեծ եմ, ինքզինքս մինակս պաշտպանելու համար»:

Քրիստոնեայ եւ մանաւանդ կաթողիկէ աշխարհը աղօթքի նստած էր մահափորձէն անմիջապէս ետք եւ ամբողջ գիշերը տասնեակ հազարաւորներ, ծնրադիր աղօթած են Ս. Պետրոս հրապարակը, ամբողջ գիշերը: Ռեկան յայտնած է որ ինք ալ կ'աղօթէ, Ֆրանսայէն «անցած ըլլայ»ի հեռագիրներ ղրկած են Ժիսքար-տ'Էսթէն եւ անձնական հանգամանքով՝ Ֆ. Միթերան: Իրենց վրդովումը յայտնած են բոլորը, Անգլիոյ Թագուհին, Պեկին, Շրիթ, Վալտհայմ, եւլն. եւլն.:

× Պապին հիւանդութեան ընթացքին, Վատիկանի գործերը կը վարէ կարդինալ Քազառոլի, որ դէպի Նիւ-Եորք ճամբուն վրայ, ետ դարձաւ ի լուր մահափորձին:

× Կը յիշուի թէ Մէհմէտ Ալի Աղճա, անդամ էր Թիւրքեշի Միլլի Հարէքէթին եւ յայտարարած էր թէ՝ ինչ որ Թուրք չէ ատելի է...: Ինք կը խոստովանէր թէ բանտէն փախելու միակ պատճառն էր՝ Պապը սպաննել:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ՇԱԽՏԵՈՐ» (0 - 0)

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան մրցաշարքի Մայիս 9-ին, «Արարատ»ի հանդիպումը Դոնեցկի «Շախտեոր»ի հետ վերջ գտած է հաւասար արդիւնքով (0 - 0): Խաղը տեղի ունեցած է Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտը: Անընդհատ տեղացող անձրեւը եւ քամին խանգարած են մարզիկներու գործողութիւնները եւ ներկայացած քանի մը առիթները կոլ նշանակելու համար՝ կարելի չէ եղած օգտագործել:

×

Մայիս 13-ի մրցումներու արդիւնքները են. -

Դինամօ (Մ) - Պախտակոր	1 - 2
Արարատ - Դնեպր	3 - 0
Զենիթ - ԲՍԱ	1 - 0
Դինամօ (Մինսք) Նեֆթչի	1 - 1
Կուբայն - Դինամօ (Կ)	0 - 2
Տավրիա - Չերնոմորեց	1 - 0

Դասաւորման գլուխն է 14 կէտով, Դինամօ (Կ), իրեն կը յաջորդեն 11 կէտով՝ Դինամօ (Թ), Դինամօ (Մ) եւ Զէնիթ:

×

Յիշենք նաեւ, որ Թիֆլիզի Դինամօն բաժակակիրներու բաժակը շահեցաւ Չորեքշաբթի երեկոյ, յաղթելով Իէնայի (Արեւելեան - Գերմանիա) 1-ի դէմ 2 կէտով:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐԸ ԵՒ «ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ»

—o—

ՆՈՐ «ՅԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐ»՝ ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ԵՒ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԸ...

ԽՄԲ. - Ապրիլ 30-ի մեր թիւով, կը հաղորդէինք թէ Մայիս 6-ին, Պոլսոյ լրագրողներու միութեան շէնքին մէջ, կը ծեծուէր հայկ. հարցը, որու շուրջ կ'անդրադառնային համալսարանի թուրք դասախօսները եւ «Մարմարա»ի խմբագիրներէն՝ Յակոբ Սվասլեան: Խմբագիրը լով հանդերձ թէ որեւէ նման տէպա, իմաստ կ'ունենայ միայն երբ երկու կողմերէն խօսողներ կ'ըլլան, ուզած էինք սակայն առաջին քայլ մը տեսնել նման նախաձեռնութեան մը մէջ, յուսալով, որ հանգրուան առ հանգրուան, թերեւս օր մը հասնինք իսկական վիճաբանական հանդիպումի: Ստորեւ, նախ, ամփոփ տեղեկատուութիւնը սիմպոզիոմին, զոր կ'արտատպենք «Մարմարա»ի Մայիս 7-ի թիւէն: Յաջորդաբար՝ մանրամասնութիւնները. -

×

Մայիս 6-ին, Չորեքշաբթի առաւօտ, Լրագրողներու Միութեան շէնքին մէջ ունկնդիրներու հետաքրքիր բազմութեան մը ի ներկայութեան, տեղի ունեցաւ Հայկական Հարցին նուիրուած այն սիմպոզիոմը, որ կազմակերպուած էր Իսթանպուլի Համալսարանի Տնտեսական Ֆաքիւլթէի «Մամուլ եւ ժողովուրդի հետ յարաբերութիւն» բաժնի աւարտական դասարանի ուսանողութեան կողմէ: Սիմպոզիումը սկսաւ առաւօտուն ժամը 9·30-ին եւ վերջ գտաւ ժամը 14-էն վերջ, ուրեմն տեւեց մօտ հինգ ժամ եւ առիթ մը դարձաւ որ զանազան դասախօսներ հարցին մօտենան զանազան տեսանկիւններէ: Ունկնդիրներն ալ աւելի վերջ հարցումներ ուղղեցին բանախօսներուն ու ստացան իրենց պատասխանները:

Սիմպոզիումին կը մասնակցէին Փրոֆ. Տոքթ. Նէժատ Կէօյիւնչ (Իսթանպուլի Համալսարանէն), Փրոֆ. Տոքթ. Խասա Զամ (Իսթանպուլի Համալսարանէն), Յակոբ Սվասլեան (որպէս գրող ու լրագրող) եւ Տոքթ. Մէհմէտ Թուրաչ (Իսթանպուլի Համալսարանէն): Կը նախագահէր ու զայն կը վարէր Փրոֆ. Տոքթ. Եըլմազ Ալթուղ (Իսթանպուլի Համալսարանէն):

Սրահը լեցուն էր համալսարանական ուսանողներով, մամլոյ ներկայացուցիչներով, Թ.Ռ.Թ.-ի թղթակիցներով: Ներկաներուն մէջ կը տեսնուէին նաեւ մեծ թիւով հայ հայրենակիցներ, որոնք եկած էին ծայրէն մինչեւ վերջը հետեւելու այս շահեկան դասախօսութիւններուն:

Անմիջապէս ըսենք որ հաւաքոյթը, ծայրէ ի ծայր, անցաւ շատ լուրջ ու գիտական մակարդակի վրայ: Բոլոր բանախօսները, իրենց վստահուած նիւթերը ձեռք կ'առնէին ծափահարելի լրջութեամբ, գիտական առաւելագոյն առարկայականութեամբ, փաստելով՝ որ լաւ ուսումնասիրած են հարցը, և անպայման բան մը ըսած ըլլալու համար չէ որ ամպիոն բարձրանալ յօժարած են:

Առաւելներու բացումը կատարուեցաւ Վարժարանի Տնօրէն Փրոֆ. Տոքթ. Մէթին Գութալի կողմէ: Ապա կարգով խօսք տրուեցաւ ատենախօսներուն: Առաջին արտայայտուողը եղաւ Փրոֆ. Կէօյիւնչ, որ «Հայկական Հարց»ին մօտեցաւ պատմական տեսանկիւնէն: Ատենախօսը իր խօսքերը սկսաւ յիշատակելով այն պատմական օրերը, երբ հայը եւ Թուրքը եղբայրօրէն կ'ապրէին այս հողերուն վրայ, մասնակցելով երկրին տնտեսական, գեղարուեստական ու քաղաքական կեանքին ու իբր այդ՝ բերելով իր անկորնչելի ծառայութիւնը: Աւելի վերջ ան անդրադարձաւ ազգայնական այն շարժումին, որ սաղմնուեցաւ գլխաւորաբար Կաթողիկէ Եկեղեցականներու ջանքերով, Վիէննայի, Վենետիկի կամ Ժընեւի մէջ, այդ շարժումներուն մէջ մեծ պատասխանատուութիւն բեռցնելով Մխիթարեաններու ու Մխիթար Սեբաստացիին: Այս տեղեկութիւններուն առընթեր, ան տուաւ նաեւ դրուագներ Հայոց պատմական հին անցեալէն, Անիի թագաւորութեան կամ Կիլիկիոյ թագաւորութեան մասին, Զէյթունի, Վանի, Էրզրումի մասին եւլն.: Յետոյ մօտեցաւ նոր շրջաններու, Պէրլինի ժողովին յաջորդող վերանորոգումներու աշխատանքներուն: Փրոֆ. Կէօյիւնչ, ապա, յայտնեց որ Հայերը այդ Թուականներուն արդէն իսկ սկսան գործիք դառնալ արտաքին գրգռութիւններու եւ պատմական փաստ է, թէ 80·000 հայ զինուորներ տեղ գրաւած էին Թուրքիոյ դէմ ռուսական բանակին մէջ: Այդ միջոցին է ուրեմն որ Թալաթ Փաշա փափաքեցաւ Հայերը տեղահան ընել, ապահովութեան մտահոգութիւններով: Բայց Պետութիւնը իր իսկ ուժերը հակակշռելու կարողութիւն չունէր: Իր նպատակը ցեղասպանութիւն չէր, բայց պատահեցան անհամ դէպքեր: Այդ դէպքերը լայն արձագանգ գտան Արեւմուտքի մէջ: Արեւմուտքը միշտ համակրանք ունեցած է Հայոց նկատմամբ, որովհետեւ Հայերը եղած են Քրիստոնէութիւնը ընդունած առաջին Պետութիւնը: Այս կէտը արդէն բաւական եղած է որ Արեւմտեան երկիրները զգացական մերձեցումով նային «Հայկական Հարց»ին: Այս բոլորը խախտեցին Թուրքեւհայ դարաւոր եղբայրութիւնը:

Ատենախօսը իր խօսքերը աւարտեց յիշեցնելով անցեալի այդ գեղեցիկ օրերը եւ ըսաւ որ ինք ալ հոս կամ այլուր ունի բազմաթիւ անկեղծ հայ բարեկամներ:

Երկրորդ ատենախօսը, Փրոֆ. Խասա Զամ հարցը ձեռք առաւ քաղաքական տեսանկիւնէն եւ վերլուծեց միջազգային քաղաքականութեան փոխադարձ շահերու լոյսին տակ, Ատենախօսը ըսաւ որ ամէն երկիր, իր տեսանկիւնէն, կրնայ ուրիշ երկրի մը փոքրամասնութիւնները լարել եւ անոնց անկախութեան կողմնակից թըլալ: Ատիկա բնականաբար փափաքելի չէ այն միւս երկրին համար, որ կ'ենթարկուի այդ խաղերուն: Հայկական հարցն ալ այդպիսի քաղաքականութեան մը նիւթերէն մէկն է. արտաքին ուժեր, շատ լաւ գիտնալով հանդերձ թէ չի կրնար իրականանալ այդպիսի բան մը, կողմնակից ըլլալ կը թուին Հայոց անկախութեան: Նպատակը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ մաշեցնել Թուրքիան, տկարացնել անոր սակարկելու ուժը:

Ատենախօսը աւելի վերջ յայտնեց թէ Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան մէջ «Հայկական Հարց» մը գոյութիւն չունի: Երկու հաւաքականութիւնները ամէն նիւթի վրայ նոյնացած ու եղբայրացած են - արուեստ, մշակոյթ, երաժշտութիւն, խոհանոց: Այս եղբայրութիւնը ինչո՞ւ արդեօք մասնաւորաբար 1974-էն վերջ է որ հերքուիլ սկսաւ:

Ատենախօսը այս հարցումին պատասխանը փնտռեց Կիպրոսի հարցը մէջտեղ դնելով եւ մի առ մի թուելով այն երկիրները, որոնք այսօր շահ մը կրնան ունենալ «Հայկական Հարց» մը երեւան բերելու մէջ: Ամէն անգամ որ Թուրքիա տկար շրջան մը բոլորած է, այսպիսի հարցեր մէջտեղ դրուած են, ըսաւ ատենախօսը:

(Շար. 1)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՃՇԳՐԻՏ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

Ակադ. Գէորգ Ղարիբջանեան, 1980 Օգոստոսին, Պուքրէշ, Պատմաբաններու 15-րդ միջազգային Համագումարին զեկուցում մը կարդացած է։ Նիւթը՝ Համալսարանական կրթութիւնը մինչադարեան Հայաստանում եւ Հայերը Եւրոպայի ու Ռուսաստանի Համալսարաններում։

«Յառաջ», Մայիս 6 – 7-ի թիւերով, արեւմտահայերէնով ներկայացուցած էր Ակադեմականին զեկուցումին գլխաւոր մասերը։

Ակադեմականը ի մէջ այլոց ըսած է.– Հոկտեմբերեան մեծ յեղափոխութեան յաղթանակէն ետք, խորհրդային իշխանութեան շնորհիւ Վրացի, Ադրբէջանցի եւ հայ ժողովուրդները ստացան իրենց ազգային Համալսարանները։ Հայաստանի Համալսարանը հիմնադրուեցաւ Երեւանի մէջ 1920-ին։

Ակադեմականը չանդրադառնար անշուշտ, թէ իր այդ յայտարարութեան մէջ անտեսուած են կարգ մը իրողութիւններ, թուականներ, բոլորն ալ պատմական։ Եւ, հետեւաբար, իր կատարած հաստատումը չի համապատասխաներ իրականութեան։

Անդրկովկասի երեք Հանրապետութիւններուն Համալսարանները հիմնուած են տակաւ երկիրներուն Անկախութեանց շրջանին։ ՎՐԱՍՏԱՆ՝ 1918 Յունուար 26, Թիֆլիս, ԱԴՐԲԷՋԱՆ՝ 1919 Սեպտեմբեր 1, Պաքու եւ, վերջապէս, ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ 1920 Յունուար 31, Ալեքսանդրապոլ։

Այս ուղղութեամբ կը բերենք վկայութիւնը Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի անդամ Մկրտիչ Ներսիսեանի, որ, ի դէպ, քառորդ դար անդամ եղած է Ակադեմիայի նախագահութեան, եղած է փոխ-նախագահ եւ 11 տարի չարունակաբար մեծ պատասխանատուութեամբ եւ յաջողութեամբ գլխաւորած է Երեւանի Պետական Համալսարանը։

«... Ցարական ինքնակալութեան տապալումից եւ մասնաւորապէս Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնից յետոյ Կովկասում ազգային համալսարաններ ստեղծելու հարցը աւելի գործնական դարձաւ։ 1918 թ. Թիֆլիսում հիմնուեց վրացական համալսարանը, իսկ 1919 թ. Բաքւում՝ ադրբեջանականը։ Նոյն 1919 թ. մի խումբ հայ մտաւորականների նախաձեռնութեամբ եւ նրանց առաջարկով հայկական համալսարան կազմակերպելու հարցով զբաղուեց նաեւ այդ ժամանակ Հայաստանում իշխող դաշնակների կառավարութիւնը։

Համալսարանի կազմակերպման գործը յանձնարարուեց քիմիկոս, Պրոֆ. Դաւիթ Զավրիեւի (զաւրեան), որպէս համալսարանի տեսուչ հրաւիրուեց իրաւաբան Եու. Ս. Գամբարովը (Ղամբարեան)։ Համալսարանի կազմակերպման գործին մասնակցեցին նաեւ հայագէտներ Երուանդ Տէր-Մինասեանը, Ստեփան Մալխասեանցը, Գարեգին Յովսէփեանը, Մանուկ Աբեղեանը, Յակոբ Մանանդեանը եւ ուրիշներ։

Հարցը քննարկուեց մի շարք անգամ։ Սկզբում ենթադրւում էր համալսարանը բացել Երեւանում, բայց յետոյ որոշուեց այն հիմնել Ալեքսանդրապոլում (այժմ՝ Լենինական)։ 1920 թ. Յունուարի 31-ին Ալեքսանդրապոլի առեւտրական դպրոցի շէնքում տեղի ունեցաւ համալսարանի հանդիսաւոր բացումը։ Փետրուարի սկզբից սկսուեցին պարապմունքները, որոնք, սակայն, երկար չտեւեցին։ Յունիս ամսին որոշում ընդունուեց համալսարանը փոխադրել Երեւան, որը եւ կատարուեց ամրան ամիսներին։ Նախատեսւում էր Երեւանում պարապմունքները սկսել պատմա-լեզուաբանական եւ իրաւաբանական ֆակուլտետներում Հոկտեմբեր 1-ից,, իսկ բնագիտական ֆակուլտետում՝ Նոյեմբեր 1-ից։ Սակայն Երեւան փոխադրուած համալսարանը չկարողացաւ սկսել նորմալ պարապմունքներ, որովհետեւ չէր լուծուել շէնքի հարցը, չկային ֆինանսական միջոցներ եւ անհրաժեշտ յարմարութիւններ, երկրում՝ թուրքական զօրքերի արշաւանքների հետեւանքով, տիրում էր քաղաքական խիստ ծանր ճգնաժամ»։ («Պատմա-Բանասիրական Հանդէս», 1970 թիւ 4)

Ճշդենք, թէ կառավարութիւնը համալսարանին համար յատկացուցած էր նախկին Ուսուցչական Սեմինարիայի շէնքը։

Պաշտօնական որոշումները ցոյց կու տան, իրենց կարգին, թէ Հայաստանի խորհրդայնացումէն ետք Պետական Համալսարանը ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԱԾ է, այլ խօսքով նկատի առնուած է Հանրապետութեան շրջանի համալսարանին գոյութիւնը։

Իբրեւ պատմական փաստաթուղթ կը մէջբերենք քանի մը հիմնական կէտերը Լուսաւորութեան Ժողովրդական Կոմիսարիատին տուած անդրանիկ որոշումին, 1920 Դեկտեմբեր 17, Երեւանի Համալսարանի վերակազմութեան մասին.

1. – Երեւանի համալսարանը վերակազմւում է եւ վերակոչւում Երեւանի ժողովրդական համալսարան։

2. – Նախկին համալսարանի ֆակուլտետները փակւում են եւ հիմնւում է երկու բաժանմունք՝ բնագիտական եւ հասարակագիտական։

3. – Նախկին համալսարանի բոլոր պրոֆեսորները, դոցենտները, պրիվատ-դոցենտները, դասախօսները եւ ասիստենտները համարւում են արձակուած։

4. – Նախկին համալսարանի գոյքի պահպանութեան ամբողջ պատասխանատուութիւնը մինչեւ համալսարանի լիակատար վերակազմութիւնը ընկնում է հին վարչութեան վրայ։

5րդ կէտով կեանքի կը կոչուէր համալսարանի վերակազմութեան յանձնաժողով մը, որպէսզի շաբթուան մը ընթացքին մշակէ եւ ներկայացնէ նոր կանոնագրութիւն, նոր ծրագիր, դասախօսներու կազմը եւայլն։

Կը հետեւի յստակ կերպով, թէ խորհրդային իշխանութեան օրով նկատի առնուած է գոյութիւնը նախկին Համալսարանին։ Եւ արդէն յստակ է Ակադ. Մ. Ներսիսեան, երբ գրել կուտար մեր մատնանշած յօդուածին մէջ, թէ «ինչպէս տեսնում ենք, նորաստեղծ ժողովրդական համալսարանը կազմակերպւում է 1920 թ. Դեկտեմբերին, նախկին համալսարանի վերակազմութեան ճամբով»։

Պատմական տեղեկութիւններու շրջագիծին մէջ շահեկան նկատուի նաեւ Համալսրանի վերակազմութեան յանձնաժողովին մշակած կէտերէն մէկ քանին։

Հաստատել Ժողովրդական Համալսարանին անձնակազմը. – 20 փրոֆէսէօր, 30 դասատու, լեզուներու 7 դասախօս, 10 թեքնիք եւ դրասենեակի պաշտօնեայ։

Ընկերային ճիւղին համար պաշտօնի հրաւիրել հետեւեալ դասախօսները. – Մ. Աբեղեան, Ն. Ազրալեան, Ա. Տէր-Տէրեան, Գր. Ղափանցեան, Ռ. Աբրահամեան, Լ. Լիսիցեան, Յ. Մանանդեան, Գ. Մելիք-Ալլահվերդեան, Գ. Պիճիկեան, Ս. Տիգրանեան, Գ. Էդիլեան, Ա. Թորամանեան, Գ. Զարուբեան եւ Ա. Խոնդկարեան։

Բնագիտութեան ճիւղ. – Ա. Յակոբեան, Տ. Վարդանեան, Ա. Վարդապետեան, Ա. Տէր-Պօղոսեան, Դ. Զավրեան, Դ. Գուրգէնեան, Ա. Ղամբարեան, Կ. Սավիչ-Զաբլոցկի եւ Ե. Կողբեալեան։

Դասախօսական անձնակազմին մէջ նկատելի կը մնայ Հանրապետութեան շրջանին հաստատուած համալսարանին դասախօսներուն մեծ մասին ներկայութիւնը։

Այժմու Համալսարանը, որ երկար ժամանակ կոչուեցաւ Վ. Մ. Մոլոտովի անուան Երեւանի Պետական Համալսարան եւ ապաստալինացման օրերուն, վերակոչուեցաւ պարզօրէն Երեւանի Համալսարան, հիմնադրուած է 1920 Յունուար 31-ին, Ալեքսանդրապոլ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ
ՍԻՄՊՈԶԻՈՄԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Արեւելքցիները, այդ կարգին նաեւ Թուրքերը կը սիրեն հէքեաթները։

Առէք Տէտէ Քորքութին հէքեաթները, «Հիւսրան եւ Շիրին»ը եւայլն։

Ասոնք հիներն են։ Կան նաեւ նորերը։ Հալիտէ Էտիպ Ատըվար – Թուրք կին գրող մը, Աթաթիւրքի մտերիմներէն – կը գրէ՝ ի մէջ այլոց հետեւեալը.

«Ես Թուրքիայէն զատ որեւէ ուրիշ երկիր չեմ գիտեր, ուր փոքրամասնութիւնները ապրած ըլլային այդքան ապահով եւ բարւոք»։ Եթէ հէքեաթը տեսակ մը սուտ է, Տիկնիին ըսածը հէքեաթներուն, այսինքն սուտերուն մեծագոյնն է։

Զկրկնենք այն ինչ որ ծանօթ է արդէն, այսինքն Տէր-էլ-Զօրը՝ մեր Աուշվիցը։ Զկրկնենք Վարուժանը, Սիամանթօն, Զօհրապը, խելագարուած Կոմիտասը եւ միւսները՝ ծրագրուած ցեղասպանութեան մը լաւագոյն ապացոյցները։ Ոչնչացուր վարիչները, հօտը անպաշտպան է հիմա։ Գրեթէ վարժուեցանք այդ «արդարացումներուն» ցեղասպանութեան մը, մոռնալով թէ կարելի չէ զայն որեւէ ձեւով արդարացնել։ Եւ եթէ ամբողջովին չհաւատացինք անոնց, ատիկա եղաւ պարզապէս արժանապատուութիւն կոչուած բանի մը մնացորդացին շնորհիւ։ Նկատի չառինք «ակադեմական ուսումնասիրութիւնները» տրպուած Անգարայի, Իսթանպուլի մէջ, որոնք 300 էջի վրայ կը բերէին ընդամէնը 12 մէջբերումներ՝ յայտնի հանրագիտարաններէ, «փաստելու» համար թէ Հայերը սուտ կը խօսին, Հայերը տապալել ուզած են հզօր Կայսրութիւն մը իր պաշտօնեաներով, իր հարիւրհազարաւոր զինուորներով. եւ այս բոլորը միայն 1000 փէտայիով՝ Մուրատով, Անդրանիկով։ Քիչ ենք, բայց հայ ենք։ Սեւակը ծանօթ է բոլորին, նոյնիսկ Թուրքերուն։ Կարդացինք եւ – շատ չէզոքօրէն պիտի ըսեմ – «զարմացանք» այդ «հրաշալի» յօդուածներուն «Թէրճիւմանի», «Հիւրրիյէթ»ի մէջ, ըստ որոնց Հայերու թիւը Անատոլուի մէջ մէկ միլիոնը հազիւ կ'անցնէր։ Հայերը բնաւ Պետութիւն չէին ունեցած, նոյնիսկ ազգ մը չէին եւայլն, եւայլն։ Այս բոլորը տեսնելով յիշեցինք ազգ մը, որ նոյն անձերու ըսածին համաձայն սեփական լեզու չունէր եւ բնականաբար հարազատ մէկ մասն էր մեծ Թուրք ազգին։ Խօսքը, ինչպէս յայտնի է, «լեռնային Թուրքերուն» մասին է։

Եւ տեսանք կաղած դեսպան մը, որ կը հեռանար Ֆրանսայէն՝ ի տես յուշակոթողի մը Մարսէյլի մէջ, որուն վրայ գրուած էին Գերմանիոյ, Փոլոնիոյ, Ամերիկայի, Ֆրանսայի եւ շատ մը ուրիշ երկիրներու մէջ գտնուող յուշակոթողներու գրութիւններուն նման բաներ, այս վերջիները եբրայերէնով եւ տեղւոյն լեզուով։ Եւ ապշեցանք տեսնելով դիւանագէտներ եւ զօրավարներ, որոնք յամառօրէն կը պնդէին թէ ներկայ կառավարութիւնը կապ մը չունի ցեղասպանութեան եւ անոր կազմակերպիչը՝ Երիտ Թուրքերուն հետ եւ նոյն ատեն կը մասնակցէին Թալաթ Փաշայի յուշարձանի բացման հանդիսութեան։ Աւելին՝ անոր մահուան 60-ամեակին, որուն ընթացքին ան կ'որակուէր իբրեւ «առաջին Թուրք դիւանագէտը, որ զոհ գացած էր անիշխանականի մը գնդակին»։ Ո՞վ էր այդ անիշխանականը, ինչո՞ւ մեռցուցած էր ան Թրքական Հիմլէրը։ Ոչինչ ասոնց մասին։ Լռութիւն։

Այն ինչ որ նպաստաւոր չէր Թուրքերուն համար, կրնար նպաստաւոր ըլլալ ուրիշներուն։ Այս հիմնական ճշմարտութիւնը չմոռնող պարոն մը Քահիր Էրսին անունով անցեալ տարուան Ապրիլ ամսուան վերջերը կը գրէր հետեւեալը «Թէրճիւման»ի մէջ. «Հայերը Գերմանացիները իրենց գործիք դարձուցած են»։ Այս բոլորը գլխագիրով եւ բնականաբար Առաջին էջին վրայ։ Եղածը ի՞նչ էր։ Ազատ Դեմոկրատ կուսակցութեան մէկ մասը եղող Ֆրիտրիխ-Նաուման-Հիմնադրութիւնը կազմակերպած էր սիմպոզիոմ մը հետեւեալ նիւթին շուրջ.

«20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը – Հայերու հալածումը»։ Կազմակերպիչը հետաքրքրական էր, նոյնպէս նիւթը։ Իսկ մասնակցողնե՞րը։ Այդ ալ ինքնին աննախընթաց։ Բացումը կը կատարուէր Արեւմտեան Գերմանիոյ նախկին Ընդհանուր Դատախազ եւ Միջազգային Իրաւաբաններու Միութեան Գերմանիոյ մասնաճիւղի նախագահ Լուտվիկ Մարտինի կողմէ։ Իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին Փրոֆ. Կարլ Փարթշ՝ ՄԱԿ-ի Ցեղային Խտրութիւններու Յանձնախումբի անդամ եւ լրատու, Փրոֆ. Քնութ Իպսըն՝ Պօխումի Համալսարանի նախագահ եւ իրաւաբան, Տքթ. Փէթեր Հայնէ՝ պատմաբան, Տքթ. Վ. Ֆան Քամբէն՝ պատմաբան, Տքթ. Ա. Պէյլէրեան՝ պատմաբան, Տքթ. Իվ Թէրնոն՝ գրող եւ շատ մը ուրիշ անձեր։ Ունկնդիրները՝ թիւով 80-է աւելի եւ նոյնպէս բարձրորակ. լրագրողներ, իրաւաբաններ, եկեղեցականներ – որոնց մէջ նաեւ Պերլինի նախկին բողոքական եպիսկոպոսը՝ Շարֆը, – զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, մասնաւորաբար՝ մեծամասնութեամբ Գերմանացիներ, նաեւ Հայեր եւ ուրիշներ։ Հոս անկարելի է քանի մը տողով ներկայացնել բանախօսութիւնները։ Մեզի կը մնայ յուսալ որ ծրագրուած հատորը, որուն մէջ պիտի ամփոփուին անոնք, վերջապէս լոյս տեսնէ, որպէսզի հետաքրքրուողները կարենան կարդալ զանոնք։

Մամուլը եւ յատկապէս երկրին գլխաւոր բոլոր ռատիօկայանները – ՎՏՐ 1, ՎՏՐ 2, ՎՏՐ 3, ՏԼՖ, ՍՖՊ, ՍՎՖ – հետաքրքրուեցան սիմպոզիոմով եւ անոր մէջ արծարծուած նիւթերով։ Իսկ մամուլը տուեց բազմաթիւ յօդուածներ, այդ կարգին նաեւ «Ֆրանքֆուրթէր Ալկէմայնէ Ցայթունկ»ը իր 24 Մայիս 1980 թուականով։

Թուրք մամուլը ի՞նչ ըրաւ։ Հրատարակեց Իտալիոյ մէջ գործող հայ «դաշնակի» կազմակերպութիւններու անդամներուն անունները, որ ուրիշ բան մը չէր քան երկրին գլխաւոր քաղաքներուն հեռաձայնի գիրքերուն մէջ գտնուող Հայու անուններու ամփոփումը։ Հիւսեց առասպելներ Միջին Արեւելքի մէջ գործող նոյնպէս «դաշնակ» հայ կազմակերպութիւններու մասին, որոնք այդքան ճարպիկօրէն կազմակերպուած էին որ ունէին նաեւ իրենց Մաթա-Հարինը – մէկ հատը անշուշտ որ բաւարար էր Հայերուն – եւ նոյնպէս «բնականաբար» իրենց գտնուած երկիրներուն անտեսութիւնը ափերնուն մէջ առած էին։ Հետաքրքրուող հայրենակիցներ կրնան կարդալ «Հիւրրիյէթ»ի որոշ թիւերը տեսնելու համար այդ «գիտերը», դարմանելով իրենց ստորադասութեան բարդոյթը։

Իսկ Թուրք մտաւորականնե՞րը, յատկապէս անոր ձախը, որ կայ երկրին մէջ։ Կացութիւնը քիչ մը կը նմանի այդ Թուրքին, որ ի տես Տախաուի համակեդրոնացման ճամբարի փուռերուն, պատին վրայ գրած էր հետեւեալը՝ Թուրքերէնով. «Աշխարհ չմոռնայ գերման փաշականութիւնը»։ Չեմ գիտեր թէ աշխարհ ինչ կ'ընէ, բայց գիտեմ թէ պարոնը եւ կամ տիկինը մոռցած ըլլալ կը թուէր իր իսկ ազգին փաշական անցեալը։ Նոյնպէս Թուրք ձախը։

Իսկ արտասահմանի մէջ ապրող եւ գործող Թուրք «Դեմոքրատ» կազմակերպութիւննե՞րը։ Երբեմն, այդ ալ չոր աչքի տակ, կը փախսան իրականութիւնը։

Թուրք ազգը մեծ ազգ է՝ կ'ըսեն Թուրքերը։ Մեր կարծիքով մեծութիւնը Վիեննայի պաշարումով ոչ կը սկսի եւ ոչ ալ կը վերջանայ։ Ազգի մը մեծութիւնը իր գործած սխալներուն քննադատական վերամշակումով հաւասար կը դառնայ՝ օտարին համար։ Հոս պարտականութիւն մը կայ կատարուելիք յառաջադէմ Թուրք մտաւորականներուն համար։

ՐԱՖՖԻ ՔԱՆԴԵԱՆ

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ
ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԹԵՀՐԱՆ

Ապրիլ 22–ին, ժամը 16–ին, Թեհրանի հայկական 37 կազմակերպութիւններ ու միութիւններ, ինչպէս նաեւ աշակերտական ներկայացուցիչներ հաւաքուած են Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ բակը եւ ծաղկեպսակներ դրած Մեծ Եղեռնի Նահատակաց Յուշարձանին: Խօսք առած է Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան: Բանախօսած է Ալմին:

×

Ժամը 22–ին, հեռատեսիլը պատկերացուած է մէկ ժամուան յայտագիր մը, պատրաստուած Վարդան Անթանէսեանի կողմէ, նուիրուած Եղեռնին: Ցուցադրուած են նկարներ Արեւմտեան Հայաստանի հայկական Եկեղեցիներէն, Եղեռնէն: Խօսք առած է Արտակ Արք.:

×

Նոյն օրը, կէսօրուան, «Ալիշան» դըպրոցի աշակերտութիւնը հաւաքուած է եկեղեցին, ուր արարողութիւն մը տեղի ունեցած է: Խօսք առած է վարժարանին տեսուչը՝ Հ. Մանուէլ վրդ. Բուլատեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը աշակերտութեան կողմէ: Բանախօսած է Տիկին Գոհար Սարուխանեան:

×

Ապրիլ 23–ին, առաւօտեան ժամը 8–էն սկսեալ բազմութիւնը հաւաքուած է Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ շրջափակը, ուրկէ սկիզբ պիտի առնէր բողոքի երթը: Ժամը 10·30–ին խօսք առած է Թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք. Մանուկեան, որմէ ետք շուրջ 40 հազար հոգիէ բաղկացած թափօրը շարժած է դէպի Թրքական դեսպանատուն, ճամբուն վրայ հայերէն եւ պարսկերէն լոզունգներ բացագանչելով՝ «ԹՄԱՆ–ի յենակները պիտի ոչնչանան», «Արեւմտեան Հայաստանը պիտի ազատագրուի», «Պայքարող Գիլինճեանը ազատամարտիկ է արձակուի իմպերիալիզմի բանտէն», «մեր փրկութեան միակ ճամբան զինեալ պայքարն է» եւայլն: Հայ ցուցարարներու թափօրը երբ հասած է Թըրքական դեսպանատունէն շուրջ 500 մեթր հեռաւորութեան վրայ, ոստիկանութիւնը արգելք եղած է աւելի առաջ անցնելու: Ժողովուրդին մէկ մասը ուղղուած է դէպի Ս. Աստուածածին Եկեղեցի, ուր խօսք առած են առաջնորդը եւ Սամուէլ Մաշիկեան: Միւս կողմէ, բազմահարիւր հայ երիտասարդներ, անտեսելով ոստիկանութեան արգելքը, ճեղքած են անոր պատնէշը եւ յառաջացած դէպի Թրքական դեսպանատուն: Այս առթիւ տեղի ունեցած միջադէպերուն արձագանգած էինք «Յառաջ» Ապրիլ 25 – 26–ի թիւին մէջ: Թեհրանի «Ալիք»էն քաղելով կուտանք կարգ մը մանրամասնութիւններ դէպքին մասին. «Ոգեւորուած երիտասարդութիւնը, հայրենաշունչ եւ պահանջատիրական կարգախօսքեր տալով, անտեսեց ոստիկանութեան սպառնալիքներն ու դէպի երկինք արձակուող հրաձգութիւնները եւ դէպի Թրքական դեսպանատուն ընթացաւ: Երիտասարդութիւնը դեսպանատան շէնքին հասնելով շարունակեց իր լոզունգները եւ միքանի հոգու էլ յաջողուեց ներս անցնել եւ ահա մի քանի րոպէ չանցած վար բերուեց Թուրքիայի դրօշակը եւ ներկաների խանդավառ կանչերի մէջ հրոյ ճարակ դարձաւ: Ցուցարարները Ծոմհուրի խլամի պողոտայի լայնքով մէկ կանգնել էին եւ ոստիկանութեան ու փաստարների նետած արտասուաբեր կազերի բազմաթիւ ռումբերն էլ չփոխեցին նրանց անդրդուելի վճռական կեցուածքը: Ծոմհուրի պողոտան արդէն փակուել էր եւ երիտասարդները չէզոքացնելու համար արտասուաբեր կազերը պողոտայի մէջտեղում բազմաթիւ խարոյկներ էին վառել: Երիտասարդները ոստիկանութեան միջոցով երեք ձերբակալուածների ազատ արձակումն էին պահանջում»: Երկու օր ետք, ձերբակալուած չորս երիտասարդները ազատ արձակուած են:

×

Ապրիլ 24–ին, ժամը 15–ին, «Արարատ» մարզաւանին մէջ տեղի ունեցած է քաղաքական հանրաժողով մը, մասնակցութեամբ շուրջ 25 հազար հոգիի: Կազմակերպիչ Յանձնախումբի անունով բացումը կատարած է Թումի Ամատունի: Խօսք առած են երեսփոխան Հրայր Խալթեան, յանուն ազգային մարմիններու Տոքթ. Ժիրայր Կարապետեան, հայ յարանուանութիւններու կողմէ վերապատուելի Միքայէլեան եւ Հ. Մանուէլ վրդ. Բուլատեան, փակման խօսքը արտասանած է Արտակ Արք. Մանուկեան:

Թեհրանի «Թէաթր Շահր»ի սրահին մէջ, Ապրիլ 25–ին բացուած է «Հայկական Հարցի եւ պայքարի հոլովոյթի շաբաթ»ը: Ներկայ եղած են առաջնորդ Արտակ Արք. Մանուկեան, Թեմական Խորհուրդի անդամները, Իրանի Խորհրդարանի անդամ Հրայր Խալաթեան: Բացումը կատարուած է ցուցահանդէսով մը, ուր ներկայացուած են 150 նկարներ, առնուած՝ Արեւմտահայաստանէն եւ անոր բնակչութենէն՝ Եղեռնէն առաջ, ինչպէս նաեւ հայկական ջարդերէն, ինքնապաշտպանութեան կռիւներէն եւ Սփիւռքի հայ կեանքէն: «Շաբաթ»ի Կազմակերպիչ Մարմնի ներկայացուցիչը խօսք առնելով անդրադարձած է Հայերու ցեղասպանութեան եւ անոր պատճառներուն: Բանախօսած են Հրայր Խալաթեան եւ Այխա Յովհաննիսեան (պարսկերէն), ծանօթացնելով Հայկ. Դատը ներկայ Պարսիկներուն: Հանդիսութեան աւարտին ցուցադրուած են լուսապատկերներ Հայերու ցեղասպանութենէն եւ 1975–էն ետք թափ առած զինեալ գործունէութենէն:

×

Թեհրանի «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ (Նօ պահար) Ապրիլ 26–ին տեղի ունեցած է բողոքի երեկոյթ մը «Փոթորիկ»ի կազմակերպութեամբ, Եղեռնի 66–ամեակին առթիւ: Լուսապատկերներով ներկայացուած է Հայերու ցեղասպանութիւնը: Խօսք առած են «Փոթորիկ»ի, «Ռոստոմ» Երիտասարդաց Միութեան եւ Պատանեկան Միութեան ներկայացուցիչները, դրուատելով 1975–էն ի վեր գործադրուող հայկական զինեալ պայքարը, իբրեւ լուծում Հայկ. Դատի:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի
Յոբելենական ճաշը
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հ. Բ. Ը. Միութեան հիմնադրութեան 75–րդ տարեդարձի յոբելենական ճաշը տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Մայիս 9, ժամը 22–ին Փարիզի «Էնթէրքոնթինանթալ» պանդոկին մէջ, բարձր հովանաւորութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին եւ նախագահութեամբ Պ. Ալեք Մանուկեանի: Աւելի քան 400 մասնակցողներ ներկայ էին Փարիզէն, Ֆրանսայի զանազան քաղաքներէ, ինչպէս նաեւ Իտալիայէն, Պելժիքայէն, Անգլիայէն, Զուիցերիայէն, Քանատայէն, Միացեալ – Նահանգներէն, Հարաւային Ամերիկայէն, Յունաստանէն, Գերմանիայէն, Լիբանանէն, Սուրիայէն եւ այլն:

Ճաշէն ետք հանդիսութեան բացումը կը կատարէր Հ. Բ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի Շրջ. Յանձնաժողովի նախագահ Նափոլէոն Պիւլլիւքեան, ողջունելով ներկայութիւնը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Միութեան նախագահին, զանազան երկիրներէ եկած պատուիրակութեանց, Ալֆորվիլի եւ Իսիի քաղաքապետներուն, Ազգ. Ժողովի փոխ – նախագահին եւ այլն:

Խօսք առնելով Միութեան նախագահը՝ Ալեք Մանուկեան, դիտել տուաւ որ, Հ. Բ. Ը. Մ.ի 75–ամեակի հանդիսութիւններու գագաթնակէտը կը հանդիսանար այսօրուան ձեռնարկը, Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի ներկայութեամբ, որ կը խորհրդանշէ մեր հայրենի ժողովուրդի մասնակցութիւնը այս հանդիսութեան, «Ամբողջ 1981 տարին, – ըսաւ Պ. Մանուկեան, – անմոռանալի պիտի մնայ մեր Միութեան համար: Յառաջիկայ աշնան հայրենիքին մէջ պիտի նշուի Վազգէն Ա.ի գահակալութեան 25–ամեակը: Ուխտի պիտի երթանք Էջմիածին: Պիտի այցելենք վերածնած մեր մայր հայրենիքը, որ աննախընթաց վերելք մը ապրեցաւ վերջին 60–ամեակին: Մեր այցելութեան առիթով յարգանքով պիտի խոնարհինք մեր շինականին ու արուեստագէտին ըստեղծագործութեան եւ իրականացումներուն առջեւ»: Այնուհետեւ, Պ. Մանուկեան անդրադարձաւ Միութեան ծնունդին՝ 1906 Ապրիլ 15, անոր վայելած գուրգուրանքին Հայոց Կաթողիկոսներու կողմէ՝ սկսած Խրիմեան Հայրիկէն, հասնելով մինչեւ Վազգէն Ա., որ 1956–ին, Գահիրէի մէջ անգամ մը արձանագրուած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի: Իր խօսքի վերջին մասով ուրուագծեց Միութեան գործունէութիւնը եւ նպատակները կրթական, խնամակալական եւ երիտասարդական մարզերու մէջ:

Խօսք առնելով Վազգէն Ա. ըսաւ. «Այսօր, կանգնած այս Միութեան 75–ամեակին սեմին, հարց պիտի տանք, թէ ո՞րն է գաղտնիքը այս յարատեւութեան: Պատասխանը յստակ է. Միութիւնը հիմնուած է մարդասիրութեան, զգացումի եւ քրիստոնէական ոգիի վրայ, եղբայրական օգնութեան ձեռք երկարելով հայ ազգի զաւակներուն վրայ: Հատուածական Միութիւն մը չէ ան, կը ծառայէ բոլոր Հայերուն՝ 75 տարիէ ի վեր: Վերջին 75 տարիներու ընթացքին չէք գտներ տագնապալի վիճակ մը հայ կեանքի մէջ, ուր դեր չունենայ Բարեգործականը, ըսկսած Հայաստանէն, մինչեւ հեռաւոր ափերը Սփիւռքի: Այս կը նշանակէ թէ Բարեգործականի հիմնադիրները դիտակցութիւնը ունեցած են, որ մեր ժողովուրդի գոյատեւման հիմերը խարսխուած են Հայց. Եկեղեցւոյ մէջ: Տարիներու հոլովոյթով կը փոխուին մեր կեանքի կարիքները եւ պահանջները, սակայն Բարեգործականը կը մնայ անփոփոխ՝ իր աշխատանքի ուղղութեան մէջ, զօրացնելով լոյսը հայ մշակոյթի՝ մեր տարագիր բազմութիւններուն մէջ»: Ապա, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը գովքը հիւսելով Ալեք Մանուկեանի՝ Միութեան աշխատանքներուն մէջ, ըսաւ թէ ան իր բարերարութիւններով կը հանդիսանայ «մեծագոյն Հայը» մեր իրականութեան մէջ:

Գիշերուան ուշ ժամուն (աւելի ճիշդ՝ առաւօտեան վաղ ժամերուն) գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն կը մասնակցէին Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբը, Նաւասարդ պարախումբը եւ երգչուհի Լիզ Սարեան:

Երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Կարպիս Ափրիկեանի, մեկնաբանեց Կոմիտասէն գեղջկական քանի մը երգեր, ինչպէս նաեւ Բ. Կանաչեանէն Շուշօն եւ հատուած մը Նանորէն: Նաւասարդ պարախումբը ներկայացուց հայկական ժողովրդական եւ ազգագրական պարերու փունջ մը՝ Վաղարշապատ, Շալախօ, Ջանգեզուր, Շուշիկի, Սարդարապատ, Քոչարի եւայլն: Լիզ Սարեան, նուագախումբի ընկերակցութեամբ մեկնաբանեց Տըլէ խաման, Աբի եար, Բաբի արագիլ, Ալագեազ, Երեւան – էրեբունի եւայլ երգեր:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ
= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

– Բանջար քաղի եղած էինք... Ինք – զինքս այս կողմը ձգեցի: Բայց ի՞նչ պատահած է քեզի, ո՞ւր են զէնքերդ, փամփշտակալներդ...

Սոման այդ հարցումին մէջ ուզեց զըսպել իր ժպիտը, որովհետեւ Մարգարի դէմքը կ'ըսես աւելի քարացաւ:

Սկիզբը Սոման կարծեց, որ Մարգարի սովորական լռութիւնն էր այդ: Էհ, ինչքան անհամբեր եղած էր, որ գիշերը հեռանար, արեւը բացուէր եւ ինքը արեւին տակ գտնէր Մարգարի հասակը: Առտուն ձայնը աւելի բարձր ձգած էր Մարգարին հասկցնելու համար, որ այն կողմերը բանջար քաղի կ'երթար: Մարգար լսած էր իր ձայնը եւ այդ ամայութեան մէջ ինկած իրեն կը սպասէր: Անտարակոյս, Մարգարի սովորական լռութիւնն էր այդ: Երէկ գիշեր նոյնիսկ խիստ եղած էր, եւ սակայն այդ որ նորէն հանդիպած էին իրարու: Այո՛, այո՛, ան պիտի խօսէր, զինքը աւելի պիտի սիրէր, երբ լըսէր ամէն բան:

Սոման չէր համարձակեր ըսել, կ'ամըչնար կարծես, այնքա՜ն կը պատկանէր Մարգարէն, որ անոր անունը տալու իսկ համարձակութիւնն էր որ ունեցած չէր: Եթէ պահէր, եթէ չըսէր՝ իր մարմինն էր որ պիտի պոռար Մարգարին:

Սոման քարերուն մէջ կանգ առաւ: Յոգնած գզալու քմայքով մը ու աղուոր ժպիտով, Մարգարի ձեռքն ուզեց բըռնել.

– Կ'ուզեմ բան մը ըսել, բան մը, – ըսաւ:

Մարգար գլուխը վեր չառաւ, կարծես չլսեց: Սակայն, Սոման ըսելէ առաջ կ'ուզէր Մարգարի անունը կանչելու համարձակութիւնը առնել, այնքա՜ն կը սիրէր անոր անունը տալ: Բայց թեւերը անձրեւի բռնուած թիթեռնիկի մը թեւերուն պէս թրջուեցան յանկարծ, եւ ժպիտը սրբուեցաւ դէմքէն: Չէ, չէ, իր ճանչցած Մարգարը չէր. աչքերը հանդիպած էին անոր օտար ու երկաթի պէս պաղ նայուածքին: Անոր նայուածքէն Սոման կարծես տժգունեցաւ, ձեռքը չկրցաւ բռնել: Ան Մարգարը չէր:

Սոման ինքզինքը յանկարծ մեղօք ու յանցաւոր զգաց անոր առջեւ: Կ'ուզէր անոր ոտքերուն իյնալ, կ'ուզէր լալ: Կ'ուզէր որ Մարգարը ծեծէր զինք: Ինք մեղաւոր, յանցաւոր կին մըն էր. անոր ոտքերուն ինկած՝ կ'ուզէր երախտապարտ ըլլալ, որ իրեն արեւոտ աշխարհ մը տուած էր, միայն թէ ձայն տար, խօսէր իր հետ:

Մարգարի լուռ ամայութենէն կը վախնար Սոման ու միամտօրէն կը կարծէր, որ եթէ ան իր փամփշտակալներն ունենար, եթէ հրացանն ըլլար անութին տակ, անոր մէջ պիտի գտնէր թէեւ լուռ, սակայն իրեն ծանօթ Մարգարը:

Լոյսի մէջ այրուող փարուանայի մը գաղտնի ու երկիւղոտ հաճոյքով մը Սըման Մարգարի հետ դէպի Երեք Ծառերը կը բարձրանար, այնտեղ, ուր գիշերներն ուշ ատեն հանդիպած էին իրարու եւ ուր լուռ չէր Մարգար ու ինք անոր ուժեղ թեւերուն էր յանձնած ինքզինքը: Այնտեղ պիտի խօսէր Մարգար:

Երբ վեր բարձրացան, ծառերէն մի քանի բուեր կակուղ թեւերով թեւ առին եւ շուրջի ապառաժներուն վրայ թառեցան, կարծես աշխարհէն հեռու ոճիրի մը հանդիսատես ըլլալու արթուն արտայայտութեամբ: Ցետոյ մողէզներ շուար սարսափով քարերու արանքները կ'ապաստանէին:

Մարգար նոյնիսկ նկատեց, որ մողէզները իրենց հապճեպ վազքին մէջ իրենց գլուխները կը ծռէին ետեւ նայելու համար: Ոճիրի տենդով բռնուած՝ ան, կ'ըսես տժգունեցաւ, անգամ ինքզինքը ըղջային զգաց բուերու այնքա՜ն իմաստուն ու մարդկային նայուածքներէն: Այդ ըղջայնութեան մէջ նոյնիսկ ծռեցաւ, քար մը վերցուց ու ապառաժի մը վրայ թառող բուին նետեց: Բուն կակուղ թեւ առաւ ու այս անգամ նորէն մօտաւոր ապառաժի մը վրայ թառեցաւ:

(Շար. 317)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Շաքէ Մայիսեան եւ զաւակ – ները՝ Անի եւ Բարսեղ, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա – տարուի, Կիրակի, Մարտ 17, ժամը 10·30–ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մըկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆԱԶԱՐԷԹ ՄԱՅԻՍԵԱՆԻ

մահուան Ա· տարելիցին առթիւ (17 Մա– յիս 1980)։

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ընկ· Գր· Կիւլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէր – ները կ'ընեն.–

Օր· Շաքէ Կիւլեան 500 Ֆ· «Յառաջ»ին, 300 Ֆ· Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնա – ճիւղին եւ 200 Ֆ· Ս· Գր· Լուսաւորիչ Ե– կեղեցւոյ։

Օր· Վարդանոյշ Պիլիկեան 100 Ս· Գր· Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ եւ 100 Ֆ· «Յա– ռաջ»ին։

Տիկին Լառող 50 Ֆ· եկեղեցիին։

ԼԻՈՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՏԷՍԻՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ
ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
CONCERT DE MUSIQUE SPIRITUELLE

ՇԱԲԱԹ, 16 ՄԱՅԻՍ, ԺԱՄԸ 20·30–ին

Մասնակցութեամբ՝
– Լիոնի երգչախումբին (85 անդամներ)

Մենակատարներ՝
ԱՆԺԷԼ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ – ՍԱԺ (Սոբ – րանօ), ՖՐԷՏ ՊԷՆՑ (Թէնոր), ՊԷՌՆԱՐ Ռըշաղէն (Պաս)։
– Ռոմանի Գործիական Նուագախումբին ղեկավարութեամբ՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍԻՐԱ– ՆՈՍԵԱՆԻ։

Յայտագիր՝
Ա· բաժին Թէլէման – Շուպէրթ
Բ· բաժին Կոմիտաս – Եկմալեան

EGLISE ST. NOM DE JESUS
91, Rue Tête d'Or — Lyon 6e

Billets en vente:
- FNAC; 60 Rue de la République, 69002 - LYON
- Maison de la Culture Arménienne de Décines
- Eglise Arménienne de Lyon; 40, Rue d'Arménie, 69003 - LYON
- Suzanne Couture; 28, Rue Beauregard, 69006 - LYON
- Tailleur Edouard; 20, Rue Vauban, 69006 - LYON
- KRIK; 11, Avenue Henri Barbusse, 69100 - VILLEURBANE
- Mr. Tcheumlekdjian; 47, Rue Lieutenant - Général Chabert, 69400 - Villefranche / Saône.
- Massis Shoes; 15 Bd. de la Libération, 26100 - ROMANS

— *Prix des places:* 50 *F.* —

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի, 17 Մայիս առաւօտ – եան ժամը 10·30–ին՝

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Ներկայ կ'ըլլայ Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Ս· Պատարագին եւ կը քարոզէ, տալով իր Հայրապետական օրհնութիւններն ու պատգամը ժողովուր– դին։

Ս· Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուի Եկմալեան քազմաձայն, Եկե– ղեցւոյ «Լուսաւորիչ» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Տոքթ· Լե – ւոն Մոմճեանի։

Կոչ կ'ըլլայ մեր ժողովուրդին որ խուռ– ներամ ներկայ գտնուի Ս· Պատարագին, ստանալու Վեհափառ Հայրապետին օրհ– նութիւններն ու լսելու իր հայրական յորդորները։

VACANCES 1981

Prix au départ de Paris,
A/R à partir de:

- BEYROUTH: 2.290 F.
- DAMAS: 2.350 F.
- ALEP: 2.450 F.
- ATHENES: 1.400 F.
- ISTANBUL: 1.350 F.
- NEW YORK: 2.065 F.
- MONTREAL: 2.100 F.
- TORONTO: 2.300 F.

CHARTERS - VOLS VACANCES
TOUTES DESTINATIONS

N'ATTENDEZ PAS
LA DERNIERE MINUTE
POUR RESERVER VOS PLACES!

orientours
30, Rue Monsieur le Prince
75006 — PARIS
Tél.: 329. 49. 00

Licence A 762

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ տիկին մը, տարեց կնոջ մը ընկերութիւն ընելու եւ տնական գործերով զբաղելու համար։ Սնունդ եւ բնակութիւն ապա– հովուած։

Հեռաձայնել (գրասենեակի ժամերուն)
236· 37· 18

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Զրուանդեան – Սողոմոնեանց ընտա – նիքը 500 Ֆ· կը նուիրէ Սամուէլ – Մու– րատեան Վարժ·ին, Մուշեղ Պետրոսեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՊՏՈՅՏ
AIX - LES - BAINS

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Վարչութիւնը «Մայրերու Տօն»ին առթիւ, պտոյտ մը կազմակերպած է երէց ընկերուհինե – րուն համար, էքս – լէ – Պէն, Մայիս 21, Հինգշաբթի։ Օթոքարը կը մեկնի դպրո– ցին առջեւէն, ժամը 10–ին (Երթեւեկը ձրի է)։ Ճաշերու մասնակցութիւն՝ 40 Ֆ։ Դիմել՝ Խաչուհիներուն։

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼ

Կապ· Խաչի Մարսէյլի վարչութիւննե– րը կազմակերպած են այցելութիւն մը Սէն – Ռաֆայէլի ծերանոցին, Կիրակի 14 Յունիսին։ Արձանագրութեան համար դիմել տեղւոյն վարչութիւններուն։

UGAB - JEUNES OUVERTURES

SOIREE

«*SAYAT - NOVA*»

MENESTREL ARMENIEN
DU XVIIIème SIECLE

Vendredi, 22 Mai, à 20h30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, *Rue de Courcelles, Paris* 17e

—*Diapoésie Musicale*

— *Chants, Poèmes et Musiques Traditionnelles*

Avec la participation de:
* *l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien SAYAT NOVA*
* *Araxie KEMPETIAN*
* *Nil AGOPOFF*

Nombre de places limitées.
Réservetion: U.G.A.B. - 520. 03. 18
Participation aux frais:Membres 25 F.
Non Membres: 35 F.

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յարութիւն Պօղոսեանի մահուան առ– թիւ, փոխան ծաղկեպսակի կ'ըլլան հե – տեւեալ նուէրները.–

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ.– Այրի Տիկին Մարի Վար– դանեան 100, Ղազարոս Կիւլեան ընտ· 300, Թէճիրեան ընտ· 500 Ֆ·։

ՓԱՐԻԶԷՆ.– Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Ժէրառ Տէր– տէրեան, Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրին, Տէր և Տիկին Պարգև Սայրին, Տէր և Տի– կին Արման Քանթեմուրեան 200ական Ֆ·։

ՍԱՆ – ՖՐԱՆՍԻՍՔՈՅԷՆ.– Տէր եւ Տի– կին Լեւոն Տէր – Պետրոսեան 150 Ֆ·։

Ընդհ· գումար՝ 2050 Ֆ·, բաշխուած հետեւեալ ձեւով.–

Իսիի Ս· Մարիամ Աստուածածին Եկե– ղեցիին 500, Կապոյտ Խաչի Իսիի մաս– նաճիւղին, Սիփան – Կոմիտաս Երգչա – խումբին, Սամուէլ – Մուրատեան Վար– ժարանին, Դպրոցասէր Տիկնանց Վար – ժարանին 300–ական (ստանալ «Յառաջ»– էն) եւ «Յառաջ»ին 350 Ֆ·։

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

CITHARE D'ARMÉNIE (Kanone)
d'ELIA PEHLIVANIAN

à l'occacion d'un nouveau disque 33 tours
Production: CARAVAGE — CARRERE

RECITAL

Le Jeudi, 21 Mai, à 20h30 *Salle GUIMET, 6, Place d'Iéna - Paris 16e*
Prix: 30 F.

Renseignement: Tél. 384. 31. 28

Les billets et les disques sont en vente:
— Librairie PALOUYAN - 9, Rue de Trévise, Paris 9e

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պօղոս Խաչատուրեանի մահուան Ա· տարելիցի հոգեհանգստեան առթիւ, Այ– րի Տիկին Նուրիճա Խաչատուրեան կը նը– ւիրէ.– 200 Ֆ· Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, 200 Ֆ· «Յառաջ»ին եւ 100 Ֆ· Կա– պոյտ Խաչին։ Նոյնպէս, Տէր եւ Տիկին Ջաւէն Միլտոնեան կը նուիրեն.– 200 Ֆ· Սէն – Լուի Ս· Գէորգ Եկեղեցիին, եւ Յովսէփեան ընտ· 100 Ֆ· Սէն – Լուի Ս· Գէորգ Եկեղեցիին։

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS	2° VOYAGES DE 14 JOURS
du 01 au 12 Août 81 — 3.990 F.	du 27 Mai au 9 Juin 81 -- 4.350 F.
du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.	du 18 au 31 Juillet 81 — 4.290 F.
	du 08 au 21 Août 81 — 4.290 F.
	du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS

DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages
sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis
de 14 à 19 h.

S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN

Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal........

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au
ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :
....

Rayer les mentions inutiles

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ժողովըր– դապետութիւնն ու Ս· Խաչ Ընկերակ– ցութիւնը մեծ ինքնաշարժով շրջապը– տոյտ մը կը կազմակերպեն, Համ– բարձման տօնին առթիւ, Մայիս 28-31 դէպի Լուառի հովիտին վանքերը, ե– կեղեցիները, դղեակներն ու դաշտերը։

St- Benoît-sur-Loire, Fong-ambault, Pithiviers, Germigny-des-Près Chambord, Cheverny

Երթեւեկի, պանդոկի, կերակուրի և ապահովագրութեան ծախք 900 կամ 1050 Ֆ· ըստ մասնակցողներու թիւին։

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձա– նագրութեանց համար դիմել.–

Հեռ.– 278· 31· 93 — 208· 71· 79
կամ՝ 788· 25· 75

ՍՈՒՎԼԵՐԺԻ ՀԱՆԴԷՍ

Պանեէօ–Քաշանի Հայկ· Դպրոցի հան– դէսը՝ Մայիս 17, Կիրակի կէսօրէ ետք, ժամը 15·30–ին, Պանեէօ – Քաշանի

SALLE DES FETES
Rue Charles Michels

Հովանաւորութեամբ՝ ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ եւ Պանեէօյի Քաղաքա – պետ՝ Պր· ԱՆՐԻ ՌԱՎԷՐԱՅ–ի։

Կը ցուցադրուի՝ «ՆԱՀԱՊԵՏ» ֆիլմը։

Գունաւոր, հայախօս ու շատ յուզիչ։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց յօժար մասնակցութիւնը կը բերեն՝ երգիչ Պետրոս Պետիկեան, Թառիստ Մըկըրտիչ Ֆէրաճեան ընկերակցութեամբ։ Երգչուհի՝ Պէթի Ֆէրմանեան, ընկերակ– ցութեամբ դաշնակով՝ Անի Տաէէնեանի։

Երգ, Արտասանութիւն աշակերտներու կողմէ։ – Պիւֆէ, հանելի անակնկալներ։

– Մուտք 20 Ֆ· –

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

17 Մայիս, Կիրակի ժամը 13–ին՝ Հ· Բ· Ը· Մ· «Ալեք Մանուկեան» սը – րահը՝

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

Աւանդական հոգեհանգիստի պաշտօնը կը կատարուի առաւօտուն ժամը 11–ին մէջ, Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցիին Հայրապե – բարձր հովանաւորութեամբ՝ Հայրապե – տական պատուիրակ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ· ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Ճաշին կը նախագահէ· –

Իսի լէ Մուլինոյի փոխ քաղաքապետ՝ Մարտիրոս Գարակէօզեան։

Սիրով եւ անխտիր կը հրաւիրուին բո– լոր փափաքողները։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին – Մուտք 90 Ֆ·։

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
16-17
SAMEDI-DIMANCHE
16-17 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.909 Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.909

ՄԱՀԱՓՈՐՁԷՆ ԵՏՔ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Ցաւակցական Հեռագիրը

ՊԱՊԻՆ ՎԻՃԱԿԸ ԴԵՌ՝ ՄՏԱՀՈԳԻՉ

ԹՈՒՐՔ ԱՀԱԲԵԿԻՉԸ ԿԸ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԻ ԵՒ ՄԵՂՍԱԿԻՑՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ Փարիզ է, ի լուր այն տմարդի մահափորձին, որ կատարուած է Յովհ. Պօղոս Բ.ի դէմ, հետեւեալ հեռագիրը ղրկած է կարդինալ Քազառոլիի. —

«ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ. ՊԱՊԻՆ ԴԷՄ ԽՈՐ ՎՇՏՈՎ ՀԱՄԱԿԵՑ ՄԵՐ ՍԻՐՏԸ. ԱՆՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՅՍ ԱՐԱՐՔԸ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆ ԿԸ ՆԿԱՏԵՆՔ ՄԵՐ ՕՐԵՐՈՒՆ ՏԱՌԱՊՈՂ ԱՇԽԱՐՀԻՆ։

ՅԱՆՈՒՆ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԵՒ ՀԱՅ ՀԱՒԱՏԱՑԵԱԼ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ ՋԵՐՄԱՊԷՍ Կ'ԱՂՕԹԵՆՔ ՈՐ ՏԷՐԸ ՇՈՒՏԱՓՈՅԹ ԱՊԱՔԻՆՈՒՄ ՇՆՈՐՀԷ ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԵՐԿԱՐ ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՀՈՎՈՒԱՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐ ՍՈՒՐԲ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ։

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՍԻՐՈՎ
Ի ՔՐԻՍՏՈՍ
ՋԵԶ ՎՇՏԱԿԻՑ
ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

×

Միւս կողմէ, կաթ. պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան ցաւակցական հեռագիրներ ղրկած է Փարիզի Պապական Նուիրակին եւ Փարիզի Արքեպիսկոպոս Մգր. Լիւսթիժէի։

×

Ցեղւոյն վրայ երկու հարցեր կը դրաւեն. — Նախ անշուշտ Յովհաննէս Պօղոս Բ.ի առողջութիւնը, ապա՝ Աղճայի հարցաքննութիւնը։ Առաջին հարցը միշտ մտահոգիչ կը մնայ, եթէ նոյնիսկ դործողութիւնը «յաջողած է» ինչպէս կ'ըսեն բժշկական լեզուով, ամէն վտանգ չէ անցած եւ առնուազն ութ օր պէտք է, վըստահ ըլլալու համար, որ Պապին կեանքը փրկուած է։ Վարակումի վախ կայ միշտ եւ փորամաշկի բորբոքում (փէրիթօնիթ) որոնք յաճախակի են նման ծանր դործողութիւններու իբրեւ հետեւանք։ Հինգշաբթի օր, Պապը գիտակից էր այլեւս բայց չափազանց կը տառապի։ Եթէ չարունակէ տոկալ եւ ամէն վտանգ ալ հեռանայ կրկին գործողութեան մը պէտք է ենթարկուի, ամիսէ մը, արուեստական որովայնին պատճառով։ Հեռուէն իսկ, Ֆրանսացի մեծ բժիշկներ մասնագիտական կարծիքներ կը յայտնեն մամուլին մէջ թէեւ բոլորին ալ գլխաւոր ապաւէնը բժշկութիւնը չէ այնքան որքան՝ ենթակային կազմը։

×

Անդին ուրեմն կայ Մեհմէտ Ալի Աղճայի պարագան։ Այլեւս պարզուեցաւ թէ «հին ծանօթ» մըն է, հակառակ անոր, որ ինք իսկ ուզած է սկիզբը շփոթութիւն ստեղծել, ըսելով հարցաքննող ոստիկաններուն անգամ մը՝ «պաղեստինցի եմ», ուրիշ անգամ մըն ալ «հայ եմ» (ինչ որ թըրքիշ – Առմենիըն գրել կուտար Լոնտոնի օրաթերթերուն քիչ մը անբնական փութկոտութեամբ...)։ Մարդասպանը, Մեհմէտ Ալի Աղճա, ծնած է 1958 Յունուար 9-ին Մալաթիա եւ իրեն համար կ'ըսուի ահաբեկիչ է՝ գլխագիր այբով, խելացի է, պայծառատես, ինքնավստահ։ Երբ առաջին հարցաքննութեան ատեն, ոստիկան մը՝ ֆաշիստ կ'ըսէ իրեն, կը զայրանայ ու կ'ըսէ՝ «Ֆաշիստ չեմ, պաղեստինցի եմ, Ճորճ Հապաշի համայնավար կողմնակից մը»։ Առայժմ չուտեր միայն ջուր կը խմէ։ Ինչ որ ամէնէն աւելի կը պղտորէ մտքերը, այն անհերքելի մեղսակցութիւններն են, զորս պէտք է վայելած ըլլայ այս ահաբեկիչը այն օրէն, որ փախած է Թրքական բանտէն, միայն ու միայն Պապը սպաննելու համար։ Արդարեւ, այսքան փնտռուած այս ահաբեկիչը, հետապնդուած ինթէրփոլի կողմէ, առօք - փառօք կը պտըտէր երկրէ երկիր եւ նիւթական նեղութիւն ալ չունի։ Երկու տարի է, որ փախած է Թուրքիայէն եւ յաջորդաբար ապրած Արեւմտեան Գերմանիա, Փալմա (Պալէար, կեղծ անցագրով մը, ուր Ֆարուք Էօզկիւն անունը կը կրէր), Միլանօ, նոյնիսկ Փարիզ։ Եւ դեռ իբրեւ ուսանող ալ արձանագրուեր է Փեռուճիայի համալսարանը (ուր, ի դէպ 44 Թուրք «ուսանող» կայ)։ Հռոմի մէջ, ապրած է Իզա պանդոկը, ուր գտնուած է նաեւ 2000 Ֆր. Ֆր.։ Այս ամբողջը այն համոզումը կուտայ որ մարդը չի կրնար առանձին գործած ըլլալ։

Պապին Պոլիս ժամանումէն (Նոյ. 79) քիչ առաջ էր, որ Աղճա, նոր փախած բանտէն, կը գրէր «Միլլիյէթ»ի. – «Արեւմտեան աշխարհակալները, որոնք սարսափած են, որ Թուրքիա, Իսլամի պետութեանց իր եղբայրներուն հետ քաղաքական, զինուորական եւ տնտեսական նոր իշխանութիւն մը հաստատեն միջին – արեւելքի մէջ, քօղարկուած խաչակիր – ներու հրամանատարը՝ Յովհաննէս Պօղոս Պապը Թուրքիա ղրկեցին։ Եթէ այս այցելութիւնը չջնջուի պիտի սպաննեմ Պապը, բանտէն փախուստիս միակ պատճառն այս է»։ Թիւրքեշի կուսակցութիւնը որու կը պատկանէր այս ահաբեկիչը իբրեւ նպատակ ունի ծայրայեղ – աջի «մեծ Թուրքիա» մը հիմնելու հեռանկարը։ «Այն Թուրքիան որ պէտք է համախմբէ Ռուսիոյ, Իրանի, Չինաստանի եւ Սուրիոյ սարկացուցած Թուրքերը» եւ մինչ այդ պէտք է մաքրել անաստուած համայնավարները, օրինակ՝ Իփէքճի, «Միլլիյէթ»ի խմբագրապետը։ Շարքայինները մկրտուած են «դորշ գայլեր» եւ այս անունը քաղած են եղեր կեդրոնական Ասիոյ հին հէքեաթէ մը, ըստ որուն էգ գայլ մը փրկած է Թուրք ժողովուրդը։ Ամէն պարագայի մէջ «անկախ» ահաբեկիչի վարկածը շատ հիմնած չի Թուրք եւ միջազգային դաւի մը տեսակէտն է, որ հող կը շահի։

Թուրքիա ուզեց որ Աղճա իրեն յանձնուի ինչ որ չի կրնար ըլլալ քանի որ այդ հարցին շուրջ, ոչ մէկ պայմանադրութիւն կայ երկու երկիրներուն միջեւ։ Մնաց որ զոր. Էվրէն ալ ըստ երեւոյթին, բաւական իմիւն ունի քանի որ կը մեղադրէ Եւրոպայի եւ ընդհանրապէս արեւմուտքի կառավարութիւններու ոստիկանական սպասարկութիւնները, որ հարկ եղածին չափ չեն հետապնդեր Թուրք ծայրայեղներ եւ դիւրին – դիւրին քաղաքական ապաստան ալ կը շնորհեն եւ ուրեմն՝ արեւմուտքը անուղղակի պատասխանատուն է Յովհ. Պօղոս Բ.ի ըսպանութեան փորձին։ Իսկ արեւմուտքն ալ չի կրնար հարցնել թէ ի՞նչպէս Քարթալի բանտէն փախած է այս վտանգաւոր ահաբեկիչները, Պապին ժամանումին նախօրեակին...։ Կրցած էր Փախիլ զինուորի մը հայթայթած համազգեստով։ Դատավարութեան ատեն ըսած էր եթէ մահուան դատապարտուի ամէն բան կ'ըսէ եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ կը վարկաբեկուին իր յայտնութիւններէն...։

ԿԱՄԻԹ

Ի՞ՆՉ Կ'ՈՒԶԵՆՔ

«Հացադուլ»ի խօսանք մը գրաւած է այս շրջանին ամբողջ Եւրոպան։ Կամաւոր ծոմի դիմողները այնքան բազմացած են, որ *Լը Մոնտ* օրաթերթը հարց կուտար վերջերս, թէ արդեօ՞ք կարելի է տակաւին այս ճամբով հանրութեան ուշադրութիւնը գրաւել ու նպատակի մը հասնիլ։

Նպատակները այլազան են։ Ոմանք քաղաքական դատ մը կը հետապնդեն՝ Իրլանտական Հանրապետական Բանակի նահատակ Պոպի Սէնտսի օրինակով։ Ուրիշներ կը զոհանան անձնական պահանջներով, ինչպէս Օրլէանի սա բնակիչը, որ կը մերժէ քաղաքապետարանին վնասուց հատուցում վճարել, փոխարէն այն հեռաձայնի խուցերուն, որ իր անչափահաս տղան քանդած է, չես գիտեր ի՞նչ պատճառաւ։

Անշուշտ միայն յարգանք կարելի է ունենալ այս կամաւոր ծոմապահներուն հանդէպ, որոնք իրենց անձը կը զոհեն անարդար նկատուած արարքի մը դէմ բողոքելու համար։

Միւս կողմէ, կարելի չէ նաեւ մոռնալ, որ Երրորդ Աշխարհի շատ մը աղքատ երկիրներէ ներս միլիոնաւոր մարդիկ կը մեռնին՝ «ակամայ ծոմի» պատճառաւ։

Մէկուն դժբախտութիւնը միւսին ձեռքը զէնք է։

Ի վերջոյ, զարմանալու պատճառ չկայ։ Հարուստ երկրի մը քաղաքացին կամաւոր ծոմապահութեան դիմելով, ձեւով մը բաած կ'ըլլայ. «Արդարութիւնը աւելի թանկագին է քան հացը», ու ինքզինք կը նոյնացնէ անոնց հետ, որոնք ո՛չ հաց ունին, ո՛չ ալ արդարութիւն անշուշտ։

Իսկ մենք, որ ազգովին փրկուած կը թուինք ըլլալ այլեւս անօթութենէ ու սովէ, կրնա՞նք միթէ համազգային «հացադուլ»ի դիմել մեր իրաւունքները վերստանալու համար։ Հաւանաբար այս մասին մտածելն անգամ անտեղի է. Թալէաթին գործը շարունակելու փափաք չունինք կ'ենթադրեմ։

Անշուշտ չենք կրնար նաեւ խնդրել Թուրքիայէն, որ հացադուլի դիմէ իր մեղքերը քաւելու համար։ Բայց եթէ միա՛յն հողադուլ մը ընէր, այդ ալ բաւաբար պիտի ըլլար մեզի համար։

Ոմանք հաց կը պահանջեն։ Ուրիշներ՝ արդարութիւն։

Մեր ալ ուզածը հող է միայն։ Ափ մը արդար հող ու վրան ալ թիզ մը կապոյտ երկինք։

ԽԵԼՕՔ ՉԱԼՕ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԹԵՐԱՆ կրնայ նախագահական պաշտօնի գլուխն անցնիլ Մայիս 19–ին, երբ Ժիսքար որոշած է մեկնիլ։ Նախկին մեծամասնութիւնը կը համաձայնի միացեալ «ուխտի» մը շուրջ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ միջազգային օդակայանը վերաբացուած է Զորեքշաբթիէն ի վեր։ Նոյն օրը, Պէյրութի մէկ արուարձանը ռումբ մը պայթած է կառքի մը մէջ, 4 մեռեալ, 18 վիրաւոր կայ։ Սուրիական հրթիռներ վար առին, իսրայէլեան օդանաւ մը, ինչ որ «շատ ծանր» է ըստ՝ Պեկինի։

ԷՔՍՓՐԷՍ շաբաթաթերթը ծանր տագնապի մէջ է եւ խմբագիրները իրարու ետեւէ կը հրաժարին։ Նոր տէրը՝ Կոլտշմիթ «հակաժիսքար» նկատած էր ընտրական 2 շրջաններու միջեւ կողքի նկարը եւ ճամբու դրած Օլիվիէ Թոտը, խմբագրապետ։ Միւսներն ալ ինքնաբերաբար հեռացան, վրդովուած ըլլալով։

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐԸ ԵՒ «ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ»

Երրորդ ատենախօսն էր Յակոբ Սվասլեան, որ հրաւիրուած էր «Հայկական Հարց»ը ձեռք առնել Թրքահայ Համայնքի տեսանկիւնէն։ Պր. Սվասլեան իր խօսքերը սկսաւ ճշդելով որ երբեմն բաժակին յորդելուն կը սպասուի, խօսելու համար կարգ մը հարցերու մասին։ «Ուրեմն, ըսաւ, պէտք է եղեր որ սպանութիւններ կատարուին, հակաթուրք քարոզչութիւններ ու ինչ ինչ պայքարներ կատարուին, որպէսզի մենք ալ հոս այսպէս ձեռք առնէինք այս խնդիրը։ Նորէն ալ երջանիկ ենք, որովհետեւ կը հաւատանք որ միայն այս կերպ կարելի է լուծում մը գտնել հարցերուն։

Յակոբ Սվասլեան իր խօսքը շարունակեց գանգատելով որ մինչեւ այսօր առարկայական գիրքեր ու ուսումնասիրութիւններ չեն կատարուած Հայկական հարցին շուրջ։ Եղածները միշտ օտարներուն կողմէ, որոշ կողմնակալութեամբ պատրաստուած գործեր են, որոնք կոյր զկուրայն կա՛մ մէկ կողմին, կամ միւս կողմին դատը կը պաշտպանեն եւ օգտակար չեն հանդիսանար։

Յակոբ Սվասլեան ապա ըսաւ որ Հայերը այս երկրին հարազատ զաւակներն են։ Ուրիշ երկիրէ մը եկած չեն, կամ ուրիշ երկիր գաղթելով հպատակութիւն առած Հայերու չեն նմանիր։ Այս հողերուն տէրերն են։ Այս տեսակէտով ես ալ ստորակայական որեւէ բարդոյթ չունիմ եւ հոս ազատօրէն կը խօսիմ յարգելի փրոֆէսէօր բարեկամներուս նման։

Յակոբ Սվասլեան ապա ճշդեց որ 1915–ը «Հայկական Հարց»ի մը սկիզբը չէ, այլ դարուն պատմութեան մը ցաւալի հետեւանքը։ Բուն դէպքերը ծագում առին երբ Արեւմուտքը սկսաւ բացուիլ դէպի Արեւելք։ Բոլոր ճամբաները Անատոլուի հողերուն վրայէն կ'անցնէին, հոն ուր Հայեր բազմութիւններ կը կազմէին։ «Հայկական Հարց»ը իրականութեան մէջ Արեւելեան հարցին մէկ մասնիկն էր։ Արեւելքն ալ յարմար էր հարստահարութիւններու։ Աղաները, մեծաւորները Պետական հակակշիռէ հեռու, կը նեղէին տեղացիները։ Դէպքերը մինչեւ հոն հասնելու չէին։ Հիմա մէկը ցեղասպանութիւն կ'ըսէ, միւսը տեղահանութիւն կ'ըսէ, իրողութիւնը այն է որ երկու կողմէն ալ հարիւրհազարաւոր մարդիկ մեռան։

Ապա Պր. Սվասլեան հարցը բաժնեց զանազան մասերու, նախ քննեց ահաբեկչութեան հարցը, մերժեց հաւատալ որ ոճիրներուն հեղինակները անպայման Հայեր են, յիշեցուց որ ոճիրները Հայոց կը վերագրուին միայն հեռաձայնով մը։

Յետոյ այս բոլորէն անջատեց 24 Ապրիլի ոգեկոչումները, ըսաւ որ ամէն անհատ կամ հաւաքականութիւն իրաւունք ունի յիշելու իր մեռելները, սակայն մենք անոր դէմ կ'ելլենք, եթէ այդ ոգեկոչումը դարձեալ պիտի ծառայէ հին թշնամութիւններ վերստեղծելու։

Իբր երրորդ կէտ, Պր. Սվասլեան կըրկնեց որ Հայերը այս հողերուն հարազատ ապրանքն են։ Միայն Անատոլուի հողն է որ Հայ կը հասցնէ, ուրիշ ոչ մէկ հող կրնայ ընել այս բանը։ Մենք տարբեր չենք կրնար զգալ տեղացիէ մը, ուստի հարցը ձեռք առնելու ենք. սիրտ սիրտի, ձեռք ձեռքի տալով։ Որովհետեւ 1915–ը արատ մըն է մարդկութեան համար, եւ մենք այս դարը չվերջացած, պէտք է սրբենք այդ արատը, մոռնանք զայն։

(Շար. 2)

«ԴԱՇՈՅՆ ՄԸ ԱՅԴ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ»

ՎԱՀԷ ՔԱՉԱ

Քսանեօթը վէպեր, որոնց տասնըեօթը հատը ժապաւէններու վերածուած, դէզ մը յօդուածներ ֆրանսական օրաթերթերու եւ շաբաթաթերթերու համար գըրուած, ահա Վահէ Քաչայի գրական վաստակը, որ տասը լեզուներու թարգմանուած ըլլալով ծանօթ է հարիւր հազարաւոր ընթերցողներու:

Արուեստի մարզին մէջ քանակը կարեւոր չէ: Գրականութիւնն ալ զերծ չէ այս վարկածէն: Ան արհեստ մըն է ուր ամէն անգամ պէտք է վերսկսիլ, ապացուցանելու համար որ նախորդ գիրքին մէջ ցուցաբերուած տաղանդը պատահական արկած մը չէր: Վահէ Քաչայի առաջինէն մինչեւ վերջին վէպը դժուար երկունքներու կնիքը կը կրեն:

Խուսափիլ տափակութիւններէ, տաշել եւ զարգացնել տեսնելու եւ արտայայտելու ձեւերը, զատել, զտել, դասաւորել միտքերը թուղթին յանձնելէ առաջ, ընթերցողը յարգելու լաւագոյն միջոցներն են: Այս բծախնդրութիւնը չէ վրիպած ֆրանսացի ծանօթ քննադատներու ուշադրութենէն. Քլէպէր Հէտէնս, Րոպէր Քէմփ, Ալէն Պօսքէ-ի նման ծանօթ վաւերական գրիչներ, Վահէ Քաչայի գործերուն մէջ տեսած եւ գնահատած են ինքնուրոյն ոճի մը փթթումը ու Տոստոյեւսկեան երեւակայութեամբ պատմելու իր եզակի տաղանդը:

Անկասկած Տոստոյեւսկիի ազդեցութիւնը մեծ է Վահէ Քաչայի վրայ: Ընդհանուր առմամբ, իր վէպերու գործողութիւնները, չարին ու բարիին միջեւ կատարուած բախումներէն առաջ կուգան: Բայց ո՞վ է բարին եւ ո՞վ չարը:

Վահէ Քաչայի հերոսները անձկութեան մէջ ապրող էակներ են, ծարաւը ունին երջանկութեան, կ'ուզեն օգտուիլ բնութեան պարգեւած արեւի շողերէն, վայելել կեանքին շնորհած սէրերը, ճոխութիւնները, բարիքները, բայց աներեւոյթ ձեռք մը դուռը կը բանայ նոր վայելքներու, նոր ապրումներու որոնք չարի արքայութեան պարգեւած, արգիլուած պտուղներն են, նոյնքան հրապուրիչ նոյնքան եւ աւելի առինքնող քան բարիին պերճանքները:

Վահէ Քաչայի վէպերուն մէջ կռիւը անպակաս է: Իտէալական մարդը փընտռելու պահանջէն ծագած կռիւ մըն է որուն ելքը միշտ անորոշ կը մնայ: Լաւին ու գէշին սահմանումները, ընդունուած տեսութիւնները, կանոնները միշտ ալ խնդրոյ առարկայ են վիպասանին մօտ: Լոյսին ու խաւարին միջեւ տարուած յաւիտենական պայքարն է որ մարդկային կերպարներու վերածուած նիւթը կը հայթայթէ այս եզակի գրողին հոգեկան տուայտանքներու յաճախանքներէն ծնած պատմուածքներուն ուր չար ոգիներն են որ կը յաղթանակեն ու արեան մէջ կ'ըմբոշխնեն իրենց սեւ յաղթանակներուն պտուղը:

Այսքան յոռետեսութիւն մարդ արարածին էութեան հանդէպ այն տպաւորութիւնը կը ձգէ որ Վահէ Քաչայի տիպարները իր սուր երեւակայութեան մէջ միայն գոյութիւն ունին: Իր վերջին վէպը ապացոյցն է հակառակին: Դաշոյն մը այդ պարտէզին մէջ՝ կը փարատէ այդ կասկածը:

Հոս են անհունօրէն բարիին և անհունօրէն չարին միջեւ կատարուած եղերական դէպքերու պատմութիւնն է որ մօտ հինգ հարիւր էջերու մէջ նկարագրուած է:

Ու եթէ ըսեմ որ այս վէպը մեր բոլորին վէպն է, այսինքն Թուրքերու կողմէ կատարուած ցեղասպանութեան պատմութիւնը, աւելորդ է շեշտելը որ դէթ այս անգամ, Վահէ Քաչայի «հերոսներուն» արարքներուն համար պիտի չըսուի որ խանգարուած երեւակայութեան մը արտադրութիւնն են: Անգամի մը համար Վահէ Քաչայի նախորդ վէպերուն մէջ իր իսկ երեւակայութենէն ծնունդ առած ոճիրները ու մարդ արարածին վերագրած վատ արարքները կը տժգունին այս վէպին մէջ նկարագրուած սարսափելական ոճիրներուն քով: «Դաշոյն մը այդ պարտէզին մէջ» Սուլթան Համիտներու ու Թալէաթներու կողմէ մեր մարմնին մէջ մխրճուած դաշոյնն է:

Դժուար է առանց սարսուռի կարդալ այդ էջերը ուր խաղաղ ստեղծագործ հայ ընտանիքներու ողբերգութիւնը նկարագրուած է անհանդուրժելի իրատեսութեամբ մը: Հոն պիտի հանդիպիք ծանօթ դէմքերու Գրիգոր Զօհրապի, Բարգէն Սիւնիի, Դուրեան նահապետական ընտանիքին ու անոնց ոդիսականը կարդալով պիտի զգաք որ Թալէաթի դաշոյնին վէրքերը դեռ կը կոտտան մեր մարմիններուն վրայ: Վէպի գործողութիւնները կ'ընդգրկեն 1894-էն մինչեւ 1915-ի մեր ժողովուրդի պատմութիւնը: Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Տաղի Քառասուն Օրերը» հերոսամարտի մը գեղեցիկ եւ յուզիչ նկարագրութիւնն էր: Վահէ Քաչայի վէպը, վէպի սահմանը կ'անցնի դառնալով զօրաւոր ամբաստանութիւն մը հանդէպ Թուրք իշխանութեանց որոնց ճիւաղային ոճիրներուն զոհ դարձաւ մեր ժողովուրդը: Մինչեւ օրս Եղեռնը իր վիպագրութիւնը չէր ունեցած:

Վահէ Քաչա վերջ դրաւ այդ պակասին: Իրեն յատուկ ոճով: Թալէաթին ձեռքէն խլելով այն դաշոյնը որուն զոհ գացած էին մեր մայրերը եւ հայրերը, Վահէ Քաչա կարծես այդ անմեղ զոհերուն արիւնին մէջ թաթխած է նոյն դաշոյնը գրելու համար այս վէպը որուն ընթերցումը գրական հաճոյք մը տալէ առաջ, արդար վրէժ մը իրականացած տեսնելու գոհունակութիւնը կը պարգեւէ մեզի:

Հրեաներու «Հոլլօքօսթը» եւ սեւամորթերու կեանքը պատմող «Րութս»ը հարիւր հազարաւոր ընթերցողներուն ծանօթացուց այդ ժողովուրդներու ողբերգութիւնը: Հեռատեսիլն ալ ժապաւէնի վերածեց այդ երկու գիրքերը ու ներկայացուց միլիոնաւոր հանդիսականներուն: Վահէ Քաչայի այս վէպը, շնորհիւ իր գրական արժէքին, գործողութիւններու խիտ նկարագրութիւններուն ու գործող անձերու մերթ գրաւիչ մերթ գարշելի բայց միշտ հարազատ նկարագրութիւններուն պիտի ծառայեն անկասկած պատռելու այն մութ վարագոյրը զոր Թուրք իշխանութիւնները կը ջանան գոց պահել որպէսզի անոր ետին թաքնուած, մեր դարուս ամէնէն ահաւոր ոճիրը մոռացութեան տրուի: Համոզուած եմ որ այս գիրքը կարդացող Ֆրանսացի ընթերցողը, Թուրքի մը ձեռքը սեղմելէ առաջ կասկածը պիտի ունենայ որ այդ ձեռքին մէջ պահուած կրնայ ըլլալ արիւնոտ դաշոյն մը: Վահէ Քաչայի վէպը առիթը պիտի տայ շատերուն անդրադառնալու որ Փիէր Լօթիի, Քլօտ Ֆառէրի նկարագրած եդեմական Թուրքիան իրականին մէջ, դաշունահարուած ժողովուրդի մը արիւնով ողողուած պարտէզ մըն է:

Գալով մեզի, պիտի հաստատենք որ գրիչն ալ կրնայ ահաւոր զէնք մը հանդիսանալ զգետնելու համար մեր թշնամին, պայմանաւ որ տաղանդը իրեն գործակից ունենայ:

Քսան տարուան պարտք մը ունէի իմ ցեղակիցներուս, ահա առաջին մասնավըճարս կ'ըսէր վերջերս Վահէ Քաչան:

Ազնիւ խոստովանութիւն մը:

Երկու տարուան աշխատանքի արդիւնք է այս գիրքը: Մեր ցեղասպանութիւնը օտարին ծանօթացնելու ամէնէն հուժկու միջոցն է այս: Կարդալ այդ էջերը, հոգեկան վայելք մըն է. տարածել գիրքը, լուրջ պարտականութիւն մը անկասկած:

ԱՌԼԷՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

« UN POIGNARD DANS CE JARDIN »
Vahé Katcha, Presses de la Cité, 1981

FEUILLES...... BONNES FEUILLES...... BONNES FEUILLES...... BONNES

«Un Poignard dans ce jardin»

VAHE KATCHA

(Conclusion)

Un vent de sable se leva dans l'après-midi et noircit l'horizon. Pour se protéger, Othello et Garo se jetèrent à terre, enfouirent leur visage dans leurs bras. Des rafales de sable s'abattirent sur leurs corps allongé. La douleur de la jambe se réveilla et Othello pense à ce bout de métal fabriqué en Allemagne et logé par la volonté d'un Turc dans sa cuisse droite.

Cette balle aurait pu l'atteindre à la tête et le tuer sur le coup. Mais elle se trouvait blottie dans sa chair, bien vivante, bien sournoise, brisant sa marche, freinant son élan. Il avait l'impression de traîner un Turc avec lui, un Turc têtu qui s'accrochait à ses pieds.

Lorsqu'un problème préoccupait Othello, il détournait son attention sur d'autres sujets, le temps de trouver une solution satisfaisante. Son objectif principal était de sauver Garo. Il fallait que le gamin survive. Pour l'instant, cette prison de sable semblait infranchissable. Il fallait trouver de la nourriture.

Il se leva, se frotta les yeux. Il n'aperçut pas Garo. Il vit le panier et les quatre concombres. Il finit par distinguer en pointillé une forme enfouie sous le sable, comme dans un cercueil. Il se pencha et posa sa main dessus. Le cercueil s'effondra et la tête de Garo apparut.

— En marche! Nous n'allons pas nous enterrer ici.

Le gamin plissait les yeux et ne le comprenait pas. Les lèvres d'Othello remuaient à peine à cause des grains qui s'étaient accumulés autour de ses moustaches. Il cracha, essuya d'un coup de langue ses lèvres épaisses et le gamin le comprit comme si Othello s'était éclairci la voix. Il se leva et s'empara du panier.

Et on se remit en marche.

L'angoisse et l'espoir tenaillaient Othello. Des projets grandioses se gravaient dans son crâne. Ils concernaient tous Garo. Il le voyait à la tête d'une troupe théâtrale, sillonnant l'Europe, remportant d'immences succès. Il l'imaginait dirigeant un hôpital, se penchant sur des malades arméniens. Il se le représentait en commandant de bateau, étudiant les cartes du monde.

Pour l'instant, la petite silhouette de Garo ressemblait à une statue de sable. Il avançait droit devant lui, Des larmes emplirent les yeux d'Othello. Quelle confiance! se dit-il. Je lui dis de marcher devant moi et il m'obéit, quelle confiance...

Puis, sans transition, ses pensées le menèrent à Constantinople dans la maison des Dourian. Il revoyait le grand jardin dans lequel méditait Azad. Il le touchait presque. Et Azad se retournait et lui souriait. Non, impossible, Azad n'était pas mort. Il allait surgir devant lui et boucher l'horizon. Il n'y aurait que l'image d'Azad dans l'immensité du désert.

Il s'arrêta, reprit son souffle, chassa les bribes d'hallucination qui l'assaillaient et fixa toute son attention sur la frêle silhouette de Garo.

— Hé, arrête-toi...

Mais Garo ne l'entendait pas. Othello prit une poignée de sable et la lança sur le gamin. Quelques grains durent chatouiller son cou, il se retourna. Othello avait posé son doigt sur son nez et tous ses traits étaient tendus.

— Mon garçon, je crois bien que nous sommes sauvés. Je sens le chameau... regarde bien autour de toi. Tu dois apercevoir une caravane!

Il avait raison. Un nuage de sable se dissipa et une caravane se dessina devant eux, à cinq cents mètres. Une dizaine de chameaux marchaient tout droit devant eux. En forçant le pas, ils devaient pouvoir les rattraper.

— Va, cours, Garo. Va les avertir...

Mais Garo ne bougeait pas. Il ne voulait pas l'abandonner.

Othello insista:

— Je t'attends! Tu ne comprends pas que c'est notre unique chance? Ma jambe me fait mal, va me chercher du secours.

Garo remuait la tête. Othello voulut forcer l'allure et s'étala sur le sable. Sa jambe le tiraillait. La caravane s'éloignait.

Une grande lassitude s'empara d'Othello. Couché sur le dos, il regardait le ciel. La terre lui paraissait confortable. Il n'avait plus envie de bouger et de lutter. Il serait bien resté allongé définitivement, assailli par mille souvenirs qui lui servaient d'oreiller. Mais il aperçut la tête de Garo penchée sur lui. Il soupira et se propulsa en avant. Il se retrouva sur une jambe, l'autre ne lui obéissait plus. Il plaisanta:

— Alors, mon garçon, quel sera le menu aujourd'hui?

Garo lui tendit tout de suite un concombre. Othello le prit et l'examina. Il marmonna.

C'est tout? Cherche bien dans le panier, tu vas peut-être trouver du pain et de la viande et qui sait un bout de pâtisserie...

Mais Garo remuait la tête, sérieux. Non, non, il n'y avait pas de pain, ni de viande ni de pâtisserie dans le panier.

— Voyons, je plaisante, dit Othello.

Mais le visage de Garo resta tendu. S'imagiait-il qu'Othello espérait trouver des victuailles?

— Mettons-nous en marche, je vais te raconter une histoire, la forme revient...

×

Cette fois-ci la jambe était complètemen paralysée. Othello ne pouvait plus la soulever. Au moindre effort, il avait l'impression qu'il arrachait une partie du désert. Alors, au lieu d'entraîner le désert avec lui, il jugea plus sage de s'asseoir dessus.

Il examina la plaie qui lui parut profonde et purulente. Un filet de sang commença à couler tout au long de sa jambe. Il essaya de comprimer ce liquide tiède et noirâtre, puis il croisa les bras. Le sang s'arrêterait peut-être de jaillir mais lui, Othello, était incapable de marcher.

Il éprouva comme un soulagement et sourit à Garo qui l'observait. Un poème d'Azad Dourian raviva sa mémoire et il s'entendit réciter les vers avec une certaine exaltation. Un grand souffle gonflait sa poitrine et un goût sucré baignait son palais.

Sa vie se terminait alors que celle de Garo commençait à peine.

Son regard engloba le petit visage du gamin. Il l'observa longtemps. Quel allait être son avenir? Comment s'en sortirait-il?

La certitude qu'il ne pouvait plus rien pour lui le plongea dans la nostalgie et il se demanda s'il avait été à la hauteur jusqu'à ce jour.Il ne reverrait plus son visage,plus ses yeux,plus ses gestes,il n'entendrait plus ses lèvres.Garo avait comblé un vide et Othello lui était reconnaissant. Mais il ne pouvait pas le laisser partir les mains vides...Sa jambe s'anima. Elle s'anima pour mieux s'enfoncer dans le sable mouvant. Une force surnaturelle l'attirait dans ses flancs. Il savait depuis un bon moment qu'il était en train de creuser son propre trou.

Il voulut profiter de sa lucidité car il était persuadé que tout à l'heure il commencerait à délirer. Il voulait laisser dans la mémoire de Garo l'image d'un homme sain d'esprit.

Déjà, les hallucinations brouillaient son cerveau. L'image d'Azad Dourian, galopant sur son cheval, se dessinait à l'horizon.

— Approche, Garo, j'ai deux mots à te dire...

Le gamin s'agenouilla pour être à la hauteur de son visage. Une espèce de

maturité baignait ses traits. Il ne semblait ni affolé ni désespéré. Et Othello lui dit:

— Tu vas partir d'ici et rejoindre la caravane qui n'est pas loin. Tu vas me promettre de ne pas te retourner...

Une légère crispation déforma les lèvres de Garo, comme s'il voulait protester, mais Othello continua:

— C'est ma dernière volonté! Tu vas courir. Je ne suis pas sûr que tu t'en sortiras, je n'y peux rien. Mais tu ne t'en iras pas les mains vides, mon garçon...

L'émotion nouait sa gorge, le feu dévorait son cœur. Il s'empara du couteau.

— Donne-moi ta main, mon garçon.

Sans hésiter, Garo tendit sa main. Othello appuya la pointe de la lame sur la peau blanche du gamin et une goutte de sang bien ronde, bien claire, apparut. Othello la regarda et sourit. Puis il recommença la même opération sur sa main et il mélangea son sang avec le sang de Garo.

— Va-t'en maintenant...

Il ferma les yeux pour couper court à tout attendrissement. Il entendit un bruissement puis, deux minutes plus tard, il rouvrit les yeux. Il aperçut une silhouette qui s'en allait. Une ombre qui rejoignait d'autres ombres. Un grain de sable qui roulait sur d'autres grains de sable.

Il sourit car il allait accomplir pour la dernière fois un geste théâtral. Il planta la lame du couteau sur son poignet et tailladа toutes les veines apparentes. Azad Dourian l'approuvait, car il mettait fin à ses jours, dédaignant la balle qui pourrissait sa jambe.

Et il se dit qu'il avait vécu le temps d'un poème. Joies et angoisses se rejoignaient au bout d'une complainte aux rimes harmonieuses. Le poème d'Azad s'éteignit sur ses lèvres.

×

Garo est vivant.

Il est citoyen soviétique, libanais, américain, français, brésilien...

Il a surnagé. Il n'est pas sourd. Il n'est pas muet.

On peut le rencontrer dans n'importe quelle partie du globe. Il vous racontera son histoire. Il vous dira comment il a survécu à l'extermination d'un peuple.

Il vous parlera de son père, de son grand-père, d'un de ses proches qui a été éliminé. Mais personne ne veut plus l'entendre car il est en retard d'un génocide.

Il ne remue que du sable et lorsque par hasard un grain s'en échappe, il est trop léger pour transpercer les consciences.

Vous n'êtes pas obligé de le croire.

Mais s'il se décide à vous montrer sa main ou celle de son petit-fils, vous serez obligé de la croire.

Car dans la main de chaque Arménien saigne une cicatrice.

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ

Նոր Ջուղայի «Սասուն» Գրական եւ Մշակութային Միութիւնը Եղեռնի տարեդարձին առթիւ դասախօսութիւն մը կազմակերպած է Ապրիլ 20-ին: Բացումը կատարած է Թաթուլ Օհանեան: Դասախօսած է Հրայր Շահնազարեան «Մեծ Եղեռնը եւ Հայութիւնը այսօր» նիւթին շուրջ:

×

ՂԱԶՈՒԻՆ

Ապրիլ 24-ին, Ս. Հռիփսիմէ Եկեղեցւոյ մէջ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն: Յաւարտ արարողութեան խօսք առած է Յարութիւն Աւ. քհնյ. Տէր-Մեսրոպեան: Բանախօսած է Ներսէս Տէր-Մեսրոպեան:

×

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ՍԵԼԱՆԻԿ, ԱԹԷՆՔ

ՍԵԼԱՆԻԿԻ մէջ, Ապրիլ 19-ին, տեղի ունեցած է Ապրիլեան ոգեկոչումը: Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Մուշեղ վրդ. Մարտիրոսեան: Յաւարտ հոգեհանգստեան պաշտօնը, եկեղեցւոյ մէջ գործադրուած է յայտագիր մը: Ներկայ եղած են հելլէն կրօնական եւ քաղաքական ներկայացուցիչներ, երեսփոխաններ: Բանախօսած է (յունարէն) Նուրհան Պլէճեան:

×

Իբրեւ յաւելեալ տեղեկութիւն Ապրիլ 19-ին Աթէնք տեղի ունեցած ապրիլեան ոգեկոչումներուն, որոնց անդրադարձած էինք «Յառաջ»ի Մայիս 7-ի թիւով,, նշենք որ Յունաստանի Հայ Երիտասարդական Միութեան նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 24-ի առաւօտեան ժամը 10.30-ին, տեղի ունեցած է Թուրքիոյ Աթէնքի դեսպանատան առջեւ բողոքի ցոյց մը, լոզունգներով եւ պաստառներով: Ներկայ եղած են հելլէն եւ օտար մամուլի թղթակիցներ: Ցուցարարներէն եռանդամ պատուիրակութիւն մը, ոստիկանի մը ընկերակցութեամբ մօտեցած է դեսպանատան մուտքին՝ դեսպանին յուշագիր յանձնելու նպատակով, սակայն դուռը չէ բացուած: Մամուլը լայն արձագանգ եղած է դէպքին:

×

Աթէնքի Ազգ. Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ, Ապրիլ 24-ին, Նէա ըՋմիռնիի Արխոսթոմու Ջմիռնիս հրապարակին վրայ կառուցուած Հայկական Յուշարձանին առջեւ ժամը 12-ին տեղի ունեցած է հոգեհանգստեան պաշտօն եւ ծաղկեպսակի զետեղում: Ներկայ եղած են շրջանին քաղաքապետը՝ Խարալամպոս Պեխլիվանիտիս, թաղապետական խորհուրդի անդամներ, ոստիկանապետը, բարեսիրական, երիտասարդական, մարզական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Խօսք առած են Ազգ. Վարչութեան ատենապետը՝ Ներսէս Յակոբեան, եւ Արա Մանկոյեան: Նէա Ջմիռնիի քաղաքապետը իր խօսքին մէջ նշելէ ետք, թէ «Հայերու պայքարը միայն հայ ժողովուրդի պայքարը չէ, այլ արմատախիլ եղած բոլոր անիրաւուած ժողովուրդներու պայքարը», անդրադառնալով Հայ Դատի Յանձնախումբի դիմումին՝ շրջանին մէջ փողոց մը հայկական անունով մկրտելու վերաբերեալ՝ ըսած է. «Արդէն կը քննուի դիմումը պատկան մարմինի կողմէ եւ շուտով կ'իրականանայ հարցը»:

×

ԵԳԻՊՏՈՍ

ԳԱՀԻՐԷ

Ազգային Իշխանութեան նախաձեռնութեամբ Ապրիլ 24-ին ոգեկոչուած է Եղեռնի 66-րդ տարեդարձը: Առաւօտեան Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Թեմին առաջնորդը՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան, անդրադառնալով մեր բռնագրաւուած ազգային հողային իրաւունքներուն, որոնք պէտք է վերադարձուին հայ ժողովուրդին: Յաւարտ պատարագի, Ապրիլեան Նահատակաց Յիշատակարանին առջեւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է, որմէ ետք ներկաները հաւաքուած են Առաջնորդարանի դահլիճը, ուր խօսք առած են Քաղաքական Ժողովի ատենապետը՝ Բիւզանդ Բըրուտեան, Կայծ Կոկանեան եւ առաջնորդը:

×

ՀԵԼԻՈՊՈԼԻՍ

Նոյն իրիկունը, Գահիրէի Հայ Մշակութային ակումբներու նախաձեռնութեամբ, Հելիոպոլսոյ Նուպարեան վարժարանի «Պըլըքտանեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչումը: Բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Վահագն Տեփոյեան: Խօսք առած են Նուպարեան վարժարանի տնօրէն Արամ Մովսէսեան, Գալուստեան վարժարանի տնօրէն Նշան Վարդեան, Հայ Մշակոյթի Բարեկամներու Մարմնին կողմէ Հ. Յովհաննէս վրդ. Աճմարանեան եւ «Յուսաբեր»ի շրջանակի երիտասարդացի կողմէ Գուրգէն Բանեան: Փակման խօսքը ըրած է Զաւէն Արք.:

×

Ապրիլ 26-ին, նոյն սրահին մէջ տեղի ունեցած է հոգեճաշ մը, որու ընթացքին խօսք առած են Կայծ Կոկանեան, Վահագն Տեփոյեան եւ Հ. Յովհաննէս վրդ. Աճմարանեան: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդը:

ՌՈՍՏՐՈՊՈՎԻՉ ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

———o———

Մայս 30-ին է, որ Մարսէյլի Օփերային մէջ բացառիկ բնոյթ կրող նուագահանդէս մը տեղի կ'ունենայ: Արամ Խաչատրեանի յիշատակին նուիրուած այս մեծարանքին իր գնահատելի մասնակցութիւնը կը բերէ, ժամանակակից մեծագոյն թաւջութակահարներէն՝ Մստիսլաւ Ռոստրոպովիչ, որ հետեւեալ ձեւով կ'արտայայտուի Ա. Խաչատրեանի մասին. –

×

«Ինծի համար, միայն մեծ երաժիշտի մը անունը չէ, երաժշտութեան, բարեկամութեան խորհրդանիշն է, ապրելու իր ուրախութիւնը միշտ գերազանցած է բոլոր դժուարութիւնները: Արամ Խաչատրեան, ինծի համար կը խորհրդանշէր Հարաւի կիզիչ գեղեցկութիւնը, հրաբորբոք գեղեցկութիւնը Հայաստանի, զոր սիրտս երբեք պիտի չկարենայ մոռնալ: Բազմիցս նուագած եմ, Խաչատրեանի ղեկավարութեան ներքեւ, Մոսկուա, Կիեւ, Երեւան, Լենինական, Բաքու, Թիֆլիզ, Մոնթէ-Գարլօ, Գորկի: Այս բոլոր ճամբորդութիւնները լեցուն էին փոխադարձ հասկացողութեան յատուկ ապրումներով, բոլոր անոնց հետ որոնք շփման մէջ էին Արամ Խաչատրեանի հետ:

Հայ ժողովուրդը աշխարհի մեծ երաժիշտ մը տուած է: Շնորհակալ եմ Աստուծոյ, որ երջանկութիւնն ունեցած եմ մօտ ըլլալու իրեն, այս անմոռանալի բարեկամին զոր ջերմօրէն սիրած եմ»:

Մ. ՌՈՍՏՐՈՊՈՎԻՉ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Չես գիտեր՝ ո՞ւրտեղէն, հովերէն քըշուող տերեւներու պէս իր գլխին մէջ ինկաւ այն միտքը, թէ մողէզները այդ գիշեր Սամայի դիակին վրայէն, անոր պաղած կուրծքին մէջէն պիտի անցնէին եւ անոր բաց-կապոյտ աչքերու կոպերուն վրայ մրջիւններ պիտի վխտային: Թերեւս գիշեր չեղած՝ հովտէն վեր լէշակեր քէլ հաւի մը թեւը պիտի դառնար անոր դիակին շուրջը: Քէլ հաւը իր թեւերը անոր դիակին մօտ պիտի ծալէր՝ առաջին անգամ անոր կապոյտ աչքերը ցեցելու:

Բայց ինչո՞ւ վեր բերած էր Սաման, այն վայրը, ուր կը տեսնուէին յաճախ: Մարգար զգաց, որ կը թուլնար, կարծես դոհ էր որ տակաւին սպաննուած չէր Սաման: Իր այդ թուլութեան մէջ նորէն քարերուն մէջէն ընկերներու ձայներն էին, որ կը պոռային ու Սամայի դիակը կը պահանջէին:

Խոտի ծրարը ձեռքին՝ Սաման կեցած էր: Մարգարի այդ երեւոյթէն՝ ոչխարի մը անստոյգ երկիւղով բռնուած էր: Այդ սարսափելի լռութիւնը խզելու համար, Մարգարի ոտքերուն ինկաւ.

– Ի՞նչ ունիս Մ-արգար, խօսէ՛, խօսէ՛: Ես մեղաւոր կին եմ: Ըրէ՛ ինչ որ կ'ուզես, ծեծէ, ծեծէ զիս: Դուն չգիտես, Մարգար, ըսեմ, ըսեմ. երէկ գիշեր Նուրխանը գիտցաւ ամէն բան:

Այդ յուզումին մէջ Սաման կարծես ուրախ էր, որ կրցած էր անոր անունը տալ, ու ամէն բան պիտի կրնար ըսել:

Լալկան ուռենիի մը նման ամբողջ աղերս դարձած Սամայի այդ խօսքերէն Մարգար շատ բան չհասկցաւ: Անոր այդ երեւոյթէն իր սիրտն աւելի խստացաւ կարծես, ինչպէս ալիքներն աւելի խիստ կ'ըլլան խորտակուած նաւի մը:

– Ան իմն է, քուկդ է, Մարգար, – շարունակեց Սաման:

Երբ ուժեղ ալիքներէ խորտակուած նաւ մը հետզհետէ կ'ընկղմի, կայմերը կը ջարդուին, նաւապետը այդ պահուն միայն կը լսէ ծովաճայի մը ձայնը ու աչքերը վեր կ'առնէ, միջոցին մէջ փընտռելու ճայի թեւը. այդքան, այդքան, յոյս զգալու համար, որ ցամաքը շատ հեռու չէ, այնտեղ արեւոտ աշխարհ մը կը խլրտայ: Մարգար Նաւավարի նման՝ իր որոտ ձգող մտածումներուն մէջէն աչքերը Սամային վրայ ձգեց, երբ լսեց անոր վերջին խօսքերը.

– Ան իմն է, քուկդ է...

Սաման իր այդ յուզուած աղերսին մէջ աչքերուն մէջ չփնտռ աղուորութիւն մը առած հովի մը շշուկով ըսած էր ամէն բան. –

«Սաման ծոցուոր էր, մայր պիտի ըլլար»...

Սամայի խօսքերը յամառեցան Մարգարի մէջ եւ սկսան անծանօթ աշխարհի մը դոյները ձգել, ինչպէս ընկղմող նաւի նաւավարի ականջին ծովաճայի մը ձայնը. – վերջին ու միակ իմաստը կեանքին, ծովաճայի մը ձայնին մէջ ամփոփուած:

Մարգար բոլորովին անօգնական, հոգիով ալ զինաթափ, նստեցաւ քարի մը վրայ, Սամայի մօտ: Քարերու մէջէն ընկերներու ձայնը չկար այլեւս: Այո՛, այո՛, Սաման պիտի ապրէր, մայր պիտի ըլլա՛ր: Ան իրեն էր, Սամայինն էր: Այս անգամ ուժեղ ձայն մը իր մէջէն կու գար. «Փեսայի չես, փեսայի չես, դաւաճանեցիր ընկերներուդ, Հայոց աշխարհին»: Մարգար խիստ ու փեսայի մը հանդարտութեամբ կը լսէր այդ անողոք ձայնը այնպէս, ինչպէս հանդարտութեամբ տարած էր իր բոլոր զարհուրելի կռիւները:

(Շար. 318)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ
« Ա Ն Ի »
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ
Ղեկավարութեամբ՝
ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆԻ
Ուրբաթ, Մայիս 22, ժամը 21–ին

Concert
Annuel
de la Chorale
"ANI"

Nouveau Programme:
Ø CHANTS FOLKLORIQUES,
Ø PATRIOTIQUES et
Ø REVOLUTIONNAIRES

VENDREDI, 22 MAI, A 21 H.

Salle des Ingénieurs Arts et Métiers
9 bis, Ave. d'Iéna, 75116 - PARIS
Métro: IENA

Տոմսերու համար դիմել՝
— *Maison de Culture Arménienne;*
17, Rue Bleue - Paris 9e
— *Librairie PALOUYAN;*
9, Rue de Trévise, Paris 9e
— *TELE - CONDORCET;*
175, Ave. Jean-Jaurès, Clamart
— *Alimentation ARARAT;*
118 bis, Rue Etienne-Dollet
Alfortville

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժէռոմի եւ Շրջանի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ցերեկոյթ մը՝ « Մայրերու Տօն » ին առթիւ, Մայիս 24, Կիրակի, ժամը 15–ին, Սէն – Ժէռոմի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժին եւ հիւրասիրութիւն՝ Կապոյտ խաչի կողմէ:

– Մուտքը ազատ է: –

Dans le cadre des activités
du YAN'S Club
Conférence de: Arthur BEYLERIAN
Historien, sur le thème:
« LES GRANDES PUISSANCES
ET LE PROBLEME ARMENIEN »
(1878 - 1918)
Le Mercredi, 20 Mai, à 21 h. précises
5, Avenue Reille - 75014 Paris

ՊՏՈՅՏ

AIX - LES - BAINS

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Վարչութիւնը «Մայրերու Տօն»ին առթիւ, պտոյտ մը կազմակերպած է երէց ընկերուհիներուն համար, էքս – լէ – Պէն, Մայիս 21, Հինգշաբթի: Օթոքարը կը մեկնի դպրոցին առջեւէն, ժամը 10–ին (Երթեւեկը ձրի է): Ճաշերու մասնակցութիւն՝ 40 Ֆ: Դիմել՝ Խաչուհիներուն:

Հրապարակային
Դասախօսութիւն

Կազմակերպութեամբ՝
ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ
Մայիս 27, Չորեքշաբթի, ժամը 20·30ին
Հայ Մշակութային Տան «Օշական» սրահը
183 *bis, Bd. de la Madeleine* — *NICE*
Կը դասախօսէ՝
Ճարտարապետ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ
Նիւթ.–
« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ »
– Մուտքը ազատ է: –

– Ռ Ա Գ –

ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ
ՄՏՆԵԼ ՓԱՓԱՔՈՂՆԵՐՈՒ

Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը մտնել փափաքող հայրենակիցներու խնդրանքները քննելու նպատակաւ, Տնօրէնուհի՝ Տիկին Կարապետեան, Մարսէյլի Փրատոյի Մայր Եկեղեցին սորբեւ ներ – չանակուած օրերը ժամը 15 – 18ի միջեւ թեկնածուները կ'ընդունի.–

– 19 Մայիս
– 2, 16, 30 Յունիս:

Vahé Katcha

Un poignard dans ce jardin

La Saga des Arméniens

A travers l'histoire d'une famille arménienne entre 1884 et 1916 en Turquie, Vahé Katcha a restitué fidèlement les événements tragiques qui ont abouti à un génocide qu'on oublie trop aujourd'hui.

PRESSES DE LA CITE

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե – ղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալու– թեամբ ստացած է, Տիկին Ցասմիկ Փիւթնէրեանի *մահուան առթիւ, Պ. Դա– նիէլ Տէր – Ցարութիւնեանէ* 250 Ֆ.:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼ

Կապ. Խաչի Մարսէյլի վարչութիւնները կազմակերպած են այցելութիւն մը Սէն – Ռաֆայէլի ծերանոցին, Կիրակի 14 Յունիսին: Արձանագրութեան համար դիմել տեղւոյն վարչութիւններուն:

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS

Δ 19 Juin 1981
Δ 3 - 17 et 31 Juillet 1981
Δ 14 Août 1981
Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

1e/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*
— *Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).*
— *Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.*
— *Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.*

2e/ *Voyages combinés:*
— 1 *semaine EREVAN* / 1 *semaine Lac Sevan.*
— 1 *semaine EREVAN* / 1 *semaine Sotchi* (*Mer Noire*)

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20
75003 PARIS
Telex : 211 324 F.
Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel
Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES
353, *Avenue du Prado* 13008 *MARSEILLE*
Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:
MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
Jusqu'à 16h.00: *Mme. BARAVIAN* — *de* 16h.00 *à* 18h.00: *Mme. ANTABLIAN*
15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES
Tél.: 849. 42. 97

Optima Tours

Voyage Spécial ARMÉNIE

Au départ de LYON
DU 17 AU 30 JUILLET 1981
Renseignements et Inscriptions:
Maison de la Culture Arménienne de Décines
- *Mme. BARAVIAN* (*jusqu'à* 16 *h.*)
- *Mme. ANTABLIAN* (*de* 16 *à* 18*h.*)
15. Rue du 24 Avril 1915
69150 - DECINES
Tél.: 849. 42. 97

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ
ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Այս Կիրակի, 17 Մայիս առաւօտեան ժամը 10·30–ին՝
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ
ՎԱԶԳԷՆ Ա.

Ներկայ կ'ըլլայ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Ս. Պատարագին եւ կը քարոզէ, տալով իր Հայրապետական օրհնութիւններն ու պատգամը ժողովուրդին:

Ս. Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուի Եկմալեան բազմաձայն, Եկեղեցւոյ «Լուսաւորիչ» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Տոքթ. Լեւոն Մոմճեանի:

Կոչ կ'ըլլայ մեր ժողովուրդին որ խուռներամ ներկայ գտնուի Ս. Պատարագին, ստանալու Վեհափառ Հայրապետին օրհնութիւններն ու լսելու իր հայրական յորդորները:

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

ՄԱՅԻՍ 16, ՇԱԲԱԹ.– ժամը 10·30ին խոհանոցի դասընթացք:
ժամը 15–ին.– Գեղարուեստական ստեղծագործութեան աշխատանոցի բացում՝ բոլոր անոնց որոնք կը փափաքին:
ՄԱՅԻՍ 19, ժամը 20·30–ին.– Թատերական սթիւտիօն կը հաւաքէ բոլոր անոնք, որոնք թատրոնով կը հետաքրքրուին, կամ կ'ուզեն ծանօթանալ թատերական թեքնիքներու:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

UGAB - JEUNES
OUVERTURES

SOIREE

«SAYAT - NOVA»

MENESTREL ARMENIEN
DU XVIIIème SIECLE
Vendredi, 22 Mai, à 20h30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, *Rue de Courcelles*, *Paris* 17e
—*Diapoésie Musicale*
— *Chants, Poèmes et Musiques Traditionnelles*
Avec la participation de:
* *l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien SAYAT NOVA*
* *Araxie KEMPETIAN*
* *Nil AGOPOFF*
Nombre de places limitées.
Réservetion: U.G.A.B. - 520. 03. 18
Participation aux frais: Membres 25 F.
Non Membres: 35 F.

———×———

SOIRÉE DANSANTE
Samedi, 16 Mai, à partir de 22 h.
Frais de participation: 40 F.

———×———

Dimanche, 17 Mai, à 16 h. 30
PROJECTION DE DIAPOSITIVES
Thème: « VERS L'ARMENIE »
Van, Erévan, Kars, Erzeroum, Taline..

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ 19
MARDI 19 MAI 1981

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN
Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.910
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.910

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԱՊԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳՐԵՐ ԻՏԱԼԱՀԱՅ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԷ

Իտալիոյ Հայոց վարչութիւնը հետեւեալ ցաւակցական հեռագիրը ղրկած է Վատիկան. –

«Իտալիոյ Հայոց Միութիւնը յանուն Իտալաբնակ Հայերուն կը դատապարտէ Սրբազան Քահանայապետին դէմ կատարուած մահափորձը, մաղթելով արագ ապաքինում շարունակելու համար խաղաղութեան և սիրոյ նուիրուած իր առաքելութիւնը»:

×

Նոյնիմաստ հեռագիր մը ղրկած է նաև Միլանոյի Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան Ս. Պապին ինչպէս նաեւ Միլանոյի Արքեպիսկոպոս՝ Գերպ. Կարլօ – Մարիա Մարթինիի:

Հինգշաբթի իրիկուն, Միլանոյի Մայր տաճարին՝ Տուօմօյի մէջ յատուկ պատարագ մատուցուած է Պապին շուտափոյթ ապաքինման համար: Արարողութեան ներկայ եղած են կրօնական, քաղաքային բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ, օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ – րուն կարգին եղած է Սարգիս քհնյ. որու ժամանաւոր շնորհակալութիւն եւ գնահատութիւն յայտնած է Գերպ. Մարթինի, ուղղած հեռագրին առթիւ:

×

Գալով Պապին առողջական վիճակին, ինչպէս բարւոքման մէջ է եւ Կիրակի առտու, Ս. Պետրոս հրապարակին վրայ կարելի էր լսել իր առաջի կարճ պատգամը, ուր կ'ըսէր. – «Սիրելի քոյրեր եւ եղբայրներ, գիտեմ որ այս օրերս եւ մանաւա՛նդ այս ժամուն, ինծի կը միանաք ... Կ'օրհնեմ ձեզ: Մօտ եմ մասնաւորաբար այն երկու հոգիներուն, որոնք վիրաւորուեցան ինծի հետ միաժամանակ: Կ'աղօթեմ այն եղբօր համար, որ ինծի զարկաւ եւ որուն անկեղծօրէն ներած եմ արդէն...»:

Պապին առողջական վիճակէն աւելին եւ նաեւ ներումէն, կայ իտալական ոստիկանութեան քննութիւնը: Թուրքիոյ մէջ ալ ահաբեկիչին մեղսակիցներ ձերբակալուած են, մինչ իտալական ոստիկանութիւնը համոզուած կը մնայ, որ Աղճա մինակ չէր սպանութեան օրը, բայց անյօրդի մըն ալ քաշած նկարը հարկ եղածին չափ ճշգրիտ չէ: Թուրքիոյ մէջ ձերբակալուած են Ֆարուք Էօզկէին, որ տէրն է Աղճայի գործածած անցագրին, 3 ոստիկանները որոնք օգնած են ահաբեկիչին այդ անցագիրը ունենալու համար: Ատնան Աղճա, ահաբեկիչին եղբայրն ալ հրապարակաւ պաշտպանած է եղբօրը դատը եւ իսլամական արժէքները բայց իրենց մայրը յայտնած է թէ՝ Ալլահին կ'աղօթէ որպէսզի Պապը շուտ ապաքինի: Պոլսոյ ապահովութեան պետը կ'ըսէ թէ Մէհմէտ Ալի Աղճա մտային հիւանդ մըն է, առանց որոշ գաղափարաբանութեան: Նոյնը չէ ուրիշներու, նոյնիսկ Թուրք նախկին նախարարի մը կարծիքը: Ընդհանրապէս մոլեռանդ այս Թուրքը կը նկատուի նոյնիսկ արհեստաւոր մարդասպան մը, Թրքական Նոր – Նացիական նկատուած Թիւրքէշի ծայրայեղ աջ կուսակցութեան: Ինչ որ յստակ է, այն է որ Աղճա Թուրքիայէն փախելէն ետք, լայն օժանդակութիւններ վայելած է արտասահմանի մէջ, բարոյական թէ նիւթական, ինչ որ պատճառ դարձած է որ բացուած քննութիւնը միջազգային բնոյթ առնէ:

ՏԵՐՕՒՆԻ

Հ. Յովհ. Կամսարական

Հռոմի մէջ, Մայիս 10-ին, 80 տարեկանին, իր մահկանացուն կնքած է Յունաստանի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ նախկին վիճակաւոր եւ բազմավաստակ կրթական մշակ՝ Յովհ. Տ. Վ. Կամսարական: Թաղման կարգը կատարուած է Երեքշաբթի, Մայիս 12-ին:

Մանրամասնութիւններ՝ յետագային:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ բախումները վերսկըսած են սուրիական խաղաղապահ ուժերու եւ Ֆաթայէպներու միջեւ: Կիրակի օր ութ մեռեալ կար: Ինչպէս միշտ մէկ կողմը միւսը կը մեղադրէ, իբրեւ՝ նախայարձակ: Ռմբակոծութիւնները վերսկսած են նաեւ Զահլէի վրայ: Պէյրութի մամուլը կը վկայէ թէ քաղաքը դժոխային գիշեր մը եւս ապրած է եւ հրադադարը կը թափէին ամէն 3 երկվայրկեան: Միւս կողմէ ամերիկեան եւ խորհրդային ծովային ուժերը «կը շարժին» Միջերկրականի մէջ: Իսրայէլի մէջ ալ ընկերվարական ընդդիմութիւնը կ'ամբաստանէ Պեկինն ու իր կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը, զոր պատերազմական կը նըկատէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նախկին մեծամասնութիւնը համաձայնեցաւ, միացեալ ճակատով ներկայանալու համար երեսփոխանական ընտրութեանց: ՀՀՀ (Շիրաք) եւ Իւ – Տէ – էֆ (Ժիսքար) նոր անուն մը առին այս առթիւ՝ Իւ – էն – էմ, այսինքն՝ Միութեան Նոր Մեծամասնութեան համար թէեւ Լիոնէլ Ժոսփէն, ընկերվարական քարտուղարը, բառախաղով մը զայն որակեց «Միութիւնն մեր պահպանման համար»: Շիրաքն լոյթ ալ ունեցաւ չեշտելու համար թէ ժողովուրդը քաղաքականութեան փոփոխութիւն ուզեց ոչ՝ ընկերվարութեան:

ԺԻՒՏՈՅԻ Եւրոպայի ախոյենութեան (Հունգարիա) միջին ծանրութեանց մէջ արծաթ մետալին արժանացաւ Պետնառ Զուլոյեան:

ՄԱՅԻՍ 21-ԻՆ է որ Միթերան Էլիզէ կը փոխադրուի ուր պաշտօնի փոխանցումէ զատ Ժիսքար տ'Էսթէն իրեն պիտի յայտնէ նաեւ հիւլէական պատերազմ մըղելու «գաղտնի բանալին»: Նոյն օրը Միթերան Շան' զ'Էլիզէն պիտի իջնէ, ու գիշերը մեծ պարահանդէս մը՝ Քոնքորտի հրապարակը պիտի փակէ ուրախութեան այս օրը: Յետոյ կը սկսին հոգերը...: Ժոսփէն յայտնեց Եւրոպա 1 ձայնասփիւռի կայանին «մամուլի ակումբին» որ տրամադիր է բանակցելու համայնավարներուն հետ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ յունական ձկնորսանաւ մը գրաւեցին յունական Միտիլի կղզին բացը, առարկելով թէ Թրքական ջուրերը մտած է: Նաւուն անձնակազմն ալ բանտարկած են եւ որոշած են դատել: Յոյն դեսպանին կատարած դիմումը, որպէսզի Յոյները ազատ արձակուին մերժուած է Անգարայի իշխանութեան կողմէ: Այս միջադէպը պատահած է Կիրակի օր:

ԲԺ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Խոր ցաւով է, որ կը հաղորդենք մեր սիրելի – բոլորին սիրելի – տոքթորին մահը, որ պատահեցաւ, Ուրբաթ Մայիս 15-ին, Միլանոյի Փոլիքլինիքօ հիւանդանոցը, ուր փոխադրուած էր քանի մը օրէ:

Վերջին ամիսներուն արդէն, Տոքթ. Երուանդ Արզումանեանի առողջութիւնը բոլորովին քայքայուած էր, ազդրոսկրի բեկումի եւ ոսկրակցումի գործողութեան հետեւանքով եւ քանի մը ամիս անցընելէ ետք հիւանդանոցը, տուն փոխադրուած էր Զատիկի նախօրեակին ապա՝ կրկին հիւանդանոց:

Դժուար է մահագոյժի այս հակիրճ տողերուն մէջ, տալ Տոքթ. Երուանդ Արզումանեանի լրիւ դիմագիծը եւ մանաւանդ այն անփոխարինելի դերը, զոր ան խաղաց Միլանոյի հայ գաղութի կազմութեան եւ կեանքին մէջ: Հայոց «հիւպատոսարան» մըն էր, Վիա Քափելլառիի բժշկական իր գրասենեակը, որ ամէնէն ծանօթ հասցէն էր Միլանօ ժամանող ոեւէ Հայու:

Երուանդ Արզումանեան ծնած էր Երզնկա, 1895 Նոյ. 15-ին եւ նախնական կրթութիւնը ստացած տեղւոյն Եզնիկեան վարժարանը: Ապա, ընտանիքին հետ կը փոխադրուէր Պոլիս 1909-ին եւ իր ուսումը կը շարունակէր Բերայի Մըխիթարեան վարժարանը: Որպէս յաջողագոյն աշակերտ, Պոլսէն կը ղրկուէր Վենետիկ, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարան, ուրկէ վկայուելէն ետք կը յաճախէր Զուիցերիոյ Լօզան քաղաքի բըժշկական համալսարանը: Յետագային կը շարունակէր ուսումը՝ Հռոմի բժշկական համալսարանը զոր կ'աւարտէր 1922-ին: Նախքան, իտալական մայրաքաղաքին մեկնիլը, դեռ ուսանող որոշ դեր խաղացած էր Սայիտ Հալիմի ահաբեկման առեն (1921) երբ արարքէն անմիջապէս ետք, ուսանողական իր սենեակը կ'ապաստանէր Արշաւիր Շիրակեան: Հռոմի մէջ է, որ պիտի ծանօթանար Լիւսի Սեւումեանի, որու հետ պիտի ամուսնանար քանի մը տարի ետք, Սուտանէն վերադարձին: Արդարեւ, Տոքթորը Հռոմէն կը մեկնէր Սուտան, ուր քանի մը տարի մնալէ ետք, կուգար Միլանօ ուր եւ կը հաստատուէր վերջնապէս: Հոս, արդէն էջեր հարկաւոր են, կարենալ պարզելու համար Տոքթորին տարած աշխատանքը, Մուրատ – Ռափայէլեան նախկին սանուց միութենէն մինչեւ Հայ Տունին, Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ կառուցումը, տասնեակ տարիներու ընթացքին: Տոքթորը ոգին իսկ էր այդ համայնքին եւ անոնք որոնք, քիչ թէ շատ, ծանօթ են այդ գաղութին դժուար թէ կարենան զայն երեւակայել առանց տոքթորին, նոյնիսկ եթէ, իր կնոջ՝ Լիւսիի մահէն (1969) ի վեր, բոլորովին քաշուած կեանք մը կ'ապրէր եւ այլեւս ոչինչ կը հետաքրքրէր զինքը: Կարելի է ըսել թէ աշնան այդ տխուր օրը՝ Տոքթորին առաջին մահը եղաւ: Անկէ ետք, ապրեցաւ գլխաւորաբար անոր յիշատակով ու երբ աւելի քան տարի մը առաջ ալ, առողջական պատճառներով, ստիպուեցաւ թողուլ նաեւ Վիա Քափելլառիի իր «սթուտիօն», հարուածը շատ ծանր եղաւ, տեսակ մը հոգեկան փլուզում, ի տես ամբողջ կեանքի մը, աշխատանքի ու նուիրումի կեանքի մը, անխուսափելի վախճանին:

1978, Ապրիլ 2-ին, Միլանոյի Հայ Գաղութը կը մեծարէր սիրելի Տոքթորը, այն կոնդակին առթիւ, զոր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շնորհած էր իրեն, նոյն տարւոյն Փետր. 25-ին եւ ուր Վազգէն Ա. իր գնահատանքը կը յայտնէր Տոքթորին տարած անսակարկ եւ իմաստուն գործունէութեան համար: Շատ յուզուած էր, այդ օրը, մեր տոքթորը, որ հաւաքոյթի վերջաւորութեան իր արտասանած խօսքին մէջ, կ'ըսէր. –

«Տարագիր Հայութիւնը, ցրուած աշխարհի չորս անկիւնները, չէր կրնար չզգալ որ հեռացած է հայրենի հողէն եւ հետեւաբար ենթարկուած՝ օտարացման եւ ձուլման վտանգին: Անհրաժեշտ էր ուրեմն կազմակերպուած լուրջ աշխատանք՝ տոկալու եւ պահել – պահպանելու համար մեր երկրի աւանդութիւնները ու հայկական ոգին: Եւ ասիկա՝ ամէն Հայու նուիրական պարտականութիւնը պիտի ըլլար, այսինքն՝ լծուիլ ազգաշէն գործին: Ուրեմն իմ ըրածս ուրիշ բան չէր եթէ ոչ...»

Ո՛չ, սիրելի Տոքթոր, ձեր ըրածը ուրիշ բան էր և այդ ուրիշին գիտակցութիւնն ունեցած են և ունին բոլոր անոնք, որոնք ձեզ ճանչցած են: Այնքան յուշեր ունէր ինք, այնքա՛ն ըսելիքներ, զորս պէտք էր գրի առնէր եւ ամէն անգամ՝ կը խոստանար, բայց ինչպէս իր սերնդակիցներու մեծ մասը, ինք ալ՝ հետը կը տանի: Բոլորը կը ծրագրեն միշտ՝ վաղը, երբեմն նոյնիսկ, գիտակցաբար անտեսելով թէ վաղը՝ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ փուս մը:

Երկար տարիներ եղած է Իտալիոյ Հայոց վարչութեան նախագահ ու անդնահատելի է իր վաստակը թէ Հայ Տան եւ թէ Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ ծրագրերու իրագործման մէջ: Բայց եւ այնպէս տոքթորին ոչ վարած պաշտօններն են, ոչ ալ տարած աշխատանքները որ կրնան ամբողջապէս պատկերացնել զինքը: Ինք՝ դաստիարակուած Մխիթարեաններու շունչին տակ, տոգորուած ազգ. ոգիով, եղաւ ողնայարը Միլանոյի հայութեան, որ այսօր քիչ մը աւելի որբ պիտի զգայ ինքզինքը:

Գաղափարակիցն ու մտերիմը այս թերթին հիմնադրին, որու ծանօթացած էր, դեռ պատանի, Պոլիս, Երուանդ Արզումանեան կը սիրէր խօսիլ մեզի Շ. ի մասին, պատմել միասին անցուցած իրենց օրերն ու ժամերը: Լիւսիին մահէն ետք մանաւա՛նդ, տարին քանի մը անգամ անպայման կ'այցելէինք իրեն եւ մեր վերջին հանդիպումը եղաւ, քանի մը շաբաթ առաջ, Զատիկին երբ երկար ժամեր անցուցինք իրեն հետ: Այլեւս շատ քիչ կը խօսէր, երբեմն՝ բնաւ, բայց պահած էր իր այնքան անոյշ ժպիտը: Յաճախ սակայն խոր տխրութիւն մը կը համակէր դէմքը ու կը զգայինք թէ որքա՛ն խոր պէտք է ըլլայ իր ներքին տառապանքը երբ կը գիտակցի իր վիճակին: Վերջին անգամ մը բողոքեց, որ շուտ կը մեկնինք ու հեռացանք խոստանալով կրկին երթալ իր մօտը՝ Հոգեգալուստին:

Չեղաւ: Կ'աճապարէիք այլեւս: Երկար կը տեւէր Հոգեկանէն ետք՝ ձեր ֆիզիքական ալ տառապանքը, ու կ'ուզէիք որ շուտ վերջանայ: Ու վերջացաւ: Մեզի՝ ձեր բոլոր բարեկամներուն, կը մնայ անոյշ յիշատակը՝ մեր սիրելի Տոքթորին:

×

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Փարիզէն հետեւեալ ցաւակցական հեռագիրը ղրկած է հոգեւոր հովիւին.–

«Ջերմապէս կ'աղօթենք որ Տէրը քաղցրութեամբ ընդունի արդար հոգին Տոքթ. Երուանդ Արզումանեանի, որուն ամբողջ կեանքը եղաւ ծառայութիւն եւ նուիրում մեր ժողովուրդին, ազգի եւ հայրենիքի սիրով: Լոյս եւ օրհնութիւն անոր ազնիւ վաստակին եւ բարի յիշատակին»:

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՔԱՐԲԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԸ՝ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԵՒ ՈՒ՞Ր ԴԷՄ

1980 Սեպտ. 12-ի նախորդող ամիսներուն, ներքին եւ արտաքին հանրային կարծիքը, Թուրք եւ միջազգային լրատուական գործակալութիւններու կողմէ, կը պատրաստուէր ընդունելու բանակին միջամտութիւնը: Ներքին գետնի վրայ՝ թերթերը կ'արձանագրէին դրամատիրական շրջանակներու դժգոհութիւնը բանուորական պահանջատիրական շարժումներու առած թափէն, յայտնելով իրենց փափաքը՝ զօրաւոր կառավարութիւն մը ունենալու եւ հաստատելու պետական ապահովութեան առեւմներ, եւայլն: Այս ընթացքին, աջակողմեան շրջանակներ գրգռութիւններ կը ստեղծէին եւ կը պահանջէին բանակի միջամտութիւնը զանազան շրջաններէ ներս, ուր ձախակողմեան եւ յեղափոխական ուժերը ժողովրդականութիւն գտած էին: Բանակը ինքնին, աջ ու ձախ ազդարարութիւններ ուղղելով կը յիշեցնէր իր համբերութեան սահմանները...: Թուրկութ Էօզալ՝ Տէմիրէլի անտեսական խորհրդական, եւ Արեւմուտքի մօտ Թուրք դրամատիրութեան պաշտօնական ներկայացուցիչը, կը շեշտէր, թէ Արեւմուտք պատրաստ չէ իր օժանդակութեան խոստումները յարգելու, եթէ Թուրքիոյ մէջ «քաղաքական կայունութիւն» չտիրէ եւ եթէ Մ. Դ. Հ.ի պահանջած պայմանները չիրագործուին: Մամուլը կ'արձանագրէր Հանրապետութեան նախագահ մը ընտրելու խորհրդարանի 100-րդ ձախող փորձը:

Արտաքին գետնի վրայ շաբաթօրեայ եւ երբեմն առօրեայ նիւթ դարձած էր Թուրքիոյ ռազմավարական դիրքը, ի նպաստ ՕԹԱՆ-ի եւ Արեւմուտքի շահերուն անոր խաղացած եւ խաղալիք դերը: Երբեք չէր մոռցուեր վերյիշել Թուրք բանակի ներքին քաղաքական յատուկ եւ որոշիչ դերը: Մասնաւոր շեշտ մը կը դրուէր կատարուող ահաբեկչութեան ընդացած ծաւալին վրայ, առանց լրջօրէն բացատրելու անոնց տուն տուող պատճառները: Յաճախ կը չափազանցուէին կրօնական բնոյթ ունեցող գործունէութիւններն ու քարոզչութիւնը, մտավախութիւններ յայտնելով կրօնական յեղափոխութեան մը կարելիութեան շուրջ եւ մարդկային իրաւունքներու խախտումները ընդգծելու առնթեր հարց կը տրուէր, թէ մինչեւ ե՞րբ Թուրք բանակը ձեռնածալ պիտի մնար. չէ՞ որ անցեալին երկու անգամ արդէն միջամտած էր ի սէր ժողովրդավարութեան: Կը շեշտուէր, թէ ան լատին ամերիկեան բանակներուն չէր նմաներ, քանի որ միշտ եւ համեմատաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ լքած էր իշխանութիւնը, եւայլն:

1980, Սեպտեմբեր 12-ին, Թուրք բանակը կատարեց իր երրորդ պետական հարուածը: Առաջին անգամ լուրը ծանուցուեցաւ այս գործողութեան կանաչ լոյսը վառողներուն կողմէ: Երբ ոչ մէկ լրագրական գործակալութիւն տակաւին ոչինչ հաղորդած էր այս մասին, ԱՄՆ-ի Պետական բաժանմունքի բանբերը կը տեղեկացնէր լուրը, որ կը հաստատուէր Թուրքիոյ Ուաշինկթընի դեսպանին կողմէ: Այդ միջոցին կը պատահէին դէպքեր, որոնք երբեք զուգադիպութիւններ ըլլալու տպաւորութիւնը չէին ձգեր:

Պետական հարուածէն քանի մը օր առաջ Թուրք Օդային ուժերու հրամանատար զօր. Թահսին Շահինքայա կը մեկնէր Միացեալ-Նահանգներ, խօսակցութիւններ ունենալու համար ամերիկեան զինուորական պատասխանատուներու հետ: Ան, իր խորհրդածութիւններու աւարտին վերադառնալով Թուրքիա, օդակայանին մէջ մամլոյ ասուլիսով մը կը պատմէր ամերիկացի սպաներու հետ իր ունեցած «շատ դրական հանդիպումը»: Այս յայտարարութիւնը կը պատահի պետական հարուածէն քիչ առաջ:

Շահինքայա, որ իր զինուորական ուսումը ստացած է ամերիկեան օդային ուժերու ակադեմիային մէջ. մաս կը կազմէ իշխող «Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ (1):

Երկրորդ ուշագրաւ դէպքը, որ կ'ընկերանար այս պետական հարուածին, ՕԹԱՆ-ի ռազմափորձերն էին, որոնք տեղի կ'ունենային Սեպտեմբեր 11 Հոկտեմբեր 6-ի միջեւ Թրքական Թրակիոյ մէջ: Այս գծով ամէն տեսակի թիւրիմացութիւններ հարթելով, ՕԹԱՆ-ի հարաւ-արեւելեան բաժանմունքի հրամանատարութեան պետ՝ զօր. Ֆիլիփ Բափլան, թրքական «Կիւնայտըն» օրաթերթին կը յայտարարէ. «Կը հաւատամ, որ Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած քաղաքական փոփոխութիւնները նախատեսուած էին ՕԹԱՆ-ի եւ միւս երկիրներուն կողմէ»: Որեւէ մէկ պարագային, «զուգադիպութիւններու» վարկածին հաւատացողներուն կը յիշեցնենք, որ պետական հարուածէն անմիջապէս ետք Միացեալ-Նահանգներ, ինչպէս նաեւ ՕԹԱՆ շատ լաւ աչքով դիտեցին Թուրքիոյ մէջ տեղի ունեցած փոփոխութիւնները: Արեւմտեան երկիրները, հպանցիկ կերպով անդրադառնալէ ետք ժողովրդավարութեան գիծով իրենց մտահոգութեան, երբեք չծածկեցին իրենց գոհունակութիւնն ու սփոփանքը, եւ ընդհանրապէս բոլորն ալ յայտնեցին իրենց վճռակամութիւնը՝ շարունակելու օժանդակել «ՕԹԱՆ-ի այս ռազմագիտական մեծ կարեւորութիւն ունեցող դաշնակիցին»:

Ներքին գետնի վրայ աւելորդ է ըսել, որ Թուրք դրամատիրական մենաշնորհներու շրջանակները դժգոհ ըլլալու ոչ մէկ պատճառ ունէին. ընդհակառակն, անոնց ուզածն ալ այդ էր. քանի որ Թուրք զինուորական իշխանութիւնները ոչ միայն պատրաստ էին իրագործելու Տէմիրէլի օրով եղած 1980 Յունուար 24ի «տնտեսական ծրագիրը» (որուն մասին պիտի անդրադառնանք քիչ ետք) այլեւ լաւագոյն երաշխիքը կը հանդիսանային գործադրելու սոյն խստամբեր ծրագիրը՝ ճզմելով ամէն տեսակի աշխատաւորական եւ ժողովրդային բողոք ու ընդդիմադրութիւն:

Արդարեւ, պետական հարուածէն հազիւ քանի մը օր անցած (1980 Սեպտեմբեր 15-ին), «Էկոնոմիսթ Փրէս» կը հաղորդէր հետեւեալը.

«Ծունթան փութով նշեց նաեւ, թէ մտադիր է շարունակելու Տէմիրէլի կառավարութեան խստամբեր ծրագիրը: Որպէս Ծունթային առաջին քայլերէն մէկը, անոր ընդհանուր քարտուղարը հանդիպեցաւ Թուրկութ Էօզալի՝ Տէմիրէլի տնտեսական գլխաւոր խորհրդականը եւ վերականգնումի ծրագրին ճարտարապետը, եւ Կեդրոնական Դրամատան տնօրէնի հետ: Կարգ մը շուկաներու համաձայն, Էօզալ՝ որ բարձր գնահատուած է Արեւմուտքի մէջ, գլխաւոր Ելմտական պաշտօնի մը պիտի նշանակուի, երբ զինուորականները յայտնեն նոր կառավարութեան կազմը» (2): «Էկոնոմիսթ Փրէս»ի «շշուկները» օդէն չէին եկած: Իսկապէս ալ, յետագայ զարգացումները՝ մասնաւորաբար նոր կառավարութեան կազմը ցոյց տուին Էօզալի վերապահուած դերին կարեւորութիւնը: Հոս պէտք է յիշել նաեւ պետական հարուածէն ետք Թուրք Գործատէրերու Արհեստակցական Համադաշնակցութեան նախագահին կատարած մէկ ուշագրաւ յայտարարութիւնը, որուն մէջ ան յստակապէս կ'ըսէ. «Ճարտարարուեստի գործատէրերը պիտի աւելցնեն իրենց ներդրումները, եւ ճարտարարուեստին արտադրութեան տարողութիւնը՝ որ մինչեւ հիմա չէր գտած նուազեալ՝ մանաւանդ ընդհանուր գործադուլներու պատճառով, պիտի բարձրանայ եւ ընկերային խաղաղութիւն պիտի հաստատուի» (3):

×

ԾՈՒՆԹԱՅԻՆ ՆՇԱՆԱԿԱԾ ԴԱՀԼԻՃԸ

Պետական հարուածէն 10 օր չանցած, բանակը Սեպտեմբեր 21-ին կը յաջողի կազմել խառն կառավարութիւն մը, վարչապետութեամբ Նաւային ուժերու նախկին հրամանատար՝ ծովակալ Պիւլէնտ Ուլուսուի: Նոր կառավարութեան մէջ քաղաքական եւ ընկերային բանալի պաշտօններ կը ստանձնեն հանգստեան կոչուած վեց զինուորականներ, որոնց մէջ նոյն ինքն վարչապետ Ուլուսու:

Ներքին Նախարարութիւնը կը յանձնըւի զօրավար Սէլահատտին Չէթինէրի, Կրթական Նախարարութիւնը՝ զօր Հասան Սաղլամի, Հանրային Աշխատանքներու Նախարարութիւնը՝ զօրավար Թահսին Օնալփի, Առողջապահութեան Նախարարութիւնը՝ զօրավար Նէճմի Այանօղլուի, Հաղորդակցութեան Նախարարութիւնը զօրավար Նէճմի Օզկուրի, իսկ Երիտասարդութեան եւ Մարզական Նախարարութիւնը՝ զօրավար Վէճտի Էօզկիւլի:

Մնացեալ 21 քաղաքային նախարարներուն 11-ը՝ զանազան պաշտօններ ստանձնած են նախորդ երկու պետական հարուածներէ անմիջապէս ետք կազմուած կառավարութիւններուն մէջ:

Տնտեսութեան բանալի պաշտօնները կը յանձնուին ներքին մենաշնորհներու եւ արեւմտեան ելմտական շրջանակներու վստահութիւնը եւ համակրանքը վայելող անձերու, ինչպէս փոխ-վարչապետ Էօզալի, Առեւտրական Նախարար Ճան Թիւրքի, Ճարտարարուեստի Նախարար Քօճաթոփճուի եւ Հրանիւթի Նախարար Պինկէօլի:

Մշակոյթի Նախարարը՝ Ճիհան Ալփան, աջակողմեան «Թէրճիւման» օրաթերթի հիմնադիրը, եւ վերջերս նոյնպէս աջակողմեան ԱԿ-ի կիսապաշտօնաթերթ «Սօն Հաւատիս»ի խմբագրապետը եղած է: Աշխատանքի Նախարարը՝ Էսէնէր, Թուրք դրամատիրական շրջանակներու պաշտպան փաստաբան մը եղած է, իսկ Ընկերային Ապահովութեան Նախարարի պաշտօնը ստանձնած է պետութեան համակիր «դեղին» արհեստակցական համադաշնակցութեան՝ «Թիւրք-Իշ»ի այժմու ընդհանուր քարտուղար Սատիք Սիտը:

(Շար. 14)

(1) Ազգային Ապահովութեան խորհուրդը կազմուած է հետեւեալ կերպով՝ Նախագահ՝ զօր. Քենան Էվրէն, Թուրք սպայակոյտի պետը. անդամներ՝ զօր. Նուրէդդին Էրսէն, զինեալ ուժերու հրամանատար զօր. Թահսին Շահինքայա՝ օդային ուժերու հրամանատար, ծովակալ Նէժատ Թիւրքեր՝ ծովային ուժերու հրամանատար եւ զօր. Սէտաթ Ջելասին՝ ոստիկանութեան պետ: Իսկ զօր. Հայտար Սալթըք, որ Ծունթային 2-րդ մարդը կը նկատուի եւ ՕԹԱՆ-ի մէջ մեծ համբաւ ունի, կը վարէ Ա. Ա. Խ.ի ընդհ. քարտուղարի պաշտօնը:

(2) ԱՓ – Տժ, 1980 Սեպտ. 15, ժամը 6.49-ին:

(3) Լը Մոնտ, 1980 Սեպտ. 16:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ Ը. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԶԵԿՈՒՑՈՒՄԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նիստերու դահլիճին մէջ, Մայիս 6-ին բացուած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան 8-րդ համագումարը: Վարդգէս Պետրոսեան, Միութեան վարչութեան Ա. քարտուղարը, կարդացած է տեղեկագիրը անդրադառնալով նախորդ համագումարէն ետք հայ գրականութեան զարգացման կարգ մը էական երեւոյթներուն եւ իրագործումներուն: Անցեալ հնգամեակը, ըսած է ան, բեղնաւոր եղաւ յատկապէս խորհրդահայ արձակի համար: Այդ տարիները հմուտ գրողներու կողքին հասունցաւ արձակագիրներու միջին, այսպէս կոչուած, 60-ական թուականներու սերունդը, խոստմնալից գործերով հանդէս եկան կարգ մը երիտասարդ արձակագիրներ: Մեր գրողները մշակեցին զանազան թեմաներ: Հայ ժողովուրդի հին ու նոր պատմութիւնը վերակենդանացուցին Սերո Խանզադեան՝ «Թագուհին Հայոց», Պերճ Զէյթունցեան՝ «Արշակ Բ.», Յովհաննէս Ղուկասեան՝ «Բոգդան Սալթանով» գործերով, ԺԹ. դարու վերջաւորութեան եւ Ի. դարու սկիզբի ժամանակաշրջանը ցոլացուցին Խաչիկ Դաշտենց՝ «Ռանչպարների կանչը», Սերո Խանզադեան՝ «Խօսէք, Հայաստանի լեռներ», Յարութիւն Մկրտչեան՝ «Անյայտ զինուորի յիշատակարանը», Մուշեղ Գալշոյեան՝ «Մարութա սարի ամպերը» երկերով, նախայեղափոխական հայ կեանքը իր այլեւայլ արտայայտութիւններով գծեցին Վախթանգ Անանեան՝ «Հին վրանի փոքրիկ բնակիչը», Անահիտ Սահինեան՝ «Ծարաւ», գրուածքներով, խորհրդահայ կեանքի առաջին տասնամեակները ներկայացուցին Աղասիի «Բարի լոյս, աբեղ»ը, Ռուբէն Յովսէփեանի «Որդան կարմիր»ը, Բ. Աշխարհամարտէն իր նիւթը առաւ Յովհաննէս Մելքոնեան «Քառասունվեց թուականը» աշխատութեան համար, արդիական նիւթեր շօշափեցին Հրանտ Մաթեւոսեան՝ «Ծառեր», «Մեր վազքը», Ալեքսանդր Արաքսմանեան՝ «Հրդեհ», Զօրայր Խալափեան՝ «Ջերմանոց մխիթարութիւն», Շահէն Թաթիկեան՝ «Բալենի», Գէորգ Արշակեան՝ «Գնացքներ» գործերով, արտասահմանը պատկերացուցին Ստեփան Ալաջաջեան՝ «Մադլէնն ապրում է Փարիզում», Գրիգոր Քէշիշեան՝ «Կտակը» գիրքերով, եւ այլն: Նշուած իւրաքանչիւր գործ, ի հարկէ, գնահատութեան տարբեր չափանիշ ունի, այսուհանդերձ գրողներու մօտ կարելի է նկատել ոճի եւ արուեստի հարստութիւնը:

Այնուհետեւ Վարդգէս Պետրոսեան դիտել տուած է, թէ 1915 – 1920 թուականները՝ իբրեւ մեր ժողովուրդի պատմութեան բախտորոշ շրջան, հաւասար գեղարուեստական մարմնաւորում ստացած նախորդ համագումարէն ասդին: Խաչիկ Դաշտենց եւ Սերո Խանզադեան սկզբունքի քայլ մը առին այդ թեմայի մշակման մէջ. անոնք մարմնաւորեցին հայ ժողովուրդի դիմադրական շարժումը (նախորդ հնգամեակի գրական արտադրութեան մէջ այս առումով կ'առանձնանայ Ստեփան Ալաջաջեանի «Եղէգները չխոնարհուեցին» վէպը): Դժբախտաբար, գրադէտին վաղահաս մահէն ետք լոյս տեսաւ վերջին տարիներու մեր արձակի ամէնէն բարձր փայլատակումներէն մէկը՝ Մուշեղ Գալշոյեանի «Մարութա սարի ամպերը» գիրքը: Հեղինակին հերոսները ունին հայրենիք, որ մայրական իր ձեռքով բռնած է վէրքը, բայց ապրող մնացած է: Ուրախ ու տխուր յուշերու շղթան, այն զգացումները, զորս հայրերը կը փոխանցեն իրենց զաւակներուն, նուիրական ժառանգութիւն է, հողի եւ մտքի ժառանգութիւն: Մուշեղ Գալշոյեան կրցաւ դառնալ սերունդներու այդ սրբազան կապի տաղանդաւոր կենսագիրը:

Խօսելով գեղարուեստական հրապարակագրութեան, փաստագրական արձակի զարգացման հարցերու մասին, Վարդգէս Պետրոսեան նշած է, որ Սերո Խանզադեանի «Հայրենապատում»ը Հայաստանի պատկերն է՝ անցեալի ու ներկայի, յաճախ նաեւ՝ ապագայի օրկանական շաղախով, հեռու եւ մօտ մեր պատմութենէն քաղած փաստերով, վկայութիւններով, որոնք երկին կուտան տեսակ մը հանրագիտարանի արժէք: «Գիրք Գրոց» հատորին մէջ, որ, դժբախտաբար, դարձաւ Վիգէն Խեչումեանի կարապի երգը, կարծէք լեզու առած են մեր հին ու նոր մագաղաթները:

Նախորդ համագումարէն ետք անուանի բոլոր բանաստեղծները հանդէս եկած են նոր գիրքերով: Խորհրդանշական է այն՝ որ այս տարիները, աւելի ճիշդ 1980-ին նոր գիրքով հանդէս եկաւ Սար-

ՀԱՅԿ. ՊԱՐԵՐՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ). – Գեղարուեստական հաւաքական ժողովուրդի մը ազգային յատկանիշներու ցոլացումն է: Այդ ընդհանուր հայելիին մէջ, որպէս ազգ. արտայայտութիւն, պարը յատկապէս բարքերու, աւանդութիւններու, ընկերային կեանքի արտայայտութիւնն է: Հողեղէն – ձայներու դրսեւորում՝ ուրախութիւն, տխրութիւն, սէր, ժողովրդային պատկերներ՝ համախմբում, խրախճանք, ազգա – յին գիծեր՝ ինքնապաշտպանութեան, պայքարի բնազդ, առօրեայ կեանք՝ գիւղին, քաղաքին, արտէն ու դաշտէն մինչեւ արհեստանոց, տեղական սովորու – թիւններ՝ հողին, ջուրին, ժողովուրդի նկարագրին կապուած եւ որոնք կը բնորոշեն շրջան մը իր պատմութեամբ եւ ընկերային աւանդութիւններով: Հարըստութիւն մը որ անհրաժեշտ էպահպա – նել, ծանօթացնել եւ ի հարկին զարգացնել:

Հոս ու հոն, Սփիւռքի հայաշատ վայ – րերուն մէջպարախումբեր առաւել կամ նուազ յաջողութեամբ կը ներկայացնեն ու կը մեկնաբանեն հայկական պարեր: Դժուար է անոնցմէ պահանջել կատար – եալ հարազատութիւն: Կը պակսի ամէ – նէն կարեւորը՝ հողը որ սնուցիչ է: Անոնք կը գործեն իրենց կարելիութիւններով եւ միջոցներով:

Այսպէս, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տանը ի գին մեծ զոհողութիւններու, երեք տարիէ ի վեր կը պահէ պարա – խումբ մը, Անի պարախումբը, Տիկին Եւա Արզումեանի ուսուցչութեամբ: Շա – բաթ Մայիս 9–ին, Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ եղյթ հոծ բազմութեան մը ներկայու – թեան:

Ցայտագիրը բաժնուած երկու մասե – րու կը բովանդակէր պարեր որոնց թե – ման կը համապատասխանէր հայկական պարերու յատկանիշներուն: Երբեմն գեղջկական, երբեմն գաւառային, երբեմն լեռնային իրենց յատուկ գոյներով, տարազներով, ցուցական կողմերով: Իւրաքանչիւր պարի մէջ ակներեւ էր պարա – գրութեան մը փնտռտուքը, ընդհանուր ներդաշնակութիւն մը բեմին վրայ: Պարողները, աղջիկ թէ տղայ, տուին իրենց լաւագոյնը: Երկար ամիսներու իրենց պատրաստութիւնը, ղեկավարին ջանքե – րը դտան քաջալերական արդիւնքներ: Տարրերը երիտասարդ են, հետեւաբար կատարելագործելի: Շատ չատեր հազիւ մէկ տարուան աշակերտութիւն մը ու – նին: Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Անի պարախումբի յայտնաբերած պատ – կերը, Մայիս 9–ին, խոստմնալից է: Հարկ է շարունակել ճիգերը, լուրջ եւ յարատեւ, որպէսզի հանդիսանէ հան – գըրուան արժանագրէ յարաճուն յառաջ – դիմութիւներ:

Ուստի երեկոյ մը որ գտաւ յաջողու – թիւն, խանդավառեց ներկաները եւ մանաւանդ ցոյց տուաւ ապագայի նկատ – մամբ ստոյգ կարելիութիւնները: Կը շընորհաւորենք երիտասարդները իրենց հակումին համար դէպի հայկական գե – ղարուեստ, իրենց զոհողութիւններուն համար հետեւելու կանոնաւոր կերպով փորձերուն որոնք տեղի կ'ունենան շա – բաթը երկու անգամ, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ իրիկունները: Կը շնորհաւորենք ուսուցչուհին իր կատարած աշխատան – քին համար:

Ցայտագրին իրենց մասնակցութիւնը բերին նաեւ, Մարսէյլի Հայ Արենոյշնե – րը, ներկայացնելով երկու խմբական պարեր: Նարեկ Տուրեան դաշնակի վրայ ցոյց տուաւ իր երիտասարդ տաղանդը եւ Կարօս նուագախումբէն Ֆիլիփ Ղազար – եան (դաշնակ) եւ Մարք Սեմերճեան (թմբուկ) բերին ժողովրդական երգե – րու մեկնաբանութեամբ իրենց թանկագին մասնակցութիւնը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Արեւելեան Եւրոպայի ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դիւանագիտական յարաբերութիւն – ներու խաթարումին վտանգը՝ Ուաշինկ – թընի եւ Մոսկուայի միջեւ, Ռեկանի «կարծր» քաղաքականութեան հետեւե – լու որոշումով, Մոսկուայի Աֆղանիս – տանի, Լեհաստանի ռազմավարութեանց հետեւանքով, մտահոգութեանց դուռ կը բանայ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրնե – րուն մօտ: Ընդհանուր հաստատումը հետեւեալ ձեւով կը բնորոշուի. – տուժողը մենք պիտի ըլլանք:

Արդարեւ, ինչպէս դիտել կուտան Արեւելեան երկիրներու պատասխանատու – ներ, տէքաները, գործածելով միջազգային բացառութիւնը, առաւել աստիճա – նով օգտակար հանդիսացած է իրենց համար: Ոմանք, նոյնիսկ, չեն վարանիր քիչ մը համարձակ միտքեր յայտնելու արեւմուտքի դէտերուն ըսելով, թէ շընորհիւ Արեւմուտք – Արեւելք կապերու ընդլայնումին, յատկապէս տնտեսական – առեւտրական եւ թեքնոլոժիի մարզերէն ներս, Մոսկուայի թաթը յարաբե – րաբար թուլցած է:

Այդպիսիները նկատել կուտան քանի մը պարզ ճշմարտութիւններ. – տարի – ներու ընթացքին համագործակցութիւններու եւ կապերու խուրձ մը ստեղծուած է Արեւմուտքի եւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներուն միջեւ: Անոր շնորհիւ տնտեսական շրջագօտիին մաս կազմողները գոհացուցիչ չափով միաձուլուած են Արեւմուտքին հետ: Իսկ միաձուլում կը նշանակէ խորհրդային ազդեցութեան, կամ՝ հակակշռին նուազում:

Միշտ նոյն պատասխանատուներուն համաձայն, Մոսկուա տնտեսական – առեւտրական շահեր կ'ապահովէ մերձե – ցումին հետեւանքով: Իսկ այդ շահերը, – երկուստեք, բնականաբար, – պատճառ կը դառնան, որպէսզի այս վերջինը չփորձէ իր հարուածը անպակաս դար – ձընել հոն ուր բարեշրջում մը նկատելի կը դառնայ: Լեհաստանի օրինակը ապա – ցոյց կը նկատեն այս խրոզութեան:

Հունգարներ դիտել կուտան, թէ ըն – կերային կարգ ու սարքին մէջ այնպիսի նորութիւններ մտցուցած են աստիճա – նաբար, որ անկարելի իսկ պիտի ըլլար մտածել, եթէ Մոսկուա պատճառներ չունենար «աչք գոցելու»:

Անցեալ ամիս, Արեւելեան Գերմանիոյ Համայնավար կուսակցութեան թիւ մէկ դէմքը՝ Հոնէքեր, դիտել կուտար, թէ իր երկրին յարաբերութիւնները Արեւմտ. Գերմանիոյ հետ ուղղակի կապ ունին միջազգային կացութեան հետ: Կ'ըսէր, յստակ կերպով, նոր մրցավազք մը հիւլէական սպառազինումին մէջ, Եւրոպա, կը սպառնայ երկու Գերմանիաներու ապագայ յարաբերութեանց:

Արեւելեան երկիրներու պատասխա – նատուներ հիմնական քննադատութեանց կ'ենթարկեն Ռեկանի նոր քաղաքակա – նութիւնը: Քանի մը կէտեր ուշադրու – թեան կը յանձնեն. – Ամերիկայի Նա – խագահին դիրքը Բրեժնեւի վերջին, – Փետրուար, – առաջարկին առթիւ՝ բանակցիլ զինական սահմանափակումի մը շուրջ Եւրոպա: Ուաշինկթըն այդ առա – ջարկը ռազմավարութիւն կ'որակէ՝ սի – րաշահելու համար Արեւմուտքի երկիր – ները: Ուաշինկթընի դժկամութիւնը բանակցելու Խորհ. Միութեան հետ՝ հիւ – լէական միջին տարողութեամբ հրթիռ – ներ զետեղելու կապակցութեամբ, 1983–էն առաջ, Եւրոպա: Վերջապէս իրրեւ քննադատութեան կէտ, կը մատնա – նշեն ամերիկեան Ծերակոյտին մերժումը վաւերացնելու Սոլթի երկրորդ փուլին համաձայնագիրը:

Թ. Ա. Թ.

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՄԱՐԴԱԿԱՊԻԿՆԵՐՈՒՆ ԿԵԱՆՔԸ ՎՏԱՆԳՈՒԱԾ

Շէմփանզէ, Կորիլ, Օրանկուդան՝ ի սպառ անհետանալու վտանգին ենթակայ կը մնան:

Առաջին երկու մարդակապիկները կը գտնուին Ափրիկէ, մինչ երրորդը կ'ապրի Ինտոնեզիոյ կղզիները: Անոնց ապա – հովումը շատ յաճախ թերաճ երկիրներու կը վիճակուի, այլ խօսքով այնպիսի երկիրներու, որոնք նիւթական եւ այլ միջոցներէ զուրկ կը նկատուին: Ինտոնե – զիոյ կոյս անտառներուն փճացումը լայն տարածութիւններու վրայ՝ Օրանկուդաններուն բնավայրերը կը քանդէ: Շէմ – փանզէները ներկայիս միայն Զայիրի մէջ կը բնակին եւ կը ներկայացնեն տեղացիներուն նախասիրած միսը:

Մասնագէտները յոռետես կարծիքներ կը յայտնեն մարդակապիկներուն ապա – գային մասին:

×

ԱՇԽԱՏԻ՞Լ ԳԻՇԵՐԱՆՑ

Գիշերային աշխատանքին շուրջ անա – կընկալ քննութիւն մը կատարելով, Սքոտա Փիլզէն գործատան, – ծանր մեքե – նաներ, – տնօրէնութիւնը տհաճ եւ անըսպասելի իրողութեան մը դէմ յանդիման գտնուած է. – գործաւորներուն մէկ կարեւոր մասը խոր կը քնանայ, մէկ մասն ալ պարզապէս գիշերային պտոյտի կը ձեռնարկէ:

Չեխոսլովաքիոյ Ռուտէ Փրաւօ օրա – թերթն է, օրկանը երկրին Համայնավար կուսակցութեան, որ այս լուրին արձա – գանգը կը հանդիսանայ եւ կ'աւելցնէ՝ ճարտարարուեստի մէջ կորսուած մէկ վայրկեանը, աշխատանքի իմաստով, կը նշանակէ 5 միլիոն քուրոնի (մօտաւորապէս՝ 2.400.000 ֆրանք) կորուստ:

LIVRES RECUS:

« *UN POIGNARD DANS CE JARDIN* »
(*La Saga des Arméniens*)
Par *VAHE KATCHA*
Presses de la Cité, *Paris*, 1981

… Բանաստեղծներու յաջորդ սերունդը, որ արդէն դարձած է կամ պիտի դառնայ 50 տարեկան, այս տարիները ինչպէս հրապարակ եկան նոր գիրքե – րով:

Անդրադառնալով խորհրդահայ թատերագրութեան Վարդգէս Պետրոսեան դի – տել տուած է, թէ վերջին տարիները արդիականութեան մարմնաւորման արդիւնաւէտ որոնումներու շրջան մը եղան: Երբեւ ամէնէն ուշագրաւ գործերէն մէկը յիշատակած է Ժորա Յարութիւնեանի «Աւճմերուկը» թատերախաղը, որ արժանացաւ Հայաստանի պետական մըրցանակի: Այս մարզին մէջ յիշատակելի է նաեւ Ալեքսանդր Արաքսմանեանի «Ժա – ռանգորդները», Ս. Յարութիւնեանի «Թատաւորը», Պերճ Զէյթունցեանի «Աստուածների կանչը» եւ «Ոսկի, դա – սարանը գալիս է» թատերախաղերը:

Այնուհետեւ Վարդգէս Պետրոսեան խօսելէ ետք թարգմանութիւններու մասին, անդրադարձած է Սփիւռքի հայ գրող – ներու Երեւանի մէջ հրատարակուած գործերուն, աւելցնելով որ ներկայիս աշխատանքներ կը տարուին հայ բազ – մադարեան մշակոյթի իմաստաւորման եւ արժեւորման ուղղութեամբ: Վերջին տարիներու մեծ յոբելեանները՝ Նալ – բանդեան, Պատկանեան, Սունդուկեան, Իսահակեան, Զարենց, Դեմիրճեան, վըկայութիւններ հանդիսացան մեր ժողո – վուրդի դէպի իր գրագէտները ունեցած յարգանքի ու գնահատանքի ոգիին: Ցառաջիկայ տարիները տեղի կ'ունենան նոր յոբելեաններ՝ Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան»ի հազարամեակ, Րաֆֆիի ծննդեան 150–ամեակ, Վարուժանի եւ Տէրեանի ծննդեան 100–ամեակներ եւայլն:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵՑ. =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

… իր կեա՛նքը: Ան մեծ հաճոյքով պիտի … զոյն փետայու բարկացած Աստը – … Ան հեշտութեամբ կրնար Արամա – … պէս ռումբ մը պայթեցնել իր ոտ – … մօտ եւ կամ առանց զէնքի, ձեռ – … եռեւը կապած կռուի դաշտին մէ – … քալել սուրբի մը հանդարտութեամբ՝ … համար փետայու նամուսը, ապ – … Սաման, զաւակը:

– Սամա, չակէ դլուխդ, ա՛յ, էդպէս, – … Մարգարն ու Սամայի գլուխը իր … մէջ առաւ:

… լռեցին երկար: Մարգար իր այդ … մէջ երախայի մը պէս խօսք չէր կրնար խօսիլ: Չէ, չէ ան չէր ուզեր լռել, կ'ուզէր խօսիլ, կ'ուզէր նոյնիսկ համբուրել Սաման: Համբուրելու այդ բաղձանքին մէջ, այս անգամ կար ուշացած իմաստ մը, կարծես իր մայրն էր որ պիտի համբուրէր:

Այդ խիստ լեռնականը դիցային էակի մը պէս կ'ըսես լեռներէն ծնած էր, փամփուշտներու ծանրութիւնով, հրացանը անութին տակ, եւ առած էր լեռներու շնորհն ու ուժը, վարազի վայրենութիւնը: Կռուած էր զարկան գոմէշի մը պէս, անցած էր ձիւնէ մրրիկներու մէջէն, փայլակի լոյսով փնտռած էր իր կորուսած տրեխները: Մահկանացու կին մը մը զինքը ծնած չըլլար կարծես: Ան վաղուց մոռցած էր իր հայրենի տունը, օր մը օրանց յիշած չէր իր հարազատները, մանաւանդ իր մայրը:

Սամայի այդ յայտնութենէն յետոյ, Մարգար ինքն ալ չգիտցաւ, թէ ի՞նչպէս բացուեցան իր մէջ իր գիւղին ծխան երդիքները, չհնձուած դաշտերը, իրենց տան կտուրին շարուած ոսկեգոյն դը – զումները, իր հօր Աւետարանի պես բարի դէմքը, իր մօր՝ Շուշիկի չողակաթ աչքերը, ձայնին երանգը: Կ'ըսես այդ բոլորին վրայ նոր արեւ մը ինկած էր:

– Խօսրուան պէս կը յիշեմ, Սամա, մօրս կարմիր գոգնոցը...

Մարգարի ձայնին մէջ թախծոտ ու բարի բան մը կար, կ'ըսես հէքեաթ մըն էր որ պիտի պատմէր:

Սամա՝ հրաշք մը տեսնողի պէս զարմացած՝ նայեցաւ Մարգարի դէմքին, որ կակուղցած էր, աչքերը միւռոնի ար – տայայտութիւն առած էին:

– Հօրս մեռնելէն յետոյ, մայրս տակաւին ճահիլ էր ու չկարգուեցաւ: «Ո՞ւր թողում էս երկու եթիմները» կ'ըսէր ամէն անգամ, երբ մայրս ուզելու գային:

Մարգար կ'ուզէր իր մօր մասին խօսիլ: Սաման չէր կրնար հաւատալ. ինչքա՞ն քնքշութիւն կար այդ խիստ ու լուռ մարդուն մէջ: Կարծես այդ պահուն միայն հասկցաւ, որ Մարգար բոլոր մարդերու պէս ունեցած էր հայր ու լաչակը գլ – խին կարմիր գոգնոցով մայր մը:

– Մայրս տունը կը մնար, իսկ ես փոքր եղբօրս հետ դաշտ կ'իջնէի,– շարունակեց Մարգար,– մինչ Սաման իր գլուխը անոր ծունկերուն վրայ դրած՝ մտիկ կ'ընէր:

Սաման այդ պահուն ինքզինքը այնպէս կը զգար, ինչպէս նաչխուն փետուրնե – րով փասիան մը, ուժեղ տարափէ մը յետոյ, իր թեւերը արեւին ու տաք քարին վրայ պիտի բանար: Ի հարկէ, Սաման չէր գիտեր, թէ Մարգար իր այդ բարի տրամադրութեան մէջ նման էր այն մարդուն, որ տան անդամներուն հետ վերջին անգամ շատ սիրալիր կ'ըլլայ, պատուհանէն դուրս կը նայի, կ'ուզէ դըրացիին հետ խօսիլ ու ըսել, որ անձրեւ պիտի գայ, ցորենները ջրելու պէտք պիտի չըլլայ: Յետոյ՝ եկեղեցիին ճամբան կ'իջնէ բարեկամներու կը հանդիպի, նոյնիսկ կը խօսի, որ այս տարի չորս ընզող գինի պիտի լեցնէ: Երբ երեկոյ կ'ըլլայ, տան անդամներու ձգած շիւանէն լուրը կը տարածուի, որ այն մարդը ախոռի առաստաղէն ինքզինքը կախած է:

(Շար. 319)

Իտալիոյ Հայոց Միութիւնը խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր ցկեանս պատուոյ նախագահ՝

ԲԺ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ, Մայիս 15-ին 86 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երեքշաբթի Մայիս 19, ժամը 15-ին, Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցին, վիա Եոմելլի թիւ 30 եւ մարմինը կը փոխադրուի Լամպրեթայի գերեզմանատունը:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ կ'ընդունուին Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցւոյ ի նպաստ:

Մառիա եւ Զաւէն Մնտիկեան խոր ցաւով կ'ողբան՝

ՏՈՔԹ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆԻ

մահը, յիշելով պատուական Հայը եւ Հիւսիսեան - Մնտիկեան ընտանիքի վաղեմի բարեկամը:

Այս առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 1000 Ֆ. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Dans le cadre des activités
du YAN'S Club
Conférence de: Arthur BEYLERIAN
Historien, sur le thème:
« LES GRANDES PUISSANCES
ET LE PROBLEME ARMENIEN »
(1878 - 1918)
Le Mercredi, 20 Mai, à 21 h. précises
5, Avenue Reille - 75014 Paris

samedi, 30 mai, à 21 h.

GRAND CONCERT

A L'OPERA DE MARSEILLE
Organisé par
L'OPERA ET LE CENTRE CULTUREL STS. SAHAK — MESROB
Sous la Présidence effective de: GASTON DEFFERRE
(Député - Maire de Marseille)

Dédié à la mémoire du grand compositeur

ARAM KATCHATRIAN

Avec la participation exceptionnelle du grand violoncelliste:

MSTISLAV ROSTROPOVITCH

L'Orchestre Symphonique de l'Opéra sera placé sous la direction de:
DIEGO MASSON

IIème SYMPHONIE, MASCARADE
RHAPSODIE-CONCERTO pour violoncelle.

Location à partir du 5 Mai, Voyages Wasteels, J. Chelelekian
87, La Canebière et du 27 Mai à lOpéra
Sur Paris: SABERATOURS; 3 Rue de l'Arrivée, 7e étage, Paris 15e
Tél.: 538. 67. 47

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ – ՃԱՇ

Կազմակերպուած՝ հին եւ նոր Այն - թապցիներու համար:

Նպատակ՝ օգտակար դառնալ եւ զիրար ճանչնալ.–

Մայիս 29, ժամը 20-ին, Եանը'ց:

Արձանագրուիլ մինչեւ Մայիս 26:

Հեռաձայնելով.–

Պ. Պագըրճեանի 770. 07. 25

կամ Զագմաքճեանի 607. 92. 46

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 21.–
ՃԱՇ – ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
« Հայերէնը եւ իր կապերը
Հայ Մշակոյթին հետ »:

Վիճաբանութիւնը կը վարէ Սամուէլ-Մուրատեան Վարժ.ի ուսումնապետ՝
Հ. Ռափայէլ Անտոնեան

Մասնակցութիւն.– 50 Ֆ. անձ գլուխ, 25 Ֆ. երիտասարդներուն:

Կը խնդրուի նախապէս արձանագրուիլ.– 278. 31. 93

(Տար.)

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէռոմի եւ Շրջանի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ցերեկոյթ մը՝ « Մայրերու Տօն » ին առթիւ, Մայիս 24, Կիրակի, ժամը 15-ին, Սէն-Ժէռոմի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժին եւ հիւրասիրութիւն՝ Կապոյտ Խաչի կողմէ:

– Մուտքը ազատ է: –

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.– Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՈԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.– Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ-ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.– Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.– Ապահովուած է ինքնաշարժի յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.– Որոշուած է թոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.– Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿան ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ.իս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES
Tél.: 534. 68. 28

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Հանրային գրադարանի մը համար, Ա. Զօպանեանի հատորը, նուիրուած Եղիա Տէմիրճիպաշեանի կեանքին ու գործին:

Տրամադրելի հատորը ունեցողէն կը խնդրուի « Յառաջ »ի Խմբագրութեան յանձնել:

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

CITHARE D'ARMÉNIE (Kanone)
d'ELIA PEHLIVANIAN

à l'occacion d'un nouveau disque 33 tours
Production: CARAVAGE — CARRERE

RECITAL

Le Jeudi, 21 Mai, à 20h30 — *Salle GUIMET, 6, Place d'Iéna - Paris 16e*
Prix: 30 F.

Renseignement: Tél. 384. 31. 28
Les billets et les disques sont en vente:
— Librairie PALOUYAN - 9, Rue de Trévise, Paris 9e

ՊՏՈՅՏ

AIX-LES-BAINS

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Վարչութիւնը «Մայրերու Տօն»ին առթիւ, պտոյտ մը կազմակերպած է երէց ընկերուհիներուն համար, Էքս - լէ - Պէն, Մայիս 21, Հինգշաբթի: Օթոքառը կը մեկնի դպրոցին առջեւէն, ժամը 10-ին (Երթեւեկը ձրի է): Ճաշերու մասնակցութիւն՝ 40 Ֆ: Դիմել՝ Խաչուհիներուն:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ժողովրդապետութիւնն ու Ս. Խաչ Ընկերակցութիւնը մեծ ինքնաշարժով շրջապտոյտ մը կը կազմակերպեն, Համբարձման տօնին առթիւ, Մայիս 28-31 դէպի Լուարի հովիտին վանքերը, եկեղեցիները, դղեակներն ու դաշտերը:

St- Benoît-sur-Loire, Fong-ambault,
Pithiviers, Germigny-des-Près
Chambord, Cheverny

Երթեւեկի, պանդոկի, կերակուրի և ապահովագրութեան ծախք 900 կամ 1050 Ֆ. ըստ մասնակցողներու թիւին:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել.–

Հեռ.– 278. 31. 93 — 208. 71. 79
կամ՝ 788. 25. 75

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Զատիկեանէ 100 Ֆ. իր ապաքինման առթիւ:

×

Կապոյտ Խաչի Վալանսի մասնաճիւղը ստացած է Պետրոս Ահարոնեանէ 100 Ֆ. իր հօր մահուան առթիւ: Տիկին Ճինպաշեանէ 200 Ֆ. հոգեհանգիստի մը առթիւ:

×

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.– Կարապետեան Սերժ իր ամուսնութեան առթիւ 500, Այրի Տիկին Բարսեղեան 100 Ֆ.:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ.– Տէր եւ Տիկին Յովակիմ Պօղոսեանի, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պօղոսեանի, Տէր եւ Տիկին Մ. Աւետիսեանի, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց զաւկին, եղբօր եւ ազգականին՝ Յարութիւն Պօղոսեանի մահուան առթիւ:

× Այս առթիւ, մասնաճիւղս 200 Ֆ. նուիրած է Կայանին, փոխան ծաղկեպսակի, եւ նոյն առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կիւլէ 100 Ֆ.:

Ի ՆՊԱՍՏ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Վարսենիկ Տէրտէրեանի մահուան առթիւ.– Վասպուրականի Հայր. Միութիւն 100 Ֆ.: Սառա Մուրատեանի յիշատակին Վարդան Մուրատեան 100 Ֆ.: Անահիտ Մարգարեանի մահուան առթիւ.– Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ Հիւլէզեան 100, Պր. Մարգարեան, Մարգարեան եւ Տուրնայեան ընտ., Րաֆֆի Ղազարեան եւ Համբարձումեան ընտ. 50-ական, Մկրտիչ Թարայեան, Համբարձում Աւետիսեան 20-ական, Աբրահամ Մօրուքեանի յիշատակին.– Պօյաճեան ընտ. 100, Շալճեան ընտ. 50 Ֆ.: Ժաք Պօյաճեանի յիշատակին.– Սէն - Ժէռոմի Կապոյտ Խաչ 100, Շալճեան ընտ., Սարգիս Գույումճեան 50-ական Ֆ.: Արուսեակ Մինասեանի յիշատակին.– Տիգրան Մանուկեան 20 Ֆ.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժէռոմի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Ազնիւ Պօյաճեանի եւ Պետիկեան ընտանիքին, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝ Ժաք Պօյաճեանի մահուան առթիւ: Շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Պօմոնի Կապոյտ Խաչի ընկերուհիներու կողմէ 50, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Նարաճեան 50, Պետիկեան ընտ. 100, Կարապետ Պօլիքեան 50, Սէն-Ժէռոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցին 200, Տէր եւ Տիկին Անտրէ Պաղտասարեան 100 Ֆ. Մարի Տէր - Մինասեանի հոգեհանգստեան առթիւ: Տիգրան Մանուկեանէ 20 Ֆ. Արուսեակ Մինասեանի մահուան առթիւ:

Le Théâtre d'Art Dramatique d'EREVAN

AVEC SES 35 ACTRICES, ACTEURS, DANSEUSES, DANSEURS, REGISEURS ET TECHNICIENS

à l'occasion du 60eme anniversaire de la

CROIX ROUGE ARMENIENNE

présente

Sous la Présidence de: HENRI VERNEUIL
SAMEDI, 13 JUIN, A 20h.30

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ

(LE DENTISTE ORIENTAL) ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ (Արեւմտահայերէն)

×

DIMANCHE, 14 JUIN, A 14h.30
Sou la Présidence de: JEAN CARZOU
(de l'Académie des Beaux-Arts)

ՍԷՐ ԵՒ ԾԻԾԱՂ

(AMOUR ET RIRES) ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ (Արեւմտահայերէն)

Mise en scène: HRATCHIA KAPLANIAN (Artiste Emerite d'URSS)

MAISON DE LA MUTUALITE
24, Rue Saint Victor, 75005 Paris — Métro: Maubert-Mutualité

Assurez vos billets... sont en vente..:

— PARIS; Ets. BAKERDJIAN: 35, Rue de Trévise - Tél.: 770.07.25
— PARIS; Librairie PALOUYAN: 9 Rue de Trévise - Tél.: 523.24.97
— Alfortville; Maison DANY: 10 bis, Rue Etienne Dolet - Tél.: 378.03.65
— Alfortville; CAPPADOCE: 67 bis, Quai Blanqui - Tél. 375.05.30
— Arnouville; Alim. NIGOGHOSSIAN 121 Av. Henri Barbusse - Tél.: 985.04.46
— Bois-Colombes; DJIZMEDJIAN: 31, Rue Paul Déroulède - Tél.: 781.09.72
— Clamart; SEVAN: 4, Rue Lazare Carnot - Tél.: 642.16.07
— Issy-les-Mlx.; Ets. SANOSSIAN, 109. Rue J.J.Rousseau - Tél.: 645.13.52

Réservation par téléphone:
— NAVASSARTIAN: 985. 36. 53 — SAGHATELIAN: 854. 35. 74

LE THEATRE D'ART DRAMATIQUE D'EREVAN
présente également à:

« LE DENTISTE ORIENTAL »
— Lyon: Salle Rameau; Samedi, 6 Juin, à 20h.45
— Nice: Théâtre du Vieux Nice; 7 Juin, à 20.45

« AMOUR ET RIRES »
— Nice: Casino Club; Lundi, 8 Juin, à 15h.30
— Valence: Salle des Fêtes; Mardi, 9 Juin, à 20h.30

Prix des places pour chaque séance: 40, 60, 80 et 100 F.

— Les Détails ultérieurement —

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
20
MERCREDI
20 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.911 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.911

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԻԲԱՆԱՆ

ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ ԿԸ ՇԱՐԺԻ

Պէյրութի զանազան շրջաններու մէջ [...]նարաթ օր ծայր տուած բուռն բախումները՝ Քաթայէպներու եւ սուրիական [ու]ժերու միջեւ, շարունակուեցան Երկուշաբթի: 30 մեռեալ եւ աւելի քան 100 վիրաւոր կան: Միւս կողմէ, Նախագահ [Ս]արքիսի յատուկ բանագնացը՝ Ֆիլիփ Հապիպ, իր վերջին ջանքերը կը թափէ [պա]տերազմին առաջքն առնելու համար Ռիատ, Դամասկոս, Երուսաղէմ եւ Պէյրութ կատարած իր դիւանագիտական [ա]յցելութեամբ: Իսլամական աշխարհը կը [շ]արժի: Իրան, Արաբ Էմիրութիւններ, Քուէյթ, Մարոք, Ալժերիա, Հիւսիսային եւ Հարաւային Եմէն, Իրաք, Յորդանան զօրավիգ կը կենան Սուրիոյ՝ դէմ [կեց]ելու համար Իսրայէլի: Ալժերիա Երկուշաբթի օր պաշտօնապէս պահանջեց արաբական Լիկայի Արտաքին Նախարարներու ստիպողական ժողով մը՝ Միջին Արեւելքի կացութիւնը քննելու համար: Միւս կողմէ, Պէշիր Ճէմայէլ, Քաթայէպի պետը, Ուաշինկթըն գացած է [ա]մերիկեան պատասխանատուներու հետ [տես]ակցութիւններ ունենալու համար:

[ՕՐՈ]ՒՆ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԻ ԱՂՃԱ 6 էջնոց յուշագիր մը [յա]նձներ է Հռոմի դատախազին, ուր կը [պատ]մէ իր «ճշմարտութիւնը» եւ այն քաղաքական ուղեգիծը, որու հետեւած է [մին]չեւ Յովհ. Պօղոս Բ.ը սպաննելը: Կը [յայտնէ] որ Թուրքիոյ մէջ, ծայրայեղ - աջ [համ]աբերկիչ մըն էր «գաղափարաբանութիւն փոխելէ» ետք, Սուրիա պաղեստինեան կայանէ մը անցնելէ յետոյ: [Կ'ըսէ] նաեւ թէ բարեկամներ 250 հազար [ֆր.] տուեր են իրեն Թուրքիայէն փախած ատենը: Տիկոսի (իտալական հակահասարակական ոստիկանութիւն) համար, այս յայտարարութիւնները սահմանուած են [...]ները պղտորելու: Քննութիւնը կը [շ]արունակուի հաստատելու համար մանաւանդ թէ երկրորդ սպաննուող մը [կա]՞ր թէ ոչ: Միայն երկու գնդակ քաշուած է, որոնք հինգ վէրքեր պատճառած [ե]ն, որովհետեւ շատ զօրաւոր զէնք մըն է, որ գործածուած է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրետի Ակրիքօլ դրամատան (ռուէ Նասիոնալ տը Սէն Ք'Ան-[թ]ուան) 300 արկղներ պարպուած են շաբաթավերջին, առանց որեւէ խորտակման:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԻ [բաց]ը զգալապէս պակսած է Ապրիլին: Ներածումները հասած են 52.178 միլիոնի [ար]տածումները՝ 50.248 միլիոնի: Լաւագոյն արդիւնքն է 1979 Սեկտեմբերէն ի վեր:

ՊԱՊԸ Մայիս 18-ին իր 61-րդ տարեդարձը տօնեց հիւանդանոցը: Բժիշկները [որոշ]եր հանած են այլեւս վերակենդանացման բաժնին եւ փոխադրած առանձին [սեն]եակ մը եւ որոշած են միջազգային մասնագէտներ հրաւիրել, քննելու համար Յովհ. Պօղոս Բ.ը:

ԼԻԲԻԱԿԱՆ ուժերը սկսած են քաշուիլ Չատէն: Լուրը հաղորդած է լիբիական [կա]ռավարութիւնը, աւելցնելով, որ «լիբիական ուժերը պիտի շարունակեն աստիճանաբար քաշուիլ Չատէն, զինք փոխարինելով Չատի ազգային միաւորները»:

ՉԻՆԵՒՎԻԷԹՆԱՄ սահմանին վրայ, Մայիս 7-ի ծանր դէպքերէն ի վեր, ձգտեալ վիճակը կը շարունակուի: Փեքինէն հասած լուրերու համաձայն, ցայժմ 300 մեռեալ կայ Հանոյի զինուորներէն:

ՈՒԻԼԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆ
ՈՉ ԵՒՍ Է

Վերջին ժամուն (երբ թերթս մամուլի տակ էր արդէն) ցաւով իմացանք եւ սրտի խոր կսկիծով կը գուժենք մահը աշխարհահռչակ ամերիկահայ գրող Ուիլըմ Սարոյեանի, պատահած Ֆրեզնօ, Երկուշաբթի, Մայիս 18-ին, յետ երկարատեւ հիւանդութեան: Սարոյեան, որ խիրղէ կը տառապէր, 72 տարեկան էր: Ինչպէս ատենին հաղորդած էինք, Ապրիլ 20-ին, զոհ սաստիկ տագնապի մը՝ փոխադրուած էր հիւանդանոց:

Հակառակ իր ծանր վիճակին, այս հոյակապ մարդը տակաւին ուժ կը գտնէր սրամիտ խօսքեր արձակելու իր շուրջիններուն: Տակաւին մահէն հինգ օր առաջ հիւանդանոցէն կը հեռաձայնէր Ասոշիէյթըտ Փրէս լրատու գործակալութեան եւ կը թելադրէր իր վերջին պատգամը՝ հրապարակելի մահուան օրը. - «Ամէն մարդ պիտի մեռնի, բայց ես միշտ կարծած էի որ իմ պարագաս բացառութիւն մը պիտի կազմէր: Արդ, ի՞նչ կը տեսնեմ հիմա...

Յաջորդիւ երկար կ'անդրադառնանք մեր սիրելի Սարոյեանի կեանքին ու գործին:

Ա Ղ Օ Թ Ք
ՊԱՊԻՆ
ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Կիրակի Մայիս 17-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, պատարագի ընթացքին իր վրդովումը յայտնած է Ս. Քահանայապետին դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ եւ հրաւիրած է ներկայ հաւատացեալները որ՝ Տէր Ողորմեայի ատեն, աղօթեն Յովհ. Պօղոս Բ.ի արագ ապաքինման համար:

Նման աղօթքներ կատարուած են Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ ի ժամ Ս. Պատարագի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՍՆՈՒՆԴԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Մայիս 13-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Հայաստանի Սնունդի Արդիւնաբերութեան նոր նախարար նշանակուած է Ալբեր Հայրապետի Դանիէլեան, փոխարինելով Սոկրատ Առաքելեանը:

Միւս կողմէ, Ստեփան Գրիգորի Մութաֆեան նշանակուած է կեդրոնական վիճակագրական վարչութեան պետ: Նախկինը՝ Գուրգէն Արտաշէսի Փահլեւանեան, «ազատած է պարտականութիւններից՝ կենսաթոշակի անցնելու կապակցութեամբ»:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐԸ ԵՒ «ՀԱՅԿ. ՀԱՐՑԸ»

(Գ. եւ վերջ)

Վերջին խօսքը առնողը եղաւ Տոքթ. Մէհմէտ Թուրաչ, որ իր խօսքը սկսաւ ճշդելով որ Թուրքիոյ բնակչութեան 90 տոկոսը Հայկական հարցէն լուր չունի: Հիներն ալ պատահական ու դիպուածական բաներ կը յիշեն միայն: «Անոնք մեզ ջարդեցին, մենք ալ զանոնք ջարդեցինք» եւլն.ի նման ոչ - գիտական արտայայտութիւններ, ուրիշ ոչինչ:

×

Ատենախօսը այս մուտքէն վերջ ընդգծեց անհրաժեշտութիւնը վստահելի ուսումնասիրութիւն մը, գիրք մը պատրաստելու ու զայն բաժնելու բոլոր երկիրներու մէջ, մանաւանդ հոն ուր ոճիրներ կը գործուին, թէեւ ըսաւ, գրեթէ չմնաց երկիր մը ուր մեզի դէմ ոճիր չգործուի: Աւելի վերջ ան ըսաւ որ շատ կարեւոր է արտասահմանի մէջ ցոյց տալ մեր արուեստի կարողութիւնները. պէտք է, ըսաւ ան, արուեստի դեսպաններ ղրկենք, փոխանակ ղրկելու Մէհթէրի խումբեր, որոնք իրենց թուրերով պիտի արթնցնեն Բարբարոս Թուրքի պատկերներ: Երկլեզու գիրքեր հրատարակել եւ զանոնք բաժնել եկող գացողներուն:

×

Այս չորս դասախօսութիւններէն վերջ կէս ժամուան դադար մը տրուեցաւ ու ներկաները հիւրասիրուեցան զովացուցիչներով ու կարկանդակներով: Ապա սեմպոզիումը շարունակուեցաւ հարց - պատասխանի ձեւով: Դադարէն օգտուելով, փափաքողները հարցումներ գրի առած էին: Իւրաքանչիւր ատենախօս կարգով պատասխանեց իրեն ուղղուած հարցումներուն: Կային շատ շահեկան հարցումներ, եւ ատենախօսները կրկին սկսան երկար բացատրութիւններ տալ, պատասխանած ըլլալու համար անոնց: Հարցումներէն ոմանք ալ ուղղուած էին հայ ներկաներու կողմէ, որոնցմէ մին հարց տուած էր Պր. Սվազլեանի, թէ ի՞նչ ատրիճան ստոյգ էր որ Վեհափառ Հայրապետը հակաթուրք արտայայտութիւն ունեցած էր Վիէննայի մէջ: Պր. Սվազլեան պատասխանեց որ ատիկա միայն մէկ գործակալութիւն մըն է որ տուած էր այդ կերպով, իրապէս Վեհափառը ըսա՞ծ է այդպիսի խօսք մը, յայտնի չէ: Միայն թէ, շարունակեց Սվազլեան, Վեհափառը բարի հոգեւորական մըն է, որ 1961-ին Թուրքիա եկած էր եւ կէս ժամ տեսակցած էր Նախագահ Կիւրսէլի հետ: Հանդիպումէն վերջ Կիւրսէլ սապէս ըսած էր. «Եթէ աշխարհի բոլոր հոգեւորականները Վազգէն Ա.ի պէս ըլլային, հարցերուն կէսէն աւելին արդէն լուծուած կ'ըլլային»:

×

Սեմպոզիումը շարունակուեցաւ դեռ բաւական երկար եւ բոլոր ատենախօսները, պատասխանելէ վերջ հարցումներուն, եզրափակիչ մէկմէկ խօսք եւս արտասանեցին եւ Նախագահը փակեց ատենախօսութիւններու շարքը, շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր մասնակցողներուն:

ԵՐԵՒԱՆ ⇄ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Մայիս 13 - 14)

«ԱՐԱՐԱՏ» - «ԴՆԵՊՐ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 44-րդ ախոյենութեան մրցաշարքին, Մայիս 13-ին, «Արարատ» Երեւանի մէջ 0-ի դէմ 3 կէտով յաղթեց Դնեպրոպետրովսկի «Դնեպր» խումբին: Վերջին խաղերուն ոչ ոքի արդիւնքներ ձեռք ձգած ըլլալով «Արարատ»ի տղաքը յաղթանակ ապահովելու վճռակամութեամբ դաշտ իջած են եւ խաղի սկիզբէն իսկ անցած են գրոհի: Առաջին կիսախաղին Անդրանիկ Խաչատրեան քանի մը անգամ վտանգաւոր պահեր ստեղծած է մրցակիցի պաշտպաններուն համար, որոնք բաւական դժուարութեամբ կրցած են փրկել իրենց բերդը ստոյգ կոլերէ: 45-րդ վայրկեանին Պօղոսեան գնդակը փոխանցած է Ղասաբօղլեանի, որ իր կարգին անցուցած է «Դնեպր»ի բերդին առջեւ գտնուող Աշոտ Սահակեանին, որ գլուխի հարուածով մը նշանակած է կոլ մը: Երկրորդ կիսախաղին կոլ նշանակելու քանի մը առիթներ փախցուցած է Սամուէլ Խասաբօղլեան: 56-րդ վայրկեանին Խորէն Յովհաննիսեան դժուար պայմաններու մէջ յաջողած է կոլ մը նշանակել, իսկ խաղին երրորդ կոլը նշանակած է Բաբկէն Մելիքեան: Սքանչելի խաղարկութիւն մը ցուցաբերած է «Արարատ»ի բերդապահը Ալեոշա Անտոնեան, որ քանի մը անգամ փրկած է իր բերդը ստոյգ վտանգներէ:

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Յառաջ» Մայիս 15-ի թիւով:

ՌՈՒՍ ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆԻՆ ՑՕԴՈՒԱԾԸ ՀԱՅ ՆԿԱՐԻՉԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մոսկուա լոյս տեսնող «Սովետսկայա Կուլտուրա» («Խորհրդային Մշակոյթ») թերթը տպագրած է յօդուած մը, նուիրուած նկարիչ Նուրի Գրիգորեանի: Յօդուածագիրը՝ արուեստաբան Ս. Գուրեւիչ, անդրադարձած է Մոսկուա բնակող երիտասարդ հայ նկարիչին արուեստին ու վեր առած անոր յատկանիշները:

×

ՍՏԵՓԱՆ ԷԼՄԱՍԻ ՆՈՐ ՅԱՅՏՆԱԲԵՐՈՒԱԾ ԳՈՐԾԻՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեւանի երաժշտասէրները ոչ միայն տեղեկացած են, որ Սփիւռքի հայ երաժիշտ եւ դաշնակահար Ստեփան Էլմաս դաշնակի քոնչերթօներու հեղինակ է, այլեւ անոնցմէ մէկուն առաջին մեկնաբանութեան ունկնդիրները դարձած են: «Արամ Խաչատրեան» ընդարձակ սրահին մէջ, Հայաստանի ձայն - հեռատեսիլի սէնֆոնիք նուագախումբին հետ ըրաշխիացի դաշնակահար Խոսոն Էլիազ մեկնաբանած է Ստեփան Էլմասի այն քոնչերթօն, որ գրուած է 100 տարի առաջ: Նուագախումբը ղեկավարած է Ռոմանի Երաժշտանոցին տնօրէնը՝ Ալեքսանտր Սիրանոսեան, որ Զուիցերիոյ մէջ յայտնաբերած էր Էլմասի յիշեալ գործը: Երեկոյթի ընթացքին մեկնաբանուած են նաեւ Մօրիս Ռավէլի մէկ սիւիթը եւ Սեզար Ֆրանքի համանուագը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՋԱՔՐԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԸ՝ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԵՒ Ո՞ՒՐ ԴԷՄ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾՆ ՈՒ ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

Պետական հարուածին յաջորդող առաջին օրերէն իսկ, զինուորական իշխանութիւնները յայտնեցին, որ պիտի շարունակեն հետեւիլ Տէմիրէլի վարչաձեւին օրով իւրացուած տնտեսական ծրագրին՝ առաջնորդուելով տնտեսութեան «բնական օրէնքներու» սկզբունքէն, եւ միջազգային բոլոր համաձայնութիւնները՝ յատկապէս ՄԴՀ-ի, ՏԶՀԿ-ի եւ ԵՏՀ-ի հետ, ի զօրու պիտի մնան: Այլ խօսքով՝ ինչպէս կրկնեցինք, Խունթան եկած էր իրագործելու այն ինչ որ նախկին կառավարութիւնը չէր յաջողած: Այսինքն գործադրել Թուրք մենաշնորհային դրամատիրութեան եւ միջազգային աշխարհակալական շրջանակներու տնտեսական ծրագիրները, որոնք կը դրսեւորուէին Մ. Դ. Հ.-ին թելադրանքներու ընդմէջէն:

×

1980 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24-Ի ՆԱԽԱԳԻԾԸ .

Վերոյիշեալ «տնտեսական վերականգնում»ի ծրագիրները՝ ոչ միայն ժողովրդային խաւերու ընդդիմադրութեան կը հանդիպէին, այլ նաեւ կը հակադրուէին ներքին դրամատիրութեան որոշ մէկ խաւին, կազմուած մասնաւորաբար թեթեւ ճարտարարուեստի գործատէրերէ եւ փոքր դրամատէրերէ, որոնց շահերը չէին նոյնանար մեծ դրամատէրերու եւ մենաշնորհներու շահերուն հետ: Սակայն վերջապէս այս հակասութիւններու մէջ յաղթական կողմը եղաւ մեծ եւ մենաշնորհային դրամատիրութիւնը, որուն շահերը ներկայացնող Տէմիրէլի կառավարութիւնը 1980 Յունուար 24-ին վերջապէս իւրացուց նոյն թուականին անունը կրող նախագիծը՝ պատրաստուած Թուրկութ Էօզալի կողմէ (1): Այս նախագիծը կը միտէր փոխելու թրքական տնտեսութեան ընթացքը՝ ներածման փոխարինող արտադրութիւններէն անցնելով արտածումի արտադրութեան: Այսինքն՝ արտադրութիւնները ուղղել ոչ թէ ներքին կարիքներու համաձայն, այլ արտաքին շուկայի պահանջին գոհացում տալու համար: Այս պիտի նշանակէր առաջին հերթին՝ մէկ կողմէն պակսեցնել ներքին սպառումը ապրանքներու գիներու վրայ դրուած հսկողութիւնը վերցնելով ու թոյլատրելով անոնց սանձարձակ բարձրացումը, այսպէսով նուազեցնելով ներքին սպառումը բաւարար չափով նիւթ ապահովել արտածումի, եւ միւս կողմէ մաքսային եւ այլ օրէնքներու փոփոխութեամբ քաջալերել արտածումները: Արդ՝ Թուրքիա, որու տնտեսութիւնը եւ ճարտարարուեստը «թէքնոլոժի»ի կողմէ կախեալ է օտար դրամատիրական երկիրներէ, իր արտադրութիւնները աւելցնելու համար պէտք ունի օտար դրամագլուխի եւ ներդրումներու, ինչպէս նաեւ կիսաարքուած արտադրութիւններու ներածման: Այս գծով միջազգային դրամատուները եւ ելմտական հիմնարկները արդէն նախորդ տարիներուն Թուրքիոյ տրամադրեցին միլիառաւոր տոլարի այլազան ձեւի օժանդակութիւններ: Սակայն այս տրամադրուած վարկերը անբաւարար ըլլալով, Թուրքիոյ տարադրամի մեծ պահանջին գոհացում տալու, Թուրք իշխանութիւնները քաջալերելու համար երկրի տնտեսութեան մէջ օտար դրամագլուխներու մուտքն ու ներդրումները, դրամագլուխներու փոխադրութեան յաւելեալ դիւրութիւններ ընծայեցին օտար ընկերութիւններուն, մաքսային տուրքերը պակսեցնելով 25%-էն 1%-ի:

1980 Յունուար 24-ի նախագիծը նոյնպէս կը խախտէր Պետական Տնտեսական Ձեռնարկներու ունեցած յատուկ դիրքը: Մինչեւ 1980 այս հաստատութիւնները, որոնք հակակշիռը ունէին արտադրութիւններու եւ սպասարկութիւններու մօտ 50%-ին վրայ եւ կարգ մը մարզերու լրիւ մենաշնորհը ունէին՝ ինչպէս հանքերու եւ ուժանիւթի պարագային, կը տնտեսուէին ու նպաստներ կը ստանային Պետութեան կողմէ: Սակայն այս նախագիծին պատճառով սկսան զիջումներ կատարել ի նպաստ սեփական մարզին (2): Հանրային մարզի այս հաստատութիւնները սկսան բանիլ «շուկայի օրէնքով» այսինքն՝ անոնց արտադրութիւններու գիները կ՚որոշուէին շուկայի պայմաններուն՝ պահանջի եւ հատուցման օրէնքին համաձայն: Պետութիւնը սկսած էր խիստ կերպով նուազեցնել եւ երբեմն ջնջել իր կատարած նպաստները հանրային մարզի հաստատութիւններէն ներս:

Վերադառնալով արտածումներու հարցին, Մ. Դ. Հ.-ի թելադրած ու պնդած լիրային յաջորդական արժեզրկումները չէին կրցած ազդու դարման մը հանդիսանալ առեւտրական հաշուեկշիռի բացին, չկարենալով պահանջուած չափով աւելցնել արտածումներու քանակը: Թուրք եւ օտար տնտեսական դէտեր համակարծիք են այն կէտին շուրջ, որ թուրք վաճառականները արուեստաբանութեան (թէքնոլոժի), վարումի (ժեսթիոն), որակական զտումի եւ շուկայի ներսումի տեսակէտէն, միջազգային չափանիշով շատ անձեռնհաս են. հետեւաբար, կարենալ մրցակցելու համար արեւմտեան զարգացած մենաշնորհներու հետ. պէտք էր շատ աժան ծախել արտադրուած ապրանքները, անոնց արտադրութեան ծախքերը պակսեցնելով: Այլ խօսքով պէտք էր թուրք աշխատաւորներու ամսավճարներու սառեցում եւ նուազում:

Գլխաւորաբար այս վերջին կէտին շուրջ է, որ զինուորական իշխանութիւնները կը տարբերին իրենց տապալած քաղաքական կառավարութենէն: Զինուորականներու ի գործ դրած տնտեսական քաղաքականութիւնը համանման է 24 – 1 – 1980-ի Տէմիրէլի նախագծին եւ գրեթէ ոչինչով կը տարբերի անկէ: Սակայն՝ Տէմիրէլ չէր յաջողած լրիւ կերպով կասեցնել պահանջատիրական շարժումներն ու գործադուլները, որոնք կը տարուէին ի խնդիր ամսականներու յաւելման եւ ընդդէմ ապրուստի սղութեան, հակառակ անոր որ ան շատ մը գործադուլներու արտօնութիւնները յետաձգած էր եւ կարգ մը պարագաներուն բիրտ կերպով միջամտած՝ վերջ տալու համար բանտարկութիւններու եւ գործատուներու դրաւումներուն: Մինչդեռ բանակը կրնար իր հրացաններով եւ սուիններով ճզմել որեւէ ըմբոստութեան երեւոյթ:

Թուրք Խունթան՝ 8 ամսուան իշխանութեան ընթացքին, ամէն ճիգ ի գործ դրած է յաջողցնելու համար այս տնտեսական նախագիծը, նպատակ ունենալով երկրի տնտեսութիւնը դնել այնպիսի հաստատ հիմերու վրայ, որ զօրանոցներ վերադառնալու պարագային կարիքը չզգացուի կրկին ուրիշ պետական հարուած մը կատարելու: Ցարդ իր արձանագրած յաջողութիւնները կը կայանան ամսականներու սառեցումով եւ ներքին սպառողական ապրանքներու գիներու յաւելումով: Պաշտօնական տեղեկագրութիւնները և յարաբերութիւնները նոյնպէս հաղորդեցին – արեւմտեան տնտեսական շրջանակներու գնահատանքին ու ծափերուն տակ – էնֆլասիոնի կարեւոր նուազում մը (շուրջ 50%), եւ 1981-ի առաջին երկու ամիսներու ընթացքին արտածումներու մօտ 50% յաւելում մը՝ բաղդատած նախորդ տարուան համապատասխան ժամանակաշրջանին: Սակայն այս յաջողութիւնները ժամանակաւոր են եւ յարատեւ ընթացք մը չեն կրնար ունենալ, քանի որ իրագործուած են արուեստական ու ժխտական միջոցներով: Այլ խօսքով կարելի չէ շարունակ ամսականները սառած վիճակի մէջ պահել մինչ ապրանքներու գիները չեն դադրիր յաւելումներ կրելէ: Նոյնպէս առեւտրական բացը կարելի չէ նուազեցնել տեւական կերպով՝ պարզապէս ներածումները պակսեցնելով. որովհետեւ Թուրքիա՝ արտածումի թէ ներքին սպառումի ուղղուած ճարտարարուեստական արտադրութիւններուն համար, յաճախ որպէս նախանիւթ անհրաժեշտօրէն պէտք ունի կիսաարքուած օտար արտադրութիւններու ներածման: Այս ուղղութեամբ «Ֆայնէնշըլ Թայմզ» նշելով Խունթային վերոյիշեալ «յաջողութիւնները» – կ՚աւելցնէ, թէ 1981-ի համար թէեւ արտածումները պիտի աւելնան, սակայն ոչ այն տարողութեամբ որ ներկայացուած է վերեւ, ընդհակառակն ներածումներն ալ նոյնպէս մեծ յաւելումներ պիտի կրեն բաղդատած 1980ին, իսկ 1981ի առեւտրական հաշուեկշիռի բացը պիտի բարձրանայ 5,2 միլիառ տոլարի, ինչ որ նախորդ տարուան բացին հետ բաղդատած մօտ մէկ միլիառ տոլարի յաւելում մը կը ներկայացնէ (3):

×

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾՆ ՈՒ ՀԱԿԱԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑԱՌՈՒՄՆԵՐԸ

Թուրք զինուորականներու հաստատած իշխանութիւնը կարճ ժամանակի մը ընթացքին ինքզինքը մատնեց որպէս փաշական եւ բռնատիրական կառոյց մը. եւ այս, ի հեճուկս հակառակը փաստելու եւ թուրք բանակը աւելի «ժողովրդավարական» ներկայացնելու բոլոր փորձերուն: Այդ փորձերը կատարուեցան պետական հարուածէն առաջ ու անկէ ետք մինչեւ այսօր: Այս ուղղութեամբ նախկին վարչապետ Էճէվիթ յօդուածի մը մէջ գրած է հետեւեալը. «Կառավարութիւնները ընդունին կամ ոչ, չարչարանքը Թուրքիոյ մէջ «աւանդական» է: Անոր պատճառը, ըստ Էճէվիթի, այն է՝ որ թուրք ապահովութեան ուժերը չեն մարզուած հարցաքննելու եւ տեղեկութիւններ հաւաքելու միջոցներուն մէջ, որուն հետեւանքով կը դիմեն ծեծի ու չարչարանքի (4): Անկասկած, որ այսօրուան կատարուած չարչարանքները «աւանդական»էն աւելի բիրտ բնոյթ ունին: Խունթան, երբ կը պարծենայ, թէ նուազեցուցած է օրական սպանութիւններու թիւը 12-էն 2-ի, այնքան ալ պարկեշտ չէ, քանի որ գրաքննութիւնները այնքան խիստ են, որ կարելի չէ վստահ ըլլալ հրատարակուած լուրերու ճշգրտութենէն: «Էմնըսթի Ինթըրնէշընըլ» կազմակերպութիւնը, 1981 Փետրուար 16-ին կը հաղորդէր հետեւեալը. «Այն բոլոր տեղեկութիւնները, զորս կը ստանանք Թուրքիայէն, մեզի կը մղեն հաւատալու, որ չարաչարանքները կը շարունակուին, որ անոնք լայնածաւալ եւ սիսթեմաթիք են: Մենք այժմ ունինք 18 անձերու անուններ, որոնք մեռած են արգելափակման ընթացքին 1980 Սեպտեմբեր 12-ի զինուորական իշխանութիւններու հաստատումէն ետք» (5):

Թրքական տեղական թերթերուն համաձայն, պետական հարուածէն ետք առաջին 6 ամիսներուն ընթացքին 45 հազար Թուրքեր բանտարկուած են: Թիւ մը որ խորհրդանշական է, սակայն անկասկած՝ ոչ լման. քանի որ թուրք թերթերը միշտ զգոյշ են –փակուելու եւ հետապնդուելու վախի տակ – չներկայացնել կացութեան իսկական եւ ահաւոր պատկերը: Ոմանք պարկեշտ գտնուելու փորձառութիւնը ունեցած են եւ շատ սուղ վճարած անոր գինը: Թուրք մամուլը ստիպուած է ինքնագրաքննութեան դիմելու: Շատ մը թերթեր արդէն փակուած են, իսկ յառաջդիմական կամ ձախամիտ թերթերու խմբագիրները բանտարկուած. ոմանք նոյնիսկ «անձնասպանութեան» մղուած են: «Սոլ» հրատարակչատան տնօրէն Իլհան Էրտոստ ձերբակալուած էր «մարքսիստ» գիրքեր ունենալուն համար, եւ նոյն գիշերը չարչարանքներու տակ մեռած, իսկ փաստաբան Ահմէտ Ֆէյզիօղլու ոստիկանական շէնքի 5-րդ յարկէն «ինքզինք վար նետած»... (6):

Թուրք բանակի իշխանութիւնը ստանձնելէն ետք, առանց դատապարտութեան արգելափակման տեւողութիւնը բարձրացած է 90 օրի, որու ընթացքին բանտարկեալը ոչ մէկ իրաւունք ունի փաստաբանի մը հետ տեսակցելու: Սակայն այդ 90 օրուան արգելափակման շրջանը ենթակայ է երկարաձգուելու կրկին 90 օրով մը՝ պարզապէս ձեւական ազատ արձակումէ մը ետք: Այս արգելափակումներու ընթացքին բանտարկեալը յանձնուած է ոստիկաններու եւ բանտապահներու խղճին՝ ճաշակելու ամէն տեսակ չարչարանքներ, աւանդական «ֆալախա»էն մինչեւ արդիական միջոցները՝ ինչպէս ելեկտրական հոսանքի կիրառում եւայլն: «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ի համաձայն, շատ մը հարցաքննութեան տակ մեռած բանտարկեալներու դիազննութիւնը ցոյց տուած է ելեկտրականութեան պատճառած այրուածքի հետքեր: Թուրք ոստիկան մը, որ դատապարտուած էր ուսանողի մը մահուան համար, իր պաշտպանութեան խօսքին մէջ ըսած է. «Ես 8 տարիէ ի վեր ոստիկան եմ եւ գիտեմ տրուելիք ելեկտրական հոսանքի քանակը» (7): Այս յայտարարութիւնը ձեւով մը կը հակասէ վերը յիշուած Էճէվիթի կարծիքին ցոյց տալով որ, չարչարանքներն ու մահերը պարզապէս չմարզուած ըլլալու արդիւնք չեն, քանի որ ընդհանրապէս բոլոր երկիրներու ոստիկաններն ու ապահովութեան մարմինները չարչարանքներու մեթոտներու կատարելագործման դասընթացքներու կը հետեւին, եւ այս մարզին մէջ Միացեալ – Նահանգներ շատ մեծ փորձառութիւն ունենալով, մասնաւոր դասընթացքներ կը կազմակերպէ Երրորդ Աշխարհի արբանեակ երկիրներու բանակներուն եւ ապահովութեան ուժերուն համար:

Անմարդկային չարչարանքներու եւ հակաժողովրդավարական այս մթնոլորտին մէջ յատուկ տեղ մը վերապահուած է ազգային փոքրամասնութիւններուն: Այլազան ձեւի ճնշումներ ու հալածանքներ տեղի կ՚ունենան հայ համայնքի վրայ, ստիպելով «սրտաբուխ» նուիրատուութիւններ կատարել բանակին եւ պարտադրելով համակրանքի եւ գովասանքի արտայայտութիւններ ունենալ ի նպաստ զինուորական իշխանութիւններուն: Սակայն պէտք է ըսել, որ Քիւրտերը իրենց յատուկ դիրքին, թիւին եւ մարտունակութեան պատճառով յաւելեալ ճնշումներու եւ հալածանքներու կ՚ենթարկուին: 1981-ի Ապրիլի կէսերուն էր, որ տեղի ունեցաւ Քրտական Աշխատաւորական Կուսակցութեան 447 անդամներուն դատավարութիւնը (8): Անոնց 97-ը մահուան դատապարտուեցան, իսկ մնացեալները դատապարտուեցան բանտարկութիւններու, որոնց նուազագոյն տեւողութիւնը 5 տարի էր: Անոնց մեծամասնութիւնը փաստաբան չէ ունեցած: 15 փաստաբաններ յայտնած են որ արտօնութիւն չէր տրուեր իրենց պաշտպանեալները տեսնելու համար: Բանտարկեալներէն ոմանք անօթութենէ, ծարաւէն ու անքնութենէն տկարացած, շալկուած են բարձրախօսներու առջեւ ուրիշներու օգնութեամբ: Ուրիշներ խոստովանած են, որ 30 - 40 անձեր, ամիսներու ընթացքին բանտարկուած են 5×6 քառակուսի մեթր տարածութեամբ սենեակի մը մէջ (9):

Այս բոլորով հանդերձ, արեւմտեան մամուլը շատ աւելի հանդուրժող է Թուրքիոյ ժողովրդավարական եւ մարդկային իրաւունքներու հարցերուն՝ քան պետական հարուածէն առաջ: Թուրք զինուորական իշխանութիւնները ըստ երեւոյթին այնքան ալ մտահոգ չեն իրենց վարքին եւ վարկին գծով, քանի որ դաշնակից երկիրները, մասնաւորաբար ԱՄՆ, որոշած են ամէն գնով ոչ միայն շարունակել օժանդակելու Խունթային զինուորապէս եւ տնտեսապէս, այլեւ այդ օժանդակութիւնները աւելցնել նախատեսուածէն աւելի, 1982-ի համար հասցնելով անոնց գումարը 703 միլիոն տոլարի, այսպէսով ապահովելու համար (ԱՄՆ-ի Նախագահ Ռեկընի խօսքերով) «թրքական ժողովրդավարութեան կայունութիւնը եւ թուրք ժողովուրդի [illegible]:

(Շար. 15)

(1) Թուրկութ Էօզալ եղած է Տէմիրէլի փոխ – վարչապետը եւ տնտեսական հարցերու խորհրդականը: Ան եղած է նաեւ երկաթագործական արտադրութեանց ճարտարարուեստի գործատէրերու արհեստակցական համադաշնակցութեան նախկին նախագահը:

(2) Արդէն առաջին հերթին որոշուած է թրքական ուժանիւթի ընկերութիւ...

ԹԵՐԹԵՐՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԱՐՏԱԳԱՂԹՈՂՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—— O ——

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Ապրիլ 21-ի թիւին մէջ յօդուած մը ստորագրած է ծանօթ լրագրող Զօրի Բալայեան, «Օտար երկնքի տակ» խորագրով: Յօդուածը կ'անդրադառնայ բազմաթիւ հայ ընտանիքներուն՝ որոնք վաճառելով իրենց ամբողջ ունեցածը, կը ձգեն հայրենիքը ու մօտիկ ու հեռու ազգականներու կանչով կ'արտագաղթեն, ծանր կացութեան մատնելով իրենք զիրենք եւ իրենց զաւակները:

Ցիշեալ երեւոյթները հիմնաւորելու համար Զօրի Բալայեան իր յօդուածին մէջ բազմաթիւ օրինակներ կուտայ, յայտնի դարձնելով այլազան միջավայրերու մէջ արտագաղթողներու համար պարզուած դժուարութիւնները եւ ապրելակերպի տարբերութիւնները: Այսպէս, ան կը ներկայացնէ Ուաշինկթընի շըր – ջանին մէջ արտագաղթած հայ ընտանիքի մը ողբերգութիւնը: «Մինչեւ 1964 թըւականը Վ., ՍՍՀՄ Գիտութիւնների Ակադեմիայի Ասիայի ժողովուրդների Ինստիտուտի ասպիրանտ էր: Յետոյ փոխադրուեց Երեւան եւ, կրտսեր գիտաշխատողի հաստիքով, աշխատանքի ընդուն – ուեց ՀՍՍՀ Գիտութիւնների Ակադեմիայի Արեւելագիտութեան սեկտորում: Ամուսնացաւ Երեւանի անասնաբուժական – անասնաբուծական ինստիտուտի շըջանաւարտ Մանիա Սարիբէկեանի հետ: Նրանք միասին ապրեցին վեց տարի: 1970 թուականին կնոջ հօր՝ Յովհաննէս Սարիբէկեանի կանչով մեկնեցին ԱՄՆ՝ մըշտական բնակութեան»:

Միացեալ – Նահանգներու մէջ զիրենք կը դիմաւորէ ու կ'ընդունի Յովհաննէս Սարիբէկեան: Առաջին իսկ օրէն տան – տէրը նորեկներուն «խորհուրդ կուտայ»

պարսաւել, սեւցնել ինչ որ խորհրդային է եւ կ'առընչուի Խորհ. Հայաստանի հետ: Եւ, ի հարկէ, պարսաւել՝ «հիմնաւորելով, նկատի ունենալով որ Վ. գիտական աշխատող եղած է, իսկ կինը ժամանակ մը դասաւանդած է Երեւանի անասնաբուժական – անասնաբուծական հիմնարկը: Սակայն, ի զարմանս տան-տիրոջ, իր աղջիկն ու փեսան կը մերժեն զրպարտիչի դեր ստանձնել: Հայրը, որ աղջիկն ու փեսան հրաւիրած էր հազար ու մէկ խոստում տալով, զիրենք փողոց կը նետէ: Պաշտօնական փաստաթուղթին մէջ նշուած է որ ...«Հայրը վռնտել է տնից» եւ անոնք ստիպուած եղած են փոխադրուիլ ուրիշ քաղաք մը: Վեց տարի շարունակ թափառած են տեղէ տեղ, երբեմն – երբեմն ժամանակաւոր աշխատանք ու օթեւան գտնելով: Վերջին անգամ կը տեսնուին Ալլինկթըն: 1976 Յուլիսին, Վ. կ'այցելէ Խորհ. Հիւպատոսարան եւ կը խնդրէ խորհրդային քաղաքացիութիւն: Կը խնդրէ որ օգնեն իրեն հայրենիք վերադառնալու: Իրեն կը տըրուի հարցաթերթիկ մը, լեցնելու համար: Սակայն հարցաթերթիկը կը մնայ անաւարտ: Վ. կը վերադառնայ տուն ու ինքզինք կը կախէ:

Զօրի Բալայեան կ'անդրադառնայ Ամերիկայի հայ համայնքին մէջ ծայր տըւած երեւոյթի մը, այն է՝ որ հայ ընտանիքներ Միացեալ – Նահանգներ մնայուն բնակութեան կը հրաւիրեն Հայաստան ապրող իրենց հեռու ու մօտիկ ազգականները: «Եւ չգիտես, – կը գրէ Զօրի Բալայեան, – որտեղից յայտնուած «քեռիներն ու մօրաքոյրները» իրենց նամակ – հրաւէրներում նկարագրում են անդրկովկիանոսեան «դրախտային» կեանքը: Եւ որպէսզի հաւատան իրենց, սկսում են յարմար առիթներով «զարմիկներին ու զարմուհիներին՝ ուղարկել արտասահմանեան վերնաշապիկ ու ծամոն»:

Յօդուածագիրը կուտայ ուրիշ օրինակ մը: Դամասկոս ծնած եւ 1946-ին իր ծընողքին եւ երկու եղբայրներուն հետ Հայաստան ներգաղթած Եսայի Ակիսեան, 1977-ին կ'իմանայ, որ 1948-ին Սուրիայէն Միացեալ – Նահանգներ փոխադրուած իր մեծ եղբայրը՝ Անդրանիկ, ողջ է: Կը սկսի նամակագրութիւնը, որուն կը յաջորդէ մեկնելու հրաւէրը: 46-ամեայ Եսայի Ակիսեան կը յայտնուի իր եղբօր տան մէջ, ուր կը մնայ քանի մը օր: Կը սկսի գործ փընտռել: Սափրիչ է: Փնտռտուքները ապարդիւն կը մնան եւ ի վերջոյ կը վերադառնայ Երեւան: Յօդուածագիրը կը հանդիպի անոր, որ հետեւեալը կը պատմէ վերադարձի իր որոշումին մասին. «Որոշեցի վերադառնալ երբ առաջին անգամ լըջօրէն մտածեցի հօրս ճակատագրի մասին: «Մուսա լերան քառասուն օրերը» վէպում մի դրուագ կայ, ուր 14-ամեայ պատանին, առաջինը նկատելով նաւը, գոռում է. «Նաւ եմ տեսնում»: Դա իմ հայրն է եղել: Հրաշքով է փրկուել, ինչպէս եւ հրաշքով է փրկուել մայրս: Ես,

հաւանաբար, առաջին անգամ գիտակցեցի, որ անազնիւ եմ գտնուել ոչ միայն հօրս ու մօրս, այլեւ՝ այն Պետութեան հանդէպ, որը փրկել է մեր ժողովրդին: Չեմ թաքցնում, որ կար նաեւ մի այլ պատճառ՝ վախը: Խանութներից մէկում ես տեսայ ազատ վաճառուող ատրճանակ: Արժէր 137 տոլար: Հետն էլ դեռ քսան փամփուշտ կար: Բանը բնաւ էլ այն չէ, որ դրանք աչքիս ու հոգուս խորթ էին: Խօսքս գիտակցուած վախի մասին է»:

Զօրի Բալայեան ունի ցանկը այն Հայերուն, որոնք Ամերիկայի մէջ գործ չգտնելով, կ'ուզեն ետ դառնալ հայրենիք: Անոնց մէջ կան բժիշկներ ու ճարտարագէտներ, ոսկի ձեռքերու տէր վարպետներ ու վարորդներ, կօշկակարներ ու գինեգործներ, շինարարներ ու փռապաններ, որոնք գործազուրկ են եւ ընտանիքները մատնուած են դժուարութեան: «Ովկիանոսի այն կողմը նոր կեանք որոնողները, – կը գրէ Զօրի Բալայեան, – հենց առաջին օրուանից, բացի նիւթականից, հանդիպում են մէկ ոչ պակաս՝ դրամատիրական աշխարհին յատուկ, օտարացման պրոբլեմին: Հաւատք չկայ, որ դժբախտութեան, դըժուարութեան դէպքում թէկուզ հարազատը օգնութեան ձեռք կը մեկնի: Եւ այստեղ, «ազատ աշխարհում» նա սկըսում է հասկանալ, որ եթէ նրան թէկուզ յաջողուի նիւթապէս «լաւ» ապրել, ապա միեւնոյն է, ոչինչ չի կարող անել հոգեկան եւ բարոյական աւերածութեան դէմ»: Ու յօդուածագիրը կը շարունակէ. «Ոչ մէկը, բնականաբար, չի խոչընդոտում մեր կեանքը: Եւ ոչ ոք ոչ մէկից չի թաքցնում մեր թերութիւնները: Դեռ աւելին. մենք ինքներս ենք բացայայտօրէն նշում մեր թերացումները, սըխալները: Այլապէս հնարաւոր չէր լինի դրանք վերացնել: Եւ վերացնում ենք: Պայքարում ենք»:

Այրիացած Վ. Միացեալ Նահանգներու մէջ Խորհ. Միութեան դեսպանին գրած է. «...Ամուսինս մեռաւ, մեռաւ հայրենիքէն հեռու: Զգիմացաւ ծանր պայմաններուն եւ անճնասպանութիւն գործեց: Ես այլեւս չեմ կրնար մնալ այս երկիրը, օտարութեան մէջ...»: Ու կ'աւելցնէ, թէ ինչպէս իր ամուսինը մահէն քիչ առաջ կրկնած է. «Փառք Աստուծոյ, որ երախաներ չունինք»: Ան փոքր երախաներ չէ ունեցած եւ չէ տանջուած, ինչպէս ներկայիս կը տանջուի երեք դեռահաս աղջիկներու հայր Վազգէն Ծատուրեան: «Թող հայրենիքն ընդունի գոնէ աղջիկներիս: Փրկեցէք գոնէ նրանց: Իսկ ես մեղքս մահովս կը քաւեմ: Ես զուրկ եմ անգամ մեռնելու հնարաւորութիւնից, որովհետեւ երեխաներ ունեմ, ... աղջիկներ: Նրանք դեռ այնքա՜ն փոքր են...»:

Զօրի Բալայեան կ'եզրակացնէ. «Ներում են խնդրում: Եւ հայրենիքը ներում է: Չէ՞ որ նա Մայր է: Բայց մօր համբերութիւնն էլ սահման ունի»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ
ՆԿԱՐԻՉ ՅՈՎՍԷՓ ԿԱՐԱԼԵԱՆԻ

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Ապրիլ 29-ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է նկարիչ Յովսէփ Արտեմի Կարալեան (Կարալով): Ծնած էր 1897-ին՝ Թիֆլիս: 1927-ին անցած է Մոսկուա: 1940-ին աւարտած է Գեղարուեստի Բարձրագոյն Հիմնարկը: Մոսկուայի մէջ ունեցած է բեղուն գործունէութիւն մը, ստեղծելով թատերական կարգ մը ձեւաւորումներ եւ աշխատելով Ռ. Սիմոնովի, Ա. Խաչատրեանի, Կ. Հալաբեանի, Ա. Գուլակեանի հետ: Յովսէփ Կարալեան 1923 – 1951 դասաւանդած է Թիֆլիս, Մոսկուա եւ Պաքու: Վերջին երեսուն տարիները նկարիչը կ'ապրէր Երեւանի մէջ:

×

ՀԱՅ ԱՐՔԱՅԻ ՄԸ ԴԻՄԱՆԿԱՐՈՎ 2000-ԱՄԵԱՅ ՄԱՏԱՆԻ ՄԸ

Տարիներու քննութիւնները պարզած են, որ 1950-ին Թամանեան թերակղզի հին վայր՝ Ֆանագորիայի մէջ յայտնաբերուած 2000-ամեայ պրոնզէ մատանիի վրայ փորագրուած է հայ արքայի դիմանկարը: Նմանութիւնը Արտաւազդ Բ.ի (55 – 34 Ն. Ք.) դրամներու վրայի դիմանկարին ենթադրել կուտայ, որ անիկա իր պատկերն է: Ասիկա մատանիի վրայ փորագրուած հայ թագաւորի դիմանըկարի միակ ծանօթ օրինակն է յատուկ տեղ կը գրաւէ մեզի հասած յուշարձաններու շարքին: Հայաստանի թագաւորի պատկերով կնիք – մատանիի յայտնաբերումը կը բացատրուի Ն. Ք. առաջին դարուն հայկական եւ վոսփորեան թագաւորութիւններու միջեւ եղած աւանդական քաղաքական փոխյարաբերութիւններու եւ ազգակցական կապերու գոյութեամբ: Ծանօթ է, որ Պոնտոսի թագաւորութեան ամէնէն հզօր արքայ Միհրդատ Եւպատորի աղջիկը՝ Կղէոպատրա, Հայաստանի արքայից արքայ Մեծն Տիգրանի կինն էր: Ան իր կեանքի վերջին տարիները ապրած է վոսփորեան թագաւորութեան մէջ: Մատանին գըտնուած է կնոջ մը դամբարանէն, որ ապրած է Կղէոպատրայէն քանի մը տասնեակ տարի յետոյ: Ասիկա կը հաստատէ, որ Հայաստանի ու Վոսփորեան թագաւորութեան միջեւ տնտեսական ու մշակութային կապերը շարունակուած են:

~~~~~~~~

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

~~~~~~~~

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ
ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Խօսած պահուն Մարգարի ձայնը հե – ւըլնէ կը թուլնար. կարծես խոշոր կաթիլներով չէնք մըն էր, որ առանց աղմուկի կը փլէր անոր մէջ: Սամսոն անոր ձայնին մէջ զգաց այդ փլուզումը եւ աչքերը վեր առաւ՝ նաշխուն փափախի պէս իր թեւերը հաւաքելով:

Մարգարի շրթները կը դողային: Աչքերուն մէջ արցունքի թացութիւն մը կըւած էր: Կը խօսէր այնպէս, կարծես այնիս զիրար պիտի չտեսնէին: Մարգարին մէջ ուրիշ վտանգաւոր բան մը կը կատարուէր:

– Ի՞նչ ունիս, ի՞նչ եղաւ քեզի Մարգար, – հարցուց Սամսոն անհամբեր անձկութեամբ:

Սամսոյի այդ խօսքերուն վրայ, Մարգար լռեց եւ ոտքի ելաւ: Իր լեռնականի կեանքին մէջ արցունքն ի՛նչ է՝ չէր գիտեր. կը զգար, որ աչքերը կը թացնային, եւ սակայն կ'ուզէր ծածկել Սամսոյէն, կ'ուզէր հեռանալ, որ Սամսոն չտեսնէր իր արցունքը:

– Ես տեղէն ելլիր, Սամս, կամաց ելլիր: Պզկան քարերուն մօտ ինծ այլեւս չսպասես: Մենք իրարու հետ այլեւս պիտի չտեսնուինք,– ըսաւ Մարգար, վար ծռեցաւ, բանջարի ծրարը Սամսոյին տըւաւ եւ գլուխը կախ՝ գտեց իր ճամբան:

Սամսոն, ծրարը ձեռքին մէջ թոյլ բըռնած, աչքերու բաց զարմանքով նայեցաւ անոր ետեւէն: Այո՛, այո՛ այս անգամ անոր մեզմ կերպով ըսած բառերուն մէջ աւելի վճռական բան մը կար:

Մարգար քարերէն վար իջնելով այն ամայութեան կողմն անցաւ ու այլեւս չնայեցաւ իր ետեւ:

Բանջարի ծրարը ձեռքին՝ նշենիի մը պէս փոթորիկէն կոտրուած, Սամսոն հեռացաւ Երեք Ծառերէն:

×

Սամսոն, երբ վրաններուն մօտեցաւ, տեսաւ իրարանցում մը այնպէս, ինչպէս ուժեղ հով մը ցորենի խուրձերուն մէջ պիտի մտնէր: Գիւղացիները վրաններէն դուրս կուգային: Մի քանի աղամարդիկ դէպի Ազուընկայ քարերը կը վազէին: Զալօն այդ շփոթին մէջ ձայն ձգած էր:

Սամսոն, երբ աւելի մօտեցաւ, տեսաւ որ դիրքերու կողմը, ապառաժներուն վրայ, ֆետայիներու փոթորկոտ շարժում մը կար: Պահ մը վերջ սկսաւ հրացանաձըգութիւն:

Թշնամին յարձակողականի սկսած էր:

Վարդան անցքի դիրքերու պաշտպանութիւնը աւելի զօրացուցած էր: Հոն տեղաւորած էր Մարգարի խումբը Սաքոյի գլխաւորութեամբ: Հեռուէն թըշնամիի մէկ թեւը դէպի անցքին կողմը կը յառաջանար: Զօրքերու մէջ կային նաեւ պաշըպօզուքներ, որոնք լերան փէշերու ապառաժներու մէջէն կ'աշխատէին վեր բարձրանալ: Յետոյ ձիերու խրխինջ ու փողերու ձայն:

Ղուրանի ու Ալլահի ժխորէն Վարդանը հասկցաւ, որ պաշըպօզուքները թուրքեր են, հետեւաբար լեռներու կռուին մէջ այնքան վտանգաւոր չեն, որքան Քիւրտերը:

Երկու կողմէն ալ սկսուած էր կանոնաւոր հրացանաձգութիւն, երբ լսուեցաւ թնդանօթի ձայն: Ռումբը լերան մէջքին փշրուած էր: Խէչօն իր խումբով աւելի վարի դիրքերը բռնած էր, թնդանօթը որոշ հեռաւորութեան մը վրայ պահելու համար:

Ինչպէս խոշոր տարափն ու փայլակը դաշտի արշաներու մէջ շփոթ կը ձգէ, թնդանօթին ձայնը գիւղացիներուն մէջ այդ շփոթը ձգեց:

– Եկան, եկան, – կաչաղակի պէս նորէն աղմուկ ձգած էր Փրոտ Մինասը:

(Շար. 320)

(2) ...րածել «Հոլտինկ» ընկերութեան մը:
(3) «Ֆայնէնշըլ Թայմզ», 1981 Ապրիլ 8:
(4) Նոյն:
(5) «Արաբ Թայմզ», 1981 Ապրիլ 21:
(6) «Աֆրիք – Ազի», 1981 Փետր. 2:
(7) «Ֆայնէնշըլ Թայմզ», 1981 Մարտ 30:
(8) Այս կուսակցութիւնն է (ծանօթ՝ Փ. Ք. Ք. անունով), որ Հայաստանի Յեղափոխական Հայ Գաղտնի Բանակին հետ դաշնակցած է եւ միասնաբար գործողութիւններ կատարած Թուրքիոյ դէմ:
(9) «Ֆայնէնշըլ Թայմզ», 1981 Ապրիլ 14:
(10) «Արաբ Նիւզ», 1981 Ապրիլ 4:

Այրի Տիկին Փայծառ Ինճէեան, Պ. Յարութիւն Ինճէեան, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Ինճէեան եւ աղջիկները՝ Սիմոնն եւ Էվլըլին, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Առաքելեան եւ զաւակները՝ Էլէն եւ Ֆիլիփ եւ Կոզմանեան ընտանիքը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր եւ ազգականին՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԻՆՃԷԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 18-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Չորեքշաբթի, Մայիս 20, ժամը 10·30-ին Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Մէօտոնի Թրիվօ գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհաննէսեան եւ զաւակը, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 24-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց մօր եւ մեծմօր՝

Այրի Տիկին ՄԱՔՐՈՒՀԻ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

× Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Օհաննէսեան հետեւեալ նուէրները կ՚ընեն, 100-ական Ֆ.— Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցւոյ, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ, Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին:

UGAB - JEUNES OUVERTURES

SOIREE

«SAYAT - NOVA»

MENESTREL ARMENIEN DU XVIIème SIECLE

Vendredi, 22 Mai, à 20h30 précises au Centre Culturel Alex Manoogian 118, Rue de Courcelles, Paris 17e

—Diapoésie Musicale

— Chants, Poèmes et Musiques Traditionnelles

Avec la participation de:

* l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien SAYAT NOVA
* Araxie KEMPETIAN
* Nil AGOPOFF

Nombre de places limitées.

Réservetion: U.G.A.B. - 520. 03. 18

Participation aux frais: Membres 25 F. Non Membres: 35 F.

—×—

SOIRÉE DANSANTE

Samedi, 16 Mai, à partir de 22 h.

Frais de participation: 40 F.

—×—

Dimanche, 17 Mai, à 16 h. 30

PROJECTION DE DIAPOSITIVES

Thème: « VERS L'ARMENIE »

Van, Erévan, Kars, Erzeroum, Taline..

Հրապարակային Դասախօսութիւն

կազմակերպութեամբ՝

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Մայիս 27, Չորեքշաբթի, ժամը 20·30ին

Հայ Մշակութային Տան «Օջական» սրահը

183 bis, Bd. de la Madeleine — NICE

կը դասախօսէ՝

Ճարտարապետ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիւթ.—

« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ »

– Մուտքը ազատ է: –

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Տէսինի մասնաճիւղը, ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Հինգշաբթի, Մայիս 21, ժամը 20·30-ին, Տէսինի Մշակոյթի Տան մէջ: Կը խնդրուի ընկերուհիներէն՝ ներկայ եւ ճշդապահ ըլլալ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա-Քոլոմպի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆ. Տէր եւ Տիկին Յ. Յարութիւնեանէ, իրենց սիրելի հայրենակից՝ Լեւոն Տօնիկեանի կսկծալի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ

ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի, Մայիս 24, Սարդարապատի ճակատամարտի տարեդարձին առթիւ, մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

OPERA DE MARSEILLE

Le Centre Culturel SAHAK - MESROB

Ont le plaisir d'annoncer la Conférence de Presse, avec la collaboration Artistique de Aline ARTINIAN, de MSTISLAV ROSTROPOVITCH dans les Salons PERNOD à Paris, le Mardi 26 Mai, de 11h.30 à 13 h.30 et avant-première du Concert du Samedi, 30 Mai, à l'Opéra de Marseille, dédié à la mémoire de:

ARAM KATCHATRIAN

Sous la Présidence d'Honneur de:

GASTON DEFFERRE

(Député - Maire de Marseille)

Grand Bal

DE L'ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX

SAMEDI, 23 MAI, de 20 h. à l'aube

THEATRE MUNICIPAL; 25, Ave. Victor Cresson — Issy - les - Moulineaux

Animé par: « HAGHTANAK »

Avec la participation de:- Groupes ASTRE et ARDZIV

Groupe de Danses NORALIK — Direction: Betty DERDERIAN

Buffet — Tombola — Ambiance RESERVATION: 736. 94. 91

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Եզեկելեան ընտանիքը (Սէն-Ժէրմէն-Նա-Լէյ) 300 Ֆ. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժ.ին, Ա. Աւագեանի մահուան առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

FRANCE - CULTURE

Այս Կիրակի, Մայիս 24, ժամը 8-ին, Ֆրանս – Քիւլթիւրի վրայ Հայկ. Յայտագիր:

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMENIENNE

CITHARE D'ARMÉNIE (Kanone)

d'ELIA PEHLIVANIAN

à l'occacion d'un nouveau disque 33 tours

Production: CARAVAGE — CARRERE

RECITAL

Le Jeudi, 21 Mai, à 20h30 Salle GUIMET, 6, Place d'Iéna - Paris 16e

Prix: 30 F.

Renseignement: Tél. 384. 31. 28

Les billets et les disques sont en vente:

— Librairie PALOUYAN - 9, Rue de Trévise, Paris 9e

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ARMÉNIE 81

Vu les difficultés d'organisation des voyages en Arménie, trois spécialistes Levon BAGHDASSARIAN, Varoujan SARKISSIAN et Jacques CHELELEKIAN mettent en commun leurs connaissances et leurs expériences dans le souci d'offrir un meilleur service à leur clientèle tout en garantissant chaque départ avec des accompagnateurs qualifiés.

DEPARTS DE PARIS, MARSEILLE ET LYON

DEPARTS	RETOURS	PRIX(*)
27 Juin	10 Juillet	4280.-
18 Juillet	31 Juillet	4280.-
03 Août	14 Août	3850,-
15 Août	28 Août	4280.-
05 Septembre	18 Septembre	4280.-
21 Septembre	05 Octobre	4280.-
03 Octobre	16 Octobre	3480.-
21 Novembre	04 Décembre	3480.-
26 Décembre	08 Janvier	3580.-

(*) Préacheminement Lyon + 200 F.; Marseille + 300 F.

Prix étudiés en Décembre 1980, et comprennent: Avion, Hôtels 1ère catégorie, Pension complète, Visites et Excursions.

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Licence Org.: A 1037

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

« Ա Ն Ի »

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ՝

Հ Ր Ա Ն Դ Ա Ճ Է Մ Ե Ա Ն Ի

Ուրբաթ, Մայիս 22, ժամը 21-ին

—✻—

Concert Annuel de la Chorale "ANI"

Nouveau Programme:

ø CHANTS FOLKLORIQUES,

ø PATRIOTIQUES et

ø REVOLUTIONNAIRES

VENDREDI, 22 MAI, A 21 H.

Salle des Ingénieurs Arts et Métiers 9 bis, Ave. d'Iéna, 75116 - PARIS

Métro: IENA

Տոմսերու համար դիմել՝

— Maison de Culture Arménienne; 17, Rue Bleue - Paris 9e

— Librairie PALOUYAN; 9, Rue de Trévise, Paris 9e

— TELE - CONDORCET; 175, Ave. Jean-Jaurès, Clamart

— Alimentation ARARAT; 118 bis, Rue Etienne-Dollet Alfortville

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէռոմի եւ Շրջանի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ցերեկոյթ մը՝ « Մայրերու Տօն » ին առթիւ, Մայիս 24, Կիրակի, ժամը 15-ին, Սէն-Ժէռոմի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժին եւ հիւրասիրութիւն՝ Կապոյտ Խաչի կողմէ:

– Մուտքը ազատ է: –

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Միջին տարիքի հայ տիկին մը, տարեց կնոջ մը ընկերութիւն ընելու եւ տնական գործերով զբաղելու համար: Սնունդ եւ բնակութիւն ապահովուած:

Հեռաձայնել (գրասենեակի ժամերուն)

236· 37· 18

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Մայիս 21.–

ՃԱՇ – ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

« Հայերէնը եւ իր կապերը Հայ Մշակոյթին հետ »:

Վիճաբանութիւնը կը վարէ Սամուէլ Մուրատեան Վարժ.ի ուսուցչապետ՝

Հ. Ռափայէլ Անտոնեան

Մասնակցութիւն.— 50 Ֆ. անձ գլուխ, 25 Ֆ. երիտասարդներուն:

Կը խնդրուի նախապէս արձանագրուիլ.— 278· 31· 93

(Ծաք.)

Կ Ո Չ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

—o—

Աղքատախնամը վերջերս բազմաթիւ գործի դիմումներու դէմ – յանդիման կը գտնուի: Կը խնդրուի գաղութիս գործատէրերէն, որ եթէ պաշտօնեայի կամ գործաւորի անհրաժեշտութիւն ունենան՝ փութով տեղեկացնեն գրասենեակ:

Աղքատախնամի վարչութիւն

Հեռ.— 878·02·99 – 281·17·80

77. Rue Lafayette - 75009 Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
21
JEUDI
21 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 14.912
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.912

ԽՕՍՔ ՀՐԱԺԵՇՏԻ

Շատ յուզուած ոճով է, որ Նախագահ Ժիսքար տ'Էսթէն «ցտեսութիւն» ըսաւ ֆրանսացի ժողովուրդին: Կը թուէր թէ զառնացած է, մինչ չէ «մարսած» պարտութիւնը, զոր հաւանաբար արդար ալ չի գտներ: Ֆիլիփ Թէսոն, այդ առընչութեամբ, լաւ վերլուծում մը կ'ընէր Քոթիտիէնի մէջ թուելով Ժիսքարի «ելք ու մուտքը» այսինքն՝ դրականն ու բացասականը ու չեշտելով նաեւ նկարագրի թերիները, որոնք վճռական դեր մը խաղացին:

Ժիսքար տ'Էսթէն յիշեց թէ եօթը տարի երազ մը ունեցած է՝ թող Ֆրանսա ուժեղ եւ խաղաղ ազգ մը դառնայ, եղբայրական բոլորին համար...: Եօթը տարի Ֆրանսան ապրեցաւ խաղաղութեան մէջ, առանց տառապելու ներքին ծանր ցնցումներէ, ոչ քաղաքական, ոչ ընկերային: Բոլոր ընտրութիւնները կատարուեցան ճշդուած թուականներուն»: Նախագահը շնորհակալ է այն 14 միլիոն 600 հազար Ֆրանսացիներուն, որոնք իրեն քուէարկած են, ու կ'եզրակացնէ. — «Նայելով ապագային եւ զօրացած առած փորձառութենէս, այնպէս պիտի ընեմ, որ իմ երկրիս տրամադրութեան տակ ըլլամ, պաշտպանելու համար սկզբունքներն ու գաղափարները, որոնք առաջնորդեցին կեանքս եւ ներշնչեցին գործս՝ եօթը տարի: Ձեզմէ հրաժեշտ առնելէ առաջ յաջողութիւն կը մաղթեմ ձեզմէ իւրաքանչիւրին: Այո՛ յաջողութի՛ւն, սրտիս խորէն, առանց դառնութեան ոճանց հանդէպ եւ ջերմ երախտագիտութեամբ ուրիշներու: Մաղթանքներս կ'ուղղուին նաեւ անոր, զոր Ֆրանսացիք ընտրեցին, որպէսզի իրենցմէ առաջինն ըլլայ: Եւ այս դժուար ժամանակներուն, ուր ցաւը կը դեգերի եւ կը զարնէ աշխարհի մէջ, կը մաղթեմ որ Նախախնամութիւնը հսկէ Ֆրանսայի վրայ, անոր երջանկութեան, անոր բարիքին եւ անոր մեծութեան համար: Ցտեսութիւն»:

Հինգշաբթի օր՝ մէկը կ'երթայ, միւսը՝ կու գայ: Առաջին օրուան արարողութիւններէն ետք՝ Շան զ'Էլիզէ, Պուլվ. Սէն - Միշէլ, Պանթէոն եւ հուսկ՝ Քոնքորտ, կը սկսին դժուար օրեր եւ նորէն՝ ընտրապայքար մը...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻԼԱՆԻԿԻ Թրքական հիւպատոսարանին մէջ Երեքշաբթի տեղի ունեցած հանդիսութիւնը՝ Աթաթիւրքի ծննդեան 100-ամեակին նուիրուած՝ խանգարուած է օդաչուի մը կողմէ, որ դառնալով շէնքին վրայ յայտնած է թէ օդանաւին մէջ պայթուցիկ ունի: Հակառակ անոր որ ոստիկանութիւնը ապահովութեան խիստ միջոցներու դիմած էր հաստատութեան շուրջ, սակայն չէր նախատեսած «երկինքէն գալիք վտանգը»: Հանդիսութեան ներկայ չեն եղած յոյն իշխանութիւնները եւ արարողութիւնը կարճ կապուած է:

ԱՆԳԼԻՈՅ ծովուժի ենթա - նախարարը հրաժարեցաւ պաշտօնէն նախարարապետ Թաչըրի պահանջով: Շաբաթներէ ի վեր տարակարծութիւններ կային քաղաքական եւ զինուորական շրջանակներու միջեւ Պաշտպանութեան պիւտճէի նուազումին շուրջ: Նոր ենթա - նախարարն է Պաշտպանութեան նախարարը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 19-ի մրցումներու արդիւնքներն են. —

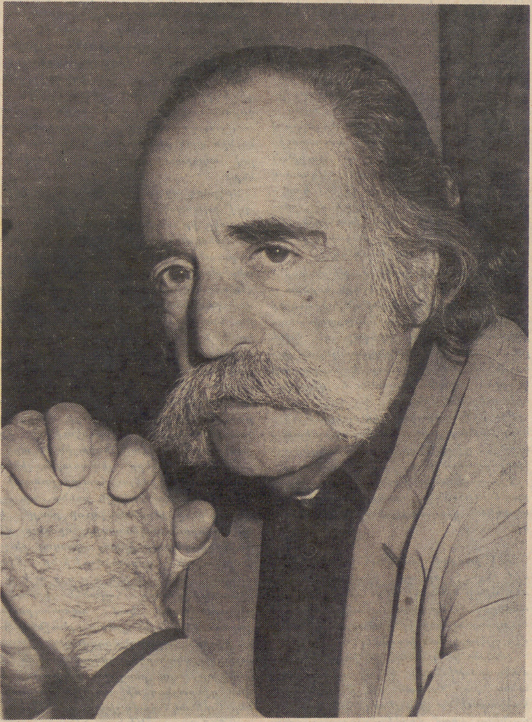
Նեֆթչի – Սպարտակ	1 – 1
Դնեպր – Զենիթ	2 – 1
Շախտեօր – Դինամօ (Մինսկ)	0 – 1
Դինամօ (Կ.) – Արարատ	1 – 0
Չերնոմորեց – Դինամօ (Թ)	1 – 1
Տորպեդօ – Կուբան	1 – 0
ԲՍԱ – Դինամօ (Մ)	2 – 1

ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ
ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ
«Now What»..?

«Սարոյեանական» այս խօսքը չի զարմացներ անոնք որոնք ճանչցած են գրագէտը: Հոգեվարքէն հինգ օր առաջ է ուրեմն, որ Սարոյեան կանչած է Էսոշիէյթըտ Փրէս մամուլի գործակալութեան թղթակիցը ըսելու համար.— «Ամէն մարդ պիտի մեռնի բայց կը կարծէի որ՝ իմ պարագային բացառութիւն մը կ'ըլլար: Է՛հ, ի՞նչ եղաւ հիմա» (Նաու - ուա՞թ):

Տարի մըն է, Սարոյեան գիտէր թէ խլիրդ ունէր: Ապրիլ 20-ին, կաթուածի հարուած մը կը ստիպէր որ փոխադրուի Վէթըրընս Էտմինիսթրէյշըն Հոսփիթալ ուր կը փակէր իր աչքերը: Սարոյեանի անունը, ամերիկեան շրջանակներու մէջ, պիտի տարածուէր առաջին անգամ, երբ կը ստանար քննադատներու Փուլիցըր մրցանակը զոր կը մերժէր, առարկելով թէ գործի մարդիկը (կ'ակնարկէ Բըըսթնըրուն) ձեռնհաս չեն գնահատելու համար գրագէտ մը:

Սարոյեան ծնած էր Ֆրէզնօ, 1908, Օգոստոս 31-ին: Չորրորդ զաւակն էր՝ Պիթլիսցի Արմենակ եւ Թագուհի Սարոյեանի: Հայրը կը կորսնցնէր 1911-ին երբ միայն 3 տարեկան էր եւ քանի մը տարի որբանոց անցընելէ ետք, Օքլանտ, եղբօրը եւ քոյրերուն հետ, ընտանիքը կը վերադառնայ Ֆրէզնօ ուր եւ կը հաստատուի: Կը յաճախէ տեղւոյն դպրոցը և 8 տարեկան է երբ նաև Ֆրէզնօ Իվընինկ Հէռըլտ կը ծախէ փողոցները: 1928ին է որ կ'որոշէ գրականութիւնն ընտրել որպէս ասպարէզ եւ կարճ պատմուածքներ կը գրէ մամուլին մէջ: 1934-ին «Համարձակ տղան՝ Թռչող Թրափէզով» մեծ յաջողութիւն կը գտնէ, յետոյ կը յաջորդեն իր ծանօթ գործերը Ինհէյլ էնտ էկսհէյլ (Ներշնչում - արտաշնչում), Թրի թայմզ թրի (3 անգամ՝ 3): Լիթլ Չիլտրըն (փոքր երախաներ), Լով հիռ իզ մայ հէթ (սէր՛ ահաւասիկ գլխարկս): 1939-ին Պրոտուէյ կը ներկայացուի Մայ հարթ ին թը Հայլանտս (Սիրտս ի բարձունս): 1939-ին է որ՝ Թը թայմզ օֆ խուռ լայֆը, զոր կ'ըսէ թէ գրած է վեց օրէն Նիւ - Եորքի մէկ պանդոկը կ'արժանանայ Փուլիցըր մրցանակին, որպէս լաւագոյն թատերգութիւնը 1939 - 40 շրջանին:

1940-ին կը գրէ, Հայերուն ամէնէն ծանօթ գործը՝ «Անունս Արամ է», 1941-ին՝ Պրոտուէյ կը բեմադրուի Պիւթի փուլ Փիփլը (գեղեցիկ մարդիկ), նոյն տարին՝ «Մարդկային Կատակերգութիւնը»: 1943-ին կ'ամուսնանայ հրեայ ամերիկուհիի մը՝ դերասանուհի Քարոլ Մարքըսի հետ, որմէ կ'ունենար երկու զաւակ՝ Արամ եւ Լիւսի: Ամուսնալուծուած է յետագային, Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն կը գրէ այս առթիւ «ամուսնութիւնը ապահարզանով լրացաւ եւ խնդիրներ ունեցաւ իր խմելուն եւ խաղալուն համար»: Բանակ եղած շրջանին գրած է վէպ մը՝ «Թը էտվէնչըրս օֆ Ուէսլի Ճէքսըն» որ լոյս կը տեսնէ 1944-ին: Յաջորդաբար կը գրէ թատերախաղեր, պատմուածքներ, յուշեր, վէպեր: 1952-ին է որ լոյս կը տեսնէ իր առաջին ինքնակենսագրութիւնը՝ «Թը պայսիքլը ռայտըր ին Պէվըրլի հիլզ» (հեծելանւորդը՝ Պէվըրլի Հիլզի մէջ): 1953-ին կը գրէ վէպ մը՝ Թը Լօսինկս մէյթըր (խնդալիք բաներ): Ուրիշ գործեր կը հետեւին՝ վէպ պատմուածք թէ թատերախաղ, ինչպէս՝ Մամա այ լով եու, Փափա, եու առ ֆրէզի եւայլն.: 1958-ին է որ փրկուելու համար ամերիկեան տուրքերու գրասենեակէն կը հաստատուի Փարիզ:

Վերջին տարիներուն, տարին քանի մը ամիս, ճիշդ այս շրջանին, Մայիսէն Հոկտեմբեր, կու գար փարիզեան իր բնակարանը, ռիւ Թէթպու, ոչ շատ հեռու մեր խմբագրատունէն, ուր յաճախ կ'այցելէր: Հրաշալի ժամեր կարելի էր անցընել իրեն հետ, ինք որ լսողութեան դժուարութիւն ունէր մէկ ականջէն, կը պոռար աւելի քան կը խօսէր: Շատ կը սիրէր հայերէն թերթեր ժողվել, հետը տանիլ: Օր մը հարցուցինք «Չէք կարդար հայերէն, ի՞նչ պիտի ընէք», կը պատասխանէր, «օհ, կը սիրեմ նայիլ գիրեր, շատ կը սիրեմ»: 1935-ին է, որ առաջին անգամ կ'երթար Հայաստան ու կը ծանօթանար Չարենցին հետ, որու մասին շատ կը սիրէր խօսիլ: Հակառակ անոր որ հայերէն ոչ կը գրէր, ոչ ալ կը կարդար, արտակարգ զգայնութիւն մը ունէր, հասկնալու, ըմբռնելու, արուեստի գործի մը «հոտը» առնելու եւ կը սիրէր, բարձրաձայն լսել հայերէն բանաստեղծութիւններ: Օր մը իրեն Ցարուկ (Կոստանդեան) կարդացինք: Ըստ սովորութեան երբեմն կեցուց, բառի մը, ածականի մը իմաստն հարցնելու համար, յետոյ կը թուէր թէ մտիկ չըներ...: Բայց երբ 2 ժամ ետք կը մեկնէր, հրաժեշտ առած պահուն, յանկարծ պոռաց.— «մնաս բարով ոչ ոֆի, եթէ կայ հոգի... ատ մարդ մեծ տաղանդ ունի, ընտոր է՞ր անունը», առաջին բառերը կը պատկանէին Ցարուկի քերթուածին, զոր միտքը պահած է: Արտակարգ ուշիմութիւն մը ունէր եւ միշտ կը զարմացնէր նաեւ իր անսովոր հետաքրքրութեամբ: Ով որ տեսնէր խմբագրատունը, պէտք է անունը առնէր ու գրէր:

Էջեր կարելի է լեցնել մեր սիրելի Սարոյեանի մասին, որու 70-ամեակը տօնեց Հայաստան, 1979-ին: Այդ կ'ընենք, ի մօտոյ, առանձին թիւով մը: Ամերիկեան թէ ֆրանսական թերթեր, արձագանգելով իր մահուան լուրին, կը յիշեն առաւելաբար ինքնատիպ, սովորականէն դուրս գրագէտն ու մարդը: Մոնտը կ'ամփոփէ իր որակումը ըսելով. — «Ամբողջութեան մէջ գործն է հայ պատմիչի մը արմատացած արդի աշխարհին մէջ: Սարոյեանի մեծ հեղինակութիւնները ընդմիշտ մաս կը կազմեն ամերիկեան գրացուցակին...: Իր կեանքն անցուց փորձելով մերժել սէրն ու փառքը բայց վերջացաւ որպէս՝ յաղթող մը, հակառակ իրեն»:

Հէրըլտ, որու կ'աշխատակցէր երբ Փարիզ էր, կը յիշէ թէ Սարոյեան կը մեքենագրէր իր յօդուածները խիտ - խիտ տողերու մէջ, էջին էն վերէն մինչեւ՝ էն վարը ու միշտ կը պահանջէր որ վերադարձուի իրեն այդ բնագիրը: Ճիշդ նոյնն էր պարագան «Յառաջ»ի հետ, որու կանոնաւոր կ'աշխատակցէր երբ Փարիզ էր:

1977-ին լոյս տեսած իր մէկ գործին մէջ, կը գրէր. — «վերջերս, մեռնելու վրայ էի եւ ոչ ոք կար վերջին խօսքերս արձանագրելու համար...»:

Երեւի ատոր համար է, որ այս անգամ, Նախապէս կանչեց մամուլը, ըսելու համար վերջին խօսք մը, որ պէտք է համապատասխան ըլլար իր նկարագրին, այսինքն կատակ մը, այսինքն վերջին հումուռ մը, քանի միայն հումուռով (եթէ կրնայ անշուշտ եւ՝ ունի), կը քօղարկուի ծայրայեղ յուսահատութիւնն ու ծայրայեղ զգայնութիւնը հպարտ մարդուն: Եւ հիմա, մենք ալ իրեն կըրնանք, ըսել՝ եղա՞ւ, Սարոյեան...

...Now what?

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՁԱՔՐԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԸ՝ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԵՒ ՈՐՈ՞Ւ ԴԷՄ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Թուրքիոյ մասին այս ուսումնասիրութեան մէջ ջանացինք կարելի եղածին չափ ամբողջական եւ ընդհանուր պատկեր մը տալ Թուրքիոյ ներկայ տնտեսական, ընկերային եւ քաղաքական տագնապներուն, միշտ հարցերուն պարկայական մօտեցում մը ունենալու նախանձախնդրութեամբ. հեռու ամէն տեսակ ցեղապաշտական զգացումներէ: Եզրափակելով այս ուսումնասիրութիւնը, պէտի տանք անոր բովանդակած հիմնական կէտերը, ջանալով, մեր տրամադրութեան տակ գտնուած տուեալներուն համաձայն, վերլուծել եւ նախատեսել Թուրք Պետութեան յետագայ հաւանական զարգացումները՝ ներքին թէ արտաքին եզրերու մէջ:

Այս ուսումնասիրութեան մէջ ընդգծեցինք եւ դարձեալ կը շեշտենք, որ Թուրքիոյ տնտեսական ու քաղաքական տագնապները սխալ է վերագրել իր «թրքութեան» քանի որ անոնք միայն Թուրքիոյ մէջ չէ որ կը յայտնուին, այլ առաւել կամ նուազ չափով նոյն տնտեսական զարգացումի մէջ գտնուող բոլոր երկիրներու յատուկ են: Օրինակ Հարաւային Քորէա, Չիլի, Արժանթին եւայլն: Այս տագնապները կը բացատրուին անով, որ տեղական դրամատիրութիւնը, տանանջատ մէկ մասնիկը, միջազգային դրամատիրական համակարգին, կախեալ է այդ համակարգին «կորիզէն»: Այս «կորիզը» կազմուած է արեւմտեան դրամատիրական յառաջացած երկիրներէ, գլխաւորուած Միացեալ – Նահանգներու կողմէ: Այս համակարգին «շրջագիծին» վրայ գտնուող երկիրներուն (որոնց մէջ Թուրքիոյ) տնտեսութիւնը կ՚ընթանայ համաձայն «կորիզ»ի երկիրներուն տնտեսական ծրագիրներուն ու վերիվայրումներուն, ուղղակի ազդուելով եւ ուղղուելով անոնց ցուցմունքներով եւ թելադրութիւններով: Այս «շրջագիծի» վրայ եւ յատկապէս «կիսաճարտարարուեստականացած» համարուած երկիրներուն մէջ (ինչպիսին է Թուրքիա) ըստեղծուած մենաշնորհները անկարող ըլլալով մրցակցիլ «կորիզ»ին պատկանող մենաշնորհներուն հետ, պարտադրուած են իրենց շահերը ապահովել բացարձակապէս ներքին, յաճախ աղքատ, շուկային ներս: Այս շահագործումին՝ որ կը կատարուի դրամատիրական «ազատ տնտեսութեան» օրէնքներով՝ (առաւելագոյն շահ, նուազագոյն վճարում) որպէս արդիւնք կը ստեղծուի կացութիւն մը, երբ աղքատ խաւերը իրենց յառաջապահ ուժերու առաջնորդութեամբ կը պայքարին զրկուած եւ ճնշուած զանգուածներու ենթարկուած շահագործումը դադրեցնել կամ գէթ նուազեցնել: Այս ընթացքին անոնք բնականաբար կ՚օգտագործեն քաղաքական աշխատանքի եւ մտքի ազատութեան զէնքերը՝ տրամադրուած տեղւոյն ժողովրդավարութեան կողմէ:

Այս էր, վերջին տասնամեակներուն ստեղծուած Թուրքիոյ կացութիւնը, եւ այս պայմաններու տակ էր որ թրքական դրամատիրական դասակարգը ընտրեց այն լուծումը, որ պիտի ընտրէր որեւէ այլ երկրի մը դրամատիրութիւնը, երբ իր գոյութեան սպառնացող վտանգին առջեւ կը գտնուի. մասնակի կամ նոյնիսկ ամբողջովին հրաժարիլ ժողովրդավարութենէն: Սակայն պէտք չէ երբեք հակասական գտնել այն իրողութիւնը, որ դրամատիրական դասակարգերը միշտ պիտի նախընտրէին իրենց իշխանութիւնն ու շահագործումը շարունակել «ժողովրդավարութեան» պիտակին տակ եւ ժողովուրդին հաւանութեամբ կամ հանդուրժողութեամբ: Այս է պարագան մանաւանդ Թուրքիոյ, որ կ՚ուզէ ի գին ամէն զոհողութեան մաս կազմել Եւրոպայի: Թուրք զինուորական իշխանութիւնները, չխրտչեցնելու համար միջազգային հանրային կարծիքը եւ դիւրացընելու համար իրենց արեւմտեան դաշնակիցներու գործը, կը խոստանան անպայման, եւ կարելի եղածին չափ կարճ ժամանակամիջոցին, «վերադարձնել զօրանոցները» եւ կրկին վերահաստատել ժողովրդավարական կարգերը:

Սակայն Ճունթան կարելիութիւն ունի՞ յարգելու իր խոստումները եւ երկրի մէջ վերահաստատել իսկական ժողովրդավարական վարչակարգ մը: Կը խորհինք թէ ոչ: Հետեւեալներն են պատճառները:

Ինչպէս վերը անդրադարձանք, ժողովրդավարութիւնը, անձնական նախասիրութիւն մը կամ մարդկայնական ըղձացումներէ աւելի բան մըն է: Ան դասակարգերու միջեւ տնտեսական – արտադրողական յարաբերութիւններուն եւ անոնց հետեւանքով ստեղծուած քաղաքական ուժերու հաւասարակշռութեան արտայայտութիւնն է: Հետեւաբար, իրերու ներկայ կացութեան մէջ, անհեթեթ է սպասել, որ իսկական ժողովրդավարական կարգեր վերահաստատուին Թուրքիոյ մէջ: Ճիշդ է որ Ճունթան խոստացած է 1981-ի աշնան (Օգոստոս 30-ի եւ Հոկտեմբեր 29-ի միջեւ) կազմել (նշանակե՞լ) խորհրդարան մը, սակայն այս կազմուելիք խորհրդարանը այնքան ալ ժողովրդավարական «չի հոտիր», հետեւեալ պատճառներով.

Ա). – Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը (Ա. Ա. Խ.), այսինքն գործնականօրէն ներկայիս Ճունթան, իրաւունք պիտի ունենայ այդ խորհրդարանի առաջարկած օրէնքները բարեփոխելու, ջնջելու, եւ անոնց տեղ նորերը որոշելու. այսինքն ան պիտի մնայ Խորհրդարանի կողքին՝ որպէս զուգահեռ եւ գերակայ օրէնսդիր մարմին մը:

Բ). – Քաղաքական կուսակցութիւնները, որոնց գործունէութիւնը առկախուած է, պիտի չկարենան մասնակցիլ այս «խորհրդարան»ին:

Գ). – «Իշխանութիւնը երբեք պիտի չյանձնուի անոնց, որոնք անհամբեր կը սպասեն զինուորականներու մեկնումին» (1):

Մէկ խօսքով՝ Ճունթան գործնականին մէջ ինքն է, որ այս «խորհրդարան»ին մէջ պիտի նշանակէ կամ հանդուրժէ այն անձերը, որոնք իրեն համակարծիք են, եւ որոնք առանց իր համաձայնութեան ոչ մէկ օրէնք կրնան իրացնել:

Դժուար չէ կռահել, թէ ինչպիսի սահմանադրութիւն մը կրնայ պատրաստել նման խորհրդարան մը, թէ ինչպիսի հանրաքուէ մը կրնայ տեղի ունենալ՝ ընդունելու (կամ մերժելո՞ւ) պատրաստուած Սահմանադրութիւնը, թէ ի՞նչ մթնոլորտի մէջ տեղի կրնան ունենալ յետագայ ընտրութիւնները: Այս ուղղութեամբ ուշագրաւ է Արեւմտեան Գերմանիոյ իշխող ընկերվար – ժողովրդավար կուսակցութեան արտաքին քաղաքականութեան պատասխանատու Փիթըր Քորդերիքըրի 1981 Ապրիլին կատարած յայտարարութիւնը, ուրուն մէջ կ՚ըսէ, թէ թրքական կազմուելիք խորհրդարանը «զինուորականներու խամաճիկները» ըլլալու երեւոյթ ցոյց կուտայ (2):

Արդարեւ, որեւէ մէկ պարագային, իսկական ժողովրդավարութեան վերադարձը անկարելի է ներկայ տնտեսական քաղաքական եւ ընկերային պայմաններու մէջ. այսինքն՝ Թուրքիոյ ներկայ դասակարգային հակասութիւններու մակարդակին եւ տիրող արտադրողական եւ ընկերային յարաբերութիւններուն մէջ: Իրականութեան մէջ ներկայիս հիմնական հարցը այն է, որ կարելի՞ է վերոյիշեալ յարաբերութիւններու գոյատեւումը շարունակել ընկերային եւ քաղաքական հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ: Այս հարցումին պատասխանը կախեալ է գլխաւոր երեք ազդակներէ՝ որոնք իրարմէ անջատ չեն:

Ա). – Իշխանութիւններու (իմա՝ Թուրք մենաշնորհային դրամատիրութեան), պահանջատիրական եւ ժողովրդավարական շարժումներն ու պայքարները սանձելու տնտեսական եւ ճնշումի կարողութիւնը:

Բ). – Թուրք ժողովուրդի դիմադրականութիւնը եւ մասնաւորաբար ժողովրդավար եւ յեղափոխական ուժերու վերակազմակերպումն ու միասնականութիւնը:

Գ). – Արտաքին ազդակներ:

Առաջին ազդակի պարագային Թուրք մեծ դրամատիրութիւնը պատրաստ չէ, ժողովուրդին անտեսուած խաւերուն կեանքը աւելի տանելի սարքելու համար, իր շահերէն զիջումներ կատարել: Աւելին՝ աղքատի աղութիւնն ու անգործութիւնը պակսելու տեղ կ՚աւելնան: Այնքան ցանկացուած օտար դրամագլուխներու եւ ներդրումներու գծով տարուող ջանքերը, ժողովուրդին կեանքի մակարդակին վրայ շօշափելի ոչ մէկ դրական փոփոխութիւն բերին: Հետեւաբար համակարգին եւ տիրող իշխանութեան հանդէպ հանդուրժողութիւն եւ յարգանք պարտադրելու միակ միջոցը բիրտ ուժի կիրարկումն է:

Այս ուղղութեամբ է որ կը տարուին Ճունթային աշխատանքները, ճզմելու համար եւ արմատախիլ ընելու, որեւէ հաւանական ժողովրդային դիմադրութիւն. մասնաւորաբար հարուածելով արհեստակցական միութիւններու, յեղափոխական եւ ժողովրդավարական կազմակերպութիւններու ինչպէս նաեւ ընդդիմադիր թերթերու ղեկավարներն ու գործօն անդամները. միեւնոյն ժամանակ «անջատողականներու» դէմ պայքարի անունին տակ բանտարկելով եւ սպաննելով հազարաւոր քիւրտ յեղափոխականներ:

Երկրորդ ազդակը ժամանակաւոր կերպով նպաստաւոր է Ճունթային: Թուրք բանակը իր անցեալի գործունէութեամբ, եւ մանաւանդ այս վերջին պետական հարուածով շատ զօրաւոր կերպով ջլատեց Թուրք յեղափոխական եւ յառաջդիմական ուժերը. այսպէսով շատ մը ժողովրդավարներու եւ յառաջդիմականներու մօտ յուսալքում եւ պարտուողականութիւն մը յառաջացնելով: Այս պայմաններուն մէջ, որքան ալ հակաժողովրդավարական ըլլայ Ճունթային ստեղծելիք յառաջիկայ «ժողովրդավարութիւնը», անոնք գործնական գետնի վրայ շատ բան չեն կրնար ընել, բացի որդեգրելէ «սորբերկրեայ» գործունէութիւն մը, կամ քաշուելէ դէպի լեռնային եւ արեւելեան շրջանները՝ յետագային զինեալ հակարշաւի դիմելու համար բռնատիրութեան դէմ: Սակայն ըսենք, որ այս կացութիւնը ժամանակաւոր բնոյթ կը կրէ եւ որուն ճակատագիրը որոշելու մէջ կարեւոր դեր մը կրնայ խաղալ քիւրտ ժողովուրդի գործունէութիւնը: Արդ, որքան ալ զ ի ն ո ւ ո ր ա կ ա ն իշխանութիւնները հալածեն քրտական ինքնավարական կամ ազատագրական շարժումները, չեն կրնար բնաջնջել 8 – 10 միլիոն հաշուող ժողովուրդ մը՝ որ առարկայականօրէն յեղափոխական է, քանի որ այդ բնաջնջումը թոյլատրող կամ դիւրացնող միջազգային պայմաններ (օրինակ համաշխարհային պատերազմ մը) գոյութիւն չունին:

Երրորդ ազդակը՝ սակայն ոչ նուազ կարեւոր, արտաքին ազդակն է: Ան կը բաղկանայ երկու բաժիններէ. մէկ կողմէ ի նպաստ Թուրք յետադիմութեան եւ բռնատիրութեան թիկունք կանգնող միջազգային աշխարհակալութեան խաղալիք դերը, եւ միւս կողմէ այս բռնատիրութեան դէմ պայքարող եւ այս պայքարին ուժական դաշնակիցներուն ըստանձնելիք դերը:

Գալով միջազգային աշխարհակալութեան՝ մէկ բան յստակ է, որ անոր կատարած օժանդակութիւնները առաջնորդուած են ոչ թէ բարոյական կամ մարդկային մտահոգութիւններէ, այլ պարզապէս տնտեսական եւ ռազմավարական շահերէ: Հակառակը ցոյց տալ ջանալը, պարզապէս ակամայ կամ դիտումնաւոր խեղաթիւրումն է այս անվիճելի իրականութեան:

Սակայն արեւմտեան դրամատիրական երկիրները – գլխաւորութեամբ Միացեալ Նահանգներու – եւ միջազգային տնտեսական եւ ռազմական կազմակերպութիւնները – ինչպէս Տ. Ջ. Հ. Կ., Մ. Դ. Հ., Ե. Տ. Հ., ՕԹԱՆ, եւայլն – միեւնոյն եւ համահաւասար շահերով չէ որ կը մօտենան Թուրքիոյ: Ոմանց կապը առաւելաբար տնտեսական է, ուրիշներունը յատկապէս ռազմական, իսկ ոմանք ալ պարզապէս որպէս արեւմտեան դրամատիրութեան ընդհանուր շահերէն մեկնած:

(Շար. 16)

(1) – Լը Մոնտ, 1981 Յունուար 17:
(2) – «Տը Ֆայնէնշըլ Թայմզ», 1981 Ապրիլ 24:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

ՍՓՈՐ

ՈՍՏՈՒՄԻ ՁԳՏՈՒՄ

Ծովեզերեայ Փուխան փոքր քաղաքին մարզադաշտին մէջ, պաստառ մը ցոյց կուտայ Չինաստանի առաջադրած հեռանկարներէն մէկը. – Առաջին տեղը Ասիոյ մէջ. Հաւասարիլ միացեալ աշխարհին հետ:

Ցաւակ է առաջադրութիւնը եւ, Չինաստան, կը յուսայ յառաջիկայ տասնամեակին իր տեղը գրաւել միջազգային սփորին մէջ: Իր տարածութեան եւ բնակչութեան թիւին համապատասխան:

Մաօ-ի պատգամը ուղղուած իր ազգակիցներուն՝ նախ բարեկամութիւն, ապա մրցակցութիւն, այժմ մոռացութեան տրուած է: Սփորը քաղաքականութիւն է; ասոր մէկ երեսը կը պարզէ, եւ Չինաստան որոշած է այս մարզին մէջ գեր – պետութիւն մը ներկայացնել: Մենք գիտենք, թէ սփորը քաղաքական դիմագիծ ալ ունի. տեսէք մեր դիրքը եւ վիճակը Ֆորմոզի նկատմամբ, միամիտ չենք, դիտել կուտայ Չինաստանի Սփորի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը:

Պաշտօնական շրջանակները այլապէս իրապաշտ են: Կ՚ըմբռնեն, թէ անհրաժեշտ յատկացումները կը պակսին, ինչպէս նաեւ մարզումի դիւրութիւնները, մասնագէտ մարզիչները:

Տարեսկիզբին, Չինացիք փորձեցին կազմակերպել, եթէ կարելի է ըսել, միջազգային հանդիպում մը: Ութ երկիրներ մասնակցեցան Ողիմպիական խաղերուն: Կազմակերպչական գետնին վրայ ո՛չ մէկ թերացում, սակայն մրցումներուն արդիւնքները ցոյց տուին այն մեծ տարբերութիւնը, որ կայ իրենց աթլեթիզմին մակարդակին եւ ուրիշներուն միջեւ, Անգլիա, Միացեալ – Նահանգներ տուեալ պարագային:

Պատասխանատու մըն է, որ կը հաստատէ. – Աթլեթիք ճիւղերէն ոմանց մէջ հինգէն ութ տարիներ պէտք են մեզի, որպէսզի «բացը գոցենք»: Անկէ ետք կրնանք յաւակնիլ առաջին տասը տեղերուն:

Առաջ հազիւ երկու մարզադաշտ կար մասնագէտներ պատրաստելու համար: Այսօր Փեքինի մէջ 50-ի կը հասնի ասոնց թիւը: Այսուհանդերձ, յարաբերաբար քիչ են այն մարզիկները, որոնք հնարաւորութիւն կ՚ունենան կատարելագործելու իրենց մասնագիտութիւնը: 2.600 յատուկ, մասնագիտական դըպրոցներ կան բովանդակ Չինաստանի մէջ 30.000 մարզիկներով: Մասնակի մարզումներու կ՚ենթարկուին 200.000 այլ մարզիկներ:

Նիւթական յատկացումներն ալ համապատասխան չեն երկրին տարողութեան: Կառավարութեան պիւտճէն, այս մարզին մէջ, 250 միլիոն Եուանի կը հասնի, շուրջ 166 միլիոն տոլար: Համեստ պիւտճէ մը, եթէ նկատի առնենք սահմանումին տարածութիւնը. - մարզիչներու պատրաստութիւն, մարզիկներու մասնագիտացում, մարզարաններ եւայլն:

Չինաստան արդէն գեր – պետութիւն մըն է փինկ – փոնկի մարզաձեւին մէջ: Եւ հաւանաբար այդպէս ալ մնայ երկար ժամանակ: Ծանրաբարձները, հրացանաձիգները ողիմպիականի մակարդակին կը հասնին:

Պաշտօնական շրջանակները կը պնդեն, թէ այժմէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնեն արժանի մակարդակով ներկայանալու համար 1984-ի եւ 1988-ի Ողիմպիականներուն:

Թ. Ա. Բ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐ» ՏՐԱԿԻՆԻԱՆԻ ՄԷՋ

ՏՐԱԿԻՆԻԱՆ («Յառաջ»). – Կիրակի Մայիս 3, «Հայկական Օր» մը հանդիսացաւ Տրակինիանի եւ շրջակայքի հայ գաղութին համար:

Առաւօտեան, Տարօն Ծ. Վրդ. Ճէրէճեան Պատարագ մատուցանեց ֆրանսական Նոթըր Տամ տիւ Փէօփլը Եկեղեցիին մէջ, հաւատացեալ հոծ բազմութեան մը ներկայութեամբ: Գաւառներուն մէջ, որոշ տօներ հարկադրական պատճառներով ուշացումով կը յիշատակուին. այդպէս է նաեւ Զատկուան տօնը:

Կէսօրուան համախումբ ճաշէն ետք, առիթ, որպէսզի հօս ու հոն ցրուած ազգայիններ միատեղ համախմբուին եւ գոնէ որոշ ժամանակի մը համար ազգային ապրումներով խանդավառուին, – ներկաները խմբուեցան Տրակինիանի քաղաքապետարանի շքեղ սրահը:

Ցուցադրուեցաւ Հայաստանի բեմադիրներէն Հ. Մալեանի այնքան ծանօթ Նահապետը ժապաւէնը: Ներկայ գտնուեցաւ ծերակուտական – քաղաքապետ. Սոլտանիի ներկայացուցիչը, առաջին խորհրդատու Տոքթ. Կայրարտ: Յատուկ հրաւէրին պատասխանեց շըրջանի Էմնըսթի Ինթերնէյշընըլի քարտուղար – պատուիրակը՝ Պ. Տրէյֆիւս:

Տրակինիանի Հայերու Բարեկամացին նպատակը՝ առիթն օգտագործել, որպէսզի «Հայկական Ցեղասպանութիւնը» իբրեւ պատմութիւն, իբրեւ քաղաքական նենգ ակթ ծանօթացուի թէ՛ շրջանի Հայերուն եւ թէ՛ օտարներուն, իրագործըւեցաւ:

Նահապետը ցայտուն պատկեր մըն է, որուն մասին հարկ չկայ անդրադառնալ: Ապրիլեան Եղեռնին եթէ ոչ պատկերացումը, առնուազն ասոր անդրադարձը կը կատարուի, անոր նոյնքան ակներեւ հետեւանքներով: Ժապաւէնը առիթ եղաւ, որպէսզի ներկաները խորհրդածեն եւ ապրին ցեղասպանութեան «պահերը»:

Ասոր ապացոյցը տեսանք ժապաւէնի ցուցադրութեան աւարտին, երբ ներկաները՝ հայ թէ օտար, հաստատումներ եւ խորհրդածութիւններ կատարեցին, միշտ դատապարտելով Թուրքիան:

Անհրաժեշտ է գնահատել Տրակինիանի Հայ Բարեկամացին անդամները, ընդհանրապէս երիտասարդները: Արդարեւ, ժամանակէ մը ի վեր, գիտակից ձգտեցումով կ'աշխատին ազգային կեանք ստեղծել կորսուած եւ մեկուսացած շըրջանի մը գաղութին մէջ: Աւելին, կը ձգտին մեր ազգային իրաւունքներուն պահանջներուն մեկնաբանները դառնալ:

Այս ուղղութեամբ կը մնայ մեզի զօրակից կենալ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԱՅԻՍ 8-Ի ՀԱՆՐԱԺՈՂՈՎԸ

Ապրիլեան Եղեռնը յիշատակող եւ Մայիս մէկի առթիւ կազմակերպուած ցոյցերէն ետք, «Հայկական Ազատագրում» կազմակերպութիւնը նախաձեռնեց մեծ հանրաժողով մը, որ տեղի ունեցաւ Մայիս 8-ի իրիկունը փարիզեան սրահի մը մէջ:

Այս հանրաժողովը ունէր որոշ իւրայատկութիւն մը: Ձեռնարկող կազմակերպութեան նպատակն էր համագործակցութեան ճակատ մը յառաջացնել ամէն հոսանքի պատկանող յեղափոխական շարժումներուն հետ. եւ ճիշդ այս մտահոգութենէն մղուած, հրաւիրուած էր Անգլիոյ Ե. Հ. Ո. Մ.-ն (Եւրոպայի Հայ Ուսանողներու Միութիւն) ու Փարիզի Հ. Ո. Ե. Մ.-ը (Հայ Ուսանողներու եւ Երիտասարդներու Միութիւն):

«Յարգելով հայկական սովորութիւնը», ձեռնարկը սկիզբ առաւ յիշուած ժամանակէն մօտ կէս ժամ ետք. մինչ այդ, սրահը արդէն լեցուած էր բազմութեամբ. բազմաթիւ Հայեր (մեծ մասամբ երիտասարդ սերունդէն) հրաւէրին ընդառաջելով եկած էին մասնակցելու հանրաժողովին:

Օրուան նախագահի բացման խօսքէն ետք, հերթը տրուեցաւ Ե. Հ. Ո. Մ.-ին: Վահէ Պէկոյեան Անգլիոյ կողմէ առաքուած գրութիւն մը կարդաց, որու մէջ կը բացատրուէր հայ ժողովուրդի հակառութեանց զարգացումին աստիճանաբար դրական հոլովոյթը եւ հետզհետէ նոր ուժերուն մէջ յառաջ եկող խորունկ գիտակցութիւնը իր ազգային իսկական շահերուն նկատմամբ ու կապելով մեր դատը միջազգային ազատագրական պայքարներուն, ցոյց տուաւ հայ յեղափոխականներուն վերջին տարիներուն արձանագրած վերելքը. իսկ փոխարէն՝ հայ պահպանողական ուժերը նկատելով այս «վտանգը», կը ջանան արգելք հանդիսանալ անոնց յառաջացման, եւ վերջացնելով խօսքը, ան շեշտը դրաւ հայ յառաջադէմ ուժերու կազմաւորման անհրաժեշտութեան վրայ:

Յանուն Հ. Ո. Ե. Մ.-ին, Արմէն Խաչատուրեան խօսեցաւ վերջին տարիներուն հայկական իրականութենէն ներս յառաջ եկած ընդհանուր իրադարձութեանց մասին՝ մէկ կողմէն ծնունդ առնող նոր շարժումները, քաղաքական թէ զինուորական, որոնք օր ըստ օրէ նոր յաջողութիւններ կ'արձանագրեն հայ ժողովուրդի շարքերէն ներս, առով նաեւ մտավախութիւն յառաջացնելով Թուրք իշխանութիւններուն ու անոնց թիկունք կանգնող աշխարհակալութեան: Մինչ հայ պահպանողական ուժեր, հակառակ ըլլալով Սփիւռքի կառոյցի փոփոխութեան եւ նկատելով որ իրենց շարքերէն դուրս եկլելով բազմաթիւ Հայ երիտասարդներ [illegible] թեան մը, նպատակ ունենալով արգելք հանդիսանալ այս ընթացքի շարունակման: Վերջացնելով իր խօսքը շեշտը դըրաւ հայ յառաջադէմ շարժումներուն միջեւ արդէն գոյութիւն ունեցած համագործակցութեան առաւել ամրապնդումին վրայ:

Վերջին բանախօսը՝ «Հայկական Ազատագրում»ի կողմէն Արա Թորանեան ներկայացուց կարեւոր վերլուծում մը զինեալ պայքար մղող Հայ Գաղտնի Բանակի եւ Արդարութեան Մարտիկներու մասին: Ան լոյս սփռեց անորոշ մնացած բազմաթիւ կէտերու վրայ, ցոյց տալով վերոյիշեալ երկու կազմակերպութեանց տարբերութիւնները: Յենլով անոնց գործողութիւններուն ու ռազմավարութեան վրայ ան բացատրեց, որ առաջինին նպատակն էր զինեալ ազատագրման պայքարը ժողովրդականացընել հաւատալով որ միակ միջոցն է մեր բռնագրաւուած հողերը ազատագրելու, մինչդեռ երկրորդը կեանքի կոչուած էր վերստին սիրաշահելու դիտաւորութեամբ: Ապա անդրադարձաւ նոր սերունդին մօտ հետզհետէ զարգացող համոզումին հանդէպ զինեալ ազատագրական պայքարին, առով նաեւ հայ կուսակցութեանց ղեկավարութեան խաղացած վտանգաւոր դերին: Վերջացնելով իր խօսքը Արա Թորանեան եւս իր կարգին մեծ կարեւորութիւն տուաւ հայ յառաջադէմ ուժերու ճակատի մը կազմումին վրայ:

Կէս ժամուան դադարէ մը ետք, հանրաժողովի երկրորդ բաժինին ունկնդրուեցաւ Ալէքի դատավարութեան ձայներիզը, առընթեր ցուցադրուելով լուսապատկերներ: Ներկաները մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւեցան լուսապատկերներուն: Հանրաժողովը վերջ գտաւ մեծ գոհունակութիւն պատճառելով ներկաներուն:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Հաղորդագրութիւն

ԷՍՍԷԱՆ – ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ Միութեան տարեկան Ընդհ. Ժողովը գումարուեցաւ Կիրակի, Մայիս 3-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան հանդիսասրահը, նախագահութեամբ՝ Օր. Գալուստեանի:

Զոյգ տեղեկագրերը շնորհաւորութեան արժանացան ու վաւերացուեցան: Պատուոյ նախագահութեան կոչուեցան՝ Օր. Հ. Գալուստեան, Տիկիններ՝ Ա. Կիւլիստան եւ Ա. Կարապետեան:

47 ձայներու ձեռամբարձ հաւանութեամբ ընտրուած վարչութիւնը, իր առաջին նիստին ընտրեց դիւանը՝ հետեւեալ կերպով. – Տիկիններ՝ Շ. Ժամկոչեան – Ատենապետուհի, Ս. Սերոբեան – Ատենադպրուհի, Պր. Զ. Սարեան – Գանձապետ, Տիկիններ՝ Թ. Կէվչէնեան – Հաշուեքննիչ, Ի. Խահինեան – Հ. Զէփինեան – Վ. Պասմաճեան Խորհրդականներ, Տիկիններ՝ Ա. Սանոսեան եւ Շ. Հէլվաճեան – պահեստիներ:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Ապրիլ 19 – 22, տեղի ունեցած են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Յունաստանի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած պասքէթ պոլի մրցումները, Գահիրէի Հ. Մ. Ը. Մ. – Արարատ, Հ. Մ. Ը. Մ. Աթէնքի եւ Սելանիկի խումբերու միջեւ: Ապրիլ 19-ին, «Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան« վարժարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է խրախճանք մը: Յաջորդ առաւօտ, Գարէայի ազգապատկան սրահին մէջ տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վարչութիւններու խորհրդակցական ժողովը, Միութիւնը հետաքրքրող հարցերու շուրջ: Երեկոյեան տեղի ունեցած է սկաուտներու, արենոյշներու, գայլիկներու եւ մարզական բոլոր խումբերու տողանցքը, Նէա Զմիւռնիի «Միլոն» մարզադաշտին վրայ, ուր ներկայ եղած են Եգիպտոսի Աթէնքի հիւպատոսը, Թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան, հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները եւ հոծ բազմութիւն մը: Խօսք առած են առաջնորդը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատուոյ նախագահը՝ Լեւոն Գայեան, Գահիրէի պատուիրակութեան կողմէ Գուրգէն Բանեան եւ Սելանիկի կազմին կողմէ Խաչիկ Բարթէմեան: Ապրիլ 21-ին տեղի ունեցած է ճաշ մը ի պատիւ մարզիկներուն: Մրցումները մեծ խանդավառութիւն ստեղծած են գաղութին մէջ:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ԱՌՕՐԵԱՅԷՆ

Միլանոյի Քոռիերէ տէլլա Սերա օրաթերթը մտահոգ է քաղաքին առօրեայ կեանքին հետ կապ ունեցող հարցի մը հետեւանքով: Անշուշտ, կը գրէ թերթը, վերջապէս հիմա երաժշտութիւն կը ձայնասփռուի մեթրոյին մէջ եւ մեր քաղաքը արեւմտեան կարեւոր կեդրոն մը կը նըկատուի՝ արդիական բոլոր յարմարութիւններով: Կէտ մը սակայն ջղագրգռութիւն կը պատճառէ, ատոնք ճաշարաններն ու խանութներն են: Միլանոյի մէջ դժուար է ճաշել ճաշարանի մը մէջ՝ սահմանուած ժամանակամիջոցներէն դուրս. – 13-էն 14 կէսօրները եւ ժամը 23-էն ետք գիշերները, բացի գիշերային սահմանուած եւ քաղաքին կեդրոնը գըտնուած քանի մը ճաշարաններէն: Այնպէս որ շարժանկարի սրահէն կամ թատրոնէն մեկնած հանդիսատեսը յաճախ հարկադրուած է սանտուիչով գոհանալ: Խանութ – կրպակներն ալ ժամը 19·30-ին կը փակուին, առանց նկատի առնելու քաղաքացիներուն մեծամասնութեան յարմարութիւնները:

ՍՊԻՏԱԿ ՋԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Արջ Սաքօն չկար: Այս անգամ Նաւօնը գիւղի տարեցները, գիւղացիներուն մէջ ինկած, հանդարտեցնող խօսքեր կ'ըսէին:

– Ա՛յ քոռ – պապի զաւակ, ի՞նչ է կինէ պայխուշի պէս ձայնդ ձգեր ես, – կը գոռային, կը բարկանային Փրտ Մինասին:

Սարխոշ Գեւոն, իր կարգին գեղի բանիմացներուն հետ խառնուած, առիթը գտած էր Փրտ Մինասին հայհոյելու: Գեւոն Փրտ Մինասին հայհոյելու առանձին ոխ ու բաներ ունէր եւ այդ՝ իր մասնագիտութիւնը դարձուցած էր.

– Վայ ես քու եօթանասուն եօթը պորտին...

Վարդանն այս անգամ գիւղացիներուն մէջ ղրկած էր Պետօն:

– Բան չկայ, բան չկայ, Թնդանօթի ռումբերը լերան մէջքէն վեր չեն հասնիր:

– Սաքօն ո՞ւր է, Պետօ:

– Սպիտակ Ջիաւորը ե՞րբ կուգայ, Պետօ:

– Էսօր վաղը, էսօր վաղը, – կը պատասխանէր Պետօն:

Պետօն կ'ուզէր հարցնել, թէ արդեօք գիւղացիներէն տեսնողներ եղա՞ծ են Մարգարը: Ընկերներէն շատեր երէկ գիշերէն ի վեր տեսած չէին: Գիւղացիները առաւօտ շատ կանուխ այն բարձր ապառաժին վրայ տեսած էին զայն: Այդքան միայն:

Բանջար քաղող կիներէն մէկը երբ իմացաւ, որ Մարգարը կը փնտռեն, ըսաւ Պետոյին, թէ վերջին անգամ զայն տեսած են Պզկան քարերէն անդին ամայի վայրի մը մէջ, առանց զէնքի: Սոման տժգունեցաւ յանկարծ, երբ լսեց որ ֆետայիները Մարգարը կը փնտռեն: Կը կարծէր, որ Մարգար, Երեք Ծառերու վայրէն վար իջնելէ յետոյ, ֆետայիներուն մօտ գացած էր, դիրքերուն վրայ: Վերջին անգամ իր քովէն վար իջած էր, այնպէս իջած էր կ'ըսես դէպի կախաղան կը քալէր: Սոման վրաններուն մէջէն հեռացաւ փութկոտ, կ'ուզէր փնտռել, գտնել Մարգարը:

Երբ ֆետայիները դիրքերուն վրայ տեղաւորուեցան եւ թշնամին սկսաւ յառաջանալ ու հրացանաձգութիւնն սկսաւ, բոլոր ընկերները դիրքերուն վրայ Մարգարի յաղթ հասակը փնտռեցին:

Թնդանօթի երկրորդ ռումբն էր որ կը պայթէր, եւ ձայնը լերան կողերուն պղինձէ արձագանգ կու տար: Այդ ձայնէն, լերան վրայ կապուած ֆետայիներու ձիերը վեր – վեր կը ցատկէին: Ձի մը, իր կապը կտրած, դէպի հովտի կողմը վար իջած էր: Ձին քթին հով հով առած էր: Երկու հոգի դժուարութիւնով կ'աշխատէին բռնել:

Վարը պաշըպօզուքներ սկսած էին լայն ճակատի վրայ տարածուիլ: Մաս մը հրդեհուած սայլերու կողմը անցած էր: Պետօն այդ ճակատին վրայ գործի լծած էր զէնքի տակ չեղող տղամարդիկ ու նոյնիսկ կիներ: Անոնք, լերան գագաթէն հսկայական ապառաժներ կը խախտէին բահով բրիչով՝ ապառաժները վար գըլորելու համար:

Վար շրջուած ապառաժները պաշըպօզուքներու սարսափներէն մէկն էր: Երբ քարը թափ կ'առնէր աղմուկով, թափը հետզհետէ կ'արագանար, ուժեղ ցատկումներ կ'առնէր եւ իր հետ վար կը բերէր իր թափին տակ ճեղքուած ապառաժի կտորները: Վար շրջուած ապառաժը, մինչեւ լերան մէջքը որ կը հասնէր, ահաւոր ցատկում կ'ունենար, երբեմն շեղ, երբեմն ուղիղ:

Քարերուն ներքեւ փորուող եկող պաշըպօզուքները ապառաժներու այդ դիւային թափին առջեւ իրենք զիրենք դըժուարութեամբ կը պաշտպանէին:

Սարխոշ Գեւոյի համար մանաւանդ հաճելի էր ապառաժները այդ հսկայ բարձրութենէն վար ձգել, լսել երկաթէ քարերուն վրայ անոնց ձգած փոթորկոտ ձայնը ու տեսնել անոնց խելագար ցատկումը:

(Շար. 321)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Օր. Գեղանոյշ Աղապէկեան, Տիկին Լը Ռուա–Աղապէկեան, Պր. Հրանդ Աղապէկեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, այս Կիրակի Մայիս 24–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց եղբօր՝

ՀԱՅԿ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ

մահուան 2–րդ տարելիցին առթիւ նաեւ՝

ՎԵՐԹՀԱՅՄ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ

մահուան 6–րդ տարելիցին առթիւ: Ինչպէս նաեւ Աղապէկեան, Բաբէլեան, Թորամանեան եւ Տատրեան ընտանիքներու համայն ննջեցեալներու համար:

Այս առթիւ կ'ընեն հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Կարմիր Խաչին, Կապոյտ Խաչին եւ Հայ Ուսանողաց Օգնութեան Միութեան 200–ական, Մխիթարեան Վարժարանին 500 եւ «Յառաջ»ին 200 Ֆ.: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Այրի Տիկին Սրբուհի Մարկոսեան եւ զաւակները՝ Տէր եւ Տիկին Ռոլան եւ Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մարկոսեան, կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մայիս 24, ժամը 11–ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Մայր Եկեղեցին.–

6, Rue Charlot, 75003 Paris

իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Ազնաւուրեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ այս Կիրակի, Մայիս 24–ին, Մարսէյլի Փրատոյի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, իր ամուսնոյն՝

ՂԱԶԱՐ ԱԶՆԱՒՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան Երրորդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Նազարեան, Հովիւեան, Զպուզճեան եւ Գէորգեան ընտանիքներու յիշատակին:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ժողովրդապետութիւնն ու Ս. Խաչ Ընկերակցութիւնը մեծ ինքնաշարժով շրջապտոյտ մը կը կազմակերպեն, Համբարձման տօնին առթիւ, Մայիս 28–31 դէպի Լուառի հովիտին վանքերը, եկեղեցիները, դղեակներն ու դաշտերը:

St- Benoît-sur-Loire, Fong-ambault, Pithiviers, Germigny-des-Près Chambord, Cheverny

Երթեւեկի, պանդոկի, կերակուրի եւ ապահովագրութեան ծախք 900 կամ 1050 Ֆ. ըստ մասնակցողներու թիւին:

Յաւելեալ տեղեկութեանց եւ արձանագրութեանց համար դիմել.–

Հեռ.– 278. 31. 93 — 208. 71. 79 կամ՝ 788. 25. 75

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Տէսինի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆ. Պ. Վարդգէս Պօյաճեանէ, իր ապաքինման առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի, Մայիս 24, Սարդարապատի ճակատամարտի տարեդարձին առթիւ, մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱԶԳԷՆ Ա.

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Կապոյտ Խաչի Սէն–Ժէռոմի եւ Շրջանի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ ցերեկոյթ մը՝ « Մայրերու Տօն » ին առթիւ, Մայիս 24, Կիրակի, ժամը 15–ին, Սէն – Ժէռոմի Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժին եւ հիւրասիրութիւն՝ Կապոյտ Խաչի կողմէ:

– Մուտքը ազատ է: –

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Մայիս 24, կը պատարագէ Լիոնի հոգեւոր հովիւ՝ ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի Ն Պ Ա Ս Տ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 30, ժամը ճիշդ 21–ին

Իսի–լէ–Մուլինոյի Քաղաքապետարանի Սրահը

Մասնակցութեամբ՝ – ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

– «ՆԱՒԱՍԱՐԴ» Պարախումբի – ԱՆՐԻ ԹԱՇԱՆԻ

SOIREE ARTISTIQUE

AU PROFIT DU COLL'EGE TEBROTZASSERE

SAMEDI, 30 MAI, à 21 h. précises

Avec: ∅ MARTEN YORGANTZ

HENRI TACHAN

∅ l'Ensemble Folklorique «NAVASSAR T»

Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux

25, *Avenue Victor Cresson, Issy - les - Moulineaux* (M° Mairie d'Issy)

— *Vente des billets:*

— Collège TEBROTZASSERE, 1, Bd. du Nord, Le Raincy
— *Librairie PALOUYAN*: 9, *Rue de Trévise*, Paris 9°
— *M. KEHYAYAN*; 124, *Ave. Henri Barbusse*, Clamart
— *Station «SHELL»; Quai J.Baptis te Clement*, Alfortville
— «*MOBIL Self-Service*»; 34, *Ave. de Rosny*, Villemomble
— «*MARIEES DE REVE*»; 94, *Rue de Cléry*, Paris 2°

Հրապարակային Դասախօսութիւն

Կազմակերպութեամբ՝

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Մայիս 27, Չորեքշաբթի, ժամը 20.30ին

Հայ Մշակութային Տան «Օջական» սրահը

183 bis, Bd. de la Madeleine — NICE

Կը դասախօսէ՝

Ճարտարապետ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Ն ի ւ թ .–

« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ »

– Մուտքը ազատ է: –

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ – ՃԱՇ

Կազմակերպուած՝ հին եւ նոր Այնթապցիներու համար:

Նպատակ՝ օգտակար դառնալ եւ զիրար ճանչնալ.–

Մայիս 29, ժամը 20–ին, Ենձ'գ:

Արձանագրուիլ մինչեւ Մայիս 26:

Հեռաձայնելով.–

Պ. Պաղըրճեանի 770. 07. 25

կամ Զազմաքճեանի 607. 92. 46

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Էթիլ Մէնշուրեան, եւ Սարգիսեան ու Տիրատուրեան ընտանիքը 100–ական Ֆ. կը նուիրեն Սամուէլ – Մուրատեան Վարժ.ին, Տիկին Սիրարփի Քէշիշեանի մահուան քառասունքին առթիւ (ստանալ «Յառաջ»էն):

× Նոյն տխուր առթիւ, Սարգիսեան եւ Տիրատուրեան ընտանիքները 150 Ֆ.ալ նուիրած են Քանսէռի Հետազօտութեան Հաստատութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, Զատկի առթիւ.– Այրի Տիկին Ադամի Շիրինեան 500, Տիկին Արշալոյս Գէորգեան, Տիկին Շնորհիկ Նոտարեան, Մանուկ Շահինեան, Այրի Տիկին Ծընունդ Մալաթեան, Տիկին Ադամի Թադէոսեան (իր որդւոյն մահուան 3–րդ տարելիցին առթիւ) 200–ական, Տէր եւ Տիկին Գալայճեան 150, Տիկին Մարի Քէշիշեան, Տիկին Վ. Գոռողեան, Տիկին Մ. Ֆընըրքեան, Պ. Ս. Անդրէասեան, Պ. Պ. Աղուանեան, Պ. Ս. Պէքմէզեան, Պ. Ա ր տ ա շ է ս Տէրնէսեան, Պ. Զ. Կակոյեան, Այրի Տիկին Սրբուհի Զաքարեան, Տիկին Մամեան (Տիժոն), Պ. Զաւէն Զամպոյլ, Տիկին Արթինեան, Տիկին Ադամի Ծօրթոյեան, Պ. Մկրտիչ Շահինեան 100–ական Ֆ.:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ « Ա Ն Ի » ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ

Ղեկավարութեամբ՝

Հ Ր Ա Ն Դ Ա Ճ Է Մ Ե Ա Ն Ի

Ուրբաթ, Մայիս 22, ժամը 21–ին

Concert Annuel de la Chorale « ANI »

Nouveau Programme:

∅ *CHANTS FOLKLORIQUES,*
∅ *PATRIOTIQUES et*
∅ *REVOLUTIONNAIRES*

VENDREDI, 22 MAI, A 21 H.

Salle des Ingénieurs Arts et Métiers
9 bis, Ave. d'Iéna, 75116 - PARIS
Métro: IENA

Տոմսերու համար դիմել՝

— *Maison de Culture Arménienne*; 17, Rue Bleue - Paris 9e
— *Librairie PALOUYAN*; 9, Rue de Trévise, Paris 9e
— *TELE - CONDORCET*; 175, Ave. Jean-Jaurès, Clamart
— *Alimentation ARARAT*; 118 bis, Rue Etienne-Dollet Alfortville

FRANCE - CULTURE

Այս Կիրակի, Մայիս 24, ժամը 8–ին, Ֆրանս – Քիւլթիւրի վրայ Հայկ. Ցարտագիր:

CENTRE CULTUREL
ST. MESROB
10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 24.– ժամը 15–ին՝ Ս. Խաչ Ընկերակցութեան ընդհ. ժողով: Օրակարգ.– Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն, նոր արձանագրութիւններ, ծրագիրներ: Նախքան ժողովը, ճաշ մը նախատեսուած է՝ փափաքողներուն համար:

Արձանագրուիլ.– 278.31.93

Grand Bal

DE L'ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX

SAMEDI, 23 MAI, de 20 h. à l'aube

THEATRE MUNICIPAL; 25, Ave. Victor Cresson — Issy - les - Moulineaux

Animé par: « *HAGHTANAK* »

Avec la participation de:- Groupes ASTRE et ARDZIV

Groupe de Danses NORALIK — Direction: Betty DERDERIAN

Buffet — Tombola — Ambiance RESERVATION: 736. 94. 91

MUSIQUE TRADITIONNELLE ARMEN IENNE

CITHARE D'ARMÉNIE (Kanone) d'ELIA PEHLIVANIAN

à l'occacion d'un nouveau disque 33 tours

Production: CARAVAGE — CARRERE

RECITAL

Le Jeudi, 21 Mai, à 20h30 *Salle GUIMET, 6, Place d'Iéna - Paris 16e*

Prix: 30 F.

Renseignement: Tél. 384. 31. 28

Les billets et les disques sont en vente:

— Librairie PALOUYAN - 9, Rue de Trévise, Paris 9e

TRANSTOURS

ORGANISE PLUSIEURS VOYAGES POUR L'ANNEE 1981
AVEC LES MEILLEURES CONDITIONS ET DES PRIX IMBATTABLES.
Hôtel COSMOS à MOSCOU et Hôtel ARMENIA à EREVAN 1e classe

De PARIS:

du 5 Août au 20 Août — Prix: 4400 F.
3 Sept. au 18 Sept. — Prix: 4400 F.
du 5 Oct. au 20 Oct. — Prix: 3800 F.

De MARSEILLE:

— 1e Voyage: du 1 Août au 14 Août
— 2e Voyage: du 5 au 18 Septembre — 3e Voyage: du 3 au 16 Octobre

○ PARIS — MR. OUNDJIAN: 25, Rue d'Argenteuil, 75001. Tél.: 261.58.28
Mercredi et Vendredi: de 14 à 18 h.
○ MARSEILLE — Z. ALEXANIAN: 11, Rue du Bassin, SAINT - JULIEN
Tél. 93. 04. 90 — (42) 83. 31. 55
○ LYON — CHEMIDIKIAN: Rue Chardonnet, N° 16, 69120 Vaulx-en-Velin
○ VALENCE — N. KASBARIAN: 9, Rue Sully; Tél.: 868. 53. 05

Imprimé sur les presses du Journal «Ha ratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՅԻՍ
22
VENDREDI
22 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN
Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա: Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ: 160 Ֆ.
Արտասահման: Տար. 350 Ֆ. - Հատը: 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.913
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.913

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Աղճա ինչ՛ր պատմեր է...

Հոմէն կը հաղորդեն թէ Պապին Թուրք աճարեկիչը Մէհմէտ Ալի Աղճա, վերջին հարցաքննութեան ընթացքին, բաւական «մասալ»ներ պատմած է, որոնք աւելի շփոթ կը ստեղծեն քան կացութիւնը կը յստակացնեն:

Այսպէս Աղճա բացատրած է որ կ'ուզէր սպաննել ինչ որ կը խորհրդանշէ աշխարհակալութիւնը եւ այդ նպատակաւ նախ ընտրեր է Անգլիոյ «Թագուհին» ,ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարը եւ Պապը բայց երբ Լոնտոն հասեր է, տեսեր է որ Թագուհին ... Թագուհի է ուրեմն միտքը փոխեր է վասնզի՝ «որպէս Թուրք եւ մահմետական կին չեմ սպաններ»...: Նոյն պատճառով է որ Սիմոնն Վէյլ ալ կեանքը փրկեր է, գալով Վալտհայմի, պատճառն այն է որ ամերիկեան իշխանութիւնները մուտքի վիզան մերժեր են:

Մամուլի որոշ թղթակիցներու աւելի տրամաբանական կը թուի իտալական Լեփուպլիքա օրաթերթին տեղեկութիւնները, ըստ որոնց Աղճա ոչ միայն ծայրայեղ – աջ գործիչ մըն է բայց նաեւ անդամ է թմրեցուցիչի միջազգային ցանցի մը, ինչ որ կը բացատրէ թէ՛ իր «երթալ – գալ»երը հոսկէ հոն եւ թէ՛ նիւթական լայն միջոցները, որովհետեւ թմրեցուցիչն է որ կ'ապահովէ Թիւրքէշի ֆաշիստ կուսակցութեան նիւթականը:

X Ծանօթ է որ ապաւինելով Աղճայի առաջին յայտարարութիւններուն (Պաղեստինցի եմ, Լիբանցի եմ, Հայ եմ ըսած էր յաջորդաբար) եւրոպական թերթեր եւ ձայնասփիւռի կայաններ արագանդ հանդիսացած էին այդ «հայ» ըլլալու հէքեաթին: Պարզ է որ Թուրքիոյ մէջ ալ այս պատմութիւնը շրջան ըրած է եւ Մայիս 15-ի «Մարմարա»ն հետեւեալը կը գրէ այս մասին. – «Եղբայրը՝ Ատնան Աղճա ըսաւ որ ընտանիքը միշտ Թշուառութեան մէջ ապրած է, Մալաթիա: Հաւանաբար եղբայրս Պապը ընտրած է անոր համար, որ կը խորհէր թէ քրիստոնեաները միշտ կը շարունակեն շահագործել իսլամները»: Հէքիմհանի մէջ կարգ մը անձեր կը պնդեն թէեւ թէ Աղճայի ընտանիքը քանի մը սերունդ առաջ հայութենէ դարձած է, սակայն այս մասին փաստ չկայ, տրուած ըլլալով որ արձանագրութիւնները այրած են Հէքիմհանի գիւթիւքներուն (դիւան) մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, Մէհմէտ Ալի Աղճայի եղբայրը վճռաբար ըսաւ որ ոչ Հայոց հետ, ոչ ալ Հայութեան հետ որեւէ կապ ունեցած են կամ ունին»:

X

Միւս կողմէ Թուրքիոյ զինուորական իշխանութեանց համաձայն, Միլլի Հարէքէթը կազմուած է եւրոպական ֆաշիստ կուսակցութեանց օրինակով եւ իրենց գաղափարականը հիմնուած է գերազգային, մենատիրական եւ բուռն կերպով հակահամայնավար ըմբռնումի մը վրայ: Ինչպէս ծանօթ է ներկայիս լուծուած է եւ պետն ու 219 անդամները բանտարկուած են եւ մահապատիժի սպառնալիքին տակ (վճիռը՝ Ցունիսին կը տրուի): Թիւրքէշի գիրքերէն մէկէն քաղուած է սա տեսակէտը. – «Թուրք ազգը չի նմանիր ուրիշ ոեւէ ազգի: Թուրք ազգը ազգ մըն է որ ըստեղծուած է Աստուծոյ կողմէ բարձրագոյն յատկանշականներով»:

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐԸ ԵՒ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ»

ԽՄԲ. – Երեք թիւերով, Մայիս 15, 16/17 եւ 20 տուինք ամփոփ թղթակցութիւնը այն «սիմպոզիոմին» որ տեղի ունեցաւ Պոլիս Մայիս 6-ին: Տրուած ըլլալով դէպքին «աննախընթաց» բնոյթը, յաջորդաբար կուտանք նաեւ մանրամասնութիւններ: Նախ հարցում – պատասխանները, ապա թուրք դասախօսներու «տեսակէտները»: Արտատպելով «Մարմարա»էն:

X

Ինչպէս ըսած էինք արդէն հոն, առաջին զեկուցումներէն վերջ կարճ դադար մը տրուած էր, որու ընթացքին ներկաները հարցումներ պատրաստած էին նիւթին շուրջ: Այդ հարցումներուն կարգաւ պատասխան տուին դասախօսները: Տրուած ըլլալով որ նիւթը մեծ շահագրգռութիւն ստեղծած էր ներկաներուն միջեւ, հարցումներն ալ շատ էին:

Առաջին հարցումը, ուղղուած Ա. դասախօս Փրոֆ. Կէօյմէնչի, կուգար Հայ ունկնդիրէ մը, Յովհաննէս Պչաքճեան, որ կը հարցնէր.

– Հայկական հարցին նուիրուած են – ռատեսիլային յայտագրին մէջ խօսուած էր Արեւելեան նահանգներու մէջ բնակած հայ բնակչութեան թիւին մասին: Ասիկա ի՞նչ կապ ունէր նիւթին հետ:

Դասախօսը տուաւ հետեւեալ պատասխանը.

– Քաղաքական հարցերու մէջ բնակչութեան թիւը խիստ կարեւոր ազդակ մըն է: Ինչպէս գիտէք Հայերը մեզմէ մեր Արեւելեան կարգ մը նահանգները կը պահանջեն, ինչպէս Սվաս, Էրզրում, Տիարպաքըր, Մուշ, Վան, Էլազըղ: Անոնք անդադար կը պնդեն թէ այս նահանգներուն մէջ Հայերը մեծամասնութիւն կազմած են: 1878-ին, Պէրլինի Ժողովէն վերջ կազմուեցաւ Բարեկարգումներու Յանձնաժողով մը, որուն անդամները մեծամասնութեամբ օտարներէ կը բաղկանային: Այս յանձնախումբը քննութիւններ կատարեց Արեւելեան Նահանգներու մէջ: Քննեցին նաեւ վիճակագրութիւնները եւ տեսնուեցաւ որ Հայերը երբեք մեծամասնութիւն չեն եղած այդ նահանգներուն մէջ: Միայն Վանի եւ Սխի մէջ է որ անոնք մեծ թիւ մը կը կազմէին ինչպէս՝ 60 – 65 առ հարիւր: Բայց այդ ալ մեծ քաղաքներուն մէջ:

Այստեղ բանախօսը իբրեւ օրինակ յիշեց Էրզրումի քաղաքապետ Զաքիր Պէյի խօսքը, արտասանուած օտար քննիչի մը. ան ցոյց տուած էր Թուրքերու ընդարձակածաւալ գերեզմանները եւ նաեւ Հայոց փոքրիկ մէկ գերեզմանը եւ այդ կերպով փաստած եղած էր որ Հայերը մեծամասնութիւն չեն կազմեր:

Լրագրական Ֆաքիւլթէի ուսանողներէն Թ. Տուրսուն կը հարցնէր հետեւեալ հարցումը.

– Կը բացատրէ՞ք թէ ինչ եղած էր դիրքաւորումը Ապտիւլհամիտի՝ Հայոց նկատմամբ:

– Պէրլինի Ժողովէն վերջ Ապտիւլհամիտ ուզեց ձեռնարկել բարեկարգումներու: Բայց դէպքերը այնպիսի զարգացում մը ունեցան, եւ Հայերը այնպէս մը ապստամբեցան ամէն կողմ, որ Ապտիւլհամիտ չկրցաւ իրագործել բարեկարգումները: Պատահած դէպքերը Արեւմուտքի մէջ արձագանգ գտան ցեղասպանութեան ձեւին տակ: Նոյն պատճառաւ ալ Կարմիր Սուլթան կոչուեցաւ Ապտիւլհամիտ: Բայց Ապտիւլհամիտ մասնաւոր ատելութիւն մը չունէր Հայոց նկատմամբ: Փաստն ալ այն է, թէ իր շրջանին Արտաքին նախարարութեան պաշտօնը յանձնուած էր Նորատունկեանի: Այսքան կարեւոր պաշտօն մը երբ Հայու մը կը յանձնուի, այլեւս կարելի՞ է խօսիլ Հայոց հանդէպ ատելութեան մը մասին: Այս դէպքը ցոյց կուտար արդէն թէ խտիր չկար Հայոց եւ Թուրքերու միջեւ: Ինչ մեղք սակայն, որ Նորատունկեան Պէրլինի մէջ պաշտպանեց Հայկական Դատը:

Ներկաներէն Ն. Թուրկութլու ուղղեց հետեւեալ հարցումը.

– Կը հաճի՞ք քիչ մը մանրամասնել 1915-ի դէպքը:

– 1915-ի դէպքը Արեւելեան նահանգներու հայ բնակչութեան տեղահանութիւնն է: Պատերազմական վտանգաւոր գօտի էր: Ինչպէս քիչ առաջ ալ ըսինք Ցարական Ռուսիոյ մօտիկ հողեր էին ատոնք: Պիտի ըսէք որ Ատանայի մէջ ուրեմն ինչո՞ւ տեղահանութիւն կատարուեցաւ: Որովհետեւ Ատանայի մէջ ալ Ֆրանսացիները կային եւ Հայերը ապստամբութիւն ընելով Ֆրանսացիներուն միանալ ու անոնց օգնել կը ջանային: Հայերը ամէն կողմ զինուած էին: Նոյնիսկ Պոլսոյ մէջ, օրինակ Ղալաթիոյ մէջ եւ Սկիւտարի եկեղեցիին մէջ առատ զէնք գտնուեցաւ:

Ուրիշ ունկնդիր մը, Նուրչէն Եազըճըօղլու ալ իր կարգին կը հարցնէր հետեւեալը.

– Քիչ առաջ խօսելու ատեն թուրք ազգը եւ հայ ազգը բացատրութիւնները գործածեցիք: Որքան որ գիտենք Ազգ բառը կը գործածուի դրօշակ մը ունեցող, հողային ամբողջութեան մը վրայ միութիւն կազմող հաւաքականութիւններու մասին: Հայերը ա՞զգ մըն էին որ այդպէս ըսիք:

– Օսմանեան կայսրութեան շրջանին այսպիսի հաւաքականութիւններու մասին Ազգ բառը կը գործածուէր: Այդ բառը հոն կը գործածուէր ոչ թէ այսօրուան ընկերաբանութեան իմաստով, այլ իբրեւ ցեղային խմբաւորում: Այս տեսակէտով ան համայնքի իմաստը ունի: Ես իբրեւ Ազգ խօսք մը դնել չուզեցի եւ ատոր համար է որ Հայ Ազգը բացատրութիւնը գործածեցի:

Երկրորդ զեկուցող Փրոֆ. Էսատ Ջամի եւս ուղղուած էր զանազան հարցումներ, որոնցմէ առաջինը հետեւեալն էր.

(Հարցումը ուղղուած էր Մէհմէտ Սէլահէտտինի կողմէ):

– Թուրքիոյ Հանրապետութիւնը կրնա՞ր արդեօք կարգ մը միջոցառումներու դիմել, առաջքը առնելու համար «Հայկական Հարց»ի մը վերազարթնումին: Եթէ կրնար առնել, ի՞նչեր ըլլալու էին անոնք:

– Հարցերը միշտ ծագում կ'առնեն Միջազգային Ուժերու բեմադրութեամբ: Ամէն հարց երկու ծայրեր ունի. խաղաղութիւն կամ պատերազմ: Կարելի չէ խուսափիլ մէկէն կամ միւսէն: Մենք որքան ատեն որ աւելի ուժեղ չենք այդ խաղերը բեմադրողներէն, հարցերը միշտ երեւան կրնան ելլել ու պիտի ըլլան: Իսկ եթէ պատահի որ մենք հարցերը ըստեղծողներէն աւելի զօրանանք, հարցերը կ'անհետանան:

Նոյն ունկնդիրը կ'ուղղէր հետեւեալ հարցումը.

– Հայերու համար կարելի՞ է ըսել որ ասպարէզի ընտրութեան ազատութիւն ունին:

Բանախօսը այս հարցումին տուաւ սա պատասխանը.

– Թէ Հայերը ասպարէզ ընտրելու ազատութիւն ունին, այդ մասին բացարձակապէս կասկած չունիմ: Եթէ Հայերը այսօր առաւելապէս ուղղութիւն առած են դէպի ճարտարարուեստ ու առեւտուր, ատոր միակ պատճառը այն է որ անոնք աւելի յարմարութիւն ունին այս ասպարէզներուն, աւելի ձեռներէց են: Մնաց որ այդ ասպարէզներն ալ աւելի շահաւոր ու արդիւնաբեր են: Այլապէս որեւէ արգելք չկայ որ անոնք ուրիշ ասպարէզներու ալ նուիրուին, եթէ ուզեն կրնան մինչեւ իսկ երեսփոխան, աւագ դեսպան ըլլալ: Արդէն մեր շուրջ հայ փրոֆէսէօրներ, տոչէնթներ, տոքթորներ պակաս չեն:

Նոյն ունկնդիրը ունէր երրորդ հարցում մըն ալ.

– 1914-ի դէպքերուն մէջ յիշեցիք զանազան երկիրներու անուններ, որոնք կրնային պատասխանատու նկատուիլ: Բայց Գերմանիոյ անունը չտուիք: Գերմանիան ալ չէ՞ր կրնար պատասխանատուութիւն մը ունեցած ըլլալ:

Այս հարցումին պատասխանը շատ յըստակ չէր: Ինչ որ բանախօսին ըսածէն կրցանք հասկնալ, այն էր, թէ անշուշտ Գերմանիա եւս միջամտութիւն մը ունեցած էր օրուան դէպքերուն եւ բնական է որ ան ալ շարժած ըլլայ իր շահերուն համաձայն: Բայց իր միջամտութիւնները արդիւնք չտուին, որովհետեւ շուտով պատերազմ ծագեցաւ եւ ան ալ պատերազմին մասնակցեցաւ իբրեւ կողմ:

(Շար.)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ նախարարաց իր վերջին խորհուրդին նախագահեց Չորեքշաբթի օր, որ սովորականէն կարճ տեւեց: Միւս կողմէ, Ժիսքարի եօթամեակին բոլոր դիւաններն ու անձնական թըղթածրարները, 4000 սնտուկ «Ազգ. Դիւանները» փոխադրուած են: Ասոնք կըրնան 30 տարիէն հրապարակ դրուիլ ինչ կը վերաբերի անձնական թուղթերուն եւ 50՝ միւսներուն: Վերջապէս երկու նախագահներու միացեալ համաձայնութեամբ զօր. Պիւան է որ նշանակուեցաւ Պատուոյ Լէգէոնի մեծ շղթան Միթերանի վիզը անցընելու համար, որ Կօլի փեսան, ըստ իր որոշումին հրաժարած ըլլալով: Հինգշաբթի, պատմական օր մըն էր, Ֆրանսայի համար, մանաւանդ 5-րդ Հանրապետութեան որ առաջին անգամ ըլլալով ձախ նախագահ մը կ'ունենայ: Նոյն իրիկունը Միթերան կը նշանակէր նախարարապետը, որ հաւանաբար Լիլի քաղաքապետ՝ Փիէր Մօռուա ըլլար:

ԻՌԼԱՆՏԱՑԻ երրորդ երիտասարդ մը մեռաւ, կամաւոր ծոմապահութեան 60-րդ օրը: Մքուիչ 24 տարեկան էր: Պոպի Սանտսէն ի վեր, ամէն անգամ որ իրենցմէ մէկը կը մեռնի, յաջորդ մը տեղը կը բռնէ բայց կը թուի թէ Անգլիոյ իշխանութիւնները կը շարունակեն իրենց պաղարիւնը պահել ի տես, այս «աւելորդ մահերուն» ըստ իրենց որակումին:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ մօտ առեւանգուեցաւ Մոնթէտիսոն քիմիական մեծ ճարտարարուեստանոցի տնօրէնը: Արարքին տէր եղած են Կարմիր Ջոկատները, ինչ որ կը փաստէ որ գլխատուած չեն, ինչպէս կը կարծուէր: Ուրիշ առեւանգում մըն ալ կատարուած է նոյն օրը:

ՎԱՐՇԱՒԱՅԻ ՈՒԽՏԻ հրամանատարութեան անդամ ծովակալ Վալանթէն Վիխելով մեռած է «իր պարտականութեան կատարման ընթացքին»: Լուրը հաղորդած է խորհրդային Բանակի թերթը «Կարմիր աստղ»: Կ'ենթադրուի, որ ծովակալը սպաննուած ըլլայ Աֆղանիստանի մէջ կատարած քննութեան մը ընթացքին:

ՊԱՊԻՆ առողջութիւնը օրէ օր կը բարելաւուի եւ Յովհ. Պօղոս Բ. կրցած է նոյնիսկ աշխատանքի նիստ մը ունենալ իր գործակիցներուն հետ: Այս առթիւ տեղեկացուցած են իրեն հանրաքուէի արդիւնքները: Ծանօթ է որ 5 հարցեր տըրուած էին 42 միլիոն իտալացի քուէարկողներու, որոնք կը վերաբերէին հանրային կարգի օրէնքի ջնջումին, ցկեանս արգելափակման օրէնքին ջնջումին, զէնք կրելու արտօնութեան օրէնքին ջնջումին, կամաւոր վիժումի օրէնքին ջնջումին: Արդիւնքն այն եղաւ որ ոչինչ փոխուեցաւ եւ ուրեմն Յովհ. Պօղոս Բ. «պարտուեցաւ» ինչ կը վերաբերի վիժումի հարցին:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆԵՐԿԱՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐՈՒ ԼՈՅՍԻՆ ՏԱԿ

Գրեց՝ Ա. ՉԱՔՐԵԱՆ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԸ՝ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԵՒ ՈՐՈ՞Ւ ԴԷՄ

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Տնտեսական գետնի վրայ, Թուրքիոյ մէջ ներդրումներ կատարող օտար կարեւորագոյն երկիրներն են՝ Արեւմտեան Գերմանիա եւ Ֆրանսա, որոնք օտար ընդհանուր ներդրումներուն մէջ կը բռնեն համապատասխանօրէն 27,8% եւ 22% տոկոսները, մինչ Զուիցերիա, Միացեալ – Նահանգներ, Մեծն Բրիտանիա եւ Դանիա նուազ բաժիններ ունին:

Թուրքիոյ մէջ ներդրումներ կատարող 95 օտար հաստատութիւններէն 24–ը Արեւմտեան գերմանական է, 14 ամերիկեան, 7 ֆրանսական, 7 զուիցերական եւայլն (1):

Ռազմական գետնի վրայ, Միացեալ – Նահանգներն են որ կուգան առաջին գծի վրայ: Ան ըլլայ՝ որպէս անջատ երկիր ըլլայ՝ ՕԹԱՆ–ի խողովակով, բացարձակապէս ամէնէն ազդեցիկ զինուորական ներկայութիւնն ունի Թուրքիոյ մէջ: Վարի քարտէսը յստակօրէն ցոյց կուտայ ԱՄՆ–ի ռազմական ներկայութիւնն ու դերը Թուրքիոյ մէջ: (Այս քարտէսի պատրաստութեան մէջ օգտուած ենք գըլխաւորաբար Մէրիփ ամսաթերթի 1981 Յունուարի թիւին մէջ լոյս տեսած քարտեսէն):

Ֆրանսական Ա. Ֆ. Փ. Լրագրական գործակալութեան համաձայն, Պէլաչէլի կառակն՝ 1982–ի համար որոշուած օժանդակութիւններուն գումարը, բաղդատած 1981–ի Գարթըրի վարչութեան կառաբած օժանդակութեան հետ, յաւելումներ պիտի կրէ:

Նոյնպէս վերացական ձեւով պէտք չէ դիտել Եւրոպական Շուկայի եւ Թուրքիոյ կապերը: Հոս պէտք է յստակօրէն տեսնել, որ հակառակ Թուրք քաղքենիութեան ճգտումներուն, ԵՏՀ–ն այնքան ալ չահագրգռուած չէ Թուրքիան ընդունելու «Տասերու Ակումբէն» ներս: Ան կ'ուզէ Թուրքիան պահել հոն՝ ուր աւելի նըպաստաւոր է իր շահերուն, եւ անոր օժանդակել միայն այնքանով, որ ան կարենայ պաշտպանել Արեւմուտքի աշխարհակալական շահերը: Սակայն քողարկելու համար այս չոր իրականութիւնը եւ դիւրացնելու համար իր գործը միջազգային եւ ազգային հանրային կարծիքին առջեւ, Արեւմուտքը կը ջանայ մեղմացնել իր դաշնակիցին հակաժողովրդավարական դիմագիծը, մէկ կողմէն հանրային կարծիքի ուշադրութիւնը շեղեցնելով գործուած ոճիրներէն, միւս կողմէն ներկայացնելով Ճունթան որպէս ազնուամիտ եւ քաղաքակիրթ «դուքս» մը: Անոր պիտի սորվեցնէ ժպտիլ եւ ժողովրդավար երեւնալ եւ ցոյց չտալ իր արիւնարբու ատամները. սորվեցնելով

(Անգարայի մօտ), Սինոպի (Սեւ ծովու ափին) եւ Տիարպէքիրի (հարաւ արեւելք) լրտեսական կայանները առանձին, Ամերիկայի կը հայթայթեն Խորհրդային Միութեան մասին հաւաքուող զինուորական եւ հիւլէական տեղեկութիւններու 25%–ը: Գալով Մարմարա ծովու ափին Քարկամուրսալ նաւային խարիսխին, ան կը լրտեսէ Սեւ ծովու վրայ խորհրդային նաւատորմիղի շարժումները:

Բացի այս ցամաքային եւ ծովային խարիսխներէ, Թուրքիա իր հովանաւորութեան տակ առած է ՕԹԱՆ–ի պատկանող 14 հատ հսկողութեան ու օդային Եան տիպի ահազանգի ցանցին արբանեակներէն:

Այս տուեալներու տակ է, որ պէտք է վերլուծել Թուրքիոյ կատարուած արեւմտեան օժանդակութիւնները, որոնք ոչ մէկ կապ ունին ժողովրդավարութեան կամ մարդկային մտահոգութիւններու շուրջ կատարուած ամբոխավարութեան եւ պոռոտախօսութեան հետ: Այս ուղղութեամբ ԱՄՆ–ը յստակօրէն յիշեցուց որ Թուրք իշխանութիւններու կողմէ գործադրուած չարչարանքները արգելք մը պիտի չհանդիսանան Թուրքիոյ կատարելիք իր օժանդակութիւններուն. ընդհակառակն անոր չարչարանքները կատարել արդիական, «քաղաքակիրթ» միջոցներով: Սակայն ի զուր: Ամէն անգամ, որ ան հարուածուի, Թուրք, քիւրտ եւ հայ յեղափոխականներու կողմէ, հարկադրաբար ցոյց պիտի տայ իր իսկական, բիրտ եւ չահագործող դիմագիծը:

Այսպէսով, եւ ի հեճուկս իրականութիւնները խեղաթիւրելու եւ իսկական հակասութիւնները ծածկելու եւ խարդախելու բոլոր փորձերուն, ժամանակի ընթացքին ամէնուն կը պարզուի հակասութիւններուն իսկական պատկերը եւ կը բիւրեղանայ պայքարին բընոյթը: Մէկ ճակատի վրայ, ընկճուած ու շահագործուած Թուրք դասակարգերը ու բռնագրկուած եւ իր հողերէն հալածուած հայ եւ քիւրտ ժողովուրդները, միւս կողմէն հակառակ ճակատին վրայ Թրքական բռնատիրութիւնը՝ նեցուկ ունենալով միջազգային աշխարհակալութիւնը:

Անկասկած, այս պայքարի սրումին եւ բիւրեղացման մէջ իր դերը կը խաղայ եւ պիտի խաղայ արտաքին երկրորդ ազդակը՝ արտասահմանի մէջ հայ – քիւրտ քաղաքական եւ զինուորական համագործակցութիւնը:

Տ ր ջ ա ն մը Թուրք իշխանութիւնները անտեսեցին, կամ այդպէս ձեւացուցին, Թուրքիոյ դէմ մղուող հայկական զինեալ պայքարը, որ ներկայ հանգրուանիս կը դրսեւորուի Թուրք դիւանագիտական եւ տնտեսական թիրախներու դէմ ուղղուած գրոհներով: Սակայն այսօր, շուրջ 6 տարուան յարատեւ պայքարին վրայ, եւ Հայաստանի Ազատագրական Հայ Գաղտնի Բանակի արարքներէն ու անոր քրտական յեղափոխական կազմակերպութիւններու հետ կատարած համագործակցութենէն ետք, Թուրք Պետութիւնը չի կրնար անցեալի նման անտարբեր ձեւանալ եւ լուռ մնալ: Անոր ամէնէն կարեւոր փաստերը կարելի է յստակօրէն տեսնել մէկ կողմէ այս շրջանին Թուրք թերթերու հակահայ քարոզչութեան եւ հակայարձակումին մէջ, բայց եւ մանաւանդ Թուրք իշխանութիւններու կատարած պաշտօնական յայտարարութիւններուն մէջ: Այս ուղղութեամբ շատ ուշագրաւ եւ կարեւոր է Թուրքիոյ Արտաքին նախարար Իլթէր Թիւրքմէնի Ֆրանսա այցելութիւնը 1981 Փետրուար 9 – 10–ին, որուն ընթացքին Թիւրքմէն գլուխ գլխի խօսակցութիւններ ունեցաւ Ֆրանսայի իր պաշտօնակից Ժ. Ֆ. Փոնսէի եւ Հանրապետութեան Նախագահ Վ. Ժիսքար տ'Էսթէնի հետ: Այս հանդիպումին, սովորական երկկողմանի խօսակցութիւններէն զատ յատուկ տեղ մը դրաւեցին Թուրք պատուիրակին գանգատները՝ յատկապէս Հայերու կողմէ Թուրք դիւանագէտներու եւ հաստատութիւններու դէմ կատարուած հարուածներուն առնչութեամբ: Նոյնանման Թրքական մտահոգութիւններուն արձագանգ կը հանդիսանայ «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»:

Իբրեւ եզրակացութիւն կարելի է ըսել, որ Թուրքիոյ տագնապները կը նմանին հողէն դուրս ժայթքող աղբիւրի մը, զոր Թուրք իշխանութիւնները կ'ուզեն ցամքեցնել ու չորցնել սպունգով մը, իսկ կը իր ՕԹԱՆ–ի դաշնակիցներու դերը կը հանդիսանայ անոր նոր սպունգներ սպահովել...:

(Տար. 17 եւ վերջ)

(1).– Լը Մոնտ, 1980 Դեկտ. 15:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

Երկու Փոքրամասնութիւններու Աճը՝ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Վիճակագրական Գրասենեակին տըւեալներուն համաձայն, ճերմակներու զանգուածային տեղաշարժերը՝ քաղաքներու կեդրոններէն դէպի արուարձանները, սեւամորթերու եւ այսպէս նկատուած սպանախօս կամ սպանացի – ամերիկացիներու մեծ կեդրոնացումներ ըստեղծած է գրեթէ բոլոր քաղաքներուն մէջ:

Սեւամորթներու աճը արտակարգ չէ եղած Միացեալ – Նահանգներու մեծ քաղաքներէն կարեւոր մասին մէջ, 1970–ական թուականներէն սկսեալ: Նոյնիսկ նուազում արձանագրած է կարգ մը վայրերու մէջ, Բայց որովհետեւ, նոյն թըւականներուն ճերմակները ձգտումն ունեցած են քաղաքներու կեդրոնական մասերէն դէպի շրջանները ուղղուելու եւ հոն մնայուն կայք հաստատելու, սեւամորթները ներկայիս մեծամասնութիւն կը ներկայացնեն Պալթիմորի, Նիւ Օրլեանսի եւ Տիթրոյթի մէջ, ինչպէս նաեւ Աթլանթա եւ Քոլումպիայի շրջանը: Միաժամանակ՝ մեծամասնութիւն կազմելու վրայ են Մէնֆիսի եւ Սէն Լուիի մէջ: Շիքակօ իր բնակչութեամբ հետեւեալ պատկերը կը պարզէ. – Սեւամորթներ եւ զանազան փոքրամասնութիւններ կը գերազանցեն իրենց ընդհանուր թիւով. այսինքն՝ ինչպէս վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ՝ ճերմակները փոքրամասնութիւն կը ներկայացնեն:

Սպանացի – Ամերիկացիներու թիւը գերազանց կը մնայ Սան Անթոնիոյ մէջ, Թեքսաս: Իսկ բազմաթիւ քաղաքներու մէջ, ինչպէս Նիւ – Եորք, Լոս Անճըլըս, Սան Տիէկօ, Ֆէօնիքս, Սան Ֆրանսիսքօ եւ Տէնվէր, սեւամորթներէն առաւել թիւ կը պարզէ:

Հրապարակ հանուած վիճակագրութիւնը վերջնական տուեալները կը պարզէ երկրին 30 մեծագոյն քաղաքներէն 26–ինը: Նկատի չառներ նուազ բնակչութիւն ունեցող քաղաքները, ինչպէս Նիւուարք, ուր սեւերը տարիներէ ի վեր մեծամասնութեան դիմագիծով կը ներկայանան:

Տուեալ բոլոր քաղաքներն ալ անխտիր շրջապատուած են սպիտակամորթ մեծամասնութիւն պարզող արուարձաններով, յաճախ առաւել բազմամարդ, քան կեդրոնները:

Ի՞նչ ցոյց կուտան վիճակագրական կէտերը երկու գլխաւոր փոքրամասնութիւններուն կապակցութեամբ: 1980–ին սեւամորթները իրենց 26,488,218 թիւով Միացեալ – Նահանգներու ընդհանուր բնակչութեան 11·7 տոկոսը կը ներկայացնեն. սակայն փոքր յաւելում մը կը նկատուի 1970–էն ասդին, երբ սեւամորթները 11·1 տոկոսն էին: Սպանական ծագում ունեցողները կամ չառաւիղները 14,605,883 են, պարզելով 6·4 տոկոսը երկրին բնակչութեան: Յաւելումը 1970–էն ցայսօր՝ 1·9 տոկոս:

Հարկ է արձանագրել, թէ այս վերջինոյն դասին պատկերը այնքան ալ յըստակ չի կրնար նկատուիլ: Վիճակագրական Գրասենեակին հաստատումով, շատեր առանցմէ իրենք զիրենք սպիտակ, ուրիշներ սեւ եւ ոմանք ալ այլ ցեղագրական խմբաւորումներու անդամ կը համարին: Մնաց որ 1970–ի վիճակագրութեան մէջ, ճերմակ նկատուած են իրենք զիրենք Մեքսիկացի, Քուպացի կամ այլ ազգի նկատողները:

Ցեղագրական միւս հաւաքականութիւնները, ինչպէս Ամերիկացի Հնդիկները եւ Ասիացիները, նոյնպէս աւելցած են 1970–էն ի վեր մեծ քաղաքներուն կեդրոններուն մէջ:

Վիճակագրական Գրասենեակը առաջդելու եւ ուսումնասիրելու վրայ է ճըշդելու համար առանց պարզած թիւերն ու ներկայացուցած համեմատութիւնները:

Թ. Ա. Թ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՐԱՐԱՊԵՏԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քսան երկար տարիներու Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի Լուսարարապետ Հայրիկ Արքեպիսկ. Ասլանեանի վախճանումով, Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութիւնը ունեցաւ քառասնօրեայ սուգի շրջան մը, որուն յաջորդեց Նոր Լուսարարապետի ընտրութիւնը 31 Մարտ 1981 Երեքշաբթի կէսօրէ ետք ժամը 4–ին, նախագահութեամբ Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Տ. Եղիշէ Արքեպիսկ. Տէրտէրեանի:

Ներկայ եկեղեցականներու զաղտնի քուէարկութիւնը բացարձակ մեծամասնութեամբ կեդրոնացաւ Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի Առաջնորդ, Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիսկ. Գազանճեանի վրայ:

Ապա Մայր Տաճարի զանգերը հնչեցին տալու Երուսաղէմահայութեան ուրախ աւետիսը: Արդէն իսկ խուռն բազմութիւն մը հաւաքուած էր եկեղեցւոյ գաւիթը, մինչ եկեղեցական դասը թափօրով կ'իջնէր Պատրիարքարանէն դէպի Ս. Յակոբեանց Տաճարը, գլխաւորութեամբ Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր եւ նորընտիր Լուսարարապետին: Ըստ աւանդական սովորութեան նորընտիր Լուսարարապետը ծնրադիր իր աղօթքը եւ ուխտը կատարեց Ս. Գլխադրի մատուռը եւ Սրբատեղիէն ստացաւ Գանձատան բանալիները: Ապա բացաւ Ս. Մինասի մատուռի դռները, ուր նորընտիր Լուսարարապետը ընդունեցաւ Ամեն. Սրբազան Պատրիարք Հօր եւ Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութեան շնորհաւորութիւնները:

Երուսաղէմի Ս. Աթոռոյ Լուսարարապետի պաշտօնը իր ընտրութեամբ ցմահ է եւ երկրորդ դծին է Պատրիարքէն յետոյ: Նոյն ժամանակ Ս. Յակոբեանց վանքի Վանահայրն է եւ միակ պատասխանատուն եկեղեցիներու եւ սրբավայրերու, որոնք տասնըհինգ դարերու սեփականութեան պատմութիւն մը ունին:

Նորընտիր Լուսարարապետը, աւազանի անունով Պետրոս, ծնած է Պոլիս 1927ին, Երզնկացի ծնողքէ: Նախակրթութիւնը ստացած է իր ծննդավայրին մէջ: Երուսաղէմ եկած է 1940–ի Նոյեմբերին եւ աշակերտած Ժառանգաւորաց Վարժա-

բանին, որուն ընթացքը աւարտելէ ետք Սարկաւագ ձեռնադրուած է Երանաշնորհ Տ. Կիւրեղ Պատրիարքէն՝ 23 Դեկտեմբեր 1945–ին: Ընծայարանը աւարտած է 1948 Մայիսին, սակայն Պաղեստինի տխուր դէպքերուն բերումով, 1950 Յունուարի 22–ին միայն կրցած է ընդունիլ քահանայական ձեռնադրութիւնը՝ Եգիպտահայոց բարեյիշատակ Առաջնորդ Գերշ. Տ. Մամբրէ Արքեպիսկ. Սիրունեանէ, Ս. Հրեշտակապետաց Եկեղեցւոյ մէջ եւ շարունակած դասաւանդել Ժառանգաւորաց Վարժարանէն ներս: Նշանակուած է Դիւանապետ եւ դասեր աւանդած նաեւ Ս. Թարգմանչաց Վարժարանէն ներս:

1951–ի Նոյեմբերի 27–ին, հրաւէրով Կ. Պոլսոյ նորընտիր Պատրիարք Գարեգին Արքեպիսկ. Խաչատուրեանի, Հայր Գարեգին կը մեկնի իր ծննդավայրը, կազմակերպելու դպրեվանք մը, որուն բացման օրն իսկ, 23 Յունուար 1954–ին, Գարեգին Պատրիարքէն ստացած է ծայրագոյն Վարդապետի աստիճան եւ կոչուած Դպրեվանքի Վերատեսչութեան բարձր պաշտօնին: 1959–ի Նոյեմբերին մեկնած է Միացեալ – Նահանգներ եւ 1960–ի Յունուարին սատանձնած մայրաքաղաք Ուաշինկթընի Հայոց Հովուութիւնը: Իր ջանքերուն շնորհիւ, 1962–ի վերջերը կառուցուած է գաղութին առաջին եկեղեցին: Ամերիկայի իր պաշտօնավարութեան շրջանին եղած է «Ամերիկայի Ձայն»ի հայկական յայտագրի կիրակնօրեայ բաժնի վարիչ, Թեմական Խորհուրդի անդամ եւ Առաջնորդարանի պաշտօնաթերթին խմբագիր: 30 Մարտ 1966–ին հրահանգով Տ. Տ. Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետին եւ հաւանութեամբը Ս. Յակոբեանց Միաբանական Ընդհանուր Ժողովին, ընդունած է Աւստրալիոյ եւ ծայրագոյն Արեւելքի Առաջնորդութիւնը եւ Եպիսկոպոս ձեռնադրուած նոյն տարւոյ Նոյեմբերին Ս. Էջմիածին: Մօտ 15 տարիներ եղած է Առաջնորդ Աւստրալիոյ եւ Նոր Զելանտայի: Իր աշխատանքի ծիրը եղած է եկեղեցաշինութիւն եւ Շաբաթօրեայ վարժարաններու հաստատում:

Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիսկ. կը յանուի իր ուժերու եւ կարողութեանց լրումին մէջ: «Սիոն», շնորհաւորելով նորընտիր Լուսարարապետը, կը մաղթէ որ Պոլսի, Ամերիկայի եւ Աւստրալիոյ մէջ ունեցած իր արդիւնաշատ ծառայութեանց նման բեղնաւոր ըլլայ նաեւ գործունէութեան իր դաշտը Ս. Աթոռէն ներս:

×

3 Ապրիլ 1981 Ուրբաթ առաւօտ, Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրը եւ Լուսարարապետ Գերշ. Տ. Գարեգին Արքեպիսկ. Գազանճեան հրաւիրեցին Ժառանգաւորաց Վարժարանի եւ Ընծայարանի Տեսուչ, Արժ. Տ. Ներսէս Քհնյ. Մնջիկեանը ու զինք վարձատրեցին Աւագ Քահանայի եւ Լանջախաչի տուչութեամբ՝ այն կարեւոր, խղճամիտ եւ նուիրեալ գործին՝ որ ինք կը տանի վանքէն ներս հոգեւոր դաստիարակութեան դաշտի վրայ:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ԳՈՂԳՈԹԷ ԳՈՂԳՈԹ

ՔԱՆԱՏԱ

ՄՈՆՐԷԱԼ

Ապրիլ 23–ի երեկոյեան, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ պատարագ մատուցուած է Ապրիլեան նահատակաց յիշատակին:

×

Ապրիլ 24–ի առաւօտեան, Հայ Դատի Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ բողոքի խաղաղ ցոյց մը տեղի ունեցած է, աւելի քան 1000 հոգիի մասնակցութեամբ: Թափօրը Աթուաթըրէն յառաջացած է դէպի Անծանօթ Զինուորի Յուշարձանը, ուր ծաղկեպսակ մը դրուած է եւ խօսք առած են Վիգէն Թիւֆէնքճեան եւ Քէպէքի փոխ – վարչապետ Ժաք Իվան Մորէն:

×

Ապրիլ 25–ին, դարձեալ Հայ Դատի Յանձնախումբին կազմակերպութեամբ, տեղի ունեցած է կառքերով ցոյց մը: 22 հայ վարորդներ, իրենց կառքերուն վրայ պաստառներով, կէսօրուան խճողումի ժամերուն շրջած են քաղաքին փողոցները՝ անցորդներու ուշադրութիւնը հրաւիրելով մեր պահանջներուն վրայ:

×

Նոյն օրը երեկոյեան Ռ. Ա. Կ.ի, Հայ Իրաւանց Յանձնախումբի եւ Թէքէեան Մշակութային Միութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, Ալէք Մանուկեան Արմէն – Քէպէք վարժարանի մարզասրահին մէջ: Բանախօսած է Նուպար Տօրեան, Նիւ Ճըրզիէն:

Նոյն պահուն, Պարոյր Սեւակ Մշակութային Միութիւնն ալ կազմակերպած է յուշատօն մը:

×

Ապրիլ 26–ի առաւօտուն, Ս. Յակոբ Եկեղեցին պատարագած եւ քարոզած է Արմէն Քհնյ. Իշխանեան: Կէսօրուան, Պոլսահայ Միութեան կազմակերպութեամբ «Նահատակաց հոգեճաշ» մը տեղի ունեցած է:

Ժամը 19–ին, Հայ Կեդրոնի «Ալեքս Ահարոնեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը, որուն բացումը կատարած է Վրէժ – Արմէն Արթինեան: Բանախօսած է Քրիստափոր Բագրատունի (Լոս Անճելըսէն): Գեղարուեստական յայտագրի գործադրութենէն ետք խօսք առած է Արմէն Քհնյ. Իշխանեան եւ թելադրած ներկաներուն ամբողջ ուժով նուիրուիլ Հայկ. Դատի հետապնդման:

×

ՕԹԱՒԱ

Ապրիլ 24–ին, Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութեան 100 անդամներ բողոքի ցոյց մը կատարած են Թրքական դեսպանատան առջեւ: Փոքրիկ մէջադէպի մը հետեւանքով չորս հայ երիտասարդներ ձերբակալուած են եւ չորս ժամ ետք ազատ արձակուած, մինչեւ դատավարութիւն:

×

ԹՈՐՈՆԹՕ

Ապրիլ 24–ին, մօտ 400 Հայեր ցոյց մը կատարած են քաղաքի գլխաւոր փողոցներուն մէջ: Երբ Թափօրը հասած է նահանգային խորհրդարանին առջեւ, Լեւոն Հասըրճեան, Հայ Դատի Յանձնախումբին ատենապետը, խօսք առած է (անգլերէն): Խորհրդարանէն դուրս ելած են անդամներ, կուսակցապետեր եւ վարչապետին ներկայացուցիչը՝ Ճոն Ուիլըրմզ, որ իր կարգին խօսք առնելով դատապարտած է Թուրքիոյ կատարած ցեղասպանութիւնը Հայոց հանդէպ: Օնթարիոյ Ազատական կուսակցութեան պետ Տօքթ. Ս. Սմիթս եւ Նոր դեմոկրատ կուսակցութեան պետ Մ. Քասիտի եւս դատապարտած են Հայերու դէմ եղած ցեղասպանութիւնը: Ցուցարարները վերադարձած են Հայ Կեդրոն եւ երեկոյեան, շուրջ 100 Հայեր արիւն տուած են քանատական Կարմիր Խաչին:

×

Համազգայինի կազմակերպութեամբ, Ապրիլ 25–ին, «Լեւոն Շանթ» Թատերախումբը ներկայացուցած է Մ. Իշխանի «Մեռնիլը որքան դժուար է» Թատերախաղը, որուն մէջ ակնարկներ կան հայ ժողովուրդի կրած տառապանքներուն եւ ցեղասպանութեան մասին:

×

Ապրիլ 26–ին, Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը: Խօսք առած են Համբիկ Թիթիզեան, Լեւոն Հասըրճեան, Արթի Յակոբեան: Բանախօսած է Մարգար Շարապխանեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ը. ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երեւանի մէջ, Մայիս 6 – 8, տեղի ունեցաւ Հայաստանի Գրողներու Միութեան 8–րդ համագումարը, մասնակցութեամբ՝ բացի պատգամաւորներէ, արուեստի, գիտութեան եւ մշակոյթի մարզերու ծանօթ դէմքերու, կուսակցական ղեկավարներու, Մոսկուայի, Խորհ. Միութեան Հանրապետութիւններէ եւ Սփիւռքէն ժամանած ներկայացուցիչներու: Ներկայ եղած են Հայաստանի համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար Կարէն Դեմիրճեան, նախագահ Բաբկէն Սարկիսով, վարչապետ Ֆադէյ Սարգսեան, կուսակցական եւ պետական ղեկավար դէմքեր:

Բացումը կատարած է Սարմէն: Միութեան վարչութեան տեղեկագիրը կարդացած է Ա. քարտուղարը՝ Վարդգէս Պետրոսեան (տեղեկագրի հիմնական մասերը տուած էինք «Յառաջ» Մայիս 19–ի թիւով): Գրական սեռերու վերաբերեալ զեկուցումներ կարդացած են Մկրտիչ Սարգսեան, Նորայր Ադալեան, Փրոֆ. Ս. Սարինեան, Ս. Յարութիւնեան եւ Ա. Գրիգորեան:

«Արդի սփիւռքահայ առաջադիմական գրականութեան զարգացման միտումները» նիւթին շուրջ զեկուցում մը կարդացած է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի թղթակից անդամ Եդուարդ Ջրբաշեան: Հայաստանի բազմաթիւ գրագէտներու կողքին խօսք առած են նաեւ Սփիւռքէն մասնակցող գրողներ՝ Անդրանիկ Անդրէասեան (Միացեալ Նահանգներ), Ռուբէն Մելիք (Ֆրանսա) եւ Օննիկ Սարգիսեան (Լիբանան): Համագումարին երկրորդ գլխաւոր զեկուցումները եղած է կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի քարտուղարը՝ Կարլէն Դալլաքեան, որ ընդհանուր հաշուեկշիռը կատարած է անցնող շրջանի խորհրդահայ գրականութեան:

Համագումարի աւարտին ընտրուած են Գրողներու Միութեան ղեկավար մարմինները՝ վարչութիւն, վերստուգող յանձնախումբ, Խորհ. Միութեան Գրողներու 7–րդ համագումարի պատգամաւորներ: Հայաստանի Գրողներու Միութեան նոր վարչութիւնը ընտրած է իր դիւանը՝ նախագահ Վարդգէս Պետրոսեան, քարտուղարներ՝ Արամ Գրիգորեան, Պերճ Զէյթունցեան, Սաղաթէլ Յարութիւնեան, Մկրտիչ Սարգսեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Վար հրջուած ապառաժներուն մէջ ժողովուրդի ցասումը կար:

Թնդանօթի ռումբը այս անգամ Խէչոյի դիրքերուն մօտ պայթած էր: Ամպդոռ աղմուկեան մէջ վառօդի հոտ ու ծուխ բռնած էր: Թշնամի ձիաւորներ յաճախ կը կորսուէին վարը ամպի պէս բռնած Թնդանօթի ծուխին մէջ եւ նորէն կ'երեւէին: Անոնք դէպի անցքին կողմը կը յառաջանային:

Մարգար չկար: Վարդանը, որ կռուին մէջ իր թեւը երկինքին քով միակ արծիւն էր դարձեր, առանց Մարգարի, այս անգամ վտանգաւոր կը նկատէր թըշնամի զօրքերէն մաս մը հովտին մէջ կիսել: Իր ուժերը բաւարար էին թշնամին այդ կարեւոր անցքէն հեռու պահելու, եթէ միայն թշնամին այս անգամ տէր չդառնար այն սարին, ուրկէ վտանգի մէջ պիտի իյնային Աղուընկայ Քարերու կարեւոր դիրքերը, որոնց դիւղացիք Այծի Սար անունը կու տային: Վարդան իր ուժերը տարածել չէր ուզեր:

Հովտի առաջին կռուին, Վարդան եւ Մարգար դժուարութեամբ կրցան վար առնել այն զօրքերը, որ Նահանջի պահուն տեղաւորած էին Այծի Սարի հարաւային կողերուն վրայ, միակ դիրքը որ անցքի ճախակողմեան մասէն կարելի էր համազարկի տակ առնել: Աղուընկայ Քարերու դիրքերէն կը հսկէին սարի ճակատը, ուրկէ թշնամիին համար անկարելի էր ելքը: Հարաւային կողի հսկողութիւնը յանձնուած էր Կարմիր Սերոբին, որ ճակատէն կը հսկէր նաեւ դէպի անցք յառաջացող շարժումներուն վրայ:

Հովտի կռուէն յետոյ, Մարգար յաճախ բսած էր Վարդանին.

– Վարդան, ճանս, Վարդաձորի լերան վտանգ չկայ: Մինակ էդ անիծած սարն է որ ինձ մտածել կու տայ: Եթէ թըշնամին զօրք տեղաւորէ, Աղուընկայ Քարերը վտանգի տակ կ'իյնան:

Խէչոյի եւ Աղուընկայ Քարերու դիրքերէն կանոնաւոր համազարկ բացուած էր, եւ թնդանօթի ռումբերը Խէչոյի դիրքին չհասած՝ լերան մէջքին կը պայթէին: Վարդան կ'աշխատէր արեւմաբէն առաջ լռեցնել թնդանօթը եւ յարձակողականը անվտանգ դարձնել, որովհետեւ երբ մութն իջնէր, թշնամին աւելի դիւրութեամբ պիտի կրնար Այծի Սարին վրայ տեղաւորուիլ:

Զօրքը լավայի մը դանդաղութեամբ հետզհետէ լայն ճակատ կը բռնէր: Վառօդի ու ամպդոռ տաքութեան մէջ արեւը կարծես շուքեր ձգած էր: Համազարկ բացուած էր նաեւ անցքի դիրքերէն: Արջ Սաքոյի աչքերը դարձեր էին: Զօրքի մէկ մասը, բաժնուած քարքարոտ վայրերէ, դէպի Այծի Սար կը յառաջանար: Ֆետայիները դիրքէ դիրք ձայն տուին: Վարդան մի քանի ընկերներով ուզեց Սերոբի դիրքը յառաջանալ, սարի հարաւային կողմի պաշտպանութիւնը զօրացնելու համար: Փութկոտ իրարանցումի այդ պահուն հրացանաձգութիւն սկսաւ Սերոբի դիրքերէն: Սերոբ կռուի բռնուած էր զօրքերուն հետ, որոնք սարի կողի քարերուն մէջ մտած՝ կ'աշխատէին վեր բարձրանալ: Հակառակ Սերոբի դիրքերէն բացուող ուժեղ զարկին, հրացանի զարկեր կուգային սարի աւելի բարձրէն: Զօրքէն մաս մը արեւելեան կողմէն սկսած էր վեր բարձրանալ:

Սերոբ, առանց Վարդանի գալուն սպասելու, իր խումբով դիրքէն վար իջաւ՝ համազարկերու ճակատը լայնացնելու համար: Անտարակոյս, կացութիւնը աւելի վտանգաւոր պիտի դառնար, եթէ թշնամին իր ուժը սարի կողին վրայ կեդրոնացնէր: Սերոբի համազարկի տաք կռուի ատեն նախկին դիրքերուն վրայ հասաւ Վարդանը, երբ Խէչոյի, Սաքոյի ու Աղուընկայ Քարերու դիրքերէն սկսան պոռալ.

– Մարգարը, Մարգարը…

(Շար. 322)

Տէր եւ Տիկին Ժան Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ժաք Վար-դանեան, Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Տէր-Եղիայեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մարաշլեան եւ զաւակը, ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

Տիկին ԱՆՈՅՇ ԳԱՍԳԱՄԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 18-ին: Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Չո-րեքշաբթի, Մայիս 20-ին, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

«ՅԱՌԱՋ».— Մեր ցաւակցութիւնները՝ Տէր եւ Տիկին Մուշեղ Տէր-Եղիայեանի եւ ողբացեալին ընտանիքին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խը-նամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ հո-գեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 24, Փարիզի Ս. Յով-հաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ վարժարանին հանգուցեալ հիմնադիրներուն, բարերարներուն, խը-նամակալներուն, տնօրէններուն, ուսու-ցիչներուն եւ սանուհիներուն:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԼԻՈՆ.— Տիկին Մարի Կէնճեան, իր ա-մուսնոյն՝ Սահակ Կէնճեանի մահուան 3-րդ տարելիցին ի յիշատակ՝ 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

UGAB - JEUNES OUVERTURES

SOIREE

« SAYAT - NOVA »

MENESTREL ARMENIEN DU XVIIIème SIECLE

Vendredi, 22 Mai, à 20h30 précises au Centre Culturel Alex Manoogian 118, Rue de Courcelles, Paris 17e

—Diapoésie Musicale

— Chants, Poèmes et Musiques Traditionnelles

Avec la participation de:

* *l'Ensemble Instrumental Traditionnel Arménien SAYAT NOVA*
* *Araxie KEMPETIAN*
* *Nil AGOPOFF*

Nombre de places limitées.

Réservetion: U.G.A.B. - 520. 03. 18

Participation aux frais: Membres 25 F.

Non Membres: 35 F.

ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ - ՃԱՇ

Կազմակերպուած՝ հին եւ նոր Այն-թապցիներու համար:

Նպատակ՝ օգտակար դառնալ եւ զի-րար ճանչնալ.—

Մայիս 29, ժամը 20-ին, ճաշ:

Արձանագրուիլ մինչեւ Մայիս 26: Հեռաձայնելով.—

Պ. Պագըրճեանի 770. 07. 25

կամ Զազմաքճեանի 607. 92. 46

Imprimé sur les Presses
du Journal «Haratch»
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաքէ Կիւլեան, իր խորին շնորհակա-լութիւնները կը յայտնէ Շաւիլի Ս. Գր. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձու-թեան, Հ.Յ.Դ. Արղութեան խումբին, Կա-պոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին եւ բո-լոր ընկերներուն եւ բարեկամներուն, ո-րոնք մասնակից եղան իր սուգին, իր հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒԼԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՎԱԼԱՆՍ
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի, Մայիս 24, կը պատա-րագէ Լիոնի հոգեւոր հովիւ՝

ՆՈՐՎԱՆ ՎՐԴ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻ
ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի, Մայիս 24, Սարդարա-պատի Ճակատամարտի տարեդարձին առ-թիւ, մասնաւոր հոգեհանգիստ կը կա-տարուի Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մը-կըրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Արարողութեան կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱԶԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

samedi, 30 mai, à 21 h.

GRAND CONCERT

A L'OPERA DE MARSEILLE

Organisé par

L'OPERA ET LE CENTRE CULTUREL STS. SAHAK — MESROB

Sous la Présidence effective de: GASTON DEFFERRE

(Député - Maire de Marseille)

Dédié à la mémoire du grand compositeur

ARAM KATCHATRIAN

Avec la participation exceptionnelle du grand violoncelliste:

MSTISLAV ROSTROPOVITCH

L'Orchestre Symphonique de l'Opéra sera placé sous la direction de:

DIEGO MASSON

IIème SYMPHONIE, MASCARADE

RHAPSODIE-CONCERTO pour violoncelle.

Location à partir du 5 Mai, Voyages W asteels, J. Chelelekian 87, La Canebière et du 27 Mai à lOpéra

Sur Paris: SABERATOURS; 3 Rue de l'Arrivée, 7e étage, Paris 15e

Tél.: 538. 67. 47

Հրապարակային Դասախօսութիւն

կազմակերպութեամբ՝

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Մայիս 27, Չորեքշաբթի, ժամը 20.30ին

Հայ Մշակութային Տան «Օջախ»ի սրահը

183 bis, Bd. de la Madeleine — NICE

կը դասախօսէ՝

Ճարտարապետ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիւթ.—

« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ »

— Մուտքը ազատ է: —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանթէօ - Քաշանի մասնաճիւղը անդամական - ընդհ. ժողո-վի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Մայիս 27, ժամը 21-ին, սովորական հաւաքատեղին:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ - ՌԱՖԱՅԵԼ

Կապ. Խաչի Մարսէյլի վարչութիւննե-րը կազմակերպած են այցելութիւն մը Սէն - Ռաֆայէլի ծերանոցին, Կիրակի 14 Յունիսին: Արձանագրութեան համար դիմել տեղւոյն վարչութիւններուն:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Մրցանակաբաշխութեան Հանդէսը՝

ՅՈՒՆԻՍ 21-ին

Concert Annuel de la Chorale

« ANI »

Nouveau Programme:

∅ CHANTS FOLKLORIQUES,

∅ PATRIOTIQUES et

∅ REVOLUTIONNAIRES

VENDREDI, 22 MAI, A 21 H.

Salle des Ingénieurs Arts et Métiers 9 bis, Ave. d'Iéna, 75116 - PARIS

Métro: IENA

FRANCE - CULTURE

Այս Կիրակի, Մայիս 24, ժամը 8-ին, Ֆրանս - Քիւլթիւրի վրայ Հայկ. Ցայ-տագիր:

ՎՐԻՊԱԿ. - Մայիս 20-ի «Յառաջ»ի մէջ, Բ. էջ (Թուրքիա ներկայ տագնապ-ներու լոյսին տակ), Բ. սիւնակ վարէն վեր 10-րդ տող. - յարաբերութիւնները պէտք է ըլլայ՝ յայտարարութիւններ, նոյն սիւնակ, վարէն վեր 27-րդ տող բան-տարկութիւններու պէտք է ըլլայ՝ գոր-ծադուլներու:

CENTRE CULTUREL

ST. MESROB

10 bis, Rue Thouin - 75005 PARIS

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՅԻՍ 24.— ժամը 15-ին՝ Ս. Խաչ Ընկերակցութեան ընդհ. ժո-ղով: Օրակարգ.— Նիւթական եւ բա-րոյական տեղեկատուութիւն, նոր արձանագրութիւններ, ծրագիրներ: Նախքան ժողովը, ճաշ մը նախատես-ուած է՝ փափաքողներուն համար:

Արձանագրուիլ.— 278.31.93

Grand Bal

DE L'ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX

SAMEDI, 23 MAI, de 20 h. à l'aube

THEATRE MUNICIPAL; 25, Ave. Victor Cresson — Issy - les - Moulineaux

Animé par: « HAGHTANAK »

Avec la participation de:- Groupes ASTRE et ARDZIV

Groupe de Danses NORALIK — Direction: Betty DERDERIAN

Buffet — Tombola — Ambiance RESERVATION: 736. 94. 91

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS

du 01 au 12 Août 81 — 3.990 F.

du 05 au 16 Sept. 81 — 3.990 F.

2° VOYAGES DE 14 JOURS

du 27 Mai au 9 Juin 81 — 4.350 F.

du 18 au 31 Juillet 81 — 4.290 F.

du 08 au 21 Août 81 — 4.290 F.

du 02 au 15 Octobre 81 — 3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS

DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN

Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
.... Tél.
Ville Code postal........

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :
....

Rayer les mentions inutiles

Le Restaurant
EREVAN

a ouvert

son magasin de TRAITEUR et de COMESTIBLES

29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT EREVAN

26, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi

40 Sortes de Hors - d'œuvres
25 Sortes de Plats

TRAITEUR EREVAN

29, Rue Bergère, 75009 Paris
Tél.: 523.44.73

Toutes sortes de Hors-d'œuvre, Charcuterie et Spécialités Arméniennes

ՇԱԲԱԹ-ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
23-24
SAMEDI-DIMANCHE
23-24 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.914
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
56e ANNÉE — No 14.914

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՕՐԸ

ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ ՓԻԷՌ ՄՕՌՈՒԱ

ԷԼԻԶԷԷՆ ՊԱՆԹԷՈՆ, ԱՆՑՆԵԼՈՎ ՕԹԷԼ ՏԸ ՎԻԼԷՆ

ՃԱՌԵՐ, ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՆՈՐ ՕՐԵՐ – ՀԻՆ ՀՈԳԵՐՈՎ

Մայիս 21, Թնդանօթներու 21 հարուածներ կ'ողջունեն Ֆրանսայի 21-րդ նախագահը՝ Ֆր. Միթերան: Պատմական օր մը, արդարեւ գարնանային այս օրը, ուր արեւն ու անձրեւը պահուըտուք խաղացին ամբողջ օրը: Հանդիսաւոր եւ ժողովրդական պահեր բայց եւ մանաւանդ ինքնաբուխ ոգեւորութիւն մը նըշեցին առաջին օրը, Ե. Հանրապետութեան առաջին ընկերվարական նախագահին: Ժամը ճիշդ 9·30-ին է, որ նոր Նախագահը կուգար Էլիզէ, ուր զինքը կ'ընդունէր՝ հին Նախագահը: Ապա գլուխ գլխի մը, առանց ոեւէ վկայի, փոխանակելու համար գաղտնիքները: Տեսակցութիւնը նախատեսուած էր կէս ժամուան համար բայց կը տեւէ 47 վայրկեան: Ապա, Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէն կը մեկնի եւ քանի մը ժամեր անցընելէ ետք ուր Պենուվիլի իր բնակարանը, կը հեռանայ Փարիզէն, շրջան մը քաշուելու համար Օթոնի իր ապարանքը: Իր մեկնումէն ետք, Էլիզէի հիւրասրահին մէջ է, որ Միթերան կը խօսի նախագահական իր առաջին ճառը, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց. – «Մեծ ազգի մը նկարագրին մէջ է մեծ հեռանկարներ յղանալ: Այսօր աշխարհին մէջ, մեր երկրին համար աւելի մեծ ի՞նչ պահանջ կայ քան իրագործել ընկերվարութեան եւ ազատութեան նոր զինակցութիւնը, աւելի գեղեցիկ ի՞նչ փառք՝ քան զայն հրամցնել վաղուան աշխարհին: Ամէն պարագայի մէջ այս մտածումն ու կամքն է, որոնք զիս կ'առաջնորդեն հաստատելու համար, որ կարգ ու ապահովութիւն չեն կրնար ըլլալ հոն ուր տիրէ անարդարութիւնը, հոն ուր տիրէ անհանդուրժողութիւնը: Համոզել է, ինծի համար կարեւորը եւ ոչ՝ յաղթել»: Այս վերջին բանաձեւը, որ շատ կը կրկնուի արտասանուելէն ի վեր, անշուշտ աւելի ազդու է ֆրանսերէն քանի համոզել եւ յաղթել (քոնվէնքր եւ վէնքր) բառական կազմութեամբ նոյն արմատն ունին: Իր ելոյթին վերջաւորութեան Միթերան կը շեշտէր թէ Մայիս 10-ին, մէկ յաղթող կար՝ յոյսը եւ կը վստահեցնէր թէ կ'ուզէ համախմբել ու կ'աւելցնէր իր անձնական մաղթանքները Ժիսքար տ'Էսթէնի:

Ցերեկին է, որ Նախագահ Միթերան, բաց կառքի մէջ, կ'առաջնորդուի դէպի Անծանօթ Զինուորի բոցը: Շան զ'Էլիզէի երկայնքին հոծ բազմութիւն մը, որ կը ծածկէր իր խանդավառութիւնը: …թուալ, 300-էն 400 հրաւիրեալ, որոնց …կարգին ուշադրութիւն կը գրաւեն ընկերվարական Միջազգայինի օտար ծանօթ դէմքեր՝ Վիլի Պրանտ, Մարիօ Սոարէս, Անտրէաս Փափանտրէու, Սենկոր եւլն. եւլն.: Ժամը 13-ին, …իր կողքին ունենալով Փիէռ Մոռուան, Միթերան կը վերադառնայ Էլիզէ, ուր 200 հիւր ունի:

Մամուլի եւ ձայն-հեռատեսիլի թղթակիցները, սկիզբէն նկատեցին ներկաներէն աւելի բացակայ մը՝ Ժորժ Մարշէ եւ այնքան պնդեցին այդ կէտին վրայ, որ համայնավար պարագլուխին քարտուղարութիւնը զեկոյցով մը կը բացատրէ, յայտնելով շատ պարզ բան մը՝ Մարշէ հրաւիրուած չէր...: Բայց աւելցնենք թէ, Ուրբաթ օր, Խումանիթէ ոխ չէր պահեր եւ համբերութեամբ կը սպասէ փոփոխութեան:

Կէս օրէ վերջ, Նախագահը յայտնելէ ետք թէ նոր նախարարապետն է Փիէռ Մոռուան, կնոջը ընկերակցութեամբ կը հասնի Օթէլ տը Վիլ, ուր զինքը կ'ընդունին Տէր եւ Տիկին Ժաք Շիրաք: Հոս կը սպասուէր ձեւական ճառերու բայց պիտի պարզուէր որ թէ Փարիզի քաղաքապետը եւ թէ Հանրապետութեան Նախագահը քաղաքական ելոյթներ պիտի ունենային: Շիրաք, յոյս յայտնեց որ Պետութեան նոր ղեկավարը շարունակէ երկիրը առաջնորդել՝ յառաջդիմութեան, արդարութեան եւ ազգ. անկախութեան ճամբուն վրայ ու աւելցուց. – «փոփոխութեան իր կամքն արտայայտող այս նոր եօթնամեակի սեմին, հարկ է յիշեցնել որ մեծ, ամուր, ոչ ալ տեւական ոչինչ կրնայ իրագործուիլ առանց դիմելու մեր պատմութեան»: Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքապետին ու շեշտեց թէ Փարիզի Օթէլ տը Վիլը վայրն է ուր լաւագոյնս կարելի է խօսիլ Հանրապետութեան եւ հաւասարութեան մասին: Հին Վարչակարգին (այսինքն՝ արքայական) ներքեւ Օթէլ տը Վիլը արդէն «առաջին հակիշխանութիւնն էր աւատապետին դղեակին դիմաց»: Այս ձեւով Միթերան կ'ակնարկէր յեղափոխութեան, Վերսայլի եւ Քոմիւնին:

Այս այցելութենէն ետք, Միթերոն կ'երթար Սէն-Միշէլ, ուր արտակարգ խանդավառութիւն մը կը տիրէր եւ ոչ ոք կարեւորութիւն կուտար մաղուող անձրեւին:

Նախագահը, բոլորովին առանձին, կը քալէր ռիւ Սուֆլօ դէպի Պանթէոն, ձեռքը՝ երեք վարդեր: Պեթհովէնի 9-րդ Համանուագին վերջին մասը՝ Ձօն Ուրախութեան կ'ընկերանար այս բացառիկ վայրկեաններուն: Նախագահը պիտի խոնարհէր երեք անձերու շիրիմներուն առջեւ՝ Ժան Մուլէն, դիմադրական մը, մեռած չարչարանքի տակ, խորհրդանիշ ազատութեան, Ժան Ժօռէս, մեծ ընկերվարականը եւ Վիքթոր Շէօլշէր, որ ջնջեց ստրկութիւնը:

Երբ դուրս կ'ելլէ տօն է, արտակարգ ոգեւորութիւն եւ հրմշտուք ու մինչեւ առաւօտ, այլեւս, Փարիզը՝ կը պարէ, հակառակ անձրեւին, որովհետեւ յոյս մը ծնած է: Կը մնայ ուրեմն որ այդ յոյսը պատրանք մը չըլլայ եւ իսկապէս ծնին նոր օրեր:

×

Այդ նոր օրերը պիտի պատրաստուին նախ եւ առաջ երեսփոխանական ընտրութիւններով, որոնց համար ճշդուած թուականներն են՝ Յունիս 14 եւ 21: Ուրբաթ օր, Միթերան կը լուծէր Ազգ. Ժողովը մինչ Մոռուա կը յայտնէր կառավարութեան կազմը:

Մոռուա, հիւսիսի այս մարդը, հասած ինքնաշխատութեամբ եւ իր ճակտի քրտինքով, ծնած է 1928-ին: Հայրը՝ ուսուցիչ է, մեծ հայրը փայտահար: ԷՆառքի (այսինքն՝ Է – Ն – Ա յաճախողի) ճիշդ հակառակ տիպարն է: Ժողովուրդի զաւակ, դաշտին վրայ պայքարող մըն է եւ ոչ՝ թղթածրարի մարդ: Աւանդութեամբ ընկերվարական, ինք ալ դասատու, շարքերը մտած է 1945-ին, նախ անշուշտ ընկերվարական երիտասարդութեան մէջ: Բուռն կերպով պայքարած է, վերջին տասնամեակին, պահպանելու համար կուսակցութեան միասնականութիւնը, զոր ամէն բանէ առաջ կը դնէ: Լիլի երեսփոխան-քաղաքապետ, Մոռուա տիպարն է հիւսիսի ընկերվարութեան մը ժառանգորդին: Առաջին ճառով իսկ, յայտնեց թէ ամէն ինչ դիւրին պիտի չըլլայ: Կառավարութիւնը, ըստ Մոռուա, պիտի ըլլայ՝ խստութեան եւ երեւակայութեան կառավարութիւնը, շեշտելու համար. – «այս դժուար ժամանակներուն, ոչինչ կը տրուի մեզի առանց ճիգի: Ոչինչ կ'իրագործուի առանց տեւողութեան: Ոչինչ կարելի կ'ըլլայ եթէ ընկերային արդարութիւնը չգայ օրինաւորելու բոլորէն պահանջուած ճիգը, եթէ Պետութիւնը դարձած՝ ընկեր եւ ոչ այլեւս՝ տէր, չվերադարձնէ բոլոր Ֆրանսացիներուն քաղաքացիի իրենց բոլոր իրաւունքները»:

Փիէռ Մոռուայի կինն ալ դասատու է ունին մէկ ճարտարագէտ տղայ:

Նախագահը ըրաւ նաեւ ուրիշ երկու նշանակումներ: Առաջինը՝ Փիէռ Պերեկովուա, ընդհ. քարտուղար Էլիզէի: Ծընած է 1925-ին եւ բանուորի զաւակ է, ինք ալ բանուոր երկաթուղիի ընկերութեան մէջ, դեռ պատանի, ապա 1950ին՝ կը մտնէ Կազի ընկերութեան մէջ: Անդամ ընկերվարական կուսակցութեան, շրջան մը կը խզէ Մոլէի հետ, կը մտնէ Փէ-էս-Իւ, յետոյ կրկին կը վերադառնայ: Միթերան նշանակեց նաեւ իր անձնական սպայակոյտին պետը՝ զօր. Սոլնիէ, հրամանատար ռազմագիտական օդանաւային ուժին: 50 տարեկան է եւ ամէնէն երիտասարդ, չորս աստղ կրող, զօրավարը ֆրանսական բանակին:

× Նոր նախարարապետը առաջին օրէն միջոցներ ձեռք առաւ պաշտպանելու համար ֆրանքը, որ Հինգշաբթի օր կրկին կը տատանէր, ինչ որ ստիպեց Պանք տը Ֆրանսին միջամտել: Մոռուա հինգ որոշումներ տուաւ, որոնց գլխաւորն է՝ ամրապնդում լումայափոխութեան (շանժ) հակակշռին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ նոր եւ հսկայ գայթակղութիւն մը երեւան ելած է, որու պատճառով Պեթթինօ Քրաքսի, որ եկած էր շնորհաւորելու ընկերվարական իր ընկերը՝ Միթերան, ետ կանչուեցաւ նախագահ Փերթինիի կողմէ: Փէ 2 մասոնական օթեակին 977 «եղբայրներուն» անունները հրապարակուեցան նախարարապետ՝ Ֆորլանիի կողմէ: Օթեակը կախում ունէր թէեւ իտալական «կրանտ-թ'Օրիան»էն բայց անկախ էր կազմակերպական գետնի վրայ: Միլանցի մեծ դրամատէրի մը՝ Քալվիի ձերբակալութիւնը (անդամ է, ինք ալ Փէ 2-ին) եւ քաղաքական, եկեղեցական, լրագրական, իրաւաբանական ասպարէզներու պատկանող անձնաւորութիւններու անուններու հրապարակումը այդ օթեակին «գործունէութեան» վերաբերեալ, մեծ իրարանցում ստեղծած են, երկրի մը մէջ, որ սակայն գայթակղութեան վարժուած է: Ասոնք չարագործներու գաղտնի ընկերութիւն մը կազմած են, 23 միլիառ լիռ արտասահման անցուցած, ճնշումներ բանեցուցած Ատենակալութեան վրայ (փոխ-Նախագահը ստիպուեցաւ հրաժարիլ) եւ նոյնիսկ դաւ մը կազմակերպած են երկրին ժողովրդավար վարչակարգին դէմ:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ չորրորդ կաթողիկէ մէ՝ օ'Հառա, մեռաւ կամաւոր ծոմապահութեան 61-րդ օրը եւ արդէն 2 ուրիշներ իր տեղը բռնեցին: Որքան ալ պաղարիւն մնայ բրիտանական կառավարութիւնը, աշխարհ սկսած է խիստ կերպով քննադատել Անգլիան եւ իր դերը Իրլանտայի հանդէպ:

ԲՐԵԺՆԵՒ Վրաստան գացած է, Թիֆլիզի մէջ ներկայ ըլլալու համար վրացական խորհրդային Հանրապետութեան 60-ամեակի հանդիսութեանց: Այս այցելութիւնը յատկանշական կը նկատուի եւ կը շեշտէ այն կարեւորութիւնը, զոր Կրեմլինը ցոյց կուտայ Հանրապետութեան մը նկատմամբ, որ յաճախ կը ցնցուի ազգայնական շարժումներով:

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս Մայիս 13 – 14)

«ՊԱՏՄԱ – ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ»Ի ԱՅՍ ՏԱՐՈՒԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԹԻՒԸ

«Պատմա – Բանասիրական Հանդէս»ի այս տարուան առաջին թիւին մէջ տպուած են շահեկան կարգ մը յօդուածներ եւ ուսումնասիրութիւններ: Այսպէս, լոյս ընծայուած է Փրոֆ. Ռոբեր Աթայեանի «Մակար Եկմալեան» յօդուածը նուիրուած երաժիշտին կեանքին ու գործունէութեան, անոր ծննդեան 125-ամեակին առթիւ: Ընդարձակ ուսումնասիրութեան երկրորդ մասը լոյս կը տեսնէ յաջորդ թիւին մէջ: Հետաքրքրական է յոյն գիտնական Լինոս Բենակիսի «Դաւիթ Հայը Արիստոտէլի բիւզանդական մեկնիչներու երկերուն մէջ» ուսումնասիրութիւնը: Դաւիթ Անյաղթի գործը, իբրեւ աղբիւր, բիւզանդական իմաստասէրներու ուշադրութեան առարկայ եղած է: Անոր «Սահմանք իմաստասիրութեան» եւ «Վերլուծութիւն ներածութեանն Պորփիւրի» երկերը այդ իմաստասէրներու կողմէ սկսած են օգտագործուիլ տակաւին Է. դարու կէսերէն: Ներկայ յօդուածին հեղինակը Դաւիթին անդրադարձող առաջին իմաստասէրը կը համարի Յովհան Դամասկացին, որ իր «Դիալեկտիկան» շարադրելու ատեն աւելի քան 40 անգամ վկայակոչած է Դաւիթը, մէջբերումներ ընելով անկէ: «Հաղորդումներ» բաժնին մէջ տրուած են արձագանգներ Շուշանիկ Խաչիկեանի, Վարագ Առաքելեանի, Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի, Ռաֆայէլ Մաթեւոսեանի, Արմէն Ղարաքէօզեանի, Օնիկ Խնկիկեանի եւ այլ գըրողներու գործերու մասին: «Բանավէճեր եւ քննարկումներ» բաժնին մէջ լոյս տեսած Յովհաննէս Կարագէօզեանի «Թըրակացիները հայկական լեռնաշխարհի հարաւ-արեւմուտքում» յօդուածը, որ հայ ժողովուրդի կազմաւորման հարցի մասին նոր տուեալներ կը բովանդակէ, ընդունուած տեսակէտի վերաքննութեան փորձ մըն է եւ անկասկած արձագանգներ կ'ունենայ մեր պատմաբաններու շըրջանակին մէջ: Հանդէսի «Հրապարակումներ» բաժնին մէջ Արփիկ Աւետիսեան, առաջին անգամ ըլլալով, ներկայացուցած է Սմբատ Շահազիզի նամակներէն մաս մը: Պատմաբան Վանիկ Բէգլարեան յայտնաբերած եւ հրատարակած է Բորչալուի կառավարիչ իշխան Օրբելիանովի 1829-ին կազմած հայ կամաւորներու ցանկը:

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ԿԸ ԿԱԶՄՈՒԻ

«Այնքա՜ն արշալոյսներ կան որ տակաւին չեն ծագած»:

ՌԻԿ ՎԵՏԱ

Ժողովուրդ մը, որքան ալ ըլլայ գաղափարապաշտ, միշտ պիտի ունենայ իր բուն կողմերը իբրեւ հաւաքականութիւն: Սակայն հաւաքականութիւնը մը – իր լրիւ շրջանակով – որ չի՛ քալեր նոր ժամանակներու առողջ վերելքի ու յաջողութեան նպաստող պահանջներու հրամայականութեամբ հետեւողականօրէն կը մնայ ետ եւ տակաւ կը դատապարտուի չէզոքացումի, անդամահատումի եւ ... անխուսափելիօրէն՝ լուծումի...: Հաւաքական կեանքը, ինչ երկինքի տակ ալ տեղադրուած ըլլայ, պիտի ունենայ իր ընկերային դասակարգային, քաղաքական ու բարոյական հանգոյցները, որոնք կը բխին իրենց ժամանակի բազմատեսակ պահանջներէն:

Ինչ որ յատկանշական կը մնայ ա՛յս մարզին մէջ՝ հետեւեալն է. – կ'ապրին, կը գոյատեւեն եւ իրենց մշտանորոգ կենսունակութիւնը ընդհանրապէս կը պահեն այն ազգերը, որոնք դարուն ոգիով սովորելու եւ յառաջանալու արուեստը գիտեն, գիտեն՝ համամարդկային գաղափարներով ու տեսլականներով ապրիլ, կենսաւորուիլ, ներշնչուիլ, նոր մակարդակներ նուաճել, դարուն ընկերային, քաղաքական եւ մանաւանդ ազգային պահանջներուն զուգընթաց գործել՝ միշտ սակայն գիտակցիլ եւ հրամայական ոգիով: Անոնք են միայն, որ սեփական մշակոյթի ուղիներով, նոր արժէքներ յօրինելու, նոր ու լայն հորիզոններ բանալու ուժականութիւնը եւ կարելիութիւնը կ'ունենան:

Հրամայականը, ուրեմն, այժմէականացումի մը հրատապ հարցն է, որ անխուսափելիօրէն մեր դիմաց կը կանգնի: Ժամանակին հետ ըլլալ, ժամանակի ուղիղ թելադրանքներուն ու ցուցմունքներուն հետ ընթանալ:

Նշում մը, որ միշտ էական կը մնայ յատկապէս մեզի՝ Հայերուս համար հետեւեալ անջնջելի ուղեգիծն է. – փիզիքական օտարացումէ մը առաջ, ահազանգային անհրաժեշտութիւն մըն է օտարի հոգեմտաւոր լուծին թօթափումը. եւ ասիկա, եթէ կ'ուզենք հորիզոնի մը տիրանալ, պէ՛տք է կատարուի կենսականօրէն, կտրականապէս՝ հայ մտքին եւ անոր մշակոյթին առանձնայատկութիւնը եւ մանաւանդ անոր անկախ նկարագիրը ամրապնդելու զսպանակումով: Ահա թէ ինչո՛ւ պայքարի ամէնէն վճռական ճակատը կը կազմէ գաղափարական ու գաղափարախօսական պայքարի ճակատը, երբ մենք, հայ Սփիւռքը, պատմականօրէն կը գտնուինք բազմատեսակ ժողովուրդներու եւ մշակոյթներու ակնբախ ճնշումին տակ: Ասիկա սկզբունք մըն է այլեւս, որուն թեթեւակի մոռացումը նոյնիսկ՝ կրնայ առաջնորդել ազգային ցնցիչ աւերներու: Սեփական դիմագիծը պահելու գիտակից ճիգը, պէտք է կազմէ ամուր ենթահողը այդ պայքարին:

Ճիշդ է թէ մեր փիզիքական գոյութիւնը անբաժանելիօրէն օղակուած է մեր հողերուն հետ եւ միայն այդ ճամբով կրնանք վերագտնել մեր ամբողջական ինքնութիւնը, ինքնագիտակցութիւնը եւ մանաւանդ ինքնավստահութիւնը, որոնցմէ կը ծագին արդի ժամանակներուն զուգահեռ ընթանալու բոլոր կենսական կարելիութիւնները:

Մեր կորուստը՝ Արեւմտահայաստանի կորուստն է: Մեր Արիւնի Դատը՝ սերտօրէն շղթայուած է Հողային Դատին հետ: Առաջին լուծումը կախում ունի երկրորդ դատի լուծումէն: Հայ Դատին հետապնդումը ամէնէն առաջ, կը պահանջէ քաղաքական ուժեղ գիտակցութիւն, որուն վրայ միայն կրնայ բարձրանալ պայքարի մը երաշխիքը: Սակայն ա՛յնքան ատեն որ միջազգային հրապարակի վրայ ազդեցիկ միջոցներով չգործենք, վստահաբար պիտի չկրնանք ըՍփիւռքահայութեան գոյատեւումը ապահովել, ո՛չ ալ մեր բռնագրաւուած պատմական հողերը վերստանալ:

Պատմական մեր հողերու մեծագոյն մասը շղթայած են Թուրքերը, իսկ մէկ մասն ալ անարդարօրէն կցուած է Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի: Պատմական այս անարդար իրականութեան հետ գիտակից ո՛չ մէկ հայ անհատ կրնայ լռջօրէն հաշտուիլ, համակերպիլ, լքելով արդար հետապնդումի մը գործը, յամառ կամքի արտայայտութեամբ:

Այս հետեւանքով է որ մենք կաղ ենք, մենք ջլատուած ենք եւ պատմականօրէն կը գտնուինք շուարուն վիճակի մէջ, տրուած ըլլալով որ պարտադրաբար «ըՍփիւռք» քղամիդը կը կրենք, դրկելով ծանր ու վնասակար անոր բոլոր հետեւանքները: Մեր Սփիւռքը անդուռ ամբոց մըն է, ուր կը մտնեն բազմատեսակ ուժեր, ուր կը վարգեն զանազան դիմակաւոր, անհարազատ, հակադիր հոսանքներ եւ ուղղութիւններ, բերելով իրենց հետ խորշակի մը համազօր բոլոր վնասները...:

Չերկարենք: Պայքար մըն է որ պէտք է տանիլ քրտնաթոր, պատասխանատու եւ գիտակից հոգեբանութեամբ՝ ի սէր Հայու մեր գոյատեւումին, ի սէր մեր ազգային հարազատ բարքերուն, ի սէր մեր դարաւոր արժէքներուն եւ անթաղելի արժանիքներուն:

Պայքար մը, որուն յաղթանակի պսակը սակայն չէ երաշխաւորուած տակաւին...

Պայքար՝ մեր սեփական լեզուն պահելու, պայքար՝ անոր ոգին պահելու եւ զօրացնելու, պայքար՝ հասնող սերունդներուն ջիղ ու մկան կտակելու...

Պայքար ... պայքար ... պայքար՝ բոլոր պատնէշներու վրայ: Այսպէս երգեց տաղանդաւոր մեր Վարուժանը, որ եղերական մահէն իսկ քանի մը ժամեր առաջ, զինք մխիթարել փորձող ընկերներուն կ'ըսէր սրտարեկ. – «Զիս մի՛ մխիթարէք, ցեղիս ապագան երազելով պիտի մեռնիմ»: Եղան ժամանակներ, որոնց թաւալումին մէջ, դարերու մեր բոմբինը, պատմութեան մեր ուժեղ տրոփը տկարութեան նշոյլ արձանագրեց, սակայն մեր ժողովուրդին կամքը մնաց կորովալից՝ իր պայքարի պատնէշին վրայ:

Այսօր ինչպէս երէկ, եւ թերեւս աւելի հրամայականօրէն կը պահանջուի զոհաբերում, գիտակից մաքառում, բայց ո՛չ թէ զգացական կառոյցի մը վրայ, այլ գործնականօրէն՝ գիտակից մտայլկումով: Որովհետեւ, ինչպէս հայրենիքի մը ազատագրումին հարցը, այնպէս նաեւ «Սփիւռք» իրականութեան մէջ գոյատեւումը իբրեւ հայ գիտակից անհատ՝ կը պահանջէ պրկուած ուժականութիւն: Դժուար պայքար մըն է, որ բոլորովին արդիական պայմաններ ու ոճեր կ'ենթադրէ ու կը պահանջէ: Ամէն բոպէ որ անզգալաբար կը սահի մեր առօրեայի էջերէն, հայութենէն բան մը կը կորսուի, թարմ շունչ մը, ոգիի մը կենսունակութիւնը...: Յոռետեսութիւն չէ որ կը սերմանենք, այլ միայն՝ իրականութեան լուսատեղեակ դառնալու անզսպելի ճիգը, տանելու համար ազգապահպանումի այն՝ մաշեցնող՝ բայց գաղափարական պայքարը՝ Սփիւռքի պարունակին մէջ:

Հայրենիքը, համոզուինք անգամ մը գոնէ, կը կազմուի սիրտերու, շահերու եւ ... բաղձանքներու միութենէն:

Միայն ա՛յն ատեն լիաթոք կրնանք շեփորել Հայր Ալիշանի հետ՝

«Թող Աշխարհաց լուր լինէ՝
Որ քանի խմէ կենդանի
Հայաստան ոչ տի մեռնի»

(«Հայրունի»)

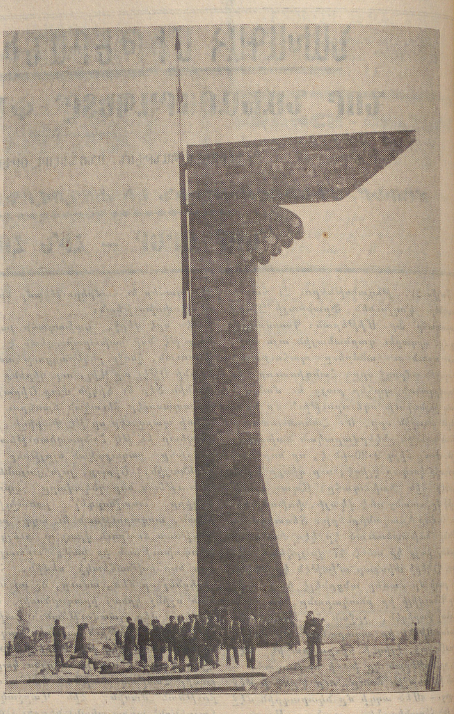
ՏԱՃԱՏ ՎՐԴ. ԵԱՐՏԸՄԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻ

ԲԱՑՄԱՆ ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԱԾ ԵԼՈՅԹՆԵՐԷՆ

ԽՄԲ. – Մայիս 13-ի մեր թիւին հեռատիպի լուրերու կարգին տուած էինք Վասպուրականի Յուշարձանի բացման հանդիսութեան (Մայիս 4) հակիրճ նըկարագրականը: Ստորեւ հատուածներ կարգ մը ելոյթներէ եւ Յուշարձանին նկարը ու իր արձանագրութիւնը:

Այս յուշարձանը կառուցեցինք ի նշանաւորումն 1915 թ. Վանի Հերոսամարտի, որ Հայոց սերունդները չմոռանան եւ յիշեն միշտ:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՀԱՄԱԶԱՍՊԵԱՆ

«...Վանի հերոսական պաշտպանութեան իրենց մասնակցութիւնը բերեցին անխըտիր բոլոր Վանեցիները, Վասպուրականի փախստականները, տղամարդիկ, կանայք, նոյնիսկ ծերունիներն ու պատանիները: Եւ չնայած տասնապատիկ գերազանց ուժերին, բարբարոսները ոչ միայն չկարողացան կոտրել հերոսական հայ ժողովրդի մի բուռ հատուածի՝ Վասպուրականցիների դիմադրութիւնը, այլեւ քանիցս փշրուեցին քաղաքի պարիսպների տակ եւ պարտութիւն կրելով ամօթահար նահանջեցին, մինչեւ կը հասնէր ռուսական ազատարար բանակը, նրանց շարքերում հա՛յ կամաւորական ջոկատները: Հազիւ թէ կարելի լինի հանդիպել մի այլ ժողովրդի, որ այդքան երկար ժամանակ կարողանայ նայել մահուան աչքերին եւ տառապալից ու ծանր հոգեվարքը պսակի հերոսական յաղթանակով: Հաւանաբար ոչ մի տեղ եւ ոչ մի ժամանակ այդպիսի կռւով չի պատնէշել. չարութեան ճանապարհը. երբեւէ ահաւոր ստորութիւնը այդքան անփառունակ վախճան չի գտել անձնուրաց հերոսութեան դէմ, ինչպէս Արտադերսում, Զիբաւում, Աւարայրում, Անիում Զէյթունում, Մուսա լերան լանջերին, Վասպուրականում, Հաճնում, Ուրֆայում, Շապին Գարահիսարում, Սարդարապատում, հայրենական մեծ պատերազմի ռազմաճակատներում, ուր սովետական ժողովուրդների քաջարի զաւակների հետ արիաբար մարտնչեցին ֆաշիստական հորդաների դէմ եւ մեր ժողովրդի՝ Վասպուրականի ու Սարդարապատի առիւծասիրտ հերոսների որդիները, որոնց յիշատակը յաւերժացնելու համար ամենուրեք բարձրացրել ենք յուշարձաններ»:

×

ՏԱՃԱՏ ԹԵՐԼԵՄԵԶԵԱՆ

«...Վաթսունհինգ տարի առաջ, մեր բ... բուռը թշնամին, ցանկացաւ նաեւ ... Վան – Վասպուրականը ամայացնել եւ աւերակի վերածել: Բայց Վասպուրականցին, մէկ մարդու նման ոտքի կանգնեց եւ ասաց.

– ԳԵՐԱԴԱՍՈՒՄ ԵՄ ՊԱՏՈՒԱՒՈՐ ՄԱՀԸ ԱՆԱՐԳ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆԻՑ:

«Արեւմտեան Հայաստանում, ... վայրեր, նոյն ձեւով մտածեցին, գերադասեցին մեռնիլ, քան ոչխարի հօտի նման մորթուիլ: Ինչպէս Շապին Գարահիսարը, Ուրֆան, Հաճընը, Մուսա լեռը, Տարօնը եւ այլ վայրեր, զէնքի դիմեցին ինքնապաշտպանութեան համար: Բայց դրանցից միայն երկուսը՝ Վան-Վասպուրականն ու Մուսա լեռը բախտ ունեցան ազատութիւնն ողջունելու:

«Վասպուրականը ամբողջ մի ամիս կենաց եւ մահու ահաւոր պայքար մղեց, բայց պիտի պարտուէր մի օր, եթէ ռուսական բանակները եւ հայկական կամաւորական խմբերը չհասնէին օգնութեան:

«Սակայն երկար չտեւեց մեր ուրախութիւնը, որովհետեւ նոր դաւերով ամայացաւ Վասպուրական մեր աշխարհը եւ հերոս Վասպուրականցին եկաւ ... ծուարուեց Արարատի փէշերի տակ: Մեր ոսոխը, այդտեղ էլ չուզեց մեզ հանգիստ տալ, նրա ցանկութիւնն էր Արեւելեան Հայաստանը եւս ենթարկել նոյն դաժան ճակատագրին եւ Հայութեան ու Հայաստանի անունները ի սպառ ջնջել՝ գրքերից եւ քարտէզներից: Բայց սխալ դուրս եկաւ նրա ծրագիրը, որովհետեւ Վասպուրականի հերոսամարտ կերտողները մեկ... կարողացան հերոսական մարտեր մղել ... ուրիշների հետ Սարդարապատում, Բաշ Ապարանում եւ Ղարաքիլիսէում, ու ... պարտուած թշնամին թողնելով բազմաթիւ ... դիականներ փախաւ խելակորոյս: Հայու...

տանը վերածնուեց: Ամբողջութեամբ կերպով կանգնած է այսօրուայ Խորհրդային Հայաստանը, որ ծաղկում է բարգաւաճում եւ աշխարհին զարմանք է պատճառում իր վերելքով:

«Փառք ու պատիւ նրանց, որոնք կերտեցին այս երկիր դրախտավայրը: Ցարգանք ու խնկելի համբոյր նրանց, որոնք ընկան այս դրախտը ստեղծելու համար: Ու պատիւ նրանց, որոնք մեր երկիրը տանում են դէպի նոր նուաճումներ»:

×

ԱՐՍԷՆ ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ.–

«...Այսօր ես յիշում եմ 1915ի Ապրիլը, յիշում եմ Վանը: Աւելին, ամենափոքր մանրամասներով հայրենիքիս առաջ յառնում է մեր քաղաքի հերոսական ինքնապաշտպանութիւնը, որին ես մասնակից էի: Դաժան, մահու կենաց կռիւ էր: Բայց Վանի ինքնապաշտպանութիւնը սոսկ տեղային կռիւ չէր, այն խորհրդանշական մեծ իմաստ ունէր. հայ ժողովուրդը մէկ անգամ եւս ապացուցեց, որ ի բնէ բարութեանն ու ստեղծարար աշխատանքին զուգընթաց ընդունակ է ըմբոստութեան ու պայքարի: Վանի ինքնապաշտպանութիւնը հայ ոգու հաւաքական արտայայտութիւնն էր: Եւ այսօր, այս հոյակապ յուշարձանը, որի բացման արարողութեանը, մենք հաւաքուել ենք հայ ոգու լաւագոյն յատկանիշների դրսեւորումն ու իրական վերարտադրութիւնն է»:

×

ԿԱՐԳԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ.–

«...Այսօր, այս ուրախալի եւ յուզիչ պահին, բոլորս հարազատներ ենք, որովհետեւ այսօր, առանց ծննդավայրի խտրականութեան, բոլորս Հայ – Վասպուրականցիներ ենք: Մի խօսքով, այսօր «մի աչքին ծիծաղ, մի աչքին արցունք», բոլորս հաղորդւում ենք յաղթանակի նոյն խանդավառութեամբ եւ նոյն կսկիծի մրմուռով:

«Մրմուռ եմ ասում, որովհետեւ այսօրուայ հանդիպումը նման է այն խնջոյքի սեղանին, որի շուրջ բոլորուած ներկաները յուզումով յիշում են բացականերին, կորուստները եւ ի մասնաւորի հեռում մնացած, որբացած «Վասպուրական իր աշխարհը»: Անջնջելի են հողի առաջնութիւնները: Հողը չի ստում: Հողը չի դաւաճանում: Հարազատ հողը մաղ – մխի պէս քաշում, պահում – պահպանում է մեր յոյզերը, մեր յոյսերը: Ու հենց այս հայրենի հինաւուրց հողին վրայ են վերականգնում մեր ազգային սրբութիւնները:

«66 տարիներ առաջ, մի կարճ արշալոյսից յետոյ, սեւ օրերին այս հողին վրայ ապաստան գտան գաղթականների կարաւանները, ու այս երկիրը դարձաւ իրենց բնաշխարհից տեղահանուած – Արեւմտահայերի առաջին փրկարար հանգրուանը եւ յետագայում բոլոր Հայերի յոյսի փարոսը: Այսօր մեր գոյատեւութիւնը խորհրդանշող այս յուշարձանը առաջին ուղենիշն է դէպի Վասպուրական տանող մեր ճանապարհին»:

«ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ» ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Երեքշաբթի, Մայիս 12, ժամը 17–ին, Փարիզի Կաթոլիկէ Հիմնարկին մէջ տեղի ունեցաւ պաշտօնական բացումը «Նուրհան Ֆրէնկեան Հիմնարկութեան Հայագիտական Գրադարան»ին, նախագահութեամբ Հիմնարկի վերատեսուչ Փօլ Փուփառ Եպիսկոպոսին եւ ներկայութեամբ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ի: Ներկայ էին նաեւ հայկական կազմակերպութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներ, Քլամառի քաղաքապետը, երեսփոխաններ եւ ծերակուտականներ:

Հիմնարկին կողմէ բացումը կատարելով վերատեսուչը ողջունեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ներկայութիւնը: Արեւելեան Լեզուներու Ազգային Հիմնարկի դասախօս Ժան – Փիէռ Մահէ խօսք առնելով Գրադարանին մասին տեղեկութիւններ տուաւ, անդրադառնալով այն պայմաններուն, որոնց հետեւանքով կեանքի կոչուած է ան: Արդարեւ, ողբացեալ Հայկ Պէրպէրեանի անձնական գրադարանն է, բաղկացած 12.000 գիրքերէ, որ իր քրոջորդւոյն եւ ժառանգորդին կողմէ ծախուած է «Նուրհան Ֆրէնկեան Հիմնարկութեան», որ իր կարգին յանձնած է Ինսթիթիւ Քաթոլիքի, զայն վարելու եւ հետաքրքրուող հանրութեան տրամադրութեան տակ դնելու համար:

Հայկ Պէրպէրեանի (մեռած 1978 Հոկտեմբերին) գրադարանին մէջ կան հայերէն եւ օտար զանազան լեզուներով թանկագին եւ հետազօտողներու հետաքրքրութեանց գոհացում տուող գիրքեր, Երեւան, Վիէննա, Վենետիկ եւ Երուսաղէմ լոյս տեսած շահեկան բազմաթիւ հին հրատարակութիւններ՝ գիտական, պատմական, մշակոյթի եւ արուեստի պատմութեան վերաբերեալ:

Նուրհան Ֆրէնկեան քանի մը խօսքով ներկայացուց Ֆրանսայի Հայկական Թանգարանի հիմնադրութեան պատմութիւնը՝ 1949 Մայիս 15–էն մինչեւ 1978 Հոկտեմբեր 2, երբ նախարարապետ Պառ ընդառաջելով Ն. Ֆրէնկեանի դիմումին արտօնած է հրովարտակով որ Թանգարանը կոչուի «Ն. Ֆրէնկեան Հիմնարկութիւն»:

Գերպ. Փօլ Փուփառ վեր առաւ Հայուն հաւատքը եւ հարուստ մշակոյթը դարերու ընդմէջէն, աւելցնելով որ Հիմնարկը ամէն ջանք պիտի թափէ, որպէսզի հայագիտական հետազօտութեանց նուիրուած անձեր առաւելագոյնս օգտուին գրադարանէն:

Վերջին խօսողն էր Վազգէն Ա., որ շեշտեց հայ ժողովուրդին մէջ ազգային պաշտամունքը՝ քրիստոնէութեան առաջին դարերէն, նշելով որ հակառակ դարերու այլազան ողբերգութեանց հայ ժողովուրդը չկորսնցուց իր հաւատքը եւ ազգայնութեան պաշտամունքը: «Ուրախութիւն է մեզի համար, – ըսաւ Հայրապետը, – եւ բնական նաեւ, որ այսօր Ֆրանսական լոյսի քաղաքին մէջ հայկական մշակութային նոր կեդրոն մը եւս կը բացուի: Այս գրադարանը, իբրեւ Հայագիտական հետազօտութեանց կեդրոն, կարեւոր դեր պիտի ունենայ հայ – ֆրանսական մշակութային յարաբերութիւններու մարզին մէջ»:

Բացման հանդիսութիւնը վերջ գտաւ հիւրասիրութեամբ մը:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

(*) Գրադարանը կը գտնուի Ինսթիթիւ Քաթոլիքի մէջ, 21 ռիւ տ'Ասաս, Փարիզ 6–րդ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԿԱՐՃ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՓԱՌԱՏՕՆԸ ՕՊԷՐՀԱՈՒԶԷՆԻ ՄԷՋ

Օպէրհաուզէնի մէջ (Արեւմտեան Գերմանիա) բացուած է կարճ շարժանկարներու միջազգային փառատօնը, որուն կը մասնակցին 35 երկիրներու շարժարուեստագէտներ: Փառատօնի ընթացքին կը ցուցադրուին աւելի քան 100 ժապաւէններ: Ըստ աւանդութեան, փառատօնին կը մասնակցին նաեւ խորհրդային շարժարուեստագէտները, որոնց կարգին՝ բեմադիր Ռուբէն Գեւորգեանց, «Բարի հետք» շարժանկարով:

×

ՓՐՈՖ. ԵԴՈՒԱՐԴ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ ԱՆԴԱՄ ԱԿՆԱԲՈՒԺՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ

Ակնաբուժութեան Միջազգային Ակադեմիայի հիմնադիր ժողովին մասնակցելու հրաւէր ստացած են Խորհ. Միութենէն երկու մասնագէտներ՝ Օդեսայէն Նադեժդա Պուչկովսկայա եւ Մոսկուայէն Եդուարդ Աւետիսեան, որոնք զանազան երկիրներէ հաւաքուած աւելի քան քան բժիշկ – գիտականներու հետ կազմած են նոր ստեղծուած կազմակերպութեան կորիզը: Եդուարդ Աւետիսեան աւարտելէ ետք իր ծննդավայր Սամարղանտի բժշկական հիմնարկը, քանի մը տարի աշխատած է Ուզբեկիստանի զանազան քաղաքները, ուր զբաղած է նաեւ ու գլխաւորաբար ակնաբուժութեան հարցերով: 1957–ին անցած է Մոսկուա եւ պաշտօնի կոչուած Հելմհոլց Հիմնարկը: Ան Ակնաբոյժներու Համամիութենական Գիտական Ընկերութեան նախագահն է եւ հեղինակը 300–է աւելի աշխատութիւններու, ինչպէս նաեւ հինգ մեծ մենագրութիւններու: Գիտնականը աչքի հիւանդութիւններու բուժման եւ վնասուածքներու վերացման բազմաթիւ հարցեր հետազօտած է՝ շլութիւն, ցանցաթաղանթի գունանիւթի վնասում, եւայլն: Անոր առաջարկած բուժական նոր եղանակները, յանձնարարութիւնները, կանխարգելիչ միջոցները, ստեղծած դեղերը լայն տարածում գտած են բժշկութեան մէջ, գործնական արդիւնքներ տալով: Մինչեւ հիմա ալ շատ մը երկիրներու մէջ այն տեսակէտը կը տիրէ, որ կարճատեսութիւնը ժառանգական է եւ անոր դէմ պայքարի միջոցները արդիւնք չունին: Եդուարդ Աւետիսեան փորձով փաստած է, որ աչքի կարգ մը մկաններու յատուկ մարզումներու շնորհիւ կարելի է կանխել կարճատեսութիւնը: Այս տեսութիւնը մեծ հետաքրքրութիւն յառաջացուցած է նաեւ արտասահմանի մէջ:

×

ԼՈՒԴՄԻԼԱ ՄՈՏԱԼՈՎԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի Կիեւեան փողոցին մէջ գտնուող գրադարանը կոչուած Լուդմիլա Մոտալովայի անունով, չեխ հայագէտի եւ թարգմանիչին յիշատակին: Այս առթիւ տեղի ունեցած հանդիսութեան խօսք առած են Հայաստանի Գրողներու Միութեան Ա. քարտուղար Վարդգէս Պետրոսեան, Ռազմիկ Դաւոյեան, Անժիկ Ցակոբեան, Մարգօ Ղուկասեան, Տիգրան Մանսուրեան, Շահէն Խաչատրեան, Զօրայր Խալափեան: Ապա մեկնաբանուած են չեխական եւ հայկական երգեր:

×

ԱՒԵՏԻՔ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԳՈՐԾԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԵՐԷՆ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԾ

Սոֆիայի «Նարոդնա Կուլտուրա» հրատարակչականը «Խորհրդային բանաստեղծութեան գագաթներ» մատենաշարով լոյս ընծայած է Աւետիք Իսահակեանի ընտիր բանաստեղծութիւններէն հաւաքածոյ մը, որուն մէջ տեղ գտած են քերթուածներ, առակներ, առասպելներ եւ «Աբու – Լալա Մահարի» ու «Ալագեազի մանիներ» պոէմները: Գիրքը կը բացուի պուլկար բանաստեղծ Պետր Ալիպիեւի «Բարձր, առասպելական Արարատի նման» խորագրով նախաբանով, ուր հեղինակը կը վերլուծէ Աւետիք Իսահակեանի գործը: Նիւթերու հայերէնէ բառացի թարգմանութիւնները կատարած է Կարօ Հայրապետեան, իսկ գեղարուեստական թարգմանութիւնները՝ Պետր Ալիպիեւ եւ Դիմօ Բոլեարով:

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՕՏԱՐ ՄԱՄՈՒԼԸ

ՋՏԻՋԻ ՄԸ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ...

Աննշան նկատուած սարքեր՝ աննկատ մնալով, երբեմն կրնան ծանրակշիռ հետեւանքներու դուռ բանալ: Ժուռնալ տը Ժընեւի մէկ լուրին համաձայն, Պոննի կառավարական կազմը, հիւլէական ահազանգի մը պարագային, Մարիէնթալի հակահիւլական ապաստանին մէջ կրնար շնչահեղձ դառնալ: Պատճառը փոքր զտիչի մը փոշեծակ վիճակն էր: Ընկերութիւնները, դիտել կուտայ թերթը, մարդոց նման են՝ մանրազնին քննութեան կ'ենթարկեն կարեւոր սարքերը, բայց կը մոռնան աննկատ մնացածը կամ անկարեւոր նկատուածը:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՌՕՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Արջ Սաքօն մի քանի ընկերներով անցքին կողմը իջաւ: Վարդան երբ տեսաւ Մարգարի հսկայ սիլուէթը, Սերոբի հետ առջի լայն ճակատ բռնեց, զօրքերը սարի կողմէն վար առնելու համա:

– Պէտք է փրկել, պէտք է փրկել Մարգարը...

Ձայները աւելի շատցան:

Մարգար կամովին ինքզինք դժոխքի մէջ նետած էր: Երբ Թրքաց զօրքերէն մի քանին սկսած էին սարի բարձրութեան հասնիլ, չգիտես ո՞րտեղէ այդ բարձրութեան վրայ ապառաժներէն դուրս եկած հրսկայի մը պէս զօրքերուն մէջ երեւցած էր Մարգարի հասակը, ու Տորք Անգեղի մը պէս կռուի բռնուած էր սարի գագաթը բռնող զօրքերուն հետ: Իրիկնադէմի արեւը, Մարգարի ճակատ – ճակատի կռուի կերպարանքը մինչեւ դաշտին վրայ ձգած էր: Այծի Սարի գագաթին հասած տասներեակ Թուրք զինուորներ, փոթորիկէն քշուած լաթերու պէս, կ'ըսես հողմաղացի մը հսկայ թեւերուն կը զարնուէին, եւ Մարգար, խուլ ու համր հսկայի մը նման անգութ՝ հրացանի կոթը կը փարտէր:

Ագուլընկայ Քարերու դիրքերէն, ուրախ յուսահատ բացագանչութիւններ լսուեցան, երբ երկու Թուրք զինուորներ Մարգարի ուժեղ հարուածներէն շրջուած՝ ճակատի սեպ բարձրութենէն վար ինկան ցրեխուած գանկերով ու ոսկորներով: Մարգար ինքզինք ձգած էր թշնամիի վտանգաւոր սահմաններուն մէջ: Արջ Սաքօն իր մի քանի ընկերներով անցքի կողմէն Այծի Սարի հարաւային կողին վրայ համազարկ բացած էր, ուր Կարմիր Սերոբը յանդուգն յառաջխաղացումով հետզհետէ կը մօտենար Սարի կողին, ուրկէ թշնամին հետզհետէ կը նահանջէր: Վերը, Մարգարը, թշնամիի վտանգաւոր գնդակներէն ծածկուելու համար, այս անգամ կրակ բացած էր:

Սաքօն միացած էր Սերոբի խումբին: Պէտք է փրկել, պէտք է փրկել Մարգարը: Եւ սակայն, հարաւի ճակատէն վեր բարձրանալ բաւական վտանգաւոր էր: Թէեւ Վարդանը իրենց թիկունքն էր որ կը պաշտպանէր, սակայն Սաքօն ու Սերոբը Սարի կողին վրայ ստիպուած էին դիրք մտնել, որովհետեւ Սարի փէշերէն թշնամիին գնդակները յամառ տարափով մը կը թափէին:

Արեւը հետզհետէ կը ցածնար, բայց կռիւը կը շարունակէր անդուլ: Այո՛, այո՛, արեւը չմարած՝ թշնամին պէտք էր հեռացնել Այծի Սարի սահմաններէն, այլապէս թշնամիի յարձակողականը պիտի դառնայ վտանգաւոր, երբ գիշերը վրայ հասնի:

Կռուի այդ պահուն էր, երբ լսուեցաւ թշնամիի նահանջի փողի ձայնը: Պահ մը կարծեցին, որ փրկուած էին Մարգարն ու Սարը: Վարդանի համար նահանջի ձայնը վտանգաւոր էր: Լուր հասցուց Սաքոյին եւ Սերոբին, որ իրենք եւս նահանջեն:

– Մարգարը է՝նտեղ է՝ Սարի վրայ,– պոռաց Սաքօն.– Սերո՛բ, Վարդան էդպէս կ'ուզէ: Ընկերներով քաշուէ լեռ: Մարգարը էնտեղ, Սարի վրայ, պէտք է հասնիմ էնոր, ինձ հետ վար բերեմ:

Սաքօն էնպէս կը խօսէր, որ կարծես կը պոռար ընկերներուն երեսին. «Մարգար ինքնասպան կ'ըլլայ, Աղամայիսի ինքնասպանութեան պէս, ոտքերուն քով ռումբ մը կը պայթեցնէ: Մարգարը մեռած է, եթէ չհասնիմ օգնութեան:

Երբ Սաքօն առաջին անգամ Սարի վրայ Մարգարի կերպարանքը տեսաւ, իրեն համար այլեւս գաղտնիք մը չէր, որ Մարգար կամովին ինքզինք դժոխքի մէջ ձգած էր: Այո՛, այո՛, պայթող ռումբի մը պէս դժոխք մը բացուած էր ամէն անգամ, երբ Ֆետայու հողիէն ներս նաշխուն մորթով, գոհարազարդ գլխով օձի պէս կին մը սողոսկած էր:

Սարի կողին վրայ Սաքօն իր ընկերներուն հետ հազիւ մի քանի բառեր խօսած էր, երբ Ագուլընկայ դիրքերէն հասաւ Ջէնով Արութին ձայնը: Ջէնով Արութ կը զգուշացնէր, որ ընկերները ետ քաշուին:

(Շար. 323)

Այրի Տիկին Սարգիս Ղազարոսեան (Հաւէր, Տէր եւ Տիկին Արման Ղազարոսեան (Հաւէր) եւ զաւակը՝ Այգ, Այրի Տիկին Մալվինէ Խապալեան, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Ղազարոսեան (Հաւէր), Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միհրան Անարխաօղլու եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահէ Քէ-րէսթէճեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝

ՍԱՐԳԻՍ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ ՀԱՒԷՐԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մայիս 20-ին, Պոլիս, յետ անողոք հիւանդութեան, 75 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Մայիս 23, Պոլիս։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Մալվինէ Խապալեանի ինչպէս նաեւ Ղազարոսեան եւ Պետրոսեան ընտանիքներուն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՈՒԻԼԵԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս Կիրակի, Մայիս 24, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի՝

ՈՒԻԼԻԸՄ ՍԱՐՈՅԵԱՆԻ

Թարմ յիշատակին, ըստ փափաքին Անժէլ եւ Տիգրան Գույումճեանի, Գր. Ադամեանի, Արամ Գէորգեանի եւ ողբացեալ գրագէտին փարիզաբնակ բարեկամներուն։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Պէլֆոնթէնի ամառուան արձակուրդները.–

ՅՈՒԼԻՍ.– Փարիզի խումբը՝ Յուլիս 4-էն Յուլիս 31։

ՅՈՒԼԻՍ.– Գաւառները՝ Յուլիս 11-էն Յուլիս 31։

ՕԳՈՍՏՈՍ.– Փարիզ եւ գաւառները միասին. Մեկնում՝ Օգոստոս 1։ Վերադարձ՝ Օգոստոս 29։

Grand Bal

DE L'ASSOCIATION SPORTIVE ARMENIENNE D'ISSY-LES-MOULINEAUX

SAMEDI, 23 MAI, de 20 h. à l'aube

THEATRE MUNICIPAL; 25, Ave. Victor Cresson — Issy - les - Moulineaux

Animé par: « HAGHTANAK »

Avec la participation de:- Groupes ASTRE et ARDZIV

Groupe de Danses NORALIK — Direction: Betty DERDERIAN

Buffet — Tombola — Ambiance RESERVATION: 736. 94. 91

ՆՈՐ ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՆՊԱՐԵՂԷՆԻ ՀԱՅԿ. ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

ALIMENTATION GENERALE

EPICERIE ORIENTALE

M. et Mme MOURADIAN SARKIS

34 bis, Rue Flachet

69100 - Villeurbanne

Tél.: (7) 868.23.61

Հոն կը գտնէք լաւագոյն ապուխտը, երշիկ, պանիր եւ զանազան անուշեղէններ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանճօ – Քաշանի մասնաճիւղը անդամական – ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Մայիս 27, ժամը 21-ին, սովորական հաւաքատեղին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Մրցանակաբաշխութեան Հանդէսը՝

ՅՈՒՆԻՍ 21-ԻՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՄԱՎԵՐՋԻ ՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի դպրոցի հանդէսը Շաբաթ 27 Յունիս, կէսօրէ վերջ ժամը 16-ին։

17 ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 24, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ի յիշատակ վարժարանին հանգուցեալ հիմնադիրներուն, բարերարներուն, խնամակալներուն, տնօրէններուն, ուսուցիչներուն եւ սանուհիներուն։

VOUS AIMEZ LA BANLIEUE OUEST ET VOUS CHERCHEZ UN APPARTEMENT ?

La Résidence de la Source à Chaville peut vous séduire

Vous serez à proximité des commerces, transports et écoles, à quelques minutes à pied du Bois de Meudon et de Fausses-Reposes.

Vous pourrez acheter de beaux 4 et 5 PIECES avec balcons, terrasses ou jardins privatifs

de 695.000F à 895.000F* prix fermes à la réservation.

Renseignez-vous sur place au bureau de vente

546 564 avenue Roger Salengro CHAVILLE - Tél. 750.61.31

*valeur avril 81.

projets publicité

sefima Pour une documentation gratuite renvoyer ce bon à 144/146 bd Haussmann 75008 Paris - 562.35.05

Nom: ______ Adresse: ______

HAR. cha-5/81

CHANTS ET MUSIQUE D'ARMENIE

6 *Musiciens Folkloriques:*

AMIRKHANIAN Robert — OHANIAN Kariné

HAROUTIOUNIAN Hratchia — MANOUKIAN Egliché

KHANTAMIAN Stepan — KEVORKIAN Hasmen

Une chanteuse Populaire: *MARDIROSSIAN Flora*

Venus spécialement d'Arménie à l'occasion du

30e ANNIVERSAIRE DE NOTRE VOIX — VAHAKN

Revue mensuelle de la Jeunesse d'Origine Arménienne

VENDREDI, 29 MAI, A 20 H. 30

Dans la Salle des ARTS et METIERS — 9, *Avenue d'Iéna* - 75116 Paris

PRIX UNIQUE: 30 F.

Vente des billets:

— *Librairie PALOUYAN*; 9, Rue de Trévise, Paris 9e

— *Epicerie Orientale HAYRABEDIAN*; Rue de Tracy Paris 2e

— *J A F*; 6, Cité du Wauxhall, Paris 10e (le matin seulement).

VACANCES 1981

Prix au départ de Paris, A/R à partir de:

○ BEYROUTH: 2.290 F.

○ DAMAS: 2.350 F.

○ ALEP: 2.450 F.

○ ATHENES: 1.400 F.

○ ISTANBUL: 1.350 F.

○ NEW YORK: 2.065 F.

○ MONTREAL: 2.100 F.

○ TORONTO: 2.300 F.

CHARTERS - VOLS VACANCES

TOUTES DESTINATIONS

N'ATTENDEZ PAS LA DERNIERE MINUTE POUR RESERVER VOS PLACES!

orientours

30, Rue Monsieur le Prince

75006 — PARIS

Tél.: 329. 49. 00

Licence A 762

OPERA DE MARSEILLE

Le Centre Culturel SAHAK - MESROB

Ont le plaisir d'annoncer la Conférence de Presse, avec la collaboration Artistique de Aline ARTINIAN, de MSTISLAV ROSTROPOVITCH dans les Salons PERNOD à Paris, le Mardi 26 Mai, de 11h.30 à 13 h.30 et avant-première du Concert du Samedi, 30 Mai, à l'Opéra de Marseille, dédié à la mémoire de:

ARAM KATCHATRIAN

Sous la Présidence d'Honneur de:

GASTON DEFFERRE

(Député - Maire de Marseille)

Հրապարակային Դասախօսութիւն

Կազմակերպութեամբ՝

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Մայիս 27, Չորեքշաբթի, ժամը 20.30ին

Հայ Մշակութային Տան «Օշական» սրահը

183 bis, Bd. de la Madeleine — NICE

Կը դասախօսէ՝

Ճարտարապետ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիւթ.–

« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ »

– Մուտքը ազատ է։ –

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼ

Կապ. Խաչի Մարսէյլի վարչութիւնները կազմակերպած են այցելութիւն մը Սէն – Ռաֆայէլի ծերանոցին, Կիրակի 14 Յունիսին։ Արձանագրութեան համար դիմել տեղւոյն վարչութիւններուն։

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch»

83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris

Commission Paritaire: N° 55935

– Ա Ջ Գ –

ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԸ ՄՏՆԵԼ ՓԱՓԱՔՈՂՆԵՐՈՒ

Սէն – Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը մտնել փափաքող հայրենակիցներու խնդրանքները քննելու նպատակաւ, Տնօրէնուհի՝ Տիկին Կարապետեան, Մարսէյլի Փրատոյի Մայր Եկեղեցին ստորեւ նշանակուած օրերը ժամը 15 – 18ի միջեւ թեկնածուները կ'ընդունի.–

– 2, 16, 30 Յունիս։

Ayez la joie de posséder une médaille symbolisant notre patrie;

le Mont Ararat

finement ciselée sur bronze et habillée d'or 18 carats le mont Ararat apparait en relief

dimensions de la médaille:

H. 51mm l. 39mm E. 3,5mm

prix: 550 F

Pour toute commande joindre un chèque ou mandat-carte à

M. Gérard ADJEMIAN

4, square Surcouf Parly 2

Le Chesnay 78

(*délai* 15 *jours*)

Possibilité d'effectuer cette réalisation en or massif sur commande.

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS

Δ 19 Juin 1981

Δ 3 - 17 et 31 Juillet 1981

Δ 14 Août 1981

Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

1e/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*

— *Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).*

— *Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.*

— *Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.*

2e/ *Voyages combinés:*

— 1 *semaine EREVAN* / 1 *semaine Lac Sevan.*

— 1 *semaine EREVAN* / 1 *semaine Sotchi (Mer Noire)*

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

75003 PARIS

Telex : 211 324 F.

Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES

353, *Avenue du Prado* 13008 *MARSEILLE*

Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:

MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

Jusqu'à 16h.00: *Mme. BARAVIAN* — *de* 16h.00 *à* 18h.00: *Mme. ANTABLIAN*

15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES

Tél.: 849. 42. 97

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
26
MARDI
26 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.915 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 56e ANNÉE — No 14.915

ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ԱՌԱՆՑ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԻ

Քանի մը ժամուան յապաղումով է, որ ներկայացուեցաւ նոր կառավարութեան կազմը, որ ունի հինգ պետական նախարար, 25 նախարար, 12 ենթանախարար եւ ուր չկայ ոչ մէկ համայնավար: Կը տիրապետէ, բնականաբար, ընկերվարական կուսակցութիւնը, իր բոլոր հոսանքներով եւ աշխարհագրական դիրքերով ու նաեւ՝ սերունդներով: Կան նաեւ երեք արմատական եւ Միշէլ Ժոպէռ: Նկատելի կէտերն են՝ երեք նոր նախարարութիւն, արտաքին նախարարութեան անունի փոփոխութիւնը, կը դառնայ՝ արտաքին յարաբերութեանց նախարարութիւն եւ վեց կիներու ներկայութիւնը: Այս կառավարութիւնը, առաւելապէս ընտրապայքարի կառավարութիւն մը, կրնայ զբաղիլ նաեւ ընթացիկ հարցերով, քանի որ չկայ Ազգ. Ժողով, զինքը վաւերացնելու համար եւ ուրեմն օրինագիծ չի կրնար պատրաստել: Կազմն է.–

ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ

Ներքին եւ Ապակեդրոնացում.- Կ. ՏԷՖԷՌ
Ազգ. համախոհութիւն՝ Նիքոլ ՔԷՍԹԻՕ
Արտաքին առեւտուր՝ Մ. ԺՈՊԷՌ
Ծրագիր եւ հողամասի կարգաւորում՝ Մ. ՌՈՔԱՌ
Հետազօտութիւն՝ Ժ. Փ. ՇԸՎԷՆԸՄԱՆ

ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐ

Կանանց իրաւունքներ՝ Իվէթ ՌՈՒՏԻ
Կապ խորհրդարանին հետ՝ Ա. ԼԱՊԱՌԷՐ
Արդարութիւն՝ Մ. ՖՕՌ (Արմ.)
Արտաքին յարաբերութիւն՝ Ք. ՇԷՍՈՆ
Պատուիրակ արտաքին յարաբերութեանց նախարարին մօտ, պատասխանատու եւրոպական հարցերու՝ Ա. ՇԱՆՏԷՐՆԱԿՈՐ
Պատուիրակ՝ Արտ. նախարարին մօտ, պատասխանատու գործակցութեան՝ Ժ. Փ. ՔՈԹ
Պաշտպանութիւն՝ Շ. ԷՌՆԻՒ
Տնտեսութիւն և ելմտական՝ Ժ. ՏԸԼՈՌ
Պիւտճէի պատասխանատու՝ Լ. ՖԱՊԻՈՒՍ
Լուսաւորութիւն՝ Ա. ՍԱՎԱՌԻ
Ճարտարարուեստ՝ Էտիթ ՔՐԷՍՈՆ
Ճարտարարուեստ՝ Փ. ԺՈՔՍ
Առեւտուր՝ Ա. ՏԷԼԵԼԻՍ
Աշխատանք՝ Ժ. ՕՌՈՒ
Փոխադրութիւն՝ Լ. ՄԷՌՄԱԶ
Առողջապահութիւն՝ Է. ԷՌՎԷ
Ազատ ժամանակ՝ Ա. ԱՆՐԻ
Երիտասարդութիւն եւ մարզական՝ Էտվիճ ԱՎԻՍ
Մշակոյթ՝ Ժ. ԼԱՆԿ
Հաղորդակցութիւն՝ Ժ. ՖԻԼԻՈՒ
Բնակութիւն՝ Ռ. ՔԻՅՕ
Շրջապատ՝ Մ. ՔՐԷՓՕ (Արմ.)
Ծով՝ Լը ՓԷՆՍԷՔ
Թղթատար՝ Լ. ՄԵՔՍԱՆՏՕ
Նախկին ռազմիկ՝ Ժ. ԼՈՐԷՆ

ԵՆԹԱՆԱԽԱՐԱՐ

Պատուիրակ նախարարապետին մօտ՝ Ժ. Լը ԿԱՌԻՔ
Հանրային պաշտօն եւ վարչական բարեփոխումներ՝ Քաթրին ԼԱԼԻՄԻԷՌ
Ներգաղթածներ՝ Ռ. ՔՈՒՌԻԷՌ
Անդրծովեան նահանգ եւ հողամաս՝ Ա. ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ
Ընկ. ապահովութիւն՝ Ֆ. ՕԹԷՆ
Տարեցներ՝ Ժ. ՖՐԱՆՉԵՍՔԻ
Ընտանիք՝ Ժորժինա ՏԻՒՖՈՒԱ
Արհեստի պատրաստութիւն՝ Մ. ՏԷՊԱՌԺ
Պատուիրակ գիւղատնտեսութեան նախարարին մօտ՝ Ա. ՍԵԼԱՌ
Ուժանիւթ՝ Ժ. ԼԸՄՈՒԱՆ
Պատուիրակ Շրջապատի նախարարին մօտ՝ Ա. ՊՈՆՊԱՌ
Պատուիրակ Ազատ ժամանակի նախարարին մօտ, պատասխանատու զբօսաշրջիկութեան՝ Ֆ. ԱՊԱՐԻ (Արմ.)

Կարելի է նկատի առնել նաեւ կարգ մը յատկանշական գիծեր, այս կառավարութեան մասին: Հոն կան չորս նախկին նախարարներ (Ժոպէր, Տէֆէռ, Ֆօռ, Սավառի), 27 երեսփոխան լուծուած Ազգ. Ժողովի, երեք ծերակուտական, 23 քաղաքապետ, 6 կին, 17՝ 50 տարեկանէն վար, 15 դասախարակ:

Յունիս 2-ին, պաշտօնապէս կը բացուի օրէնսդրական ընտրապայքարը, որուն ցանկերը արագօրէն կը պատրաստուին: Նախկին մեծամասնութիւնը, յաջողեցաւ համաձայնիլ եւ առաջին շրջանին (Յունիս 14) կը ներկայացնէ 340 «մէկ թեկնածու» եւ 120 «նախնական», այլ խօսքով 340 ընտրական շրջանի մէջ Նոր մեծամասնութեան Միութիւնը (Ըլքանիւէ – Շիրաք) մէկ թեկնածու միայն կը ներկայացնէ եւ 120 շրջանի մէջ, 2 Ա. շրջանին եւ մէկ՝ Բ. շրջանին (Յունիս 21):

Ընկերվարական կուսակցութիւնը Երկուշաբթի օր է, միայն, որ պիտի ներկայացնէր թեկնածուներու իր լրիւ ցանկը: Գումարուած ժողովին առթիւ, Ա. քարտուղարը՝ Լիոնէլ Ժոսփէն պարզեց կուսակցութեան հեռանկարները՝ պէտք է ապահովել Նախագահ Միթերանի իր քաղաքականութիւնը վարելու միջոցները: Բայց շատ վճռական մնաց համայնավարներու նկատմամբ եւ նոյնիսկ պայմաններ թելադրեց ղեկավարութեան որեւէ համաձայնութեան յանգելու համար: Կառավարական ծրագրի մը շուրջ չէ, որ ընկերվարականները կ'ուզեն համաձայնիլ այլ տեսակ մը բարոյական պայմանագրութեան մը շուրջ: Ներքին ճակատի վրայ, համաձայնութիւնը պէտք է վերաբերի ազատութեանց, արտաքին ճակատի վրայ՝ ժողովուրդներու իրաւունքներու յարգանքին, այսինքն նախապայման է, որ համայնավար կուսակցութիւնը յստակ տեսակէտ յայտնէ Աֆղանիստանի, Լեհաստանի եւ խորհրդային հրթիռներու մասին: Դեռ կան ուրիշ պայմաններ ալ, որոնց կարգին դադրեցնել հակընկերվարական արշաւները եւ այս ամբողջէն վերջ ալ՝ «կը նայինք» մըն է միայն, զոր կ'ըսէ Ժոսփէն:

Կիրակի օր, Լիլի մէջ է, այսինքն իր քաղաքին, որ նախարարապետ՝ Փիէռ Մոռուա խօսեցաւ իր առաջին ճառը: Ամբողջ քաղաքը «տօնեց» իր քաղաքապետը, որ ամենայն պարզութեամբ ալ երգեց «Լը Փըթի Քէնքէն»ը: Այս ելոյթին մէջ, Մոռուա նախ ճշդեց նախապատուութիւն ունեցող հարցերը՝ սմիքը (աճի միջարհեստական նուազագոյն աշխատավարձք), խնայողութիւնը, փոքր և միջին հաստատութիւնները, էժանսին գինը:

×

Կիրակի օր, Նախագահ Միթերան կ'ընդունէր իր առաջին օտար հիւրը, յանձին Հելմութ Շմիթի, որ Ուաշինկթընէն Պոն, վերադարձի իր ճամբուն վրայ, Փարիզ կը կենար: Գիր մը յանձնելէ ետք Ռեկընէն Միթերանի, Շմիթ, շուրջ երեքուկէս ժամ կը մնար Ֆրանսայի նոր Նախագահին հետ գլուխ գլխի, նախքան ճաշը, որմէ ետք, երկու ղեկավարները յայտարարութիւններ կ'ընէին: Ֆրանսայի Նախագահը կը շեշտէր վստահութեան մթնոլորտը, որ տիրած էր իրենց միջեւ եւ 2-ին մտահոգութիւնը՝ շարունակելու 2 երկիրներու յարաբերութիւնները: Շմիթ, իր կարգին կը յայտնէր իր ուրախութիւնը, որ կրցած էր այնքան շուտ հանդիպիլ Ֆրանսայի Նախագահին: Այս տեսակցութեան գլխաւոր արդիւնքն այն էր, որ Դաշնակցային Գերմանիա յանձն կ'առնէր պաշտպանել Ֆրանքը, որու փոխարէն Ֆրանսա զօրավիգ պիտի կենայ գերմանական դիրքին, ինչ կը վերաբերի եւրոպական հրթիռներուն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ կեդրոնական Դրամատան գրաւման հարցը յաջող վախճան մը ունեցաւ Կիրակի գիշեր, բաւական անձկալի ժամերէ ետք: Շաբաթ օր է, որ խումբ մը ահաբեկիչներ կը գրաւէին Դրամատունը 2-էն 3 հարիւր պատանդներով ներսը, յաճախորդ թէ պաշտօնեայ: Ասոնք կը պահանջէին Թեխերոյի ազատ արձակումը, այլապէս կը սպառնային սպաննել պատանդները եւ օդը հանել դրամատունը: Ասիկա կարծել կու տար, ուրեմն, որ ահաբեկիչները ծայրայեղ աջ տարրեր են, զինուորական եւ նոյնիսկ անդամ Ազգ. Պահակազօրքին: Թեխերօ, այսինքն ձախողած պետական հարուածին պատասխանատուն, կը մերժէր համախոհ ըլլալ նման առաջարկի եւ կը դատապարտէր արարքը: Կը մնար սպանական իշխանութեանց վճռական ըլլալ եւ ժամերու ընթացքին ամրապնդել իրենց դիրքը, յոգնեցնելով ահաբեկիչները: Ասոնք նախ կը սկսէին ազատ արձակել հիւանդներ, կիներ երախաներ մինչեւ Կիրակի գիշեր երբ հակահաբեկչական յատուկ խմբակները յարձակման կ'անցնէին եւ 2 ժամուան ընթացքին վերջ կու տային գրաւման: Ոչ մէկ պատանդ կը վիրաւորուէր, 12 ահաբեկիչներէն՝ մէկը կը սպաննուէր, միւսները կը ձերբակալուէին: Ինչ որ յստակ չէր սակայն Երկուշաբթի առտու, Ներքին Նախարարին առաջին յայտարարութիւնն էր, ըստ որուն ահաբեկիչները ծայրայեղ աջ զինուորականներ չէին, այլ աւազակներ, իրենց գլուխն ունենալով անիշխանական մը:

ԹՐՔԻՇ ԷՌԼԱՅՆԶԻ Տի – Սի 9 օդանաւ մը, որ Պոլիս – Անգարա գիծը կ'ապահովէր, «առեւանգուեցաւ» չորս Թուրք, ծայրայեղ – ձախ ահաբեկիչներու կողմէ, որոնք ստիպեցին օդաչուին ճամբան փոխել եւ իջնել Պուլկարիոյ Պուրկազ քաղաքը: Պուլկար կառավարութեան միջոցաւ, ահաբեկիչները իրենց պահանջները ներկայացուցին Թուրքիոյ կառավարութեան: Թուրք ձախակողմեան 47 բանտարկեալներու ազատ արձակումը, եւ 500.000 տոլարի «փրկագին»: Կը սպառնան սպաննել հինգ Ամերիկացիներ, որոնք Նիւ – Եորքի Սիթիպէնք դրամատան վարիչ պաշտօնեաներ են: Ըստ Պուլկարիոյ մամլոյ գործակալութեան, երկու Թուրքեր կրցած են փախիլ օդանաւէն, իսկ 19 ուրիշներ ազատ արձակուած են առեւանգողներուն կողմէ:

Առեւանգողներուն մէջ կը գտնուի Ուիլըըմ Փից, որ Երկուշաբթի պիտի կատարէր պաշտօնական բացումը Սիթիպէնքի Պոլսական նոր շէնքին եւ ճիւղին: Յայտնի է որ ամերիկեան դրամատուներու գործակցութիւնը կենսական է Թուրքիոյ տնտեսական առողջութեան: Թուրք կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կու տայ հարցին: Ահաբեկիչներուն հետ բանակցելու համար Պուլկարիա հասած է Արտաքին Գործոց նախարար Կիւրկիւն որ խնդրած է Պուլկար կառավարութենէն՝ մերժել օդանաւային հրանիւթի որեւէ պահանջ, ահաբեկիչներուն կողմէ: Թուրքիա կը մերժէր նաեւ ահաբեկիչներու առաջին պահանջքը: Ի պատասխան անոնց այն սպառնալիքին, որ եթէ մինչեւ Երկուշաբթի առաւօտեան տասնին 47 բանտարկեալները ազատ չարձակուին, իրենք – զիրենք օդը պիտի հանեն, ամերիկացի պատանդներուն հետ, Կիւրկին յայտնած էր թէ նման պարագայի մը, 47 բանտարկեալներն ալ կը գնդակահարուին: Երկուշաբթի առտու, ժամը 10-ին, կը յայտնուէր թէ բանակցութիւնները խզուած են եւ թէ ահաբեկիչները 200 նամակի թուղթ եւ պահարան ուզած են, որպէսզի ճամբորդ – պատանդները հրաժեշտի իրենց վերջին նամակը գրեն իրենց ընտանիքին:

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

—o—

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ՝ ՈԳԵԿՈՉԵՑ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԸ ԵՐ ՍԱՐՈՅԵԱՆԸ

Կիրակի, Մայիս 24-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուն էր: Արարողութեան կը նախագահէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ երեք շաբթուան այցելութենէ մը ետք, յաջորդ առաւօտը՝ Մայիս 25-ին, կը վերադառնար Հայաստան:

Նախքան Կաթողիկոսին օրուան քարոզը, իր պատուիրակը՝ Սերովբէ Արք. յայտնեց թէ որքան խրախուսիչ ու քաջալերական են Ամենայն Հայոց Հայրապետին այցելութիւնները, ձեւով մը այն տպաւորութիւնը կը ծագի թէ հայրենիքն է, որ եկած է եւ այլեւս կ'անհետանայ Սփիւռքը հայրենիքէն բաժնող անջրպետը:

Վազգէն Կաթողիկոսը գլխաւորապէս ծանրացաւ Սարդարապատի վրայ, նախ ոգեկոչելով հոն ինկած բոլոր հերոսներուն յիշատակը, ապա, առաւելաբար ծանրացաւ պատմական ճակատամարտին իմաստին, ոգիին ու վճռական դերին վրայ: Այդ օրերուն, ճիշդ է, որ կային նաեւ Բաշ – Ապարանի, եւ Ղարաքիլիսէի կռիւները բայց եթէ առաւելաբար Սարդարապատն է, որ կը յիշուի, պատճառն այն է որ ան եղաւ վերջնական յաղթանակը, հիմնաքարը, անկիւնաքարը մեր պետականութեան: Եթէ չըլլար Սարդարապատը, ըսաւ Կաթողիկոսը, թշնամին պիտի ամբողջացնէր ցեղասպանութեան իր ծրագիրը: Սարդարապատն եղաւ մեր պետականութեան վերածնունդը, Սարդարապատով սկսաւ նորագոյն պետականութեան պատմութիւնը: Եզրակացութեան մէջ, յայտնեց թէ այդ ոգին, պէտք չէ մեռնի եւ ձեւով մը Սարդարապատը պէտք է շարունակուի, որպէսզի իրականան մեր արդար իրաւունքները եւ բուժուին մեր վէրքերը:

Իր խօսքին, երկրորդ բաժնին մէջ, Վազգէն Ա. ոգեկոչեց Սարոյեանի թարմ յիշատակը, այն հոգեհանգիստին առթիւ, զոր փարիզաբնակ իր բարեկամները խնդրած էին: Կաթողիկոսը հակիրճ գիծերով, տուաւ աշխարհահռչակ գրագէտը, որու հանդիպած էր քանիցս եւ որ, օր մը, իր յատուկ ոճով, ըսած էր Վազգէն Ա.ի, ակնարկելով անոր շրջապտոյտներուն արտասահման՝ «ամէն տեղ դնա՛, վեհափառ, եւ ամէն տեղ պտտա՝ Հայաստան»:

Վերջապէս, յիշելով իր մեկնումը յաջորդ առաւօտը, Կաթողիկոսը թելադրեց զօրացնել ամէն ձեւով վերածնած Հայաստանը, որ այսօր աւելի քան 3 միլիոն բնակիչ ունի ու երբեք չմոռնալ երեք հիմնական կէտեր՝ մեր պատմութիւնը, մանաւանդ վերջին 100 – 150 տարուան, որ փորձառութիւն պէտք է ծառայէ մեզի, մեր աշխարհագրական դիրքը և վերջապէս չմոռնալ երբեք, նկատի առնել մեր ուժերը, բաղդատմամբ մեզ շրջապատող մեր դրացի հզօր ժողովուրդներուն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ 44-ՐԴ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մայիս 23-ի մրցումներուն արդիւնքներն են.–

Շախտեոր – Զէնիթ	2 – 3
Դնեպր – Դինամօ (Մինսկ)	1 – 1
ԲՍԱ – Սպարտակ	3 – 4
Նեֆչի – Դինամօ (Մոսկուա)	1 – 0
ԲԿՍԱ – Կուբան	1 – 0
Տորպեդօ – Տաւրիա	1 – 0
Չերնոմորեց – Արարատ	1 – 0

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 8–ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի սրահին մէջ, Մայիս 6 – 8–ին, գումարուած է Հայաստանի Գրողներու 8–րդ Համագումարը: Նախորդը տեղի ունեցած էր 1976 Ապրիլին:

Բացման խօսքը արտասանած է, երիցագոյն անդամի հանգամանքով, բանաստեղծ Սարմէն:

Օրակարգի գլխաւոր հարցերը եղած են Գրողներու Միութեան Վարչութեան հաշուետու զեկուցումը, ինչպէս նաեւ յարակից նիւթերու պատկերացումը, մարմիններու եւ Խորհ. Միութեան Գրողներու 7–րդ Համագումարին պատգամաւորներուն ընտրութիւնները:

Ինչպէս նախորդ Համագումարին, այս անգամ եւս վարչութեան զեկուցումը կատարած է Ա. քարտուղարը՝ Վարդգէս Պետրոսեան: Ընդգծած է նպատակը՝ քննադատական մօտեցումով վերլուծել վերջին հինգ տարիներու ստեղծագործական արդիւնքները, հաւաքական ջանքերով ճշդել հայ գրականութեան զարգացման միտումները:

Արձակը, յատկապէս, բեղուն պատկեր պարզած է: Հիներուն կողքին ձեւաւորուած է արձակագիրներու միջին սերունդը, – 60–ական Թուականներուն: – Խոստմնալից էջերով հրապարակ եկած են երիտասարդ արձակագիրներ: «Չափազանցութիւն չի լինի երեւի հաստատել, որ թեմատիկ, ոճական եւ գրելաձեւի նման բազմազանութիւն մեր արձակը միշտ չէ, որ ունեցել է»:

Նիւթերու այլազանութիւնը պատկերացնելու համար, զեկուցաբերը յիշատակած է դէմքեր եւ երկեր, ընդգծելով, անշուշտ, թէ իր յիշատակած ստեղծագործութիւնները նոյն մակարդակին վրայ չեն կրնար դասուիլ: Այսինքն՝ գրական նոյն արժէքները չեն ներկայացներ:

Հայոց հին եւ նոր պատմութիւն: Ս. Խանզադեան՝ Թագուհին Հայոց, Պ. Զէյթունցեան՝ Արշակ Բ., Յովհ. Ղուկասեան՝ Բոգդան Սալթանով, Խ. Դաշտենց՝ Ռանչպարների կանչը, Ցար. Մկրտչեան՝ Անյայտ զինուորի յիշատակարանը, Մ. Գալշոյեան՝ Մարութայ սարի ամպերը: Նախախորհրդային շրջանի կեանքը: Վ. Անանեան՝ Հին վրանի փոքրիկ բնակիչը, Ան. Սահինեան՝ Ծարաւ: Խորհրդային շրջանի առաջին տասնամեակի կեանք: Աղասի՝ Բարի լոյս, Արեգ, Ռ. Յովսէփեան՝ Որդան կարմիր: Համաշխարհային Բ. Պատերազմ: Յովհ. Մելքոնեան՝ 46 Թուականը: Ժամանակակից: Հր. Մաթեւոսեան՝ Ծառեր, Մեր վարքը, Ալ. Արաքսմանեան՝ Հրդեհ, Զ. Խալափեան՝ Ջերմանց մխիթարութիւն, Շ. Թաթիկեան՝ Բալենի, Գ. Արշակեան՝ Գնացքներ: Արտասահման: Ստ. Ալաջաջեան՝ Մադլէնն ապրում է Փարիզում, Գ. Քէշիշեան՝ Կոակը: Ժողովրդական հէքեաթի վիպականացում: Մկր. Սարգսեան՝ Քաջ Նազար, Ստ. Կուրտիկեան՝ Կապուտակն եւայլն:

Զեկուցաբերին ճիշդ նկատողութեամբ, վերջին ժամանակաշրջանի երկերը աչքի կը զարնեն կեանքին բազմազան եւ խոր շերտերը Թափանցելու ճիգերով: Տարիներ առաջ կարելի էր դանդատիլ, թէ մեր ժողովուրդին կեանքին եւ հոգեբանութեան բազմաթիւ երեսները, յատկապէս նորերը, դուրս կը մնան արձակին տեսադաշտէն: Այսօր կարելի է հակառակ տեսակէտը յայտնող փաստեր երեւան բերել: Հայաստանի արձակին աւանդական տիպարին՝ գիւղացիին կողքին, հիմա ի յայտ կուգան բանուորներ, մտաւորականներ, արուեստագէտներ եւ ուրիշներ:

Զեկուցաբերը անդրադարձած է այսպէս կոչուած գրագէտին քաղաքացիական կեցուածքին վրայ, դիտել տալով, թէ ոմանց կարծիքով նման դիրքորոշում կը նշանակէ պարզել օրուան կեանքին մեծ կամ փոքր ստուերները. մատը դնել, ինչպէս ըսած է ան, մեր կեանքին «նեգատիվ» երեւոյթներուն վրայ:

Ո՛չ, քաղաքացիական կեցուածք կը նշանակէ «պոզիտիվ» դիրք: Օրինակ, 1915 – 20–ական Թուականները՝ մեր ժողովուրդին ամէնէն բախտորոշ տարիները, գրական պատկերացումին բովէն անցած են վերջին ժամանակաշրջանին: Խ. Դաշտենց, Ս. Խանզադեան մարմնաւորած են հայ ժողովուրդին դիւցազնական շարժումը: (Նախորդ հնգամեակին միայն Ստ. Ալաջաջեանն եղած է իր Եղեգները չխոնարհուեցին վէպով): «Ո՛չ հեռու ժամանակներում ստեղծւում էին գործեր, որոնց նպատակն էր որքան հնարաւոր է սահմռկեցուցիչ գոյներով ցոյց տալ, թէ ինչպէս են կոտորել, սրի քաշել մեր ժողովրդին: Իրականութեան մէջ դա ճըշմարտութեան միայն մի երեսն է, եւ բընաւ՝ ոչ ամբողջ ճշմարտութիւնը, որովհետեւ, չնայած այն անլուր ողբերգութեանը, մեր ժողովուրդն, այնուամենայնիւ, ապրեց: Ապրեց, քանի որ դիմադրեց»:

Զեկուցաբերին համար, գրագէտը պատմութենէն պէտք է քաղէ կրակը եւ ոչ թէ մոխիրը: Այսինքն՝ այն, որ կը շարունակէ ապրիլ, գոյատեւումին ազդակը հանդիսանալ:

Երիտասարդ գրողներուն կապակցութեամբ ճիշդ հաստատում մը կատարած է: Գրաքննադատութիւնը իր ուշադրութիւնը առաւել չափով կեդրոնացնելով չափածոյին վրայ, ընդհանրապէս քիչ ուշադրութիւն դարձուցած է երիտասարդական արձակին վրայ: Մինչդեռ ապագայի խոստումներով վառ անունները չեն պակսած: Այսպէս կամ այնպէս, Գրողներու Միութիւնը մրցանակներ հաստատած է Թումանեան, Նալբանդեան, Իսահակեան, Սունդուկեան, Դեմիրճեան, Զօրեան անուններով՝ խրախուսելու համար նորերը: (Նկատելի է, որ արեւմտահայ գրագէտի անուն չկայ):

Արձակի սեռին մէջ, գեղարուեստական բնոյթի հրապարակագրութիւնը, վաւերագրական գրականութիւնը, էսէները նոյնպէս արգասաբեր եղած են: Զեկուցաբերը այս ուղղութեամբ քանի մը անուններ յիշատակած է, այլազան նիւթերու ընդգրկումով: Օրինակ, Վիգէն Խեչումեանի Գիրք գրոցը, Բագրատ Ուլուբաբեանի Ոսկէ շղթան, Զօրի Բալայեանի Լիբանանեան ներքին կռիւներուն նուիրած էջերը՝ հայկական իրադարձութիւններով եւայլն:

Եւ, այնուամենայնիւ, աւելցուցած է Վ. Պետրոսեան, մեր գեղարուեստական հրապարակախօսութեան, մասնաւորաբար ակնարկին ընդհանուր վիճակին պատկերը ուրախանալու շատ առիթ չի տար: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ, վերոյիշեալ եւ այլ գործերը հիմնականին մէջ գիրքեր եղած են, իսկ գրական մամուլը աղքատ պատկեր պարզած է: Կարծես, չքացած են ապրող էակները, անոնց հոգերը: Հազուադէպ երեւցած են հրապարակագրական սուր յօդուածներ, գրական ակնարկներ Հայաստանի համար իրական եւ հրատապ նկատուած հարցերուն մասին:

Անուններու եւ երեւոյթներու առումով չափածոն, վերջին տարիներուն, էական տեղաշարժեր չէ արձանագրած: Չափով մը շարունակուած են նախանցեալ հինգ տարիներուն ձգտումները՝ առաւել խորացումով եւ հարստացումով: Ասիկա անբնական երեւոյթ պէտք չէ համարել: Հայաստանի չափածոն միշտ ալ հարուստ եղած է անուններով, ըսուածին եւ գըրելաձեւին բազմազանութիւններով:

– Չարենց – քաղաքացին ու բանաստեղծը այսօր էլ չափանիշ է եւ հորիզոն մեր պոեզիայի համար: Սովետահայ պոեզիայի արդի հաւաքական հարստութիւնը եւ նրա մէջ՝ իբրեւ ապրող եւ շարունակուող չարենցեան պոեզիայի մեծագոյն ժառանգորդ Պարոյր Սեւակը, հայ պոեզիայի բարոյական առողջութեան եւ ըստեղծագործական թռիչքների նոր հաստատումն է: Շիրազ, Սահեան, Էմին եւ Կապուտիկեան, Դաւթեան, Յովհաննիսեան եւ Մարգարեան, Դուրեան եւ Դաւոյեան, միջին եւ երիտասարդ սերնդի մի շարք տաղանդաւոր անուններ, անելիքի, ոճերի ու գոյների ինչ բազմազանութիւն»:

Զեկուցաբերին համար սխալ է պարզ յատկանիշի մը սահմանումը այս կամ այն բանաստեղծին հասցէին: Հիներէն շատերը, տարիքի բերումով, մանկական յուշերուն անձնատուր եղած են: Բնութեան եւ այլ երեւոյթներուն: Արդ, անտեսելով տուեալ բանաստեղծներուն բովանդակ աշխարհը, քննադատներ միայն նկատի առնելով վերջին շրջանի երկերը, ասոր կամ անոր հասցէին կը գետեղեն բնութեան երգիչ, լոյսի երգիչ, մանկութեան երգիչ եւ այլ որակումները: «Բեւեռացնել կողմերից մէկնումէկը, նշանակում է աղքատացնել եւ բանաստեղծին, եւ մեր պոեզիան»:

Խօսելով երիտասարդ բանաստեղծներուն մասին, Վ. Պետրոսեան դիտել տուած է, թէ այսօր եւս անոնց ստեղծագործութիւնները իրերամերժ կարծիքներու դուռ կը բանան: Սակայն կէտ մը ակնյայտ է. անոնք մեր ներկան կը ներկայացնեն: «Ուրախալի է արձանագրել, որ նրանց որոնումները՝ անելիքի եւ բանաստեղծական ձեւի տեսակէտից, աստիճանաբար ընկնում են բնականոն հունի մէջ»: Յիշատակած է անուններ նորերէն. – Արեւշատ Աւագեան, Արմէն Մարտիրոսեան, Յովհ. Գրիգորեան, Դաւիթ Յովհաննէս, Էդ. Միլիտոնեան, Հենրիկ Էդոյեան, Հր. Սարուխան, Անահիտ Պարսամեան, Նորագոյններէն՝ Գարուշ Հարեանց, Արմէն Շէկոյեան: Զեկուցաբերին հետեւեալ թելադրութիւնն է եղած. Ամէնից առաջ նրանց անհրաժեշտ է հայ դասական եւ սովետահայ վարպետների փորձի ստեղծագործական իւրացումը: Առանց դրա, պոեզիայի լոկ միջազգային երեւոյթներին անքննադատ եւ միակողմանի աշակերտելով, հեռու գնալ չի կարելի»:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԼԻԲԱՆԱՆ

ՊԱՏՐԱՆՔ ԵՒ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Լիբանան, որ կրկին միջազգային լուսարձակին տակ կը գտնուի, բոլորովին տարբեր եղած է մեր սահմանած մտապատկերէն: Երեւակայած ենք Լիբանան մը՝ մեր ակնկալութիւններուն համապատասխան: Սակայն չոր իրողութիւնը բոլորովին հակառակը պարզած է:

Այս հիմնական միտքն է, որ կը պարզուի Փրոֆէսէօր Ֆուատ Աժամիի, լիբանանցի, յօդուածէն, լոյս տեսած «Նիւ–Եորք Թայմզ» օրաթերթին մէջ:

Մեր գրականութեան եւ Ֆոլքլորին մէջ, մեր երկիրը անուանեցինք, նկատեցինք աշխարհի գեղեցկագոյններէն մէկը: Մեր դիրքը կրօնական եւ այլ խնդիրներուն մէջ՝ ամէնէն հանդուրժողականը:

Միշտ եւ միշտ պնդեցինք, թէ մեր երկիրը համայնքներու համերաշխ դաշնակցութեան մէջ կ'ապրի: Թէ, իբրեւ Փիւնիկեցիներու ժառանգորդներ, չէինք ուզեր Պետութեան միջամտութիւնը մեր առօրեային մէջ: Թէ, մեր ժողովուրդին սանձարձակ ապրելակերպը եւ տուրք չվճարելու մոլուցքը տիպար ընկերութեան մը հիմերը կը կազմէին:

Ամուր կառչեցանք քաղաքակրթութեան արտաքին երեսներուն: Նորաձեւութիւնը Պէյրութի փողոցները Թափեցաւ Փարիզէն եւ Լոնտոնէն անմիջապէս ետք: Մտածեցինք, թէ քաղաքակրթութիւնը, մշակոյթը այլ տեղ կը գտնուի եւ հարկ է զանոնք «գնել» եւ ցուցադրել մեր սփեստ ընկերութեան առջեւ: Հըպարտացանք մեր գիտցած լեզուներով: Մեր շքեղ եւ պերճ սրճարաններուն ու ծովահայեաց պանդոկներուն առջեւ միմոսի պէս ընդօրինակեցինք Արեւմտեան ապրելաձեւը: Եւ օտարները հմայեցինք:

Արտաքին մակերեսին տակ, իրականութիւնը այլ պատկեր պարզեց: Խորքին մէջ, բոլորս ալ գիտէինք, թէ եղածը պարզ ցուցադրութիւն է, արտաքին շպար մըն է: Գիտէինք, թէ այսպէս նըկատուած համայնքներու համերաշխ գըրութեան մէջ, երկիրը բաժան – բաժան հոգեբանութիւն մը կը ներկայացնէր՝ անջատ եւ հակամարտ հատուածներ եւ ծէսեր: Եւ դեռ ոչինչ կար ներդաշնակ արտաքին, շքեղ պանդոկներուն եւ ներքին, աղքատ, փոշոտ հարաւի գիւղերուն միջեւ:

Գիտէինք, թէ մեր ժողովրդավարութիւնը ամօթ մըն էր: Թէ՝ քուէները կը ծախուէին ամերիկեան ծխիկներու քարթուչով եւ նիւթական վարձատրութիւններով. – աղքատ գիւղերու մէջ վեց տոլար, հարուստ Թաղամասերու մէջ մինչեւ 60 տոլար:

Գիտէինք, թէ աշխարհ մը կար, իբրեւ տարբերութիւն լեռնային Քրիստոնեայ քաղաքներուն եւ Մահմետական Սիւննի կեդրոններուն միջեւ: Գիտէինք, թէ անտարբեր ենք իրարու հանդէպ, թէ մեր հատուածական բնոյթի դպրոցներուն մէջ տարբեր պատմութիւն կը դասաւանդուէր նորահասներուն, ջարդերու, հալածանքներու փոխադարձ ամբաստանութեամբ:

Գիտէինք, թէ Պէյրութի ցուցադրութեան տակ, անոր կողքին Թշուառութեան գօտի մը կը տուայտէր. – Հիւղակներ, հիւղաւաններ Շիի Մահմետականներու, հարաւի գաղթականներ եւ աղքատ Պաղեստինցիներ: Անոնք բոլորն ալ պարզ դէտերն էին քիչ անդին տարածուն ցոյց տրուած պերճ կեանքին: Երբեք չհետաքրքրուեցանք անոնցմով:

Եւ օր մըն ալ ամբողջ կառոյցը ճաքճքեցաւ:

Հիւղաւանները յեղափոխութեան սերմեր ցանեցին: Կիրքերը յանկարծ արթնցան: Անձնաթուղթերը, որոնք ոչ միայն իւրաքանչիւրին կրօնքը, այլեւ անոր ազգային ինքնութիւնը կը մատնանշէին, բաժանումին, տարանջատումին կռուաններ հանդիսացան:

Օտարները ուզեցին «օգնել» մեզի: Իսրայելացիները գիւղեր հիմնայատակ դարձուցին պատճառաբանելով, թէ անոնք պաղեստինեան ահաբեկչութեան բոյներ են: Սուրիացիներն եւ Եգիպտացիները Լիբանանի մէջ իրենց հակակրութիւնները յայտնեցին: Նոյնը Իրաքցիները ըրին Սուրիացիներուն նկատմամբ: Այս վերջինները, հինէն ի վեր հողային ակնկալութիւններով սնած, պահակի դեր ուզեցին ստանձնել, իրականութեան մէջ երկիրը իրենց անվիճելի հակակշռին տակ ենթարկելու հաստատ տրամադրութեամբ:

Իրաց այս վիճակին մէջ մարդ չի հարցներ, թէ ի՞նչպէս կը շարունակուի պատերազմը: Եւ թէ ի՞նչպէս կը շարունակէ գոյատեւել Լիբանանը: Պատերազմ մը հրապարակի վրայ է, երկիրը մասնատուած եւ աւերուած է, գաղթականութիւն, սպանութիւն եւ աւեր: Հակառակ ասոնց, կռուողները կը վճարուին, եւ լաւ կը վարձատրուին. զէնքը կը հոսի եւ լաւ կը հոսի: Ամէնէն արդիւնաւէտ ալ մէջն ըլլալով:

Երկիրին մէկ մասը Իսրայէլեան «պաշտպանութեան» տակ առնուած է: Մեծ կարեւոր մասը գրաւուած է Սուրիացիներուն կողմէ: Հատուած մը դարձած է Քրիստոնէական Պետութիւն. այլ մէկ մը, Պէյրութի մէջ, Պաղեստինցիներուն հակակշռին տակը կը գտնուի:

Օտարները կուգան եւ կ'երթան, իրենց կամքը կը պարտադրեն, իսկ Լիբանան կը շարունակէ ապրիլ: Անկիւն մը արիւնոտ լի կռիւ է, այլ անկիւն մը նոյն պահուն փարիզեան նորաձեւութեան ցուցադրութիւնը կը կատարէ:

Ահա, ա՛յս է մեր Լիբանանը:

Ա՛յն, որուն անգիտակցաբար, ինչու չէ՛ անհոգ անտարբերութեամբ ձգտեցանք:

Մէկ բան անհրաժեշտ է խոստովանիլ անկեղծութեամբ. – Լիբանան մեր անհոգութեան, մեր ամփոփութեան զոհը եղաւ: Ձեւով մը ուզեցինք, որ այդպէս դառնայ:

Թ. Ա. Բ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՐՈՔԻ ՈՏՆԱԳՆԴԱԿԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՒՄԲԻՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մարոքի ոտնագնդակի ազգային խումբը Հայաստան գացած է բարեկամական հանդիպումներ ունենալու տեղական կարգ մը խումբերու հետ: Երեւանի «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ «Արարատ» յաղթած է Մարոքի (5 – 2): «Արարատ»ի կոլերը նշանակած են Արամ Սահակեան, Ս. Հայրապետեան, Ս. Ղազարօղլեան, Անդրանիկ Խաչատրեան եւ Ս. Մխիթարեան: Մարոքի խումբը Լենինականի «Շիրակ»էն պարտուած է 0–ի դէմ 1 կէտով, իսկ Հոկտեմբերեանի «Սպարտակ»էն 2–ի դէմ 6 կէտով:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

ԹԱՒՐԻԶ

Ապրիլ 24–ի առաւօտեան, Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ մէջ պատարագած է Բագրատ Ա. քհնյ. Մելքոնեան: Յաւարտ պատարագի, եկեղեցւոյ բակին մէջ կառուցուած Յուշարձանին մօտ կատարուած է հոգեհանգստեան պաշտօն, որու աւարտին խօսք առնելով Բագրատ քհնյ. ոգեկոչած է մեր Նահատակաց յիշատակը: Խօսք առած է նաեւ Հ. Պօղոս վրդ. Տէր Պօղոսեան, որմէ ետք Թաւրիզի հայկական կազմակերպութիւնները ծաղկեպսակներ դրած են Յուշարձանին:

Ժամը 17–ին, «Րաֆֆի» Երիտասարդական Միութեան կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած է հանդիսութիւնը, Հայ Մշակոյթի Տունը: Բացումը կատարած է Արմինէ Յովսէփեան: Պատանեկան Միութեան խօսքը արտասանած է Մելքոն Յակոբեան: Բանախօսած է Սարօ Բաղումեան (Թեհրանէն): Հանդիսութիւնը վերջ գտած է Բագրատ քհնյ.ի փակման խօսքով:

×

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ

Ապրիլ 22–ի երեկոյեան, Հայերը հաւաքուելով Ս. Ամենափրկիչ Վանքին բակը կառուցուած Հայ Նահատակաց Յուշարձանին մօտ մոմեր վառած են: Ապա բազմութիւնը ուղղուած է դէպի Փրանսական հիւպատոսարան, ուր «Ռուբէն» Երիտասարդական Միութեան կողմէ բանաձեւ մը կարդացուած է, որուն մէջ պահանջուած է Հրայր Գիլինճեանի ազատարձակումը:

×

Ապրիլ 23–ի առաւօտեան, Վանքի բակին մէջ տեղի ունեցած է քաղաքական հանրաժողով մը, հոծ բազմութեան մասնակցութեամբ: Բացումը կատարած է առաջնորդը՝ Կորիւն Եպիսկ. Պապեան: Խօսք առած են երեսփոխան Հրաչ Խաչատուրեան, եւ համայնքի 11 կազմակերպութեանց եւ մարմիններու ներկայացուցիչները: Ապա, 4000–ի հասնող բազմութիւնը, Կորիւն Եպիսկ.ի առաջնորդութեամբ քալած է դէպի Նահանգապետարան, պաստառներով եւ լոզունգներ արձակելով: Երբ Թափօրը հասած է Փրանսական հիւպատոսարանի փողոցը, հոն կամաւոր ծոմի դիմած երիտասարդները այրելով Ամերիկայի եւ Թուրքիոյ դրօշակները միացած են բազմութեան: Նահանգապետարանին առջեւ խօսք առած է առաջնորդը, որուն պատասխանած է գաւառապետը անդրադառնալով Հայութեան Դատին:

×

Ապրիլ 24–ի առաւօտեան Վանքի Եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է Կորիւն Եպիսկ.: Ներկայ եղած են Սպահանի գաւառապետը եւ պետական անձնաւորութիւններ: Հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք խօսք առած է գաւառապետը:

Ապրիլ 24–ի եւ 25–ի երեկոյեան, «Արարատ» Միութեան սրահին մէջ տեղի ունեցած է ոգեկոչման հանդիսութիւնը, Վանքի երգչախումբին մասնակցութեամբ:

×

ՇԱՀԻՆ – ՇԱՀՐ

Ապրիլ 21–ի երեկոյեան, «Վարդան» ազգային վարժարանի բակին մէջ դասախօսութիւն մը տուած է Հրայր Շահնազարեան՝ «Մեծ Եղեռնը եւ Հայութիւնը այսօր» նիւթին շուրջ:

×

Ապրիլ 24–ի առաւօտեան, վարժարանին բակը հաւաքուած են Հայերը եւ քաղաքական հանրաժողով մը տեղի ունեցած է: Բացումը կատարած է Գեղամ Յարութիւնեան: Խօսք առած են միութիւններու ներկայացուցիչները: Ժամը 10.30–ին բազմութիւնը քալած է մինչեւ քաղաքապետարան, ուր պարսկերէն բանաձեւ մը կարդացուած է:

×

ՇԻՐԱԶ

Ապրիլ 24–ի առաւօտեան պատարագած եւ քարոզած է ծխատէր քահանան: Ժամը 19–ին, Հայ Տունը տեղի ունեցած է հանդիսութիւն մը: Բանախօսած է Թաթուլ Օհանեան (Նոր Ջուղայէն):

×

ԽՈՒԶԵՍՏԱՆ

Հակառակ անոր որ Իրան – Իրաք պատերազմին հետեւանքով հարիւրաւոր հայ ընտանիքներ իրենց տուները լքելով ապաստան գտան Թեհրան եւ Նոր Ջուղա, Խուզեստանի Ադաճարի եւ Մասճէթ Սուլէյման քաղաքներու մէջ մնացած ցանցառ հայ համայնքները եւս ոգեկոչած են Ապրիլեան Եղեռնը:

Ապրիլ 24–ի առաւօտեան Ադաճարիի ազգային սրահին մէջ եկեղեցական արարողութիւն մը կատարած է Ռուբէն քհնյ. Հայրապետեան, որ քանի մը խօսքով ալ ոգեկոչած է մեր Նահատակները:

Ապրիլ 28–ին, Մասճէթ Սուլէյմանի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ Հոգեհանգիստ կատարուած է եւ ծաղկեպսակներ դրուած եկեղեցւոյ բակը գտնուող՝ 1915–ի Հայ Նահատակաց Յուշարձանին:

×

ՈՒՐՄԻԱ

Ապրիլ 24–ին, Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ արարողութիւն մը կատարուած է Եղեռնի Նահատակաց յիշատակին: Ժամը 17–ին, «Քրիստափոր» Երիտասարդական Միութեան եւ «Արարատ» Կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած է բողոքի հաւաքոյթ մը, ուր խօսք առած են Գալուստ Ջիրաքեան, Լորիկ Ազիզեան եւ Փայլակ Սահակեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿ. ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՍԻՄՊՈԶԻՈՄ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԳՈԼՈՄՊԻԱ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Նիւ – Եորքի «Գոլոմպիա» համալսարանին մէջ, Ապրիլ 27–էն Մայիս 8, տեղի ունեցած է հայկական ճարտարապետական կոթողներու նուիրուած ցուցահանդէս մը եւ այդ առթիւ նաեւ գիտական ժողով մը: Գիտական ժողովը տեղի ունեցած է Ապրիլ 27–ին, Համալսարանի «Քէնթ» շէնքին մէջ, 50 մասնագէտներու մասնակցութեամբ: Բացումը կատարած է Փրոֆ. Թոմաս Մէթհիւզ Ս. Հալփերինէ տաճարի ճարտարապետական ոճին շուրջ ուսումնասիրութեան մը ընթերցումով: Ապա, Ռապըրթ Էտուըրտ, Պըրքլի համալսարանէն, ներկայացուցած է Կիլիկիոյ «Պաշրաս» բերդին մասին պատրաստած իր ուսումնասիրութիւնը: Առաւօտեան նիստը վերջ գտած է Տոքթ. Լիւսի տէր – Մանուէլեանի «Գինիի խորհրդանշումը հայկական քանդակագործութեան մէջ» նիւթի ներկայացումով:

Կէսօրէ ետք նիստը սկսած է ժամը 14–ին: Տոքթ. Ճէյմս Ռասըլ լեզուաբանական վերլուծումով բացատրած է Մեծն Տիգրանի Թագին վրայ գտնուած երկու արծիւներուն եւ մէկ աստղին իմաստը: Գիտական ժողովը վերջ գտած է Պոնի – Տարա Մայքըլզի դասախօսութեամբ՝ բիւզանդական ազդեցութեան մասին: Բոլոր դասախօսութիւնները մասնագիտական բնոյթ ունեցած են եւ ներկայացուած ակադեմական ոճով:

Ժողովէն ետք, ժամը 17 – 19, Համալսարանի «Լօ» մատենադարանի սրահին մէջ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, ցուցահանդէսի բացման առթիւ, կազմակերպուած Համալսարանի Հայագիտական Ուսմանց Խորհուրդին կողմէ: Աւելի քան 80 մտաւորականներ ու մամուլի ներկայացուցիչներ ընդունելութենէն ետք այցելած են ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են ճարտարապետական կոթողներու 100–է աւելի նկարներ ու յատակագիծեր, պատրաստուած Միլանոյի Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան Կեդրոնին կողմէ, որուն պատասխանատուներէն Տոքթ. Օնիկ Մանուկեան եւ Հրանդ Բամպակեան ներկայ եղած են Սիմպոզիոմին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՃԸՆՑԻՆԵՐՈՒ ՃԱՇԸ

Փարիզի Հաճնոյ Հայրենակցական Միութիւնը ամէն տարի, Զատկուան առթիւ, կը կազմակերպէ ընտանեկան ճաշ մը, նպատակ ունենալով ի մի հաւաքել հին ու նոր սերունդը եւ վառ պահել մեր աւանդական սովորութիւնները հասնող սերունդին մէջ:

Այս տարի ճաշը տեղի ունեցաւ Մարտ 10ին, Օփերա Լաֆայէթ ճաշարանը: Սեղանը վարեց Վ. Մնակեան: Խօսք առնելով Միութեան քարտուղարը՝ Մարտիրոս Գրաճեան, վեր առաւ Միութեան ամուր կապը իր անդամներուն հետ, շեշտելով որ 1927–էն ի վեր, ամէն տարի կը հաւաքուին Հաճընցիները ոչ միայն ոգեկոչելու համար Հաճնոյ 8 ամսուան հերոսամարտը, այլեւ վառ պահելու հայրենական յիշատակները: Ա. Գնդունի կարդաց ինքնագիր ոտանաւոր մը «Զէնով Օհան» վերնագրով, մեծ տպաւորութիւն թողլով ներկաներուն վրայ: Խօսք առին Պէյրութի եւ Հայաստանի Հաճընցիներու ներկայացուցիչներ տեղեկութիւններ տալով իրենց շրջաններէն: Բանաստեղծութիւններ արտասանեցին Պ. Պչտիկեան եւ Միսաք Գրաճեան, որոնցմէ ետք խօսք առնելով Ս. Մահտեսեան անդրադարձաւ Միութեան գործունէութեան թափ տալու միջոցներուն:

Պ. Ֆնտըգլեանի կիթառի ընկերակցութեամբ Տիկին Մահտեսեանի մեկնաբանած հայկական երգերէն ետք ճաշը վերջ գտաւ միաբերան երգուած «Կիլիկիա»ով:

Մ. Գ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՅ (Եգիպտոս) «Կոկանեան» սրահին մէջ, Մայիս 7 – 9, տեղի ունեցած է Աննա Պօղիկեանի նկարչական ցուցահանդէսը: Արուեստագիտուհին ծնած է Գահիրէ: Յաճախած է Հելիոպոլսոյ Նուպարեան Ազգային վարժարանը, ապա աւարտած Գահիրէի ամերիկեան համալսարանը: Փոքր տարիքէն սիրած է նկարչութիւնը: Գահիրէի մէջ աշակերտած է իտալացի նկարիչ Ա. Մինէթթիի: Այնուհետեւ մեկնած է Քանատա եւ Մոնրէալի Սըր Ճոն Ուիլեըմ համալսարանին մէջ հետեւած նկարչական ճիւղին:

×

ԳՈՔԻՆԻՈՅ (Աթէնք) «Զաւարեան» սրահին մէջ, Մայիս 11–ին, տօնուած է «Մայրերու Օր»ը, Հ. Կ. Խաչի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպութեամբ: Բացումը կատարած է Լիզա Աւագեան: Բանախօսած է Զարմինէ Քիւրտօղլեան: Տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն եւ ըստեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած են սրտաբուխ նուէրներ ի նպաստ Միութեան:

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Իրաւ ալ, Զէնով Արութ հազիւ էր կորած իր ձայնը, երբ թնդանօթի ռումբը պայթեցաւ Սարի վրայ, քարերու ուժեղ կտորներով:

– Մարգարը, Մարգարը,– Ազուընկայ դիրքերէն նորէն ձայն տուին:

Սարի գլխի ռումբի պայթումէն յետոյ, Մարգարի հասակը երեւցած ու նորէն կորսուած էր: Երկրորդ ռումբը այս անգամ խոշոր քարի կտորներ վեր նետած էր:

– Մարգարը, Մարգարը...

Մարգարի հասակը կարծես նորէն երեւցած էր:

Անտարակոյս Մարգարը կորսուեցաւ. ռումբը այս անգամ Սարի գլխին ինկած էր: Այո՛, այո՛, Մարգարը չկար: Երրորդ ռումբէն յետոյ անոր հասակը այլեւս չերեւցաւ:

Այդ պահուն Սոսման Վարդանի մօտ հասած էր այնպէս, ինչպէս երկրաշարժի անծանօթ զարհուրանքէն բռնուած էգ ձի մը:

– Ըսէք, Մարգարը ո՞ղջ է, թէ ըսպաննուած է... Ես մեղաւոր կին մըն եմ: Սպաննեցէ՛ք, սպաննեցէ՛ք զիս,– կ'ըսէր Սոսման ինքն իրմէ ելած:

– Խօսէ, Սոմա: Իմացայ որ վերջին անգամ նորէն տեսնուած ես Մարգարին հետ. զէնքերը դուն տուած ես անոր:

– Վերջին անգամ որ տեսնուեցանք, ան այնքա՜ն բարի էր, ան ուրիշ անգամներ այդքան քնքուշ եղած չէր: Իր արցունքները պահեց ինձմէ ու հեռացաւ, հեռացաւ... Յետոյ, երբ իմացայ, որ Մարգարը կը փնտռէք, կասկածեցայ, որ վտանգաւոր բան մը պատահած է: Մարգարը գտնելու համար այն կողմերը գացի: Կռիւն սկսած էր: Երբ հովտին կողմը իջայ, այնտեղ տեսայ Մարգարի հասակը: Առանձինն, ձեռքերը ետեւ կապած, դաշտի կողմը կ'իջնէր: Պոռացի, անունը կանչեցի. ան ետեւ չնայեցաւ, ուղիղ Ջիաթռնուկի կողմը շտկուեցաւ եւ, փոխանակ դէպի լեռ բարձրանալու, դէպի դաշտի ճամբան բռնեց: Պոռացի, հասայ ետեւէն: Ոտքերուն ինկայ, լացի, որ վերը ընկերներուն վերադառնայ: Այո՛, այո՛, առանց զէնքի, ձեռքը ետեւ կապած, թշնամիի մէջէն պիտի քալէր: Կ'ուզէի պոռալ ձեզի, ձայնս չէր հասներ: Ի՞նչ հոգ, թէ սպաննէր զիս, միայն թէ չերթար, չերթար: Ըսի որ «եթէ անպայման որոշած ես երթալ, առանց զէնքի մի երթար, սպասէ զէնքեր բերեմ»: Այս որ լսեց, ուրախ եղաւ, նորէն այն բարի Մարգարը դարձաւ, նոյնիսկ դէմքին վրայ ժպիտ տեսայ: «Էդ լաւ ըսիր, էդ լաւ»,– ըսաւ ինձ, «էստեղ կը սպասեմ, մինչեւ որ զէնք բերես»: Այո՛, այո՛ Մարգարը փրկելու համար անոր զէնք հասցուցի: Իրաւ որ չգիտէի, չգիտէի, որ ան էն Այծի Սարը պիտի բարձրանար: Երբ նայեցայ անոր ետեւ, կարծեցի որ անցքին կողմը շտկուեցաւ: Էն էնպէ՞ս հանդարտ էր, էնպէս բարի,– կ'ըսէր Սոման արցունքոտ ձայնով.– Չէ, չէ, ան մեռած չէ, պիտի չմեռնի:

Վերջալոյսի այդ պահուն, ռումբը տակաւին կը ծեծէր Այծի Սարը: Ծուխի, բոցի ու քարերու ուժեղ իրարանցումի մէջ, Սարի գագաթէն վար՝ այս անգամ երեւցաւ ուրիշ հսկայ սիլուէթ մը, որ հետզհետէ խոշորցաւ ու ճանաչելի դարձաւ: Այդ պահուն՝ դիրքերէն աղմուկ բարձրացաւ, ուրախ ու զսպուած: Սարէն վար ծռողը Արջ Սաքօն էր, որ երեւցաւ ուղտի բեռան մը պէս հսկայ՝ Մարգարը կռնակին շալկած:

Մարգար ո՞ղջ էր թէ մեռած: Ընկերներուն դէմքն անորոշ անձկութիւն մը բռնած էր: Սաքօ, կարծես վերջալոյսի կարմրութեան ու Սարի գագաթին զարնուող ռումբի բոցերուն մէջէն կը քալէր, վերջալոյսով կարմրցած խոշոր ամպի կտորի մը պէս: Ազուընկայ Քարերէն Խէչոյի դիրքերէն հրացանաձգութիւնը կը շարունակէր:

Սաքօն իջաւ Սարի կողը եւ հոն պահ մը կանգ առաւ: Անտարակոյս, Մարգարը դեռ ողջ էր: Սաքօն այնքա՜ն կամաց կը վերցնէր Մարգարի մարմինը, կարծես անոր հետ կը խօսէր:

(Շար. 324)

Օր. Ժիլպէրթ Տատեան, խոր ցաւով կը ծանուցանէ իր յարգելի բարեկամին՝

ՄԷԼԻՔ ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ՝ Շաբաթ, Մայիս 16, ժամը 7·30–ին, 78 տարեկանին, Պէռք քաղաքի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է տեղւոյն եկեղեցիին մէջ, հայկ. ծէսով, եւ մարմինը փոխադրուած՝ տեղւոյն գերեզմանատունը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Յարութիւն Մութէվէլեան 200 Ֆ. կը նուիրէ: Եզեկէլեան – Շամփընուա ընտանիքը՝ 100 Ֆ.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը անդամական – ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները, Չորեքշաբթի, Մայիս 27, ժամը 21–ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղին դպրոցի եւ պարի դասերու Ամավերջի Հանդէսը՝ Յունիս 13, Շաբաթ օր, ժամը 14·30–ին, Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Հրապարակային Դասախօսութիւն

Կազմակերպութեամբ՝

ՆԻՍԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԱԿՈՒՄԲԻ

Մայիս 27, Չորեքշաբթի, ժամը 20·30ին Հայ Մշակութային Տան «Օջախ» սրահը 183 bis, Bd. de la Madeleine — NICE

Կը դասախօսէ՝

Ճարտարապետ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ

Նիւթ.–

« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ »

– Մուտքը ազատ է: –

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ Պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Մայիս 30, ժամը 10·30–ին: Կը պատարագէ՝ Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան:

Կը հրաւիրուին բարեպաշտ հաւատացեալները եւ Հանգստեան Տան բնակիչներու ընտանեկան պարագաներն ու բարեկամները:

CHANTS ET MUSIQUE D'ARMENIE

6 Musiciens Folkloriques:

AMIRKHANIAN Robert — OHANIAN Kariné

HAROUTIOUNIAN Hratchia — MANOUKIAN Eghiché

KHANTAMIAN Stepan — KEVORKIAN Hasmen

Une chanteuse Populaire: *MARDIROSSIAN Flora*

Venus spécialement d'Arménie à l'occasion du

30e ANNIVERSAIRE DE NOTRE VOIX — VAHAKN

Revue mensuelle de la Jeunesse d'Origine Arménienne

VENDREDI, 29 MAI, A 20 H. 30

Dans la Salle des ARTS *et* METIERS — 9, *Avenue d'Iéna* - 75116 *Paris*

PRIX UNIQUE: 30 F.

Vente des billets:

— *Librairie* PALOUYAN; 9, *Rue de Trévise, Paris 9e*

— *Epicerie Orientale* HAYRABEDIAN; *Rue de Tracy Paris 2e*

— JAF; 6, *Cité du Wauxhall, Paris10e* (*le matin seulement*).

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 28.–

Տօն է Համբարձման Քրիստոսի

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10–ին կը մատուցուի Պատարագ:

Նոյն օրը յատկացուած է նաեւ՝ Հայ Մանուկներու հաղորդութեան:

Փարիզի եւ Շրջաններու բոլոր դըպրոցներու աշակերտներն ու Հաղորդութեան համար պատրաստուած մեր մանուկներն ու ծնողքները կը հրաւիրուին մասնակցելու Պատարագին եւ Ս. Հաղորդութեան:

ՍԷՆ–ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Հինգշաբթի, Մայիս 28–ին, Համբարձման Տօնին առթիւ աւանդական վիճակի Հանդիսութիւն եւ ընդունելութիւն կազմակերպութեամբ Եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Միութեան:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Պէլֆոնթէնի ամառուան արձակուրդները.–

ՅՈՒԼԻՍ.– Փարիզի խումբը՝ Յուլիս 4–էն Յուլիս 31:

ՅՈՒԼԻՍ.– Գաւառները՝ Յուլիս 11-էն Յուլիս 31:

ՕԳՈՍՏՈՍ.– Փարիզ եւ գաւառները միասին. Մեկնում՝ Օգոստոս 1: Վերադարձ՝ Օգոստոս 29:

samedi, 30 mai, à 21 h.

GRAND CONCERT

A L'OPERA DE MARSEILLE

Organisé par

L'OPERA ET LE CENTRE CULTUREL STS. SAHAK — MESROB

Sous la Présidence effective de: GASTON DEFFERRE

(Député - Maire de Marseille)

Dédié à la mémoire du grand compositeur

ARAM KATCHATRIAN

Avec la participation exceptionnelle du grand violoncelliste:

MSTISLAV ROSTROPOVITCH

L'Orchestre Symphonique de l'Opéra sera placé sous la direction de:

DIEGO MASSON

IIème SYMPHONIE, MASCARADE

RHAPSODIE-CONCERTO pour violoncelle.

Location à partir du 5 Mai, Voyages Wasteels, J. Chelelekian

87, La Canebière et du 27 Mai à lOpéra

Sur Paris: SABERATOURS; 3 Rue de l'Arrivée, 7e étage, Paris 15e

Tél.: 538. 67. 47

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է.– Այրի Տիկին Գէորգ Շահինեանէ 100 Ֆ., Յաբութիւն Պօղոսեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼ

Կապ. Խաչի Մարսէյլի վարչութիւնները կազմակերպած են այցելութիւն մը Սէն – Ռաֆայէլի ծերանոցին, Կիրակի 14 Յունիսին: Արձանագրութեան համար դիմել տեղւոյն վարչութիւններուն:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 30, ժամը ճիշդ 21–ին

Իսի–լէ–Մուլինոյի Քաղաքապետարանի Սրահը

Մասնակցութեամբ՝ – ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ

– «ՆԱՒԱՍԱՐԴ» Պարախումբի – ԱՆՐԻ ԹԱՇԱՆԻ

SOIREE ARTISTIQUE

AU PROFIT DU COLLEGE TEBROTZASSERE

SAMEDI, 30 MAI, à 21 h. précises

Avec: Ø MARTEN YORGANTZ

HENRI TACHAN

Ø l'Ensemble Folklorique «NAVASSART»

Théatre Municipal d'Issy-les-Moulineaux

25, Avenue Victor Cresson, Issy - les - Moulineaux (M° Mairie d'Issy)

— *Vente des billets:*

— *Collège TEBROTZASSERE, 1, Bd. du Nord, Le Raincy*

— *Librairie PALOUYAN; 9, Rue de Trévise, Paris 9°*

— *M. KEHYAYAN; 124, Ave. Henri Barbusse, Clamart*

— *Station «SHELL»; Quai J.Baptiste Clement, Alfortville*

— *«MOBIL Self-Service»; 34, Ave.de Rosny, Villemomble*

— *«MARIEES DE REVE»; 94, Rue de Cléry, Paris 2°*

Le Théâtre d'Art Dramatique d'EREVAN

Sous le haut patronage et la présence effective de:

Dr. RITA PARSADANIAN

Présidente de la Croix Rouge d'Arménie

à l'occasion du 60eme anniversaire de la

CROIX ROUGE ARMENIENNE

présente

Sous la Présidence de: HENRI VERNEUIL

SAMEDI, 13 JUIN, A 20h.30

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ

(LE DENTISTE ORIENTAL) ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ (Արեւմտահայերէն)

—×—

DIMANCHE, 14 JUIN, A 14h.30

Sou la Présidence de: JEAN CARZOU

(de l'Académie des Beaux-Arts)

ՍԷՐ ԵՒ ԾԻԾԱՂ

(AMOUR ET RIRES) ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ (Արեւմտահայերէն)

Mise en scène: HRATCHIA KAPLANIAN (Artiste Emerite d'URSS)

MAISON DE LA MUTUALITE

24, Rue Saint Victor, 75005 Paris — Métro: Maubert-Mutualité

Assurez vos billets... sont en vente..:

— PARIS; Ets. BAKERDJIAN: 35, Rue de Trévise - Tél.: 770.07.25

— PARIS; Librairie PALOUYAN: 9, Rue de Trévise - Tél.: 523.24.97

— Alfortville; Maison DANY: 10 bis, Rue Etienne Dolet - Tél.: 378.03.65

— Alfortville; CAPPADOCE: 67 bis, Quai Blanquai - Tél. 375.05.30

— Arnouville; Alim. NIGOGHOSSIAN 121 Av. Henri Barbusse-Tél.: 985.04.46

— Bois-Colombes; DJIZMEDJIAN: 31, Rue Paul Déroulède-Tél.: 781.09.72

— Clamart; SEVAN: 4, Rue Lazare Carnot - Tél.: 642.16.07

— Issy-les-Mlx.; Ets. SANOSSIAN, 109. Rue J.J.Rousseau-Tél.: 645.13.52

Réservation par téléphone:

— NAVASSARTIAN: 985. 36. 53 — SAGHATELIAN: 854. 35. 74

LE THEATRE D'ART DRAMATIQUE D'EREVAN

présente également à:

« LE DENTISTE ORIENTAL »

— Lyon: Salle Rameau; Samedi, 6 Juin, à 20h.45

Sous la Présidence de: A. AUBOZIAN *et* Dj. BAHADOURIAN

Billets en vente: Au Bureau de l'Eglise Arménienne

40, Rue d'Arménie

SEVAN VOYAGES: 48, Cours de la Liberté

Réservation par téléphone:

DEYIRMENJIAN: 824. 65. 24 — FELLAHIAN: 862. 83. 42

TCHALIKIAN: 862. 97. 67

— Nice: Théâtre du Vieux Nice; 7 Juin, à 20.45

Sous le haut patronage de: R.P. DARON GEREJIAN

Avec la collaboration du Foyer Culturel Arménien

Billets en vente: Ets. AZAD; 6, Rue Oscar II — Tél.: 88. 19. 59

Réservation par téléphone:

IKEDJIAN: 83.35.03 - MARDOYAN: 88.43.04 - BALIOZIAN: 87.00.12

DJEVISIAN: 43. 79. 08

« AMOUR ET RIRES »

— Nice: Casino Club; Lundi, 8 Juin, à 15h.30

— Valence: Salle des Fêtes; Mardi, 9 Juin, à 20h.30

Avec la collaboration des Associations Arméniennes

Billets en vente: chez les Dames de l'U. G. A. B.

et 8 jours avant la représentation à la SALLE DES FETES DE VALENCE

Prix des places pour chaque séance: 40, 60, 80 *et* 100 F.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
27
MERCREDI
27 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

LE NUMERO 2 F.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.916

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.916

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ գիծերու ...– Մի 9 օդանաւին ճամբորդները յա –ջողեցան իրենք զիրենք ազատել, առանց ... վնասի, չէզոքացնելով այն չորս ...րք ահաբեկիչները, որոնք «առեւան–...ած» էին օդանաւը Կիրակի օր, եւ ըս –...ած էին որ ճամբան (Պոլիս – Ան –...ա) փոխէ եւ Պուրկազ իջնէ : Ծանօթ է որ ծայրայեղ – ձախ այս օդահէնները ...ամանաժամ տուած էին Թրքա –...ան իշխանութեանց, մինչեւ Երկուշաբ–...թի առտու, պահանջելով 47 ձախ բան –...արկեալներու ազատ արձակումը : Ի ...վերջոյ ճամբորդները 30 ժամ «գերութե–...նէ» ետք կը յաջողէին ահաբեկիչներէն ...մէկուն զէնքը առնել երբ օդանաւին մէջ ...միայն 2 օդահէն մնացած էր, միւս եր –...կուքը լրագրողներու հետ խօսելու գա –...ցած ըլլալով : Կարճ բախումի ընթացքին ...չորս ճամբորդ վիրաւորուած են, բայց ...ոչ՝ ծանրօրէն : Կը կարծուի որ ահաբե –...կիչներէն մէկը ծայրայեղ ձախ Տէվ – Սոլ ...կազմակերպութեան մէկ ծանօթ ահաբե–...կիչն է՝ Խալիլ Էրանիլ, որ քանի մը տա–...րի է կը փնտռուէր Թրքական ոստիկա –...նութեան կողմէ :

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԹԵՐԱՆ Երկուշաբթի օր ...պաշտօնապէս ընդունեցաւ չորս գլխաւոր ...կուսակցութեանց պետերը : Շարքը բա –...ցաւ Ժ. Մառշէ, որ 55 վայրկեան տես –...ակցեցաւ Նախագահին հետ եւ դուրս ելած ...ատեն, նոյն յարատեւ համբերութեամբ, ...յայտարարեց «պատրաստ ենք մեր պա –...տասխանատուութիւնները ստանձնելու» : ...Երկրորդը՝ Ժ. Շիրաք, լուռ մնաց մէկ ...ժամ տեսնուելէ ետք, մինչ երրորդը Լը–...քանիւէ յայտնեց թէ համակարծիք գըտ–...նուած են արտաքին քաղաքականութեան ...մասին : Վերջինը՝ Ժոսփէն ըսաւ թէ հա–...մաձայն նոյն հարցերն են, զորս Մի –...թերան պարզած է միւսներուն եւ իրեն ...այց Թերեւս «յատուկ չեչտով» :

ԼԷՕՈՒԱԹՈՐԻ նախագահը Ռոլտոս մե–...կաւ օդանաւային արկածի մը մէջ աւզի ...օր : Անկարելի չէ նկատուիր, որ մահա –...փորձ մը զոհ գացած ըլլայ, տրուած ...ըլլալով որ իր մահով իշխանութեան գ –...լուխ կուգայ «Ժողովրդական Դեմոկր –...ատ» շարժումը եւ կը փոխուի քաղաքա–...կանութեան ուղղութիւնը :

ՖԻԼԻՓ ՄՕՌԻՍ որ Ֆրանսայի բանտե–...րը գտնուող եօթը մահապարտներէն մէկն ...էր, նախագահին ներումին արժանացաւ, ...աւզի օր : Այս ձեւով Նախագահ Միթե–...րան հաւատարիմ կը մնայ Թեկնածու ...Միթերանի, որ բացէ ի բաց արտայայտ –...ուած էր մահապատիժին դէմ, ճշդե –...լով սակայն թէ Ազգ. Ժողովն է որ պէտք ...է վճռէ : Նման ներում մը սակայն դէմ ...է ժողովրդական ներկայ տրամադրու –...թիւններուն, տրուած ըլլալով թէ հան –...րաքուէները ցոյց տուին թէ մեծամաս –...նութիւնը կողմնակից է մահավճռի, ...ինչպէս նաեւ դատապարտողները, որոնք ...ժողովրդական երդուեալներէ բաղկացած ...են :

ԶՕՐ. Ժ. ՄԻԹԹԵՐԱՆ, Նախագահին եղ–...բայրը, յատուկ պաշտօնով Ռիատ գա –...ցած է եւ տեսնուած Թագաւորին հետ : ...Ռանսանայը նախագահն է օդանաւային ...եւ անձրպետային ճարտարարուեստնե –...րու Ազգ. Ընկերութեան :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ մթնոլորտը յանկարծ ...լարուած է զանազան պատճառներով, ո–...րոնցմէ մէկն ալ երկու նախկին նախա –...րարներու անձեռնմխելիութիւնն է :

ՅՈՅՆ – ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐԸ երեսփոխանա–...կան ընտրութիւններ կատարեցին Կիրա–...կի օր : Առաջին արդիւնքներու համա –...ձայն, գլուխը կը գտնուէր համայնավար ...ցանկը :

ԻՏԱԼԻՈՅ Արդարութեան նախարարը ...հրաժարեցաւ իբրեւ հետեւանք մասոնա –...կան փրոփականտա 2 օթեակին գայթակ–...ղութեան : Կրկին կը վտանգուի, այս ...ձեւով, Ֆորլանիի կառավարութիւնը :

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐԸ ԵՒ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ»

—o—

ԽՄԲ. – Մայիս 15–ին սկսանք հրատարակել Պոլսոյ համալսարանականներու կազմակերպած եւ Հայկ. Հարցին նուիրուած «սիմպոզիոմին» մանրամասնութիւնները : Ստորեւ շարունակութիւնը հարց – պատասխան բաժնին (սկիզբը տես՝ Մայիս 22) եւ յետագային ալ թուրք դասախօսներու մանրամասն ելոյթները, իբրեւ նիւթ «պատմութեան» համար :

×

Անժէտ Այհան անուն ունկնդիր մը սա հարցումը ուղղեց Փրոֆ. Խասա Ջամի.–

– Ըսիք որ կարգ մը երկիրներ նեցուկ կը կանգնին Հայկական Հարցին : Մինչդեռ այդ երկիրներուն հետ մենք քաղաքական ու տնտեսական համաձայնութիւններ ունինք : Այս պարագան հակասութիւն մը չի՞ ներկայացներ :

– Ճիշդ է, որ առաջին ակնարկով հակասութիւն մը կայ այս երեւոյթին մէջ : Եթէ այն տպաւորութիւնը ունինք, որ Անգլիա, Ֆրանսա, կամ Ամերիկա նեցուկ կը կանգնին Հայոց, այդ երկիրները մեր բարեկամներն են եւ մենք համաձայնութիւներ ունինք անոնց հետ : Սակայն հարցը այն է, թէ մեր համաձայնութիւնները պաշտօնական գետնի վրայ են, մինչդեռ անոնք Հայոց նեցուկ կը կանգնին անպաշտօն կերպով, աւելի ճիշդ՝ գաղտնօրէն : Այս պետութիւնները երբեք որպէս պետութիւն նեցուկ չեն կանգնիր Հայոց, բայց գաղտնի միջոցներով կամ անպաշտօն մարդոցմով նեցուկ կրնան կանգնիլ : Ատոր դէմ լաւագոյն միջոցը, տխալոկը չարունակելն է, ոչ թէ տխա –լոկը դադրեցնել : Մենք որքան թափ տանք այդ երկիրներուն հետ մեր տխա –լոկին, այսպիսի գաղտնի խաղերն ալ այնքան կը նուազին :

– Հայկական Հարցը 1974–էն առաջ ալ չկա՞ր : Ըսիք որ Հայկական Հարցը 1974–ին ուժ ստացաւ : Անկէ առաջ ի՞նչ էր կացութիւնը :

– Ճիշդ է որ Հայկական Հարց մը 1974–էն առաջ ալ կար : Հայկական մշակու –թային կազմակերպութիւններ ու միութիւններ զանազան երկիրներու մէջ կը գործէին եւ Հայկական Հարցի աշխա –տանքը միութենական աշխատանքի ձեւին տակ էր միայն : Այս գործունէու –թեան ալ ամբողջ նպատակը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ երիտասարդները հասցնել որպէս հայ անհատ, արգելք ըլլալ անոնց օտարացումին : Այս հաւաքականութիւ –նը, որ շատ կարեւորութիւն կուտայ իր վարժարաններուն, եկեղեցիներուն, մըշակութային արժէքներուն, կանուխ տարիքէն կը ջանար երիտասարդին մտքին մէջ արթնցնել Հայկական գիտակցու –թիւն մը : Մինչեւ 1974 այսպէս գործե –ցին Հայկական կազմակերպութիւննե –րը :

×

Այս պատասխաններէն վերջ կարգը եկած էր Ցակոբ Սվասլեանի, որուն առաջին հարցումը ուղղեց նոյնինքն Սէմպոզիոմի նախագահը, Փրոֆ. Երլմազ Ալթուղ : Այս վերջինը կ'ուզէր գիտնալ թէ ի՞նչ եղած էր Իսթանպուլի Ազնուակա –նութեան դերը Օսմանեան շրջանի անցու–դարձերուն մէջ : Պոլսոյ Հայերը չէի՞ն որ քիւրտ մը վարձած էին սպաննել տա –լու համար Խրիմեան Հայրիկը :

Այս հարցումին Պր. Սվասլեան պա –տասխանեց հետեւեալ կերպով.

– Ամէն հաւաքականութեան մէջ կը գտնուին անձեր, խմբակներ, որոնք կը գործեն որոշ հաշիւներու համաձայն : Այս հարցին մէջ ալ հաւանաբար Պոլսոյ մէջ կային կարգ մը մարդիկ, որոնք անհանգիստ կ'ըլլային Խրիմեան Հայրիկին ներկայութենէն եւ կրնան անոր սպա –նութիւնը փափաքած ըլլալ : Գալով այդ շրջանի անցուդարձերուն, բնական է որ Պոլսոյ հայ բնակիչներն ալ անտարբեր մնացած չէին կարգ մը պատահածներու հանդէպ :

Շարժումները թէեւ արեւելքի մէջ կը պատահէին, բայց իբրեւ մայրաքաղաք Պոլսոյ մէջ տեղի կ'ունենային պետու –թեան, համայնքի և օտար դիւանագիտական մարմիններու չփումները :

Գոյութիւն ունէր անշուշտ Պոլսոյ մէջ վերնախաւ մը, որուն համար հա –ւանական կարգ մը փոփոխութիւններ փափաքելի չէին իր ունեցած դիրքին կապակցութեամբ :

Հայ ունկնդիր մը հարցուց հետեւ –եալը.

– Մամուլէն տեղեկացանք որ Վազգէն Ա. Կաթողիկոս Վիէննայի մէջ հակա – թուրք ժողովի մը մասնակցութիւն բե – րեր է եւ կարգ մը արտայայտութիւն – ներ ունեցեր է :

Կրնա՞ք մեզ լուսաբանել այդ մասին :

– Լուրը այս ձեւով արձագանգ գտաւ մամուլին մէջ, պատասխանեց Պր. Սը –վասլեան, բայց այդ լուրը տրուեցաւ միակ լրատու գործակալութեան մը կող–մէ եւ բոլոր թերթերուն մէջ երեւցաւ նոյն կաղապարին տակ : Ձենք գիտեր մանրամասնութիւնները : Միայն թէ Թուրքիոյ Հայերը լաւ կը ճանչնան շատ յարգելի Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը : Ան Թուրքիան այցելած էր 1961–ին : Անգա –րա ալ գացած էր եւ աւելի քան կէս ժամ գլուխ գլխի տեսակցութիւն մը ունեցած էր Նախագահ Ճէմալ Կիւրսէլի հետ : Նա–խագահ Ճէմալ Կիւրսէլ շատ լաւ տպա –ւորուած էր Վազգէն Ա.է : Ըսած էր որ եթէ աշխարհի հոգեւորականներուն կէսը Վազգէն Ա.ի պէս բարի ըլլայ, աշխարհի հարցերուն մեծ մասը կը կարգադրուէին» : Այդ շրջանին հայ մամուլը ու տեղական մամուլը արձագանգ եղած է այս խօս –քին : Վերջերս պիտի յիշէք նաեւ Թուր–քիոյ Հայոց Պատրիարքը Ամեն. Շնորհք Արք. Գալուստեան աշխարհի բոլոր եկե–ղեցականներուն կոչ մը ըրած էր, դէմ կանգնելու համար ահաբեկչական ա–րարքներու : Մարտ ամսուան սկիզբը Հայրապետը հեռագրով մը պատասխա –նեց ու նզովեց ոճիրները :

Վեհափառ Հայրապետը իր հեռագրին մէջ կ'ըսէր.

«Այսպիսի արարքներ, որոնք մեր օրերի ողբերգութիւններն են հանդիսանում, մերժելի են Հայ Եկեղեցու եւ ժողովուրդի կրօնական ու բարոյական խղճի առաջ :

Մենք միանում ենք ձեզ, աղօթելու աշխարհի խաղաղութեան եւ ժողովրդների միջեւ բարեկամութեան համար, մաղթելով որ վերջ գտնեն ամէն տեսակի ահաբեկչութիւնները» :

Ցակոբ Սվասլեան այդ հեռագրին մէկ պատճէնը ցոյց տուաւ սալոնին մաս –նակցող Փրոֆէսորներուն եւ աւել –ցուց.–

Ուստի այս պայմաններուն մէջ մենք կը կասկածինք այդ տեղեկութեան ճշդութեան մասին, մանաւանդ երբ աչ–քի առջեւ ունենանք նաեւ թէ վերոյիշ –եալ տեսակցութիւնը կատարուած է Աւստրիոյ կրօնապետ Կարդինալ Քէօնիկի ներկայութեան :

Համալսարանի երիտասարդ ուսանող–ներէն մէկը դիտել տուաւ որ Թուրքիոյ մէջ «Ճումհուրիյէթ» թերթը ամէնէն հին Թրքերէն թերթն է, որ կը տօնէ իր 58–րդ տարեդարձը : Մինչդեռ քաղաքիս մէջ հայերէն «Ժամանակ» օրաթերթը անց –եալները տօնեց իր 70–րդ տարեդարձը : Ես այս մասին ուսումնասիրութիւն մը ըրած էի եւ տեսած էի որ այդ թերթը հիմնուած է 1908–ին : Սահմանադրու –թեան տարւոյն մէջ հիմնուած ըլլալը պարզ դիպուա՞ծ մըն է արդեօք :

Պր. Սվասլեան այս հարցումին իբր պա –տասխան դիտել տուաւ որ այդ թուակա–նէն առաջ ալ հայերէն թերթեր գոյու –թիւն ունեցած են Պոլսոյ մէջ եւ սակայն կապ մը չունի Սահմանադրութեան հետ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՍՈՒՐԷՆ ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ

—o—

«Սովետական Հայաստան» օրաթերթի Մայիս 22–ի թիւէն կ'իմանանք, թէ Երեւանի մէջ մեռած է արձակագիր Սուրէն Այվազեան : Ծնած էր 1915–ին՝ Գորիսի շրջանի Խնձորեսկ գիւղը : 1934–ին աւարտելէ ետք Գորիսի Մանկավարժական հիմնարկը պաշտօնավարած է Խնածախ եւ Տեղ գիւղերու մէջ իբրեւ ուսուցիչ : 1942–ին աւարտած է Ազրբէջանի Պետական Համալսարանը (Պաքու) : Բ. Աշխարհամարտէն ետք աշխատած է Պաքու «Կոմունիստ» (հայերէն) թերթի խմբագրութեան մէջ (1945 – 1952) : 1947–ին Պաքու լոյս տեսած է Սուրէն Այվազեանի առաջին գիրքը՝ «Անաւարտ զորգը» վերնագրով, որուն հետեւած են «Լեռնցիներ» (1955), «Տուր ձեռքդ, կեանք» (1961), «Բարի առաւօտ» (1964), «Կայ եւ յետ –մահու կեանք» (1971) եւ այլ գիրքեր : Սուրէն Այվազեան 1953–ին փոխադրուած է Երեւան : Իր տաղանդի փայլատակումները հանդիսացած են «Ճակատագիրն Հայոց» (1967) եւ «Առաւօտ Լուսոյ» (1976) պատմական վէպերը : Իր գործերը թարգմանուած են ռուսերէն, ուկրաներէն եւ ազրբէջաներէն :

ԵՐԵՒԱՆ ↔ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ ՄԱՅԻՍ 19 – 21)

ԿԻԵՒԻ «ԴԻՆԱՄՕ» – «ԱՐԱՐԱՏ» ԽԱՂԸ (*)

Խորհրդային 44–րդ ախոյենութեան մրցաշարքին, Մայիս 19–ին, «Արարատ» 0–ի դէմ 1 կէտով պարտուեցաւ Կիեւի «Դինամօ»էն, այս վերջինոյն դաշտին վըրայ : Խաղին միակ կոլը նշանակած է Ալեքսանդր Սորոկալետ, երկրորդ վայր –կեանին : «Արարատ»ի տղաքը սակայն չեն ընկճուած եւ ամէն ճիգ ի գործ դրած են արդիւնքի մը հասնելու համար : Ղա –սարօղլեան առիթ մը ունեցած է կոլ նըշանակելու, սակայն Պետրոսեան գնդակը ուշ փոխանցած է իրեն : Խաղի աւարտին երեք վայրկեան մնացած կիեւցիները 11 մեթրէն հարուածի իրաւունք ստացած են : «Արարատ»ի բերդապահը՝ Ալեոշա Անտոնեան, կրցած է փրկել իր բերդը Բլոխինի հարուածէն :

(*) Խաղին արդիւնքը տուած էինք «Ցառաջ» Մայիս 21–ի թիւով :

×

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԵԱՆ Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԸ

Խորհրդային ախոյենութեան Բ. դասակարգի մրցաշարքին «Աբովեանի «Կոտայք»ը լաւ դիրքի մէջ է : 11 խաղերէ ետք ան կը գլխաւորէ 9–րդ խմբակի դասաւորումը՝ 16 կէտով : Իրեն կը յաջորդեն Ստեփանակերտի «Ղարաբաղ»ը եւ Սամտրեդիայի «Լոկոմոտիվ»ը 14 կէտով : Աբովեանցիները յարձակողական ոճ մը կը կիրարկեն : Խումբին մարզիչն է Արկադի Անդրէասեան :

×

ՄԱՌՇԱԼ Հ. ԲԱՂՐԱՄԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՊԱՀԱՐԱՆ ՄԸ ՀՐԱՊԱՐԱԿ ՀԱՆՈՒԱԾ

Խորհ. Միութեան Թղթատարի Նախարարութիւնը պահարան մը հրապարակ հանած է Մառեշալ Համազասպ Բաղրամեանի ծննդեան 75–ամեակին առթիւ : Պահարանին վրայ նշուած են Մառեշալի ծննդեան ու մահուան թուականները՝ 1906 – 1977, կան քանի մը տեղեկութիւններ եւ նկարը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 8-ՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

(Բ. և Վերջին Մաս)

Վ. Պետրոսեան հաստատած է, թէ վերջին տարիները, հայ թատերագրութեան համար արդիական հարցերու քննարկումը կարեւոր հանդիսացած է: Ուշագրաւ նկատած է Ժորա Յարութիւնեանի Խաչմերուկը: Ասոր կարգին նաեւ հետեւեալները.– Ալ. Արաքսմանեանի Ժառանգորդները, Ս. Յարութիւնեանի Դատաւորը, Գ. Տէր-Գրիգորեանի Միջնաբերդն ու Զղջացէք, նա դեռ կար սարքաւորք թատերախաղերը: Մեր հին եւ նոր պատմութիւնը դիտուած այսօրուան ակնոցով. ահա Պերճ Զէյթունցեանի թատերախաղերուն մէկ քանին՝ Աստուածների կանչը, Ոսկի, դատարանը գալիս է:

Քանի մը թատերախաղեր ստեղծուած են անչափահասներուն համար: Սակայն, ինչպէս իրաւամբ դիտել տուած է զեկուցաբերը, ասոնք շատ քիչ եղած են: Մանկական կամ պատանեկան թատրոնը անհրաժեշտ ուշադրութեան առարկայ չէ դարձած թատերագիրներուն կողմէ:

Մտահոգութեան այլ կէտ մը, երիտասարդ թատերագիրներու բացակայութիւնը, քանի յօրինուած թատերագրութիւնները դժուարութեանց կը հանդիպին ներկայացուելու ճամբուն վրայ: «Թատրոնների սահմանափակ թուի պայմաններում երիտասարդ դրամատուրգի բեմական դեբիւտը կապուած է ռեժիսորի եւ թատրոնի ռիսկի հետ»: Գալով գրական ամսագիրներուն, որքան ալ զարմանալի թուի, հազ ու կենտ կը տպեն նոր թատերագրութիւնները: Ասոնց շարքին նաեւ Սով. Արուեստ ամսագիրը: «Ուրեմն ի՞նչպէս երեւայ երիտասարդ դրամատուրգը», հարց տուած է զեկուցաբերը:

Թարգմանութեան ասպարէզին մէջ, Վ. Պետրոսեան երկու հաստատումներ կատարած է: Ռուսերէնի թարգմանուած գիրքերը շատ են: Արձակը հիմնականին մէջ կը թարգմանուի բնագիրէն, եւ ըստ արձագանգներուն՝ ասոնք ընդհանրապէս յաջող են: Սակայն այլ պատկեր կը պարզէ բանաստեղծութիւնը, որ կը թարգմանուի տողով (հայերէնէ ռուսերէն, ըստ տողերուն իմաստին): «Այդ ասպարէզում լուրջ բացթողումներ կան: Ուրեմն մենք պիտի մտահոգուենք այդ տողացիի որակով, որը շատ բախտորոշ է լինում թարգմանութեան համար»:

Չորս տարիէ ի վեր յատուկ ճիւղ մը հաստատուած է այս ուղղութեամբ: Աշխատանք կը կատարուի, որպէսզի տողերուն թարգմանութիւններուն առընթեր լայն ծանօթութիւններ տրուին բանաստեղծութեան կտորին մասին:

Վերջին տարիներուն «Սովետական գրող» հրատարակչութեան մէջ զգալի աշխատանք տարուած է բնագիրէն թարգմանուող գործերուն հաշուեկշիռը աւելցնելու համար: Թ՛է ռուսերէնէ, թ՛է արեւմտեան լեզուներէ: Լաւ թարգմանողներ շատ կան. բայց կան նաեւ կողմնակի թարգմանողներ, որոնք շատ յաճախ իրենց նախասիրութիւնները հրապարակ կը դնեն: Ապագայի առաջադրութիւնն է.– Թարգմանական գործը պիտի ծրագրուի աւելի մեծ հեռանկարներով, պիտի ծանրաբեռնուեն իսկական թարգմանիչները, իսկ այն գրողը, որն արժանաւոր թարգմանիչ դեռեւս չունի, շատ աւելի լաւ է, որ առայժմ չթարգմանուի»:

Գրական մամուլը, զարմանալի կերպով, շատ պաղ վերաբերում ցուցաբերած է թարգմանական գործերուն վերաբերմամբ: «Գրական Թերթ» շաբաթաթերթը, օրինակ, անցնող հինգ տարիներուն ընթացքին հազիւ 5 – 6 անգամ անդրադարձած է թարգմանական երկերուն:

Զեկուցաբերին համար անհրաժեշտ է հայերէն թարգմանական պարբերականի մը հրատարակութիւնը, մասնագիտական բովանդակութեամբ:

Զեկուցաբերին արծարծած յաջորդ հարցը Սփիւռքի հայ գրականութեան մասին եղած է: Նաեւ՝ Սփիւռք – Հայրենիք կապին: Կը մէջբերենք յայտարարութիւնը.

Հայ Սփիւռքի գոյատեւումը մարդկային պատմութեան ամենաապշեցուցիչ երեւոյթներից մէկն է եւ դեռ կարիք ունի իմաստաւորման նաեւ գրականութեան մէջ՝ ե՛ւ սփիւռքահայ, ե՛ւ սովետահայ: Այդ գոյատեւման գլխաւոր կռուանը վերածնուած հայրենիքը եղաւ եւ Սփիւռքը, այն մտաւորականները, ազգային գործիչները, ուսուցիչները, գրողները, որոնք հաւատացին հայրենիքին, հաւատացին նաեւ նրա դժուարին ժամանակներում, այդ հաւատքը կարողացան արթուն պահել սփիւռքահայ զանգուածների մէջ: Նրանք հասկացան նաեւ այն բախտորոշ դերը, որ ունեցաւ ռուս մեծ ժողովուրդը Հայաստան – երկրի ճակատագրի խճճուած կեռմաններում:

60 տարի գոյատեւած Սփիւռքը այսօր եւս ծանրագոյն խնդիրներ ունի եւ այդ խնդիրների լուծման շղթայի մէջ, ինչպէս անցեալում, այսօր էլ երկրորդական դեր չէ, որ վիճակուած է գրականութեանը: Կարեւորագոյն նշանակութիւն ունի սփիւռքահայ երիտասարդութեան մէջ ազգային հպարտութեան զգացմունքի պտղաւորումը: Արտասահմանի հայ երիտասարդութեան մի մասը, որոնց մէջ քիչ չեն հայրենիքն իրապէս սիրող մարդիկ, հայերէն չգիտեն: Ուրեմն հարկաւոր է թարգմանել, իրենց մատչելի լեզուով նրանց հասցնել մեր դասական եւ արդի՝ արեւելահայ, արեւմտահայ, սովետահայ, սփիւռքահայ գրականութեան արժէքաւոր գործեր: Պէտք է թարգմանուեն նաեւ հայրենիքի մասին գրուած գրքերը, առաջին հերթին սփիւռքահայ գրողների եւ մտաւորականների ճանապարհորդական տպաւորութիւնները, էսսէները»:

Խ. Աբովեան մրցանակը հաստատուած է Սփիւռքի հայ մտաւորականութեան, գրողներուն եւ հանրային գործիչներուն համար: Կարելի է յուսալ, թէ ատիկա խթան կը հանդիսանայ երիտասարդ ուժերուն համար:

«Սփիւռքահայ գրողներ» մատենաշարով բազմաթիւ գիրքեր լոյս տեսած են Հայաստան: Այդ մատենաշարը յառաջիկայ տարիներուն աւելի ծաւալ կը ստանայ, «այնպէս որ գեղարուեստական – գաղափարական արժէք ներկայացնող որեւէ ստեղծագործութիւն չի վրիպի ուշադրութիւնից»: Գրողներու Միութեան շրջագիծին մէջ հինգ տարիէ ի վեր հաստատուած է Սփիւռքի գրականութեան եւ մամուլի յատուկ գրադարան: Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային մէջ ստեղծուած եւ գործնականին մէջ ձեւաւորուելու վրայ է Սփիւռքի ճիւղը: Նոյնը՝ քանի մը տարիէ ի վեր գրականութեան հիմնարկութեան մէջ: Այս վերջինին առաջին պտուղը պէտք է համարել Գեղամ Սեւանի «Սփիւռքահայ գրականութեան պատմութեան ուրուագծերը» աշխատութիւնը: Առաջին փորձն է Հայաստան, ամբողջութեամբ ներկայացնելու Սփիւռքի հայ գրականութեան հոլովոյթը՝ 1920-էն 1945:

Խօսելով գրադատութեան մասին, Վ. Պետրոսեան թիւերով փորձած է պարզել պատկերը, որ խրախուսիչ չէ: Այսպէս, 1970-էն 1975-ին լոյս տեսած շուրջ հարիւր գիրքերէն, խօսքը գրականագիտական բովանդակութեան մասին է, միայն 12-ը նուիրուած էին արդի գրականութեան հարցերուն, ասոնցմէ ալ 5 – 6-ը մամուլի մէջ հրապարակուած գրութիւններ եղած են: Այս պատկերը, դժբախտաբար, չէ փոխուած վերջին հինգ տարիներուն:

Ըստ արժանւոյն գնահատելէ ետք «Հայ նոր գրականութեան» հինգ հատորներուն լոյս ընծայումը, զեկուցաբերը յայտարարած է, թէ Հայաստանի քննադատական միտքը բացակայած է համամիութենական մամուլին էջերուն մէջ:

Վերջին տարիներուն յոբելենական հանդիսութիւններով նշուած են Նալբանդեան, Պատկանեան, Սունդուկեան, Իսահակեան, Զարենց, Դեմիրճեան: Յառաջիկայ տարիներու յոբելեաններուն շարքին են Նարեկացիի Մատեանին հազարամեակը, Րաֆֆիի ծննդեան 150-ամեակը, Վարուժանի եւ Տէրեանի հարիւրամեակները:

Ա. քարտուղարին զեկուցումէն ետք խօսած է Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար Կ. Դալլաքեան:

Միտքերու փոխանակութեան մասնակցած են ի շարս այլոց Անդրանիկ Անդրէասեան, Միացեալ – Նահանգներ, Ռուբէն Մելիք, Ֆրանսա, Օննիկ Սարգիսեան, Լիբանան եւ ուրիշներ:

× Մայիս 8-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան նորընտիր վարչութեան լիակատար նիստը:

Վարչութեան նախագահ վերընտրուած է Վ. Պետրոսեան, քարտուղարներ՝ Ս. Գրիգորեան, Պ. Զէյթունցեան, Ս. Յարութիւնեան, Մ. Սարգսեան:

Մանրամասնութեանց համար յիշատակենք, թէ Վ. Պետրոսեան 1975 Մայիսին Գրողներու Միութեան Վարչութեան Ա. քարտուղար ընտրուած էր: Այդ պաշտօնը կը վարէր ցայսօր: Նախորդն էր եղած Եդուարդ Թօփչեան, որ այլ աշխատանքի անցնելու կապակցութեամբ «ազատ» արձակուած էր: Անոր հետ նաեւ Վարչութեան Բ. քարտուղարը՝ Հրաչեայ Յովհաննիսեան:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ, ՄԻՆՉԵՒ ԺԸ. ԴԱՐՈՒ ՎԵՐՋԸ»

Աշխատասիրեց՝ ՏՈՔԹ. ԱՐԱ ՏԱՆՏԻԿԵԱՆ

Ֆրանսայի մէջ տեղացի գիտուններով սկսած հայ մշակոյթին նուիրուած ուսումնասիրութիւնները, որոնք փայլուն շրջան մը ունեցած էին, իրենց ընթացքը ատեն մը կորսնցնելէ ետք վերջերս նոր թափ մը ստացած են շնորհիւ նոր տաղանդներու որոնց մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն հայածին երիտասարդ համալսարանական ուժեր, որոնք այս աշխատութիւններուն մէջ իրենց ինքնութիւնը փնտռելով մէկտեղ պատմահայր Խորենացիին նման «պզտիկ, սակաւաթիւ եւ քիչ զօրութիւն ունեցող ազգի մը հրապարակելի գործերը պատմութեան նիւթ ընելով» համամարդկային մշակոյթի գանձին հայկական բաժինը կը հարստացնեն:

Այս կարգի գործերուն մէջ պէտք է դասել երիտասարդ բժիշկ Արա Տանտիկեանի Պատմութիւն հայ բժշկութեան (սկիզբէն) մինչեւ ԺԸ. դարու վերջը (1) երկը, զոր իբր աւարտական ճառ ներկայացուցած է Փարիզի բժշկական համալսարանի պետական տոքթորայի աստիճանի տուչութեան:

Կարճ ներածութենէ մը ետք, հեղինակը գործը երեք մասի կը բաժնէ. հայ բժշկութիւնը մինչեւ Մխիթար Հերացի, մինչեւ Ամիրտովլաթ Ամասիացի, ԺԸ. դար, ամփոփում, մատենագրութիւն:

Ժամանակագրական կարգով, մինչեւ հայ գիրերու գիւտը, կ'երեւի թէ քիչ բան գիտենք ուրարտական ու կռապաշտական շրջաններուն կիրարկուած բժշկութեան մասին. սակայն այդ քիչն ալ ցոյց կու տայ թէ մեր նախնիք օշարակներու, խիւսերու, իւղերու, մարձումներու հետ քուրմերու, դայեակներու եւ բնկարոյժներու միջոցաւ աւանդական բժշկութիւն մը կը կիրարկէին մօր եւ բնութեան պաշտպան Աստղիկի, հիւանդներու եւ յղի կիներու տէր Անահիտի պաշտպանութեանը ապաւինելով: Այս շրջանէն ժառանգած ենք Սերմնօրհնէքի, Ծաղկաքաղի եւ Համբարձման տօները:

Գիրերու գիւտէն անմիջապէս ետք Ս. Սահակի եւ Ս. Մեսրոպի առաջին եւ երկրորդ աշակերտներէն Եզնիկ Եպիսկ. Կողբացի (Եղծ Աղանդոց), Եղիշէ վրդ. (Վասն Վարդանայ եւ Հայոց պատերազմին), Յովհան Կաթ. Մանդակունի (Ճառեր), Անանիա Շիրակացի (Յաղագս երկնի, Յաղագս չափուց եւ կշռոց), յառաջապահ միտքերով լի երկար էջեր նուիրելով մէկտեղ սնոտիապաշտութեան, ճակատագրականութեան եւ աստղաբաշխութեան դէմ կարեւոր տեղեկութիւններ կու տան ճշգրիտ գիտութիւններու, բնագիտութեան, կենսաբանութեան ու բժշկութեան մասին:

Թարգմանական գրականութիւնը կ'օգտուի հիներէն Արիստոտէլի, Սոկլեփիատէսի, Օրիբազի եւ բիւզանդական շրջանին Նեմեսիոս Եմեսացիի (Յաղագս բնութեան մարդոյ) (2), Աղեքսանդր Տրալացիի գործերէն, եւ Ներսէս Կաթ. Մեծի հրահանգով հին պատսպարաններուն քով կ'աւելնան աղքատներու, անկեալներու, ծերերու, ցաւագարներու անկելանոցներ եւ բորոտներու ուրկանոցներ:

Ժ. դարու դպրութեանց անկումէն ետք բժիշկ պատմագիրը կը յիշէ փիլիսոփայ, ճշգրիտ գիտութիւններու ախոյեան եւ դաստիարակ Գրիգոր Մագիստրոսի արտակարգ դէմքը, որուն Նամականիին 15 գրութիւնները բժշկութեան կը վերաբերին:

Յաջորդ երեք դարերու ընթացքին իսլամական կրօնքին տարածման հետ Արաբները Միջերկրականի ամբողջ աւազանը եւ Մերձաւոր Արեւելքը գրաւելով ասորի, յոյն եւ պարսիկ գիտութեանց տիրանալով փայլուն մշակոյթ մը կը ստեղծեն որուն մէջ բժշկութիւնը կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ, եւ որմէ կ'օգտուին իրենց տիրակալութեան մէջ գտնուող ուրիշ ազգերու հետ Հայեր ալ:

ԺԱ. դարուն է որ կ'երեւայ հայ բժշկութեան ամէնէն ինքնատիպ եւ կարկառուն դէմքը, Մխիթար Հերացի, «վարժեալ Հելլենացւոց, Արաբաց եւ Պարսից», որուն գլխաւոր գործը, Ջերմանց մխիթարութիւնը, բազմիցս հրատարակուած եւ ուսումնասիրուած է: Մխիթար ջերմին բորբոսային եւ անբորբոս, սուր եւ երկարօրեայ, նոպայով եւ աննոպայ տեսակները ուսումնասիրելով անոնց էութեան, քննութեան եւ պատճառաբանութեան հետ կանխարգելական ու բժշկական միջոցները կը ներկայացնէ. աւելի՛ն, Մխիթար, երկը գրաբար յառաջաբանէ մը ետք ռամկօրէն կը շարունակէ, «զի դիւրահաս լինի ամենայն ընթերցողաց»:

Մանր – մունր հեղինակներու հետ ճամբանիս շարունակելով կը հանդիպինք Մխիթար Գոշի (Դատաստանագիրք) եւ Սմբատ Գունդստաբլի (Դատաստանագիրք), միջնադարեան ֆրանսերէնէ թարգմանուած (Անսիզք Անտիոքայ), օրէնսդրական մատեաններուն, որոնց մէջ հիւանդներու, անկարներու, բժիշկներու եւ տիրող իշխանութեանց փոխյարաբերութիւններուն սահմանները կը գծուին: Այս շրջանին կը պատկանի նաեւ Գրիգորիս բժշկապետը, որուն Քննութիւն բնութեան մարդոյ եւ նորին ցաւոցը բժշկական եզակի յուշարձան մը կը նկատուի:

Ուշ միջնադարեան հայ բժշկութեան մեծագոյն դէմքը Ամիրտովլաթ (կարողութեան տէր) Ամասիացին է, որուն Ուսումն բժշկութեան (մարդակազմութիւն, առողջաբանութիւն, ախտաբանութիւն, դեղաբանութիւն), Օգուտ բժշկութեան (մարդակազմութիւն, հոգեբուժութիւն, հրատ. Երեւան, 1940, Ստ. Մալխասեանցի յառաջաբանով), Ախրապատին (դեղագիտութիւն եւ դեղաբանութիւն), Փառք ի վերայ ցաւոցն եւ Անգիտաց անպէտը (կամ բառարան բժշկական նիւթոց, հոյակապ հրատարակութիւն դեղագործ – բանասէր Կ. Բասմաջեանի, Վիեննա 1926), Գրիգոր Մագիստրոսի, Մխիթար Հերացիի, Գրիգորիսի ճամբէն կ'ընթանան:

Ամասիացիէն ետք յիշատակելի կ'երեւին Ասար (Գիրք բժշկական արհեստի), Բունիաթ (Գիրք բժշկական տոմարի, խմբագրութիւն Ամիրտովլաթի Օգուտ բժշկութեան երկին), Մարտիրոս (բժշկարան ընտիր) Սեբաստացիներու գործերը:

Ապա, հեղինակը համբերութեամբ եզրակացութեան եւ աղբիւրագիտութեան անցնելէ առաջ ԺԸ. դարու հայ բժիշկներուն կը հասնի, որոնք երկու մասի կը բաժնէ. եւրոպական համալսարաններէ վկայեալ բժիշկներ եւ աւանդական բժիշկներ: Հայաստանի եւ գաղթօճախներու Եւրոպայի համալսարաններէն վկայեալ բժիշկներէն ոմանք երկիր կը վերադառնան, ուր կարեւոր դիրքերու կը հասնին, ինչպէս Մանուէլ Շահեան, հիմնադիր Պոլսոյ բժշկական եւ դեղագործական զինուորական համալսարաններու, ուրիշներ, ինչպէս Պահլավի, արտասահման դիրք ու համբաւ կը շինեն: Աւանդական բժիշկները, տեղական «հէքիմ»ներու թեւին տակ անձնական փոր-

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆՕ

ՄԻԼԱՆՕ – («Յառաջ»). – Մեծ Եղեռնի մեր բիւրաւոր նահատակաց 66–րդ տարեդարձը մեր գաղութը ոգեկոչեց երկիւղածութեամբ եւ պաշտամունքով: Կիրակի, 26 Ապրիլ, առաւօտեան ժամը 11–ին, Միլանոյի Ս. Քառասուն Մանկունք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Սարգիս քհնյ. Սարգիսեան՝ որ իր քարոզով յուզեց բարեպաշտ հաւատացեալներու սրտերը: Յաւարտ պատարագի՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ ննկարկելու համար պայծառ եւ անմոռաց յիշատակը՝ դարուս առաջին Ցեղասպանութեան ողջակիզուած մէկ ու կէս միլիոն հայ անմեղ մարտիրոսներուն: Տէրունական աղօթքով եւ «Հանգչեցէք դուք անդորր նահատակ եղբայրներ»ու հնչիւնով եզրափակուեցաւ օրուան յիշատակութիւնը:

Յետ միջօրէին, Բժ. Սուրէն Ծովիկեան, Վենետիկէն, ընդառաջ երթալով Իտալիոյ Հայոց Միութեան եւ այլ հայկ. կազմակերպութիւններու հրաւէրին՝ իտալերէն զեկուցումով մը հանդէս եկաւ Հայ Տան մէջ:

Ան ներկաներուն պարզեց պատմական ընկերային, տնտեսական եւ քաղաքական համայնապատկերը Օսմանեան պետութեան՝ նկարագրելով այն վարչակարգի գեղծութիւնն ու անգթութիւնը, առանց զանց ընելու սուլթաններուն մոլեռանդութիւնը, գեխութիւնը եւ անբարոյականութիւնը. ընդգծելով նաեւ այդ նուաստացուցիչ կամայական օրէնքները եւ ստրկացուցիչ պայմանները որոնց ենթարկուած էր Հայը՝ Թուրք տիրապետութեան լուծին տակ: Ի մէջ այլոց յիշենք թէ Հայերը ստորադաս քաղաքացիներ կը համարուէին: Փաստօրէն այդպիսի անմարդկային կացութիւն՝ անհանդուրժելի էր մեր հայրերուն համար. սակայն հակառակ անոր՝ հայը շա՛տ համբերատար գտնուեցաւ եւ այսպէս կոչուած «Հայկական ըմբոստութիւնը» լոկ պատրուակ մը եղաւ այն արիւնարբու կառավարիչներուն՝ գործադրելու համար իրենց ճիւաղային ծրագիրը: Պէտք չէ մոռնալ մանաւանդ, որ Թուրքը միշտ եղած է ցեղասպան». աւելցուց Ծովիկեան:

Զարդերուն հետեւանքը կ'ըլլար Հայաստանի պարպուիլը եւ ժամանակակից Սփիւռքի ստեղծումը, դիտել տուաւ դասախօսը: Ապա անցնելով «Հայ Դատ»ի եւ ահաբեկչութեան այժմէական կնճռոտ նիւթերուն ըսաւ. «Եթէ հարկաւոր է համագործակցիլ ուրիշ ուժերու հետ՝ պէտք չէ գործիք դառնալ անոնց: Իսկ դիրքորոշումներու պարագային նախընտրելի է «ոչ» մը քան անտարբերութիւնը»: Զգուշացուց «սալոնի» յեղափոխականներէն եւ եզրափակեց. «Մենք այսօր կանք շնորհիւ մեր նախորդներու ճիգերուն»:

Բժ. Գրիգոր Շէխիկեան՝ Միլանոյէն՝ վարեց այս զեկուցումին յաջորդող վիճաբանական ասուլիսը, որուն իրենց բուռն մասնակցութիւնը բերին, երէց սերունդի կողքին, բազմաթիւ երիտասարդներ, ցուցաբերելով խոր համոզում եւ վճռակամութիւն իրենց պաշտպանած տեսակէտներուն նկատմամբ:

Ուշագրաւ էր ներկայութիւնը, մեր մէջ, իտալական մամուլի հեղինակաւոր դէմքերէն՝ Էճիտիօ Քորրատիի, որ մօտերս, «Իլ Ճոռնալէ» օրաթերթին մէջ յօդուածաշարք մը պիտի ընծայէ իր քաղած տպաւորութիւններու մասին:

«ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ»

Կիրակի, Մայիս 10–ը, ժամը 17–ին, Հայ Տան մէջ, փոքրիկներու հանդէս մը տեղի ունեցաւ տօնելու համար Մայրերու օրը: Երախաները ուրախ ոտանաւորներով եւ վազվզուքներով ու զուարթ ճիչեր արձակելով կը խուժէին դէպի սրահ:

Տիկին Սիլվիա Ալեքսանեան յանուն հայ դպրոցի ժրաջան մայրիկներուն, հակիրճ ներածականով մը բացաւ հանդէսը: Անոր յաջորդեց Կունոյի «Ավէ Մարիա»ն որ ջութակի վրայ նուագեց Փաուլօ Սըրլեան (12 տարեկան) դաշնակի ընկերակցութեամբ Ալէն Պարկէրճեանի (15 տարեկան): Ապա աղջնակներ ու տղաք, անհատաբար արտասանեցին փունջ մը հայերէն գեղեցիկ ոտանաւորներ՝ արժանանալով բոլորին գնահատանքին: Հուսկ կարգը հասաւ ազգային եւ հայրենասիրական Երգ, Մայր Արաքս, Կենաց Երգ» եւ Զուհաճեանի «Զաւակներն ենք քաջ Վարդանի» խմբերգներուն՝ որոնք մեկնաբանուեցան այնպիսի յաջողութեամբ՝ որ բուռն ծափահարութիւններու պահանջով կրկնուեցան՝ մասնակցութեամբ մայրիկներուն: Այս երգեցողութիւնը մեծ խանդավառութիւն յառաջացուց ներկաներուն մօտ: Ահա այս եղաւ մեր մանուկներուն մեծագոյն նուէրը իրենց անգին մայրիկներուն:

Եթէ մտածենք միայն՝ թէ երկու ամիս առաջ, երբ կ'առաջարկէինք վերօյիշեալ չորս երգերը, մայրիկները հարց կուտային. «Արդեօք մեր երախաները պիտի կարենա՞ն գլուխ հանել այս լուրջ կտորները»: Արդարեւ՝ հասկնալի էր իրենց մտահոգութիւնը. նկատելով որ մեր դեռահաս ուսանողները դպրոցական հրահանգներով այնքա՛ն ծանրաբեռնուած են եւ անոնց կէսէն աւելին տասը տարեկան ալ չկայ եւ ոմանք ալ հայերէն ոչ կը կարդան, ոչ ալ կը խօսին:

Յոյսով եւ հաւատքով ներշնչուած եւ մեր հայու խոր համոզումով մղուած պիտի ջանանք տոգորել մեր մանուկներու հոգւոյն մէջ տոհմային առաքինութիւնը եւ գիտակցութիւնը:

ԺԱՆ ԱՆՍԸՐԼԵԱՆ – ԱՐՄԷՆՑ

ԵՐԵՒԱՆԻ

ՏՐԱՄԱԹԻԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

«ՍԷՐ ԵՒ ԾԻԾԱՂ»

Հայ ականաւոր դասական գրող Երուանդ Օտեան, 1869 – 1926, այս վերնագրով թատերախաղ չէ գրած: Երեւանի Տրամաթիկական Թատրոնը նոր բեմականացում է ստեղծած անոր Միքայէլ Կիւրճեանի համահեղինակութեամբ գրըուած «Զարշըլը Արթին Աղա» թատերախաղէն եւ երգիծական այլ գործերէն, պահպանելով հեղինակային հիմնական գաղափարը որ ուղղուած է կենցաղային մանր էնթրիկներու մէջ թաղուած արեւմտահայութեան որոշ հատուածի մը կեանքին մէջ տեղ գտած մերժելի երեւոյթներու դէմ:

Թատերգութիւնը բեմադրած է Թատրոնի գլխաւոր բեմադիր Հրաչեայ Ղափլանեանը, որուն յաջողած է կենսական այս նիւթի վրայ ստեղծել զուարթ, սրամիտ ներկայացում, որ մշտապէս կ'ընթանայ հանդիսականներու ծիծաղով եւ ծափահարութիւններով: Անոր մէջ հանդիսականը կը տեսնէ անսպասելի լուծումներ, ճկուն խաղ, պարային համարներ, բեմական սուր դրութիւններ եւ յղկուած երկխօսութիւն:

Այս ուրախ կատակերգութեան բովանդակութիւնը չենք պատմեր: Թող ներկայացումը եւ անոր մէջ դեր ունեցող դերասանները ընեն այդ գործը:

×

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ ԵՒ ԴԵՐԱԿԱՏԱՐՆԵՐ ԵՆ.—

ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ	ԻՇԽԱՆ ՂԱՐԻԲԵԱՆ
ԵՒՓԻՄԷ ՀԱՆԸՄ	ԺԱՍՄԷՆԱ ՍԱՐԵԱՆ
ՎԱՐԴՈՒՀԻ	ԷՎԷԼԻՆԱ ՇԱՀԻՐԵԱՆ
ՄԵԼՔՈՆ	ՏԻԳՐԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՆԵՄՋԱՐ ՀԱՆԸՄ	ԷՄՄԱ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
ԵԴՈՒԱՐԴ	ԱՐՄԷՆ ԽԱՆԴԻԿԵԱՆ
ԴՈԿՏՈՐ ՇԱՒԱՐՇ	ՌԱՖԱՅԷԼ ՔՈԹԱՆՃԵԱՆ
ԱԳՐԻՊԱՍ ԱՂԱ	ԿԻՄ ԵՐԻՑԵԱՆ
ՆՈՒԱՐԴ	ՎԻՈԼԵՏԱ ԳԷՈՐԳԵԱՆ
ԹԱԳՈՒՀԻ	ՏԱԹԵՒԻԿ ՂԱՓԼԱՆԵԱՆ
ՄԻՒՍԻՒ ՄԻՇԷԼ	ԳՈՒԺ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
ԺՈՐԺ	ԱՐԹԻՒՐ ՈՒԹՄԱԶԵԱՆ
ՓԵՓՐՈՆ	ԱՆԱՀԻՏ ԹՈՓՉԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ	ՎԼԱՏԻՄԻՐ ՄՍՐԵԱՆ
ԲԱՐԹՈՒՂ	ԼԵՒՈՆ ՇԱՐԱՖԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՏՐԱՄԱԹԻԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Գլխաւոր բեմադիր ՀՐԱՉԵԱՅ ՂԱՓԼԱՆԵԱՆ, ՍՍՀՄ Ժողովրդական Արտիստ:

ձառութեամբ դարերուն աւանդը ամբարելով իրենց յաճախորդները կը մխիթարէին:

Աւարտական ճառի մը նեղ սահմանները հաւանաբար թոյլ չեն տուած որ թեկնածուն ծանրանայ մարմնային եւ հոգեկան բժշկութեան վրայ, որ այսօր այնքան յարգի է Արեւմուտքի մէջ, երբ մեր մէջ յաջողութեամբ կիրարկուած է հինէն ի վեր:

Կը յուսանք թէ հեղինակը ժամանակ պիտի գտնէ եւ օր մը, նոր աղբիւրներու լոյսին տակ, իր յաւուր պատշաճի ճառը ընդարձակելով Պատմութիւնը մինչեւ մեր օրերը հասցնէ, կոթողական գործ մը որ Լեւոն Շիրեանի – որուն մահուան քսանամեակն է այս տարի – եւս փափաքը պիտի ըլլար:

Այս առթիւ պիտի թելադրէինք որ անձնանունները մինչեւ հիմա ընդունուած ձեւով արձանագրուէին, եւ մէկ – երկու աղբիւրագիտական վրիպակներ սրբագրուէին, որոնց կարգին Հարտաւագդ Պէրպէրեանի վերագրուած Ռըվիւ տէ զ'էթիւտ Արմէնիէնի հին շարքին մէջ երեւցած յօդուած մը որ Հայկ Պէրպէրեանի գրչէն ելած է:

ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

(1) *Ara-Alain DANDIGUIAN; « Histoire de la Médecine Arménienne, jusqu'à la fin du XVIIIe siecle ». Thèse de doctorat de médecine, diplôme d'Etat; Paris*, 1980, 135 *p*.

(2) Տոքթ. Ա. Տանտիկեան այս գործին հեղինակութիւնը կը մերժէ տալ Սեբաստիոյ առաջնորդ Կեսարացի Գրիգոր Նիւսացիի, ինչպէս մինչեւ հիմա ըրած են ձեռագրին Ը. դարու թարգմանիչը, 1899–ի հրատարակիչը եւ Ս. Հ. Հանրագիտարանի յօդուածագիր Լ. Տէր – Պետրոսեան:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՄԱՐԳԱՐԻ ՄԱՀԸ

Սաքօն դաշտին մէջ էր իր երկար չուքով: Ան հետզհետէ մօտեցաւ անցքի դիրքերուն: Վարդանը, Սերոբը եւ միւս ընկերները վրայ հասան: Օ՛հ, անոնք լռեցին, լռեցին, այլեւս իրարու հետ չէին կրնար խօսիլ: Մարգարի զարհուրելի վիճակն էր, որ կը խօսէր բարձրաղաղակ ու անհասկնալի խորհուրդով, եւ լռութեան մէջ երբեմն Արջ Սաքոյի խոշոր աչքերն էին որ երկու արճիճէ գնդակներու նման ընկերներու վրայ կ'իյնային: Այդքան, այդքան:

Սաքօն, ջարդուած նաւի մը չափ ծանր Մարգարը կռնակէն, դէպի Աղուընկայ Քարերը ելաւ: Մի քանի ընկերները յուղարկաւորներու պէս հետեւեցան անոր: Սռման, նշենիի մը պէս փոթորկէ ջարդուած, դէպի վրանները զառուեցաւ, մանաւանդ որ սարսափելի ուրուականի մը նման Սաքօն նայեցաւ իրեն... Դիրքերէն հետզհետէ կը մօտենային ուրիշ ընկերներ ալ: Չէ, չէ, ոչ ոք կը համարձակի խօսիլ:

Սաքօն, Մարգարի մարմինը շատ կամաց տափարակ վայրի մը մէջ երկնցուց: Արիւնոտած էր Սաքոյի կռնակը, դէմքը: Խոշոր կարմիր թաշկինակով, կարծես քրտինքի մը պէս, Սաքօն վզէն ու երեսէն արիւնները սրբեց: Եւ նաեւցաւ ընկերներուն, արճիճի ծանր նայուածքով:

Էհ, ի՞նչ խօսին, ինչպէ՞ս խօսէին: Մարգարը հազար անգամ մեռած տակաւին կ'ապրէր, կը շնչէր, ատեն ատեն կոպերը վերցուցած իրենց կը նայէր: Մարգարը ստացեր էր վեց գնդակի հարուած, կարծես ռումբը իր ոտքին տակ պայթած էր: Ուսը ճեղքուած էր, դէմքը այլանդակուած, հագուստը կ'ըսես հըրդեհի մէջէն հանուած էր: Ճեղքուած էր գլուխը, ձախ սրունքը: Բայց հակառակ տակաւին կը շնչէր, իր ընկերներուն կը նայէր: Չէ, չէ, անոր աչքերուն մէջ բարութիւն մը կար: Եթէ դէմքը կոտրտած, այրուած չըլլար, թերեւս երեւային անոր ժպիտի գծերը: Օհ, անոր ծանր ժըպիտն ու ձայնը, անոր վստահ քայլերը, սիլուէթը երբ գլուխը կախ, հրացանը անութին տակ, ապառաժներուն վրայէն կ'անցնէր...

Այդ լռութեան մէջ նորէն Մարգարն էր, որ կարծես կ'ուզէր խօսիլ: Այո՛, այո՛, բան մը կ'ուզէր ըսել, ձեռքը նոյնիսկ Սաքոյին երկարեց:

Սաքօն բռնեց ձեռքը: Մարգարը չէր կրնար խօսիլ: Վարդանը Մարգարի գլուխը թեւերուն մէջ առաւ: Այդ ձեւով կարծես աւելի լաւ պիտի խօսէր:

– Վարդան, ճանս, ըսէ' ընկերներուն ... որ են ... կնոջ հանդէպ բարի ... ըլլան: Մարգարը, փետայի չէ ... փետայի չէ...

Մարգար այլեւս չէր կրնար խօսիլ: Պահ մը հանգիստ ըլլալէ յետոյ, նորէն ձեռքը շարժեց: Աչքերը ընկերներու երեսներուն վրայէն անցուց եւ սկսաւ խօսիլ նորէն:

– Ընկերներ, Մարգարի սիրուն թող ... ըլլայ, չէն տեղես կիւլէ մը տուէք որ ... շատ մեռնիմ ... դժուար է ... դժուար ... Թող Աստուծոյ ... սիրուն ըլլայ ... կիւլէ մը ... էն չէն տեղէս...

Այդ գիշեր թշնամիին կողմէն յարձակողականի ուժեղ թափը կոտրուած էր, թէեւ հրացանաձգութիւնը կը շարունակուէր Աղուընկայ Քարերէն, Խէչոյի դիրքէն, եւ ատեն ատեն թնդանօթը, կարծես սարսափ ձգելու համար միայն, լերան կողերուն կը զարնուէր: Հրացաններու եւ թնդանօթի այդ խուլ որոտին մէջ մեռաւ Մարգարը՝ իր հետ տանելով վառօդի հոտին հետ խառնուած այդ խուլ որոտը:

Այդ գիշեր վրանի բնակիչները անհանգիստ գիշեր մը անցուցին: Մարգարի հոգեառները եկած էին կարծես հովտի կողմերէն, լեռները շարժելով: Այդ գիշեր կռուի ընթացքին երեք գիւղացի վիրաւորուած երիտասարդներ վրանները բերուեցան:

(Շար. 325)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Յովհաննէս Թորոսեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան եւ զաւակները՝ Շաւարշ եւ Վաչէ կը ծանուցանեն թէ՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Մայիս 31–ին, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ – հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն՝ ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ, Այրի Տիկին Թորոսեան 100 Ֆ. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Թորոսեան 200 Ֆ. Կապոյտ Խաչին Կայանին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳԷՈՐԳ

Հինգշաբթի, Մայիս 28–ին, Համբարձման Տօնին առթիւ աւանդական վիճակի հանդիսութիւն եւ ընդունելութիւն կազմակերպութեամբ Եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Միութեան:

Centre de Vacances

CROIX ROUGE ARMENIÉNNE

14, Sainte - Honorine - des - Pertes

Հայ Կարմիր Խաչի Նորմանտիի Մանկանց Բոյնը կը բացուի Յուլիս 4–ին: Կ'ընդունուին 6 – 18 տարեկան մանուկներ եւ պատանիներ Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն համար:

Արձանագրութեան համար դիմել Հայ Կարմիր Խաչի գրասենեակը՝

32, Rue de Trévise, Paris 9e

Երկուշաբթի օրերը, ժամը 16 – 18 եւ կամ ժամադրուիլ, հեռաձայնելով՝

985. 36. 53

Ուշադրութիւն.— Կարմիր Խաչի 60–ամեակին առթիւ, սովորականէն աւելի մեծ թիւով կարօտ մանուկներ կ'ընդունուին ձրի եւ չափազանց նպաստաւոր պայմաններով:

Վարչութիւն

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սերաստիոյ Դաւրայի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը, իր բոլոր անդամ եւ անդամուհիներուն կողմէ իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ՝ Այրի Տիկին Պայծառ Ինճէեանի, իր ամուսնոյն՝ Կարապետ Ինճէեանի մահուան առթիւ:

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏԱՆ ՄԷՋ

Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան մատուռին մէջ Պատարագ կը մատուցուի՝ Շաբաթ, Մայիս 30, ժամը 10.30–ին:

Կը պատարագէ՝ Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան:

Կը հրաւիրուին բարեպաշտ հաւատացեալները եւ Հանգստեան Տան բնակիչներու ընտանեկան պարագաներն ու բարեկամները:

———×———

ՍԷՆ – ՌԱՖԱՅԷԼԻ ՄԷՋ

Համբարձման տօնին առթիւ, այս Հինգշաբթի, Մայիս 28–ին, ժամը 10–ին Տարօն Վ. Ծերէճեան պատարագ կը մատուցանէ Սէն – Ռաֆայէլի հանգստեան տան Ս. Յովհ. մատրան մէջ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՂՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Հինգշաբթի, Մայիս 28.–

Տօն է Համբարձման Քրիստոսի

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամը 10–ին կը մատուցուի Պատարագ:

Նոյն օրը յատկացուած է նաեւ՝ Հայ Մանուկներու հաղորդութեան:

Փարիզի եւ Շրջաններու բոլոր Դըպրոցներու աշակերտներն ու Հաղորդութեան համար պատրաստուած մեր մանուկներն ու ծնողքները կը հրաւիրուին մասնակցելու Պատարագին եւ Ս. Հաղորդութեան:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Համազգային Կրթական Կեդրոնի Մանկապարտէզի երեք դասարաններու արձանագրութիւնները, 1981 – 1982 կրթական տարեշրջանին համար, տեղի կ'ունենան Երկուշաբթի, Երեքշաբթի, Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12 եւ 13 – 16, եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 10 – 12:

Կը խնդրուի որ, ծնողքները կանուխէն արձանագրեն իրենց զաւակները:

1981 – 1982 Կրթական տարեշրջանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 25, ժամը 9–ին:

Ecole Privée HAMAZKAINE
Centre d'Enseignement - France
185, Bd. de la Cabane
13012 Marseille - Tél.:16 (91) 93.75.25

INSCRIPTION SCOLAIRE 1981-1982

Les Inscriptions à l'Ecole Maternelle Hamazkaïne (Marseille) pour la rentrée 1981 - 1982 se prendront jusqu'au 11 Juillet 1981, les Lundi, Mardi, Jeudi, Vendredi, de 10 h. 12 h. et de 13 h. à 16 h., le Samedi de 10 h. à midi.

Al'Ecole: 185, Bd. de la Cabane - 13012 Marseille - Tél.: 93.75.25

L'Ecole accueille les enfants de 3 à 6 ans et compte trois classes de maternelle.

La Rentrée est fixée au 25 Septembre 1981, 9 h.

Les enfants seront admis dans la mesure des places disponibles.

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 30, ժամը ճիշդ 21–ին

Իսի–լէ–Մուլինոյի Քաղաքապետարանի Սրահը

Մասնակցութեամբ՝ – ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ
– «ՆԱՒԱՍԱՐԴ» Պարախումբի – ԱՆՐԻ ԹԱՇԱՆԻ

SOIREE ARTISTIQUE

AU PROFIT DU COLLEGE TEBROTZASSERE

SAMEDI, 30 *MAI*, *à 21 h. précises*

Avec: ⌀ MARTEN YORGANTZ

HENRI TACHAN

⌀ l'Ensemble Folklorique «NAVASSAR T»

Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux

25, Avenue Victor Cresson, Issy - les - Moulineaux (M° Mairie d'Issy)

— Vente des billets:
— Collège TEBROTZASSERE, 1, Bd. du Nord, Le Raincy
— Librairie PALOUYAN: 9, Rue de Trévise, Paris 9e
— M. KEHYAYAN; 124, Ave. Henri Barbusse, Clamart
— Station «SHELL»; Quai J.Baptiste Clement, Alfortville
— «MOBIL Self-Service»; 34, Ave.de Rosny, Villemomble
— «MARIEES DE REVE»; 94, Rue de Cléry, Paris 2e

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Պէլֆոնթէնի ամառուան արձակուրդները.–

ՅՈՒԼԻՍ.– Փարիզի խումբը՝ Յուլիս 4–էն Յուլիս 31:

ՅՈՒԼԻՍ.– Գաւառները՝ Յուլիս 11–էն Յուլիս 31:

ՕԳՈՍՏՈՍ.– Փարիզ եւ գաւառները միասին. Մեկնում՝ Օգոստոս 1: վերադարձ՝ Օգոստոս 29:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԱՄՈՒԷԼ – ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ Մրցանակաբաշխութեան Հանդէսը՝ ՅՈՒՆԻՍ 21–ին

CHANTS ET MUSIQUE D'ARMENIE

6 Musiciens Folkloriques:

AMIRKHANIAN Robert — *OHANIAN Kariné*
HAROUTIOUNIAN Hratchia — *MANOUKIAN Eghiché*
KHANTAMIAN Stepan — *KEVORKIAN Hasmen*

Une chanteuse Populaire: *MARDIROSSIAN Flora*

Venus spécialement d'Arménie à l'occasion du

30e ANNIVERSAIRE DE NOTRE VOIX — VAHAKN

Revue mensuelle de la Jeunesse d'Origine Arménienne

VENDREDI, 29 MAI, A 20 H. 30

Dans la Salle des ARTS *et* METIERS — 9, *Avenue d'Iéna - 75116 Paris*

PRIX UNIQUE: 30 F.

Vente des billets:
— *Librairie PALOUYAN*; 9, Rue de Trévise, Paris 9e
— *Epicerie Orientale HAYRABEDIAN*; Rue de Tracy Paris 2e
— *JAF*; 6, Cité du Wauxhall, Paris10e (le matin seulement).

ARMÉNIE 81

Vu les difficultés d'organisation des voyages en Arménie, trois spécialistes Levon BAGHDASSARIAN, Varoujan SARKISSIAN et Jacques CHELELEKIAN mettent en commun leurs connaissances et leurs expériences dans le souci d'offrir un meilleur service à leur clientèle tout en garantissant chaque départ avec des accompagnateurs qualifiés.

DEPARTS DE PARIS, MARSEILLE ET LYON

DEPARTS	RETOURS	PRIX(*)
27 Juin	10 Juillet	4280.-
18 Juillet	31 Juillet	4280.-
03 Août	14 Août	3850.-
15 Août	28 Août	4280.-
05 Septembre	18 Septembre	4280.-
21 Septembre	05 Octobre	4280.-
03 Octobre	16 Octobre	3480.-
21 Novembre	04 Décembre	3480.-
26 Décembre	08 Janvier	3580.-

(*) *Préacheminement Lyon + 200 F.; Marseille + 300 F.*
Prix étudiés en Décembre 1980, et comprennent: Avion, Hôtels 1ère catégorie, Pension complète, Visites et Excursions.

Renseignements et Inscriptions:

A PARIS:
LEVON BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
3, Rue de l'Arrivée
Imm. CIT - 7e étage
75749, Paris — Cedex 15
Tél.: (1) 538. 67. 47

A LYON:
VAROUJAN SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté
69003 — LYON
Tél.: (7) 860. 13. 66

A MARSEILLE:
JACQUES CHELELEKIAN
WASTEELS
87, La Canebière
13001 — Marseille
Té.: (91) 95. 90. 12

Licence Org.: A 1037

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

1981–1982 Ուսումնական Տարեշրջանի Արձանագրութիւնները բացուած են

Ա.— Վարժարանս կ'ընդունի ՑԵՐԵԿՕԹԻԿ եւ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ հայ աշակերտներ, ՄԱՆՉ եւ ԱՂՋԻԿ, 6 տարեկանէն սկսեալ:

Բ.— Վարժարանս ունի՝ ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆԷՆ մինչեւ ՊԱՔԱԼՕՐԷԱՅ–ի աւարտական դասարան՝ Ա. Բ. Գ. Դ. բաժիններով:

Գ.— Գիշերօթիկ բաժինը վերապահուած է մանչերուն:

Դ.— Ապահովուած է բժշկական յատուկ սպասարկութիւն, ցերեկօթիկ աշակերտները հաւաքելու եւ ցրուելու համար:

Ե.— Որոշուած է քոշակի վերաբերեալ յատուկ դիւրութիւններ կատարել՝ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ամէն աշակերտի արձանագրութեան համար:

Զ.— Ծրագրուած է բանալ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ԲԱԺԻՆ:

Հետաքրքրուող ծնողքները կը հրաւիրուին փութով յարաբերութեան մէջ մտնել Վարժ.իս Տեսչութեան հետ:

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES
Tél.: 534. 68. 28

LA J. A. F.
présente
Le Samedi, 30 *Mai*, *à* 21 *h. précises*
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
(Métro: République)

Poésie

Rencontre avec la poétesse HILDA KALFAYAN - PANOSSIAN, à l'occasion de la parution de ses deux recueils en langue arménienne.

— DIAPORAMA HISTORIQUE:-

Présenté par Nil Agopoff

- Les Arméniens en Pologne et en Roumanie, du XVI - au XVIIIe siècle.

- La Congrégation des Mekhitaristes jusqu'àu début du XIXe siècle.

Cette soirée sera filmée par une équipe de reporters d'Arménie.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Առաքել Պօյաճեանի մահուան առթիւ 100 Ֆ. Տիկին Շնորհիկ Միրճեանէ, Տէր եւ Տիկին Գայսերեանէ 200 Ֆ.: Նաեւ 100 Ֆ. Տիկին Տօնիկեանէ, իր ամուսնոյն յիշատակին:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՅԻՍ
28
JEUDI
28 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: ARPIK MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.917

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

56e ANNÉE — No 14.917

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԷՄԸ

Թուականը՝ 1918 Մայիս 28, անջնջելի տառերով արձանագրուած է մեր պատմութեան էջերուն մէջ: Իր սխրագործութիւններով, արտակարգ խոյանքներով: Իբրեւ ազգի մը ազատ ապրելու կամքին արտայայտութիւնը: Ամէնէն մռայլ եւ յուսալքիչ մէկ վայրկեանին իսկ:

Մայիսեան դիւցազուն ճակատները շարք կազմեցին ոչ միայն Արեւելեան Հայաստանի սիրտին վրայ, այլեւ Պաքու, Ղարաբաղ, Զանգեզուր եւ այլուր, նո՛յն մօտաւոր թուականներուն: Եւ ամէնուր նոյն երեւոյթը պարզուեցաւ. — Համաժողովրդական ծառացում՝ կա՛մ ու կ'ապրիմ վճռով:

Պարզուած դրօշը ծածանեցաւ տըժգոյն, բայց աստիճանաբար փողփողուն երանգներով:

- Արտակարգ դժուար սպառնականութիւն էր դնում պատմութիւնը Հայաստանի գործիչների վրայ: Իսկապէս, որ «անձեւ քաոսի եւ աւերակների կոյտ էր Հայաստանը»: Եւ սարսափելին այն էր, որ չէր երեւում ոչ մի ելքանկար»: (Ս. Վրացեան):

Խուճերն ու խարակները անպակաս եղան մինչեւ վերջ: Ներքին եւ արտաքին բոլոր ճակատներուն վրայ:

Այլ սակայն դրօշին կողքին հաստատուեցաւ զինանշանը: Քայլ առ քայլ, հանգրուան առ հանգրուան հիմերը դրուեցան Հայ ազգային պետականութեան:

Բանակ, կառավարութիւն, Խորհրդարան: Եւ դեռ Մեսրոպատառ մեր լեզուն հռչակուեցաւ պետական: Հայկականութեան դրօշմը զետեղուեցաւ Հանրապետութեան կեանքին բոլոր երեսներուն վրայ: Տարրականէն մինչեւ Հիմնական:

Ընդարձակուեցան հողերը՝ դառնալով նաեւ առաւելաբար հայութեան սիրտով բարախուն: Մեր ժողովուրդին դերակըզիռ համբանքով:

Հայ պետականութեան հաստատումին, ամրապնդումին կողքին, Հանրապետութիւնը ապահովեց իր ընկերային – քաղաքական դիմագիծը: Ցայտուն եւ որոշ:

Մշակուած օրէնքները կրեցին ընկերվարական աշխարհայեացքին կնիքը: Ժամանակին ամէնէն յառաջդէմը, յառաջապահը: Այսօր իսկ օրինակելի նոյնիսկ ցամաքամասերու համար:

Ժողովրդավարութիւնը, իբրեւ վարչաձեւ, իրողութեան ապացոյցը տուաւ: Այսօր եւս ուսանելի շատ – շատերու համար:

Միացեալ Հայաստանի Ցայտարարութիւնն ու Սեւրը քաղաքական աքթեր դարձան: Հիմնական մեր ժողովուրդին համար:

Եւ այսօր եւս, աւելի քան երբեք, անոնք կը պահեն իրենց արժէքը:

Բարգաւաճող հայրենիքը, ներկայիս, հպարտալից փաստ է: Անվիճելի ապացոյցն է թումբեր եւ պատուարներ խորտակած ժողովուրդի մը յառաջընթացքային:

Եւ այդ ժողովուրդին որոշումն է՝ հայ պետականութեան վէմին ընդարձակումը պատմական հողերուն տիրացումով:

Ուղին յստակ է բոլորիս համար, ամբողջական Հայաստան, ամբողջական հայութեամբ:

Որպէսզի Մայիսեան Արշալոյսով ծայր տուած պետական շէնքին կառուցումը իր լրումին հասնի՝ պերճ եւ վեհանիստ:

Ժ. Մ.

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԴԱՍԱԽՕՍՆԵՐԸ ԵՒ «ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ»

Յակոբ Սվասլեանի ուղղուած հարցումներ ու անոր տուած պատասխանները .–

×

Հարցում:

Թրքահայ համայնքի ունեցած կարգ մը հարցերու մասին խօսեցաք: Կը խորհի՞ք որ այդ հարցերը արտասահմանի մէջ կարգ մը շրջանակներու կողմէ շահագործման առարկայ կը դառնան:

– Նախ պէտք է ճշդենք, թէ Թրքահայ համայնքը ինչպիսի հարցեր ունի, շուտով կարգադրութեան կարօտ: Իրականութեան մէջ, անոնք Պետութեան համար այնքան ալ մեծ ու կարեւորութիւն ունեցող հարցեր չեն, բայց տեղ մը նեղութիւն կը պատճառեն մեզի: Նոյնիսկ անոնք յաճախ այնքան պզտիկ հարցեն են, որ հիմա շատերդ պիտի զարմանաք լսելով զանոնք ու պիտի չկարենաք հասկնալ թէ ինչո՞ւ համար այդպիսի անկարեւոր բաները խնդրոյ նիւթ կ'ըլլան: Կ'ըսուի թէ կանոնագրական պատճառներէ առաջ կուգան, բայց այս բացատրութիւնը չի գոհացներ մեզ ու դարման չէ հարցերուն համար:

Օրինակ, հակառակ անոր որ մեր առօրեայ կեանքին մէջ եւ հաւաքական յարաբերութիւններու կապակցութեամբ արդէն իսկ ճշդուած է մեր հայ ծագում ունեցած ըլլալու պարագան ու մեր անձնագիրներու արձանագրութիւնները ու Մարկոս ,Կիրակոս, Յակոբի նման անունները կ'ապացուցանեն այդ բանը, մենք մեր զաւակները հայ վարժարան արձանագրել տալու համար կը ստիպուինք կրկին դիմումներ կատարել եւ հաստատել մեր հայ ըլլալը:

Իմ դպրոցական տարիներուս այդ բանը չկար, զաւկիս ուսման շրջանին ալ նոյնպէս գոյութիւն չունէր նման անտեղի պարտաւորութիւն մը, բայց հիմա երբ թոռս վարժարան կ'երթայ ինչո՞ւ այս դժուարութիւնը, որ օրերով կը զբաղեցնէ ծնողքները:

Համայնական հաստատութիւններու վաքըֆներու վերաբերեալ խնդիրներուն մէջ ալ բազմաթիւ դժուարութիւններ կան: Օրինակի համար, երբ յայտնի է որ այդ հաստատութիւնները այս երկրին զաւակներուն օգտին կ'աշխատին, իբրեւ կրթարան, հիւանդանոց, եկեղեցի կամ մարդասիրական որեւէ ուրիշ հաստատութիւն, ինչո՞ւ համար զրկուած կ'ըլլան կտակներ ընդունելէ, կալուածներ ունենալէ եւ նոյնիսկ իրենց ունեցածներուն վրայ ամենափոքր նորոգութիւններ ընելէ: Մեր հիւանդանոցի կիսաշէն մէկ հսկայ կալուածը քսան տարիէ ի վեր կը մնայ այդ վիճակին մէջ: Նոյնպէս ուսուցչական կարգ մը հարցեր ունինք մեր վարժարաններուն մէջ:

Ուստի, պետութեան համար այս շատ պզտիկ ու անկարեւոր, բայց անհասկընալի հարցերով արտասահմանեան կարգ մը շրջանակներ, որոնք դժբախտաբար հակաթուրք քարոզչութեան համար առիթ կը փնտռեն, գտած կ'ըլլան կարգ մը նիւթեր, զորս մամուլի մէջ թէ այլուր կը շահագործեն միշտ:

(Շար.)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ քաղաքական ղեկավարներէն ետք, ընդունեցաւ սենդիքաներու պետերը, ոչ թէ բանակցութեան այլ՝ խորհրդակցութեան համար: Իւրաքանչիւր պատուիրակութիւն գոհ դուրս ելած է այս տեսակցութենէն ետք: Այսպէս էտմոն Մէր (ՍԷ – էֆ – ՏԷ – ԹԷՅ), Ժորժ Սեկի (ՍԷ – ԺԷ – ԹԷ), Անտրէ Պերժըրոն (էՖ – Օ), Ժան Ժորժ (ՖԷՆ – կրթական), Ժան Պոնար (ՍԷ – էՖ – ԹԷ – ՍԷ), Ժան Մընիւ (Քատր), յայտնած են թէ խօսակից մը ունին այլեւս եւ յոյսեր՝ ապագայի համար: Զորեքշաբթի օր, կը գումարուէր Նախարարաց նոր Խորհուրդի առաջին նիստը, որ կարգ մը որոշումներ կուտար նուազագոյն աշխատավարձքի, ընտանեկան նպաստներու եւ ծերութեան թոշակի յաւելումի վերաբերեալ:

ԳԻՆԵՐԸ 1,4 առ հարիւր բարձրացած են Ապրիլին, ինչ որ լաւ նշան մը չէ եւ չի դիւրացներ նոր կառավարութեան գործը:

ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Կաստոն Տէֆէռ որոշեց առժամապէս ջնջել արտաքսման միջոցները, ինչ կը վերաբերի գաղթող աշխատաւորներուն եւ անոնց հոս ծնած զաւակներուն:

ԺԸՆԵՒԻ մէջ, ՕՓԷՓը (քարիւղ արտածող երկիրներ) որոշեց «սառեցնել» գիները առ այժմ բացի Սաուտի Արաբիայէն, որ տակառը 2 տոլար կ'աւելցնէ ինչ որ նոր բեռ մըն է Ֆրանսայի համար, որու առաջին հայթայթիչն է՝ Ս. Արաբիա: Մնաց որ տոլարն ալ 100–էն 10 յաւելում կրած է մէկ ամսուան մէջ:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ, ինչպէս կ'ակնկալուէր, ստիպուեցաւ հրաժարիլ, իբրեւ հետեւանք նախ Փրոփականտա տուէ (Փ. 2) մասոնական օթեակին գայթակղութեան, ապա՝ ընկերվարականներու մերժումին՝ կառավարութիւնը միայն բարեփոխելու: Պատերազմի վաղորդայնէն ի վեր, 40–րդ կառավարութիւնն է, որ կ'իյնայ: Ներկայիս ընկերվարականները լաւ դիրքի մէջ են նոր կառավարութեան կազմութեան համար:

ՍՊԱՆԻՈՅ նախարարապետը Սոթելօ խոստովանած է թէ կարելի չէ շատ յըստակ բացատրութիւն մը տալ Պարչելոնայի ահաբեկչական արարքին մասին: Քորթէսին առջեւ է, որ Սոթելօ կը պատասխանէր հարցումներուն եւ կը ճըշդէր թէ առաջին հարցաքննութեան համաձայն, կը պարզուէր թէ խնդրոյ առարկայ է ծայրայեղ աջը բայց թերեւս՝ կանխահաս է նման լուր մը: Ոստիկանական մօտ շրջանակներու համաձայն խմբակին պետը, 1976–էն 79 ոստիկանութեան մատնիչ եղած է, յետագային անիշխանական շարժումներու մէջ մտած է աշխատելու համար անոնց անհետացման:

ԿԻՊՐՈՍԻ ընտրութիւններուն մէջ աջակողմեան Դեմոկրատական Համախըմբում կուսակցութիւնն ու Մոսկուայի հակող Համայնավար կուսակցութիւնը (ԱՔԵԼ) յաղթեցին: Խորհրդարանը ունի 50 աթոռ, որոնցմէ 15–ը վերապահուած են կիպրացի Թուրքերու, որոնք անշուշտ պոյքոթի ենթարկած են այս ընտրութիւնը, ինչպէս բոլոր նման ընտրութիւններ, 1963–էն ի վեր: Մնացեալ 35 աթոռներէն 12–ը շահած է Համայնավար կուսակցութիւնը (Նախապէս՝ 8): Նմանապէս 12 աթոռ շահած են աջակողմեանները, որոնց առաջնորդը, Կլաֆքոս Քլերիտէս, Կիպրոսի Նախագահն էր 1974–ին, Թուրքիոյ ներխուժումէն ետք: Քլերիտէսի յաղթանակը մեծ անակնկալ մը կը նկատուի, քանի որ անցեալ հինգ տարիներուն իր կուսակցութիւնը ոչ իսկ մէկ երեսփոխան ունեցած է խորհրդարանին մէջ: Գլխաւոր «կորսնցնողը» եղաւ ներկայ Նախագահ Սփիրոս Կիփրիանուի Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որ կը շարունակէ պահել իր ութ աթոռները, առանց՝ սակայն, իր շուրջը լուրջ մեծամասնութիւն մը համախմբելու կարողութիւնն ունենալու: Վասոս Լիսարիտէսի Ընկերվարականները շահեցան երեք աթոռ: Կը թուի թէ Թուրքիոյ հետ Կիպրոսի մասին տարուած բանակցութիւններու ամբողջական ձախողումը կը դըժգոհեցնէ ժողովուրդը, որ փոփոխութիւն կը փնտռէ:

ՌՈՍՏՐՈՊՈՎԻՉ՝ ԱՐԱՄ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Մարսէյլի օփերային մէջ Մայիս 30–ին Արամ Խաչատրեանի յիշատակին նուիրուած նուագահանդէսին առթիւ, Երեքշաբթի Մայիս 26–ին, Փարիզի Փէռնօ Ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ մամլոյ ասուլիս մը Մստիսլավ Ռոստրոպովիչի հետ: Ներկայ էին արուեստի մարզի ներկայացուցիչներ, թղթակիցներ եւ Արամ Խաչատրեանի ու Ռոստրոպովիչի արուեստը գնահատող հիւրեր: Ներկայ էին նաեւ Անրի Վէրնէօյ եւ Շառլ Ազնաւուր:

Ալին Արթինեան կենսագրական քանի մը գիծեր տալէ ետք Արամ Խաչատրեանի մասին, հրաւիրեց Ռոստրոպովիչը անդրադառնալու հայ երաժիշտին արուեստին: Աշխարհահռչակ թաւջութակահարը, որ Մարսէյլի նուագահանդէսին կը մասնակցի ի յիշատակ Խաչատրեանի հետ իր ունեցած տարիներու բարեկամութեան, վեր առաւ Արամ Խաչատրեանի մէջ մարդը եւ արուեստագէտը. «Ա. Խաչատրեանը ճանչցայ Մոսկուա. առաջին իսկ հանդիպումէն մեծ բարեկամութիւն մը ծնաւ մեր մէջ: Իմ ծանօթներուս մէջ ամէնէն անկեղծ ու ամէնէն ջերմ անձնաւորութիւնն էր: Սիրուած էր բոլորէն: Կապուած էր Հայութեան: Թաւջութակի համար գրած իր Ռափսոտին, որ ամէնէն բարդ ու նոյնատեն լաւագոյն գործերէն մէկն է, լեցուն է հայկական ֆոլքլորով»: Այնուհետեւ Ռոստրոպովիչ խօսեցաւ Հայաստանի երաժշտութեան մասին նշելով, որ Հայաստան խորհրդային հանրապետութիւններու մէջ ամէնէն ծաղկած երկիրն է երաժշտութեան մարզէն ներս: Յիշեց թէ ամիս մը Դիլիջան անցուցած է եւ ծանօթացած տաղանդաւոր երաժիշտներու հետ: Անդրադառնալով Արամ Խաչատրեանի երաժշտութեան դերին ու արժէքին, Ռոստրոպովիչ ըսաւ, որ Վրաստանի եւ Ազրբեջանի երաժիշտները խոր ազդեցութիւնը կը կրեն Խաչատրեանի: Իր խօսքի վերջաւորութեան Ռոստրոպովիչ կ'առաջարկէր «Արամ Խաչատրեան Հիմնարկութիւն» մը ստեղծել, քաջալերելու համար Արեւմուտքի մէջ երիտասարդ ուժեր:

ՀԱՄԲԱՐՁՄԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» վաղը լոյս չի տեսներ (Ուրբաթ, Մայիս 29–ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ – Կիրակի Մայիս 30/31 :

ԷՋԵՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

ՄԱՄՆԱՅԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ

ԽՄԲ. – 1918–ի ազգային գոյամարտին, Անդրկովկաս ներխուժած թրքական ու – ժերուն դէմ ճակատագրական հերոսա – մարտեր մղուեցան ոչ միայն Սարտարապատի, Բաշ – Ապարանի, Ղարաքիլիսէի մէջ, այլեւ Պաքու, Ղարաբաղ, Զանգեզուր եւ այլուր:

Լեռնային Ղարաբաղի համար բախտորոշ ճակատամարտ մը հանդիսացաւ Մամնա գիւղինը, որու մասին Ս. Վրացեան հետեւեալ տողերը արձանագրած է Հայաստանի Հանրապետութիւնը հատորին մէջ. – *Թրքական հրամանները գիւղերում չէին գործադրւում. թուրքերի իշխանութիւնը Շուշիից եւ խճուղուց այն կողմ չէր տարածւում: Այս դրութեան վերջ տալու նպատակով թուրքերը որոշեցին դիմել զէնքի եւ միաժամանակ վերջնագիր ուղարկեցին Զանգեզուրցիներուն: Հոկտ. 18–ին (1918) թրքական մի զօրամաս, տեղական թուրքերի եւ մի քանի Հայերի առաջնորդութեամբ մտաւ Վարանդայի Մամնա գիւղը, բայց հանդիպեց հայ մարտիկների ուժեղ դիմադրութեան, ջարդուեց եւ ամօթահար փախաւ յետ՝ Հայերին թողնելով 2 թնդանօթ ու մեծ քանակութեամբ պատերազմական աւար: Ու քիչ յետոյ Հոկտ. 31–ին, դաշնակիցների պահանջով, Թուրքերը թողին Ղարաբաղն ու հեռացան*»:

×

Ղարաբաղի հերոսական գոյամարտին հայող այս դրուագը արձանագրած է Գրիգոր Աւանեսի Յովհաննիսեան, Հայաստանի պատմաբան, Բանբեր Երեւանի Համալսարանի 1968–ի Գ. թիւին մէջ:

Աւելցնենք, որ հեղինակը այս ճակատամարտին նախորդած եւ յաջորդած իրադարձութիւններուն մասին մանրամասն արտայայտուած է իր «*Սովետական իշխանութեան հաստատումը Լեռնային Ղարաբաղում*» գիրքին մէջ, *Երեւան*, 1971:

Հասկնալի պատճառներով միշտ խուսափած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավար դերակատարութիւնը մատնանշելէ Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան մարտերուն մէջ:

×

1918 *թուականին, թրքական օկուպանտներու դէմ հայ ժողովրդի մղած հերոսական ինքնապաշտպանական պայքարի պատմութեան մէջ քիչ փառաւոր էջեր չէ գրած նաեւ անոր ղարաբաղեան հատուածը: Թուրք դաւթիչներու՝ Անդրկովկաս, մանաւանդ Ադրբէջան ներխուժելէն ետք, երբ Նուրի փաշան ձեռնարկեց իսլամական բանակի կազմակերպման Գանձակի մէջ, բաւականին լուրջ վտանգ ստեղծուեցաւ ոչ միայն Հայկական Ղարաբաղի ինքնուրոյնութեան այլեւ անոր բնակչութեան ֆիզիքական գոյութեան համար: Վտանգն աւելի մեծցաւ, երբ Սեպտեմբեր* 15–*ին, Բաքուն գաւթելէ ետք, անմիջապէս Ղարաբաղ ուղարկուեցաւ օսմանեան երկրորդ դիվիզեան՝ Ղարաքիլիսայի ոճրագործութեան հեղինակ Ճէմիլ Ճահիտ պէյի հրամանատարութեամբ նպատակ ունենալով տիրանալու ողջ Լեռնային Ղարաբաղին եւ արեան մէջ խեղդելու լայն ծաւալ ընդունած աշխատաւորական յեղափոխական շարժումները:*

Իրենց գիւանդին նպատակներն իրագործելու համար, Թուրք ջարդարարները դեռեւս 1918 *Մայիսից սկսան օսմանեան եւ մուսաւաթական կառավարութեանց անունէն վերջնագրեր ներկայացնել Լեռնային Ղարաբաղի ծայրամասային հայկական գիւղերուն՝ զինաթափուելու եւ մուսաւաթական կառավարութեան հպատակուելու պահանջներով: Սակայն իրենց նպատակին չհասնելով, անոնք դիմեցին բռնութեան:*

Ղարաբաղի հետ հաղորդակցութիւնը կտրելու համար, Թուրք դաւթիչները դայն մեկուսացուցին Զանգեզուրէն: Խոշոր ուժեր տեղափոխելով եւ գաղտնի կենտրոնացնելով Ղարաբաղի մերձակաները, Թուրքերը 1918 *Օգոստոս* 12–*ին անսպասելիօրէն յարձակեցան եւ ութ օր տեւող կռիւներու ընթացքին մոխրակոյտի վերածեցին Ղարաբաղի գիւղերն ու գիւղացիները, որոնք կապուած էին Զանգեզուրի հետ: Պատահականութեամբ կենդանի մնացածները ցրուեցան գաւառով մէկ:*

Ստեղծուած անսպասելի դժուարին իրադարձութիւնից ելք մը որոնելու համար, 1918 *Սեպտեմբեր* 6–*ին Շուշում հրաւիրուեցաւ Ղարաբաղի հայութեան Բ. Համագումարը, որը վճռական բողոք յայտնեց թրքական հրամանատարութեան Ղարաբաղի վերաբերեալ, եւ պահանջեց թոյլատրել կոտորածէն փրկուած անոր բնակիչներին վերադառնալ իրենց նախկին բնակավայրերը եւ ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները՝ դադրեցնելու Հայերի նկատմամբ գործադրուող բարբարոսութիւնները: Սակայն, ինչպէս պէտք էր սպասել, թըրքական հրամանատարութիւնը կտրականապէս մերժեց Համագումարի պահանջները: Այդ ժամանակ որոշուեցաւ օսմանեան երկրորդ դիվիզիայի հրամանատարութեան նստավայրը՝ Աղդամ ուղարկել պատուիրակութիւն մը, որ կազմուած էր տարբեր կուսակցութեանց ներկայացուցիչներէ՝ Շուշիի քաղաքագլուխ Գ. Մելիք Շահնազարեանց, Հ. Մուսայէլեան, Ա. Բամալեան, Մ. Յովսէփեան եւ Դ. Առաքելեան:*

Սեպտեմբեր 15–*ին, պատուիրակութիւնը հասաւ Աղդամ, Ճահիտ պէյ չընդունեց անոր անդամները եւ լկտիաբար պահանջեց, որ պատուիրակութիւնը Ղարաբաղի ամբողջ հայութեան անունից հպատակութեան երդում կատարի եւ խոստանայ համապատասխան աշխատանքներ ծաւալել Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութիւնը զինաթափելու ուղղութեամբ եւ թրքական զօրքին ճանապարհ բանալու դէպի Շուշի:*

Պատուիրակութիւնը կտրականապէս մերժեց թրքական հրամանատարութեան պահանջները: Ճահիտ պէյ պատուիրակութեան երեք անդամները եւ անոնց ուղեկցող ադրբէջանցի ճարտարապէտ Լիւֆթալի բէգ Պէհպուտովը կալանաւորեց եւ պահեց իր մօտ: Իսկ երկուսին ազատ արձակեց պայմանով, որ կարճ ժամանակամիջոցին անոնք անձամբ բերեն իր պահանջներին դրական պատասխանը, սպառնալով թէ՝ հակառակ պարագային զէնքի ուժով կը բանայ Շուշիի ճանապարհը:

Եւ մինչ Սեպտեմբեր 17–*ին արտակարգ կերպով հրաւիրուած Ղարաբաղի Գ. Համագումարը կը քննարկէր Ճէմիլ Ճահիտ պէյի պահանջները, ամսոյ* 19–*ին պաշտօնական այցով Աղդամ եկաւ Ադրբէջան բանակած թրքական օկուպացիոն զօրախումբի հրամանատար Նուրի փաշան, կալանքէն ազատեց պատուիրակութեան միւս անդամները եւ նոր վերջնագիր մը ուղարկեց Լեռնային Ղարաբաղ՝ պահանջելով* 24 *ժամուայ ընթացքում զէնքը վար դնել եւ հպատակիլ:*

Կացութիւնը աւելի բարդ եւ տագնապալի դարձաւ: Ղարաբաղի հայութեան Գ. Համագումարը նոր պատուիրակութիւն մը ուղարկեց Նուրի փաշայի մօտ: Սակայն պատուիրակութիւնը տակաւին Աղդամ չհասած, թրքական եւ ադրբէջանեան զօրքերը, թւով 5000 *հոգի, Սեպտեմբեր* 22–*ին յարձակման անցան Ասկերանի ուղղութեամբ իրենց տրամադրութեան տակ ունենալով մեծ քանակութեամբ թնդանօթներ եւ ծանր գնդացիրներ: Երկու օր տեւող անհաւասար եւ ահեղ կռիւներից ետք, վատ զինուած հայ գիւղացիները տեղի տուին եւ Թուրքերը աւարի ու կոտորածի ենթարկեցին Ասկերանի ձորակի երկու կողմերը գտնուող հայկական տասը գիւղերը: Ասկերան հինաւուրց բերդը ընկաւ թշնամու ձեռքը, իսկ Սեպտեմբեր* 25–*ին, Ճէմիլ Ճահիտէ բանակը մտաւ Շուշի: Քաղաքին երիտասարդութեան մեծ մասը, ղեկավարութեամբ Սոկրատ բէգ Մելիք Շահնազարեանցի, լքեց Շուշին եւ զէնքը ձեռին հայկական գիւղերը գնաց՝ շարունակելու պայքարը Թուրք դաւթիչների դէմ:*

.

Շուշիի գրաւումը ծանր հարուած էր Լեռնային Ղարաբաղի համար: Բայց Ղարաբաղը ծունկի չէր եկած: Այդ շատ լաւ կ'ըմբռնէին նաեւ Թուրքերը եւ ամէն միջոցի կը դիմէին՝ արագ տիրանալու ողջ Ղարաբաղին, քանի դեռ Հայերու կազմակերպուած զինական ուժերը չէին համախմբուած: Բայց դաւթիչները սխալեցան իրենց հաշիւներին մէջ:

Հայաստան, Բաքու, ինչպէս եւ Աղդամէն մինչեւ Շուշի անոնց կատարած ոճիրները, եւ Ղարաշլաղի աւերումը կենաց մահու պայքարի հանեցին Ղարաբաղի բովանդակ հայութիւնը: Ամենուրեք կազմակերպուեցին ժողովրդական աշխարհազօրեր: Ինքնապաշտպանութեան արդար ու ազնիւ պայքարի ելաւ հայ ժողովրդի ղարաբաղեան հատուածը, որու գլխու վերեւ դամոկլեան սրի նման կախուած էր իր արեւմտահայ եղբայրներէ 1915–*ի ողբերգական ճակատագիրը:*

Հայկ. Ղարաբաղի խորերը հեռախուզելու նպատակով, Ջրաբերդի գաւառամասի Աղաւնա գիւղի ուղղութեամբ երկու անյաջող փորձեր կատարելէ ետք, թրքական հրամանատարութիւնը Սեպտ. 30–*ին Վարանդի գաւառամասն ուղարկեց Բեհզիմ պէյը: Հասնելով Հաղորտի գիւղը եւ տեսնելով հայ գիւղացիների դիմադրելու վճռականութիւնը, Բեհզիմ պէյ կէս ճանապարհից ետ փախաւ Շուշի չարութեամբ լեցուած Հաղորտի, Կիւնէ եւ Ղուզէ ճարտար գիւղերի բնակիչների հանդէպ, որոնք չէին համաձայնել ենթարկուելու:*

Թրքական ստուար զօրախումբի մը գլուխ անցած, որ ունէր չորս լեռնային թնդանօթ եւ վեց ծանր գնդացիր, Բեհզիմ պէյ Մոլլա Նասրէտտինի խճուղիով մտաւ Վարանդ: Հոկտեմբեր 18–*ի գիշերով հայկական Մամնա գիւղը, թրքական պատժիչ զօրախումբը, միւս օրը դեռ լոյսը չբացուած, մարտական պատրաստութեամբ կը շարժի Հաղորտ գիւղի վրայ: Սակայն, Մամնա Ղաւախան Հաղորտ գիւղերի սահմանագլխին անսպասելիօրէն կը հանդիպի հայ գիւղացիների զինուած դիմադրութեան՝ կազմակերպուած Տիզակ Վարանդի ինքնապաշտպանութեան հրապանատար Ս. Մելիք Շահնազարեանցի եւ Ցաարութի Զորակի ժողովրդական աշխարհազօրականների խմբի ղեկավար Ասլան Մուրատխանեանի կողմից:*

Բուռն եւ կատաղի ճակատամարտը կը տեւէ Հոկտեմբեր 19–*ի ամբողջ օրը: Չնայած որ Հայերը ենթակայ էին հրետանիի եւ գնդացիրների թէժ կրակին եւ բազմաթիւ զոհեր կուտային, չէին ընկրկիր: Հարեւան գիւղերից օգնութեան հասնող նոր աշխարհազօրամասերը կը բարձրացնեն նրանց դիմադրական ոգին եւ կռիւը համաժողովրդական բնոյթ կը ստանայ:*

Օրուան երկրորդ կիսուն, թրքական պատժիչ զօրախումբը կ'օղակուի ամէն կողմից եւ մեծ կորուստ կը տայ: Հայ գիւղացիներն այնքան անվախ ու յանդգնօրէն կը կռուեն, որ Թուրք զինուորներից ոչ մէկը կենդանի պիտի մնար, եթէ յորդ անձրեւը եւ Նինկոյ գիւղի մարտիկները չյամեցնէին անհոգ վերաբերում: Օգտուելով սակից, զօրախմբին ջախջախուած Թուրք զօրախմբի մնացորդները Բեհզիմ պէյի հետ միասին կը յաջողին ճողոպրիլ Շուշի: Հայերի ձեռքը կ'անցնեն մեծ քանակութեամբ ռազմական աւար եւ փոխադրութեան միջոցներ:

Թուրք դաւթիչները, Վարանդի գաւառամասի Մամնա գիւղի մօտերը, 1918 *Հոկտեմբեր* 19–*ին, կործանարար պարտութիւն կրեցին:*

Հայկական Ղարաբաղը փրկուեց վերջնական գրաւումից եւ նրա բնակիչները ազատուեցին ֆիզիքական բնաջնջումից:

Գ. Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ՈԳԻՆ

«Ճամբէն դժուար ու երկարին, ճամբէն արնոտ ու մոլար, բայց քայլեցինք մենք հաւատով ու անտրտունջ: Եւ յոգնած, արիւնոտ ճակատով, հիւծուած ու վտիտ, գալիք օրերի կարօտով էինք ջերմանում, երբ մի օր մեր երդիքից ծուխը պիտի ելնէր եւ վայելքի, աշխատանքի երգերը պիտի լսուէին դաշտերում ու սարերում»:

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ

Մայիսը հայկական միասնականութեան ոգեկոչումի ամիսն է: Վաթսուն – վեց տարիներ առաջ, մայիսեան այս օրերուն, հայ ժողովուրդը Այրարատեան դաշտի վրայ տարաւ աննախընթաց յաղթանակ մը, ընդդէմ թրքական վայրագ հորդաներու, որոնք եկած էին վերջին հարուածը տալու մեր ժողովուրդի մնացորդացին:

Այդ թուականէն հազիւ երեք տարիներ առաջ, Ապրիլեան Եղեռնի օրերուն, Թուրք բարբարոսներ, ու անոնց հետ միասնաբար համայն քաղաքակիրթ մարդկութիւնը պահ մը ենթադրեցին՝ թէ հայկական պատմութեան տռամայի վերջին վարագոյրն էր որ կ'իջնէր, վերջակէտ մը դնելով մեր ժողովուրդի դարաւոր գոյութեան:

Բայց որքա՜ն սխալական են մարդիկ: Որքա՜ն թերահաւատ են կարգ մը ժողովուրդներու կենսունակութեան ու անոնց ապրելու կորովին նկատմամբ: Որքա՜ն կարճատես էին մանաւանդ թրքական աւազանի մեղկ ու սարկամիտ տարրերը, որոնք կը կարծէին թէ ժողովուրդ մը հալածելով ու ջարդելով պիտի կարենային այդ ժողովուրդին ոգին խորտակել: Ո՞վ ըսաւ թէ կարելի է ցեղ մը բնաջնջել՝ երբ այդ ցեղը որոշած է ապրիլ: Ո՞վ կրնայ մարդկային պատմութեան ընթացքը չեղել քմահաճոյքի արտայայտութեամբ մը: Ազգերը այդ ձեւով չեն մեռնիր: Ընդհակառակն աւելի կենսունակ կը դառնան հալածանքով ու տառապանքով: Մենք ցոյց տուինք քաղաքակիրթ մարդկութեան ու մեր չակերտաւոր բարեկամներուն ու նաեւ թշնամիներուն, թէ որոշած ենք ապրիլ. Թէ ընդունակ ենք, տարիներ շարունակ հալածուելէ եւ ջարդուելէ ետք՝ առասպելական փիւնիկի նման վեր բարձրանալ մոխիրներէն ու պարտադրել մեր կամքը մեր շուրջիններուն, պարտադրել մեր ներկայութիւնը՝ մեր կենսունակութեամբ ու մեր ժողովուրդի յաւիտենականութեան նկատմամբ ունեցած խոր հաւատքով:

1918–ի մայիսեան օրերուն, ուրեմն, հայ ժողովուրդը, միասնական ոգիով, մեծով պզտիկով, բահով ու բրիչով, ժանգոտած զէնքերով, կուրծք տուաւ թշնամիի գրոհին ու ինքնամերժ նուիրումով կասեցուց ու պարտութեան մատնեց դարաւոր թշնամին, ապահովելով մեզի համար, մեր պատմութեան ամէնէն վճռական, ճակատագրական ու պանծալի յաղթանակը: Այդ յաղթանակը համաժողովրդային էր, որովհետեւ անոր կերտման մէջ իրենց մասնակցութիւնը բերին հայ ժողովուրդի բոլոր տարրերը. հայ մտաւորականն ու կղերականը, գիւղացին ու քաղաքացին, մշակն ու բանուորը: Մահու եւ կենաց կռիւ էր: Կամ պէտք էր ապրիլ ազատ ու պատուով եւ կամ ջնջուիլ պատմութեան էջերէն: Այդ ճակատագրական վճիռը արուեցաւ ուրեմն մեր ժողովուրդի կողմէ եւ 600 տարիներու ստրկութեան շրջանէ մը ետք, Սարդարապատի դաշտին վրայ հիմը դրուեցաւ հայկական պետականութեան ու վերածնունդին:

Ահա եւ այդ պատմական յաղթանակի ձօնուած յուշարձաններու շարքը: Հերոսական ճակատամարտի օրերուն, էջմիածնի զանգակները ազդարարեցին օրհասական վտանգը: Անոնք փրկութեան կանչեր էին հայ ժողովուրդին: Այսօր, յուշարձանի կողքին շինուած է ինը զանգակներով զանգակատուն մը որ վեհութեամբ մեր յաղթանակը կը հռչակէ աշխարհի չորս կողմ: Զանգակատան եզրին կայ արձանագրութիւն մը՝ «Հայրենիքի փրկութեան համար զոհուած զաւակներուն յաւերժ փառք»:

Դէպի զանգակատուն տանող լայն սատիճաններէն վեր, աջ ու ձախ կողմերը կը խոյանան երկու հսկայ ցուլեր: Անոնք ուժի եւ ինքնավստահութեան խորհրդանիշներ են: Անոնք կը պաշտպանեն մեր երկրի սահմանները: Ցուլերուն կը յաջորդեն արծիւներու շարքը, հրապարակի երկու կողմերը: Անոնք, վեհաշուք դէրքով, կը ներկայացնեն յաղթանակի տենդը: Անոնք կարծէք մեր նահատակներու ոգիներն են որ մեզի կը ներշնչեն հաւատք մեր ներկայի ու ապագայի նկատմամբ:

Արծիւներու շարքի վերջաւորութեան

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆԸ

«փառք հսկաներուն ողջ թէ նահատակ
Որ վեց դարերու մեր խաչն են քաղեր
Հայոց աշխարհի արեւն է ծագեր»։

Ահա թուական մը՝ 1918 Մայիս 28, որ Հայոց նորագոյն պատմութեան մէջ իր փառաւոր տեղը ունի, 63 տարիներէ ի վեր։

Արդարեւ, 1918 մայիսեան առաւօտ մը, հայաշխարհի մթագնած երկնակամարին վրայ ծագեցաւ յոյսի եւ լոյսի աստղ մը, վեց դարու խաւարէն ետք։ Պատմական այդ թուականին, Հայը, դարերու խորերէն եկած հայկեան ոգիով, հաւաքական եւ վճռական կերպով եռ մղեց թշնամին՝ Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ Ապարանի մէջ մղած կենաց մահու երեք ճակատամարտերով։ Հայը տիրացաւ պատմական իր հողերուն մէկ մասին ու Մայիս 28–ին, ժամը 12–ին, Խորհրդարանի պատշգամէն յայտարարուեցաւ Հայաստանի Անկախ Հանրապետութեան մը սաեղծումը։

Այդ օրերուն, հայ ժողովուրդի նամարդ թշնամին կարծէք չէր կշտացած ամայացնելով Արեւմտեան Հայաստանը, կ'ուզէր նոյն բախտին ենթարկել Արեւելեան Հայաստանը եւս։ Ճգնաժամային այդ օրերուն, կա՛մ պէտք էր դիմադրել թշնամիի քառապատիկ ուժերուն եւ կամ ի սպառ ջնջուիլ աշխարհագրական քարտէզին վրայէն։ Ճակատագրական այդ օրերուն գտնուեցան հայրենասէր ու ձեծանուն Հայեր, յանձինս Արամ Մանուկեաններու եւ իրենց զինուորական եւ քաղաքական անմիջական գործակիցներուն, որոնք ահազանգ հնչեցուցին եւ յուսահատութեան դուռը հասած ժողովուրդը կրցան ոտքի հանել՝ տարէցն ու երիտասարդը, գիւղացին ու բանուորը եւ ուսումնականը, որոնք նետուեցան մարտի դաշտը, զարկին ու զարնուեցան, Մայիս 24 – 28 թշնամիին անհաւասար ուժերուն դէմ, փախուստի մատնեցին եւ առաջին անգամ ըլլալով Թուրքը ճանչցաւ Անկախ Հայաստանի մը գոյութիւնը։ Հայաստան աշխարհի վրայ ծածանեցաւ եռագոյն այն դրօշակը, որուն հովանիին տակ կռուեցան քաջամարտիկ մեր զինուորները։

Քանի ժողովուրդ մը իր տան ու երդիքին տէրը չէ, խաղաղութիւնը դեռ կրնայ շատ ուշանալ։

Այսօր, այդ փառաւոր եւ յաւէտ յիշատակելի թուականէն 63 տարիներ ետք, կ'ըսենք՝ փա՛ռք, հազար անգամ փառք հայրենասէր այն մարտիկներուն, որոնք իրենց կեանքի գնով ստեղծեցին այսօրուան հայրենիքը, որ կորնզն է վաղուան միացեալ եւ ամբողջական Հայաստանի։

63 տարիներ ետք հայրենիքը կ'աճի ու կը բարգաւաճի շնորհիւ մեր ժողովուրդի չինարար բազուկին։

Աշխարհացրիւ Հայութեան փրկութեան ապաւէնն ու երաշխիքն է ներկայ մեր փոքրիկ Հայաստանը։ Ու կը հաւատանք որ պիտի գայ օրը կարենալ ընդարձակելու անոր ներկայի սահմանները՝ Արեւմտեան Հայաստանի մեր պապենական հողերու միացումով։

Փա՛ռք դարերու խորերէն եկող հայ ժողովուրդի ազատատենչ ոգիին։

ԿԱՐԱՊԵՏ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

կայ մեծ հրապարակ մը, ուր պարսպաձման պատի մը վրայ քանդակուած են յաղթանակի էութիւնն ու կարեւորութիւնը արտայայտող երեք հրեղէն ձիեր, որոնք իրենց սմբակներով կը տրորեն մեր թշնամիները ներկայացնող օձերը։ Անդին, ոտքի ելած մանուկը եւ խաղողի ողկոյզներով զարդարուած կինը կը խորհրդանշեն հայ ժողովուրդի վերածնունդը։ Պատին միւս երեսը քանդակուած են ճակատամարտի այլեւայլ դրուագները։ Հոգեւորական մը ձեռքը ունի Եղիշէի գիրքը։ Կարծէք այդ կը խորհրդանշէ մեր նախահայրերու ոգին, Աւարայրի հերոսական խոյանքը...

Շրջելով այդ սրբավայրին մէջ ինքնամփոփ ու վերացած, այլեւայլ մտածումներ ու խորհրդածութիւններ գիրար կը հրմշտկեն ուղեղիս մէջ։ Ի՞նչ պիտի ըլլար մեր ժողովուրդի ապագան եթէ երբեք այդ ճգնաժամային պահերուն չտիրէր համահայկական ու միասնական ոգին. եթէ քիչ մը նուազ կորիճ, նուազ զոհաբերող ըլլային մեր մարտիկները։ Որքա՜ն մեծ պարտք ունինք տալիք այդ անհամար հերոսներուն, որոնք մահուան ճիրաններուն մէջ մահը արհամարհելով կերտեցին մեր ապագան։ Երախտագիտութեան ու հիացումի խորունկ զգացում մըն ալ կը պարուրէ մեր հոգիները հանդէպ յուշարձաններու կերտիչներուն, հայրենի մտաւորականութեան ու ղեկավարներուն, որոնք մեզի պարգեւեցին մեր Հայրենիքի ամէնէն փառաւոր հրաշալիքներէն մին, մեր համաժողովրդային մարտնչումներու եւ յաղթանակներու յաւերժական կոթողը...։

ՅՈՎԻԿ ԷԹԵԱՆ

Շիքակօ Իլլ.

ՏՕՔԹՈՐ ԵՐՈՒԱՆԴ ԱՐՋՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքշաբթի, Մայիս 19–ին, Միլանոյի հայ գաղութին մնացորդացը, կը թաղէր իր կազմութեան եւ ազգ. կեանքի ռահվիրան յանձին՝ Երուանդ Արզումանեանի։ Բան մը սկսած էր պակսիլ արդէն, Միլանոյի հայկ. կեանքին մէջ, երբ աւելի մօտ երկու տարի առաջ, տոքթորը վերջնապէս կը փակէր Վիա Քափփելարի 3–ի իր Սթուտիօն, քաշուելու համար իր բնակարանը ու սպասելու մահուան։ Այլեւս բոլորովին անտարբեր էր կեանքին նկատմամբ, ոչինչ կը շահագրգռէր զինքը։ Վերջալոյսի ժամերը եղան տխուր ու տաժանելի։ Տառապանքը, բարոյականին հետ՝ ֆիզիքական չխնայուեցաւ իրեն։ Ինք իսկ ականատես եղաւ իր անկումին ու քայքայումին ու վերջին ամիսները, ապաստանեցաւ լռութեան մէջ, գիտակից՝ թէ վերջին ժամը պէտք չէ ուշանայ, որպէսզի վերջին արժանաւորութիւնն ալ չերթայ։ Զուշացաւ։ Բարեբախտաբար։ Ով որ ծանօթ է տոքթորին կեանքին, գործին, նըկարագրին, ազնիւ հոգիին, տարբեր բան չէր կրնար մաղթել իրեն համար։ Աւելի քան յիսուն տարի, տոքթորը եղաւ Միլանոյի հայ գաղութին միտքն ու սիրտը։ Չկար մէկը, որ զինքը չյարգէր ու չսիրէր։ Իր մտերիմներէն շատեր գացին իրմէ առաջ, մնաց մինակ՝ իր անցեալին հետ։

1947–ի աշնան էր, որ Վենետիկի ճամբուն վրայ, ուր պիտի տօնուէր «բազմավէպ»ի հարիւրամեակը, առաջին անգամ ոտք կը կոխէինք Միլանօ։ Շէն գաղութ մը, որմէ քիչեր մնացած են։ Այսօր ալ, անշուշտ, կան Հայեր, բայց կարծես ուրիշ Հայեր են, բան մը վերջացած է։ Ու Տոքթորին թաղման օրը՝ այն տպաւորութիւնն ունէինք թէ ամբողջ շրջան մըն էր, զոր կը թաղէինք։

×

Երեքշաբթի, Մայիս 19, Ս. Քառասուն Մանկանց Եկեղեցին հաւաքուած էինք տոքթորին դագաղին շուրջ։ Փոքրիկ Եկեղեցին հազիւ լեցուն էր։ Թաղողներն ալ կը պակսին, օրէ օր։

Արարողութեան աւարտին Սարգիս քհնյ. գծեց տոքթորին կեանքը, տալով կենսագրական գիծեր եւ յիշելով այն կոնդակը, զոր շնորհած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, 1978–ին, ի գնահատութիւն տոքթ. Արզումանեանի ազգ. գործունէութեան։ Իր խօսքին աւարտին կարդաց այն ցաւակցական հեռագիրը զոր Վազգէն Ա. ղրկած էր Փարիզէն (լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի Մայիս 19–ի թիւին մէջ)։ Գաղութին կողմէ, խօսք առաւ Պ. Հրանտ Բամբակեան ու ներկայացուց այն անգնահատելի դերը զոր Երուանդ Արզումանեան խաղացած էր գաղութին մէջ, ծանրանալով «Տոքթորին», ինչպէս բոլորը կը սիրէին կոչել զինքը, անշահախնդիր ու նուիրեալ նկարագրին վրայ։

Ցետոյ, Տոքթորը տարինք գերեզմանատուն, ուր ամէն ինչ կը վերջանայ փոսի մը մէջ։ Հայ քահանային վերջին աղօթքը, Ազգ. Միութեան նախագահ Տոքթ. Օննիկ Մանուկեանի յարգանքի խօսքը, Տոքթ. Տիգրան Ալեքսանեանի երդումը՝ հաւատարիմ մնալու տոքթորին գծած ճամբուն, ափ մը հող Հայրենիքէն բերուած ու՝ վերջ։

Բոլոր անոնք, ցրուած աշխարհի ըՍփիւռք կոչուած տարածքին վրայ, արմատախիլ Հայերը, որոնք չկրցան թաղուիլ իրեն'ց հողին մէջ, քիչ մը հող բերին Հայրենիքէն, որպէս՝ վերջին մխիթարութիւն, որպէս վերջին կարօտ, որպէս վերջին հաւատք։ Ափ մը հող, կորսուած գերեզմանատան մը անկիւնը, Հայուն դագաղին վրայ, որպէս վերջին հըրաժեշտ։

Ու հեռացանք իտալական այս սիրուն գերեզմանատունէն, վերջնապէս առանձին ձգելով Տոքթորը։ Թէեւ Միլանոյի Հայերը, իրենք է, որ զիրենք քիչ մը աւելի առանձին պիտի զգան հիմա, երբ այլեւս չկայ իրենց ե՛ւ մեր՝ սիրելի Տոքթորը։

Ա. Մ.

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆՐ. ՆԱԽԱԳԱՀ ԲԱՆԻ ՍԱԴՐԻ
ՅԱՏՈՒԿ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ
ԹԵՀՐԱՆԻ
ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆՈՒՄ

Երեքշաբթի օրը, Մայիսի 12–ին, առաւօտեան ժամը 10.30–ին, Իրանի Իսլամ. Հանր. Նախագահ Բանի Սադրի կողմից մի յատուկ պատուիրակ այցելեց Թեհրանի Ազգ. Առաջնորդարանը եւ տեսակցութիւն ունեցաւ Թեհրանի Հայոց Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Արտակ Ս. Արք. Մանուկեանի հետ. սոյն տեսակցութեան ներկայ էին Իրանահնդկաստանի Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տէր Կորիւն Եպիսկ. Պապեանը, Թեմական Խորհրդի Ատենապետ Պր. Լեւոն Ահարոնեանը եւ Թեմական Խորհրդի անդամներ՝ Վաղրիկ Մանուկեանը եւ Թորգոմ Տէր Յակոբեանը։

Տեսակցութիւնը տեւեց շուրջ երկու ժամ որի ընթացքում խօսակցութեան նիւթ դարձան, Թեհրանի Ս. Աստուածածին Եկեղեցու շրջափակում կատարուած դէպքը, (Ապրիլ 23), եւ մանաւանդ՝ Նոր – Ջուղայի ցաւալի դէպքերը, ինչպէս նաեւ առ հասարակ իրանահայութեան վերաբերող այլազան տեսակի խնդիրներ։

Յարգելի պատուիրակին սպառիչ տեղեկութիւններ տրուեցին եւ նա խոստացաւ ամէն ինչ, մանաւանդ Նոր – Ջուղայի Քիշմիշ թաղամասի հայութեան վրայ կատարուած վայրագութիւնները փոխանցել Հանր. Նախագահ Բանի Սադրին։

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ԹԵՀՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ձէրչի Կիրոսէն լուր չկար։ Այդ առաւօտ շատ կանուխ թշնամին յամառ տենդով մը բռնուած էր՝ Այծի Սարը գրաւելու համար, երբ արեւը դեռ նոր կը ճեղքուէր։ Թնդանօթի ռումբը կոր գծով մը շարունակ լերան կողին կը զարնուէր։ Վարը, թշնամի ձիաւորներու փուկոտ շարժում կար, ու վառօդի ծուխը մշուշի մը պէս միջոցն էր բռներ։ Կարմիր Սերոբ՝ անցքի ձախակողմեան դիրքերէն վար իջած՝ մի քանի անգամ յանդուգն փորձեր ըրաւ՝ սարի հարաւային կողին վրայ դիրք բռնելու համար։ Եւ, սակայն, երեք գծով յառաջացող կանոնաւոր զօրքերու գնդակներու ճնշումին տակ, Սերոբ նորէն քաշուեցաւ անցքի դիրքը՝ կորսնցնելով իր խումբէն Գուրգէնը։ Միւս կողմէն՝ պաշըրպօզուքներ վիրաւոր կենդանիներու նըման կատաղած ջէննէթի արժանանալու յամառութեամբ ճակատ բռնեցին։

Տենդոտ հրացանաձգութիւն կար նաեւ Խէչոյի դիրքերուն վրայ։ Վարդան բըռնած էր Խէչոյի թիկունքը, որ ան հընարաւորութիւն ունենար աւելի վերերը քաշուելու։ Խէչօն այնքան վարերը իջած էր ու թշնամին այնքան մօտեցած էր դիրքերուն, որ պինդ գլուխով արաբ զինուոր մը քարերը ճանկռտելով հասած էր Խէչոյի դիրքը եւ հրացանի կոթի ուժեղ հարուածով մը վար հրջուած։

Վարդանի մտահոգութիւններէն մէկը Աղուընկայ Քարերու դիրքերն էին, մանաւանդ որ թշնամւոյն ձեռքն ինկած էր Այծի Սարը, եւ գագաթին վրայ զօրքերու շարժումներ տեսնուած էին։ Վարդան կը մտածէր Աղուընկայ Քարերու դիրքերուն վրայ պահել մի քանի ֆետայի միայն, ու զօրացնել անցքին վրայ հսկող դիրքերը։ Թշնամին սկսած էր Այծի Սարէն ուժեղ համազարկ բանալ։ Թնդանօթի ռումբերը ապառաժներուն վրայ կը պայթէին։ Թնդանօթի ձայնը առաւօտեան պարզնկայ կապոյտը կը լեցնէր ու երրորդ, չորրորդ արձագանգներով հեռաւոր վայրերու մէջ կ'իյնար՝ թափուած շղթաներու ձայնով։ Վարը վէրք ստացած ձիեր խելագար վազքերու մէջ, կ'ըսես ուժեղ թափով մը կ'ուզէին բաժնուիլ հողէն։ Ձիաւորներ առանց ձիու, կռուի վայրին մէջ ինկած հաշմանդամներու պէս կը շարժէին։

×

Մարտիկ կ'ուշանար։ Վարդան այդ գիշեր կրցած չէր Թարթիչ Թարթիչի վըրայ դնել։ Գիւղացու հաւատքը այնքան ուժեղ էր ֆետայու կորան սուրին վըրայ, որ այդ տենդոտ կռուի ընթացքին լերան վրայ գիւղական գերեզմանոցի մը իմաստուն խաղաղութիւնը կը տիրէր։

Վարդաձորի քահանան, այդ առաւօտ Մարգարի թաղման կարգը կը կատարէր։ Մուրատի գերեզմանին քով փորուած խոշոր փոսին շուրջ հաւաքուած էին գիւղացիները։ Հոն էին թեւերը վեր սօթտած Ջուլհակ Կարօն, Կարօ Աստուրը, ընճապէր Ղուկասը։ Հոն էր Արջ Սաքօն, որ բահը ձեռքին՝ վեր նետուած հողերը կը տեղաւորէր, դիրքերէն եկած էր, իր եւ իր ընկերներուն կողմէ Մարգարի վըրայ ափ մը հող ձգելու։ Հոն էին գիւղացիներու կէս մասը, ծերեր, պառաւներ ու փոքրեր։

Կակուղ հողին վրայ դրուած կը ծըխար խունկի փոքրիկ աման մը։ Միջոցը բռնած վառօդի հոտին մէջ այնքա՜ն ըղձալի էր խունկի հոտը։ Բարի քահանան, իր կլորցած ուսին ու կարճ հասակին վրայ ձգած էր արծաթ թելերով բանուած լայն շուրջառ մը՝ հին ձեռագիր Աւետարաններու լուսանցքներուն վըրայ գծուած նաշխուն նկարի մը երեւոյթով։

(Շար. 326)

UN BANQUET

En L'HONNEUR de:

Mstislav Rostropovitch

Suivra le Concert donné à la mémoire de

Aram Katchatrian

à l'Opéra de Marseille,

Le Samedi, 30 Mai, à 21 h.

à l'Hôtel Frantel (Centre Bourse)

avec comme invité d'honneur:

Charles Aznavour

Réservation:
— V. Bozadjian; (91) 30.53.91
— A. Hagopian; (91) 60.07.61
51.31.51

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Մարսէյլ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը հրաւիրէ Մարսէյլի մեր ազնիւ ժողովուրդը անխտիր, ներկայ ըլլալու «Մայրերու Տօն»ին առթիւ կատարուելիք Հանդիսաւոր Պատարագին, Մայիս 31–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Սկիզբ Ժամերգութեան.— 8.30
Պատարագ.— 10.00
Քարոզ.— 11.00

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի Նորակազմ Դպրաց Դասին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին ԵԼՄԱՃԵԱՆ–ի:

Յետ Պատարագի կը կատարուի մասնաւոր Հոգեհանգիստ, եկեղեցւոյս բարերար՝ Վ. Պօղաճեանի մօր՝ Աղաւնիի *(ծնեալ Քուրտեան) եւ Թաղիս ննջեցեալ մայրերու հոգիներուն ի հանգիստ:*

Արարողութենէն ետք, Եկեղեցւոյս սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ գինեձօն, ի պատիւ պատարագիչ Արքեպիսկոպոսին:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Յունիս 14–ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Օծման 6–րդ Տարեդարձ եւ Մատաղ – Քէրմէս:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՆՈՒԷՐ

ԷՍԱՅԵԱՆ – ԲԱՐԵԿԱՄԱԿԱՆ Միութիւնը 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Մայրերու Տօն»ին առթիւ, ապագայ մայրեր պատրաստող՝ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՅԻՍ 30, ժամը ճիշդ 21–ին

Իսի–լէ–Մուլինոյի Քաղաքապետարանի Սրահը

Մասնակցութեամբ՝ *– ՄԱՐԹԷՆ ԵՈՐԿԱՆՑԻ*
– «ՆԱԽԱՍԱՐԴ» Պարախումբի *– ԱՆՐԻ ԹԱՇԱՆԻ*

SOIREE ARTISTIQUE

AU PROFIT DU COLLEGE TEBROTZASSERE

SAMEDI, 30 MAI, à 21 h. précises

Avec: ∅ MARTEN YORGANTZ

HENRI TACHAN

∅ l'Ensemble Folklorique «NAVASSAR T»

Théâtre Municipal d'Issy-les-Moulineaux

25, Avenue Victor Cresson, Issy - les - Moulineaux (M° Mairie d'Issy)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Պէլֆոնթէնի ամառուան արձակուրդները.—

ՅՈՒԼԻՍ.— Փարիզի խումբը՝ Յուլիս 4–էն Յուլիս 31:

ՅՈՒԼԻՍ.— Գաւառները՝ Յուլիս 11–էն Յուլիս 31:

ՕԳՈՍՏՈՍ.— Փարիզ եւ գաւառները միասին. Մեկնում՝ Օգոստոս 1:
Վերադարձ՝ Օգոստոս 29:

SOUTENANCE
de Thèse de Doctorat

DE 3e CYCLE

SERGE AFANASYAN

L'Arménie, l'Azerbaïdjan et la Géorgie.
de l'Indépendance à l'Insturation du pouvoir soviétique.
1917 — 1923

Le Jeudi, 4 Juin, 16 h. 30

Ecole des Hautes Etudes en Sciences Humaines.

54, Bd. Raspail - Paris 6e

Salle 524 (5e étage).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ըզբօսապտոյտ դաշտահանդէսը Յունիս 21–ին:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՆՈՐ ԲԱՑՈՒԱԾ Է

ՆՊԱՐԵՂԷՆԻ ՀԱՅԿ. ԽԱՆՈՒԹ ՄԸ

ALIMENTATION GENERALE
EPICERIE ORIENTALE

M. et Mme MOURADIAN SARKIS

34 bis, Rue Flachet
69100 - Villeurbanne
Tél.: (7) 868.23.61

Հոն կը գտնէք լաւագոյն ապուխտը երշիկ, պանիր եւ զանազան անուշեղէններ:

UGAB - JEUNES OUVERTURES

Vendredi, 5 Juin, à 20 h. 30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, Rue de Courcelles, Paris 17e

COCKTAIL-DÉBAT
"VAHE KATCHA"

A propos de son dernier livre paru aux Presses de la Cité

Un poignard dans ce jardin

Présentation de Vahé Katcha et de son œuvre par: ARLEN PAPAZIAN
Dédicace par l'auteur de son ouvrage.

LA J. A. F.
présente

Le Samedi, 30 Mai, à 21 h. précises
6, Cité Wauxhall — 75010 PARIS
(Métro: République)

Poésie

Rencontre avec la poétesse HILDA KALFAYAN - PANOSSIAN, à l'occasion de la parution de ses deux recueils en langue arménienne.

— *DIAPORAMA HISTORIQUE:-*
Présenté par Nil Agopoff

- Les Arméniens en Pologne et en Roumanie, du XVI - au XVIIIe siècle.

- La Congrégation des Mekhitaristes jusqu'au début du XIXe siècle.

Cette soirée sera filmée par une équipe de reporters d'Arménie.

ARMÉNIE
et
CAPITALES SOVIÉTIQUES

CIRCUIT DE 14 JOURS

MOSCOU — EREVAN — TBILISSI — LENINGRAD

DU 17 AU 30 AOUT

Voyage organisé par l'Union des Eglises Evangéliques ARMENIENNES de France
Sous la direction du Pasteur LEONIAN
Organisateur Technique: SEVAN Voyages
Renseignements et Inscriptions:
Pasteur LEONIAN
4, Rue Dr. Paul - Diday — 69003 LYON — Tél.: (7) 853. 54. 16

Prix: Paris / Paris 4200 F. Tout compris

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris
Commission paritaire : N° 55935

VIENT DE PARAITRE

Editions OPHRYS
10, Rue Nesles, 75006 - Paris

344 pages, format 240 x 155
Couverture cartonnée

Un témoignage de notre intégration par le biais d'un roman passionnel.

Vente en Librairie, et dépot assuré:
— *Samuelian, Palouyan* Paris
— *Toutes Librairiries* Paris-banlieue
— *Soleil Noir, Frénet* Lyon 3e
— *Crussol, Fournier* Valence
— *Cordeliers, Jacquemart* Romans
— *Blanchard, Lucioles* Vienne
— *Bordron* St. Chamond
— *Maison de la Presse* Décines
— *Massis, Arthaud* Grenoble
— *Rudin, A la Sorbonne* Nice
— *Genets d'Or, Tour St. Jean* Avignon
— *Wiesgrill* La Ciotat
— *FNAC, Flamarion, Lebrahic* Marseille
et auprès des
ASSOCIATIONS ARMENIENNES

Pour exemplaire dédicacé s'adresser à l'auteur: port payé

TAKVOR TAKVORIAN, 52, Av. J. Jaurès, 05000 GAP: 60 F.

VOYAGES EN ARMENIE 1981

1° VOYAGES DE 12 JOURS		2° VOYAGES DE 14 JOURS	
du 01 au 12 Août 81 —	3.990 F.	du 18 au 31 Juillet 81 —	4.290 F.
du 05 au 16 Sept. 81 —	3.990 F.	du 08 au 21 Août 81 —	4.290 F.
		du 02 au 15 Octobre 81 —	3.490 F.

3° VOYAGE DE 16 JOURS

DU 01 AU 16 AOUT 1981 — 4.690 F.

Renseignement - inscriptions

MONDOTOURS
OCIVEP

Spécialiste des Voyages sur l'Arménie depuis 15 ans

2, rue de Sèze
75009 Paris
tél. 266 50 12
Permanence les Vendredis de 14 à 19 h.
S'adresser à:
Elia PEHLIVANIAN
tél. domicile : 384 31 28

Les places étant limitées, veuillez nous renvoyer le coupon-réponse le plus tôt possible. Lic. A 721

Mme Elia PEHLIVANIAN
Organisation Technique Mondotours
2, rue de Sèze 75009 Paris

Nom
Prénom
Adresse
Tél.
Ville Code postal

1) M'inscris au Voyage spécial Arménie du au
ci-joint 25% d'acompte.

2) Désire recevoir une documentation sans engagement de ma part pour :

Rayer les mentions inutiles

ՇԱԲԱԹ–ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՅԻՍ
30-31
SAMEDI-DIMANCHE
30-31 MAI
1981

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Armenien en Europe Occidentale
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
Directrice: Arpik MISSAKIAN

Tél.: 770.86.60 — C.C.P. Paris 15069-82 E
Fondé en 1925 — 51027317 A R.C. PARIS

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

LE NUMERO 2 F.

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 300 Ֆ. - Վեցամսեայ : 160 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 350 Ֆ. - Հատը : 2 Ֆ.

56րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 14.918 | Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN | 56e ANNÉE — No 14.918

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի «ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ» ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԴԷՄ

ՄԷԿ ՄԵՌԵԱԼ ԵՒ ՆԻՒԹԱԿԱՆ ՎՆԱՍՆԵՐ

ՈՉ ՈՔ ՏԷՐ ԵՂԱԾ Է

Հինգշաբթի, Մայիս 28ին, Համբարձման առաւօտը ժամը 7.15ին է, որ պայթուցիկով եղեռնափորձ մը կատարուած է Հ.Բ.Ը. Միութեան Ալեք Մանուկեան (118, ռիւ տը Քուրսէլ, Փարիզ 17–րդ) մշակութային կեդրոնին դէմ, նիւթական բաւական ծանր վնասներ պատճառելով շէնքին եւ դրացի շէնքերուն, որոնց ապակիները չարդուփշուր եղած են: Առաջին վկայութեանց համաձայն, քովի շէնքին դռնապանը՝ Ալֆոնսօ տէ Ալմէյտա, շունը դուրս կը հանէր երբ ծրար մը տեսած է Մշակութային Կեդրոնին առջեւ, որու մաքրութեամբ կը զբաղէր եւ ծռած է վերցնելու, երբ պայթումը տեղի ունեցած է: Կը թուի որ դռնապանին ծըրարին դպիլը եւ անմիջական պայթումը գիպուածի արդիւնք են: Մարդը տեղն ու տեղը մեռած է մինչ կը վնասուէին նաեւ քանի մը կառքեր: Հինգշաբթի իրիկուն, Մոնտը արձագանգ հանդիսանալով լուրին, կ'աւելցնէր թէ կեդրոնին պատասխանատուները յայտնած են թէ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութենէն կախում ունի կեդրոնավայրը եւ Հ.Բ.Ը.Մ.ը «ապաքաղաքական կազմակերպութիւն մըն է, որ կը ջանայ համախմբել ի սփիւռս աշխարհի ցրուած Հայերը» աւելցնելով թէ այս ահաբեկչական արարքը «Պայլին դէմ գործուած մահափորձին ծիրին մէջ է», այսինքն Թուրքերու գործը: Կը ճշդեն որ Մայիս 28–ը Հայաստանի անկախ հանրապետութեան հռչակման տարեդարձի օրն է:

Մոնտ կ'եզրակացնէր թէ վերջին տարիներուն, բազմաթիւ մահափորձեր կատարուած են, Եւրոպա, Թուրք դիւանագէտներու դէմ, Հայ Գաղտնի Բանակին կողմէ, բայց Հայերու դէմ եղեռնափորձեր, Ֆրանսայի մէջ, հազուադէպ են, «ըստ մեր գիտցածին, կ'ըսէ Լը Մոնտ, տասը տարի է, նախընթաց չկայ»:

Ուրբաթ առաւօտ, Ֆիկառօ լայն տեղ կու տար արարքին եւ նախ յիշելէ ետք դէպքին ծանօթ մանրամասնութիւնները, կ'անցնէր պատմական ոգեկոչումի, զոր կը խորագրէր՝ «հին վէրքեր»: «Պահանջելով», կը գրէ թերթին աշխատակիցը՝ Փիէռ Կալըռէ, «հայ ժողովուրդի ինքնորոշումը, Ասալայի (Հայ Գաղտնի Բանակ) անդամները կ'ուզեն յեղափոխական միակ գաղափարաբանութիւն մը հաստատել Սփիւռքի գաղութներուն մէջ: Գաղափարաբանութիւն մը որ շատ հեռու է գաղափարականն ըլլալէ, աշխարհի մէջ ցրուած եօթը միլիոն Հայերու, որոնց 300 հազարը Ֆրանսա, եւ որոնք կամաց-կամաց ձուլուած են իրենց ապաստանած զանազան երկիրներուն մէջ: Բայց «վերադարձ մը աղբիւրներուն», հին արմատներ վերագտնելու կամք մը, կը յայտնուին երրորդ սերունդին մօտ: Հին վէրքերն ալ կ'արթննան, ահաւոր անարդարութիւն մը կրած ըլլալու զգացումը, ընդհանուր անտարբերութեան մէջ: 60 տարի է, դիւանագիտական ոչ մէկ դիմում, ճանչնալ տալու համար իրականութիւնը արդիւնաւոր եղած է»: Ասկէ, յօդուածագիրը կ'ենթադրէ, որ Հինգշաբթի օրուան արարքը Թուրք ազգայնականներու պատասխանն է: Բայց կ'ըսէ Ֆիկառօ (ինչպէս ըսաւ նաեւ հեռատեսիլը Հինգշաբթի օր), ոստիկանութիւնը չանտեսեր հաշուեյարդարի մը վարկածը հայ մրցակից «երկու խմբակցութեանց միջեւ՝ ազգայնականները եւ Խորհ. Հայաստանի կողմնակիցները»: Հայկ. կարգ մը կազմակերպութեանց համար, ինչպէս Հ.Յ.Դ., Հայ Դատի պաշտպան յանձնախումբ եւ Կապ. Խաչ, կ'ըսէ «Ֆիկառօ»յի աշխատակիցը «այս արարքը կ'արձանագրուի վախցնելու այն քաղաքականութեան շրջագիծին մէջ, որու ենթակայ են Հայերը, ուր որ ալ ըլլան, եւ իրենց զեկոյցը կ'աւելցնէ «ընտրուած Թուականը, խորհրդանիշ՝ Հայաստանի անկախութեան պայքարին, կը մատնէ իր հեղինակներուն, կազմակերպութիւն կամ Պետութիւն մատղրութիւնը»:

Հայկ. ազատագրութիւնն ալ զեկոյցով մը կ'ըսէ. – «Եղեռնափորձը, անկասկած, հեռաղեկավարուած է Անգարայի զինուորականներուն կողմէ եւ կը ձգտի վախցնելու հայ գաղութը: Կ'արձանագրուի Թուրք յաջորդական իշխանութեանց քաղաքականութեան մէջ, որ կը ձգտի վերջացնելու հայկ. ցեղասպանութիւնը»: Ֆիկառօ «չափազանցուած» կը գտնէ այս խօսքերը ու կ'աւելցնէ «բայց, անոնք կը շեշտեն թէ ի՛նչ աստիճանի բուռն կը մնան բարկութեան, վրէժի եւ ատելութեան կրակները, 65 տարի յետոյ ողբերգութենէ մը, որ սուգի մատնեց ազգ մը եւ որ չի վերջանար մեռելներ աւելցնելէ մեռելներու վրայ»:

Լիպերասիոն «տարեդարձ» կը խորագրէ ահաբեկչական արարքը, ակնարկելով Մայիս 28–ին ու երկար կը ծանրանայ դէպքէն անդին, «Հայ Ազատագրութիւն» կազմակերպութեան 27 տարեկան մէկ անդամին յայտարարութեանց վըրայ, որոնք կը վերաբերին ցեղասպանութեան, հայկ. իրաւունքներուն, եւ զինեալ պայքարի անհրաժեշտութեան: «60 տարի բարի եղանք. բայց պէտք չէ չափազանցել: Երկիրը պիտի ազատագրուի եւ զաւակներս հոն պիտի ապրին...» կ'ըսէ լրագրողին խօսակիցը, որ բաւական անիմն բաներ ալ ըսած է Տիրան Խայիկեանի սպանութեան եւ Ահարոնեանի շիրիմի վնասուելուն մասին...:

ՔՈԹԻՏԻԷՆ ՏԸ ՓԱՐԻ, նախորդ երկու օրաթերթերէն նուազ տեղ կու տայ եւ յիշելէ ետք ոստիկանութեան վարկածները, աւելի հաւանական կը նկատէ որ հայկական ներքին հաշուեյարդար մը ըլլայ որովհետեւ՝ (ընդգծումը մեր կողմէ). –

«ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁԸ ԳՈՐԾՈՒԱԾ Է ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐ ԵՏՔ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ, 25 ՄԱՅԻՍ 1918–ԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ «ՌՈՒՍ ԵՒ ԱՆԿԱԽ» ՍՏԵՂԾՈՒԱԾ ԲՈԼՇԵՒԻԿ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀՈՎԱՆԻԻՆ ՏԱԿ»:

Այս նոյն պատմական «գլուխ – գործոցը» որու մասին ոչինչ կարելի է ըսել անշուշտ, կը գրէ նաեւ Մաթէն, որ նոյն լուրերը տալէ զատ, կը յիշէ նաեւ Մաքս – Հրայր Գիլինճեանի բանտարկութիւնը: Քոթիտիէն արձագանգ կը հանդիսանայ նաեւ Ընկերվարական կուսակցութեան հրապարակած զեկոյցին, որ յայտնելէ ետք իր վրդովումը, կը շեշտէ. – «Ըն-կերվարականները, այս առթիւ կը յիշեցնեն Ֆրանսայի հայ գաղութին իրաւունքը ապրեցնելու իր աւանդութիւններն ու մշակոյթը, իրաւունք զոր միշտ հաստատած են»:

Վերջապէս Ֆրանս – Սուար լայն տեղ կու տայ, «ինքնատիպ» լուր մըն ալ աւելցնելով, ըստ որուն մէկը հեռաձայնած է Ֆրանս – Փրէս գործակալութեան տէր ըլլալու համար եղեռնափորձին յանուն Հայ Գաղտնի Բանակի...: Զատ. շրջանակի մը մէջ, խորագրուած «Ցեղասպանութենէն 66 տարի ետք» կը յիշէ Ապրիլ 24–ը, կը ներկայացնէ Թրքական տեսակէտը, որ միայն «տեղափոխութիւն» կ'որակէ եղածը բայց իրականին մէջ, 1920–ին, 2 միլիոն 100 հազար Հայերէն հարիւր հազար մնացած էր Թուրքիոյ մէջ: Ֆրանս – Սուար կը վերջացընէ. – «զուգահեռ կերպով, զարգացած է երիտասարդ Թուրք ահաբեկիչներու կազմակերպութիւն մը, նոր – Փաշական ներշնչումով, որ կապեր ունի ամբողջ աշխարհի մէջ: Փանթուրանականութեան կարօտով ապրողներ են: Հայ ահաբեկիչներուն դէմ անխնայ պատերազմ կը մղեն: Կուիւ մը, որու մէկ դրուագն է, շատերու կարծիքին ռիւ տը Քուրսէլի եղեռնափորձը»:

Շատ կարճ ակնարկով մը կ'անդրադառնայ Իւմանիթէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՎԻՇԻՆՍԿԻ, խորհրդանիշը Լեհ դիմադրութեան, «զինուորը» երկրին, մեռաւ 80 տարեկանին տարածուած խլիրդէ: Ամբողջ երկիր մըն է որ կ'ողբայ իր առաջնորդը մինչ կառավարութիւնը ազգ. սուգ հռչակած է երկրին մէջ: Հայրենիքին հոգեւոր հայրն է իր ժողովուրդին համար, որ ինքզինքը որբացած կը զգայ այսօր, եկեղեցւոյ մարդէն անդին նաեւ Պետութեան դէմք մը:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ նախարարապետը Տիկին Թաչըր անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Պելֆասթ, ուր շատ խիստ ալ ճառ մը խօսեցաւ, ապարէզ կարդալով Ի.Ռ.Ա.–ի եւ արդարացնելով «Երկաթէ տիկինը»ի իր համբաւը: Այս այցելութեան ընթացքին բուռն միջադէպեր տեղի ունեցած են Լոնտոնտէրի, ուր Ի.Ռ.Ա.–ի երկու անդամներ սպաննըւած են:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախագահը կրկին Ֆորլանիի յանձնեց նոր կառավարութեան կազմութիւնը:

ԻԶՄԻՐԻ զինուորական ատեանը 2–էն 29 տարի բանտարկութեան դատապարտեց 187 բանուոր, որոնց դէմ եղած ամբաստանութիւնն այն է թէ խռովութիւններու մասնակցած են գործատան մէջ, անցեալ Փետրուարին:

Télégrammes de Sympathie

Mme. MISSAKIAN
JOURNAL «HARATCH»
83, RUE D'HAUTEVILLE
PARIS

Le Parti Socialiste tient à exprimer son indignation après l'attentat qui vise un centre arménien et a coûté la vie d'un passant à Paris. Les Socialistes renouvellent à cette occasion les droits de la Communauté Arménienne en France à faire vivre ses traditions et sa culture; droits qu'ils ont toujours affirmé.

Le PS demande que toute la lumière soit faite sur des agissements inacceptables.

SECRETARIAT NATIONAL DU P.S.

Me. La Directrice
DU JOURNAL «HARATCH»
Mme. MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE
PARIS

Profondement ému par l'odieux attentat commis contre le Centre Culturel Arménien de Paris, vous apporte en ce jour anniversaire de l'indépendance de la République Arménienne le témoignage de ma sympathie.

ALAIN GRIOTTERAY

Maire de Charenton-le-Pont
Rapporteur Général du Conseil Régional d'Ile-de-France

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԺԻՇԿ ՄԸ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴԱՊԱՀՈՒՀԻ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ապրիլ 25/26–ի մեր թիւով, մանր լուրերու մէջ յիշած էինք, թէ «առանց սահմանագլուխի բժիշկներ» ֆրանսական ընկերութեան, մէկ բժիշկ եւ մէկ հիւանդապահուհի ձերբակալուած են, երբ Թըրքական սահմանագլուխէն կը փորձէին Պարսկաստան անցնիլ, հաւանաբար օգնութեան փութալու համար քրտական հիւանդանոցի մը: Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, բժիշկն ու հիւանդապահուհին վեց շաբաթ է բանտն են եւ կըրնան ցկեանս դատապարտուիլ: Իրենց յանցանքն է, կը գրէր Ֆրանս – Սուար, Հինգշաբթի օր, օգնութեան հասնիլ ժողովուրդի մը, տարիներէ ի վեր զրկուած բժշկական որեւէ խնամքէ: Տոքթ. Լիւք Տըվխնօ եւ Մառի – Անիք Լանթէռնիէ, Ապրիլ 12–ին, օթօքառով կը գտնուէին արեւելեան Թուրքիոյ լեռները եւ իրենց նպատակն էր, բժշկական կապ մը ստեղծել պարսկական Քիւրտիստանի հետ, ուր առողջապահական գետնի վրայ, կացութիւնը ծանրակշիռ է: Այն օրէն, երբ Թեհրանի ուժերը նուաճած են քրտական գիւղերը, շուրջ 5 միլիոն կին, այր, երախայ, լեռները ապաստանած բժշկական որեւէ կառոյցէ զուրկ են: Դեղէ զրկուած, ամէն օր մանուկները կը մեռնին հազարակ վարակումներէ: Վանի մէջ է, համբաւաւոր իր լիճով, որ բժիշկն ու հիւանդապահուհին ձերբակալուած են եւ վրանին մեծաքանակ դեղ գտնուած է, ինչ որ արգիլուած է այդ շրջանին մէջ, ուր կրնան գաղտնօրէն խնամել վիրաւորուած «ահաբեկիչները»: Երկու Ֆրանսացիները բանտարկուած են Վան եւ նախ ամբաստանուած դեղօրայքի մաքսանենգութեան համար, բայց երբ իրենց պայուսակները խուզարկուած են, երեւան հանուած են պատմական և աշխարհագրական գործեր, ֆրանսերէն, Քիւրտիստանի մասին եւ երկու ճանէթ քրտական երաժշտութեան: Ապա, Թուրքերը զինենք փոխադրած են Տիարպէքիր, ուր կը սպասեն դատավարութեան: Ենթակաները գիտէին թէ վտանգաւոր է իրենց պաշտօնը, բայց «առանց սահմանագլուխի բժիշկները» որեւէ քաղաքական նկատողութիւն չունին: Ցարդ, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան եւ Եւրոպայի Խորհրդարանի Նախագահ՝ Տիկին Սիմոն Վէյլի դիմումներն ու միջամտութիւնները, ապարդիւն մնացած են:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

ARMENIA
The Survival of a Nation (*)

By Christopher J. WALKER

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱԶԳԻ ՄԸ ՎԵՐԱՊՐՈՒՄԸ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ (Պատմական Գիտութեանց Տոքթոր)

Այս է խորագիրը այն պատմագիտական ուսումնասիրութեան որուն հրատարակութեան քանի մը ժամանակէ ի վեր հետաքրքրութեամբ կը սպասէինք: Նախքան հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան նուիրուած այս գիրքին մասին անդրադառնալը կը կարծենք որ անկլօ-սաքսոն աշխարհին բաւական ծանօթ բայց ֆրանսահայութեան գրեթէ անծանօթ հեղինակը «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթացնել աւելորդ պիտի չըլլար:

Գիրքին հեղինակը՝ Քրիսթոֆէր Ուոլքըր, Օքսֆորտի համալսարանէն վկայեալ երիտասարդ լրագրող մըն է: Ատենօք աշխատակցած է մեծանուն «Թայմզ» օրաթերթին մէջ իբր պատմական ուսումնասիրութիւններու քննադատ իսկ այժմ Լոնտոնի կարեւոր մէկ հրատարակչական տուներէն միոյն մէջ կը պաշտօնավարէ:

Ճշմարտութեան ներհակ պիտի չըլլար եթէ անվերապահօրէն յայտնենք որ Ուոլքըր անգլիական մամուլին մէջ հայկական դատի պաշտպանութեան իսկական եւ անվհատ միակ օտար պաշտպանն է: Ան մին է այն քիչ օտարներէն որոնք հայկական հարցին լուսաբանութեան համար․ նկատելի ջանք յանձն առած են պատմութեան դեռ թաքուն վարագոյրները քօղազերծելու համար․ ոչ թէ կարգ մը հեղինակներու նման Հայոց պատմութեան մասին գիրք մը պատրաստելով ասպարէզ կամ համբաւ որոնելու համար․ այլ հայ ժողովուրդին հանդէպ կատարուած անարդարութիւնն է որ զինք ընդվզեցուցած է: Հետեւաբար եթէ Քրիսթոֆէր Ուոլքըրի մասին կ'արտայայտուինք զայն պէտք է կոչենք «ճշմարտասէր»: Ի հարկէ թէեւ շատ չկան բայց եղած են եւ միշտ ալ կան օտարներ որոնք ամէն բանէ առաջ կը ցանկան ճշմարտութեան նեցուկ կանգնիլ եւ Ուոլքըր ալ ասոնցմէ մին է: Անգլիական թերթի մը մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը ուրացող կամ մերժող գրութիւն մը լոյս չտեսնէ, Ուոլքըրի նամակը պատրաստ է արդէն հետեւեալ օրը նոյն թերթին մէջ երեւնալու համար: Ուոլքըր փութով վարձկան հեղինակը կը խայտառակէ փաստերու տարափներու տակ եւ անգամ մը եւս անարգութեան սիւնին կը գամէ ցեղասպանութեան հեղինակները:

Ուոլքըր գիտէր թէ իբր խղճամիտ պրպտող եւ գրող կարելի չէր բաւականանալ միայն ցարդ լոյս տեսած գիրքերէ օգտուելով: Հետեւաբար ան Փօրէյն Օֆիսի անտիպ բայց դժուարամատչելի աղբիւրներուն դիմած է եւ իր ծանօթագրութիւնները մեզ կը թոյլատրեն հետեւցնել թէ բաւական նկատելի ժամանակ յատկացուցած է իր պատմական պրպտումներուն համար․ որքան որ հայ ժամանակակից պատմութեան հրատարակութիւնները մեզի ծանօթ են անգլիացի հեղինակը այն քանի մը օտարներէն մին է որ արխիւային պրպտումներ կատարելով պատմական աշխատութիւն մը մեզի կը հրամցնէ: Ուոլքըր Ուինսթըն Չըրչիլ հիմնարկին տրամադրած նիւթական օժանդակութենէն օգտուելով ոչ թէ միայն այցելած է Հայաստան, այլ նաեւ Արեւմտահայաստան (Վան, Էրզրում եւ Կարս) որ շատերուս անմատչելի է այսօր: Իր կենսագրական գիծերուն վերջ տալու համար, աւելցնենք նաեւ թէ Ուոլքըրի այս աշխատասիրութիւնը արդիւնքն է մօտ տասնեակ մը տարիներու պատմական պրպտումներու եւ մանաւանդ յարատեւ հետաքրքրութեան:

Ուոլքըրի հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան նուիրուած այս ուսումնասիրութիւնը կը բաղկանայ երեք գլխաւոր բաժիններէ՝ ընդամէնը 446 էջ: Իւրաքանչիւր բաժին ալ ունի նիւթերէ եւ դէպքերէ կախեալ իր ենթաբաժինները: Իսկ իբր վերջաբան անգլիացի հեղինակը 4-րդ բաժին մը եւս կը ներկայացնէ ուր կը շօշափէ հայկական ցեղասպանութեան հետեւանքները, Բ. Համաշխարհային պատերազմի ընթացքին Հայոց դերը եւ կը հասնի մինչեւ Սփիւռքի այսօրուան գոյավիճակը եւ մտահոգութիւնները:

Ուոլքըր նախաբանին մէջ (էջեր 11 - 15) սեղմ տողերու մէջ կը ներկայացնէ հայ ժողովուրդի այսօրուան վիճակը եւ իր տեղը, Ս. Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ: Ան արդարօրէն կը շեշտէ թէ հայ ժողովուրդի ժամանակակից պատմութեան մասին քիչ ուսումնասիրութիւն կայ գրուած: Բնականաբար իրեն անծանօթ մնացած են Հայաստանի մէջ վերջին երկու տասնամեակի ընթացքին լոյս ընծայուած ուսումնասիրութիւններ, որոնցմէ ոմանք կարելի է նոյնիսկ «բացառիկ» աշխատութիւն մը որակել նկատելով թէ պատմական ուսումնասիրութիւն մը երբեք կարելի չէ կոչել «վերջնական»:

Ուոլքըրի գիրքին յառաջաբանին մէջ (էջեր 19 - 34) Հայաստանի յարաբերութիւնները իր դրացի տէրութիւններու հետ նախաքրիստոնէական շրջան եւ միջին դարու մէջ, կը ներկայացուին: Գիրքին Ա. գլուխը Ցարական Ռուսաստանի Կովկաս թափանցումի ճիգերուն, 1828 - 1829, 1853 - 1856 եւ 1877 - 1878 պատերազմներուն եւ իրենց հետեւանքներուն նուիրուած է: Մեր կարծիքով հեղինակը պարտէր նախ Օսմանեան շրջանն ու տիրապետութիւնը ներկայացնել մանրամասնօրէն քանի որ նախ, այս շրջանը եօթը դար առաջ կը սկսի Արեւելեան Հայաստանի Ցարական Ռուսաստանի կցումէն, ապա եւ աւելի կարեւորը, Արեւմտահայաստանը պատմական Հայաստանի գլխաւոր մասն է եւ ուր հայ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը կը բնակէր դարերէ ի վեր: Չենք անգիտանար թէ հայկական հարցը իր բազմակողմանի ծաւալով միաժամանակ ուսումնասիրել ամենադժուար խնդիրն է, բայց որոշ է թէ հոս է որ կը խտանայ նաեւ հեղինակի մը կարողութիւնը:

Ուոլքըր ուրեմն այս բաժնին մէջ հպանցիկ կերպով ռուսական քաղաքականութեան մասին կը խօսի, յաջորդ բաժնին մէջ կրկին զայն ձեռք առնելու համար․ Ան կը նկատէ իշխան Լոպանովը «նեղմիտ յետադիմական» մը, որ Կիրսի (1) ճկուն քաղաքականութենէն հեռացաւ եւ 1895 - 1896-ի ջարդերուն ժամանակ Ապտիւլ Համիտը քաջալերեց: Այս առթիւ կը յիշէ Լոպանովի մէկ յայտարարութիւնը թէ «…Ռուսաստան Կովկասի սահմանին կից երկրորդ Պուլկարիոյ մը ստեղծումը չի փափաքիր» (տե՛ս էջ 69): Արդարեւ Լոպանովը այսպէս յայտարարած է Մեծն Բրիտանիոյ Ս. Փեթերսպուրկի դեսպան՝ Սըր Ֆրանք Լասէլին: Բայց հոս յանուն պատմական ճշմարտութեան կ'ուզենք ցարդ անծանօթ մնացած իրողութիւն մը պարզել: Եթէ արտաքին գործոց նախարար Լոպանով չուզեց 1895-ի ամառը Անգլիոյ կողմէ առաջարկուած միջամտելու քաղաքականութեան յարիլ, պատճառը պարզապէս այն էր որ կը կասկածէր թէ Անգլիա նոր թակարդ մը կ'ուզէր լարել եւ իր բուն նպատակը Հայոց ի նպաստ միջամտել չէր: Լոպանովի համոզումը, մեր պրպտումներու ընթացքին տեսած փաստերու համաձայն, ճիշդ էր: Այսպէս Անգլիա 1895 Նոյեմբերին նաւատորմիղը Սելանիկի առջեւ դրկած էր ոչ թէ որովհետեւ Լորտ Սալըզպըրիի կառավարութիւնը կը հետամտէր միջամտել Ապտիւլ Համիտը գահընկէց ընելու եւ Հայերը փրկելու ինչպէս կը յաւակնէր, այլ Պոլիսը շուտով գրաւել եթէ հայկական ջարդերուն լուրերէն սահմռկած Ռուսաստան յանկարծ Արեւմտահայաստան մտնել փորձէր:

Սալըզպըրի շատ ճկուն կերպով շարժելով միջազգային հանրային կարծիքին այն երեւոյթը տուաւ 1895 - 1896-ի ջարդի տարիներուն որ իբր թէ անգլիական կառավարութիւնը ջերմօրէն կը փափաքէր Հայոց ի նպաստ միջամտել բայց Լոպանովի Ռուսաստանը կը հակառակէր: Այլ խօսքով, «Նենգամիտ Ալպիոն»ի ճարպիկ եւ խորատես դիւանագէտը Ապտիւլ Համիտը վրդովելու համար․ ամէն բան ըրաւ բայց միւս կողմէ ջանաց Արեւելքի քրիստոնէից աչքին իբր Գաբրիէլ հրեշտակապետ երեւնալ որպէսզի Հայերը միշտ Թէյմզի ափերէն սպասեն իրենց փրկութիւնը եւ ոչ թէ դրացի Ռուսաստանէն (2): Ինչպէս վերեւ ըսինք սա մի պարզ վարկած չէ, Այս շատ ճարպիկ դիւանագիտական լարախաղացութեան փաստերը նոյնինքն Մեծն Բրիտանիոյ պետական արխիւներուն մէջ կը պահպանուին: Հետեւաբար ոմանք պիտի ուզեն հարց տալ թէ Անգլիա ի՞նչ շահ ունէր Հայոց բնաջնջումին մէջ: Մեր պատասխանը շատ պարզ եւ յստակ է: Արեւմտեան Եւրոպա եւ Ամերիկա ինչպէս այսօր տեսնենք եւս - եւ այն ժամանակ բնականաբար Անգլիա եւ Ֆրանսա մանաւանդ - նախընտրած են յանձին Օսմանեան պետութեան ունենալ զօրաւոր պատնէշ մը ռուսական հարաւ ծաւալումին դէմ քան թէ տկար եւ ռուսական ազդեցութեան ենթակայ դաշնակից Հայաստան մը ստեղծել:

(1) - Նիքոլա Գ. Կիրս 1882-ին իշխան Կորչակովի յաջորդեց:

(2) - Կ'ուզենք հոս նշել թէ պաշտօնական Ռուսաստան թէեւ բնաւ հետամուտ չէր Հայաստանի ստեղծումին բայց աբինահեղութիւններն ալ բացի քանի մը ծայրայեղականներէ նոյն իսկ արքայականներու շրջանակներու մօտ ամենազգէ տպաւորութիւնը թողած են: Իսկ ռուսական հանրային կարծիքը գիտնալու համար կ'արժէ այն ժամանակուան ռուսական մամուլը թղթատել:

(*) *Croom Helm Ltd.; 10, St. John's Road - London SW 11.*

ՀՈՂԱՐՏԻՔ

Յովհաննէս Ծ. Վրդ. Կամսարական

ՀՌՈՄ. - Մայիս 19-ին, «Յառաջ» հաղորդեց Կամսարական վրդ.ի մահը, որ պատահած էր Մայիս 10-ին, Կիրակի առաւօտ, յետ ընդունելու Ս. Եկեղեցւոյ Խորհուրդները չինիչ բարեպաշտութեամբ: Յովհաննէս Ծ. Վ. Կամսարական, նախկին առաջնորդ էր Յունաստանի Կաթողիկէ Հայոց եւ Պատրիարքական փոխանորդ Երուսաղէմի:

Յուղարկաւորութեան նախագահեցին Կարապետ Եպիսկ. Ամատունի եւ Վարդան Եպիսկ. Թէքէեան: Հոգեւորականներու կարգին կային, Յունաստանէն՝ տեղւոյն Հայ - Կաթողիկէ առաջնորդը՝ Յովհաննէս Ծ. Վ. Գոյունեան, Ֆրանսայէն՝ Յովսէփ Վ. Լեւոնեան, Հռոմի Մխիթարեան վանքի հայրերն ու ուսանողները, Լեւոնեան վարժարանի հայրերն ու ժառանգաւորները, Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը եւ Հռոմի մեր ազգայիններէն խումբ մը:

Ս. Աւետարանի ընթերցումէն ետք, Յովսէփ Վ. Լեւոնեան նախ կարդաց հանգուցեալին հոգեւոր կտակը եւ ապա, հակիրճ գիծերով՝ պատկերացուց անոր դիմագիծը որպէս ճշմարիտ հայ հոգեւորական եւ անձնուրաց ազգասէր մը:

Հանգուցեալին մարմինը փոխադրուեցաւ, Հռոմի Քամբօ Վերանօ գերեզմանատան սպասման մատուռը, մինչեւ որ ան թաղուի, Լեւոնեան վարժարանի կառուցած հայկական մատրան մէջ՝ որուն օծումը պիտի կատարուի, Յունիսի ընթացքին, Հմայեակ Պետրոս Կաթողիկոս Պատրիարքի կողմէ:

Կամսարական վարդապետը ծնած է Մարզուան (Սեբաստիոյ նահանգէն) 16 Օգոստոս 1896-ին: Պատանի հասակին մտած է Հռոմի Լեւոնեան վարժարանը 19 Հոկտեմբեր 1909-ին:

Եղեռնի օրերուն՝ իր հօրը եւ մօրը նահատակութեան լուրը խորապէս ցնցած է երիտասարդ ժառանգաւորին հոգին եւ մղած է զինք աւելի մեծ եռանդով նուիրուելու նահատակ հայ ժողովուրդի հոգեկան, ընկերային եւ մշակութային վերելքին:

Ձեռնադրուած է կուսակրօն վարդապետ 2 Մարտ 1917-ին: Իր առաջին առաքելավայրերը եղած են Տրապիզոն, Սամսոն եւ Մարզուան: Որպէս «մնացորդաց» հովիւ, վերապրողներուն օգնութեան հասած է՝ հայ որբերը հաւաքելով եւ զանոնք Պոլիս հասցնելով: 1921 - 1927 տարիներու աշխատած է Պոլիս որպէս քարտուղար Արհիապատիւ Յովհաննէս Արք. Նաղլեանի՝ ընդհանուր փոխանորդ կաթողիկէ Պատրիարքութեան:

1927-էն ետք, զինք կը գտնենք Յունաստան՝ իբր անխոնջ օգնականը Արհիապատիւ Կիւրեղ Եպիսկ. Զօհրապեանի՝ որ հիմնած էր տեղւոյն հայ կաթողիկէ վիճակը եւ օժտած էր զայն Եկեղեցիով, դպրոցով եւ ակումբով: Յովհաննէս Ծ. Վ. Կամսարական եղած է ոգին այդ կրօնական եւ ազգային հիմնարկութեան:

Մայր Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մէջ անթիւ են հայորդիները, որոնք Կամսարական վարդապետի եռանդին կը պարտին իրենց կրօնական համոզումները եւ ազգային ոգին:

1938-ին, երբ Զօհրապեան Եպիսկոպոսը կը նշանակուէր առաջնորդ Ճեզիրէի Կաթողիկէ Հայոց, Կամսարական վարդապետը կը նշանակուէր Յունաստանի առաջնորդ:

Բ. Աշխարհամարտի տարիներուն, Կամսարական վարդապետը շարունակեց ըլլալ՝ աւելի պատասխանատու ոգիով հոգեւոր քաջ հովիւ եւ անվեհեր ու անձնազոհ ազգասէր հայ կաթողիկէ հոգեւորականը, որ երբեք սահման եւ խտրականութիւն չդրաւ իր օգնութեան մէջ. իրեն համար կարեւորը եւ նուիրականը Հայն էր, իր պապերու հաւատքով օժտուած Հայը:

Գերման եւ իտալական զօրքերու մուտքէն ետք, Աթէնքի եւ առհասարակ Յունաստանի մէջ, յունահայութեան մեծ մասը կը տեսնէր՝ յանձին Կամսարական վարդապետի՝ իր գործունեայ եւ վստահելի առաջնորդը: Կաթողիկէ ազգերու բարեսիրական կազմակերպութիւնները, մինչեւ իսկ իտալական ուժերու պատասխանատուները օգնեցին Կամսարական վարդապետին հովանաւորած հայ հասարակութեան՝ ազատելով հազարաւոր Հայեր սովէն:

Ան՝ հիմնադիրը եղած է Աթէնքի Հայ - Կաթողիկէ դպրոցին եւ Եկեղեցիին: Հակառակ իր յառաջացած տարիքին, հանդարտ ու քիչ մը դանդաղաշարժ ընաւորութեան, Կամսարական վարդապետ գիտէր հրապուրել երիտասարդները: Իրեն յանձնուած բոլոր պաշտօնավայրերու մէջ, յաջողած է միշտ, հայ երիտասարդութեան համար, բանալ հայ ակումբ՝ քաջալերելով սկաուտական շարժումը, հայ թատրոնը, ազգային, կրօնական եւ գրական բնոյթ ունեցող ձեռնարկները:

Կամսարական վարդապետը այն բացառիկ նուիրեալն էր՝ որ երբեք չխնայեց իր եսին եւ տուաւ ինչ որ ունէր իր ժողովուրդին զաւակներուն: Ապրեցաւ աղքատ եւ մեռաւ աղքատ:

Մեր նահատակներու սրբազնասան հարցը իր ամէնէն սիրած դաշտերէն մին եղած էր: Ժամանակ չէ ունեցած հատորներ հրատարակելու, սակայն աշխատակցած է բազմաթիւ թերթերու:

Յովհաննէս Ծ. Վարդապետ Կամսարական վերջին երեք տարիները անցուց Հռոմ՝ Լեւոնեան Վարժ.ի յարկին տակ:

Ծերունազարդ Վարդապետը վախճանեցաւ աշխատանքի պատնէշին վրայ: Մինչ մէկ կողմէ երիտասարդ հայ ժառանգաւորներուն կը ջամբէր, որպէս հոգեւոր առաջնորդ, հասուն եւ հարուստ կեանքի գիտութիւնը եւ խրատները, միւս կողմէ՝ ան կ'աջակցէր թերթերուն մանաւանդ «Մասիս» շաբաթաթերթին եւ Ռատիօ Վատիկանի հայերէն հաղորդումներուն՝ իր կիրակամուտի խոկումներով ու Քառասնորդաց եւ Մայիսեան խորհրդածութիւններով:

Կամսարական վարդապետի անհատականութեան ցայտուն եւ յատկանշական գիծերը եղած են. խորապէս հաւատացեալ, ազգասէր եւ յամառօրէն աշխատող եկեղեցական մը, որ չէ փնտռած երբեք պատուանուններ եւ մեծութիւններ, այլ հետամուտ եղած է միշտ Քրիստոսի եւ Ազգին բարձրագոյն գաղափարականներուն, եւ անոնց մէջ գտած է հոգեկան մեծագոյն իր վարձատրութիւնը եւ գոհունակութիւնը:

Քառասուն տարի առաջ, այս տողերը գրողը՝ դեռ երիտասարդ ուսանող օր մը կը հարցնէր Գեր. Կամսարականի. «Վարդապետ, այս քու տերվիշ ապրե-

ՕՐ ՄԸ ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԻՆ ՎՐԱՅ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

ԲԱՑՄԱՆ ԱՐԹԻԻ

1981 Մայիս 4-ը յիշատակելի թուական մը պիտի ըլլայ բոլոր անոնց համար որոնք Սփիւռքի հեռաւոր վայրերէն փութացին հայրենիք ներկայ ըլլալու Վասպուրականի հերոսամարտին նուիրուած յուշարձանի բացման արարողութեան։

Փարիզէն, Միացեալ-Նահանգներէն հայեր ու վանեցիներ խումբ խումբ կատարեցին այս ուխտագնացութիւնը, բայց նաեւ Մարսէյլէն նախաձեռնութեամբ Վասպուրականի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութեան, 38 հայրենակիցներ Ապրիլ 25-ին մեկնեցան Երեւան։

Օրը գեղեցիկ էր։ Արեւը կը շոյէր բնութիւնը։ Սիրտերը տաք էին, հոգիները յուզուած։ Կառքերու եւ հանրակառքերու շղթայ մը Երեւանէն Օշական, հոն ուր ծնունդ առաւ հայ հանճարը, եւ Օշականէն Թալին, հոն ուր հայ բազուկը պիտի յաւերժանար խրոխտ արծիւին նյուածքին տակ։

Ընդարձակ դաշտին մէջ, Արագածի լանջին, յուշարձանը իր 30 մեթր բարձրութեամբ կը տիրապետէր։ Գագաթին Արծիւը Վասպուրականի՝ խորհրդանիշ հայ ժողովուրդի ա զ ա տ ա պ ր ե լ ո ւ կ ա մ ք ի ն, խորհրդանիշ ազատագրական պայքարներուն։ Բայց արծիւը կանգնած էր մէկ թեւով, քանի Վանը իր լեռնաշխարհով ու ծովով կը մնայ դուրս Հայրենիքի սահմաններէն։ Յուշարձանէն կը ծորին ջուրի երեք կաթիլներ որոնք կը մարմնաւորեն կեանքի յաւերժութիւնը։

Յուշարձանին իրագործումը կը պատկանի ճարտարապետ՝ Ջիմ. Թորոսեանի։ Բացման արարողութիւնը կատարուեցաւ մասնակցութեամբ բազմահազար ժողովուրդի, ներկայութեամբ տեղական իշխանութեանց ներկայացուցիչներուն, մտաւորական, եկեղեցական անձնաւորութիւններուն։ Իւրաքանչիւր ճառախօս պանծացուց մեր պատմութեան ոդիսականն շրջանի այս լուսաւոր դրուագը եւ երէկէն այսօր զոհը հիւսեց Հայուն տոկալու, ապրելու, յառաջդիմելու կամքին, շինարար եւ ստեղծագործ ոգիին նուաճումներուն։

Այս հանդիսութիւնը եղաւ կատարեալ ժողովրդական տօնախմբութիւն մը։ Հայաստանի Շիրազլու գիւղին Վասպուրականցիներէ բաղկացած երկսեռ պարախումբը հարազատ տարազներով եւ նուագարաններով, ներկայացուց ու հնչեցուց Վասպուրական աշխարհի պարերն ու երգերը։

Այս օրը եղաւ յիշատակելի եւ անմոռանալի։ Եղաւ խանդավառիչ եւ ցնցիչ։ Եղաւ յուզիչ եւ խորհրդաւոր։

Երեկոյեան Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէն ճաշ մը կազմակերպեց Արմենիա պանդոկի սրահներուն մէջ, ի պատիւ Սփիւռքէն ժամանող հայրենակիցներուն։ Բաժակաճառ, երգ, արտասանութիւն առաւել իմաստաւորեցին օրուան հանդիսութիւնը։ Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէն ներկաներու առաջարկին վրայ Մայիս 4ը ընդունեցաւ որպէս Ուխտի Օր, նուիրուած Վասպուրականի։ Անկասկած, ամէն տարի ժողովուրդը գունդ առ գունդ պիտի կուրէ դարձեալ Երեւանէն եւ այլ վայրերէն դէպի Թալին տանող ճանապարհը, պիտի երթայ Արծիւի թեւին տակ, պիտի երթայ այնքան ատեն որ ան չէ վերադարձած իր երկրորդ թեւը, որուն հովանիին տակ կարենայ համախմբել Հայութիւնը ամբողջ, ամբողջացած հայրենիքի մը մէջ։

Հայրենիքը այցելել սրտի ու հոգիի ցնծութիւն մըն է։

Վասպուրականի հերոսամարտին նուիրուած յուշարձանին բացման հանդիսութեան ներկայ ըլլալ գեղեցիկ ուխտագնացութիւն մըն է զոր կատարեցինք խմբովին Մարսէյլէն Երեւան ու ապա՝ Թալին։

Ս. ԱԻԵՏԻՍ

ԿԵՍԱՐԻՈՅ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՃԱՇԸ

Մայիս 17-ին, Կիրակի օր, Փարիզի Հայոց Մայր Եկեղեցիին մէջ Կեսարիոյ Միութեան մահացած անդամներուն եւ նահատակներուն հոգւոյն համար հոգեհանգստեան պատարագ մատուցուեցաւ՝ բարձր հովանաւորութեամբ Սերովբէ Արք. Մանուկեանի եւ պատարագիչ Գիւտ Եպիսկ.ի։ Իսկ ցերեկին, ժամը 13-ին, Ալեք Մանուկեան սրահին մէջ տրուեցաւ ճաշ՝ նախագահութեամբ Իսի-Լէ-Մուլինոյի փոխ քաղաքապետ Մորիս Գարակէօզեանի, որ մաքուր հայերէնով մը ելոյթ ունեցաւ, շեշտելով սփիւռքահայերուն հայ մնալու կարեւոր խնդիրը։ Ըսաւ, որ ինք հայերէնը սորված է Իսիի շաբաթօրեայ հայ դպրոցին մէջ, բայց տան մէջ մայրենի լեզուի գործածութիւնը աւելի մեծ ազդակ մըն է եղած հայերէնի իր զարգացման։

Միութեան ընդհանուր քարտուղար Յակոբ Վեզիրեանի բացման խօսքէն եւ տուած տեղեկագրէն իմացանք, որ ցարդ 37.000 ամերիկեան տոլար Ֆրանսահայ կեսարացիներէ, իսկ 5.000 տոլար ալ ամերիկահայ կեսարացիներէ հաւաքուելով, Հայաստան ղրկուեցան երկրագործական մեքենաներու համար, որոնց պէտքը շեշտած էր Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Յանձնախումբը։

Վերջերս նոյն յանձնախումբը խնդրած է Միութենէն, որ կարելիութեան սահմանին մէջ Հայաստան ղրկուին երկու վիզիօ-ռիէօրտ ըսուած լուսանկարչական գործիքները որոնց անհրաժեշտութիւնը զգալի է։ Այդ գործիքները պիտի օգտագործուին «Արարատ» գնդակախաղի եւ այլ խումբերու կողմէ։ Վարդգէս Համազասպեան, որ վերջերս Փարիզ կը գտնուէր, շեշտած է նաեւ, որ նոր Կեսարիա աւանին համար շինուելիք դպրոց եւ մանկապարտէզի սեղաններն ու նստարանները հայթայթուին Միութեան ջանքերով եւ նուիրատուութեամբ։

Ճաշին ընթացքին ելոյթներ ունեցան ամերիկահայ հիւր Պ. Վաներեան, որ նաեւ սրտաբուխ նուէր մըն ալ ըրաւ։ Խօսք առին նաեւ Պարոյր Թուրեան եւ Յակոբ-Գրիգոր, որոնք պատմեցին իրենց յուշերը՝ ազգային հերոս զօր. Անդրանիկի կապակցութեամբ։ Միութեան փոխ-նախագահներէն Վահրամ Մոստիչեան շեշտեց կապը միութեան եւ նոր ու հին Կեսարիոյ միջեւ, շեշտելով որ պէտք չէ մոռնալ հին Կեսարիոյ ալ օգնելու մեր պարտականութիւնը։

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին՝ Գէորգ Ալիքսանեան՝ արտասանելով Պարոյր Սեւակի Մենք քիչ ենք, բայց հայ ենքը, Տիկին Ֆերմանեան՝ Սիամանթոյի Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցը, Տիկին Հուփսիմէ Վեզիրեան՝ Գառնիկ Յովհաննէսեանի Գնա՛, տղա՛սը, իսկ օրիորդ Անահիտ Սվաճեան ձեռնադաշնակի վրայ նուագեց հայաստանեան ժողովրդական երգեր՝ նոյն ատեն երգելով զանոնք։ Ծանօթ, սիրուած եւ տաղանդաւոր երգիչ Միհրան Էլմայեանն ալ երգեց Կոմիտաս Վարդապետի Հայաստանը եւ ուրիշ երգեր՝ ուրախ եւ հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծելով։

Ճաշէն յետոյ Բարեգործականի Երիտասարդներու խումբը ցուցադրեց՝ լուսարձակով նկարներ Արեւմտահայաստանէ Պարսկահայաստանէ և Խորհ. Հայաստանէ։ Արեւմտահայաստանի եկեղեցիներուն, վանքերու աւերակ վիճակը մեծ յուզումով դիտեցին ներկաները։

Երեկոյեան ուշ ատեն ճաշ-հանդէսը վերջացաւ՝ գոհ ձգելով ներկայ բազմութիւնը, որուն մէջ բազմաթիւ երիտասարդներ կային։

Յ. Գ.

ԹՈՒՐՔ ՑՈՒՑԱՐԱՐՆԵՐ Կ'ԸՆԴՀԱՏԵՆ

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Երեքշաբթի, Մայիս 19-ին վերջ գտաւ Աթաթիւրքի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած մշակութային ձեռնարկ մը, կազմակերպուած Թրքական պատուիրակութեան կողմէ ի դիմաց Իւնէսքոյի, Փարիզի մէջ։ Ձեռնարկին բացումը տեղի ունեցած էր Մայիս 7-ին ցուցահանդէսով մը, որուն նպատակն էր «ութ հազար տարուան անցեալ ունեցող մշակոյթ մը ներկայացնել հանրութեան», ըստ կազմակերպիչներուն։

Մայիս 12-ին, մինչ թրքական ժողովրդային պարերու յայտագիր մը նախատեսուած էր Իւնէսքոյի մեծ սրահին մէջ, խումբ մը Թուրք երիտասարդներ (շուրջ 30 հոգի, ըստ ականատեսներու) խուժած են ու ընդհատած՝ հանդիսութիւնը։ Անգարայի զինուորական վարչակարգին դէմ լոզունգներ արձակելով։ Կազմակերպիչները դիմած են ոստիկանութեան որ երեք հոգի ղրկած է, բայց ցուցարարները մերժած են մեկնիլ։ Ասոր վրայ սրահը պարպուած է ու հանդիսականները հաւաքուած են Իւնէսքոյի գաւիթին մէջ։ Հոն երիտասարդները թռուցիկ բաժնած են, որ «Թրքական ֆաշական ճունթայի դէմ միասնական կոմիտէներ» ստորագրութիւնը կը կրէր։ Ապա ցուցարարներէն մէկը իրաւունք ըստացած է Իւնէսքոյի պահակներէն բարձրաձայն կարդալու թռուցիկին բովանդակութիւնը, հակառակ Թուրք պատուիրակութեան անձնակազմի բողոքներուն։ Ցուցարարները դատապարտած են ֆաշական իշխանութեան կողմէ ի գործ դրուած ճնշումները ամէն տեսակի ազատութեան դէմ (մամուլ, կուսակցութիւններ, աշխատաւորական ընկերակցութիւններ, եւայլն), ինչպէս նաեւ կառավարական շրջանակներու կողմէ կազմակերպուած սպանութիւնները ու բանտերուն մէջ լայնօրէն տարածուած չարչարանքները՝ որոնց զոհ կ'երթան քաղաքական բանտարկեալները։

Թռուցիկին ընթերցումը աւարտելէն ետք, ցուցարարները մեկնած են Իւնէսքոյէն։

...ակերպով ի՞նչ պիտի ըլլայ՝ երբ ծերանամ»։ Այն ատեն 45 տարեկան Կամսարական վարդապետը (որ դեռ նոր ելած էր իր առաջին բանտարկութենէն), կը պատասխանէր պարզութեամբ եւ անայլայլ. «եղբայր՝ ծերութեան ո՞վ կը մտածէ. ատոր հոգը Աստուծոյ կը ձգեմ։ Ինչպէս որ ծերացած էշին համար ագարակապանը անկիւն մը կը գտնէ ախորին մէջ եւ քիչ մը յարդ կը դնէ առջեւը, այնպէս ալ Աստուած՝ իմ ծերութեանս օրերուն՝ ինծի անկիւն մը կը վերապահէ անշուշտ»։

Կամսարական Գերյ.ին, իր կեանքի միայն վերջին 10 օրերը անցուցած է առանց իր գրիչը գործածելու, վասնզի՝ անկարող դարձած էր կարդալու եւ գրելու։

Լեւոնեան վարժարանի տեսուչը, հոգեվարքէն ժամ մ'առաջ, արդէննաշատ վարդապետին կ'ուղղէ սա հարցումը.

– «Սիրելի վարդապետ՝ Քրիստոսը կը սիրե՞ս»․․․։

– Պատասխանը կ'ըլլայ անմիջական եւ անվարան. «Շատ տա՜․․․»։

Եւ ստուգիւ այս պատասխանին մէջ ամփոփուած է ուժն ու դրդապատճառը իր անսահման ազգասիրութեան։ Կամսարական վարդապետին մէջ (օրինակ բոլոր հայ հոգեւորականներու) սքանչելիօրէն ներդաշնակուած էին Աստուծոյ սէրը եւ իր ժողովուրդին հարազատ սէրը՝ զերծ ամէն շահախնդրութենէ։ Սէրը այս հարստութեամբ է որ ան ներկայացաւ Քրիստոսի, որ կարող է յաւիտենական երջանկութեամբ վարձատրել իր հաւատարիմ ծառաները։

Ն. Վ.

ՍՊԻՏԱԿ ՁԻԱՒՈՐԸ

= ՀԱՄԱՍՏԵՂ =

ՄԱՍ ԵՐԿՐՈՐԴ

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Հողին վրայ պառկեցուցած էին Մարգարի պատանքուած հսկայ մարմինը։ Ջուլհակ Կարօն իր գործած կտաւէն պատանքը տուած էր։ Դայեկ Նուրհան Մարգարի հասակով պատանքը կարած էր։ Ֆետայիները, առհասարակ լեռներու մէջ կը թաղուէին՝ առանց պատանքի, առանց քահանայի։ Արջ Սաքոյի միակ մխիթարութիւնն այն էր, որ Մարգար պատանքով ու քահանայով կը թաղուէր։ Լերան կողին, համագարկերու ձայնը աւելի տեղատ կը դառնար, մինչ յուղարկաւորները, իրենց գլուխները կախ, քահանային խաղաղ ու կերկեր ձայնին կ'ունկնդրէին։ Քահանան կը կարդար՝ փոքրիկ արծաթէ Մաշտոցը զենջակով մը բռնած.– «Եթէ յարութիւն մեռելոց չիք, ապա՝ Քրիստոս չէ յարուցեալ, եւ եթէ Քրիստոս չիցէ յարուցեալ, ընդունայն են քարոզչութիւնք մեր, եւ ընդունայն են հաւատքն ձեր »․․․։

Թնդանօթի ձայնը նորէն ալիք բռնած՝ հովիտներուն կը զարնուէր, եւ արեւը քահանային շուրջառին վրայ հեռզհեռէ լեմոնագոյնի կը փոխուէր, եկեղեցիի ղունաբեղ պատուհանէ մը ներս ինկած շողի մը խաղաղութեամբ։ Քահանան իր դողդղան ձայնով կը վերջացնէր «Պօղոսի Առաքելոց»ը․․․

Կռուին մէջ հակառակ թշնամիին տրուած զոհերուն, Սէյլմ պէն-պաշուն բանակը նահանջի նշաններ ցոյց չէր տար։ Անտարակոյս, յարձակումը այդ գիշեր վտանգաւոր պիտի դառնար. թշնամին այս անգամ աւելի շատ զօրքերով կուպրի հեղեղի մը պէս կը շարժէր դանդաղ ու վստահ։ Կռուի այդ տաք ընթացքին Մարգարի կորուստը աւելի սուր կը զգացուէր։ Անտարակոյս, Վարդան այդքան չպիտի մտահոգուէր, եթէ ապրէր Մարգարը, եթէ նոյնիսկ առանց զէնքի քարերուն վրայ երեւնար անոր հասակը։

Կարծես թշնամին հասկցած էր, որ տաճարէն ինկած էր հսկայ սիւն մը՝ Մարգարը։ Ֆետայիները կռուին մէջ կը փնտռէին անոր հասակը, անոր ձայնը, թաշկինակով փաթթուած անոր խոշոր գլուխը։ Երէկ գիշերէն ի վեր Վարդան թշնամիի յարձակումներով այնքան մտահոգուած չէր, որքան Մարգարի կորուստով։ Կ'ուզէր կռուին մէջ չափով մը ամբողջացնել Մարգարը, գէթ զգալի դարձնել անոր ներկայութիւնը։ Գիշերուան շատ հեռաւոր հրդեհները զինքն անհանգիստ ընող կասկածի մը պէս գլուխը բռնած էին։ Թշնամիի յամառ դիմադրութենէն աւելի ան կը կասկածէր, որ լեռնական աշիրէթապետները բռնած էին Հարաւի մասը, ուրկէ կ'ակնկալէին Մարտիկը իր ուժերով։

Վարդան, Արջ Սաքօն իր մօտ կանչեց, երբ կռուին մէջ թեւէն վիրաւորուեցաւ նաեւ Խէչօն։ Ծանր մտահոգութիւններով տարուած Վարդանի դէմքին վրայ կ'ըսես տժգունութիւն մը ինկած էր։ Ան կը մտածէր դէպի Հարաւ մարդ ղրկել՝ իմանալու, թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ այն հեռաւոր դաշտերուն մէջ, ուր կային քիւրտ ու հայ գիւղեր։ Այդ առաւօտ կ'ակնկալէին նաեւ, որ Զիւթռնուկի կողմէն երեւնար Մարտիկը իր ձիաւորներով։

– Զգիտենք, չգիտենք, – ըսաւ Խէչօն, որ թէեւ վիրաւոր, սակայն իր դիրքերէն չէր կրնար հեռանալ։

Կարծես Խէչօն ալ, վիրաւորուելէն ի վեր, ձայնին մէջ մտահոգ շեշտ մը առած էր։ Մարգարը այլեւս չկար, եւ թշնամին կռուի ճակատը աւելի լայն բացած էր։

– Ինչպէս կ'երեւի, հեռաւոր գիւղերու մէջ վտանգաւոր բաներ կը կատարուին։ Եթէ թշնամին բռնած ըլլայ գետափը ու Շէյթանի կամուրջը, Մարտիկի գալը պիտի ուշանայ։ Կասկած չկայ, որ Մուսեղն ալ Մարտիկի ու Կիրոսի հետ է։ Կիրոսի նամակէն էնպէս կը հասկցուի, որ Մարտիկը իր ձեռքին տակ բաւական մեծ թիւով ձիաւորներ ունի։ Լաւ ես մտածեր, Վարդան. պէտք է մարդ ղրկել վարը ու փութացնել Մարտիկի գալը, – ըսաւ Խէչօն։

(Շար. 327)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զատիկ Զատիկեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Զատիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թորոս Գասպարեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի Մայիս 31, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ԶԱՏԻԿ ԶԱՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Նաեւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղիկով մասնակից եղան իրենց սուգին այս առթիւ։

———×———

Օր. Անահիտ Պասմաճեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իր ծնողաց՝

ԵԶՆԻԿ ԵՒ ՎԱՆԻՆԷ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

ինչպէս նաեւ Զիթունի եւ Պասմաճեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին այս Կիրակի, Մայիս 31 Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ Եկեղեցին։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄԻՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Մարսէյլ, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Թաղ. Խորհուրդը կը հրաւիրէ Մարսէյլի մերազն ժողովուրդը անխտիր, ներկայ ըլլալու «Մայրերու Տօն»ին առթիւ կատարուելիք հանդիսաւոր Պատարագին, Մայիս 31-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Կաթ. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց

Սկիզբ Ժամերգութեան.— 8·30

Պատարագ.— 10·00

Քարոզ.— 11·00

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուի նորակազմ Դպրաց Դասին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին ԵՐԼՄԱԶԵԱՆ-ի։

Յետ Պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ, եկեղեցւոյս բարերար՝ Վ. Պօզաճեանի մօր՝ Աղաւնիի (ծնեալ Քուրտեան) եւ Թաղիս ննջեցեալ մայրերու հոգիներուն ի հանգիստ։

Արարողութենէն ետք, Եկեղեցւոյս սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ գինեձօն, ի պատիւ պատարագիչ Արքեպիսկոպոսին։

SOUTENANCE

de Thèse de Doctorat

DE 3e CYCLE

SERGE AFANASYAN

L'Arménie, l'Azerbaïdjan et la Géorgie.

de l'Indépendance à l'Instauration du pouvoir soviétique.

1917 — 1923

Le Jeudi, 4 Juin, 16 h. 30

Ecole des Hautes Etudes en Sciences Humaines.

54, Bd. Raspail - Paris 6e

Salle 524 (5e étage).

Վիէնի Հայ Գաղութին

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Վիէնի Հայ Ազգ. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Յունիս 6-ի երեկոյեան Սալ - Ռամոյի թատերական ներկայացման («ԱՐՇԻՆԸԼԵԱՆ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺԸ») մասնաւոր օթոքառով երթուդարձը ապահովուած է։ Տոմսերը կարելի է գնել օթոքառին մէջ։ Փափաքողներէն կը խնդրուի հեռաձայնել մինչեւ Յունիս 4.—

— Լուսարեւեան.— 85· 60· 53

— Ուլուսուզեան· — 85· 49· 26

— Ալթունեան.— 85· 88· 26

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանի Խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Տոքթ. Ա. Մոսկոֆեան 300 Ֆ. իր հօր մահուան Ա. տարելիցին առթիւ, Տիկին Մ. Ասլանեան 1000 Ֆ., Տիկին Թ. Պարպըրօ 400 Ֆ., Տիկին Լ. Ճէզվէճեան 150 Ֆ., Տիկին Լ. Գույումճեան 500 Ֆ. Տիկին Յ. Քիւրքճեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Ա. Արութեան 500 Ֆ. իրենց մօր՝ Տիկին Մ. Արութեանի մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, Ա. Բ. (Լիոն) 2000 Ֆ. ի յիշատակ Ապրիլեան զոհերուն։

A VENDRE

A la Clusaz (Haute - Savoie)

Petit appartement moderne - Duplex

TOUT CONFORT — MEUBLE

Tél. pour renseignements: 015. 50. 84

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արշալոյս Սարգիսեան, ի յիշատակ իր սիրեցեալ քրոջ՝ Տիկին Սիրուն Լերբողեանի մահուան Բ. տարելիցին, 100-ական Ֆ. կը նուիրէ Որբերու Օգն. Մարմնին եւ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 50 Ֆ. «Յառաջ»ին։

×

Տիկին Մարգարիտ Ինճէեան, ողբացեալ Սարգիս Ղազարոսեանի մահուան առթիւ 100-ական Ֆ. կը նուիրէ Աղքատախնամին (ստանալ «Յառաջ»էն») եւ «Յառաջ»ին։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Հայ Կարմիր Խաչի 60-ամեակին եւ Երեւանի Տրամաթիքական Թատրոնի ներկայացումներուն առթիւ կը նուիրեն.— Տիկին Լ. Աչճեան 500 Ֆ. եւ Պր. Ս. Սանճեան (Վիլֆրանշ) 500 Ֆ.։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Խանում Ստեփանեան ընտանիքը կը փնտռէ.— Յակոբեան Մանուկ. հօրը անունը՝ Յակոբեան Յակոբ, մօրը՝ Վարդեր, եղբայրը՝ Խաչիկ, քոյրը՝ Զարուհի։ Ծնած՝ Պաթում, 1922ին, փողոց Կալեանովայ։

Փնտռողին հասցէն. - Խանում Ստեփանեան, Էրէբունի փողոց, շէնք 27, բնակարան 29, Երեւան, Ս. ՀԱՅԱՍՏԱՆ։

———×———

Երեւան բնակող Մարգարեան Արսէն Դանիէլի, ծնած Հայաստանի Մեղրիի շրջանի Լիճք գիւղը. կը փնտռէ մօրեղբայրը՝ Գաբրիէլեան Հրանդուշ Քրիստափորի, քոյրը՝ Արաքսիա (Ազիզ), եղբայրները՝ Պետրոս, Խաչօ. մայրը՝ Սանդի. ծնած՝ Հայաստանի Մեղրիի շրջանի Վանք գիւղը, 1941-ին մեկնած ռազմաճակատ։ Կը կարծուի թէ՝ կը գտնուի Մարսէյլ։

Տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին.—

Մարգարեան Արսէն Դանիէլի

Սարի Թաղ, 5 շարք, Թիւ 7

375017 – Երեւան 17 Ս. ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Le Restaurant

EREVAN

a ouvert

son magasin

de TRAITEUR et de COMESTIBLES

29, RUE BERGÈRE - 75009, PARIS

RESTAURANT

EREVAN

26, Rue Bergère, 75009 Paris

Tél.: 770.85.81 - Fermé le Mardi

40 Sortes de Hors - d'œuvres

25 Sortes de Plats

TRAITEUR

EREVAN

29, Rue Bergère, 75009 Paris

Tél.: 523.44.73

Toutes sortes de Hors-d'œuvre, Charcuterie et Spécialités Arméniennes

Imprimé sur les presses du Journal «Haratch» 83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Commission paritaire : N° 55935

OPTIMA Tours

ARMENIE 1981

CALENDRIER DES PROCHAIN DEPARTS

Δ 19 Juin 1981

Δ 3 - 17 et 31 Juillet 1981

Δ 14 Août 1981

Δ 4 et 18 Septembre 1981

Pour chaque départ 3 formules de séjour 12 - 14 et 16 jours.

Cette année des formules originales:

1°/ *Voyages combinés en Arménie avion / bateau «LITVA».*

— *Départ par avion le 27 Juillet (séjour du 28 Juillet au 6 Août Erevan).*

— *Croisière en bateau du 7 au 14 Août arrivée Marseille.*

— *Croisière bateau du 15 au 23 Août séjour à Erevan du 23 Août au 2 Septembre et retour par avion le 3 Septembre.*

2°/ *Voyages combinés:*

— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Lac Sevan.*

— *1 semaine EREVAN / 1 semaine Sotchi (Mer Noire)*

RENSEIGNEMENTS - INSCRIPTIONS :

OPTIMA Tours

67-69 rue Quincampoix (angle rue Rambuteau) — Tél. 274-27-20

75003 PARIS

Telex : 211 324 F.

Métro : Rambuteau ou Etienne Marcel

Lic. A 946 (Agence agrée INTOURIST)

MARCEL UMIDIAN PRADO VOYAGES

353, Avenue du Prado 13008 MARSEILLE

Tél.: (91) 76-21-80 chaque jour de 17 à 19 h.

Pour la Région Lyonnaise:

MAISON DEL CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

Jusqu'à 16h.00: Mme. BARAVIAN — de 16h.00 à 18h.00: Mme. ANTABLIAN

15, Rue de 24 AVRIL, 1915 - 69150 DECINES

Tél.: 849. 42. 97

VACANCES 1981

Prix au départ de Paris, A/R à partir de:

○ BEYROUTH: 2.290 F.

○ DAMAS : 2.350 F.

○ ALEP : 2.450 F.

○ ATHENES: 1.400 F.

○ ISTANBUL: 1.350 F.

○ NEW YORK: 2.065 F.

○ MONTREAL: 2.100 F.

○ TORONTO: 2.300 F.

CHARTERS - VOLS VACANCES TOUTES DESTINATIONS

N'ATTENDEZ PAS LA DERNIERE MINUTE POUR RESERVER VOS PLACES!

orientours

30, Rue Monsieur le Prince

75006 — PARIS

Tél.: 329. 49. 00

Licence A 762

Collège Arménien Samuel-Moorat

Les Inscriptions pour l'Année Scolaire 1981 — 1982 sont ouvertes.

A.- Le Collège admet des élèves arméniens EXTERNES et INTERNES, GARCONS et FILLES à partir de 6 ans

B.- Le Collège dispense les cours depuis les classes élèmentaires jusqu'à la classe terminale du baccalauréat, section A. B. C. D.

C.- L'Internat est réservé aux garçons

D.- *Un service d'auto-car est assuré pour les transports aller - retour des élèves externes.*

E.- *Il a été décidé que des conditions spéciales de tarifs scolaires seront prévues pour tout élève MERITANT, lors de son inscription.*

F.- *L'ouverture d'une section relative à un NOUVEAU JARDIN D'ENFANTS est prévue.*

Les parents s'y intéressant sont invités à se mettre d'urgence en rapport avec la Direction du Collège.

26, Rue Troyon - 92310 SEVRES

Tél.: 534. 68. 28

Homenetménagan

Si vous aimez le tennis de table, entraînez-vous les Mardi et Jeudi, de 18 h. à 22 h. à la Maison de la Culture Arménienne.- 17, Rue Bleue - 75009 Paris; Salle du premier étage.

Si vous souhaitez apprendre le tennis de table, nos entraîneurs sont à votre disposition.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պուլվար - Օտտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կու գայ իր սրտագին ցաւակցութիւնները յայտնելու Յակոբ Թորոսեանի, զաւակներուն, թոռներուն, ընտանեկան հարազատներուն, իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր և ազգականին՝ Իսգուհի Թորոսեանի (ծնեալ Վարդանեան) մահուան առթիւ։

Հ. Բ. Ը. Մ. – ՎԱԼԱՆՍ

Տիկնանց Օժանդակ Յանձնախումբի կազմակերպութեամբ՝

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐ-ուան Տօնակատարութիւն Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Հիւսիսեան սրահին մէջ

Rue Faventine

Շաբաթ, Յունիս 6, ժամը 15-ին

Օրուան խորհուրդը կը ներկայացնէ՝ Նարեկ Խչկր. Քհնյ. Վարդանեան

Հոգեւոր Հովիւ Վալանսի Հայոց Գեղարուեստական ճոխ բաժին եւ հիւրասիրութիւն։

– Մուտքը ազատ է –

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Տիկին Փիէռ Ղազարեան (Վիթրոլ), Մշակոյթի Տան 5-րդ տարեդարձի հացկերոյթին առթիւ կը նուիրէ՝ 500 Ֆ. Տիկնանց Միութեան։